L. Feihtvangers

GOJJA

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

Lions Feihtvangers

Goija jeb Atziņas ērkšķainais ceļš.

Vācu rakstnieka Liona Feihlvangera (1881—1958) vēsturiskais romāns «Goija» veltīts ģeniālā spāņu mākslinieka Fransisko Goijas (1746—1828) dzīvei un daiļradei. Savdabīgo un pretrunīgo mākslinieku — asa prāta un spēcīgu kaislibu cilvēku Feibtvangers tēlo attīstībā, paradīdams, kā politisko notikumu ietekmē mainās Goijas uzskati par mākslas nozīmi un uzdevumiem.

Sērija Ievērojamu cilvēku dzīve

https://disk.yandex.ru/i/7CpL3dziRsKmwA

No vācu vai. tulk. un pēcv. sarakst. D. Kalniņa. — R.: Zvaigzne, 1980. — 566 lpp.; 24 lapas il.

Lion Feucbtwanger GOYA oder
Der arge Weg der Erkenntnis Roman
Greifenverlag 211 **Rudolstadt 1951**

No vācu valodas tulkojusi Dzidra Kalniņa Māra Ozoliņa māksliniecisкais noformējums

© Izdevniecība «Zvaigzne», 1980, pēcvārds

-
- PIRMĀ DAĻA
- 1
- 2
- 5
- 7
- 9
- 12
- 14
- 15
- 18
- OTRĀ DAĻA
- 5
- 14
- 15
- 16
- 18
- 21
- 22
- 24
- 26

-
- 28
- 30
- 32
- 33
- 34
- 35
- 36
- 39
- 40
- TREŠĀ DAĻA
- 2
- 4
- 5
- 6
- 8
- 9
- 10
- 15
- 19
- 20
- 21
- 22
- 24
-
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30
- 35
- 36
- 37
- PĒCVĀRDS
- notes
  - 1
  - 2
  - 3
  - 4
  - 5
  - 6
  - 7
  - 8
  - 9

- ○ 10
- ○ 11
- ○ 12
- ○ 13
- ○ 14
- ○ 15
- ○ 16
- ○ 17

Lions Feihtvangers
Goija jeb Atziņas ērkšķainais ceļš.

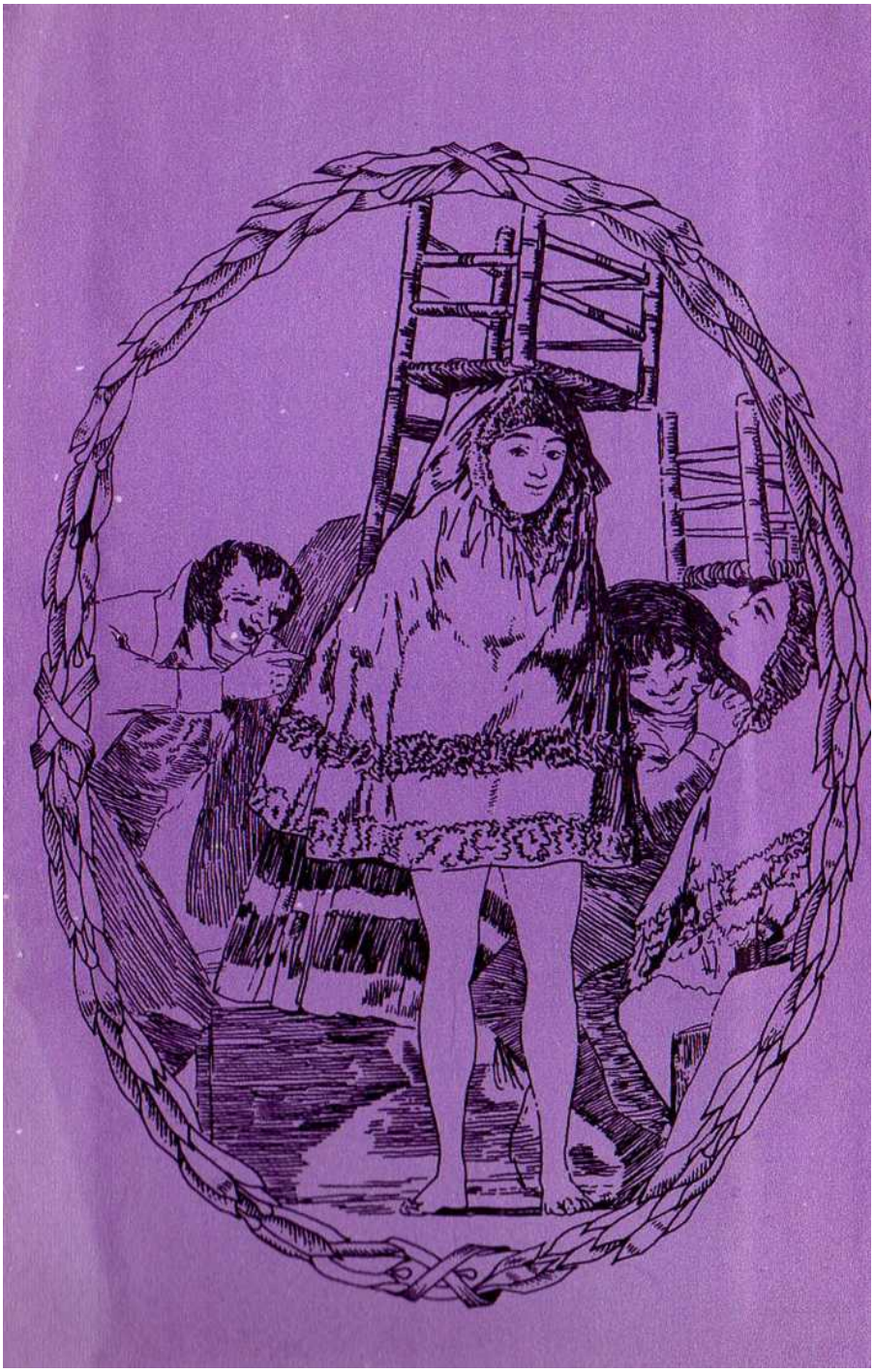

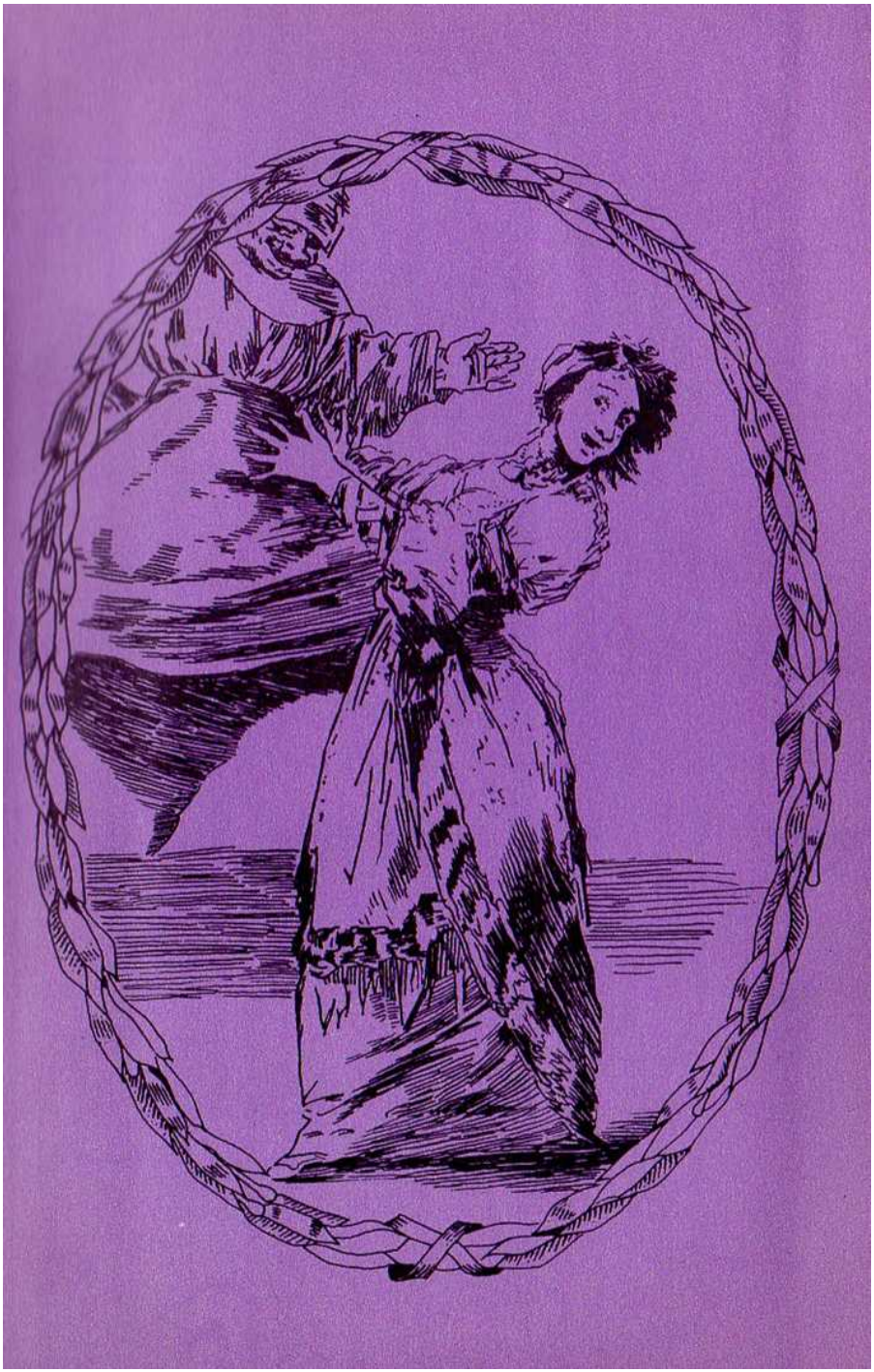

L. Feihtvangers
Goija
jeb
atziņas ērkšķainais ceļš·

PIRMĀ DAĻA

1

Astoņpadsmitā gadsimta beigās gandrīz nekur Vakar-eiropā viduslaiki vairs nebija manāmi. Ibērijas pussalā, kuru no trim pusēm apņēma jūra un no ceturtās — kalnu grēdas, tie vēl turpinājās.

Lai no pussalas padzītu arābus, jau pirms gadu simtiem Spānijas karaļvalsts un baznīca bija noslēgušas ciešu savienību. Uzvarēt bija iespējams tikai tad, ja karaļiem un garīdzniekiem ar visstingrākās disciplīnas palīdzību izdotos saliedēt Spānijas tautas. Tas viņiem bija izdevies. Viņi apvienoja tautas fanātiski mežonīgā ticībā tronim un altārim, un šī drūmā bardzība, šī vienība bija saglabājusies.

Astoņpadsmitā gadsimta beigās ibēriešu tradīcijas bija sastingušas traģiski smieklīgā veidā. Jau divi simti gadus pirms tam ievērojamākais spāņu rakstnieks bija smēlies vielu no šīs drūmi groteskās spāņu tieksmes — pastāvēt pie sava. Stāstā par bruņinieku, kas nespēj atteikties no vecajām, jēgu zaudējušajām paražām, viņš bija radījis līdzību, kas nekad nenoveco, un šis viņa brīnišķīgi jaukais varonis, aizkustinošs un smieklīgs, bija kļuvis slavens visā pasaulē.

Spānieši smējās par donu Kihotu, taču no savām tradīcijām neatteicās. Viduslaiku bruņniecība Ibērijas pussalā saglabājās ilgāk nekā jebkur citur Vakareiropā.

Kareiviskie tikumi, dāmu kults, kas nepazina šķēršļu, un bezprātīgi varonīgās izrīcības, kuru pirmsākumi meklējami jaunavas Marijas godināšanā, — šīs paražas bija palikušas par Spānijas ideāliem. Joprojām notika arī sen nozīmi zaudējušie bruņinieku turnīri.

Ar šīm kareivīgajām izdarībām bija saistīta apslēpta zināšanu un prāta nicināšana, kā arī milzīgais lepnums — tik slavens un izdaudzināts visā pasaulē — visu lepnums uz savu nāciju un katra atsevišķa cilvēka lepnums uz

savu kstu. Pat kristietība zaudēja Spānijā pazemību un skaidrību un ieguva mežonīgu, drūmu, kundzisku rak-sturu Baznīca k]uva augstprātīga, kareivīga, stingra, cietsirdnliga.

tādā kārtā gadsimtu mijā šī zeme bija veclaicīgākā visā pasaulē. Tās pilsētas, jaužu tērpi, izturēšanās, jā, p il viņu sejas ārzemniekiem šķita dīvaini stingas, it kā ■ no laiku apzīmogotas.

Bet ziemeļos, viņpus kalniem, šķirta no Spānijas tikai mi šiem kalniem, atradās pati gaišākā, pati saprātīgākā ■ il'.ls pasaulē — Francija. Un, par spīti visiem aizliegumiem un šķēršļiem, Francijas saprāts un gara možums

lauzās kalniem pāri. Zem ārējā stinguma — kaut arī ļoti Unām — pārvērtās pussalas iedzīvotāji.

Spānijā toreiz valdīja sveši karaļi — franču cilmes valdnieki, Burboni. Spāņi gan varēja viņus piespiest sev piemēroties, tāpat kā reiz bija spāniskojuši Habsburgus. Taču no franču karaļiem un viņu franciskās vides spāņu muižnieki mācījās pazīt — un dažkārt arī mīlēt — svešus tikumus.

Pa to laiku, kamēr muižnieku paražas lēnām mainījās, iedzīvotāju vairums tomēr sīksti turējās pie vecā. Kāri un nopietni tauta pārņēma tiesības un pienākumus, no kuriem dižkungi atteicās. Par cildenāko sporta veidu līdz šim uzskatīja vēršu cīņas, un tās bija augstākās muižniecības privilēģija. Cīņās piedalīties vai tajās noskatīties bija atļauts tikai muižniekiem. Tagad, kad grandi vēršu cīņās vairs nepiedalījās, ar jo lielāku kaislību šim mežonīgajam paradumam nodevās vienkāršā tauta. Un, ja grandu manieres kļuva vaļīgākas, tad tautas etiķete — jo stingrāka. Kurpnieki uz to vien raudzījās, lai viņus uzskatītu par maziem muižniekiem, par idalgo, un drēbnieki godināja cits citu ar garu gariem tituliem. Dons Kihots no amata bija atbrīvots, dons Kihots bija pārvērties par elegantu Versaļas kavalieri; nu tauta ņēma savā ziņā viņa vairogu un viņa nonīkušo kaujas zirgu. Sančo Pansa kļuva par donu Kihotu, reizē varonīgu un smieklīgu.

Otrpus Pirenejiem franču tauta nocirta savam karalim galvu un padzina savus dižkungus. Šeit, Spānijā, tauta dievināja savus monarhus, lai arī tie bija cēlušies no fran-čiem un karalisko īpašību tiem bija gaužām maz. Tautai karalis palika karalis un grands palika grands; un, kamēr šie grandi aizvien vairāk un vairāk pievērsās franču tikumiem un bija gatavi sadarboties ar republikānisko Fran-ciju, spāņu tauta sajūsmā cīnījās pret bezdievīgajiem fran-čiem un gāja nāvē par karali, viņa grandiem un viņa priesteriem.

Bija spānieši, kas, protams,
Pretrunu šo sirdī juta,
Paši sevī izcīnīja
Savu dziļo strīdu viņi
Gan starp jauno un starp veco,
Gan starp saprātu un jūtām,
Bieži sāpīgi un kaismi,
Uzvarot, bet ne jau vienmēr.[1]

2

Doņja Kaijetāna, Albu dzimtas trīspadsmitā hercogiene, rīkoja saviem draugiem Madrides pilī viesības ar teātra izrādi. Kāda Parīzes aktieru rojālistu trupa, kurai terora dēļ bija vajadzējis bēgt no franču republikas pāri Pire-nejiem, izrādīja rakstnieka Bertelēna lugu «Marijas An-tuanetes mokpilnā nāve», drāmu, kuras saturs bija laikmetīgs, bet stils tomēr klasisks.

Skatītāji — to nebija visai daudz, galvenokārt augstākās muižniecības dāmas un kungi — it kā pazuda plašajā zālē, kur valdīja puskrēsla, lai notikumi uz skatuves būtu labāk saskatāmi. Cildeni un vienmuļi no turienes plūda sešpēdu jambi, to patētiskā franču valoda spāņu ausīm ne vienmēr bija pilnīgi saprotama, zālē bija silts, un skatītājus ērtajos sēdekļos pārņēma melanholiska, omulīga miegainība.

Uz skatuves karaliskā cietēja patlaban deva cēlas pamācības saviem bērniem — četrpadsmitgadīgajai *madame Royale* un deviņgadīgajam karalim Luijam Septiņpadsmitajam. Tad viņa uzrunāja svainieni princesi Elizabeti un svinīgi apsolījās pārciest visas mokas, lai kādas tās arī būtu, ar tādu drosmi, kas būšot viņas nogalinātā laulātā drauga Luija Sešpadsmitā cienīga.

Pati hercogiene Alba vēl nebija ieradosies. Pirmajā rindā gan sēdēja viņas vīrs marķīzs de Viļjabranka, kas saskaņā paražām saviem daudzajiem tituliem bija pie-

vienojis arī sievas titulu. Klusais, elegantais kungs —

kaut arī apaļu seju, taču visai sīks — ar skaistajām, tum-šajām acīm domīgi vērās kalsnajā aktrisē uz skatuves, kura, Iedomādamās, ka ir mirusī Marija Antuanete, dekla* mēja senmentālus, patētiskus pantiņus. Hercogam Albam patika .i tikai augstvērtīgi mākslas sniegumi, tāpēc pret šo i i.idi viņš jau no paša sākuma bija noskaņots skeptiski, lli I viņa mīļā hercogiene paskaidroja, ka Marijas An« tu.meles drausmīgās nāves dēļ Spānijas galma pasludi-iiiilie. sēras padarījušas dzīvi Madridē nepanesami gar* laicīgu un kaut kādu izklaidēšanos taču vajagot. Tāds H vedums kā šis ienesīšot mājā zināmu dzīvību un pie-nīdīšot viņu līdzdalību sērās par Francijas karaļpāra bojā > ļu Hercogs saprata, ka viņa sieva, savu kaprīžu dēļ l'.i/islama visos Eiropas galmos, garlaikojas Madrides plašās pils vientulībā; bez ierunām viņš tūlīt tai piekrita 11n nu pacietīgi un skeptiski noskatījās priekšnesumos.

Viņa māte, desmitā marķīza de Viļjabrankas atraitne,

• ēdēja viņam blakus un nevērīgi klausījās. Cik gan skaļa un raudulīga šī habsburgiete uz skatuves! Nē, Marija Antuanete nebija tāda, savā laikā marķīze de Viļjabranka bija Versaļā viņu redzējusi un

ar viņu runājusi. Viņa toreiz bija apburoša dāma, šī Habsburgu un Burbonu Marija Antuanete: priecīga un laipna, varbūt mazliet uzkrītoša un skaļa. Bet galu galā viņa taču bija tikai habs-burgiete, un viņā nevarēja būt nekā no Viļjabranku atturības un cēluma. Bet vai Marijas Antuanetes attieksmei pret tās mazrunīgo, vēso Luiju nebija kaut kas kopējs ar Kaijetānas Albas attieksmi pret viņas dēlu donu Hosē? Zagšus viņa paraudzījās uz dēlu, kas bija trausls un vājš un tāpēc viņas mīlulis; visu redzēto un pārdzīvoto viņa saistīja ar dēlu. Viņš mīlēja savu sievu, un to saprata ikviens, kas Kaijetānu kaut reizi bija redzējis; bet tikpat skaidrs bija, ka sieva viņu aizēno, un ļaužu acīs viņš bija vienīgi hercogienes Albas vīrs. Ak, tikai nedaudzi pazina viņas dēlu Hosē! Tie redzēja un slavēja viņa kluso cildenumu. Bet viņa muzikalitāti, viņa būtnes brīnišķi smalko dvēselisko harmoniju pazina tikai daži, arī viņa sieva to izprata pārāk maz.

Augšā uz skatuves parādījās brutāls vīrs, revolucionārā tribunāla priekšsēdētājs, lai pasludinātu karalienei nāves spriedumu. Vispirms viņš vēlreiz uzskaitīja visus tās kauna pilnos darbus, nolasīja tās bezgalīgi garo, muļķīgo un šausmīgo noziegumu sarakstu.

Ierāvies dziļajā krēslā, vājš un izkāmējis pārmērīgi greznajā sūtņa formas tērpā, sēdēja de Avrē kungs, tā troņmantnieka pilnvarotais, kas republikāņu gūstekņa — mazgadīgā franču karaļa vietā no savas Veronas rezidences pārvaldīja Franciju. Nebija viegli valdīt pār valsti, no kuras nepiederēja ne kvadrātcollas zemes, vēl grūtāk bija būt par tāda reģenta sūtni. Avrē kungs bija vecs diplomāts, gadu desmitiem ilgi viņš bija reprezentējis mirdzošo Versaļu, grūti viņam tagad nācās iejusties jaunajā, nožēlojamā stāvoklī. Ziņojumi, kurus viņš sava pavēlnieka — reģenta uzdevumā sniedza galmam Madridē — un dažkārt šo ziņojumu tonis bija visai uzpūtīgs, — dīvaini skanēja no tāda cilvēka mutes, kura diplomāta uniforma bija galīgi nonēsāta un kuram, ja viņu nepabalstītu spāņu galms, nebūtu ar ko samaksāt par pusdienām. Tā nu te sēdēja msjē de Avrē, ar trīsstūraino cepuri aizsegdams formas tērpa nodriskātākās vietas, un blakus viņam šmaugā, bālā, glītā sešpadsmitgadīgā meita Zenevjeva. Arī viņai it labi būtu piestāvējis jauns tērps — tas būtu nācis par labu gan Francijai, gan viņai pašai. Ak, cik gan zemu cilvēks var krist! Un jābūt vēl priecīgam, ja hercogiene Alba tevi ielūdz! -

Augšā uz skatuves tribunāla priekšsēdētājs karaliskajai moceklei bija pasludinājis nāves spriedumu, un viņa bija atbildējusi, ka ilgojas savienoties ar savu laulāto draugu. Tik viegli viņai tomēr neļāva nomirt; gluži otrādi, bezdievīgie nelieši bija izdomājuši vēl pēdējo apkaunojumu. Joprojām runādams pantos, briesmonis ūz skatuves paziņoja, ka ar nevaldāmo baudkāri karaliene ilgus gadus pazemojusi Franciju visas pasaules acīs, tāpēc tagad saskaņā ar tautas gribu viņa pati tikšot apkaunota: uz soda vietu viņu vedīšot izģērbtu kailu līdz

jostas vietai.

Skatītāji bija lasījuši daudzus ziņojumus par šo atbaidošo notikumu, bet nupat dzirdētais šķita kaut kas jauns. Viņi sāka ausīties un šausmināties, iekairināti nokratīja miegainību un ar neatslābstošu interesi sekoja izrādei līdz pašām beigām.

Priekškars aizvērās, skatītāji pieklājīgi aplaudēja. Viesi piecēlās priecīgi, ka var izstaipīt kājas un rokas, viņi devās pastaigāties pa zāli.

iededzināja vairāk sveču... Varēja redzet, kas atradās zālē

uzmanību saistīja kāds vīrs, kas, neraugoties uz iz-meklēto dārgo apģērbu, ar savu mazliet neveiklo iztu-rē'dsanos atšķirās no pārējiem — rūpīgi koptajiem kungiem un dāmam. Viņš bija neliela auguma, zem smagajiem plakatiņiem dziļi slēpās acis, biezā apakšlūpa varmācīgi pastiepa uz priekšu, deguns taisns, gaļīgs, plakans, viņa galvai piemita zināma līdzība ar lauvas galvu. Viņš klīda pazali, gandrīz visi viņu pazina un ar cieņu atbildēja uz

sveicienu.

Ļoti patīkami jūs redzēt, don Fransisko, — viņš il/līdēja no visām pusēm.

Dons Fransisko de Goija bija priecīgs, ka hercogiene Mini arī viņu ielūgusi šo izmeklēto viesu pulkā. Viņš prle<-.-ijās par uzmanību, kādu viņam parādīja. Tas bija pinš ceļš no Fuendetodosas zemnieku ciema līdz hercoga Alitas pilij, tas nebija viegls ceļš, bet te nu viņš bija, manis Frančo, tagad galma gleznotājs, *Pintor de Cāmara,* nu, kad viņš gleznoja šo dižciltīgo dāmu un kungu ģīmetnes, tad nemaz nevarēja īsti pateikt, kurš kuram pa-nīda godu.

Viņš dziļi paklanījās vecajai marķīzei de Viļjabrankai.

— Kā jums patika luga un uzvedums, don Fransisko? — viņa jautāja.

— Grūti iedomāties, ka Marija Antuanete tā būtu runājusi. Un, ja tā būtu bijis, par viņas nāvi es skumtu daudz mazāk.

Marķīze pasmaidīja. — Un tomēr žēl, — viņa teica, — ka majestātes izrādi nenoskatījās. — Viņas balss ieskanējās itin blēdīgi, Un, tikko jaušami saviebdama plato muti ar plānajām lūpām, viņa ar atklātajām, skaistajām acīm paskatījās uz Goiju. Arī viņš pasmaidīja un iedomājās to, ko marķīze neizteica, proti, ka Spānijas Burboni diezin vai būtu jutušies visai patīkami, ja visu vakaru viņiem būtu jāklausās, kas noticis ar viņu radinieku galvām Francijā.

— Kad jūs beidzot uzgleznosiet manu ģīmetni, don Fransisko? — marķīze turpināja. — Zinu, esmu veca sieviete un jums ir daudz interesantākas lietas darāmas. — Viņš to apstrīdēja — dedzīgi un pārliecinoši.

Kaut gan marķīzei bija piecdesmit pieci gadi, viņa vēl aizvien izskatījās skaista, ap viņu vēl šalkoja nesen pagājušās notikumiem bagātās dzīves dvesma. Goija redzēja viņas viszinošo, laipni rezignēto

seju, viņš redzēja vienkāršo, dārgo, tumšo tērpu, vieglo, balto Šalli, kas atklāja skatienam rozi. Viņa bija tieši tāda, kādu jaunības sapņos Goija bija iedomājies sabiedrības dāmu. Viņš priecājās, ka drīz varēs gleznot viņas ģīmetni.

Ceremonijmeistars lūdza viesus lielajā pieņemšanas zālē, kur gaidot hercogiene. Goija pavadīja marķīzi. Lēnām visi devās cauri gleznu galerijai, kas savienoja teātra zāli ar pieņemšanas telpām. Šeit atradās izmeklētas gleznas, veco spāņu, flāmu un itāliešu meistaru darbi, grūti bija paiet garām vienai vai otrai no tām; tik iespaidīgi drebošajā sveču gaismā no sienām staroja pretī vecā dzīve.

— Tur nu nekā nevar darīt, — marķīze teica Goijam, — bet es tomēr mīlu savu Rafaelu. No visām gleznām, kas šeit savāktas, vismīļākā man ir «Svētā ģimene».

Pretēji vairākumam Goija nebija Rafaela pielūdzējs, nupat viņš grasījās atbildēt ar kādu izvairīgu laipnību.

Bet nu jau viņi bija nonākuši līdz galerijas stūrim un pa atvērtajām pieņemšanas zāles divviru durvīm ieraudzīja Kaijetānu de Albu. Pēc vecas paražas, viņa sēdēja uz zema, ar paklājiem nosegta paaugstinājuma — estrādes, ko no pārējās zāles atdalīja ne visai augstas margas, un viņai mugurā bija nevis moderns ģērbs kā pārējām dāmām, bet gan veca spāņu piegriezuma tērps. Marķīze pasmaidīja. Tāda nu reiz bija doņja Kaijetāna, no Francijas viņa aizguva to, kas Francijā bija labs, bet negribēja noliegt, ka ir spāniete. Sīs bija Kaijetānas viesības, ielūgumi tika izsūtīti viņas un nevis viņas un vira vārdā, neviens nedrīkstēja pārmest, ja viesību programmā pēc pirmās — franču daļas sekoja otrā — spāņu daļa. Bet pašas mājā vakara viesību laikā parādīties spānietes tērpā, apģērbtai gandrīz kā mahai*, tas tomēr bija mazliet par daudz.

— Vienmēr viņai ienāk prātā kas jauns, mūsu doņjai Kaijetānai, — marķīze pievērsās gleznotājam. — *Elle est chaiot/anle,* — viņa franciski piebilda.

Goija neatbildēja. Kā apstulbis, neteikdams ne vārda, viņš stāvēja durvīs un nekustīgi raudzījās Kaijetānā. Virs sudrabpelēkā tērpa melnas mežģīnes; gaiši brūngana, liegi

[8] Maha — spāņu zemāko tautas slāņu pārstāve.

bāla mirdzēja nesmiņķētā ovālā seja, to krāšņi ietvēra cirtaini, melni mati augstā diadēmā; mazas un graciozas šauiurajās kurpītēs no plato svārku apakšas raudzījās viņas kājas. Smieklīgi mazs, balts, pūkains sunītis sēdēja Kaije-tānai klēpī; viņa to glaudīja ar cimdā tērpto kreiso roku. bet kailā labā roka, šaura, apaļīga, gandrīz bērnišķīga, viegli balstījās uz krēsla atzveltnes, un mazliet ieplestajos slaidajos pirkstos gandrīz aizvērtu, noliektu uz leju, viņa nevērīgi turēja dārgu vēdekli. Tā kā Goija vēl aizvien klu-• >• l;i, marķīze nodomāja, ka viņš nav sapratis franciski, un pārtulkoja:

— Viņa ir glāsmaina kā kaķene.

Bet dons Fransisko joprojām skatījās. Hercogieni Albu viņš bija sastapis bieži, bija pat uzgleznojis viņas ģīmetni, lāču bez aizrautības, tāpēc tā arī nebija sevišķi izd'evu-•iies. Niekodamies viņš bija atveidojis šīs dižciltīgās dāmas seju, par kuru Madridē tik daudz un tik labprāt iimāja, galantos, nevainojamos zīmējumos, pēc kuriem pagatavoja karaliskās pils gobelēnus. Tagad viņš vairs nepazina Kaijetānu, nekad viņš nebija redzējis to, — vai tiešām tā bija hercogiene Alba?

Viņam drebēja ceļi. Katrs tās matiņš, katra ādas pora, biezās, augstās uzacis, zem melnajām mežģīnēm atsegtas krūtis izraisīja viņā neizsakāmu kaisli.

Marķīzes vārdi vēl aizvien skanēja viņam ausīs, bet tajos izteikto domu viņš nebija sapratis. Neapzināti viņš atbildēja;

— Jā, doņja Kaijetāna ir valdzinoši neatkarīga, īsta spāniete.

Viņš vēl arvien stāvēja durvīs, nespēdams atraut skatienu no šīs sievietes. Bet tad viņa pacēla galvu un palūkojās uz viņa pusi. Vai tā ieraudzīja viņu? Vai arī acis pārslīdēja pāri, neko nesaskatījušas? Viņa joprojām sarunājās, joprojām ar kreiso roku glaudīja mazo sunīti. Tad ar labo roku pacēla vēdekli, atvēra to pilnīgi vaļa, tā ka kļuva redzams vēdekļa zīmējums — dziedātājs, kurš dzied zem balkona, — atkal aizvēra un atvēra no jauna.

Prieka pilnās izbailēs Fransisko aizrāvās elpa. Tā bija vēdekļu valoda, ar kuras palīdzību mahas, meitenes no vienkāršās tautas, sazinājās ar nepazīstamiem vīriešiem baznīcā, tautas svētkos, krodziņos; un signāls, kurš nāca no paaugstinājuma, bija ļoti uzmudinošs.

Varbūt vecā marķīze pa šo laiku bija aizvien vēl runājusi, varbūt viņš bija arī atbildējis. Fransisko to nezināja. Taču tagad viņš marķīzi nepieklājīgā kārtā atstāja vienu un devās pāri zālei pie hercogienes uz paaugstinājuma. Visapkārt skanēja apslāpētas balsis, smiekli, šķīvju un glāžu šķindoņa. No paaugstinājuma cauri nelielajam troksnim atplūda balss, mazliet asa, bet nepavisam ne spalga, Joti jauna balss, viņas balss.

— Vai viņa galu galā nebija mazliet muļķīga, šī Marija Antuanete? — jautāja hercogiene Alba, bet, kad redzēja, ka šis pārdrošais jautājums daudzus pārsteidzis, ar laipnu izsmieklu piebilda: — Es, protams, domāju Antuaneti msjē Bertelēna lugā.

Goija uzkāpa uz paaugstinājuma.

— Kā jums patika mūsu luga, seņjor de Goija? — hercogiene jautāja.

Viņš neatbildēja. Viņš stāvēja un raudzījās uz to, nebēdādams ne par ko. Viņš vairs nebija jauns, viņam bija četrdesmit pieci gadi, un

viņš nebija ari skaists. Apaļo seju ar plakano, gaļīgo degunu, dziļi iegrimušajam acīm un biezo, uz priekšu pastiepto apakšlūpu īpatni ietvēra kuplu, pēc modes prasībām pūderētu matu vainags. Viņa stāvs, iespīlēts elegantos svārkos, bija visai korpulents. Sis vīrs ar lauvas galvu tieši ar savu kopto ārieni atstāja neveikla, pārmodernā galma tērpā ģērbta zemnieka iespaidu.

Viņš nezināja, vai beigu beigās tomēr bija atbildējis, nezināja, vai bija runājuši citi. Bet tagad no jauna atskanēja satraucošā baiss, un brūngani bālā, augstprātīgā, untumainā seja bija pievērsta viņam, Goijam.

— Vai jums patīk manas mežģīnes? — viņa jautāja. — Pirms trīssimt gadiem tās kā kara laupījumu ieguvis feldmaršals Alba, Flandrijā vai Portugālē, — vairs labi neatceros.

Goija neteica ne vārda.

— Ko jūs vēl atklājat pie manis jaunu? — viņa turpināja. — Jūs mani gleznojāt, jums mani jāpazīst.

— Ģīmetne nav izdevusies, — izlauzās no viņa lūpām. Goijas balss, parasti tik skanīga un pieglaimīga, likās piesmakuši un nepiedienīgi skaļa.

— Arī sejas uz gobelēniem nav nekas vairāk ka niekošanās. Man gribētos pamēģināt vēlreiz, doņja Kaijetāna.

viņa neteica ne jā, ne nē. Vienīgi vērās viņā neizteik-smigu, blāvi mirdzošu seju, bet tumšās, metāliski spīdī-gās acis neatlaidīgi lūkojās viņā. Tikai dažus mirkļus viņa goijā tā noraudzījās, un šo dažu mirkļu bezgalībā viņi bija vieni ļaužu pilnajā zālē.

bet pēkšņi viņa pārtrauca šo burvīgo vientulību un, it ka garām ejot, teica, ka tuvākajās dienās viņai diemžēl tu Imant laika seansiem, viņa esot aizņemta ar savas i mi n mājas būvi un iekārtošanu Monkloā. Par šās mājas piuļektu Madridē daudz runāja; hercogiene, vēlēdamās nm nīsties ar mirušo Francijas karalieni, gribēja uzcelt arī ■ v Irianonu, nelielu pili, lai šad un tad tur pavadītu ļim is dienu vienatnē ar saviem, bet ne ģimenes draugiem, tūlīt viņa tomēr atkal sāka runāt iepriekšējā tonī.

Varbūt pa šo laiku jūs man uzgleznosiet kaut ko

• ilii, don Fransisko, — viņa jautāja, — varbūt vēdekli? Varbūt jūs man uzgleznosiet *«Et Abate y la Maja»?* — Patiesībā viņa bija domājusi *«El Eralle y la Maja»* —

• Muks un meitene», Ramona de la Krusa sacerēto inter-meco, pārgalvīgo mazo komēdiju, kuru bija aizliegts publiski izrādīt un kuru tāpēc uzveda slepeni amatieru teātra izrādēs.

Hercogiene Alba lūdza galma gleznotāju Fransisko de Goiju gleznot viņai vēdekli. Tas nebija nekas neparasts, jo dāmas bieži māksliniekiem pasūtīja vēdekļus. Doņja Isabela de Farnēsio bija slavena ar savu vēdekļu kolekciju, kura sastāvēja no vairāk nekā

tūkstoš eksemplāriem. Uz paaugstinājuma nenotika nekas sevišķs. Tomēr viesiem bija tāda sajūta, it kā viņi piedalītos pārdrošā, neatļauta izrādē.

«Nabaga dons Fransisko,» zālē sēdēdama, domāja vecā marķīze. Klusībā viņas acu priekšā iznira Rubensa glezna, kuru viņa tikko kā bija redzējusi galerijā. Herkuless, kam Omlale liek vērpt. Vecā dāma bija stingra attiecībā uz pieklājības normu ievērošanu, tomēr viņa neņēma ļaunā, ka gleznotājs, kas vienīgais visu šo grandu sabiedrībā nebija muižnieks, tik nepiedienīgā veidā viņu pameta vienu. Visai ļaunā viņa neņēma arī to, ka viņas dēla sieva izklaidējas tik apšaubāmā, pat nekaunīgā kārtā. Viņa saprata doņju Kaijetānu, jo pati bija daudz piedzīvojusi un mīlēja dzīvi. Viņas dēls bija vājš un trausls, un, lai neapsīktu viņa personīgās dzīves urdziņa, tajā vajadzēja ieplūst lielai straumei; tas bija labi, ka viņam blakus stāvēja šī sieviete, šai sievietei varēja daudz ko piedot. Dižciltīgās spāņu dzimtas izvirst, vīrieši kļūst arvien smalkāki un vājāki, un, ja kaut kur vēl bija atlicis spēks, tad tas bija sievietēs, piemēram, šai pašā, viņas mīļotā dēla sievā, kas tur uz paaugstinājuma tik izaicinoši un piemīlīgi flirtēja ar gleznotāju, ar vienu no nedaudzajiem īstajiem vīriešiem Spānijā.

Pats hercogs Alba ar lielajām, domīgajām acīm sekoja rotaļai, ko viņa sieva spēlēja ar gleznotāju. Te nu viņš sēdēja zālē, viņš, dons Ilosē Alvaress de Tolēdo, trīspadsmitais hercogs no Berviku un Albas dzimtas, vienpadsmitais marķīzs de Viļjabranka un daudzu citu titulu īpašnieks. Starp simt deviņpadsmit karaļvalsts grandiem tikai divi viņam bija līdzīgi pēc ranga, viņš bija svētīts ar visiem šīszemes labumiem. Te nu viņš sēdēja slaids, smalks, ļoti elegants un nemaz nejuta aicinājumu iejaukties šīs pasaules likteņu lemšanā, uz ko viņam būtu devusi tiesības viņa izcelšanās un mantotais Albas vārds — lielais, lepnais, drūmais vārds Alba, kas vēl šodien Flan-drijā izraisīja bailes. Drīzāk gan šo Albu bija nogurdinājusi paša dižciltība un nemitīgās domas par dzīves sarežģītajiem jautājumiem, viņš necentās citiem kaut ko pavēlēt vai aizliegt. Patiesi priecīgs viņš jutās tikai tad, kad dzirdēja mūziku vai arī kad pats muzicēja. Ja runa bija par mūziku, viņā modās spēks, un viņš droši bija uzstājies pret karali, kad tas atteicās subsidēt operu Valdnieku kolizejā. izaicinošā kārtā viņš pats toreiz bija uzņēmies operas uzturēšanu, līdz karalis viņam to aizliedza, tagad nu viņš noskatījās, kā viņa sieva izmeta āķi, uz. kura vajadzēja uzķerties gleznotājam. Alba apzinājās, cik viņa spēki ir vāji, viņš saprata, ka sievu valdzina dons Fr'ansisko, kas bija īsts mākslinieks un īsts vīrietis. Kaije-tāna bija viņam pieķērusies no visas sirds, bet viņš ļoti labi noprata, ka šajās jūtās slēpās sava daļa līdzcietības, nekad vēl tā nebija veltījusi viņam tādu skatienu, ar kādu tikko uzlūkoja donu Fransisko. Viņu pārņēma klusas skumjas. Kad viņš atkal būs viens, tad paņems vijoli un ar Flaidnu vai Bokerīni izdzēsīs

«Marijas Antuanetes mokpilno nāvi» un visu, kas sekoja pēc tam. Viņš manīja sev pievērsto maigo, rūpju pilno mātes skatienu. Ar tikko jaušamu smaidu viņš pagrieza pret māti galvu. Viņi sapratās bez vārdiem, māte zināja, ka viņš atļauj sievietei uz paaugstinājuma parotaļāties.

Stāvēdams uz mazās estrādes, Goija saprata, ka hercogiene par viņu vairs nedomā un šai vakarā uz viņu vairs nepaskatīsies. Un viņš aizgāja no viesībām nepiedienīgi

agri.

Ārā viņu apņēma nemīlīga nakts, viena no tam nepatīkamajām janvāra naktīm — ar vēju un slapjdraņķi, kādas sastopamas Madridē. Viņu gaidīja kariete ar livrejās tērptiem sulaiņiem, to no galma gleznotāja prasīja etiķete, kad viņš bija ielūgts pie hercogienes Albas. Bet, saviem kalpotājiem par izbrīnu, viņš aizsūtīja karieti mājās. Goija atzina par labāku doties mājup kājām un, kaut arī bija visai taupīgs, neraizējās par to, ka varētu ciest viņa zīda platmale un kurpes.

Neprātīga, kārdinoša, izaicinoša un uztraucoša viņam tēlojās tuvākā nākotne. Tikai pirms divām dienām viņš bija rakstījis uz Saragosu savam draugam Martīnam Sa-patēram, ka beidzot viņa dzīve iegājusi pareizās sliedēs, un tā bija taisnība. Viņš vairs neķildojās ar savu sievu ITosefu, bērni viņam sagādāja prieku; no daudzajiem bērniem, ko sieva dzemdējusi, dzīvi bija palikuši vairs tikai trīs, bet tie bija jauki, veselīgi bērni. Viņa sievasbrālis, neciešamais Baijēu, karaļa pirmais gleznotājs, neuzmācās vairs ar pamācībām, kā jāstrādā un jādzīvo, viņi bija izlīguši, bez tam Baijēu smagi slimoja ar kuņģi un, protams, ilgi vairs necietīs. Arī mīlas intrigas viņu vairs tā nenomocīja kā agrāk. Pepa Tudo, ar kuru viņš sagājās nu jau astoņus mēnešus, bija saprātīga sieviete. Smagā slimības lēkme, kas viņu piemeklēja pirms gada, bija pārvarēta, un tagad viņš kļuva kurls tikai tad, kad pats to vēlējās. Arī materiālais stāvoklis nebija slikts. Majestātes katrā izdevīgā gadījumā parādīja, cik augstu viņu vērtē, tāpat izturējās arī dons Manuels, Alkūdijas hercogs, karalienes favorīts. Un visi, kam Madridē bija vārds un nauda, lūdzās, lai viņš glezno to ģīmetnes. «Atbrauc labi drīz, mans sirdsmīļais Martīn,» ar tādiem vārdiem viņš bija pabeidzis vēstuli, «un apskaties, cik labi dzīvo tavs mūžīgais draugs, tavs mazais Franco, *Francisco de Goya y Lucienles,* akadēmijas loceklis un galma gleznotājs.» Vēstules sākumā un beigās viņš bija uzzīmējis krustus, lai neviens nenoskaustu viņa laimi, un *posi seriptum* uzaicinājis draugu ziedot svētajai jaunavai del Pilārai divas pāris mārciņu smagas sveces, lai tā pasargātu viņa laimi.

Bet krusti un sveces nepalīdzēja. Kas bija pirms divām dienām, tā nebija vairs šodien. Sieviete uz paaugstinājuma visu bija apgriezusi otrādi. Tā bija svētlaime just sev pievērstas lielās, metāliski spīdīgās acis, kas mirdzēja untumainajā, augstprātīgajā sejā. Uzbangoja jaunas

dzīves viļņi. Bet viņš zināja: kas ir labs, par to jāmaksā, un, jo kaut kas ir labāks, jo tas dārgāks. Viņš zināja, ka par šo sievieti vajadzēs cīnīties un arī ciest, jo cilvēks vienmēr ir ļaunu garu apsēsts, un, ja neuzmanās un nepiesardzīgi ļaujas iegribām un sapņiem, tad briesmoņi uzbrūk no visām pusēm.

Agrāk viņš nebija pratis skatīties. So sievieti viņš bija tēlojis kā untumainu lelli. Starp citu, tāda viņa arī bija, bet to, kas slēpās aiz visa tā, viņš nebija saskatījis. Turklāt toreiz viņš nemaz nebija slikts gleznotājs, katrā ziņā labāks nekā citi, labāks arī nekā tie abi, Baijēu un Maeļja, kuri galmā tika vērtēti augstāk par viņu. Lai arī tie bija vairāk mācījušies pie Mengsa un Vinkelmaņa, bet viņam bija labāka acs un viņa skolotājs bija Veiaskess un pati daba. Un tomēr agrāk viņš bija tikai nemākulis. Viņš bija redzējis cilvēkā vienīgi skaidro, atklāto, bet daudzveidīgo, sarežģīto, kas slēpjas katrā, bīstamo — to viņš nebija saskatījis. Gleznot šī vārda īstajā nozīmē viņš bija sācis tikai pēdējos gados, patiesībā tikai pirms nedaudziem mēnešiem, kopš savas slimības. Viņam bija jānodzīvo vairāk nekā četrdesmit gadi, iekams viņš sāka saprast, ko nozīmē gleznot. Tagad viņš to bija sapratis, tagad viņš strādāja katru dienu daudzas stundas. Un nu viņa ceļā nostājās šī sieviete. Tā bija lieliska sieviete, arī piedzīvojums ar to būs lielisks, tā sagādās viņam daudz rūpju, tā paņems viņa laiku un darba prieku, un viņš nolādēja sevi un to, un likteni tāpēc, ka viņam par šo sievieti vajadzēs maksāt tik augstu cenu.

Klusas zvaniņa šķindas skanēja sniegam cauri, un tad viņš ieraudzīja garīdznieku un kora zēnu, kuri ar svētā vakarēdiena trauku rokā cīnījās pa sniegu un vētru uz priekšu, acīmredzot viņi bija ceļā pie kāda mirēja. Klusu lādēdamies, viņš izvilka kabatas lakatiņu, noklāja to dubļos un nometās uz ceļiem, kā to prasīja ierašas, inkvizīcija un paša sirds.

Tā bija slikta zīme, ka viņš sastapa garīdznieku, kas ar ■ vēlo vakarēdienu dodas pie mirēja. Ar šo sievieti nebeig-

ii . labi, "I abāk saskrieties ar deviņus gadus vecu vērsi,»

viņš klusībā rūca, «nekā sastapt sievieti, ja tevi plosa iekāre.» Goija bija cēlies no vienkāršās tautas un paturējis prātā daudz tautas parunu un ticējumu. Lauzdamies vētrā un slapjdraņķī uz priekšu, viņš īgni sēca un turējās namu sienu tuvumā, jo ielas vidū dubļi sniedzās līdz potītēm. Nepatikšanas vien ir, pēkšņi viņš atcerējās de Avrē, franču sūtni. Viņš bija uzgleznojis tā ģīmetni, bet francūzis nebija samaksājis. Kad viņš rēķinu piesūtīja trešo reizi, viņam galmā lika saprast, ka nebūtu vēlams franču kungu apgrūtināt vēl turpmāk. Pasūtījumus varēja saņemt, cik uziet, bet, kad vajadzēja dabūt naudu, bieži radās dažādas grūtības. Izdevumi turklāt palielinājās. Karietes un zirgu uzturēšana maksāja dārgi, kalpotāji uzvedas nekaunīgi un sāka prasīt arvien vairāk, viņi arī zaga, bet tur nekā nevarēja darīt, —

galma gleznotājs nedrīkstēja skopoties. Ja viņa nelaiķa tēvs uzzinātu, ka viņš, mazais Prančo, divās dienās izdod tikpat daudz, cik visa Goiju ģimene Fuendetodosā izlietoja gadā, tas zārkā apgrieztos otrādi. Bet vai tas nebija lieliski, ka viņš, Fransisko, v a-rē j a izdot tik daudz. Un pār viņa seju pārslīdēja smaids.

Viņš bija nonācis līdz savai mājai. Serēno, naktssargs, atslēdza vārtus. Goija uzkāpa augšā, nometa slapjās drēbes un likās gultā. Bet viņš nevarēja aizmigt. Naktstērpā viņš iegāja darbnīcā. Tur bija auksts. Uz pirkstgaliem viņš lavījās pa gaiteni. Pa kalpotāja Andresa istabiņas durvju spraugu spīdēja gaisma. Goija pieklauvēja; ja šis zeņķis saņem savus piecpadsmit reālus, tad vismaz krāsni viņam vajag iekurināt. Pusapģērbtais kalps nelabprāt izpildīja kunga pavēli.

Goija apsēdās un raudzījās ugunī. Pa sienām augšup lejup ložņāja ēnas — ķēmīgas, baisi valdzinošas, draudīgas. Pie vienas sienas karājās gobelēns, kur bija attēlota kāda procesija, šaudīgajās liesmās atklājās te milzīgs svētais, kuru nesa uz nestuvēm, te mežonīgas, fanātiskas pūļa sejas. Velaskesa gleznotais kardināls ar ķīļbārdiņu, kas drūmām, mazliet garlaikotām acīm raudzījās no otras sienas, plandošajās liesmās izskatījās spokains, un pat vecu vecā, brūngani melnā koka statuja, kura attēloja neveiklo, piemīlīgo *Virgen de Alocha,* Atočas jaunavu, Fransisko sargātāju svēto, lūkojās izsmējīga un draudoša.

Goija piecēlās, izstaipījās un, spēcīgi papurinot plecus, nokratīja sapņaino miegainību. Strauji staigāja šurpu turpu. Paņēma smalkas smiltis un uzbēra uz galda.

Smiltīs iesāka viņš zīmēt Kailu sievieti. Zem sevis Sakrustotām kājām viņa Sēdēja it nevērīgi.

Visu izdzēsis, tad Goija Sāka smiltīs zīmēt otru —

Arī kailu, dejojošu.

Arī otro smiltīs dzēsis,

Goija uzzīmēja trešo.

Gāja viņa lepni, stalti,

Krūzi nesdama uz galvas.

Arī viņai vajadzēja Pagaist smiltīs līdzinātās. Zīmuli nu rokā tvēris, Ceturtajai veidu deva.

Tai no matu sukas augstās Melna mantija uz leju Vieglām mežģīņbārkstīm krita Pāri pleciem baltiem, kailiem. Bezpalīdzīgs, dusmās sēkdams, Goija saplēsa ir viņu.

3

Viņš strādāja. No audekla pretī raudzījās dāma, ļoti skaista, garenā seja mazliet noslēpumaina un zobgalīga, acis zem augstajām uzacīm atradās tālu viena no otras, platā mute ar plānu augšējo un biezu apakšējo lūpu cieši sakniebta. Dāma bija pozējusi jau trīs reizes. Bez tam viņš bija izgatavojis dažādas skices. Tagad gleznu atlika vairs

tikai pilnveidot. Par savu darbu viņš bija drošs un strādāja veikli. Taču ar šo portretu noņēmās jau ceturto nedēļu, bet, kā neveicās, tā neveicās.

Gleznā turklāt viss bija «pareizs». Dāma tieši tāda, kādu viņš to gribēja attēlot, viņš pazina to jau sen, bija gleznojis jau vairākas reizes, tā bija viņa drauga Migeia Bermūdesa sieva. Tur bija viss: noslēgtība, zobgalība, liela šķelmība, kas slēpās aiz šis sabiedrības dāmas maskas. Bet trūka kāda sīkuma, un šis sīkums Goijam nozīmēja visu. Viņš bija redzējis dāmu viesībās pie dona Ma-nuela, Alkūdijas hercoga, visvarenā favorīta, kura uzticības persona bija Migels Bermūdess; toreiz viņa bija ģērbusies gaiši dzeltenā tērpā ar baltām mežģīnēm, un pēkšņi Goija viņu ieraudzīja visu, ieraudzīja visu gaistošo, mulsinošo, dziļdziļo, to visu, kas veidoja viņas būtību. Pār viņas tēlu lija sudrabaina gaisma, un, ieraugot šo doņju Lusiju Bermūdesu gaiši dzeltenajā tērpā ar baltajām mežģīnēm, viņš saprata, ko gribēja gleznot un kas jāglezno. Nu viņš ar to mocījās, un viss bija it kā kārtībā: seja un ķermenis, un stāja, un tērps, un gaiši pelēkais fons, kurš, bez šaubām, bija izvēlēts pareizs. Un tomēr tur nebija nekā: trūka tonējuma, kas bija izšķirošais, trūka sīkuma, un šis sīkums bija' viss. Sirds dziļumos viņš zināja, kāpēc ģīmetne nav izdevusies. Tagad bija pagājušas jau vairāk nekā divas nedēļas kopš teātra izrādes hercoga Albas pilī, bet no sievietes, kas toreiz sēdēja uz estrādēs, viņš nebija saņēmis nekādas ziņas. Viņš jutās sarūgtināts. Ja viņa nenāca pati, tad kāpēc vismaz neaicināja viņu pie sevis un nepieprasīja vēdekli? Protams, viņa bija aizņemta ar izaicinošās, smieklīgās pils iekārtošanu Mon-kloā. Viņš jau būtu varējis aiziet pie viņas arī neaicināts un aiznest vēdekli. Taču to nepieļāva viņa lepnums. Sai sievietei vajadzēja aicināt viņu. Sī sieviete viņu arī aicinās. Uz estrādes notikušo taču nevar izdzēst tik vienkārši kā attēlus, kurus viņš mēdza zīmēt smiltīs.

Darbnīcā Fransisko nebija viens: kā parasti, tur strādāja arī viņa skolnieks un palīgs Agustīns Estēve. Telpa bija pietiekami plaša, un viņi viens otru netraucēja.

Šodien dons Agustīns strādāja pie ģenerāļa Rikardo portreta, kas to attēloja jāšus zirgā. Vecā ģenerāļa auksto, īgno seju bija uzgleznojis Goija pats, bet zirgu un daudzos formas tērpa sīkumus un medaļās, kuru pareizam attēlojumam ģenerālis pievērsa lielu nozīmi, viņš uzticēja savam apzinīgajam Aguslīnam. Dons Agustīns Estēve, kalsns cilvēks ap trīsdesmit gadiem, nelīdzenu galvvirsu, augstu, stipri izliektu, atsegtu pieri, iekritušiem vaigiem un plānām lūpām, iegarenu, visai smailu seju, bija mazrunīgs; Fransisko Goija turpretī, pēc dabas atklāts, mīlēja pļāpāt pat strādājot. Taču šodien arī viņš klusēja. Pretēji savam paradumam par viesībām pie Albas viņš nebija stāstījis pat saviem tuviniekiem.

Klusi, kā parasts, Agustīns nostājās Goijam aiz muguras un vēroja sudrabpelēko audeklu ar sudrabpelēko sievieti. Pie Goijas viņš jau dzīvoja septiņus gadus, viņi bija kopā gandrīz visu dienu. Dons Agustīns nebija nekāds izcilais gleznotājs, un pats to skaidri un ar rūgtumu apzinājās. Bet gleznie cībā viņš saprata daudz, un nebija neviena cita, kas tik labi būtu zinājis, kur slēpjas Fransisko spēks un kur viņa neveiklība. Goijam viņš bija nepieciešams: viņa īdzīgā uzslava, viņa īdzīgās paļas, viņa mēmie pārmetumi. Goijam bija vajadzīga kritika, viņš pret to sacēlās, viņš izsmēja un nolamāja kritiķi, viņš apmētāja to ar dubļiem, bet viņam tas bija vajadzīgs — tā apstiprinājums, tā noliegums. Viņam bija vajadzīgs mazrunīgais, vienmēr saīgušais, ar dziļu izpratni un plašām aroda zināšanām bagātais kalsnējais Agustīns, kurš lika atcerēties nostāstu par septiņām liesām govīm, viņš to negaidīti nolamāja, sūtīja pie velna, tomēr mīlēja. Viņš nespēja dzīvot bez Agustīna, tāpat kā Agustīns bez sava lielā, bērnišķīgā, apbrīnotā, neciešamā drauga.

Agustīns ilgi raudzījās gleznā. Arī viņš pazina dāmu, kas tur no audekla viņā tik ironiski noskatījās, viņš to pazina ļoti labi, viņš to mīlēja. Viņam nebija laimes pie sievietēm, un viņš zināja, ka nav diez cik pievilcīgs. Doņja Lusija Bermūdesa bija pazīstama kā viena no tām nedaudzajām sievietēm Madridē, kurai nebija *cortejo* — oficiāla mīļākā. Fransisko Goija, kuram nespēja pretoties neviena sieviete, būtu varējis kļūt par viņas mīļāko, ja vien to vēlētos. Agustīnam patika, ka Fransisko nejuta tādu vēlēšanos, bet reizē tas viņu arī sāpināja. Lai nu kā, viņš tomēr bija pietiekami liels mākslinieks, lai uz ģīmetni skatītos tikai ar lietpratēja acīm. Viņš redzēja, ka tā bija laba un ka Fransisko nebija panācis taisni to, pēc kā bija liecies. Viņš nožēloja un nopriecājās, aizgāja atpakaļ pie sava lielā audekla un klusēdams atsāka strādāt pie ģenerāļa zirga mugurdaļas.

Goija bija pieradis, ka Agustīns stāv viņam aiz muguras un skatās uz audeklu. Doņjas Lusijas ģīmetne nebija izdevusies, un tomēr Goijas veikums bija jauns un drosmīgs, tāpēc viņš ar nepacietību bija gaidījis Agustīna novērtējumu. Bet, kad tas klusēdams atkal apsēdās pie sava ģenerāļa, Goija ļoti sadusmojās. Cik nekaunīgs varēja būt šis neveiksminieks, kuram sen jau būtu nācies pārtikt no ubaga dāvanām! Kas gan būtu noticis ar šo nožēlojamo cilvēciņu, ja viņš, Fransisko, nebūtu par to apžēlojies? Sis kastrāts, kas tiecas pēc katras sievietes, bet neko neuzdrīkstas un neko nepanāk! Un tāds iedrošināsies aiziet no viņa gleznas, nepasakot ne vārda. Bet

Goija savaldījās. Izlikās, ka neko nav pamanījis, Un joprojām strādāja.

Divas minūtes viņš nocietās, tad, niknuma pārpilns, aizdomīgi maigi izmeta pāri plecam:

— Ko tev labpatika pateikt? Tu taču zini, ka šodien man atkal

slikti ar ausīm. Tāpēc tu savu muti būtu varējis atdarīt mazliet plašāk.

Dons Agustīns atbildēja ļoti skaļi un sausi: — Es neko neteicu.

— Ja no tevis kaut ko grib dzirdēt, — Fransisko šķendējās, — tad tu tēlo sālsstabu, bet, ja tev neko nejautā, tad no tevis vārdi plūst kā no pārpilnības raga.

Agustīns neko neatbildēja. Bet saniknotais Fransisko neatlaidās. — Es apsolīju ģenerālim Rikardo šo zirga pakaļu nodot jau šonedēļ. Kad tad beidzot tā būs gatava?

— Jau šodien, — Agustīns sausi atbildēja. — Bet tad jūs iedomāsieties, ka jums vēl daudz jāstrādā pie ģenerāļa dvēseles.

— Tā ir tava vaina, — Goija sašutis iesaucās, — ja pasūtījumu nevaru nodot laikā. Es cerēju, ka tik daudz prasmes tu jau būsi ieguvis, lai visu nedēļu nebūtu jāķēpājas ap viena zirga pakaļu.

Agustīns neapvainojās par drauga rupjību. Viņš neņēma par pilnu to, ko Fransisko runāja; īsta nozīme bija tikai tam, ko viņš gleznoja. Apbrīnojami taisnīgi un godīgi viņš gleznā attēloja to, ko redzēja un juta, tā ka ģīmetne bieži vien līdzinājās karikatūrai. Un Fransisko gleznotās Agustīna ģīmetnes greznoja ne tikai uzraksts «Donam Agustīnam Estēvem no drauga Goijas», bet tās arī īstenībā bija drauga gleznotas ģīmetnes.

Goija atkal ķērās pie darbā, un kādu laiku abi strādāja klusēdami. Tad pie durvīm pieklauvēja un darbnīcā ienāca negaidīts viesis, dons Djēgo, abats.

Goiju netraucēja, ja kāds skatījās, kad viņš strādāja. Viņš bija disciplinēts un izsmēja tādus gleznotājus kā, piemēram, Antonio Karnisēro, šo nemākuli, kurš tik daudz runāja par iedvesmu. Fransisko bērni un draugi varēja nākt darbnīcā katrā laikā un, kamēr viņš gleznoja, jautāt un pļāpāt pēc patikas.

Darbnīcā ieiet bija liegts tikai pēc ļoti agrām vakariņām. Tad viņš pieņēma tikai tos, ko pats bija izvēlējies, kādu draugu vai draudzeni, vai arī pavadīja laiku vienatnē.

Tāpēc arī abata negaidītā ierašanās Goiju nesakaiti-nāja, taisni otrādi, šodien viņš par to gandrīz vai priecājās. Viņš saprata, ka šobrīd viņam tomēr «neredzēt» to, kas virmoja acu priekšā, tas piederēja pie tā reti iegūstamā, ko nevar panākt ar darbu, bet kas pacietīgi jāgaida.

Laiski viņš noraudzījās abatā, kad tas staigāja pa darbnīcu. Tuklais kungs nekad nesēdēja mierā, pārsteidzoši viegliem soļiem viņš staigāja pa istabu. Viņam, šim donam Djēgo, piemita paradums, — lai kur viņš arī atrastos, visu izpētīt, ņemt rokā visādus priekšmetus, grāmatas un papīrus, apskatīt un atkal atlikt savā vietā. Goija, kas cilvēkiem tikpat kā redzēja cauri, pazina abatu jau sen, tomēr nekad nevarēja tikt par viņu skaidrībā; viņam šķita, itin kā šis dziļi inteliģentais vīrs vienmēr būtu prasmīgi maskējies. Zem dona Djēgo augstās, skaistās pieres raudzījās gudras, viltīgas acis, deguns bija

plakans, taisns; mute pilnīga, ļoti plata, baudkāra. Seja bija bāla, joviāla, gudra, un tai nepavisam nepiederējās melnais garīdznieka tērps. Abats bija diezgan lempīgs, bet ļoti kopts un izmeklēti smalks, un pat garīdznieka tērpu viņš prata padarīt elegantu; dārgas mežģīnes slēpās zem smagā, melnā zīda tērpa, kurpju sprādzēs mirdzēja dārgakmeņi.

Staigādams pa plašo darbnīcu, abats stāstīja visādas tenkas, draudzīgi ironiski, reizēm pat diezgan asi, bet nekad garlaicīgi. Viņš bija par visu labi informēts un jutās tikpat labi inkvizitoru sabiedrībā kā brīvdomātāju aprindās.

Fransisko veltīja viņam maz uzmanības. Bet tad viņš dzirdēja abatu sakām: «Kad es šodien biju pie doņjas Kaijetānas viņas rīta tualetes laikā...» Fransisko no spējā uztraukuma satrūkās. Bet kas tad tas? Viņš redzēja kustamies abata lūpas, taču nedzirdēja neviena vārda. Viņu pārņēma milzīgas bailes. Vai pēkšņi par jaunu būtu uzbrukusi slimība, ko viņš domāja pārvarētu uz visiem laikiem? Vai viņš būtu kurls? Viņš pievērsa šausmu un bezpalīdzības pilnus skatienus šķīstās Atočas jaunavas vecajai koka statujai. «Kaut šķīstā jaunava un visi svētie novērstu manu nelaimi,» Goija domāja, viņš atkārtoja domās to vairākas reizes, un tas arī bija viss, ko viņš šai brīdī spēja darīt.

Kad Goija atkal atguva dzirdi, abats stāstīja par ārstu Hoakīnu Perālu, kas acīmredzot arī bija apmeklējis her-cogiēni Albu rīta tualetes laikā. Ārsts Perāls tikai pirms neilga laika bija atgriezies no ārzemēm un drīz vien kļuvis par madridiešu brīnumārstu. Klīda baumas, ka grāfu Espahu viņš uzcēlis no nāves gultas. Bez tam, stāstīja abats, ārsts esot lietpratējs visās mākslas un zinātnes nozarēs, vispār īsts sabiedrības cilvēks, viņu raušus raujot vai uz visām pusēm. Bet viņš esot arī izlutināts un liekot sevi lūgt. Hercogieni Albu viņš, protams, apmeklējot katru dienu, un viņa vērtējot to ļoti augstu.

Fransisko centās elpot mierīgi. Cerams, Agustīns un šis dons Djēgo viņa lēkmi nemanīja, kaut arī abi bija acīgi.

— Man vēl neviens no šiem bārddziņiem un asiņu no-laidējiem neko nav palīdzējis, — viņš īgni teica. Tas nebija vēl nemaz tik sen, kad ārstiem atļāva atdalīties no bārddziņu cunftes. Abats pasmaidīja.

— Man šķiet, don Fransisko, — viņš teica, — ka ārstam Perālam jūs nodarāt pāri. Savu latīņu valodu viņš prot uri tāpat arī anatomiju. Katrā ziņā varu galvot par viņa latīņu valodu.

Bet tad viņš uz brīdi apklusa. Viņš bija nostājies Goi-jam aiz muguras un raudzījās uz ģīmetni, kuru Goija gleznoja. Agustīns uzmanīgi novēroja abatu. Abats piederēja pie Bermūdesu ģimenes draugu pulciņa, un Agu-stīnam šķita, ka uzmanība un laipnība, ko abats veltīja skaistajai Lusijai, dažreiz pauda kaut ko vairāk nekā tikai pasaulīgā abata parastos glaimus.

Tagad nu dons Djēgo stāvēja pie doņjas Lusijas ģīmetnes un Agustīns sasprindzis gaidīja, ko viņš teiks. Bet parasti tik runīgais kungs šoreiz neteica neviena vārda.

Gluži otrādi, viņš atkal sāka stāstīt par doktoru Perālu, šo izcilo ārstu. No ārzemēm viņš atvedis līdz lieliskas gleznas, bet tās vēl neesot izsaiņotas, jo viņš meklējot savai gleznu kolekcijai piemērotas telpas. Pagaidām Perāls esot iegādājies brīnišķīgu karieti, skaistāku pat par dona Fransisko karieti. Karosērija angļu stilā, apzeltīta, apgleznojums izgatavots pēc Karnisēro uzmetumiem, kurš, starp citu, arī ieradies doņjas Kaijetānas rīta tualetes laikā.

— Arī viņš? — Goija iesaucās, nespēdams savaldīties. Viņš sevi piespieda izturēties mierīgi, lai neļautu atkārtoties jaunai dusmu un kurluma lēkmei. Tas viņam izdevās, kaut ar lielām grūtībām. Viņš skatīja tos visus ar savām mākslinieka acīm, skatīja abatu, bārddzini un

Karrrisēro, šo triepēju un brāķdari, kas ar viltu bija ieguvis galma gleznotāja titulu, redzēja, kā viņi, šie trīs riebekļi, tur sēdēja, kamēr doņju Kaijetānu ģērba un frizēja. Viņš redzēja, kā tie tur pļāpā, kā plātās ar rokām un tīksminās, skatīdamies uz doņju Kaijetānu, un kā viņa tiem uzsmaida — augstprātīgi, bet tomēr uzmudinoši.

Protams, viņš pats būtu varējis aiziet uz doņjas Kaije-tānas rīta pieņemšanu. Viņš katrā ziņā saņemtu izteiksmīgāku un draudzīgāku smaidu nekā pārējie. Bet šo āķi viņa var izmest kādam citam. Viņš neietu pat tad, ja būtu pavisam drošs, ka viņa tūdaļ apgulsies pie viņa gultā. Pat par visām Indijas bagātībām viņš tur neietu!

Pa to laiku abats stāstīja, ka, tikko būšot beidzies galmā izsludinātais sēru laiks, tātad jau pēc dažām nedēļām, hercogiene Alba esot nodomājusi sarīkot savas lauku muižas — Buenavistas pils iesvētīšanas svinības Monkloā. Protams, vakardienas ziņas no kara lauka visiem plāniem varot pārvilkt svītru.

— Kādas ziņas? — Agustīns iejautājās steidzīgāk nekā parasti.

— Kādā pasaulē tad jūs dzīvojat, mani dārgie draugi? — abats iesaucās. — Vai tad tiešām es esmu pirmais, kam jāpavēstī jums šīs ļaunās ziņas?

— Kādas ziņas? — uzplijās Agustīns.

Un abats atbildēja: — Vai tad jūs nezināt, ka franči atkal ieņēmuši Tulonu? Doņjas Kaijetānas rīta tualetes laikā par to vien runāja. Protams, — viņš dzēlīgā laipnībā piebilda, — atskaitot runas par Kostiļjāresa izredzēm uzvarēt drīzajās vēršu cīņās un par doktora Perāla jauno karieti.

— Tulona kritusi? — aizsmakušā balsī jautāja Agus-tins.

— Šķiet, ka šīs ziņas pienākušas jau kopš vairākām dienām, — abats atbildēja, — taču tās turētas slepenība. Kāds pavisam jauns franču virsnieks ieņēmis cietoksni, turklāt, kā saka, tieši mūsu un

angļu flotes acu priekšā, kāds vienkāršs kapteinis Buonafede jeb Bounaparte vārdā vai tamlīdzīgi.

— Nu, tad jau mums drīz būs miers, — Goija teica, un grūti bija saprast, vai viņa balsī skanēja sāpes vai cinisms. Agustīns uzmeta viņam drūmu skatienu.

— Maz būs Spānijā tādu, — viņš īgni norūca, — kas vēlētos tādu mieru.

— Dažiem tas, bez šaubām, nebūs pa prātam, — abats piekrita.

Abats runāja tik nevērīgi un divdomīgi, ka pārējie kjuva uzmanīgi. Par abatu klīda dažādas runas. Jau sen viņam bija piešķirts «Inkvizīcijas sekretāra» tituls, šo titulu viņam atstāja arī jaunais, ļoti fanātiskais inkvizi-tors. Daži bija pārliecināti, ka dons Djēgo esot inkvizīcijas spiegs. No otras puses, viņam bija draudzīgas attiecības ar izciliem progresīviem valstsvīriem, runāja pat, ka viņš esot zināmu darbu autors, kuri publicēti ar šo valstsvīru vārdiem, un daži pat apgalvoja, ka klusībā viņš esot franču republikas piekritējs. Arī Goija netika ne gudrs par šo zobgalīgi toleranto kungu; skaidrs tomēr bija tas, ka dzīves baudītāja cinisms, ko viņš izrādīja, bija tikai maska.

Kad abats aizgāja, Agustīns teica: — Tagad jūsu draugam donam Manuelam vajadzēs piekāpties — uzņemties valdības vadību, un jūs savos seglos tad sēdēsiet vēl ērtāk. — Klīda baumas, ka dons Manuels Godoijs, Alkū-dijas hercogs, favorīts, jau no paša sākuma bijis kara pretinieks un tādēļ atteicies uzņemties oficiālo valdības vadību.

Goija vairākas reizes ar panākumiem bija gleznojis dona Manuela ģīmetnes un lielījies Agustīnam ar šī Spānijas visvarenā labvēlību. Tāpēc Agustīna izsmieklā viņš sajuta divkāršu dzēlību.' Agustīns, proti, jūsmīgi interesējās par sabiedriskiem jautājumiem, sprieda par tiem ar degsmi un izpratni un ļaunojās uz draugu, kuram nekas tamlīdzīgs daudz nerūpēja. Agustīna vārdi Goijam ķērās pie sirds. Viņa pirmā doma patiešām bija tāda, ka tagad drīz būs miers un viņa labvēlis dons Manuels pārņems valdības vadību. Kas tur par brīnumu, ja Goija par to priecājas? Viņš nu reiz nekāds politiķis nebija, politiskie jautājumi viņam likās par daudz sarežģīti. Karš vai miers, — tā bija karaļa, viņa padomnieku un grandu darīšana. Uz viņu, Fransisko, tas neattiecās, viņš bija mākslinieks.

Goija neatbildēja. Viņš piegāja pie gleznas, pie doņjas Lusijas ģīmetnes. — Par ģīmetni tu neesi teicis neviena vārda, — viņš žēlojās.

— Jūs jau pats visu labi zināt, kas par to būtu sakāms, — Agustīns atbildēja un arī piegāja pie ģīmetnes. — Tur netrūkst nekā, un tur trūkst visa, — viņš īdzīgi un autoritatīvi paskaidroja.

— Par tevi patīkamāku sarunu biedru drūmos brīžos gan diezin vai varētu atrast, — Goija zobojās. Un, tā kā Agustīns, vēl aizvien vērodams, stāvēja pie ģīmetnes, viņš turpināja: — Bet tā taču ir viņa, tava Lusija, vai viņu var pazīt vai ne? — Un, apsvērdams, kā labāk

iedzelt Agustīnatn, nicīgi piebilda: — Skaties vien uz viņu, skaties! Ko gan tu citu vari ar viņu darīt, tu, pla-to-ni-ķi.

Viņš pateica šo vārdu ar uzsvaru, sadalīdams balsienos. Agustīns saknieba lūpas. Viņš pats nekad nerunāja par savu mīlestību pret doņju Lusiju, bet Goija viņu par to izsmēja vienmēr, kad bija sliktā garastāvoklī.

— Es zinu, ka neesmu pievilcīgs, — Agustīns atbildēja, un viņa balss skanēja raupjāk nekā parasti. — Bet pat tad, ja es būtu tāds kā jūs, ar visām jūsu dotībām uri tituliem, es nekad nemēģinātu pavest mūsu drauga dona Migela Bermūdesa sievu.

«Dzīves likumi gan cēli,»

Dons Fransisko ņirdz, «un runas No pat sākuma lidz beigām īstas tikumības paraugs.

Zēl, ka tavu tikumību Pārbaudīt šī alku pilnā Mīļākā nav pacentusies.»

Estēve — tas klusu cieta.

Drūmi zodu braukot, vērās Kluss viņš gleznā — mīļotajā.

Goija dusmojās: «Nevienam,

Arī labākajam nevar Telpā drūmajā pie tevis Krāsa, tonis, ritms rasties.»

Mēteli uz rokas ņēmis,

Pikti aizgāja viņš projām.

</i<

Ja Goijam, tāpat kā šodien, nebija darāms nekas sevišķs, viņš labprāt pavadīja vakaru ģimenes vidū; viņš mīlēja savu sievu, un bērni viņam sagādāja prieku. Taču viņ baidījās, ka pašreizējā garastāvoklī ģimenes locekļu miermīlīgā pļāpāšana viņam būs grūti paciešama. Goija nolēma aiziet pie savas draudzenes Pepas Tudo.

Pepa bija patīkami pārsteigta. Viņa nekad nebija nevīžīgi apģērbusies kā daudzas citas madridietes. Arī šodien viņa bija tērpusies skaistos, zilos rītasvārkos, kas sevišķi izcēla viņas mirdzoši balto ādas krāsu. Atslējusies pret atzveltni, viņa sēdēja uz dīvāna — kūtra, krāšņa, rotaļādamās ar vēdekli, — un rāmi sarunājās ar Goiju.

Ienāca viņas kalpone, dueņja Končita, un jautāja, ko dons Fransisko vēloties vakariņās. Kalsnā Končita bija kopusi Pepu kopš dzimšanas un palikusi pie savas kundzes visos viņas pārmaiņām bagātās, jaunās un nemierīgās dzīves laikos. Viņi kopīgi apspriedās par vakariņām. Tad vecā sieviete aizgāja sagādāt visu vajadzīgo, pirmām kārtām mazliet pliekano Mansaniļjas vīnu, kas Goijarn garšoja vislabāk. Goija klusēja ari tad, kad Končita bija aizgājusi. Pepas skaistajā dzīvojamā istabā bija ļoti silts, ogļu trauks bija piepildīts līdz pat malām, abi jutās laiski un omulīgi, lai gan zināja, ka būtu daudz kas pārrunājams. Pepai piemita dīvaini nekautrīga paraža — nenovērst no sarunu biedra seju, savu ļoti balto seju ar plato, zemo

pieri, ko ietvēra skaisti, sarkanblondi mati, un zaļajām acīm, kas stāvēja tālu viena no otras.

— Ko tu darīji visu šo laiku? — beidzot Fransisko iejautājās. Pepa bija dziedājusi, iemācījusies trīs skaistas kuplejas, kuras Marija Pulpiļjo dziedāja jaunajā sar-suelā[2], bez tam spēlējusi kārtis ar savu dueņju; un cik savādi — Končita bija godīga jo godīga, taču kāršu spēlē blēdījās; protams, tā piekrāpusi Pepu par trim reāliem. Tad viņa bijusi pie šuvējas, pie *mademoiselle* Lizetes, kas dzīvoja pie *Puerta Cerrada.* Viņas draudzene Lusija bija Pepai apgalvojusi, ka *mademoiselle* Lizete viņai izņēmuma kārtā šūšot par zemāku maksu. Tomēr ar visu pazemināto maksu mētelis, kāds viņai vajadzīgs, būtu izmaksājis stipri dārgi. Un tā viņai vajadzēšot atkal šūt pie Busetas. *t*

— Bez tam es biju viesos arī pie Lusijas, —• viņa stāstīja, — un Lusija vienreiz bija pie manis.

Goija gaidīja, ka Pepa tūdaļ pastāstīs, ko Lusija teikusi par ģīmetni. Bet Pepa lika gaidīt, viņam pašam vajadzēja jaijtāt. Jā, arī par ģīmetni viņa runājusi, turklāt vairākkārt.

— Tu taču viņu glezno dzeltenajā tērpā. To viņai šuva *mademoiselle* Lizete. Astoņsimt reālu viņa par to samaksāja. Te nu tu redzi, cik viņa dārga!

Goija savaldījās. — Bet ko Lusija teica par ģīmetni? — viņš jautāja.

— Viņa brīnās, ka tā vēl arvien nav pabeigta. Viņa domā, ka tā jau sen ir gatava, un nesaprot, kāpēc tu izvairies parādīt to viņas vīram. Atklāti sakot, arī es par to brīnos, — Pepa ņēmās pļāpāt. — Protams, donam Mige-lam grūti izdarīt pa prātam, viņš visur meklē vainas. Bet parasti taču tu tik daudz nenopūlies. Un cik tad tev Mi-gels maksās? Laikam gan neko, jo jūs taču esat draugi. Tā kā savus trīs tūkstošus reālu tu droši vien nesaņemsi.

Goija piecēlās un staigāja šurp un turp pa istabu. Varbūt tomēr būtu bijis prātīgāk, ja viņš būtu palicis kopā ar savu ģimeni.

— Saki, Fransisko, — Pepa neatlaidās, — kāpēc gan tu tik ļoti nomokies? Pie manas ģīmetnes, kuru pasūtīja admirālis, tu nenostrādāji pat ne trīs dienas, un viņš samaksāja tev četrus tūkstošus. Vai tad gleznot Lusiju ir daudz grūtāk nekā mani? Vai tur nav citi iemesli? Varbūt tu gribi ar viņu gulēt? Varbūt tu jau esi ar viņu gulējis? Viņa ir ļoti glīta, tas tiesa, — Pepa runāja it kā starp citu, gluži vienaldzīgi.

Goijas platā seja sadrūma. Vai Pepa gribēja viņu izzobot? Šķita, ka nē. Viņa bieži bija tik briesmīgi lietišķa. Ja viņš nopietni būtu vēlējies, viņš, bez šaubām, arī būtu ieguvis Lusiju, lai kā viņa izliekas par smalku dāmu. Bet — tur bija daudzi «bet». Pepa reizēm bija neciešama un, taisnību sakot, nemaz ne viņa gaumē: izplūdusi, īsta hamona, — glīta, piemīlīga resnīte ar gludu ādu.

Pepa atnesa ģitāru un sāka dziedāt. Viņa dziedāja klusu, ar aizrautību. Viņa bija skaista, kad tā sēdēja un ģitāras pavadījumā trallināja vecās tautiskās romances. Goija zināja, ka ar šiem vecajiem poētiskajiem pantiņiem Pepa izteica pati savus pārdzīvojumus.

Divdesmit trīs gadus vecā Pepa bija daudz piedzīvojusi. Viņa, turīga plantatora meita, bija uzaugusi Spānijas kolonijās, Amerikā. Kad viņai bija desmit gadu, tēvs pazaudēja kuģus un visu mantību. Kopā ar ģimeni viņš atgriezās Eiropā; no plašās, pārtikušās dzīves Pepa nonāca šauros, trūcīgos apstākļos. Pateicoties viņas līksmajai dabai, šīs dzīves pārmaiņas nesagādāja viņai pārāk nopietnas ciešanas. Tad viņas dzīvē ienāca jaunais jūras virsnieks

felipe Tudo; viņš bija skaists un pakļāvīga rakstura vīrietis, tā bija bijusi patīkama laulības dzīve, bet Tudo bija nabadzīgs un Pcpas dēļ nonāca parādos. Uz ilgu laiku ļmi viņi, bez šaubām, viens otram daudz prieka nebūtu varējuši sagādāt. Tad kādā braucienā ar savu eskadru I clipe aizgāja bojā Meksikas ūdeņos un droši vien nokļuva paradīzē, jo viņš bija labs cilvēks. Kad Pepa pēc tam admirālim Masarrēdo iesniedza lūgumu par pensijas paaugstināšanu, resnais, pavecais kungs viņā neprātīgi iemīlējās. Viņš to sauca par «vjuditu» — apburošu, valdzinošu atraitni — un iekārtoja viņai jauku dzīvoklīti *Calla tnaijor*. Pepa saprata, ka admirālis viņu nevar ievest savu draugu, augstāko muižnieku, sabiedrībā; jau tas nozīmēja daudz, ja viņš slavenajam galma gleznotājam lika pagatavot tās ģīmetni. Tagad, kara laikā, dons Federiko ar savu armādu braukāja pa tālām jūrām, un tas bija labi, ka Pepa sastapa savu gleznotāju, kurš bija izteicis kvēlu vēlēšanos dalīties ar viņu vientulībā.

Pepai bija mierīgs raksturs, viņa priecājās par to, kas viņai bija. Un tomēr viņa bieži atcerējās pārtikušo dzīvi kolonijās, milzīgās lauku muižas, neskaitāmos vergus. No visas toreizējās pārpilnības viņai bija atlikusi tikai vecā, uzticamā Končita, kas bija godīga jo godīga un blēdījas tikai kāršu spēlē. Fransisko — Frančo bija brīnišķīgs draugs, īsts vīrietis, ar kuru katra vjudita varētu kļūt laimīga, un turklāt viņš bija liels mākslinieks. Bet viņam bija daudz darba, savu daļu paņēma māksla, savu daļu paņēma galms, savu daļu — daudzie draugi un sievietes, un pat tad, kad viņš atradās pie Pepas, viņa domas ne jau vienmēr piederēja tai.

Par to visu Pepa sapņoja, trallinādama savas romances. Viņa gan laikam iedomājās sevi kādas romances varones lomā, piemēram, ka ir skaista, jauna sieviete, kuru nolaupījuši mauri vai a*rī mīļākais viņu pārdevis mauriem. Tam vajadzēja būt lieliski — kļūt par drosmīgā, brūnā šeiha dievināto, balto mīļāko.-Viņa laikam sapņoja arī par to, ka laime viņai vēlreiz varētu uzsmaidīt šeit pat Madridē, un viņa iedomājās sevi par vienu no tām dāmām, kas trīs četras reizes gadā no savām pilsētas pilīm izbrauc uz lauku muižām, bet pēc tam atkal

atgriežas atpakaļ galmā, iztēlojās, kā šo laimīgo dāmu pavada māju pārvaldnieki, istabenes un frizieri, kā viņa ģērbusies elegantākās Parīzes tualetēs un izrotāta dārglietām, ko pirms gadsimtiem varēja būt ieguvuši katoliskās Izabellas vai Kārja Piektā karavadoņi.

_ Dueņja lūdza Pepu palīgā klāt galdu. Viņi vakariņoja. Ēdiens bija labs un bagātīgs; viņi ēda ar baudu.

No sienas uz viņiem raudzījās admirāļa Federiko de Ma-sarrēdo portrets. Admirālis bija licis Goijam uzgleznot savu ģīmetni, kuru dāvināja māsai, bet tās kopiju Pepai. Agustīns Estēve ģīmetnes kopiju bija pagatavojis ļoti rūpīgi, un tā nu tagad noraudzījās, kā Pepa un gleznotājs vakariņoja.

Tā nebija liela kaislība, kas Goiju saistīja pie Pepas, bet dabiskums un maigums, ar kādu Pepa viņam atdevās, viņam sagādāja prieku un gandarījumu. Viņa zemnieciskais, praktiskais prāts teica, ka Pepa uzupurējās viņu mīlas labad. Viņš labi pārzināja Pepas materiālos apstākļus. Pēc sava jūras virsnieka nāves viņa bija mācījusies pie slavenās aktrises Tirānas un iztērējusi to mazumiņu, kas viņai bija atlicis. Tagad kopš kara sākuma viņai bija piešķirti tūkstoš pieci simti reālu mēnesī. Nebija skaidri zināms, kāda daļa no šīs summas bija valsts pensija, kāda — admirāļa personīgais dāvinājums. Tūkstoš pieci simti reālu bija daudz un bija maz. Par lādu summu pie *madetnoiselle* Lizetes tērpus pasūtīt nevarēja. Goija nebija skops un bieži vien nesa savai skaistajai, patīkamajai draudzenei dāvanas, nelielas, bet reizēm arī dārgas. Taču šad un tad viņu pievārēja Aragonas zemnieka tieksme rēķināt, un tad nereti, uzzinājis Pepai domātās dāvanas cenu, viņš no tās atteicās.

Galds bija novākts, istabā ļoti silti. Doņja Pepa atlaidās uz dīvāna, skaista, omulīga, laiski kārdinoša, glīti veidotajā rokā viņa turēja vēdekli un nevērīgi vēdināja. Acīmredzot viņa atkal domāja par doņju Lusiju un tās portretu, jo, rādīdama ar vēdekli uz admirāļa ģīmetni, teica:

— Ar to tu arī neko daudz nenopūlējies; vienmēr, kad uz to paskatos, man jādomā: labā roka daudz par īsu.

Pēkšņi Goija ļoti asi izjuta dažādās neveiksmes, kas viņu bija piemeklējušas šajās pēdējās dienās: uztraucošo Kaijetānas Albas gaidīšanu, neveiksmi ar doņjas I.usijas ģīmetni, nepatikšanas politikas laukā un arī kritiski noskaņoto Agustīnu. Un nu vēl arī Pepa ar savām nekaunīgajām piezīmēm. Vai tādam vīram kā viņš, kuru Spānijas grandu klātbūtnē hercogiene Alba bija uzlūkojusi ar ska-

tienu, it kā tā ar viņu gulētu zem vienas segas, jāklausās šādos stulbi nekautrīgos vārdos, kad turklāt tie nāca no šādas hamonas mutes? Viņš paķēra savu pelēko zīda platmali un uzmauca to Pepai galvā līdz pašām ausīm.

— Tagad no admirāļa ģīmetnes tu redzi tikpat daudz kā agrāk, —

viņš dzēlīgi paskaidroja.

Pepa nocīnījās, kamēr tika ārā no platmales, ar sajauktu augsto frizūru viņa izskatījās smieklīga un skaista. Saniknota viņa iesaucās:

— Končita, — un, kad vecā ienāca, pavēlēja: — Atver donam Fransisko durvis.

Bet Fransisko tikai smējās. — Muļķības, Končita, — viņš teica. — Ej vien atpakaļ uz virtuvi! — Kad Končita aizgāja, viņš atvainojās: — Ar mani šodien mazliet grūtāk satikt, man bija daudz nepatikšanu. Bez tam tavas piezīmes par ģīmetni tik tiešām nav visai saprātīgas. Paskaties vien labi uzmanīgi, tad roka tev neliksies par īsu!

Viņa uzmeta lūpu un palika pie sava: — Un tomēr tā ir par īsu.

— Akla tu esi, taču skaista ar tādiem izspūrušiem matiem, — Goija labsirdīgi teica. — Un es tev uzdāvināšu arī jaunu parūku, — viņš turpināja Pepu mierināt un noskūpstīja to.

Vēlāk, gulēdama gultā, viņa teica:

— Vai tu zini, ka pavisam drīz atgriezīsies dons Fe-deriko? To man viņa vārdā paziņoja kapteinis Morāless, nodeva arī sveicienus. — Negaidītā ziņa radīja atkal jaunu situāciju.

— Ko tu darīsi, ja admirālis tiešām atgriezīsies? — viņš jautāja.

— Teikšu tā, kā ir, — viņa atbildēja. — Teikšu tam: «Starp tevi un mani viss beidzies, mans draugs,» — viņa citēja vārdus no kādas savas romances.

— Tas viņam būs visai nepatīkami, — Goija skaļi domāja, — vispirms pazaudēt Tulonu un pēc tam tevi.

— Īstenībā Tulonu nepazaudēja viņš, — Pepa lietišķi aizstāvēja savu admirāli, — bet gan angļi. Bet, kā tas parasti mēdz būt, vainu uzveļ viņam.

Pēc kāda laiciņa Fransisko skaļi izteica domu, kas viņu nodarbināja jau sen.

— Un kā būs ar tavu pensiju? — viņš jautāja.

— To es nezinu, — viņa atbildēja bez sevišķām bažām, — kaut ko jau es dabūšu.

Uzturēt sev mīļāko Goija nedomāja; lielam māksliniekam tas nebija vajadzīgs. Viņš apsvēra, vai nevarētu iztikt ari bez Pepas. No otras puses, viņam šķita pilnīgi dabiski, ka skaista sieviete vēlas dzīvot patīkamos apstākļos, un viņam būtu bijis sāpīgi, ja tikai tāpēc, ka viņš Pepai nedotu pietiekoši daudz naudas, viņa beidzot atrastu sev citu draugu vai arī atgrieztos pie admirāļa.

Sacīja viņš: «Neraizējies,

Rūpēšos, lai arī turpmāk Kā līdz šim tu vari dzīvot.»

Bet viņš runāja bez degsmes.

Pepa gausi teica: «Paldies!»

«Admirāli gan no sienas Projām ņemsim,» viņš tad bilda,

Kļuvis dzīvāks. Iejautājās Pepa: «Kālab? Varbūt roka Ir par īsu?

Nav par īsu.

Teicu tādēļ to, ka glezno Lusiju tu pārāk ilgi.»

5

Viņš stāvēja viens pats portreta priekšā un pētīja to ar visasāko skatienu, meklēdams kļūdas. Tā bija doņja Lu-sija, par to nebija šaubu. Gluži kā dzīva, tāda, kādu viņš to redzēja. Tur bija viss: neizprotamais, mazliet samākslotais, noslēpumainais. Jo kaut kas noslēpumains viņā bija, un dažiem šķita, ka šo sievieti, kurai tagad varēja būt gadu trīsdesmit, viņi redzējuši jau agrāk, tikai bez sabiedrības dāmas maskas.

Vai viņš vēloties ar šo sievieti gulēt, Pepa bija jautājusi. Muļķīgs jautājums. Ikviens vesels, spēka pilns vīrietis vēlētos gulēt ar katru puslīdz skaistu sievieti, un doņja Lusija Bermūdesa bija mulsinoši skaista, īpatnēji skaista, īsta dāma, ne tāda kā citas sievietes.

Tās vīrs, dons Migels, bija viņa draugs. Bet Fransisko godīgi sev atzinās, ka ne jau šis apstāklis viņu atturēja ziedot laiku un pūles, lai iegūtu Lusiju. īstais iemesls, kas viņu kavēja, drīzāk bija tieši šī rnīklainība un neskaidrība. Tā viņu valdzināja kā mākslinieku, bet ne kā vīrieti. Skaidrais un mīklainais šai sievietē bija saplūdis kopā, nebija atdalāms viens no otra, kļuvis spokains un baiss.

Vienreiz viņš to bija redzējis, toreiz balles zālē pie dona Manuela. Sudrabainais tonējums virs dzeltenā tērpa, šis mirgojums, ši nolādētā un reizē dievišķā gaisma. Tā bija viņas patiesība, tā bija viņa patiesība, tāda bija ģīmetne, kādu viņš gribēja gleznot.

Un pēkšņi viņš to ieraudzīja atkal. Pēkšņi saprata, kā attēlot šo vizuļojošo, mirdzošo, sudrabaini gaistošo pelēko toni, ko toreiz bija redzējis. Ne jau fons ir izšķirošais, nedz baltās mežģīnes virs dzeltenā tērpa. Lūk, šo te līniju vajag mīkstināt un šo te arī, nozīme ir arī miesas tonējumam un arī gaismai, ko izstaro roka un seja. Tie bija sīkumi, bet šie sīkumi bija viss. Viņš aizvēra acis un to visu redzēja. Viņš zināja, kas jādara.

Goija strādāja. Pārveidoja. Mazliet noņēma, mazliet pielika. Viss nāca pats no sevis, bez pūlēm. Neticami īsā laikā darbs bija gatavs.

Goija apskatīja savu gleznu. Tā bija laba. Tas nu bija paveikts. Kaut kas jauns, liels. Tāda tā patiesi dzīvoja, šī sieviete, tāds no viņas staroja šis mirgojums. Viņš bija notvēris šo gaistošo, plūstošo mirdzumu. Tā bija viņa gaisma, viņa gaiss, pasaule, kādu to redzēja viņa acs.

Viņa seja zaudēja sasprindzinājumu, aiz gandarījuma kļuva gandrīz muļķīga. Viņš noslīga krēslā, mazliet noguris, atslābis.

Atnāca Agustīns. īgni nosveicināja. Paspēra dažus soļus. Pagāja ģīmetnei garām, uz to pat nepaskatīdamies. Taču kaut ko viņš tomēr bija pamanījis — jo pēkšņi apgriezās un viņa skatiens kļuva ass.

Viņš skatījās ilgi. Tad nokrekšķinājās.

— Tāda viņa ir, don Fransisko, — piesmacis beidzot noteica. — Tagad jūs to esat sapratis. Tagad jums ir gaiss, ir gaisma. Tagad tev ir tavs īstais pelēkums, Fransisko.

Kā mazs zēns Goija staroja pār visu seju. — Vai tu tā patiesi domā, Agustīn? — viņš jautāja un aplika roku ap tā pleciem.

— Es jokoju reti, — Agustīns atbildēja.

Viņš jutās aizkustināts, gandrīz vairāk nekā pats Fransisko. Agustīns nebija radis svaidīties ar Aristoteļa vai Vinkelmaņa citātiem, kā to darīja dons Migels Bermūdess vai abats. Nekā viņš nevarēja, jo bija nožēlojams gleznotājs, bet gleznieciībā saprata vairāk nekā jebkurš cits; viņš zināja, ka Fransisko Goija, viņa Frančo, nupat kā radījis

kaut ko lielu, aizsteidzies priekšā visam gadsimtam, atbrīvojies no līnijas. Citi mākslinieki visu laiku centušies tikai pēc skaidrām līnijām, un viņu gleznas beigu beigās nebija nekas cits kā krāsaini zīmējumi. Sis Fransisko mācīja skatīt pasauli jaunā gaismā, daudzveidīgākā. Un, neraugoties uz visu savu iedomību, pats laikam nemaz nesaprata, cik liels un jauns bija tas, ko tikko radījis.

Tad_— neparasti lēnām — Goija paņēma otu un sāka to rūpīgi mazgāt. Nepārtraukdams darbu, klusi sevī gavilēdams, bet vēl arvien lēnām, viņš teica:

— Es gribu vēlreiz tevi gleznot, Agustīn. Tikai tev vajadzēs uzģērbt savus brūnos, nosmulētos svārkus un rādīt īgnu jo īgnu seju. Ar savu pelēko toni es no tā iztaisīšu kaut ko lielisku: kā tev šķiet? Tavs īgnums un mans mirdzums, tu redzēsi, tas būs pavisam neparasts efekts. — Viņš piegāja pie milzīgās gleznas ar ģenerāli zirgā, pie kuras Agustīns vēl arvien strādāja.

— Zirga pakaļa izdevusies gluži labi, — viņš atzinīgi teica. Tad pavisam lieki vēlreiz izmazgāja otu.

Viņa draugs un viņa biedrs Agustīns tai laikā juta Krūtīs dziļu, dziļu prieku.

Jā, viņš neveikli, bet tomēr Bija viņam palīdzējis, īsto ceļu atrast licis.

Draudzīgi un tēvišķīgi Viņš uz mīļoto Fransisko —

Savu Frančo noraudzījās Kā uz mīlamu un spējām Apveltītu bērnu, kuram Vienmēr jaunas, izlaidīgas Palaidnības patīk darīt.

Un viņš sevī nosolījās Savu neciešamo biedru,

Savu mīļo draugu allaž Un uz mūžu mīlēt.

6

Nākošajā dienā, uzzinājuši, ka ģīmetne beidzot gatava, dons Migels un doņja Lusija Bermūdcsi ieradās Fransisko darbnīcā.

Fransisko Goija un Migels Berniūdess bija tuvi draugi, lai gan ne vienmēr bija viens ar otru vienis prātis. Dons Migels, visvarenā dona Manuela, Alkūdijas hercoga pirmais sekretārs, vadīja Spānijas

likteņus, pats palikdams aiz kulisēm. Sim progresīvajam cilvēkam, kas pēc pārliecības bija īranču draugs, vajadzēja parādīt sevišķu veiklību, lai šajos laikos noturētos pret inkvizīcijas intrigām, un Fransisko apbrīnoja to vienkāršību, ar kādu Migels savu varu drīzāk slēpa nekā klaji izrādīja. Turpretim kā zinātnieks, it sevišķi kā mākslas vēsturnieks, Migels nemaz nebija tik kautrīgs un lielajā Mākslinieku leksikonā, kuru bija publicējis, izteica visai autoritatīvus spriedumus. Sekodams Vinkelmaņa un Rafaela Mengsa teorijām, seņ-jors Bermūdess atzina tikai vienkāršas, diženas līnijas, prasīja atdarināt antīkās mākslas meistarus. Rafaelu Mengsu un Goijas svaini Baijēu viņš uzskatīja par izcilākajiem sava laika gleznošanas mākslas meistariem Spānijā un pieklājīgi pedantiskā nožēlā nopēla savu draugu Fransisko par to, ka viņš pēdējā laikā aizvien vairāk novirzījās no klasiskās teorijas.

Nebēdnīgu gaidu pilns, Fransisko priecājās, ka tieši ar viņa paša sievas ģīmetni draugam pierādīs, ko var sasniegt, pārkāpjot gleznošanas mākslas likumus. Viņš bija pārliecināts, ka ar visu savu stingro doktrīnu Migels jūt, kas ir īsta mākslā. Savam korektajam draugam, kurš, par spīti savai šķietamajai aukstasinībai, droši vien deg nepacietībā redzēt jauno gleznu, Goija gribēja vēlreiz ļaut plaši izteikties par paša vērtīgajiem principiem un pēc tam pārsteigt ar mirgojošo doņju Lusijū. Tāpēc uzgleznotās dāmas ģīmetni ar visu tās gaisu, tās gaismu un skaistumu Goija bija pagriezis pret sienu tā, ka bija redzama tikai gleznas raupjā, kailā, pelēki bruņā,mugurpuse.

Viss norisinājās tā, kā Goija bija gaidījis. Migels apsēdās, pārlika vienu kāju pār otru un ar rāmu smaidu baltajā, viegli pūderētajā, četrstūrainajā sejā ar gaišo pieri norādīja uz biezu mapi, ko bija atnesis līdz.

— Kaut arī plosās karš, — viņš stāstīja, — man tomēr palaimējās iegūt šīs Parīzes gravīras. Te nu jūs, mani mīļie, tu, Fransisko, un jūs, don Agustīn, paliksiet mēmi no brīnumiem. Tās ir Morela gravīras un attēlo visievērojamāko, ko pēdējos gados radījis **2**aks Luijs Dāvids. — Bet **2**aks Luijs Dāvids taču bija Francijas slavenākais

gleznotājs un tās klasiskās skolas vadītājs, ko tik augsti vērtēja seņjors Bermūdess.

Blakus antīkās senatnes ainām gravīras attēloja arī cilvēkus un notikumus no visjaunāko laiku vēstures, bet arī tos tādā pašā klasiskā garā; tur bija, piemēram, tenisa laukums ar franču deputātiem, kas zvēr, ka turpmāk vairs necietīs tirānu patvaļu, tad Dantona un Demulēna ģīmetnes un pats galvenais — vannā nogalinātais Marats.

Franču mākslinieka darbi bija pilnīgs Fransisko un viņa darbu pretstats. Un tomēr labāk par ikvienu cilu viņš saprata, cik daudz mākslas bija ietverts šajās gleznas. Kaut vai, piemēram, mirušais Marats. Galva bez dzīvības nosvērusies uz sāniem, labā roka ļengani

nokarājas gar vannas malu, kamēr kreisā vēl tur lūgumrakstu, ko pasniegusi viltīgā slepkava. Darbs bija gleznots ar vēsu meistara roku, aukstasinīgi, un tomēr — kā tas saviļņoja. Kaut arī gleznotājs nebija centies neko izpušķot, kā savā skaistumā un lieliskumā skatītāju tomēr pārliecināja Ma-rata riebīgā seja! Cik ļoti mākslinieks bija mīlējis šo «tautas draugu». Gleznā attēlotā notikumu šausmīgā un lieliskā īstenība tā satrieca Goiju, ka viņš kādu brīdi vairs nebija mākslinieks, kas kritiski aplūko cita darbu. Viņu bija pārņēmis samulsums, bailes no likteņa, kas uzgliīu ikvienam, lai no savas paslēptuves uzbruktu; pie molberta — kad strādā, gultā — kad mīl, vannā — kad atpūšas.

— Skatoties uz viņa gleznām, pārņem drebuļi, — Goija beidzot teica. — Izcils, nicināšanas cienīgs vīrs. — Un viņi domāja par to, ka mākslinieks revolucionārs Dāvids Nacionālajā konventā bija balsojis par sava labvēļa Luija Sešpadsmitā sodīšanu ar nāvi.

— Pat ne uz vienu mēnesi, — Goija pabeidza savu domu, — es nevēlētos mainīt savu dzīvi pret viņa dzīvi, pat tad ne, ja man piedāvātu Velaskesa slavu.

Bet seņjors Bermūdess centās izskaidrot, ka ar šī franču mākslinieka gleznām vēlreiz esot pierādīts, ka jebkura īsta māksla dibinās uz antīko klasiķu studijām. Nekam citam kā vienīgi līnijai ir izšķiroša nozīme. Krāsas — tas ir nepieciešams ļaunums, un to vienīgais uzdevums — paklausīt.

Fransisko labsirdīgi smīnēja. Bet tad sarunā iejaucās Agustīns. Viņš ļoti cienīja, pat apbrīnoja seņjoru Bermū-desu par viņa drosmīgo un reizē veiklo politiku. Bet visas

citas īpašības, kas piemita šim vīram, viņu atbaidīja. Sevišķi Agustīnu kaitināja seņjora Bermūdesa lietišķība, viņa pedantiskās un entuziasma pilnās pamācības. Taisni nesaprotami, kā tik delikāta un jauka dāma kā doņja Lu-sija varēja apprecēt šo vīrieti, kas bija īsta divkājaina enciklopēdija un kas savā dvēselē bija neauglīgs. Viņš sajuta ļaunu prieku, ka ar Fransisko gleznu Lusijas klātbūtnē varēs apkaunot seņjoru Bermūdesu un visu viņa muļķīgi gudro teoriju.

Viņš pavēra plato, īdzīgo muti ar plānajām lūpam un neparasti laipni savā lūstošajā balsi teica: — Dāvidā gleznas, kuras jūs, don Migel, mums nupat atļāvāt apskatīt, patiešām ir augsts sasniegums.

— Visaugstākais sasniegums, — Bermūdess izlaboja.

— Visaugstākais sasniegums, — Agustīns piekrita. — Un tomēr es pieļauju varbūtību, — viņš ar ļaunu prieku turpināja, — ka arī ar krāsām, pret kurām jūs izturaties tik noraidoši, var sasniegt jaunus, pārsteidzošus panākumus. Panākumu kalngalus.

Neveikliem soļiem viņš piegāja pie sienas un ar spēcīgu kustību pacēla pārsegto pelēkbrūno audeklu.

— Saprotu, — smaidīdams sacīja dons Migels, — par ko jūs runājat, don Agustīn. Mēs abi, doņja Lusija un es, ar nepacietību

gaidām ģīmetni, ko tik ilgi...

Viņš nepabeidza teikumu: no molberta pretī raudzījās mirgojošā Lusija.

Dons Migels stāvēja un klusēja. Mākslas pazinējs, pieradis vērtēt gleznas ar labi pārdomāto teoriju mērauklu, aizmirsa savus principus. Sieviete uz audekla bija Lusija, kuru viņš pazina, un tajā pašā laikā mulsinoši cita Lusija. Un atkal, pretēji saviem pamatprincipiem, viņš, tikai ar pūlēm slēpdams apjukumu, paskatījās uz dzīvo Lusiju.

Toreiz, pirms gadiem, kad viņš Lusiju apprecēja, viņa bija «maha», meitene no tautas, impulsīva, neaprēķināma, un lēmums viņu precēt bija tikpat pēkšņs, cik pārdrošs un riskants. Taču instinkts, pieredze un klasiķu studijas bija mācījušas, ka tas, kas vilcinās, bieži paliek tukšām rokām un ka dievi mirstīgajam tikai vienreiz mūžā sūta šo lielo, laimīgo gadījumu. Savu nepārdomāto soli viņš vēl nekad nebija nožēlojis. Viņš mīlēja un iekāroja savu skaisto sievu šodien tāpat kā pirmajā dienā. No apšaubāma ielas skuķa Lusija pa šo laiku bija pārvērtusies par cienījamo seņjoru Bermūdesu, kāpēc viņu apskauda. Arī no audekla

uz viņu raudzījās sabiedrības dāma, iekārojama un reprezentabla, bet viņu apgaroja kaut kas liegs, sudrabains, mirgojošs, un dons Migels pēkšņi saprata: Lusija, kura viņam pa šiem gadiem likās pazīstama visos sīkumos, šodien bija tikpat uzbudinoša un sveša, tikpat bīstami neizdibināma kā pirmajā dienā, arī šodien vēl aizvien malia. Priecīgā gandarījumā Goija vēroja apmulsumu parasti tik ļoti savaldīgā drauga sejā. Jā, mans mīļais Migel, tava *monsieur* Dāvidā metode ir teicama, skaidras līnijas ir labas, ja ar tām jāattēlo kaut kas skaidrs. Bet pasaule un cilvēki nemaz nav tik skaidri. Ļauno, bīstamo, burves-tīgo, raganīgo, slepeno — to vis nevar uzgleznot ar taviem līdzekļiem, to nevar noskatīties no godājamiem vecmeistariem. Te padoma nezina ne tavs Vinkelmanis, ne Mengss, ne arī tu pats.

Viņš, Fransisko, savukārt skatījās no uzgleznotās sievietes uz dzīvo. Tur viņa stāvēja, neteikdama ne vārda, pievērsusies gleznai. Ar pārsteigtu, kaut pieklājīgu skatienu šaurās, iešķībās acis zem augstajām uzacīm lūkojās mirgojošā gaismā, kas apstaroja viņu uz gleznas, no kaprīzās sejas it kā noslīdējusi sabiedrības dāmas maska, platā mute mazliet pavērta, ap to rotājās smņids, taču ne tik smalks un zobgalīgs, kā parasts, bēt dziļāks, bīstamāks, gan arī vulgārāks, netiklāks. Un pēkšņi Goija atcerējās kādu notikumu, ko bija aizmirsis un jau sen centās atcerēties. Pirms daudziem gadiem, kad viņš pastaigājās ar kādu dāmu pa Prādo, pie viņa pjenāca *avellanera* '■— mandeļu pārdēvēja, pusaudze meitene gadus četrpadsmil vai piecpadsmit veca, Goija savai dāmai gribēja nopirkt mandeles, bet pārdevēja uzprasīja pārāķ augstu cenu, viņš piedāvāja mazāk, un jaunā pārdevēja, īsta maha, apšļaca viņu ar veselu lamu vardu un.

zobgalību strūķlu,

— Divus reālus? Pajautāšu savam saimniekam. Pagaidiet, skaistais kungs, nepaies ne pusgads, kad es būšu ar atbildi atpakaļ! —. Uņ viņa . pasauca citfl's- meitenēs no sava bara: — Nāciet Šurp, manas mīļās! Te ir kāds, kas svaidās ar naudu. Viņš,tp izdāļā pa labi un pa kreisi. Pat divus reālus nepažēloja savai dāmai.

Apkaunots un sadusmots Goija nekaunīgajai draiskule,!,, bija pasviedis piecus reālus. Tagad viņš lepojās, ka viņam izdevies Lusijas ģīmetnē iegleznot kaut ko no šī pagājušā laika, kaut ko no šīs vulgāri draiskulīgas Lusija,s, no viņas bīstamās tieksmes uz skabargainām atbildēm un rupjiem jokiem. Un Goija svinēja uzvaru, jo viņa glezna hija piespiedusi Lusiju mazliet parādīt sevi bez maskas.

Tagad, kad Lusija stāvēja pie ģīmetnes, Agustīns redzēja, kā dzīvās sievietes skaistums vairo gleznas skaistumu un gleznas krāšņums — sievietes krāšņumu, un sirds viņam sažņaudzās no iekāres un baudas.

Vēl arvien visi klusēja. Tad beidzot Lusija ierunājās. — Es nemaz nezināju, — viņa teica Fransisko, mazliet stiepjot vārdus, — ka esmu arī netikla. — Šoreiz rotaļīgais tonis un smaids izteica vairāk, nekā viņa spēja noslēpt. Viņa izaicināja Fransisko, par to vairs nebija šaubu, turpat sava vīra, Fransisko drauga, klātbūtnē viņa gatavojās uzsākt bīstamu rotaļu. Bet Fransisko vienīgi ļoti laipni atbildēja:

— Man prieks, doņja Lusija, ka ģīmetne jums patīk.

Sī saruna pamodināja Agustīnu no viņa jūsmas un atsauca atmiņā nodomu pazemot donu Migelu.

— Esmu ziņkārīgs dzirdēt, — viņš teica savā trauslajā balsī, — vai arī laulātais draugs ir tikpat apmierināts ar ģīmetni kā jūs.

Pirmais apmulsums' bija pagājis, un dons Migels pūlējās nomākt sevī pārāk personiskos pārdzīvojumus, taču mākslas teorētiķis gleznas priekšā stāvēja ne mazāk apjucis kā doņjas Lusijas vīrs. Viņš nespēja noliegt: šīs mākslas darbs, kas bija radīts pretēji visiem likumiem, viņu saviļņoja, viņam patika, bija skaists.

— Tur viss ir nepareizi, — viņš beidzot teica, — bet man jāatzīst, darbs ir lielisks.

— Jūs atzīstat sā'vtl kļūdu, — Agustīns noteica, un ņirdzīgs smīns pārslīdēja ■ģār viņā kaulaino, kalsno seju.

Bet godīgais Migels[1] ;atzinās vēl atklātāk:

— Es taču esmu teVi'redzējis, Lūsij, --- viņš teica, — šai dzeltenajā tērpā ballē pie dona Manuela, un tu izskatījies brīnišķīga daudzo sveču'gaismā. Bet ģīmetnē tu izskaties vēl skaistāka. Un turklāt šis velna zellis nekur nav nogrēkojies pret patiesību. Kā tu to izdarīji, Fransisko?

— To es jums vāru pastāstīt, don Migel, — sausi paskaidroja Agustīns, — tāpēc, ka ir kaut kas vairāk nekā patiesība.

Agustīna dzēlieni donu Migēlu tomēr nespēja sakaitināt, un arī šaubas un nemiers, ko bija radījusi ģīmetne, viņu vairs nemocīja. Viņš bija fanātisks vērtīgu mākslas darbu kolekcionārs, un viņa sirdī kūsāja prieks, ka par niecīgu maksu vai patiesībā par velti iegūs gleznu, kas gan radīta pretēji likumiem, tomēr saviļņoja un bija vēsturiski nozīmīga.

Visu svarīgāko dona Manuela darīšanu kārtošana atradās dona Migcla rokās, viņa laiks bija ierobežots. Tomēr viņš uzkavējās sava drauga darbnīcā. Pārlicis vienu kāju pār otru, neapzināti grozīdams rokās Dāvidā gravīras, viņš teica:

— Esmu ziņkārīgs, Fransisko, vai tu savu jauno metodi pielietosi arī, gleznojot mūsu hercoga ģīmetni? — Un, tā kā Goija uz viņu pacēla skatienu, turpināja pavisam vienaldzīgi: — Pats par sevi saprotams, ka tagad, kad dons Manuels kļuvis par ministru prezidentu, mēs lūgsim tevi uzgleznot vismaz vēl divas viņa ģīmetnes, bez tam mums būs vajadzīga vesela virkne kopiju, ko izlikt ministrijās un sabiedriskās iestādēs.

Goija priecājās. Draugs Migels nepalika parādā; viņš neko nesamaksāja par Lusijas ģīmetni, toties sagādāja goda pilnus un izdevīgus pasūtījumus. Tulonas krišana patiesi iespaidoja Fransisko dzīvi; tā uzlika viņam rūpes par Pepu, bet sagādāja arī ienesīgus pasūtījumus.

Dons Migels turpināja tai pašā vieglajā, vienaldzīgajā tonī:

— Ja tas tev būtu pa prātam, es jau tuvākajās dienās iekārtošu garāku seansu, sākot ar rīta tualetes laiku.

— Tu esi ļoti laipns, — Fransisko pateicās.

Bet seņjors Bermūdess vēl nebija pateicis visu. — Tagad, kad dons Manuels pats vadīs visus pasākumus, — viņš tērgoja, — daudz kas mainīsies. Spāņiem vajadzēs pierast pie domas, ka Francijas republika ir tāds faktors, ar ko vairs nevar nerēķināties.

Agustīns pacēla acis. — Ja es jūs sapratu pareizi, — viņš dedzīgi iejautājās, — tad dons Manuels iekšpolitikā vadīsies atkal pēc agrākajiem principiem? Vai viņam padomā atcelt dažus liberāļiem uzliktos ierobežojumus?

— Tieši tā, — Bermūdess atbildēja, aizvien vēl spēlēdamies ar gravīrām, un, neskatīdamies uz Fransisko, jautāja viņam: — Starp citu, tu varētu mums palīdzēt, Fransisko. Tu jau zini, ka dons Manuels labprāt redz tevi savā tuvumā. Varbūt daža seansa laikā tu varētu ierosināt kādus politiskus pasākumus. — Un vēl vieglākā sarunu tonī, šūpodams pāri celim pārlikto kāju, piebilda: — Es domāju, ka donam Gasparam būtu laiks atgriezties no trimdas.

Mierīgais Agustins uztraukts pielēca kājās. Goija smagi sēca, visa viņa seja pauda nepatiku.

Dons Bcrmūdess runāja par donu Gasparu Melčoru de

lloveļjānosu, ievērojamāko no spāņu liberālajiem valstsvīriem un rakstniekiem; visi viņu sauca par «spāņu Vol-tēru». Būdams iepriekšējā karaļa ministrs, viņš bija izdarījis daudzas vērtīgas reformas. Bet spāņu karalim Kar-losarn IV un donam Manuelam šis stingrais un savās prasībās neatlaidīgais vīrs drīz vien kļuva nepatīkams, viņš vienmēr radīja jaunas nesaskaņas starp valdību no vienas un inkvizīciju un reakcionāro muižniecību no otras puses, tādēļ franču revolūcija bija izdevīgs iemesls nobīdīt šo liberāļu vadoni un dumpinieku pie malas — viņu izsūtīja trimdā uz dzimtenes tālajiem kalniem un aizliedza turpmāk publicēt viņa darbus. Tas nebija nekāds patīkams uzdevums lūgt donu Manuelu šo vīru apžēlot.

Fransisko klusēja. Agustīns staigāja šurp un turp, nevērīgs, uztraukts, neveikliem soļiem. Doņja Lusija, spēlēdamās ar vēdekli, ziņkārīgu aizplīvurotu skatienu vērās Goijas saīgušajā sejā.

— Kāpēc šim uzdevumam tu esi izvēlējies mani, Mi-gel? — Fransisko beidzot jautāja. — Kāpēc tu pats neaiz-bilsti par Hoveļjānosu?

— Jau tai brīdī, kad mans hercogs uzņēmās valdības vadību, — laipni un mierīgi atbildēja dons Migels, — es nolēmu pieprasīt savu liberālo skolotāju un draugu reabilitāciju. Tīri dabiski, ka dons Manuels, tāpat kā visi citi, zina, cik daudz pateicības esmu parādā donam Gasparam, ka man jāpateicas viņam par savu karjeru un saviem filozofiskajiem uzskatiem. Bet pret tevi, Fransisko, nav nekādu aizdomu, politiskā ziņā tu esi neitrāls un nekādā gadījumā netiksi uzskatīts par dona Gaspara piekritēju, lai gan, ja atmiņa mani neviļ, viņš šo to darījis arī tavā labā. Tas, bez šaubām, būtu ļoti iespaidīgi, ja pirmais ierosinājums nāktu no tevis. Pēc tam uzbrukumā pāriešu arī es un, kad Hoveļjānoss jau būs atgriezies, panākšu grāfa Kabarrusa un citu reabilitāciju.

Sapīcis Fransisko sabužināja biezos matus uz ausīm. Viņu kaitināja piezīme par pakalpojumiem, ko viņa labā darījis Hoveļjānoss.

Tiesa, kad Goija, nepazīstams un nabags, ierādās

Madridē, Hoveļjānoss viņam nodeva lielu pasūtījumu un neliedza arī iespaidīgas rekomendācijas. Patiesībā tomēr šis nepielūdzami stingrais vīrs viņam bija palicis svešs, Fransisko izjuta pret viņu to pašu salto apbrīnu, ko pret gleznotāju Dāvidu. Viņš saprata, ka bezbēdīgais dons Manuels nevarēja ciest bargo Hoveļjānosu, kurš vienmēr staigāja apkārt kā dzīvs pārmetums. Un tagad, lūk, tikumīgais Migels prasa, lai viņš, Fransisko, parāda augstsirdību un pateicību. «Par labiem darbiem,» viņš atcerējās vecu tautas parunu, «atmaksu saņem debesīs, par sliktiem — šai pasaulē.»

— Taisni tagad, kad dons Manuels gatavojas noslēgt ar Franciju mieru, šādam ierosinājumam pienācis īstais brīdis, — dons Migels

gribēja Goiju pārliecināt.

Var jau būt, ka tā arī bija. Un tomēr Migels prasīja par daudz. Goijas satrauktā seja skaidri pauda pretestību. Lēnām viņš bija virzījies uz augšu, savus panākumus izcīnīdams ar darbu, izturību, viltību un piesardzību. Un tagad lai viņš apdraudētu visu sasniegto, iejaucoties valsts darīšanās?

— Beigu beigās tu taču esi politiķis, — viņš nelaipni teica, — bet es — gleznotājs.

—■ Mēģini taču saprast, Fransisko, — seņjors Bermū-dcss: vēlreiz pacietīgi paskaidroja, — šai gadījumā tu esi vislabākais aizstāvis taisni tāpēc, ka tev nav nekādu politisku ambīciju, .

Acis nenovērsusi, doņja Lusija vēl arvien skatījās uz Fransisko. Vēdekli viņa bija aizvērusi un pagriezusi pret krūtīm, maini. valodā, tas nozīmēja zobgalīgu noraidījumu, ņn viņas platā mute smaidīja, visai dzēlīgi.. Arī Agustīns sasprindzis, gandrīz ar izsmieklu vērās Goijā, līdz viņš saprata, ka arī uzticamais draugs nosoda viņa vilcināšanos. Migels rīkojās .zemiski, izteikdams.ˈšo nepatīkamo priekšlikumu doņjas Lusijas un dona Agustīna klātbūtnē.

«Labi jau,» viņš teica . -Negribīgi, «labi, es to Darīšu, un mūsu svētā Jaunava lai mani sargā,

Ka tas nebeigtos vis ļauni,»

Un viņš, krustu mezdams, vērās Koka tēlā.

Smaidīdama

Lūsija tad teica vīram:

«Zināju, ka tavs Fransisko Draugs ir cēls un izpalīdzīgs,

Drosmīgs, nesavtīgs idalgo Līdz pat pašiem matu galiem.»

Nikni raudzījās Fransisko.

Kad tie abi aizgājuši Bija prom ar viņas gleznu,

Pagriezās Fransisko dusmīgs Pretī donam Agustīnam:

«Tu te sēdi, jautri smejies.

Tev ir viegli, badacietēj Tikumīgais. Ko tu. vari Zaudēt?» Un viņš nopūzdamies Murmināja sakāmvārdu:

«Kur vien raugies — tikai raizes,

Parādi un pienākumi,

Bērni, klapatas un rūpes.»

7

Kad pēc pāris dienām Goija ieradās pie dona Manucla rīta tualetes laikā, lai sāktu gleznot pasūtīto portretu, priekštelpas bija ļaužu pārpildītas. Pa atvērtajām durvīm skatienam atklājās greznā guļamistaba, kur patlaban hercogu ģērba un frizēja.

Saradušies bija visdažādākie mantu piegādātāji, mežģīņu un dārglietu tirgotāji, kāds tikko no Amerikas atgriezies kapteinis hercogam kā dāvanu bija atvedis reti sastopamus putnus. Tur bija seņjors Pavāns, kas rediģēja nesen nodibināto dona Manuela subsidēto ģeogrāfijas žurnālu «Pasaules apceļotājs», un tur bija arī dons Roberio Ortega, lielais botāniķis; viņš hercogam gribēja nodot savu jaunāko sacerējumu. Dons Manuels labprāt veicināja botānikas zinātnes attīstību. Lielākā apmeklētāju daļa tomēr bija jaunas, skaistas sievietes, kas pie ministra bija ieradušās ar lūgumrakstiem.

Tikko donam Manuelam pieteica Goiju, viņš tūdaļ iznāca priekštelpā, pusapģērbies, nevērīgi uz pleciem uzmetis rītasvārkus, sekretāru un kalpotāju pavadīts. Sulaiņiem kājās bija sarkanas zeķes, uz to gan tiesības bija tikai karaļnamam, bet Karloss Ceturtais atļāva arī dona Manuela kalpotājiem valkāt šīs īpašās sarkanās zeķes.

Dons Manuels sirsnīgi apsveica Goiju.

— Es jūs gaidīju, — viņš teica un lūdza nākt dziļāk, kamēr pats vēl bridi uzkavējās priekštelpā. Nevērīgi, tomēr laipni viņš parunājās ar vienu, otru, pasacīja pāris labu vārdu kapteinim, kas bija izlauzies cauri ienaidnieka blokādei, mīļi pateicās botāniķim, uzmeta joviālu un nekautrīgi vērtējošu skatienu atnākušajām sievietēm, lika sekretāriem pieņemt no tām lūgumrakstus un tad, atlaidis visus atnākušos, atgriezās ģērbistabā pie Goijas.

Kamēr hercogs beidza rīta tualeti un kamēr seņjors Bermūdess pasniedza viņam parakstīšanai dažādus dokumentus, iepriekš paskaidrodams to saturu, tikmēr Goija ķērās jau pie darba. Ministra skaistajai sejai — apaļai, garlaikotai, ar mazām, pilnīgām, ļoti sarkanām lūpām piemita savāds stingums. Strādādams Goija klusībā smīnēja par daudzajām nemākulīgajām ģīmetnēm, ko bija gleznojuši citi. Tās nebija izdevušās tāpēc, ka gleznotāji bija centušies hercogu heroizēt. Nebija viegli saskatīt īsto donu Manuelu, ap viņu bija daudz naida. Valsts politiskais stāvoklis bija visai bēdīgs, un karalim uzticīgie spāņi vainu uzvēla nevis monarham, bet gan drīzāk karalienei, šai svešiniecei itālietei, bet it sevišķi viņas draugam, viņas *cor-tejo* — donam Manuelam. Viņš bija nācis no zemākas šķiras, viņam nebija nekā cita kā tikai viņa nekaunīgā laime, un viņam jāizturas tāpat kā tai, bet nevis kā lielam kungam vai karalim.

Goija domāja citādi. Taisni šī laime, šī pasakainā karjera radīja viņā simpātijas pret Manuelu.

Dzimis Badahosā, ganāmpulkiem bagātajā Estremadūrā, vienkāršā ģimenē, dons Manuels, būdams vēl jauns gvardes leitnants, nokļuva galmā, kur ar savu brašo stāju, glīto izskatu un piemīlīgo balsi iepatikās troņmantnieka sievai, Astūrijas princesei. Dzīves alkstošā sieviete no viņa vairs neatteicās, — ne tad, kad bija troņmantniece, nedz arī, kad kļuva karaliene. Šodien divdesmit septiņus gadus vecais iznesīgais jauneklis saucās Manuels de Go-doijs un Alvarcss de Faria, viņš bija Alkūdijas hercogs, Valonijas rniesassardzes ģenerālkapteinis, karalienes privātsekretārs, karaliskās padomes prezidents, ordeņa Zelta Aunāda kavalieris, viņam piederēja viss, ko vien viņš vēlējās, un viņš bija tēvs karalienes abiem jaunākajiem bērniem — infantei Izabellai un infantam Fransisko de Paulam —, kā arī daudziem bastardiem.

Goija saprata, ka ir grūti nest tik daudz laimes un nekļūt cietsirdīgam. Dons Manuels palika labsirdīgs, cie-nīja mākslu un zinātni, bija atsaucīgs pret visu skaisto un kļuva rupjš un cietsirdīgs tikai tad, ja kaut kas nenotika viņam pa prātam. Nebija tik vienkārši padarīt gleznā dzīvu jaunā hercoga plato seju. Viņš mīlēja pozēt, un tādos gadījumos viņa seja pieņēma blazēti augstprātīgu izteiksmi. Fransisko cerēja, ka, pateicoties simpātijām, kādas izjuta pret hercogu, viņam izdosies gleznā izteikt hercoga dzīves prieku un jautrību, kas slēpās aiz mazliet apātiskajiem sejas vaibstiem.

Dons Manuels bija parakstījis viņam pasniegtos dokumentus.

— Un tagad, — teica seņjors Bermūdess, — man jūsu ekselencei jāsniedz daži ziņojumi, kas plašākai publikai nav domāti. — Ar smaidošu skatienu viņš paskatījās uz Goiju.

— Dons Fransisko nav publika, — hercogs laipni atteica, un dons Migels gatavojās sākt ziņojumu.

Francijas reģenta pilnvarotais msjē de Avrē nepiedienīgā tonī bija pieprasījis, lai Spānija karā pret bezdievīgo franču republiku parādītu lielāku aktivitāti. Donu Ma-nuelu šī prasība vairāk uzjautrināja nekā sakaitināja.

— Mūsu resnais princis Luijs viegli var kļūt kareivīgs savā Veronas viesnīcas istabā, — viņš teica un paskaidroja Goijam: — viņš dzīvo viesnīcā «Pie trim kupriem», un, ja mēs neaizsūtīsim naudu, tad viņam būs jāatsakās no vienas savas istabas. Vai viņš uzstāda noteiktas prasības? — Viņš atkal griezās pie Bermūdesa.

— Avrē man paziņoja, — Bermūdess atbildēja, — ka desmit miljoni franku un divdesmit tūkstoši karavīru esot mazākais, ko viņa karaliskā augstība gaidot no Spānijas karaļvalsts.

— Viņam ir skaista meita, — dons Manuels atcerējās, — gan ļoti vāja — kauli un āda. Vispār man nav nekādu iebildumu pret kalsnām

dāmām, bet pārāk kaulainas arī nav manā gaumē. Ko jūs par to sakāt, don Fransisko? — Un, nesagaidījis atbildi, deva norādījumus donam Mige-lam: — Paziņojiet msjē de Avrē, ka esam darījuši visu iespējamo. Un dieva vārdā nododiet viņam vēl piecus tūkstošus franku. Starp citu, vai jūs jau saņēmāt naudu par ģīmetni? — viņš atkal griezās pie Goijas. Un, tā kā Goija atbildēja noliedzoši, piemetināja: — Lūk, kā notiek! Vēl pirms gadiem pieciem šis msjē de Avrē bija viens no lepnākajiem kungiem Versaļas galmā, tagad viņš nespēj samaksāt pat savam gleznotājam.

— Msjē de Avrē, — Bermūdess atkal ierunājās, — diemžēl nav vienīgais, kas prasa sūtīt pastiprinājumus uz fronti. Ģenerālis Garsīni ir vēl kategoriskāks. Ziņas no karalauka nav labas, — viņš turpināja un pārlapoja savu ziņojumu. — Figēra kritusi, — viņš piebilda.

Līdz šim hercogs savu pozu nebija mainījis. Tagad, nepatīkami pārsteigts, viņš pacēla skatienu un pievērsās Bermūdesam. Tomēr tūlīt atvainodamies, viņš atkal pagrieza galvu agrākajā stāvoklī:

— Piedodiet, don Fransisko!

— Garsīni baidās, — dons Migels sacīja, — ka tagad, pēc mūsu sabiedroto sakāves, franči atvilkšot karaspēka daļas no citām frontēm un sūtīšot uz Pirenejiem. Garsīni baidās, ka gadījumā, ja viņš nesaņemšot pastiprinājumus, franči jau triju nedēļu laikā varētu būt pie Ebro.

Goija nešaubījās, ka tagad gan dons Manuels sūtīs viņu prom. Bet dons Manuels palika sēžot tanī pašā pozā.

— Es nedomāju, — viņš maigā balsī skaļi apsvēra, — es nedomāju vis, ka sūtīšu Garsīni pastiprinājumus. — Bet, tā kā Bermūdess mēģināja ko iebilst, turpināja: — Es zinu, baznīca to ņems ļaunā. Bet par to atbildēšu es. Mēs esam darījuši vairāk nekā mūsu sabiedrotie. Nevar pieļaut, ka valsts noasiņo. Galms sevi ierobežo arvien vairāk un vairāk. Doņja Marija Luīze jau atlaidusi divus staļļ-meistarus un desmit sulaiņus. Es nedrīkstu prasīt, lai karaliene vēl vairāk ierobežojas.

Dons Manuels runāja mazliet paceltā balsī, bet galvu joprojām turēja tā, kā bija norādījis Goija.

— Kas man jāziņo ģenerālim Garsīni? — Bermūdess lietišķi jautāja.

— Ģenerāļus, kas netiek galā ar savu uzdevumu, — atbildēja dons Manuels, — Francijas republika nogādā uz giljotīnu; mēs apmierināmies ar to, ka nesūtām tiem pastiprinājumus. To, lūdzu, paziņojiet ģenerālim Garsīni, bet tikai pieklājīgā veidā.

— Acīmredzot, — Bermūdess turpināja savu ziņojumu,

— mūsu sabiedrotie zaudējuši cerības uzvarēt Franciju. Savas valdības viedokli par stāvokli frontē Prūsijas sūtnis izteicis memorandā, ļoti plašā memorandā.

— Pastāstiet par to, lūdzu, īsi, — dons Manuels viņu uzaicināja.

— Fon Rodes kungs, — Bermūdess atbildēja, — liek manīt, ka viņa valdība nolēmusi noslēgt mieru, ja varētu panākt puslīdz pieņemamus noteikumus. Viņš ieteic mums darīt to pašu.

— Ko viņš uzskata par puslīdz pieņemamiem noteikumiem? — dons Manuels jautāja.

— Ja franču republika izdotu nogalinātā karaļpāra bērnus, tad, pēc prūšu atzinuma, tas būtu goda pilns miers, — atbildēja Bermūdess.

— Piecdesmit miljonu reālu un divpadsmit tūkstošu spāņu dzīvību, tā, manuprāt, ir pārāk augsta cena par Francijas karaļbērniem, sevišķi, ja tiem piedevā nenāk līdz ne pēdas zemes. Vai jums tā neliekas, don Fransisko?

Goija pieklājīgi pasmaidīja, viņš jutās glaimots, ka dons Manuels viņu iesaista sarunā. Viņš gleznoja, bet ieinteresēts klausījās sarunā.

— Ja mazgadīgais karalis Luijs un *madatne Royals* atradīs patvērumu un glābiņu pie mums, tad franču monarhijas ideja turpinās dzīvot mūsu zemē. Tas tiešām būtu goda pilns miers, — paskaidroja Bermūdess.

— Es ceru, don Migel, — hercogs piebilda, — ka par karaļbērniem jūs mums izspiedīsiet vēl vismaz Navarras karaļvalsti.

— Darīšu visu iespējamo, ekselence, — Bermūdess laipni atbildēja, — tomēr, ja nesūtīsim Garsīni pastiprinājumus, tad baidos, ka mums vajadzēs apmierināties tikai ar bērniem vien. — Viņš savāca savus aktus, atvadījās un aizgāja.

Klausīdamies abu augstmaņu politiskajā sarunā, Goija bija aizmirsis mērķi, kura dēļ dons Migels izkārtoja šo tikšanos ar hercogu. Tagad IToveļjānosa lieta kā akmens gulēja viņam uz sirds.

Kā gan lai izsaka savu lūgumu, viņš domāja. Taču viņš vēl nebija izteicis ne vārda, kad jau dons Manuels atsāka sarunu.

— Daudzi gribēs, — viņš domīgi teica, — lai es Garsīni atceļu no amata. Daudzi gribēs, lai atceļu no amata arī admirāli Masarrēdo, tāpēc ka viņš nespēja aizkavēt Tulonas krišanu. Bet karš taču ir laimes spēle, un es neesmu atriebīgs. Starp citu, vai jūs admirālim neesat gleznojis pāris ģīmetnes? —• viņš jau možāk vaicāja. — Man

šķiet, ka esmu viņa namā redzējis jūsu gleznotu ģīmetni. Jā, — viņš pats sev atbildēja, — tiešām tas bija pie admirāļa, kur redzēju šo neparasti labo dāmas portretu.

Goija pārsteigts klausījās. Kas donam Manuelam bija padomā? Sieviete, kuru viņš bija admirālim gleznojis, bija Pepa Tudo; gleznošanas seansos viņi bija iepazinušies. Viņš kļuva uzmanīgs.

— Jā, — viņš nevērīgi teica, — jā, es admirālim gleznoju viņa paziņas ģīmetni.

— Ģīmetne izdevusies lieliski, — dons Manuels teica. — Sai dāmai arī īstenībā jābūt ļoti skaistai. Viņa esot atraitne, vjudita, ja nemaldos, tā stāstīja admirālis. Viņas vīrs gājis bojā Meksikā vai kur citur, un jūrlietu ministrs piešķīris viņai pensiju. Vai varbūt es kļūdos? Neparasti skaista dāma.

Ar savu praktisko zemnieka prātu Goija aptvēra, kas donam Manuelam padomā, un viņš jutās apmulsis un satriekts. Viņš saprata, ka pēkšņi iepīts sarežģītā intrigā. Viņš zināja arī, kāpēc Migels pats neaizbilst par Hoveļ-janosu, bet sūta viņu, Goiju: Migelain nebija Pepas, ko piedāvāt par veco liberāli. Fransisko jutās piemuļķots. Varbūt aiz visa šī darījuma slēpās arī doņja Lusija. Varbūt tāpēc tā bija ar tik nekaunīgu ziņkāri un nekautru smīnu noskatījusies viņā, kad viņš tūlīt neteica jā. Taču savās dusmās viņš tomēr arī uzjautrinājās par tiem dīvainajiem ceļiem, kādus gāja tikumības iemiesojums Migels Bermūdess, lai cits, vēl tikumīgāks, varētu atgriezties no trimdas. Laikam taču Migels atzina, ka Goijas pienākums ir upurēt draudzeni, ja ar to var panākt kaut ko tik svarīgu kā Hoveļjānosa atgriešanos. Laikam taču šo upuri, ko Migels prasīja no Goijas, viņš nemaz neuzskatīja par tik pārmērīgi lielu, un tas patiešām tā arī bija: beigu beigās Fransisko savu dzīvi gluži labi varēja iedomāties arī bez Pepas. Un tomēr loma, kādu viņam tagad uzspieda, bija pretīga, tā aizskāra viņa lepnumu. Pepa viņam nemaz nebija tik ļoti vajadzīga, bet viņu aizvilināt vai atpirkt, nē — to viņš nepieļaus. Viņš neatdos Pcpu šim iedomīgajam lempim Manuelam vienīgi tāpēc, ka viņam tā iepatikusies, ka viņš vairs nevar bez tās iztikt.

No otras puses, donam Gasparam viņš tomēr bija pateicību parādā, un nav pareizi, ja tam jādzīvo savos kalnos bez darba tādā laikā, kad Spānija pārdzīvo smagas dienas, un tas viss tikai tāpēc, ka viņš, Fransisko, negrib

nlteikties no sievietes, kura viņam neko sevišķu nenozīmē, no šīs hamonas.

Vispirms viņš dosies uzbrukumā pats un sāks runāt par lIove| jānosu. Dons Manuels saviebs skābu seju. Bet, ja lu piedāvā skābu vīnu, tad nebrīnies, ja arī tevi ar tādu pašu pacienā, — kā skan vecs sakāmvārds. Šādos apstākļos donam Manuelam nāksies grūti teikt nē. Un tad jau viņš, Fransisko, redzēs, kas darāms.

Neizteicis savas domas par tēmu — Pepa Tudo, arvien vēl strādādams, Goija pēc brīža sacīja:

— Spānija jums būs pateicīga, don Manuel, ja jūs zemei atnesīsiet mieru. Madride atkal izskatīsies tāda pali kā senāk, un sirdis līksmosies, ieraugot sejas, kuras jau tik sen kā nav redzētas.

Kā jau Fransisko bija gaidījis, dons Manuels bija visai pārsteigts.

— Nav redzētas? — viņš pārjautāja. — Vai jūs, don Fransisko, nopietni domājat, ka Madride jūt šo dažu pārāk dedzīgo brīvdomātāju

trūkumu, kurus mēs bijām spiesti lūgt, lai tie ir tik laipni un padzīvo kādu laiciņu uz laukiem?

— Protams, ka jūt, — Goija atbildēja, — ja te nav dažu cilvēku. Redziet, ekselence, manas gleznas zaudētu pusi sava dzīvīguma, ja nodzistu tikai dažas mazas svecītes. Tāpēc arī Madridei kaut kā trūkst, ja šeit nav, piemēram, grāfa Kabarrusa vai seņjora de Hoveļjānosa.

Dons Manuels nepatikā satrūkās. Taču Goija bez bailēm pavēlēja:

— Turiet, lūdzu, ekselence, galvu mierīgi.

Dons Manuels paklausīja.

— Ja mūsu draugs Migels runātu par tādām lietām, tad es nebrīnītos. No jūsu mutes šādas runas skan pārsteidzoši.

Goija gleznoja.

— Šādas domas man ienāca prātā, — viņš teica it kā starp citu, — kad jūs man parādījāt godu un atļāvāt būt klāt pie jūsu sarunas ar donu Migelu. Lūdzu mani atvainot, don Manuel, ja esmu izturējies pārdroši. Man likās, ka drīkstu būt jūsu klātbūtnē atklāts.

Pa to laiku hercogs bija apsvēris situāciju.

— Es vienmēr labprāt uzklausu atklātas domas, — viņš teica ļoti laipni, bet mazliet augstprātīgi. — Jūsu ierosinājumu pārdomāšu un mēģināšu pozitīvi atrisināt. —

Un tad nekavējoties, daudz možāk nekā iepriekš viņš atsāka agrāko sarunu. — Bet, kas attiecas uz dāmu, par kuras veiksmīgi darināto portretu nupat runājām, — tad jūs varbūt zināt, vai viņa vēl ir Madridē. Vai jūs viņu pēdējā laikā esat sastapis?

Goiju uzjautrināja neveiklie aplinkus gājieni, kādus bija spiests iet hercogs. Par to, ko darīja vai nedarīja kāds pilsonis, sīkas ziņas bija atrodamas gan policijas aktos, gan Santakasas — Svētās inkvizīcijas reģistros, un dons Manuels, bez šaubām, zināja visu par Pepu Tudo un tās sakariem ar Fransisko. Droši vien ar donu Migelu viņš arī par to bija runājis. Un Fransisko palika atturīgs.

— Protams, don Manuel, — viņš atbildēja visai vēsā tonī, — šad tad es satieku šo dāmu.

Hercogam neatlika nekas cits kā runāt skaidru valodu. Viņš braši turēja galvu tādā stāvoklī, kā bija vēlējies Goija, un it kā nevērīgi teica:

— Būtu ļoti jauki, don Fransisko, ja jūs mani ar šo dāmu iepazīstinātu. Varbūt jūs viņai arī pateiktu, ka es nemaz tā neiekāroju jebkuru sievieti, kā par mani melš ļaunas mēles, bet gan, ka mana uzticamā sirds kvēlo tikai īstam skaistumam. Seņjoras ģīmetne ir gudras sievietes ģīmetne. Ar viņu, bez šaubām, var parunāties. Lielākā daļa sieviešu prot tikai vienu — likties gultā, un, kad ar tām tiekas trešo reizi, tad jau vairs nezini, ko iesākt. Vai nav tiesa?

Domās Goija pateica kaut ko ļoti neķītru, bet skaļi sacīja:

—- Jā, ekselence, filozofēt var tikai ar nedaudzām sievietēm.

Nu dons Manuels sāka runāt pavisam atklāti. — Kā būtu, — viņš ierosināja, — ja mēs kopīgi pavadītu kādu jauku, jautru vakaru, jūs, burvīgā vjudita un vēl daži draugi, ar kuriem patīkami kopā vakariņot, iedzert, papļāpāt un padziedāt? Ja nemaldos, tad arī mūsu doņja Lusija pazīst vjuditu. Bet priekšnoteikums tāds, ka arī jums, mans mīļais don Fransisko, jāpiedalās šajā tertulijā.

Jautājums nemaz nevarēja būt skaidrāks: dons Manuels bija ar mieru runāt par Hoveļjānosu, ja Goija ir ar mieru runāt par vjuditu. Fransisko redzēja Pepu, redzēja, kā viņa sēž — nevērīga, krāšņa, kairinoša — un ar zaļajām acīm, kas atrodas tālu viena no otras, raugās uz viņu. Tikai tagad viņš Pepu būtu varējis īsti pareizi gleznot, piemēram, viņas smagi krītošajā zaļajā tērpā ar mežģīnēm, tas viņa jaunajam, sudrabaini pelēkajam tonim būtu bijis īsti piemērots.

Slikta jau nebija arī tā ģīmetne, ko viņš bija gleznojis admirālim Masarrēdo. Toreiz viņš Pepā bija ļoti iemīlējies un šīs jūtas izteicis arī gleznā. Tas nu gan ir jocīgi, ka viņš pats iekairinājis dona Manuela apetīti. Nu viņš pavisam skaidri redzēja Pepu, kāda tā bija, kādu viņam būtu vajadzējis to gleznot un kādu viņš to varbūt ari gleznos. Un, lai gan viņš bija nodomājis pie tās vēl pāris reižu palikt pa nakti, tomēr šai mirklī Goija jau atvadījās no savas draudzenes Pēpas Tudo.

— Seņjorai IIosefai Tudo, bez šaubām, būs liels prieks redzēt jūsu ekselenci, — viņš sausi piebilda.

Drīz pēc tam ieradās sarkanās zeķēs tērpies sulainis un paziņoja:

— Dāma gaida jau desmit minūtes, ekselence.

Viņa sastingusī,, godbijības pilnā sejas izteiksme liecināja, ka dāma ir pati karaliene.

— Zēl, — dons Manuels nopūtās, — tādā gadījumā mums vajadzēs pārtraukt.

Pretrunīgām jūtām sirdī Goija devās uz māju. Ar sievietēm viņš bija vienmēr apgājies slikti, bija upurējis sievietes savas karjeras dēļ. Bet vēl nekad neviens nebija iedrošinājies griezties pie viņa ar tādu pazemojošu priekšlikumu kā šoreiz, un viņš nevarēja iedomāties, vai šādu priekšlikumu pieņemtu, ja runa nebūtu par Hoveļjānosu.

Darbnīcā Goija sastapa Agustīnu. Arī tas ar savu skābo un vienmēr uzstājīgo seju bija pa daļai vainīgs, ja Goija tagad iepīts tādā jezgā. Viņš paņēma dona Manuela portreta skicēs. Goija- atkal.sāka zīmēt.'Hercoga pilnīgā seja vairs- nepauda; labsirdību, apgarotību, tā kļuva aizvien fauniskāka, dzīvnieciskāka. Goija saplēsa skici, uzkaisīja uz gaida smiltis un zīmēja smiltīs: baudkāro, pagrimušo Lusiju ar ļaunas kaķes seju, viltīgo, neveiklo Migclu ar lapsas seju. īgni nopūzdamies, viņš visu atkal nodžēsa.

Greizā omā pavadīja Goija divas naktis. Taču Dienā trešajā viņš vēsti Saņēma no Albas mājām.

Kalpotājs kāds livrejā tam

Sniedza ielūgumu, kurā Dons Fransisko ielūgts tika Svētkos: hercogiene Alba Savu pili Buenavistā,

Savu jauno dzīves vietu, Iesvētīt bij nolēmusi. Ielūgumā vēl bij rakstīts: *«I < ad es savu vēdekli no Jums, Fransisko, atdabūšu?» Dziļi elpodams un smaidot, Vērās Goija šajās rindās Nevienādajās un smalkās.

Tā bij debess alga viņam, Liecinājums, ka viņš sevī Augstprātību uzvarējis Hoveļjānosa un spāņu Zemes labā.

8

Prūsijas sūtnis fon Rodes kungs ziņoja uz Potsdamu par donu Manuelu Godoiju, Alkūdijas hercogu:

«Viņš ceļas agri un nodod saviem staļļmeistariem un citiem kalpotājiem sīkus rīkojumus visai dienai un tuvākajam laikam. Pulksten astoņos viņš dodas uz savas lauku muižas manēžu. Katru rītu ap deviņiem viņu tur apmeklē karaliene, lai dotos kopējā izjādē. Viņš ir lielisks jātnieks. Sīs nodarbības turpinās līdz pulksten vienpadsmitiem. Ja karalis paspēj laikā atgriezties no medībām, arī viņš piedalās izjādē. Pa to laiku hercogu jau gaida bezgala daudz ļaužu, kuri vēlas ar viņu pārrunāt dažādus jautājumus. Ceturtdaļstundas laikā viņš ar tiem ir jau galā. Tad sākas oficiālā rīta tualete, kur parasti piedalās savs pusducis augstākās sabiedrības dāmu un koncertē vislabākie mūziķi. Ap pulksten vieniem dons Alanuels dodas uz karaļa pili. Tur viņam iekārtoti plaši apartamenti: ēdamistaba, darbistaba, guļamistaba. Kā jau karaļa kambarkungs, viņš piedalās karaļa oficiālajā dinejā. Pēc dinejas viņš dodas uz savām privāttelpām, kas atrodas tieši zem karalienes apartamentiem. Tur — kopā ar karalieni, kura ierodas pie viņa pa slepenām kāpnēm — viņš pusdieno pa īstam, karalis šai laikā atkal izklaidējas medībās. Šādās reizēs doņja Marija Luīze un dons Manuels vienojas par priekšlikumiem, kādi iesniedzami karalim apstiprināšanai.

Ap pulksten septiņiem dons Manuels dodas pie karaļa ar ziņojumu. Ap astoņiem viņš atkal atgriežas savā privātdzīvokli, kur viņu parasti gaida ap trīsdesmit četrdesmit dažādu kārtu un šķiru sieviešu ar lūgumrakstiem. So lūgumu uzklausīšana aizņem vairāk nekā divas stundas. Ap pulksten desmitiem viņš mēdz sasaukt savus padomdevējus, ar kuriem kopā tad sākas viņa īstais darbs. Tam patiesībā atliek vairs tikai šīs divas nakts stundas. Tomēr viņš cenšas visas kārtējās dienesta darīšanas nokārtot ātri un rūpīgi. Uz vēstulēm, kuras neprasa ilgāku pārdomu laiku, viņš gandrīz vienmēr atbild tajā pašā dienā. Viņa uztvere ir pareiza un ātra, un, ja arī valsts darīšanu kārtošana viņam ātri apnīk, tad tomēr ar noteiktiem lēmumiem viņš novērš to ļaunumu, kas varētu rasties tādēļ, ka darbam tiek veltīts maz laika.

Neraugoties uz savu jaunību, savu svarīgo amatu viņš tomēr

visumā nepilda slikti un būtu ļoti labi, ja visās Eiropas valstīs atbildīgos amatus ieņemtu šādi darbinieki.»

9

Viesības, kurās vajadzēja satikties donam Manuelam ar vjuditu Hosefu Tudo, bija sarīkotas pie doņjas Lusijas Berm Odesas.

Seņjora Bermūdesa māja bija liela un plaša un bāztin piebāzta ar mākslas priekšmetiem. Pie sienām no grīdas līdz griestiem cieši cita pie citas karājās gleznas, vecas un jaunas, lielas un mazas, juceklīgā pārpilnībā noklādamas sienas kā ar tepiķi.

Doņja Lusija šeit pieņēma viesus, sēdēdama, pēc seno spāņu paražām, uz paaugstinājuma zem baldahīna. Viņa mazliet atgādināja ķirzaku, no galvas līdz kājām ģērbusies melnā, ar smalku, noslēpumainu seju zem augstās matu rotas. Tā nu viņa sēdēja — slaika un atturīga, tomēr draiskulīgi saviļņota, priecādamās par notikumiem, kam šovakar vajadzēja te norisināties.

Dons Manuels ieradās agri. Viņš bija ģērbies rūpīgi — eleganti, bet ne pārspīlēti. Viņam nebija parūkas, viņš pat nebija iepūderējis savus sarkanblondos matus. No savām daudzajām godazīmēm izvēlējies tikai Zelta Aunādas ordeni. Platajā sejā ne vēsts no parastās uzpūtības. Viņš centās galanti sarunāties ar mājasmāti, bet bija izklaidīgs — viņš gaidīja.

Abats stāvēja pie Goijas gleznotās doņjas Lusijas ģīmetnes. Vispirms Migels bija gribējis ģīmetnei ierādīt atsevišķu vietu, bet tad pārliecinājās, ka vislabāk tās īpatnības izceļas tad, ja tā atrodas blakus citiem mākslas darbiem. Un tāpēc ģīmetne bija pakārta blakus citām gleznām. Dons Djēgo saprata, ka nevar vairs ilgāk klusējot stāvēt ģīmetnes priekšā. Neskopodamies vārdiem, piebārstīdams savu runu ar latīņu un iranču citātiem, viņš slavēja šī darba jaunos meklējumus un izcilumu, un tas skanēja kā mīlas apliecinājums doņjai Lusijai. Ar dalītām jūtām dons Migels klausījās dzīvās un gleznā attēlotās Lusijas slavinājumos. Viņam turklāt bija jāatzīst, ka dons Djēgo gleznu un tās' jauno tonējumu slavēja varbūt pat vēl lietpratīgāk, nekā viņš pats to būtu varējis izdarīt.

Ienāca Pepa. Viņa bija ģērbusies zaļā tērpā ar gaišu mežģīņu apmetni un izgreznojusies tikai ar vienu vienīgu rotaslietu — dārgakmeņiem rotātu krustu, ko viņai bija dāvinājis admirālis! Tādu Ooija viņu bija skatījis savā iztēlē toreiz, kad dons Manuels izteica savu nekaunīgo priekšlikumu, tādu viņš to bija gribējis gleznot savā jaunajā mākslas izpratnē. Viņa mierīgi atvainojās par novēlošanos; viņas dueņja nekādi nevarējusi sameklēt segtās nestuves. Goija apbrīnoja viņas drošo savaldīšanos. Tikai viegliem mājieniem viņš bija Pepu sagatavojis tam, kairi šovakar te vajadzēja notikt. Viņš bija gaidījis, viņš bija cerējis, ka Pepa viņu apbērs pārmetumiem un

lāstiem. Nekas tamlīdzīgs, tikai daži klusi, dzēlīgi, divdomīgi teikumi. Viņas pašreizējā uzvešanās, protams, bija iepriekš iestudēta un mērķtiecīga. Ar nodomu viņa ieradās par vēlu, ar nodomu viņa demonstrēja savus trūcīgos materiālos apstākļus. Viņa gribēja Goiju hercoga acīs apkaunot par viņa skopumu. Bet Pepai taču būtu vajadzējis tikai pavērt muti, un viņš to būtu apgādājis vēl labāk, tiesa gan, pukodamies. Pepa tiešām uzvedās zemiski.

Dons Manuels neko daudz nedzirdēja, ko viņa teica. Viņš to tikai uzlūkoja gandrīz vai nepieklājīgi un tomēr ar apbrīnu, ko agrāk neviens no viņa nebija gaidījis. Kad beidzot doņja Lusija viņus iepazīstināja, Manuels palocījās dziļāk, nekā to jebkad bija darījis karalienes vai infantil priekšā. Tūliņ viņš arī sāka Pepai stāstīt, cik ļoti jau no pirmā acu uzmetiena viņu sajūsmināj usi Goijas gleznotā ģīmetne un cik tālu no īstenības šai vienīgajā gadījumā palikusi lielā meistara radītā glezna. Viņa skatiens pauda padevību un pakalpību.

Pepa bija pieradusi pie pārspīlētiem cildinājumiem: šai ziņā visi spānieši bija vienādi, kā Madrides maho, tā provinču idalgo un galma grandi. Bet viņa prata atšķirt nianses un tūdaļ aptvēra, ka šis dižciltīgais kungs viņā iemīlējies vairāk nekā admirālis Masarrēdo, kura atgriešanās bija sagaidāma kuru katru dienu, un varbūt pat vairāk nekā viņas dieva mierā aizgājušais, jūras dzelmē dusošais vīrs flotes leitnants Tudo. Ja Fransisko viņu nodeva un pārdeva, lai tad tas arī jūt, no kāda dārguma atteicies, un viņa nolēma atdot sevi pēc iespējas par augstāku cenu. Viņas platā mute ar lielajiem, mirdzoši baltajiem zobiem smaidīja laipni un nesaistoši, viņas vēdeklis neatraidīja, bet arī neaicināja, un apmierināta viņa noskatījās, ka Fransisko viņu vēro, ar nepatiku sekodams dona Manucla uzmanības izpausmēm.

Pāžs ziņoja, ka galds klāts. Visi devās uz ēdamzāli. Arī šeit sienas līdz griestiem bija noklātas gleznām — ar flāmu, franču un spāņu meistaru klusās dabas un mielasta ainām. Tur bija Velaskesa «Vīri pie ugunskura» un van Deika «Kāzas Kāņaāņā», tur bija putni, medījumi, zivis un augļi, tik sulīgi, ka skatītājam saskrēja mutē.siekalas. Arī galds bija. klāts izmeklēti, bet ne pārbagāti, — tur bija salāti, zivis,, kūkas nn saldumi, majaga un- heress, punšs un cukurudens.;ar ledu. Apkalpotāju pie galda nebija, tikai pāžs: Kungi apkalpoja dāmas.

Dons Manuels cītīgi , centās Pepai pieglaimoties. No viņas, dvesmojot tas,' pats jautrais miers, viņš apgalvoja, ko izstarojot. Fransisko, gleznotā ģīmetne;, Bet viņam nebijis ne jausmas, cik daudz satraucoša slēpjoties viņas mierā. Cik viņa ar Šo savu mieru esot uzbudinoša, *etnou-vante,. boulevers.aņte*[3]\ Vai viņa runājot franciski?

— *Un peu,*[4] — viņa atbildēja ar stipru akcentu.

Tā jau viņš arī domājis, ka viņa esot izglītotāka par pārējām Madrides .-sievietēm. Citām sievietēm — galma dāmām un visām šīm

petimetrām[5] un mahām — varot

teikt tikai tukšus komplimentus, bet ar viņu iespējams sarunāties par sadzīves un garīgās dzīves jautājumiem. Pepa ēda, dzēra un klausījās. Maiga un balta caur cimda mežģīnēm mirdzēja viņas roka.

Vēlāk viņa ar vēdekli lika Manuelam saprast, ka tas viņai nav nepatīkams. Dons Manuels tūlīt dedzīgi paziņoja, ka Goijam vajadzēšot gleznot vēl vienu viņas ģīmetni: lai Goija viņu gleznojot tādu, kāda viņa tagad le sēžot, lai viņš ieliekot gleznā visu savu māku: viņam, Manuelam, lai Goija to gleznojot.

Doņja Lusija bija iesaistījusi Goiju sarunā. Tur nu viņa sēdēja, klusa, par visiem pārāka, un skatījās uz donu Ma-nuelu, kas pūlējās apliecināt Pepai savu apbrīnu. Pēc tā, kā viņš Pepu uzlūkoja, kā pār to noliecās, katram bija skaidrs, kādos kaislību tīklos viņš sapinies, un doņja Lusija šo skatu izbaudīja visā pilnībā.

Sūkdama savu ledus dzērienu, doņja Lusija visai nevērīgi teica:

— Es priecājos, ka mūsu Pepa izklaidējas. Nabaga bērns. Tik jauna un jau atraitne — un turklāt bez vecākiem. Ar apbrīnojamu mieru viņa pārdzīvojusi likteņa lemtās labās un ļaunās dienas, — vai jūs tā nedomājat? — Un, nenovērsdama skatienu no dona Manuela, viņa turpināja: — Cik dīvaini, don Fransisko, ka patiesībā tā bija jūsu glezna, kas modināja donā Manuelā interesi par mūsu nabaga Pepu. Jūs veidojat cilvēku likteņus, don Fransisko. Ar savām gleznām, protams.

Goija bija iedomājies, ka pazīst sievietes labāk nekā citi vīrieši. Bet le nu viņam blakus sēdēja Lusija — piemīlīga, slaida, gara, noslēpumaina, nepieejama un reizē nekrietna un nekaunīgi ņirgājās par viņu. Ausis skanēja nekaunīgie, skaļie vārdi, ar kādiem mandeļu pārdevēja uz Prādo, šī *avellanera,* šī nerātne, uzrīdīja viņam citas sev līdzīgas salašņas, un viņš jutās bezgala piemuļķots. Viņš pat nezināja, cik daudz Pepai pastāstīts par šīs in-triga§ aizkulisēm, iespējams pat, ka tā ar Lusiju tagad par viņu ņirgājas. Viņu pārņēma liels niknums, bet viņš savaldījās, deva vienzilbīgas atbildes, izlikās par vientiesi un truliem skatieniem vērās tās aizplīvurotajās acīs, kas atradās tālu viena no otras.

— Šodien jūs esat vēl dzēlīgāks nekā parasti, don Fraņ-sisko, — doņja Lusija laipni teica. — Vai tad jūs nemaz nepriecājaties par Pepas laimi?

Viņš bija priecīgs, kad pienāca abats un radās izdevība izkulties no šīs nepatīkamās situācijas.

Taču tikko viņš bija ticis vaļā no Lusijas, kad viņu sauca Pepa. Viņa palūdza atnest glāzi punša. Dons Ma-nuels pamanīja, ka viņa vēlas palikt ar Goiju vienatnē. Viņš to saprata un negribēja sabojāt Pepai garastāvokli. Viņš devās pie citiem viesiem.

— Kā es izskatos? — Pepa jautāja; laiska un maiga viņa sēdēja

krēslā. Fransisko apjuka. Viņš vienmēr bija gatavs runāt ar viņu atklāti. Tā bija Pepas vaina, ja viņi tagad bez izskaidrošanās aiziet viens no otra un turklāt ne tik draudzīgi, kā varētu būt. Ja kādam bija iemesls dusmoties, tad tas bija viņš.

— Es te negribētu ilgi uzkavēties, — viņa turpināja. — Vai man jāiet pie tevis jeb tu nāksi pie manis? — Aiz apstulbuma Goijas sejas izteiksme kļuva muļķīga. Ko viņa gribēja? Tāda muļķe viņa taču nebija, lai nesaprastu, kādēļ viņu ielūdz uz šo vakaru. Vai tiešām Lusija nebūtu viņai neko teikusi? Varbūt tomēr viņš bijis tas, kas visu saputrojis?

Patiesībā Pepa jau kopš vairākām dienām visu zināja, taču viņa nevarēja tik viegli izšķirties, kā iedomājās Goija. Caurām dienām viņa bija sev jautājusi, kāpēc Goija nekā nesaka un vai tik viņai pašai nevajadzētu aicināt to izskaidroties. Kaut gan mierīga, viņa tomēr jutās sarūgtināta, ka Goija no viņas tik viegli atteicies, vai nu tas būtu karjeras dēļ, vai arī tāpēc, ka tas gribēja atbrīvoties no viņas un nevēlējās stāvēt viņai ceļā. Un tomēr, taisni to visu apsverot, Pepai bija jāatzīst, cik ļoti viņa Goijam pieķērusies.

Neraugoties uz daudzajiem piedzīvojumiem, viņas jūtas bija visai vienkāršas. Viņa bija koķetējusi un flirtējusi ar vīriešiem, bet Felipe Tudo bija pirmais, kam viņa piederēja. Vēlāk, it sevišķi tai laikā, kad viņa mācījās teātra spēli, vīriešu neatlaidīgā cenšanās iegūt skaisto atraitni viņai drīzāk bija pretīga nekā glaimojoša. Tad pilnām burām viņas dzīvē iepeldēja admirālis, tas ļoti cēla viņas pašapziņu. Bet, kas ir bauda, īsta, dziļa bauda, to viņa izjuta, tikai tiekoties ar Fransisko Goiju. Žēl, ka Goija nemīl viņu vairs tā kā agrāk.

Kad Lusija pastāstīja, ka visvarenais ministrs ļoti vēlas ar viņu iepazīties, Pepa, protams, uzreiz saprata, ka viņas priekšā paveras plats, saulains ceļš un ka romanču sapnis

par krāšņām pilīm un padevīgiem sulaiņiem var kjūt par īstenību. Viņa fantazēja, kā būtu, ja Alkūdijas hercogs, karalienes *cortejo,* kļūtu par viņas *cortejo,* un kāršu spēlē ļāva sevi dueņjai piekrāpt vēl vairāk nekā parasti.

Un tomēr viņa bija nolēmusi arī turpmāk palikt Fran-sisko draudzene, ja tik viņš to vēlētos, un no šī lēmuma viņa neatkāpās.

Tagad viņa Goijam bija nepārprotami jautājusi: «Vai šonakt man jāiet pie tevis jeb vai tu nāksi pie manis?» Un te nu viņš sēdēja ar tik muļķīgu sejas izteiksmi, kāda vien vispār iespējama.

Tā kā viņš klusēja, Pepa laipni turpināja:

— Vai tu esi atradis sev citu, Frančo? — Un, tā kā viņš'arvien vēl klusēja, piebilda: — Vai es tev esmu apnikusi? Kāpēc tu mani pasvied šim hercogam?

Viņā runāja draudzīgi, ne visai skaļi, citiem varēja likties, ka viņi Sarunājas par nenozīmīgām lietām.

Pepa sēdēja viņam blakus, skaista, iekārojama, patīkama viņa vīriēša acij, viņa mākslinieka acij, un neērti bija tikai apzināties, ka viņai taisnībā: viņš bija atradis sev citu, nē, nevis atradis, tā, šī cita, gluži vienkārši bija ienākusi viņa dzīvē pati, sagrābusi viņu visu, tāpēc viņš atdeva Pepu hercogam. Tomēr taisnība viņai bija tikai pa daļai. Par visū apstākļu kopsakarību, par upuri, ko viņš nesa Spānijai un Hdveļjānosam, viņai nekas nebija zināms. Pēkšņi Goijā pamodās mežonīgs niknums. Ļaudis viņu vienmēr pārprot. Vislabprātāk viņš Pepai būtu iesitis.

Agustīns raudzījās no Pepas uz Lusiju un no Lusijas uz Pepu. Agustīns nojauta kopsakarību. Fransisko bija ķezā. Fransisko bija vajadzīga tā palīdzība, jo citādi viņš nebūtu šovakar aicinājis to sev līdz, un tas bija pierādījums, cik cieši 'viņi sadraudzējušies. Tomēr šis vakars Agustīnam nesagādāja sevišķu prieku, viņš klīda apkārt vientuļš un apskauda Fransisko un viņa nelaimes.

Lusija lika atnest šampanieti. Pretēji savam paradumam, Agustīns sāka dzert. Pārmaiņus viņš dzēra malagu, kas viņam negaršoja, un šampanieti, kas arī negaršoja, un kļuva bēdīgs.

Dons Manuels nolēma, ka nu jau pietiekami pildījis pieklājības noteikumus un atkal drīkst tuvoties Pepai. Pepa nevairījās. Skaidri un nepārprotami viņa sevi bija piedāvājusi Fransisko, bija pazemojusies, un, ja Fransisko viņu noniecina, — labi, tad viņa ies pa to ceļu, kuru viņš no-

GO

rādījis. Bet tad visam jānotiek tāpat kā romancēs. Un viņa redzēja sevi stāvam pāri citiem, varbūt apsmietu, bet varbūt arī apbrinotu. Lai neviens neiedomājas, ka tāds liels vīrs kā šis hercogs var vienkārši atnākt un viņu pievākt. Gluži otrādi, no ši Manuela viņa pieprasīs par sevi augstu cenu, jo šķiet, ka viņš gatavs to maksāt.

Pepa Tudo bija sadraudzējusies ar Lusiju Bermūdesu, bieži viņa ieradās tertulijās — parastajās viesībās, bet nekad ne reprezentācijas vakaros, kurus šad tad rīkoja seņjors un seņjora Bermūdesi. Viņa bija gudra un saprata, ka augstākā sabiedrība neuzņem savā vidū vienkārša jūras virsnieka atraitni. Bet tagad visam jāpārmainās. Ja viņai būs intīma draudzība ar donu Manuelu, tad viņa nebūs vis viena no tā mazajām, slepenajām draudzenēm, bet gan oficiālā metrese, karalienes sāncense.

Dons Manueis bija dzēris, viņš bija iekaisis, izdzertā šampanieša un vjuditas tuvuma satraukts. Viņam gribējās padižoties tās klātbūtnē. Vai tā protot jāt, viņš jautāja. Tas bija neparasti muļķīgs jautājums: ar jāšanas sportu nodarbojās tikai grandu un bagātnieku dāmas. Pepa mierīgi atbildēja, ka zirgā sēdējusi tikai sava tēva plantācijās, bet te, Spānijā, jājusi tikai uz ēzeļiem un mūļiem. Nokavētais jāpanāk, viņš atbildēja. Viņai vajagot iemācīties jāt, zirgā viņa izskatīšoties

dievišķīga. Arī viņš neesot slikts jātnieks.

Pepa steidzās izmantot gadījumu.

— Visa Spānija zina, — viņa atbildēja, — ka jūs esat lielisks jātnieks, don Manuel, — un piebilda: — Vai es kādreiz varētu redzēt jūs jājam?

Šis nevainīgais jautājums bija ārkārtīgi pārdrošs, tā bija nekaunīga prasība pat tad, ja to uzstādīja Spānijas skaistākā vjudita, jo dona Manuela jāšanas mākslā mēdza noskatīties karaliene un bieži vien arī karalis. Vai to, par ko runāja visa Madride, nezināja arī seņjora Tudo? Uz mirkli hercogs apjuka, vēl vairāk, pēkšņi izgaisa reibums un viņš pamanīja, ka atveras liels krātiņš un kāda skaista mute aicina viņu tajā ieiet. Bet tad viņš ieraudzīja šo skaisto, plato, vilinošo muti, viņš redzēja sev pievērstas Pepas mierīgās, zaļās, gaidu pilnās acis un saprata: ja viņš tagad teiktu nē, ja viņš tagad izvairītos, tad viņš pazaudētu šo sievieti, šo lielisko sievieti, kuras sarkanie mati, baltā āda un smarža viņu tik patīkami mulsināja. Protams, viņš varētu ar to gulēt arī tad, ja teiktu nē; bet viņš gribēja vairāk, viņš gribēja, lai tā vienmēr būtu tuvumā, vienmēr, kad vien viņš to iekārotu, un vienmēr —• nozīmē vienmēr, viņš gribēja, lai tā piederētu tikai viņam. Dons Manuels norija siekalas, iedzēra malku, atkal norija siekalas un tad teica:

— Protams, seņjora. Pats par sevi saprotams, doņja Hosefa. Tas man būs liels pagodinājums, ja varēšu jums parādīt savu jāšanas māku. Tuvākajās dienās galms pārceļas uz Eskoriālu. Bet gan jau kādu ritu jūsu padevīgais kalps Manuels Godoijs atgriezīsies Madridē, savā lauku muižā, uz pāris stundām atbrīvosies no valsts pienākumu un rūpju nastas un parādīs jums savu jāšanas māku, demonstrēs jums to, doņja Pepa. — Tā bija pirmā reize, kad viņš lietoja šo mīlināmo vārdu.

Pepa klusībā no visas sirds triumfēja. Viņa atcerējās savas romances: tas, ko dons Manuels nupat bija teicis, skanēja tikpat poētiski kā viņas romances. Tagad viņas dzīvē daudz kas kļūs citādāks; šis tas mainīsies gan arī dona Manuela dzīvē. Un kaut kas arī Fransisko dzīvē. Viņai būs dota iespēja viņam parādīt vai liegt labvēlību. Protams, viņa to neliegs. Bet — zaļajās acīs iemirdzējās atriebības kāre — viņa liks sajust, ka ir tā, kas sekmē viņa karjeru.

Dons Bermūdess redzēja, ar kādu aizrautību dons Manuels lakstojas ap Pepu, un viņā iezagās rūpes. Vētrainas bija hercoga jūtas arī agrāk, bet nekad viņš nebija aizrāvies tā kā tagad. Vajadzēja uzmanīties, lai viņš nepa-strādā muļķības. Reizēm karaliene par viņu varēja būt pilnīgi droša. Marijai Luīzei nebija nekādu iebildumu, ja viņš kādreiz pameta soli sānis, taču viņa nebija tāda sieviete, kura paciestu dona Manuela nopietnus sakarus, un aizraušanās ar Tudo atraitni neizskatījās pēc tādas, kas ilgtu tikai īsu brīdi. Ja doņju Mariju Luīzi pārņēma dusmas, tad viņa nezināja vairs robežu, tad varēja

sagaidīt, ka viņa rīkosies pretēji dona Manuela un viņa, dona Mi-gela politikai. Viņš negribēja baiļoties par agru, tāpēc novērsās no Manuela un Pcpas un paskatījās uz doņju Lusiju. Cik viņa bija skaista, īsta dāma! Tiesa, kopš Fransisko ģīmetne karājās starp citām gleznām, viņas sievišķīgais skaistums nelikās vairs tik iespaidīgs kā agrāk. Gadiem ilgās neatlaidīgās studijās viņš bija izveidojis stingrus pamatprincipus, bija izlasījis savu Sāftsberiju un guvis pilnīgu skaidrību par to, kas ir skaists un kas

nav skaists. Pēkšņi robežas sāka zust, un no abām Lust-jām, no dzīvās un gleznā attēlotās, izplūda mirdzums, kas viesa viņā nemieru.

Kopš bija panākta vienošanās, ka Pepa drīkstēs apmeklēt donu Manuelu manēžā, viņa kļuva draudzīgāka. Viņa stāstīja Manuelam par savu bērnību, par cukura plantācijām un vergiem, arī par savu labo pazīšanos, jā, pat draudzību ar lielo aktrisi Tirānu, stāstīja, kā viņa pie tās mācījusies.

Uz skatuves Pepai vajagot būt brīnišķīgai, dons Ma-nuels tūdaļ dedzīgi apgalvoja: viņas atturīgās un reizē tik izteiksmīgās kustības, viņas izteiksmīgā seja, saviļņojošā balss jau no pirmā acumirkļa likusi domāt, ka īstenībā viņa ir kā radīta skatuvei.

— Jūs droši vien arī dziedat? — viņš jautāja.

— Mazliet, — viņa atbildēja.

— Vai drīkstu lūgt jūs kaut ko nodziedāt? — viņš lūdzās.

— Es dziedu tikai pati sev, — viņa teica un, kad Ma-nuela sejā atspoguļojās vilšanās, savā pilnskanīgajā, garlaikotajā balsī piebilda: — Ja es kādam dziedu, tad man liekas, ka es tam ļauju atrasties sev ļoti tuvu. — Un viņa paskatījās Manuelam taisni sejā.

— Kad jūs dziedāsiet man, doņja Pepa? — viņš pieprasīja klusu, kaislīgi.

Pepa neatbildēja, bet it kā liegdamās aizvēra vēdekli.

— Vai jūs donam Fransisko dziedājāt? — viņš greizsirdīgi iejautājās. Nu viņas seja pieņēma noraidošu izteiksmi. Bet viņš vētrainā nožēlā lūdzās:

— Piedodiet man, doņja Pepa, es negribēju jūs aizvainot, to taču jūs labi zināt. Bet es mīlu mūziku. Es nevarētu mīlēt nevienu sievieti, kurai sveša mūzika. Es pats mazliet dziedu. Atļaujiet, lai jums kaut ko nodziedu, — viņš lūdza.

Madridē melsa, ka Marijas Luīzes lielākais prieks esot klausīties savu mīluli dziedam, bet dons Manuels liekot ilgi sevi lūgt, pirms piekrītot. Trijos gadījumos no četriem viņš atsakoties. Pepa patiesībā bija ļoti lepna, ka, jau pirmo reizi tiekoties, padarījusi hercogu tik padevīgu, taču viņa izlikās tikai mierīga un laipna.

— Iedomājieties, Lusij, — viņa sauca, — hercogs grib mums padziedāt. — Visi bija pārsteigti.

Pāžs atnesa ģitāru. Dons Manuels pārlika vienu kāju pār otru,

uzskaņoja instrumentu un dziedāja. Vispirms, pats sevi pavadīdams, viņš dziedāja veco, sentimentālo romanci par jaunekli, kurš izvilcis lozi doties karā.

«Jūrā aizpeld armāda,
Bet krastā paliek Rosita,
Ak, mana Rosita!» —

viņš dziedāja. Viņš dziedāja labi un ar izjutu, viņam bija skolota balss.

— Vēl, vēl! — lūdza glaimotās dāmas, un dons Manuels nodziedāja kupleju — *senguidilla bolera,* sentimentālu, asprātīgu dziesmiņu par toreadoru, kas cirkā tā izgāzies, ka nedrīkst vairs rādīties acīs ļaudīm, nemaz jau nerunājot par vēršiem. Agrāk divi simti madridiešu — mahas, petimetras, pat divas hercogienes — bijušas gatavas viņa dēļ izskrāpēt cita citai acis, bet tagad viņam jābūt priecīgam, ja dzimtajā ciemā kāda meitene viņu laiž pie sevis salmos. Viesi skaļi aplaudēja, un dons Manuels bija apmierināts. Viņš nolika ģitāru pie malas.

Bet dāmas lūdza:

— Vēl, vēl!

Mazliet vilcinādamies, bet nespēdams pretoties kārdinājumam, ministrs bija ar mieru nodziedāt īstu tonadiļju, bet viņam bija vajadzīgs otrs dziedātājs, un viņš paskatījās uz Fransisko. Pierunāt Goiju nebija grūti, viņam patika dziesmas, un turklāt viņš atradās arī izdzertā vīna iespaidā. Čukstēdami viņi ar hercogu apspriedās, pamēģināja, vienojās. Viņi dziedāja, spēlēja un dejoja tonadiļju par mūļu dzinēju. Dzinējs nolamā savu pasažieri, bet tas kļūst aizvien prasīgāks. Viņš trenkā mūli un dzinēju, negrib nokāpt zemē, kad ceļš iet pret kalnu, bez tam viņš ir arī skops un norunātajai maksai negrib pielikt ne kvarta. Dzinēja un ceļotāja ķildai un lamu vārdiem skan cauri mūļa kliedzieni, ko lieliski atdarināja kā Manuels, tā Fransisko.

Viņi dziedāja un dejoja ar izjūtu — kā Spānijas pirmais ministrs, tā katolisko majestāšu galma gleznotājs. Abi eleganti tērptie augstu stāvošie kungi tēloja ne tikai rupjo dzinēju un skopo ceļotāju, viņi paši tādi arī bija. Tādi viņi bija daudz lielākā mērā, nekā viņi bija ministru prezidents un galma gleznotājs.

Dāmas klausījās un skatījās, bet abats un seņjors Ber-mūdess klusi sarunājās. Kad dona Manuela un Goijas uzstāšanās kļuva aizvien dedzīgāka, pārsteigti apklusa arī šie gudrie ar vieglu, nicinošu smaidu uz lūpām, ko radīja abu garīgā pārākuma un izglītības apziņa. Kā gan viņi nenopūlējās, šie barbari, lai patiktu sievietēm, kā viņi pazemojās un turklāt paši to nemaz nemanīja.

Beidzot Manuels un Fransisko bija diezgan dziedājuši un lēkājuši, viņi apstājās un atvilka elpu, noguruši, laimīgi.

Un tad, visiem par pārsteigumu, uzstājās vēl viens viesis, dons

Agustīns Estēve.

Uz dzērājiem spāņi skatās ar nicināšanu, jo dzeršana liek zaudēt cilvēkam cieņu. Dons Agustīns neatcerējās, ka viņš kādreiz vīnā būtu noslīcinājis savu smadzeņu skaidrību. Šodien viņš bija dzēris vairāk nekā spēja panest, un to viņš apzinājās. Viņš sirdījās pats uz sevi, tomēr vēl vairāk uz citiem viesiem. Tur nu bija šie abi ievērojamie vīri — Manuels Godoijs, kas sevi dēvēja par Alkūdijas hercogu un kas bija apkāries zelta grabuļiem, un Fransisko Goija, kurš sevi un savu mākslu šķieda uz visām pusēm kā skalojamo ūdeni. Laime bija viņus abus ' pacēlusi no viņu zemās kārtas līdz pat visaugstākajām Virsotnēm un devusi visu, par ko varētu tikai sapņot — bagātību, varu, godu, iekārojamas sievietes. Bet viņi nevis pazemīgi pateicās debesīm un liktenim, bet gan padarīja sevi smieklīgus, aurodami un lēkādami kā aizkauti suķi un turklāt pasaulē visbrīnišķīgākās sievietes klātbūtnē, i Bet viņam, Agustīnam, vajadzēja stāvēt un noskatīties

Iun tempt šampanieti līdz pretīgumam. Tagad viņš vismaz ieguvis īstu drosmi, lai skaidri un gaiši pateiktu savas domas abatam un donam Migelam, šim skolotajam pergamenta ēzelim, kurš nesaprot, ka viņam pieder tāds dārgums kā doņja Lūsi ja.

Savā aizlauztajā balsī Agustīns sāka gari un plaši klāstīt par dažu kungu nekam nevajadzīgajām gudrībām. Te nu viņi pļāpā gan par šo, gan par to, gan grieķiski, gan vāciski par savu Aristoteli un Vinkelmani. Kas tad tur par mākslu tikt pie izglītības, ja studijām naudas un laika vai cik un ja turklāt pieder pie *«colegiales»* un var nēsāt aņgstu apkaklīti un kurpes ar sprādzēm, un ja nav jāno-pūlas līdz nāvei līdzīgi Agustīnam Estēvem kā nabaga *«manteistam»,* lai vakariņām nopelnītu vai izubagotu šķīvi

plānas zupas. Jā, dažiem kungiem bijuši nepieciešamie divdesmit tūkstoši reālu svētku banketam, vēršu cīņām un doktora diplomam.

— Tādiem kā mēs, kuriem nav doktora diploma, bet kuru mazais pirkstiņš no mākslas saprot vairāk nekā visas četras universitātes un akadēmija ar visiem saviem doktoriem kopā, tādiem te jāsēž vai jādzer šampanietis līdz riebumam un jāzīmē zirgi zem uzvarētu ģenerāļu pakaļām. — Agustīna vīna glāze bija apgāzusies, un nu viņš pats, smagi elpodams, sakņupa pār galdu. Bet abats laipni teica: — Tā, tagad arī mūsu Agustīns nodziedājis savu tonadiļju.

Dons Manuels saprata kalsno galma gleznotāja palīgu.

— Piedzēries kā šveicietis, — viņš labsirdīgi teica. Šveiciešu gvardes karavīri bija kļuvuši slaveni ar to, ka atvaļinājuma vakaros, saķērušies rokās garu garās rindās, viņi piedzērušies klaiņoja pa ielām, klaigādami un aizskardami garāmgājējus. Ar gandarījumu dons Manuels domāja par atšķirību starp Agustīnu, kas alkohola iespaidā

bija kļuvis drūms, neciešams, ļauns, un sevi, ko vīns padarījis priecīgu, labsirdīgu, sirsnīgu. Viņš apsēdās pie Goijas, lai pie vīna glāzes māksliniekam, gudrajam, vecākajam, visu saprotošajam draugam, izkratītu sirdi.

Dons Migels kavēja laiku Pepai. Tā kā Pepa acīmredzot kādu laiku spēs hercogu ietekmēt, tad viņš atzina par nepieciešamu Spānijas un progresa labā iegūt viņas draudzību.

Dons Djēgo bija apsēdies pie doņjas Lusijas. Viņš domāja, ka pazīst cilvēkus, ka pazīst doņju Lusiju. Viņa bija daudz piedzīvojusi, viņai vajadzēja būt iedomīgai, viņa bija sasniegusi mērķi: tādu sievieti iekarot nav viegli. Bet viņš, zinātnieks, filozofs, teorētiķis, bija izstrādājis savu sistēmu, savu stratēģiju. Ja dažreiz doņjas Lusijas sejā pavīdēja viegls, grūti izskaidrojams izsmiekls, kaut gan tajā būtu vajadzējis atspoguļoties apmierinājumam, tad tikai tāpēc, ka viņa apzinājās savu izcelšanos un bija uz to lepna. Viņa bija nākusi no zemākajiem tautas slāņiem, no mahām, to viņa neaizmirsa, un tur slēpās viņas spēks. Madrides rnaho un mahas nevienam nepadevās, viņi jutās tikpat īsti spāņi kā grandi, varbūt pat vel īstāki. Abats uzskatīja šo ievērojamo dāmu Lusiju Bermūdesu par slepenu revolucionāri, kurai it kā būtu bijusi īstā vieta Parīzē, un šī pārliecība bija pamats viņa plāniem.

Viņš nezināja, vai dons Migels ar sievu pārrunā valsts lietas, viņš pat nezināja, vai viņa par tām interesējas, liet viņš izturējās tā, it kā viņa, Lusija, no sava krēsla, no sava salona vadītu Spānijas likteņus. Pirmie nedrošie soļi ceļā uz mieru bija devuši maz panākumu. Parīze bija piesardzīga. Vai tas tik neiespējami, ja garīdznieks, ko labprāt ieredzēja inkvizīcijas kungi, un elegantā dāma, kuras salons pazīstams visā Eiropā, uzsāktu ar parīziešiem sarunas, kas gan neuzliktu nekādas saistības, bet tieši tāpēc būtu ietekmīgākas nekā tās, kuras veda Spānijas valstsvīri. Dons Djēgo lika saprast, ka viņam Parīzē ir zināms iespaids, ka viņam pieejami tādi vīri, kuri citiem diezin vai būšot sasniedzami. Uzmanīgā veidā, piebārstīdams savu runu komplimentiem, viņš lūdza tās padomu, uzaicināja noslēgt ar viņu savienību. Gudrā Lusija tūlit noprata, ka abata īstie mērķi nav saistīti ar politiku. Un tomēr izlutinātajai dāmai glaimoja izglītotā, viltīgā kunga uzticība un grūtā loma, ko viņš tai piedāvāja. Pirmo reizi viņas iešķībās, izteiksmīgās acis apskatīja abatu ar nopietnu interesi.

Bet tad viņa sāka izrādīt noguruma pazīmes, bija jau vēls, un viņa mēdza labi izgulēties. Viņa atstāja viesus un paņēma līdz Pepu, kura gribēja sakārtoties.

Dons Manucls un Goija palika turpat. Viņi nemanīja neko, kas notika ap viņiem, viņi dzēra un bija aizņemti paši ar sevi.

— Es esmu tavs draugs, Francčo, — hercogs māksliniekam apgalvoja, — tavs draugs un tavs aizstāvis. Mēs, spāņu grandi,

vienmēr esam bijuši mākslas aizstāvji, un qs izprotu mākslu. Tu dzirdēji, cik labi es dziedu. Mēs saderam kopā, tu un es, mākslinieks un valstsvīrs. Tu esi cēlies no zemniekiem, vai nav tiesa, no Aragonas, to var pazīt pēc tavas izrunas. Mana māte bija muižniece, bet, starp mums runājot, arī es esmu cēlies no zemniekiem. Esmu kļuvis par lielu vīru, arī no tevis es iztaisīšu lielu vīru, par to tu vari būt drošs, mans Frančo. Mēs abi esam īsti vīri, tu un es. Mūsu zemē nav vairs daudz īstu vīru. «Spānija — lielu vīru dzimtene, Spānija — viņu kaps,» tā skan sakāmvārds, un tā tiešām arī ir. Tur vainīgi daudzie kari, ja šo lielo vīru atlicis tik maz. Tu un es, mēs abi esam palikuši. Tāpēc arī sievietes strīdas par mums. Galmā ir simt deviņpadsmit grandu, bet vīru ir tikai divi. Mans tēvs vienmēr man uzsauca: «Manuel, manu vērsēn!»

Par vērsēnu viņš mani sauca, un viņam bija taisnība. Bet šim vērsim nav vēl toreadora, tam vēl jāpiedzimst. Zini, ko tev teikšu, don Fransisko, manu Frančo: laimīgam vajag piedzimt. Laimei jābūt jau šūpulī, pati tā nenāk. Laime pieder cilvēkam tāpat kā deguns, kājas, dibens un viss pārējais, vai nu tā ir, vai arī nav. Tu man patīc, Frančo. Es esmu pateicīgs cilvēks, un tev es esmu pateicību parādā. Daba man nav dāvājusi sliktas acis, bet pareizi redzēt tikai tu man esi iemācījis. Kas zina, vai bez tavas gleznas es būtu sastapis vjuditu? Un kas zina, vai bez tavas gleznas es būtu šai sievietē atklājis dievieti. Kur tad viņa palikusi? Šķiet, viņas te nemaz nav. Tas nekas, gan viņa pati atnāks. No manis laime nebēg prom. Es tev saku, viņa ir īstā, šī seņjora Flosefa Tudo. Viņa ir radīta man. Bet to jau tu pats zini, man tas tev nav jāsaka. Gudra viņa ir, inteliģenta, runā franciski. Un ne tikai tas, viņa ir arī māksliniece, draudzējas ar Tirānu. Un viņa nekaras arī nevienam kaklā, ir atturīga, un tādu sieviešu nav daudz. Cik daudz viņā mūzikas, to var saprast tikai tas, kas viņai tiešām ir tuvs. Bet nāks diena, vai pareizāk nakts, kad es to uzzināšu. Un šī nakts ir jau klāt, — vai tev tā neliekas?

Goija klausījās dalītām jūtām — gan ar nicināšanu, gan ar simpātijām pret šo iereibušo vīru. Tas, ko viņš runāja, bija skaidra patiesība. Un, neraugoties uz skurbumu, viņš tomēr uzticējās Fransisko, uzskatīja viņu par savu draugu, bija viņa draugs. Dīvaini, kā viss saistās. Viņš, Fransisko, bija gribējis atsaukt Hoveļjānosu, pārvarēt sevi, atteikties no Pcpas, bet tagad dons Manucls, šis varenākais Spānijas vīrs, kļuvis viņa draugs. Un nu pedantiskais, augstprātīgais Baijēu, viņa sievasbrālis, vairs nebija vajadzīgs, pateicoties draudzībai ar hercogu un par spīli visiem šķēršļiem, Fransisko bija drošs, ka kļūs par karaļa pirmo gleznotāju. Protams, likteni nedrīkst izaicināt, un tas, ko dons Manuels bija teicis, — ka laime pieder cilvēkam, tas bija pārdroši teikts. Viņš, Fransisko, nebija pārdrošs. Viņš ticēja, ka ir ļauni spēki, kas vienmēr seko katram

cilvēkam. Domās viņš pārkrustījās un atcerējās veco sakāmvārdu: «Laime skrien kājām, bet nelaime laižas spārniem.» Vēl varēja daudz kas notikt, iekams viņš kļūtu par karaļa pirmo gleznotāju. Bet vienā ziņā donam Manuelam taisnība: viņi abi saderēja kopā, viņi abi bija īsti vīri. Un tāpēc, par spīti tumšajiem spēkiem, viņš bija par sevi drošs. Šodien viņam varēja būt tikai viena «laime», tā nebija diploms ar karaļa zīmogu, tā bija brūngani bāla, ovāla seja un šauras, bērnišķīgas, tuklas rokas, tā bija *chatoyant,* glāsmaina kā kaķe. Un, ja viņa arī likusi sasodili ilgi gaidīt, tad tomēr beidzot viņu bija ielūgusi uz Monklou, uz Btīcnavistas pili, rakstījusi vēstuli pati ar savu roku.

Dons Manuels jau atkal ņēmās pļāpāt. Pēkšņi viņš apklusa. Pepa atkal bija atnākusi, svaigi nosmiņķējusies.

Sveces bija gandrīz jau izdegušas, novadējies vīns ar savu smaržu pildīja telpu, pāžs, noguris līdz nāvei, pus-aizmidzis zvilnēja savā krēslā. Agustīns aizvērtām acīm sēdēja sakņupis pār galdu, lielo, punaino galvu atbalstījis rokās, un krāca. Ari dons Migels izskatījās noguris. Bet Pepa, kā parasts, sēdēja laiska, tomēr moža un krāšņa.

Seņjors Berinūdess gribēja aizdedzināt jaunas sveces. Bet dons Manuels, kurš tagad bija pilnīgi atskurbis, viņu atturēja.

— Nav vajadzīgs, don Migel, — viņš sauca, — nepūlieties! Arī visskaistākajiem svētkiem pienāk beigas.

Brīnum naski viņš tuvojās Pepai un dziļi noliecās viņas priekšā.

— Parādiet man godu, doņja Hosefa, — viņš teica pieglaimīgā balsī, — atļaujiet pavadīt jūs uz mājām,

Pepa paskatījās uz viņu ar zaļajām acīm laipni un mierīgi un joprojām spēlējās ar vēdekli..

— Ļoti pateicos, don Manuel, — viņa teica un nolieca

galvu. ..

Un tā garām gar Fransisko

Gāja Manuels un Pepa. ,<

Ārā sakņupuši snauda Dueņja. To Pepa smaidot Modināja. Viņa ļoti Satrūkās. Tad Atanuela Lepnie rati, klabot zirgu Pakaviem, pie vārtiem stājās.

Durvis vēra sarkanzeķains Kalpotājs, un, ratiem rībot,

Brauca Manuels un Pepa . m

Cauri Madridei un naktij

Mājup.

Dažas dienas vēlāk, kad Goija — tiesa, bez sevišķas aizrautības — gleznoja dona Manuela ģīmetni, ieradās negaidīts viesis: dons Gaspars Hoveļjānoss. Savu solījumu ministrs bija izpildījis bez vilcināšanās.

Agustīna kalsnā seja apmācās no apmulsuma, prieka un godbijības, kad viņš ieraudzīja ienākam darbnīcā izdaudzināto valstsvīru. Pats Goija bija apjucis, lepns un nokaunējies par to, ka šis lielais vīrs tūlīt pēc savas atgriešanās ieradies pie viņa, lai pateiktos.

— Man jāsaka, — dons Gaspars paskaidroja, — ka pa visu savu trimdas laiku es nekad nešaubījos par to, ka maniem pretiniekiem beigu beigās vajadzēs saukt mani atpakaļ. Progress ir stiprāks par izvirtušu tirānu patvaļu. Bet bez jūsu iejaukšanās, don Fransisko, mana trimda būtu gan vēl labu laiku ieilgusi. Tā ir uzticība un mierinājums, ja draugi nebaidās pateikt drosmīgu vārdu tēv-zemes labā. Un divkāršs iepriecinājums ir tad, ja šādus vārdus saka vīrs, no kura, atklāti sakot, tic nebija gaidīti. Saņemiet manu pateicību, don Fransisko, — Hoveļjānoss runāja ar cieņu, bet viņa stingrā, kaulainā un rievām izvagotā seja palika drūma. To pateicis, viņš palocījās.

Goija zināja, ka liberāļu aprindās mīl skaistus vārdus; viņam pašam patoss bija svešs, un apmeklētāja svinīgie teicieni viņu mulsināja; Goija atbildēja nenoteikti. Tad, kļuvis mazliet možāks, piebilda, ka viņu iepriecējot dona Gaspara veselīgais un labais izskats.

— Tā ir, — dons Gaspars īgni apstiprināja, — ja dažs labs cerēja, ka trimdā aiz bēdām un skumjām es nonīkšu, tad tas ir gauži maldījies. Es mīlu savus kalnus. Esmu tos pa šo laiku izkāpelējis krustām šķērsām, gāju arī medībās, un neviens mani netraucēja nodoties savām studijām, un, kā jau jūs pareizi teicāt, pārāk slikti man nav klājies.

— Tas nozīmē, — godbijīgi piebilda Agustīns, —- ka šai mierīgi pavadītajā laikā jūs esat uzrakstījis vairākus ievērības cienīgus sacerējumus?

— Man bija daudz brīva laika, — Hoveļjānoss atbildēja, — un es uzticēju papīram dažas savas idejas. Tie ir apcerējumi par filozofiskiem un politiski ekonomiskiem jautājumiem. Mani tuvākie draugi atzina šos manuskriptus par pietiekami svarīgiem, lai tos slepeni nogādātu uz

Holandi. Bet līdz Madridei gan nonāca ļoti maz vai vispār nekas.

— Man šķiet, jūs maldāties, don Gaspar, — smaidot ierunājās Agustīns aizsmakušā un entuziasma pilnā balsī, — šeit, piemēram, cirkulēja kāds manuskripts •— neliels pēc apjoma, bet vērtīgs pēc satura. «Maize un arēna» ir tā nosaukums. Par tā autoru minēts gan kāds Kāndido Nosedals, bet, kas reiz lasījis kaut vienu Hoveļ-jānosa darbu, tam tūlīt skaidrs, kas ir šis Nosedals. Tā raksta tikai viens cilvēks Spānijā.

Hoveļjānosa kalsno, grumbaino seju pārklāja tumšs sārtums. Bet sajūsminātais Agustīns turpināja:

— Inkvizīcija, šo darbu meklējot, sarīkoja īstas medības, un slikti klājās tiem, kurus pieķēra pie lasīšanas. Bet mūsu madridieši nebija iebiedējami, viņi manuskriptu atkal un atkal pārrakstīja, daudzi to zina no galvas.

Un viņš sāka citēt: — «Madridē ir vairāk baznīcu un lūgšanas namu nekā dzīvojamo māju, vairāk priesteru un mūku nekā laju. Uz

katra ielas stūra pārdod viltotas relikvijas un stāstus par izdomātiem brīnumdarītājiem. Reliģija sastāv tikai no muļķīgām ārišķīgām ceremonijām, baznīcas brālībās izmirušas brālīguma jūtas. Katrā satrunējušās, izkurtējušās, tumšās un māņticīgās Spānijas nostūrī karājas netīrs madonnas tēls. Uz grēksūdzi mēs ejam reizi mēnesī, bet netikumībā aizrit visas mūsu mūža dienas līdz pat kapa malai. Neviens pagāns nav barbariskāks un noziedzīgāks par mums, Spānijas kristīgajiem. No kā mēs baidāmies, tie ir inkvizīcijas cietumi, bet no pastarās tiesas mēs nebaidāmies.»

— Donam Kāndido Nosedalam ir taisnība, — smīnēdams atteica Hoveļjānoss.

Bet Fransisko šos skanīgos teikumus noklausījās ar nepatiku un bailēm, un viņš dusmojās uz Agustīnu, kas tos pateica te, zem viņa jumta. Goija necieta baznīcu un garīgās iestādes, bet šādas pārdrošas un zaimojošas runas bija bīstamas, tās jebkuram var uzrīdīt uz kakla inkvizīciju. Bez tam šādas runas bija izaicinājums liktenim. Viņš paskatījās uz jaunavas Atočas tēlu un pārmeta krustu.

Bet kā gleznotājs viņš nevarēja nepamanīt tās pēkšņās pārmaiņas, kādas notika ar IToveļjānosu. Viņa stingrā seja bija kļuvusi maigāka. Viņš izbaudīja komisko situāciju, kad viņam citēja paša rakstītos jaukos teikumus, kurus viņš ar svešu vārdu slepus bija atsūtījis no trimdas vietas uz Madridi. Goija redzēja, kas norisinājās aiz Hoveļjānosa cietajiem sejas vaibstiem, un viņš tagad zināja, kā viņš gleznos Hovejjānosu, kas, neraugoties uz stingro un untumaino tikumības izpratni, bija dižs vīrs.

Gandrīz vai ar patiku Hoveļjānoss kavējās atmiņās par savu politisko darbību pagātnē. Stāstīja, pie kādiem viltīgiem paņēmieniem vajadzēja ķerties, lai ieviestu dzīvē progresīvus pasākumus. Viņš jau gandrīz panācis, lai izdod rīkojumu, kas aizliedz izgāzt netīrumus Madridē tieši uz ielām. Tūlīt pēc tam viņa pretinieki iesnieguši ārsta atzinumu, ka Madrides retinātais gaiss būšot par cēloni dažādām slimībām, ja to nepadarīšot biezāku netīrumu izgarojumi. Bet viņš, Hoveļjānoss, to atspēkojis ar citu ārstu atzinumu, proti, ka Madridē gaiss gan esot retināts, bet to padarīšot pietiekami biezu uz Madridi pārvietoto rūpnīcu dūmi un kvēpi.

Bet drīz vien Hoveļjānoss zaudēja labo garastāvokli un aizvien niknāk apsūdzēja pašreizējo režīmu.

— Savā laikā mēs zemāko šķiru labklājību uzlabojām ar nodokļu pazemināšanu, — viņš iekarsa. — Mēs panācām, ka vismaz katrs astotais bērns varēja apmeklēt skolu, un, kad no Amerikas ieradās mūsu kuģi ar zelta kravu, tad mēs radījām pat mazus ietaupījumu fondus. Bet pašreizējais režīms jau paspējis visu izšķērdēt. Viņi, šie kungi un dāmas, nav sapratuši, ka .Marijas Antuanetes izšķērdība bija viens no revolūcijas izcelšanās iemesliem Francijā. Viņi izšķērdē atkal.

Viņi nerūpējas par spēcīgas armijas izveidošanu, bet gan gādā sev favorītus un angļu un arābu zirgus.. Mēs veicinājām izglītību un .labklājību, viņi sēj gara tumsību un nabadzību un tagad cieš postu un sakāvi. Mūsu laikā Spānijas nacionālās krāsas bija dzeltens un.sarkans, viņiem —.zelts un asinis.

Hoveļjānosa runas Fransisķo ausīm likām maldīgas un pārspīlētas. Var jau būt, ka šur tur viņam taisnība, bet savā naidā viņš izkropļo kopējo ainu, un, ja Goijam tagad būtu vajadzējis viņu gleznot, tad viņš būtu radījis drūmu, aprobežotu fanātiķi un neko citu. Taču Gaspars Hoveļjānoss, bez šaubām, bija viens no gudrākajiem un godīgākajiem vīriem Spānijā. Kas nodarbojas ar politiku, tas vienmēr pāršauj pār strīpu vai nu uz vienu, vai otru pusi. Goija bija priecīgs, ka viņam ar politiku nebija nekāda sakara.

Visu laiku IIoveļjānoss ar drūmu skatienu bija pētījis dona Manuela ģīmetni. Tagad viņš pacēla pirkstu un apsūdzēdams norādīja uz hercogu, kas no audekla — vēl nepabeigts, bet augstprātīgs — noraudzījās uz viņu.

— Ja šis kungs Un viņa dāma, — viņš sirdījās, — nebūtu tik traki izšķērdētāji, tad skolu vajadzībām atliktu daudz vairāk naudas. Bet taisni to jau viņi negrib. Viņi veicina gara tumsību, lai tauta neapjēgtu, kur meklējami tās ciešanu cēloņi. Kā varēja notikt, ka nabaga Francija uzvar gandrīz vai visu pasauli? To es jums, mani kungi, tūlīt paskaidrošu. Tāpēc, ka franču tauta vadās no saprāta un tikumības, tāpēc ka tai ir stingra pārliecība. Bet kas mums ir? Karalis bez smadzenēm, karaliene, kura domā tikai par to, kā apmierināt savas iekāres, un pirmais ministrs, kuram ir tikai viens spēju pierādījums: stingri gurni.

Fransisko bija sašutis. Karloss Ceturtais nebija pārāk gudrs, tas tiesa, doņja Marija Luīze untumaina un baudkāra, bet karalis nebija slikts cilvēks, savā ziņā pat cienījams, un karaliene — velnišķīgi gudra un bez tam dāvājusi valstij veselu virkni prinču un princešu. Kas attiecas uz donu Manuelu, tad jāsaka, ka ar viņu, ja vien viņu nenokaitināja, varēja it labi saprasties. Katrā ziņā viņš, Fransisko, bija priecīgs, ka šīs personas viņu pagodina ar savu draudzību. Viņš bija pārliecināts, ka varu karaļiem piešķīris dievs, un, ja Hoveļjānoss tiešām tā arī domāja, kā te runāja, tad viņš nebija īsts spānietis, un tāpēc lai tik taisās, ka tiek prom uz Franciju, uz šo bezdievju un dumpinieku zemi. • •

Bet Goija savaldījās un tikai pajautāja; — Vai jūs neesat mazliet netaisns pret hercogu, don Gaspar? ,

— Mazliet netaisns? — Hoveļjānoss pārjautāja. — Ļoti, es ceru, ļoti. Es negribu būt taisns pret šo nelieti. Ja viņš ir bijis netaisns'pret mani, tad tā ir tikai viena no viņa daudzajām ļaundarībām, par ko viņam vismazāk pārmetu. Nevar nodarboties ar politiku un būt

taisnīgs. Tikumība un taisnīgums nav identiski jēdzieni. Tikumība reizēm prasa, lai mēs būtu netaisni.

Vēl aizvien maigi, izbaudīdams ironijas pilno un pretrunīgo situāciju, kādā atradās, Fransisko teica:

— Bet tagad taču dons Manuels cenšas izlabot to ļau-numu, ko jums nodarījis. Kāpēc gan citādi viņš būtu saucis jus atpakaļ?

Uzmetis pusgatavajai hercoga ģīmetnei dusmīgu skatienu, Hoveļjānoss atbildēja:

— Apziņa, ka esmu šim cilvēkam pateicību parādā, neļauj man naktīs mierīgi gulēt.

Ar sev raksturīgo prasmi pēkšņi mainīt garastāvokli, kas daudziem lika uz visiem laikiem aizmirst viņa stingrību, neveiklību, nepievilcību, viņš turpināja:

— Bet nerunāsim vairs par to, runāsim par mākslu, par jūsu mākslu. Esmu jums pateicību parādā, don Fran-sisko, un, kad es domāju par jūsu mākslu, man ir patīkami justies jūsu parādniekam. Man stāstīja — jūs tagad piederot pie labākajiem portretistiem Spānijā.

Dona Gaspara seja, to sakot, bija mirdzoša, valdzinoši laipna, un Goija no visas sirds priecājās par viņa vārdiem. Bet ne ilgi. Dons Gaspars tūdaļ atkal kļuva neciešams un paskaidroja:

— Daži jūsu darbi, kā man stāstīja, neesot sliktāki par Baijēu un Maeļjas gleznām. — Pat Agustīns sarāvās.

Hoveļjānoss staigāja šurpu turpu pa darbnīcu un apskatīja Goijas gleznas un skices, apskatīja nopietni, rūpīgi, ilgi, klusēdams.

•— Esmu jums pateicību parādā, don Fransisko, — viņš beidzot teica, — un taisni tāpēc mans pienākums būt pret jums atklātam. Jūs spējat daudz, varbūt tikpat daudz kā Baijēu un Maeļja, varbūt pat vairāk. Bet jūs par daudz eksperimentējat ar lielām, jau mākslā pārbaudītām atziņām. Jūs aizraujaties ar krāsu spēli un atstājat novārtā līniju. Ar to jūs sabojājat savu talantu. Ņemiet par paraugu Zaķu Luiju Dāvidu. Tāds mākslinieks mums būtu vajadzīgs arī Madridē. Zaks Luijs Dāvids uzliesmotu dusmās par šo satrunējušo galmu. Viņš negleznotu vis elegantas dāmas, bet gan pērkonbargo Zevu.

«Vecais muļķis,» Fransisko domās pie sevis sacīja un atcerējās parunu: «Dusmās sirds nesaprot, kas labs, kas ļauns.»

Neslēpdams izsmieklu,-viņš skaļā balsī jautāja:

— Varbūt man uzgleznot jūsu ģīmetni, don Gaspar?

Vienu mirkli likās, ka Hoveļjānoss aiz dusmām vai pārsprāgs. Bet viņš savaldījās un gandrīz laipni atbildēja:

— Zēl, ka jūs manus iebildumus neņemat nopietni, don Fransisko, jo es pret jums izturos ļoti nopietni. Izņemot politiku, nekas manai sirdij nav tik tuvs kā māksla. Ar mākslinieka dāvanām un politiskām

kaislībām varētu sasniegt visaugstāko, ko vien cilvēks spēj. Tāds mākslinieks kā **2**aks Luijs Dāvids Spānijai dotu ne mazāk labuma kā Mirabo.

Tikko Hoveļjānoss bija aizgājis, Fransisko paraustīja plecus, bet tad ļāva vaļu savam īgnumam. Cik ilgi klusējot var klausīties šī tikumības iemiesojuma muļķīgās pamācības?

— Labāk būtu vajadzējis viņu atstāt pelnītajā trimdā kalnos, — viņš pukojās un tūdaļ ar pārmetumiem vērsās pie Agustīna: — Tā ir tava vaina. Tu skatījies uz mani ar savām stulbajām, fanātiskajām, pārmetuma pilnajām acīm, un es kā muļķis devu savu piekrišanu. Un tagad nez cik ilgi vajadzēs ciest savā tuvumā šo garlaicīgo pedantu. No viņa skatiena paletē izžūst krāsas.

Šoreiz Agustīns vairs neklusēja.

— Nerunājiet tā! — viņš atcirta īgni un izaicinoši. — Protams, tas nav pareizi, ko viņš teica par jums un Dāvidu. Bet viņam ir taisnība, ja viņš tagad, šodien, grib panākt, lai Spānijā mākslu saista ar politiku. Un to jums vajadzētu uzrakstīt sev uz pieres.

Agustīns gaidīja, ka nu Goija sāks kliegt. Bet nenotika nekas tamlīdzīgs. Apslāpētā, bet dzēlīga izsmiekla pilnā balsī viņš teica:

— Un to man grib iestāstīt tāds cilvēks, kas labākā gadījumā spēj uzgleznot zirga pakaļu. Vai tavas zirgu pakaļas ir politiskas, Spānijas Dāvid! Kāds nedzirdēts stulbums! Spānijas Dāvids, tas tu vari kļūt, don Agustīn Estēve! Tādai misijai tev pietiek talanta.

Bet Agustīns, noliecis uz priekšu savu lielo, punaino galvu, drūmi un ietiepīgi palika pie sava.

— Es jums kaut ko teikšu, don Fransisko, es tev kaut ko teikšu, Frančo, es tev teikšu kaut ko, galma gleznotāja un akadēmijas locekļa kungs. Donam Gasparam ir tūkstoškārt taisnība, lai arī kā tu locītos un lai arī cik dzēlīgs tu kļūtu. Tavas gleznas, kaut arī tu esi apdāvināts, ir gatavie kleķējumi, don Fransisko, un manās zirgu pakaļās ir vairāk jēgas un politikas nekā tavu baudkāro, dižo dāmu ģīmjos. Un, kamēr tu būsi tik gļēvi neitrāls un kamēr tev nebūs pašam savas domas un tu tikai klusēsi, tikmēr visas tavas gleznas būs tikai mēsli un kleķējumi.— [1] Viņš norādīja uz dona Manuela ģīmetni. — Vai tev ir drosme paskatīties uz šo te? Kauns un negods, tas ir kauns un negods. *Que verguenza!* Veselu nedēļu tu jau

ap to smērējies, bet jēgas nav nekādas, un tu pats to labi saproti. Ar brīnišķīgām krāsām tu glezno brīnišķīgu uniformu un brīnišķīgus ordeņus, bet seja nav izdevusies, un kopumā nekas nav izdevies. Draņķīgs smērējums, ne gleznojums. Un kāpēc? Tāpēc, ka tu savam donam Manuelam gribi pieglaimoties. Tu un tavs Manuels — jūs abi esat bāžami vienā maisā, abi augstprātīgi un iedomīgi un nožēlojami drebat par savas reputācijas mazumiņu. Tāpēc tev nav drosmes gleznot viņu lādu, kāds viņš ir. Tev ir bail no patiesības, no viņa

patiesības un no savas patiesības. Biksēs taisītājs, lūk, tas tu esi.

Bet nu gan pietika. Pastiepis uz priekšu savu apa|o, zemniecisko lauvas galvu, Goija gāja Agustīnam taisni virsu, savilcis stiprās rokas dūrēs, apstājās viņam cieši blakus un draudošā, klusā balsī pavēlēja:

— Turi muti, nožēlojamais ākst!

— Kfe prātā nenāk, — Agustīns atbildēja. — Tu te kleķē ūn krāso vai desmit stundas dienā un esi lepns uz savu centību un daudzajām gleznām. Bet es tev teikšu, ka tu esi slinks, vieglprātīgs, netikls, nevīžīgs. Tu izvairies no atbildības, tu esi gļēvs, tu neesi savu garadāvanu cienīgs. Tu uzgleznoji doņju Lusiju, atradi savu jauno gaismu un jauno gaisu. Bet ko tu dari ar to tālāk? Vai tu koncentrējies, vai apgūsti jaunatradumu pilnībā un uz visiem laikiem, — nē, tu paļaujies uz savu māku un mālē tik tālāk, kā pagadās — brauc pa. vecajām sliedēm uz priekšu.

— Vai tu turēsi muti, suns tāds! — Goija iesaucās tik draudoši, ka ikviens cits būtu padevies. Bet ne Agustīns. Viņš redzēja, ka Goija smagi elpo, viņš zināja, ka draugs un reizē ienaidnieks no dusmām tūliņ zaudēs dzirdi, un sāka runāt skaļākā balsī.

— Tavs Manuels, — viņš kliedza, — varbūt būs apmierināts ar. šo,tav,u smērējumu. Bet tas ir smērējums, iespaidīgs, smērējums un tātad divkāršs, smērējums. Un tu to zini.. Bet kāpēc, tu tik nožēlojamā kārtā padodies? Tāpēc, ka.es'i nelabojams sliņķis. Tāpēc, ka negribi koncentrēties,: tāpēc, ka esi par daudz baudkārs, lai koncentrētos. Kāds kauns, *que vergtienzci!* Tāpēc, ka tu, gaidi kādu sievieti,, kura tev tūliņ neteica «jā» un kura droši vien nav tā vērta, lai to gaidītu. .

Pēdējais, ko Goija dzirdēja, bija šis *«que vergūenza».* Tad viņu apņēma kvēls dusmu vilnis, kas it kā iesitās ausīs un smadzenēs, un viņš zaudēja dzirdi,

— Ārā! — viņš auroja. — Ej pie sava Hoveļjānosa! Glezno viņu! Glezno viņu, kā tavs Dāvids gleznoja vannā nogalināto Maratu! Ārā, es tev saku! Ārā! Un uz visiem laikiem!

Fransisko nedzirdēja, ko Agustīns teica, viņš tikai redzēja kustamies viņa lūpas. Goija gribēja mesties viņam virsū. Bet Agustīns tiešām arī devās prom. Steidzīgi, neveikliem, stīviem soļiem viņš izgāja no darbnīcas.

Muļķīgs stāvēja Fransisko Goija viens ar pusgatavo Manuelu. *«Que vergūenza,»*

Teica viņš sev vēl un vēlreiz:

«Que vergūenza, quē vergūenza.»

Skrēja tad viņš, strauji skrēja Pakaļ otram, skaļi saucot,

Jo pats nevarēja savu Balsi dzirdēt, viņa ausis Vēl bij kurlas. «Paliec taču,»

Sauca viņš, «tu ēzeļgalva,

Ļauj man visu teikt līdz galam.

Tāds tu esi: tu man saki Vārdus rupjākos, bet, tikko Pretī bilstu, apvainojies Tā kā veca sieva.»

11

Goija bija uzgleznojis gandrīz pusi no Spānijas simt deviņpadsmit grandiem. Viņš pazina to vājības, sīkos cilvēciskos trūkumus un jutās to sabiedrībā kā starp līdzīgiem. Un tomēr tagad, ceļā uz Monklou pie hercogienes Albas, viņu bija sagrābusi tāda pati baiļu sajūta, kādu viņš bija pārdzīvojis tolaik, kad viņam, mazam zēnam, pirmo reizi vajadzēja ierasties pie Fuendetodosas grāfa — visvarenā dzimtkunga, no kura viņa tēvs nomāja zemi.

Viņš zobojās pats par sevi. No kā tad viņš baidās, un ko viņš cer? Viņš brauc pie sievietes, kura viņam devusi nepārprotamas cerības uz panākumiem; tie taču nevarēja būt meli. Bet kāpēc tad viņa tik ilgi klusēja?

Pēdējā laikā viņa bija ļoti aizņemta, tas tiesa. Goija bija daudz dzirdējis par viņu, visa pilsēta runāja par to, ko Alba dara un atļaujas. Lai kur ari viņš atrastos, vienmēr varēja sagaidīt, ka tūlīt atskanēs viņas vārds; un viņš no tā baidījās un pēc tā tiecās.

Viņš zināja, ka šim vārdam ir tāds pats spēks maho krodziņos kā grandu salonos. Stāstītāji lamājās pēdīgiem vārdiem, tenkoja vistrakākās lietas, bet tai pašā laikā sajūsminājās par to, ka Spānijas asiņainākā vīra maršala Albas mazmazmeita ir tik starojoši skaista, tik bērnišķīga, tik augstprātīga un tik kaprīzi rotaļīga. Te viņa ielaidās sarunās ar ielas zēniem par priekšā stāvošajām vēršu cīņām, tad atkal augstprātīgi neievēroja neviena sveiciena. Te viņa izaicinošā kārtā parādīja cenšanos pēc visa, kas nāca no Francijas, tad atkal izturējās kā īsta spāniete, kā īsta rnaha. Un taisni meklēt meklēja ķildas ar karalieni, šo itālieti, svešzemnieci.

Visumā Kaijetāna de Alba dzīvoja ne mazāk lepni un ekstravaganti kā karaliene, viņai arī piemita untumi, kas maksāja dārgi, un diezin vai viņa bija arī daudz tikumīgāka. Un, kad cirkā toreadors Kostiļjāress veltīja vērsi karalienei, tad valdīja klusums, bet, kad viņš to veltīja Albai, tad uzgavilēja visa arēna.

Tā bija liela pārdrošība, ja viņa tagad, kara laika apstākļos, kad valstij no tik daudz kā nācās atteikties, lika celt sev jaunu pili. Vai izšķērdība, ar kādu Marija Antua-nete bija cēlusi savu Trianonu, nebija viens no iemesliem, kas viņu noveda līdz giljotīnai? Un tomēr smaidīdama un pārdroša, ar neapvaldītu, Albu dzimtai raksturīgu lepnumu doņja Kaijetāna turpināja Marijas Antuanetes blēņošanos tad, kad tai tā bija jāizbeidz. Un nebija daudz tādu, starp tiem arī Fransisko ne, kas būtu varējuši pateikt, vai viņi Kaijetānu tāpēc apbrīno vai ienīst. Un tā nu tas bija vienmēr: inadridieši dusmojās uz Albu. Zobojās par viņu. Mīlēja viņu.

Pils nebija liela; ielūgti bija tikai Kaijetānas tuvākie draugi un

visdižciltīgākie no grandiem. Fransisko bija priecīgs un lepns, ka arī viņš ir ielūgto vidū. Kaijetāna bija neizdibināma kā nākošā gada laiks; varbūt tā jau paspējusi aizmirst, ka viņu ielūgusi. Kā tā sagaidīs viņu? Vai tai rokā būs viņa gleznotais vēdeklis? Ko tā pateiks viņam vēdekļu valodā? Un kā uzrunās viņu — par Goiju vai donu Fransisko, vai vienkārši — par Fransisko?

Kariete piebrauca pie Buenavistas režģotajiem vārtiem un virzījās uz augšu pa uzbraucamo ceļu. Rezervēti, Er-rēras stilā, kas nepieļāva nekādus liekus izgreznojumus, pacēlās bezgala lepnā fasāde. Divviru durvis atvērās, cēlais kāpņu loks veda uz pils iekštelpām un no augšas, no kāpņu gala uz viesiem augstprātīgi noraudzījās viena no hercogienes vecāko senču ģīmetnēm. Goija nespēja palikt mierīgs, un, dzirdot vārdu — Alba, pazīstamāko vārdu Spānijā, kas bija vecāks, cildenāks, slavenāks pat par Burbonu vārdu, viņu pārņēma samulsums. Un tad ceremonijmeistara pavadībā cauri divām sulaiņu rindām viņš, Goija — pēc tērpa galminieks, tomēr sirdī zemnieks, devās augšup pa lielajām kāpnēm. Bet viņam pa priekšu, godbijīgi un klusu, mute pēc mutes pačukstēja viņa vārdu: seņjors de Goija, galma gleznotājs; līdz beidzot durvju uzraugs skaļi paziņoja: seņjors de Goija, galma gleznotājs.

Iedams pa kāpnēm augšup, šis pats seņjors de Goija, par spīti savām godbijības un cieņas izjūtām, pārsteigts ievēroja, ka iekšējā apdare ir pārdroša, izaicinošs pretstats klasiski stingrajai mazās pils arhitektūrai. Te viss mirdzēja tajā jautrajā spožumā, kādu pirms vienas paaudzes bija radījis franču galms, Luija Piecpadsmitā un Dibarī kundzes galms. Vai pils īpašniece ar to gribēja parādīt, ka ir ne tikai lepnākā un drūmākā vārda īpašniece Spānijā, bet arī gāztās franču aristokrātijas galantā dzīves veida piekritēja?

Taču pie pils sienām Alba bija piekārusi pavisam citādas gleznas nekā tās, kas greznoja franču muižnieku pilis, — te nebija nevienas Bušē vai Vato gleznas un nekā tāda, kas atbilstu Goijas vai viņa svaiņa Baijēu gobelēniem. Gluži otrādi, te karājās tikai veco, slaveno Spānijas meistaru darbi, kāds Velaskesa tumšs, bargs granda portrets, drūms Ribēras svētais un fanātisks Sur-barāna mūks.

Zem šīm gleznām sēdēja nedaudzie viesi. No divpadsmit visdižciltīgākajiem augstmaņiem, kuriem bija tiesības karaļa klātbūtnē nenoņemt galvassegu, bija ieradušies pieci kopā ar savām dāmām. Tur bija arī Goijas mūžīgais parādnieks *monsieur de Havrē,* Francijas mazgadīgā karaļa un viņa reģenta vēstnieks, — reprezentabls, mazliet noplucis un izaicinošs, viņš tur sēdēja blakus savai smuidrajai, skaistajai sešpadsmit gadus vecajai meitai Ženevjevai.

Bet tur bija ari abats dons Djēgo. Un vēl kāds gaišmatains, stalts vīrs ar skarbiem, bet mierīgiem sejas vaibstiem, un, pirms vēl Goija tika iepazīstināts, viņš jau zināja — tas bija ienīstais doktors Perāls, šis

ārsts, šis bārddzinis.

Bet kas tad tur vēl bija — cienīgs, drūms, tikumīgs, krass pretstats visiem tiem graciozajiem nieciņiem, ar kuriem bija piepildīta jaunā pils! Jā, tas bija viņš, dons Gas-pars Hovejjānoss, baznīcas un troņa pretinieks, ko nelabprāt atsauca no trimdas un kam karalis vēl nebija at|āvis noskūpstīt savu roku pateicībā par parādīto labvēlību. Tā bija nepieredzēta pārdrošība, ka doņja Kaijetāna ielūgusi viņu taisni šodien, kad gaidāma katolisko majestāšu ierašanās. Atnākušie kungi un dāmas arī īsti labi nezināja, kā izturēties pret donu Gasparu. Viņi sasveicinājās ar viņu laipni, bet vēsi un izvairījās no sarunām. Donam Gaspa-ram tas šķita pareizi. Viņš jutās uzvarētājs — pirmā dižciltīgā dāma valstī ielūgusi viņu šādās viesībās. Un bez tam viņš nemaz nevēlējas, lai viņam būtu kas kopējs ar šiem dižciltīgajiem salašņām. Vientuļš un spītīgs viņš sēdēja uz sava zeltītā krēsliņa, un Goijam likās, ka šis mazais sēdeklis neizturēs tik daudz cieņas un salūzīs.

Viesus apsveica hercogs Alba un viņa māte marķīze de Viļjabranka. Hercogs bija možāks nekā parasti.

—■ Jūs piedzīvosiet mazu pārsteigumu, mans mīļais, — viņš solīja Goijam.

Abats pastāstīja sīkāk, ka hercogiene nodomājusi atklāt Buenavistas teātra zāli ar kamermūzikas koncertu un ka spēlēšot arī pats hercogs. Goiju tas neko daudz neinteresēja. Viņš bija nervozs, viņš neredzēja nekur namamāti; dīvaini, ka viņas te nebija, ka viņa nesaņēma viesus. Arī to abats varēja paskaidrot. Viesiem tā kā tā vajadzēšot pagaidīt, pils apskate notikšot, kad ieradīšoties majestātes. Bet doņja Kaijetāna nevēlējās gaidīt, pat karaļpāri ne. Tāpēc viņa nogaidīšot savu ziņnešu vēstis un ienākšot zālē tikai īsi pirms majestāšu ierašanās vai pat reizē ar majestātēm.

Un te nu viņa arī parādījās. Cik reižu gan Goija nebija sev pavēlējis izturēties mierīgi, kad ieraudzīs Kaije-tānu, bet tagad viņu pārņēma tās paša$ jūtas kā toreiz, kad to ieraudzīja uz estrādes A'ibu pilī. Viss cits ap viņu — viesi, zeltījums visapkārt, gleznas, spoguļi, lustras — it kā pagaisa un palika tikai Kaijetāna viena. Viņa bija tērpusies ārkārtīgi vienkārši, pat izaicinoši vienkārši. Balts tērps bez jebkādiem izgreznojumiem, tāds, kādu tagad laikam valkāja republikas dāmas Parīzē; no šaurā, ar platu lentu apjoztā vidukļa tas krita platās krokās līdz pat bāli zeltītajai apmalei. Ap rokas locītavu viņa bija aplikusi gludu zelta sprādzi — vairāk rotu viņai nebija. Kailos plecus sedza biezo, melno matu nepaklausīgās sprogas; Goija sastinga. Nerēķinādamies ar citiem, kam pirmajiem bija tiesības hercogieni Albu apsveikt, viņš gribēja piekļūt pie viņas. Bet tad, tieši kā paredzēts, aizvien pieaugdams skaļumā, no kāpņu telpas atskanēja sauciens:

— Viņu katoliskās majestātes!

Klātesošie nostājās špalerās, un Kaijelāna devās pretim kara) pārim.

Ceremonijmeistars, piesizdams ar zizli uz grīdas, pavēstīja pēdējo reizi:

— Viņu katoliskās majestātes un viņa augstība Alkū-dijas hercogs.

Un tad jau arī viņi nāca. Karalis Karloss Ceturtais — šis četrdesmit sešus gadus vecais kungs, iznesīgs, ar tuklu vēderiņu, aizņemdams ar augumu vai visu telpu — bija tērpies ar sudrabu izšūtā sarkanā frakā, ko rotāja varena ordeņa lenta un Zelta Aunādas ordenis; padusē trīsstū-rainā cepure un rokā spieķis; viņam bija sārta, laipna, pilnīga seja, liels, gaļīgs deguns, biezas lūpas un slīpa piere, kas saplūda ar pliko pauri, un viņš pūlējās izskatīties iespaidīgs. Viņam blakus, palikdama pussoli aiz viņa, aizpildīdama atvērtās divviru durvis ar savu plato krinolīnu, it kā bērtin apbērta dārgakmeņiem kā svētās statuja, ar milzīgu vēdekli rokā, parādījās karaliene, doņja Marija Luīze no Parmas. Lielās cepures spalvas šūpodamās gandrīz pieskārās velvētajai durvju palodai. Aiz karaļpāra kļuva redzams dons Manuels ar parasto viegli blazēto smaidu skaistajā, mazliet drūmajā sejā.

Līdz ar galma reveransu Kaijetāna noskūpstīja roku vispirms karalim, tad doņjai Marijai Luīzei. Ar grūtībām apslēpdama apmulsumu, karaliene ar mazajām, pētošajām, melnajām acīm nopētīja Kaijetānas izaicinoši vienkāršo tērpu, kādā augstprātīgā Alba bija iedrošinājusies pieņemt savā mājā katoliskās majestātes.

Karaļpāris apstaigāja viesu rindas. Turpat stāvēja arī Gaspars IToveļjānoss, šis dumpinieks, itin kā viņš būtu te piederīgs. Karalis, kura domāšana nebija sevišķi ātra, viņu uzreiz nepazina. Noklepojies viņš teica:

— Mēs neesam ilgi redzējušies. Kā tad jums tagad klājas? Jūs izskatāties lieliski.

Doņja Marija Luīze gan uz brīdi nespēja noslēpt nepatīkamo pārsteigumu, bet pēkšņi viņai ienāca prātā: ja nu reiz šis vīrs atsaukts atkal uz Madridi, tad vismaz jāizmanto viņa zināšanas finansu jautājumos. Un nu arī viņa žēlīgi atļāva dumpiniekam noskūpstīt sev roku.

— Šajos grūtajos laikos, seņjor, — viņa teica, — mūsu nabaga zemei vajadzīgi ikviena cilvēka pakalpojumi, lai kas viņš būtu bijis. Tāpēc mēs abi, karalis un es, nolēmām dot arī jums izdevību attaisnot parādīto uzticību.

Viņa runāja skaļi savā diezgan patīkamajā balsi, tā ka visi varēja apbrīnot divdomīgo laipnību, ar kuras palīdzību viņa prata izkulties no grūtās situācijas.

— Es pateicos jums, majestātes, — IToveļjānoss atbildēja un lika lietā savu pieredzējušā oratora balsi, tā ka viņu varēja sadzirdēt visos zāles kaktos. — Ceru, ka manas spējas nebūs ierūsējušas pa ilgo laiku,

ko biju spiests pavadīt bezdarbībā.

«Par to visu tu man samaksāsi,» Marija Luīze sev teica, domādama par Albu.

Tad viesi apskatīja pili.

— Ļoti jauki, ļoti omulīgi, — dons Karloss slavēja. Bet karaliene skaudīgi, ar lietpratējas sejas izteiksmi aplūkoja graciozi jautri iekārtotās pils dārgās detaļas. Viņa norādīja uz veco spāņu gleznotāju meistardarbiem, kuri ar dīvainu vienaldzību un augstprātību noraudzījās uz šo spožo niecību.

— Dīvainas lietas jūs esat piekārusi pie sienām, mana mīļā, — viņa teica. — Mani pārņemtu drebuļi šo gleznu sabiedrībā.

Teātra zālē pat vēsie, atturīgie grandi nespēja apslāpēt sajūsmas saucienus. Krāšņi un tomēr diskrēti neskaitāmo sveču gaismā mirdzēja zili zeltainā telpa. Ložas un krēsli, pagatavoti no viscēlākā materiāla, vilināja maigi un ceremoniāli. Kolonnas, kas balstīja balkonu, augšmalā izveidoja senlaicīgu ģerboņu zvērus un atgādināja viesiem, ka viņi ielūgti pie dāmas, kuras dzimta apvieno septiņu Spānijas grandu titulus.

Un nu bija klāt brīdis, par ko hercogs Alba bija priecājies jau vairākas nedēļas. Ceremonijmeistars lūdza dāmas un kungus apsēsties. Uz skatuves uznāca hercogs, viņa svaine doņja Marija Tomasa un mazā Zenevjeva, msjē de Avrē meita. Hercoga svaine, melnmataina stalta auguma dāma, blakus Zenevjevai un hercogam izskatījās robusta, bet viņa spēlēja uz skatuves vismazāko no trim instrumentiem, altu. Turpretim sīkā, piemīlīgā Zenevjeva, kurai nebija ne tik stalts augums, ne arī tik grezns tērps, sēdēja pie sava lielā čella. Hercogs pats spēlēja instrumentu, kuru šais laikos dzirdēja un redzēja arvien retāk un retāk, — baritonu, *viola di bordone,* tas bija īpatnēja veida violončells ar daudzām stīgām, ne sevišķi liels, ar uzbudinoši asu, tomēr samtainu, dziļu skaņu.

Visi trīs uzskaņoja instrumentus, pamāja cits citam un sāka spēlēt kādu ITaidna divertismentu. Doņja Tomasa spēlēja savu altu mierīgi un droši; acis iepletusi, centīgi, bikli Zenevjeva nopūlējās ar lielo čellu. Bet hercogs, parasti vēss un atturīgs, spēlējot kļuva it možs. Viņa pirksti, kas spieda un raustīja stīgas, pārvērtās par dzīvām būtnēm ar savu patstāvīgu dzīvi, viņa skaistās, melanholiskās acis mirdzēja, viss, parasti tik mierīgais augums kustējās līdz, svērdamies gan uz priekšu, gan atpakaļ, kamēr viņš no instrumenta izvilināja visu tā apslēpto dvēseli. Saviļņota un sajūsmināta vecā marķīze de Viļjabranka raudzījās uz savu mīļo dēlu un jautāja Goijam, kas sēdēja viņai blakus:

— Vai viņš nav īsts mākslinieks, mans Hosē?

Bet Goija skatījās tikai ar vienu aci un klausījās tikai pa ausu galam. Ar Kaijetānu viņš vēl nebija runājis ne vārda un pat nezināja, vai tā vispār viņu ievērojusi.

Viesiem patika mūzika, un tie uzslavas vārdi, ar kādiem viņi apveltīja smaidošo un nogurušo hercogu Albu, bija patiesi. Arī karalis Karloss gribēja pateikt hercogam kādu laipnu vārdu un aizmirsa, ka hercogs vairākkārt gluži kā sadumpojies nepārliecinošu un nenozīmīgu iemeslu dēļ bija noraidījis karaļa uzaicinājumu spēlēt ar viņu kopā kvartetā. Drukns un neveikls, monarhs stāvēja sava slaidā pirmā granda priekšā.

— Jūs esat īsts mākslinieks, don Hosē, — viņš teica. — Patiesību sakot, tas nemaz nepiederētos kungam ar tik augstu stāvokli. Bet taisnība paliek taisnība. Es ar savu vienkāršo vijoli nemaz netieku līdz jūsu baritonam.

Hercogiene Alba paskaidroja, ka viņas skatuve esot domāta amatieriem, un jautaja, vai kāds no viesiem nevēloties parādīt savu māku. Karaliene, it kā garām ejot, tomēr tā, lai visi varētu dzirdēt, apjautājās:

■— Kā tad ir, don Manuel? Varbūt jūs mūs iepriecināsiet ar kādu romanci vai scgidiļju bolero? — īsu mirkli dons Manuels vilcinājās. Tad padevīgi atbildēja, ka baidoties, vai tik izmeklētā sabiedrībā un pēc tik vērtīga priekšnesuma viņa nožēlojamā māksla nebūšot nevietā. Bet nu doņja Marija Luīze uzstājās stingrāk.

— Negražojieties, don Manuel, — viņa centās pierunāt, un nu tā, kas lūdza, vairs nebija karaliene, bet sieviete, kas paziņu klātbūtnē gribēja palepoties ar sava mīļākā vispusīgajiem talantiem. Taču donam Manuelam — viņš laikam domāja par Pepu — nebija pa prātam, ka viņam jāuzstājas šādā lomā.

— Lūdzu, ticiet, *madame,* — viņš attrauca, — man šodien aizsmakusi balss, un es nedziedāšu.

Tas jau bija nepieklājīgi. Tā neviens grands nedrīkstēja atbildēt savai karalienei un neviens kortēho savai dāmai, vismaz citu klātbūtnē ne. Uz brīdi iestājās neveikls klusums. Bet hercogienei Albai pietika takta izjūtas, viņa tikai īsu mirkli izbaudīja karalienes pazemojumu. Tad laipni lūdza viesus pie galda.

Goija sēdēja pie zemākajai muižniecībai paredzētā galda kopā ar Hoveļjānosu un abatu. Citādi jau arī nebija iespējams. Tomēr viņš bija saīdzis, maz runāja un daudz ēda. Vēl arvien viņš nebija pārmainījis ar hecogieni ne vārda. Pēc vakariņām hercogs tūlīt aizgāja savās telpās, bet Fransisko viens kvernēja zāles kaktā. Viņš vairs nedusmojās, viņu bija pārvarējis gurdenums un vilšanās.

— Jūs no manis izvairāties, don Fransisko, •— viņš izdzirda paskarbu balsi, bet tā viņu saviļņoja dziļāk nekā pirms tam austriešu komponista mūzika. — Vispirms jūs nerādāties nedēļām ilgi, — hercogiene turpināja, — un tad vienkārši bēgat no manis. — Viņš skatījās uz Kaije-tānu, nevaldīdams pār sevi, skatienu nenovērsis, tāpat kā toreiz, taču viņa uzlūkoja Fransisko draudzīgi, nepavisam ne tā kā

toreiz. Viņa rotaļājās ar vēdekli, tas gan nebija viņa vēdeklis, tomēr tā valoda nebija nepatīkama.

— Apsēdieties man blakus, — viņa pavēlēja. — Pēdējās nedēļās man bija maz brīvu brīžu, — viņa stāstīja, — šī nama būve prasīja daudz laika. Arī tuvākajā nākotnē būšu ļoti aizņemta, kopā ar galmu man jādodas uz Esko-riālu. Bet, tiklīdz atgriezīšos, jums vajadzēs gleznot manu ģīmetni pēc jūsu jaunās metodes. Visi jūsmo par jūsu pēdējām ģīmetnēm.

Goija klausījās, paklanījās, klusēja.

— Jūs ne vārda neesat teicis par manu jauno pili, — Alba turpināja. — Jūs neesat diez cik pieklājīgs. Un kā jums patika mans mazais teātris? Droši vien nepatika. Jums patiktu rupjas izrādes vīriešu gaumē, kur uzstātos sievietes ar kuplām krūtīm un skaļām balsīm. Tādas man arī dažreiz patīk. Bet uz savas skatuves es vēlētos citādus uzvedumus, protams, tie varētu būt arī pārdroši, bet tai pašā laikā tiem jābūt smalkiem, elegantiem. Ko jūs, piemēram, teiktu par Kalderona komēdiju «Ar mīlu nejoko»? Varbūt jums patīk labāk «Gomesa Ariasa meitene»?

Fransisko neticēja savām ausim, acu priekšā viņam sametās raibs. «Gomesa Ariasa meitene» bija dēkaina, sentimentāla un traka komēdija par vīrieti, kas bezgalīgi iemīlas kādā meitenē un to nolaupa, taču meitene viņam drīz vien apnīk, un viņš to pārdod mauriem, Fransisko sirds pamira. Tātad Kaijetāna zināja par viņa intrigu ar Manuelu un PepulAlba izsmēja viņu. Viņš kaut ko nomurmināja, piecēlās, neveikli palocījās, aizgāja.

Ģoija bija nikns. Viņš atkārtoja pie sevis, ko Kaijetāna bija teikusi. Pārdomāja. Apsvēra. Gomess, protams, bija nelietis, pat liels nelietis, kuram skrēja pakaļ visas sievietes. Un Kaijetānas vārdi liecināja vienīgi par to, ka Fransisko ir izredzes uz panākumiem. Tomēr viņš neļaus, tā ar sevi apieties, viņš: nav vairs nekāds mazs puišelis.; ar ķo var rotaļāties. ,

•Dons Manuels apsēdās pie Goijas, mēģināja viņam kaut ko. iegalvot, uzsāka intīmu sarunu, vīriešu sarunu. Plaši i iˆtērgojās par jol < Uj ko bija izspēlējis ar karalieni, turklāt vēl Albas mājā. .

— Lai neviens nemēģina man kaut ko iestāstīt, — viņš apgalvoja, — neviens. Es dziedu, kad gribu. Es dziedu ļaudīm, kas mani saprot, bet nevis šiem grandiem. Es pats esmu grands, bet kas gan šī ir par sabiedrību? Mēs abi, Fransisko, kā jūs, tā es, ātri uzliesmojam. Bet vai no š]m sievietēm jūs daudzas vēlētos guldīt sev blakus gultā? &a't ne piecas neatrastos. Sī mazā Zenevjeva ir gluži mīlīga, bet vēl bērns, un es neesmu tik vecs, lai bērni man sagādātu prieku. Starp citu, es varu iztikt arī bez mūsu laipnās namamātes; man viņa šķiet pārāk sarežģīta, pārāk kaprīza, pārāk pretencioza, Viņa grib, lai pēc viņas tīkotu

nedēļām un mēnešiem ilgi. Tas neder Manuelam. Man nepatīk

garas uvertīras, es gribu, lai priekškars paceļas tūdaļ.

Goija klausījās un nomākts un sarūgtināts piekrita. Donam Manuelam taisnība, šī sieviete nav nekas vairāk kā izvirtusi, augstprātīga lelle. Viņam pietiek, viņš izdzēsīs to no savas sirds. Kamēr te ir majestātes, viņam gan vēl laikam jāuzkavējas. Bet tūlīt pēc to aiziešanas dosies prom arī viņš, un Alba un Buenavistas pils, tikpat ārprātīga kā viņa pati, nogrims aizmirstībā uz visiem laikiem.

Pagaidām viņš piebiedrojās viesu grupai, kas bija ielenkusi abas dāmas, trio dalībnieces. Runāja par mūziku, un doktors Perāls, Kaijetānas mājas ārsts, ar savu mierīgo, ne visai skaļo, tomēr labi sadzirdamo balsi lietpratīgi sprieda par baritonu, instrumentu, kas diemžēl arvien vairāk izgāja no modes, un par seņjoru Jozefu Haidnū, austriešu komponistu, kurš sarakstījis šim instrumentam tik daudz darbu.

— Paklausieties, doktor, — doņja Kaijetāna jautāja, — vai tad vispār ir kaut kas pasaulē, ko jūs nezinātu?

Albas ieskarbā balss bija viegli zogbalīga, tomēr Goija tajā saklausīja maigumu, tuvību ar ārstu, un tas viņu padarīja vai traku. Ar pūlēm saglabādams mieru, viņš sāka stāstīt anekdoti par kādu paziņu, jaunu cilvēku, kas visos salonos ieguvis augsti mācīta cilvēka slavu ar vienkāršas receptes palīdzību. Sis jaunais cilvēks patiesībā zinot tikai trīs zinātnes patiesības, bet mākot tās vienmēr likt lietā: viņš citējot vienu teikumu no svētā Hieronima. Tad izdevīgā gadījumā pastāstot, ka Vergīlijs tikai tāpēc licis savam varonim Enejam būt raudulīgam un māņticīgam, lai pieglaimotos ķeizaram Augustam, kuram piemitušas tādas pašas īpašības. Pēc tam viņš runājot par dro-medāra asiņu īpatnējo sastāvu. Veikli izmantodams šos trīs faktus, apzinīgais, jaunais kungs esot ieguvis augsti mācīta vīra slavu.

Iestājās īss, izbrīnās pilns klusuma brīdis. Doktors Perāls pusbalsī mierīgi jautāja abatam:

— Kas ir šis druknais kungs? — Tad ar vieglu, ironisku nopūtu piebilda: — Galma gleznotāja kungam taisnība. Cilvēku zināšanas vēl ir ļoti nepilnīgas. Manā specialitātē, piemēram, pat vislielākais zinātnieks droši var spriest tikai par dažām problēmām. Labi, ja ir četri vai pieci simti faktu, kas nav apšaubāmi. Bet par to, ko nopietns mediķis vēl nezina un ko pagaidām viņš arī nevar zināt, varētu pierakstīt veselas bibliotēkas. — Ārsts bija runājis bez kādām pretenzijām, ar laipnu lietpratēja pārākuma apziņu, ar kādu viegli piespiest pie sienas neaptēstu laju.

Albu uzjautrināja dedzība, ar kādu Goija uzbruka viņas draugiem. Viņa gribēja parādīt, kāda vara viņai pār vīriešiem. Bez jebkādas pārejas viņa laipni griezās pie Alkū-dijas hercoga.

— Es saprotu, don Manuel, — viņa teica, — ka jūs pirmīt atteicāties dziedāt manā teātrī. Bet šeit nav skatuves, kas jūs varētu

mulsināt, šeit mēs varam justies brīvi. Nodziediet tagad mums kādu dziesmu, don Manuel, sagādājiet mums šo prieku. Mēs visi tik daudz esam dzirdējuši par jūsu balsi.

Mazliet apmulsuši, ar sasprindzinātu ziņkāri viesi raudzījās uz donu Manuelu, bet dons Karloss teica:

— Lieliska ideja. Tagad tik būs jauki.

Dons Manuels mirkli šaubījās: nebūtu gudri karalieni vēl vairāk kaitināt. Bet vai viņš sevi nekomprornitētu visu šo dāmu un kungu acīs, ja tagad atteiktos? Viņš taču nav nekāds tupeļu varonis. Juzdamies glaimots, viņš žēlīgi pasmaidīja, palocījās Albas priekšā, nostājās izaicinošā pozā. Noklepojās. Sāka.

Doņjas Marijas Luīzes mazās, melnās acis dusmās no-zibsnīja, bet ar cieņu viņa panesa arī šo otro pazemojumu savas sāncenses namā. Lepni viņa sēdēja platajos, dārgakmeņiem nosētajos svārkos, smailo zodu pacēlusi uz augšu, lēnām vēdināda ar milzīgo vēdekli. Viņas lūpas laipni smaidīja.

Goija bieži bija gleznojis Mariju Luīzi, pazina karalieni ļoti labi, zināja katru krunciņu tās sejā, ko tur bija ieviL kusi baudkāre, kaisle un nepiepildāmas vēlēšanās. Viņa nekad nebija bijusi škpista, bet jaunības gados no viņas izstrāvoja tik daudz mežonīga, neapvaldīta dzīves prieka, ka viņa, bez šaubām, spēja valdzināt vīriešus. Arī viņas augums bija labi veidots, tiesa, tagad pēc tik daudzām dzemdībām miesa jau kļuvusi ļengana, saglabājušās tikai skaistās rokas. Ar rūgtu ironiju un vieglu aizkustinājumu Goija vēroja, cik nožēlojama bija lepnā, vai ar visiem pasaules dārgakmeņiem greznotā karaliene un cik ziedoša savā krāšņajā vienkāršībā izskatījās hercogiene Alba. Vecīgajai Marijai Luīzei bija ass prāts un neierobežota vara, bet šī otrā bija mulsinoši skaista. Ļaunas bija abas, īstas raganas, tikai nebija skaidrs, kura no šim raganām bīstamāka: skaistā vai neglītā. Cik lieki un cik muļķīgi un cietsirdīgi, ka Alba savu sāncensi pazemo otro reizi. Nebūs labi, ja viņš vēl ilgi raudzīsies uz šo sievieti. Drūmā apņēmībā nu jau vai desmito reizi viņš sev pavēlēja iet projām tūlīt pēc karaļpāra. Taču Goija zināja: viņš neaizies. Viņš zināja, ka šī skaistā, ļaunā sieviete ir viņa dzīves visspēcīgākais kārdinājums un visnopietnākās briesmas, kaut kas vienreizējs, kas nekad vairs neatkārtosies, vislielākā prieka un vislielāko ciešanu avots. Bet viņa vārds ir Fransisko Goija, un viņš no šī vienreizējā nevairīsies.

Šoreiz Manuels nodziedāja tikai trīs dziesmas. Tikko viņš bija pabeidzis trešo, karaliene teica: — Jūs gribējāt rīt agri doties medībās, Kārlos. Es domāju, laiks iet mājup.

Bet karalis atpogāja krāšņo vesti, zem tās bija otra, vienkārša, pr daudzām pulksteņu ķēdēm. Viņš izvilka divus pulksteņus, apskatīja tos, paklausījās, salīdzināja; viņam patika pulksteņi un noteiktība.

— Patlaban ir desmit un divpadsmit minūtes,, — viņš paziņoja.

Tad .atkal ielika pulksteņus kabatā, aizpogāja vesti, ar lielo augumu aizņēmis visu krēslu, sēdēja nevīžīgs, smags, jutās ērti.

— Vēl kādu pusstu'ndiņu varam pasēdēt, — viņš teica. — Tāds omulīgs vakars.

Karaļa vārdi bija īsti pa prātam abatam donam Djēgo. Būdams nikns kara, pretinieks, viņš zināja, ka dons AAa-nuels un karaliene vēlētos noslēgt mieru, bet līdz šim piesardzības dēļ netfzdrošinās par to rūnāt atklāti. Gudrais abats tagad izkalkulēja, ka temperamentīgā doņja Marija Luīze, sakaitināta savu pazemojumu dēļ, būs priecīga par izdevību parādīt sevi kā politisku darbinieci un paspīdēt tādā darba laukā, kur viņai blakus nespēja stāvēt sāncense. Abats izmantoja izdevīgo gadījumu un ierunājās:

— Jūsu majestātei labpatika paslavēt priecīgo noskaņojumu, kāds šovakar te valda, «omulību» — kā jūsu majestāte izteicās. Visur, kur vien, augstības, šodien sanāk kopā spāņi, vienalga, kādas kārtas tic arī būtu — augstas vai zemas, — visur jūs dzirdēsiet šādu atvieglojuma nopūtu, jo visi jūt, ka, pateicoties jūsu gudrajai politikai, nežēlīgais karš tuvojas beigām.

Karalis izbrīnījies paskatījās uz šo drukno, smagnējo kungu, kas savu melno garīdznieka tērpu prata valkāt ar tādu eleganci. Kas tas par dīvainu putnu, galminieks vai garīdznieks? Un karalis netika skaidrībā, ko runātājs īsti gribējis pateikt ar šiem dīvainajiem vārdiem, kas nāca no tā mutes. Bet, kā jau abats bija paredzējis, uz ēsmas uzķērās karaliene un izmantoja gadījumu paspīdēt, ja ne kā sieviete, tad vismaz kā karaliene. Viņa parādīja sevi labdarīgas valdnieces lomā, kas sliktu mieru atzīst par labāku nekā godpilno, bet asiņaino un ļoti dārgo kara turpināšanu.

— Jūsu vārdi, abata kungs, — viņa paziņoja savā skanīgajā balsī, — sagādā mums gandarījumu. Mēs abi ar karali esam visilgāk un dedzīgāk aizstāvējuši monarhijas svētos principus pret dumpīgajiem frančiem. Ar lūgumiem un draudiem mēs centāmies panākt, lai mūsu sabiedrotie izpildītu savu pienākumu, atkarotu Franciju un atdotu to atpakaļ dieva ieceltajiem valdniekiem. Bet mūsu sabiedrotie — ne valdnieki, ne viņu tautas — diemžēl negrib tik labprāt upurēties kā mēs un mūsu spānieši. Viņi ir gatavi atzīt franču republiku, neprasīdami, ko darīsim mēs. Ja mēs cīņu turpinātu vieni paši, tad mums jārēķinās ar to, ka daža laba laupītkāra valsts, kurai skauž mūsu varenība uz jūras, mums uzbruks, kamēr mēs pie savas zemes robežām cīnīsimies uz dzīvību un nāvi. Tāpēc mēs, karalis un es, nolēmām, ka pietiekami esam aizstāvējuši savu un savu tautu godu un ka dieva un pasaules priekšā esam ieguvuši tiesības dāvāt mūsu tautām mieru. Tas būs goda pilns miers.

Tā runāja Pannas un Burbonu Marija Luīze. Viņa nebija piecēlusies, bet, līdzīgi elku dievei, sēdēja savos .platajos svārkos,

izgreznota dārglietām un spalvām, kā uz troņa. Karalisko izturēšanos viņa bija noskatījusies no savu senču ģīmetnēm, viņai bija laba, ievingrināta balss un tikko jūtamais itāliešu akcents palielināja ceremoniālo distanci starp viņu un klausītājiem.

Dzirdot šādas runas, msjē de Avrē, Francijas mazgadīgā karaļa un viņa reģenta vēstnieku, pārņēma izmisums. Viņš bija priecājies par šo vakaru. Lielu gandarījumu viņam sagādāja tas, ka hercogiene Alba viņu bija ielūgusi un viņa nabaga skaistā un tik apdāvinātā meita drīkstēja spēlēt viesiem. Taču Zenevjevas īsā parādīšanās uz skatuves bija vienīgais gaišais stars šai drūmajā vakarā.

Vispirms viņam vajadzēja skatīties sejā šim viltīgajam abatam, šim resnajam rāpulim, kas izlēja savu indi pret viņa karalisko augstību, un tad vēl šī ienīstā dumpinieka lloveļjānosa sejā, kura vieta uz ešafota, nevis šeit, hercogienes Albas salonā. Nemaz jau nerunājot par nekaunīgo gleznotāju, kas — kā jau nu cilvēks no pūļa — viņam atkal un atkal atgādina par nesamaksāto naudu, lai gan būtu taču vajadzējis priecāties par godu, ka viņam atļauts uz audekla attēlot mazā, aizkustinošā Francijas karaļa vēstnieka ģīmetni. Un tagad vēstnieku bija ķēris visbriesmīgākais sitiens. Pats savām ausīm viņš dabūja dzirdēt, kā šīs zemes karaliene savu grandu klātbūtnē atklāti un bezkaunīgi nodeva monarhijas principu, kuru pati pārstāvēja. Un viņam mierīgi jāsēž un jāsavaldās, viņš nedrīkst paslēpt galvu rokās un sākt gauži raudāt. Ak, kaut viņš labāk būtu palicis dumpinieku Parīzē un kopā ar savu karali miris zem giljotīnas asmens!

Liels toties bija abata un Hoveļjānosa prieks. Abats bija lepns uz to, ka māka pazīt cilvēku dvēseles nav viņu pievīlusi un ka viņam veikli izdevies izmantot laimīgu gadījumu. Patiesību sakot, šaipus Pirenejiem viņš bija vienīgais cilvēks ar valstsvīra saprātu. Viņa uzvaras prieku sevišķi neietekmēja arī apziņa, ka vēsture, šķiet, nekad nepieminēs viņa nopelnus progresa labā. Hoveļjānoss savukārt, bez šaubām, saprata, ka tās nebija rūpes par valsti un tautu, kas spieda Mariju Luīzi, šo mesalīnu, šo kronēto netikli, pasludināt savu nodomu slēgt mieru, bet gan bailes, ka pieaugošo kara izdevumu dēļ pietrūks zelta viņas un viņas piegulētāja pārmērīgi izšķērdīgajai dzīvei. Bet, lai kādi arī būtu iemesli, visiem dzirdot, viņa bija paziņojusi gatavību izbeigt karu. Iestāsies miers, un pienāks laiks, kad dedzīgam cīnītājam par tautas labklājību būs dota iespēja ieviest dzīvē progresīvas reformas.

Marijas Luīzes paziņojums lielākajai daļai viesu nenāca pilnīgi negaidīts un tomēr tos pārsteidza. Valdnieku lēmumu neatzina par slavējamu, bet par saprātīgu. Visi bija apmierināti, ja karu izbeidz, jo tā turpināšana ikvienam sagādāja materiālus ierobežojumus. Karalienei par godu jāsaka, ka savu ne visai slaveno lēmumu viņa prata pasludināt gudri un ar cieņu.

Doņja Marija Luīze patika grandiem. Bet viņa nepatika doņjai Kaijetānai Albai. Kaijetāna nevarēja samierināties ar to, ka šī sieviete, viņas sāncense, pasaka pēdējo vārdu, tik lepnu, nozīmīgu vārdu un turklāt vēl viņas jaunajā namā. Viņa atbildēja, viņa nepiekrita.

— Protams, — viņa teica, — daudzi spāņi apbrīnos valdnieku lēmuma gudrību. Bet es un, kā šķiet, līdz ar mani arī daži citi spānieši būs dziļi apbēdināti, ja pie mums par miera slēgšanu domā tad, kamēr vēl ienaidnieka karaspēks ir mūsu zemē. Es atceros, kā paši nabadzīgākie ziedoja visu pēdējo armijas bruņojumam; es atceros, kā tauta gāja karā ar dziesmām, dejām, brašā solī, jūsmīgi. Es, protams, esmu jauna un nepiedzīvojusi sieviete, bet ko lai dara — pēc toreizējā entuziasma tādas beigas man tomēr liekas tā kā mazliet par prozaiskām.

Viņa bija piecēlusies. Balta un slaika, ļoti vienkārša viņa stāvēja izšķērdīgi un grezni tērptās karalienes priekšā.

Nabaga franču vēstnieka msjē de Avrē sirdī kūsāja prieks. Tātad Spānijā vēl atskanēja balsis par cildeno un svēto, šai zemē yēl bija ļaudis, kas aizstāvēja karaļvalsti pret dumpi un bezdievību. Aizkustināts viņš raudzījās uz šo Ibērijas Orleānas jaunavu un maigi glāstīja **2**enevje-vas roku.

Arī pārējos Kaijetānas vārdi bija ietekmējuši. Protams, karalienei bija taisnība, un tas, ko teica Alba, bija romantika, sapņi, tīrais neprāts. Bet cik viņa bija skaista un cik viņa bija pārdrošai Vai Spānijā atradīsies vēl otrs tāds, vīrietis vai sieviete, kas būtu iedrošinājies ar katolisko karalieni runāt tā, kā to bija darījusi viņa, ' Aje-tāna? Visu viesu sirdis piederēja Albai.

Neviens neteica ne vārda, kad viņa bija beigusi. Tikai dons Karloss pašūpoja lielo galvu un nomierinoši pateica:

— Nu, nu, nu! Kā tad tā, mana mīļā!

Ar sāpīgu skaidrību doņja Marija Luīze juta, ka arī šī viņas uzvara pārvērtusies sakāvē. Viņa būtu varējusi pārmācīt nekaunīgo pretinieci, jo viņai piederēja vara, bet viņa nedrīkstēja pārsteigties, nedrīkstēja parādīt, kā pretinieces vārdi viņu aizskāruši, viņa nedrīkstēja dusmoties.

— Jūsu jaunā nama fasāde, mana mīļā, jaunā draudzene, — viņa mierīgi teica, — gan celta pēc vecā, skaistā spāņu stila, bet iekšpusi jūs esat iekārtojusi pēc moderno laiku prasībām. Varbūt jums to derētu ievērot arī attiecībā uz sevi pašu.

Grūti būtu bijis atrast labāku atbildi, ar vajadzīgo cieņu karaliene bija norājusi savu pirmo galma dāmu. Bet doņja

Marija Luīze saprata, ka tas neko nelīdz, visiem citiem viņa, karaliene, bija un palika neglīta, veca sieviete, un tai otrai vienmēr būs taisnība, lai cik maz taisnības viņai arī būtu.

To, bez šaubām, saprata arī Alba._ Viņa iztaisīja karalienes priekšā

reveransu un izaicinošā pazemībā teica:

— Man ļoti žēl, ka esmu .izraisījusi jūsu majestātē nepatiku. Es agri paliku bārene un tiku pavirši audzināta. Tāpēc arī gadās, ka reizēm, pašai negribot, nogrēkojos pret stingro un gudro spāņu galma etiķeti. —- Bet, teikdama šos vārdus, viņa pameta ašu skatienu sānis uz sava senča, asiņainā hercoga Albas, feldmaršala ģīmetni, kurš, atskaitīdamies karalim par mūžā veikto darbu, iesniedza šādu norēķinu: Spānijas valdnieka namam iekarotas četras karaļvalstis, izcīnītas deviņas izšķirošas kaujas, sekmīgi veikti divsimt septiņpadsmit ielenkumi, nokalpoti sešdesmit gadi.

Ar dalītām jūtām Goija noklausījās abu dižciltīgo dāmu strīdā. Viņš licēja karaļa varas dievišķīgajam pirmsākumam, pavalstnieku pienākums paklausīt viņam bija tikpat svēts kā jaunavas Marijas godināšana, un Albas vārdi viņam šķita noziedzīgi pārdroši. Domās viņš pārmeta krustu, klausoties Albu tā runājam, tāda augstprātība varēja sakrāt degošas ogles virs runātājas galvas. Bet, neraugoties uz to, sirds viņam gandrīz sāpīgi sažņaudzās aiz sajūsmas par Albas skaistumu un lepnumu.

Drīz pēc tam majestātes atvadījās ļoti svinīgi, bet ne sevišķi žēlīgi. Goija palika. Arī daudzi citi palika.

Un tagad Hoveļjānoss atrada par nepieciešamu pamācīt hercogieni. Viņš bija gribējis to darīt tūlīt pēc tās runas, bet lepnā, skaistā dāma ar savu dedzīgo tēvzemes mīlestību, kā arī ar savu muļķību viņam bija šķitusi kā dzimtenes alegorija un viņam bija pietrūcis drosmes izteikt savas domas tās sāncenses klātbūtnē. Bet tagad viņš ar cienīgu sejas izteiksmi sacīja:

— Seņjora, — viņš teica, — doņja Kaijetāna, es saprotu sāpes, kas jūs pārņēma, dzirdot, ka šis karš tiks izbeigts, nevis gūta uzvara. Ticiet, ka mana sirds pukst Spānijas labā ne mazāk spēcīgi kā jūsējā. Tomēr manas smadzenes darbojas pēc loģikas likumiem. Šoreiz valdniekiem ir taisnība. Kara turpināšana varētu atnest tikai postu, un nav briesmīgāka nozieguma par nevajadzīgu karu. Man nav viegli lūgt dāmu, lai viņa iztēlojas kara šausmas. Bet atļaujiet man citēt dažus teikumus no kāda rakstnieka, mūsu gadsimta ievērojamākā rakstnieka darba. — Un viņš citēja:

— «Kandids rāpās pāri mirstošajiem un jau nomirušajiem un sasniedza ciemu, kas bija pārvērties drupās un pelnos: ienaidnieks to nodedzināja pēc visiem starptautisko tiesību likumiem. Vīrieši, locīdamies zem sitieniem, noraudzījās, kā nožņaudz viņu sievas, kuras mirdamas spieda bērnus pie asiņainajām krūtīm. Ar uzšķērstiem vēderiem savu dzīvi beidza meitenes, pēc tam kad bija apmierinājušas dažu varoņu dabiskās prasības; citas, pus-apdegušas, lūdzās pēc pēdējā nāvējošā dūriena. Zeme bija klāta izšķaidītām smadzenēm un nocirstām kājām un rokām.» Piedodiet, manas dāmas un kungi, par

nepievilcīgo ainu. Bet no personīgās pieredzes man jums jāsaka: šim vīram ir taisnība. Un vēl man jums jāsaka, ka tas, kas šeit aprakstīts, notiek šai pašā brīdī, šai pašā naktī mūsu ziemeļu provincēs.

Tas bija gan netaktiski, taču ar zināmu pikantērijas piegaršu, ja seņjors de Hoveļjānoss, nebaidīdamies no inkvizīcijas, citēja visvairāk aizliegto rakstnieku pasaulē *tnonsieur de Voliaire,* un turklāt hercogienes Albas pilī. Tas bija satraucošs vakars, un viesi ilgi neizklīda. Goija saprata ITovelļjānosa vārdos brīdinājumu turēties tālāk no Albas. Viss, ko šī sieviete darīja, ko viņa runāja, nesa nelaimi. Viņš negribēja ielaisties ar viņu vairs nekādās darīšanās. Viņš grasījās aiziet un uz visiem laikiem.

Bet tad Kaijetāna pievērsās Goijam. Viegli ar vienu roku viņa pieskārās tā piedurknei, bet otra spēlējās ar vēdekli — šoreiz aicinoši.

Viņa teica: «Paklausieties,
Esmu aplam darījusi.
Lūdzu, mani uzgleznojiet,
Kad es būšu atgriezusies Atpakaļ no Eskoriāla.»
Mulsā brīnā viņš uz Albu Verās, gaidot jaunu viltu.
Taču viņa draudzīgi un Mīļi viņu pierunāja:
«Tā bij kļūda, mani maldi.
Es tos nožēloju, lūdzu Piedot man. Nav laika gaidīt,
Don Fransisko. Paklausieties, Vai nu gūšu ielūgumu Galmā jums, vai pati nākšu Atpakaļ. Jums vajag mani Tūdaļ gleznot, vai jūs dzirdat, Don Fransisko, un mums vajag Darit tā, lai mūsu draugiem Visiem paliek mutes vaļā.»

12

Kad Goija pusdienoja mājās savējo vidū, un tas notika |oti bieži, viņš bija caur un cauri ģimenes tēvs un priecājās par savu Hosefu, saviem bērniem, par ēdienu, dzērieniem un sarunām pie galda. Taču šodien pusdienas pagāja visai bēdīgā noskaņā, visi — Goija, Hosefa, trīs bērni un kalsnais Agustīns runāja tikai visnepieciešamāko. Bija saņemta ziņa, ka Fransisko Baijēu, Hosefas brālim, kas jau ilgi slimoja, atlicis vēl dzīvot divas vai trīs dienas.

Goija iesānis vēroja savu Sievu. Kā parasti, viņa sēdēja taisni, viņas ovālajā sejā neatspoguļojās nekas no pašreizējām izjūtām. Gaišās, spriganās acis raudzījās taisni uz priekšu, mute ar plānajām lūpām zem lielā deguna bija cieši sakniebta, viņa mazliet košļāja virslūpu, un zods likās vēl asāks nekā citkārt. Zeltaini iesārtos matus viņa bija sapinusi smagās bizēs un savijusi mezglā virs augstās pieres, kā senlaicīga priestera cepure tie slīga pāri pakausim. Kad viņi vēl bija jauns laulāts pāris, viņš reiz Saragosā bija gleznojis Hosefu kā svēto jaunavu, piemīlībā starojošu, ar saviem abiem bērniem, kuri bija Jēzus bērna un mazā Jāņa izskatā. Kopš tā laika Goija bija nodzīvojis ar to divdesmit gadus, kopīgi pārciešot cerības un vilšanos, labo un slikto, un tā bija dzemdējusi viņam bērnus, dzīvus un mirušus. Bet kādu viņš Hosefu bija redzējis toreiz, tādu dažreiz redzēja arī vēl tagad; neraugoties uz daudzajām dzemdībām, četrdesmit trīs gadus vecajā Hoscfā bija vēl kaut kas meitenīgi maigs, bērnišķīgs, tāda nopietna piemīlība.

Viņš ļoti labi saprata, ko Hosefa šodien pārdzīvo, un juta līdz. Ar savu brāli viņa zaudēja daudz. Viņā, Goijā, Hosefa bija iemīlējusies tikai kā vīrietī, mīlēja viņa spēku,

neatlaidību, viņa pilnveidību, bet kā gleznotāju nekad nebija vērtējusi augstu. Jo vairāk viņa ticēja sava brāļa ģēnijam. Viņš, Fransisko Baijēu, galma pirmais gleznotājs, akadēmijas prezidents, slavenākais gleznotājs Spānijā, bija arī tās ģimenes galva, un viņa slavas atblāzma krita arī uz Goijas ģimeni, tādēļ Ilosefa vienmēr ļoti cieta, kad Goija uzstājās pret brāli un viņa teorijām.

Viņai bija ārkārtīga līdzība ar brāli. Taču tas, ko Goija nevarēja ciest svainī, viņam patika ITosefā. Goiju uztrauca svaiņa iedomība un stūrgalvība; arī Hosefa bija lepna uz savu cienījamo dzimtu, arī viņa bija stūrgalvīga un atturīga, bet šo īpašību dēļ Goijam likās jo tīkamāka. Viņš mīlēja Hosefu, tāpēc ka tā bija tāda, kāda tā bija, tāpēc ka tā bija īsta Baijēu atvase no Saragosas. Bieži viņš pieņēma nepatīkamus pasūtījumus tikai tāpēc, lai parādītu, ka spēj sagādāt līdzekļus plašai dzīvei, kāda pienācās sievietei no Baijēu dzimtas.

Hosefa nekad viņam nepārmeta trūkumus mākslā, nedz arī daudzos romānus ar sievietēm. Sī lielā padevība viņam šķita saprotama. Sievietei, kas bija apprecējusi Goiju, vajadzēja būt skaidrībā par to, ka viņš nav pienākuma cilvēks, bet gan īsts vīrietis.

Tāpēc arī Baijēu tik bieži mēģināja iejaukties Goijas dzīvē. Bet Goija tad pamatīgi sadeva savam svainim, šim galma pirmajam gleznotājam, morāles spredikotajam un pienākuma cilvēkam. Ko svainis no viņa gribēja? Vai viņš, Goija, negulēja ar savu sievu, cik bieži tā vēlējās un vēl biežāk? Vai tā nedabūja no viņa katru gadu pa bērnam? Vai viņš mājās neēda pie viena galda ar sievu un bērniem? Vai viņš neuzturēja to labāk, nekā pienācās viņas kārtas sievietei? Viņa bija taupīga, varētu teikt, pat skopa. Par to jau nebija ko brīnīties, ja nu reiz viņa bija pienākuma cilvēka māsa. Vai viņam nebija ar varu jāpiq-spiež to brokastot gultā? Dzert šokolādi pēc aristokrātu paražas? Vai tā nebija vislabākā šokolāde, nroho šokolāde no Bolīvijas, ko pārdevējs bija sasmalcinājis Hosefas acu priekšā? Baijēu reiz Goijam bija augstprātīgi atbi!» dējis, aplinkus norādījis uz viņa zemniecisko izcelšanos, kādu dāmu, ar kuru Goijam bija romāns, nosaucis nicīgā vārdā, un Goija bija spiests sagrābt svaini aiz apkakles un sapurināt tā, ka pārplīsa viņa ar sudrabu izšūtā fraka.

Un tagad Hosefai bija jāzaudē brālis; līdz ar to no viņas dzīves aizies tik daudz spožuma. Bet viņa sēdēja, pilnīgi valdīdama pār sevi, viņas sejā neizmainījās ne vaibsts, un Goija viņu tāpēc mīlēja un apbrīnoja.

. Klusums pie galda un bēdīgais noskaņojums Goiju pamazām sāka nomākt. Pēkšņi viņš paziņoja, lai pusdienas paēdot bez viņa, viņš gribot aiziet pie Baijēu. Doņja Ho-seia pameta uz viņu skatienu. Viņai likās, ka vīru sapratusi pareizi. Viņa bija apmierināta. Acīmredzot Fransisko gribēja izrunāties ar mirēju bez liecinieku klātbūtnes un lūgt piedošanu par visu, ko nodarījis.

Goija atrada svaini noguldītu zemā guļvietā, no visām pusēm viņu atbalstīja spilveni. Vājā, dzelteni pelēkā seja bija vēl krunkaināka nekā agrāk un izskatījās saīgusi, stingra, ciešanu nomākta.

Goija ievēroja, ka pazīstamā glezna pie sienas, kas attēloja svēto Fransisko, pakārta ar galvu uz leju. Pēc vecā tautas ticējuma vienīgi ar tādu varmācību svēto varot pamudināt vairāk palīdzēt. Diezin vai izglītotais un saprātīgais svainis gaidīja palīdzību no šādiem māņiem, viņš bija konsultējies arī ar labākajiem ārstiem, bet, kā redzams, viņš nebaidījās arī no tādiem maldīgiem līdzekļiem, lai tikai saglabātu savu dzīvību ģimenei, tēvzemei un mākslai.

Goija sev pavēlēja žēlot mirēju, jo tas taču bija viņa sievasbrālis, kas vēlējis viņam, Goijam, tikai labu un dažreiz arī sniedzis ietekmīgu palīdzību. Un tomēr viņš nevarēja piespiest sevi īsti just līdz. Sis slimnieks visiem spēkiem bija centies sagandēt Goijas dzīvi. Toreiz,

kad viņš gleznoja freskas Saragosas katedrālei, Baijēu viņu ne vienu reizi vien bija rājis visa doma kapitula priekšā kā muļķīgu un spītīgu skolnieku. Vēl tagad viņu dedzināja «sarna», toreiz pārdzīvotā kauna sajūta, ievainojums nesadzija, krevele joprojām niezēja. Nepietika ar to vien, mirējs bija gribējis atsvešināt no viņa sievu Hosefu, bija gribējis viņai pierādīt, cik nicināms ir viņas vīrs un cik augsti cienījams viņas brālis. Viņš bija panācis, ka doma kapituls nosvieda Goijam pie kājām nopelnīto algu un ar kaunu viņu padzina, bet sievai tie paši garīgie tēvi uzdāvināja zelta medaļu ar uzrakstu «Mūsu lielā meistara Baijēu māsai». Skatīdamies lejup uz cietēju, mirēju, Goija drūmi sev teica veco, labo parunu: «Svainis un arkls tikai zemē likti lieti der.»

Viņu ļoti kārdināja vēlēšanās uzgleznot Baijēu ģīmetni. Viņš neko nebūtu slēpis — ne svaiņa cienīgumu, ne viņa mērķtiecīgo darbīgumu, ne viņa inteliģenci," bet katrā ziņā viņš būtu gleznojis arī viņa stingumu, viņa pliekano aprobežotību.

Pa to laiku Baijēu bija sācis runāt, gan ar grūtībām, bet, kā parasti, labi veidotiem teikumiem.

— Es mirstu, — viņš teica, — es atbrīvoju tev ceļu. Tu kļūsi par akadēmijas prezidentu. Es norunāju ar ministru, arī ar Maeļju un Ramonu. Bet man tev atklāti jāsaka, ka Maeļjam ir vairāk tiesību uz prezidenta amatu nekā tev, tāpat manam brālim Ramonām. Tu gan esi apdāvinātāks, bet tu esi slikti audzināts un nekaunīgi pašpārliecināts. Tomēr es ceru, ka dievs man piedos, ja es aiz mīlestības pret savu māsu esmu izvirzījis mazāk cienīgu vīru. — Uz mirkli viņš apklusa, viņam bija grūti runāt, viņš elsa. «Nožēlojamais muļķi,» Goija domāja. «Akadēmijā es būtu ticis arī bez tavas palīdzības, dons Manuels būtu man to izgādājis.»

— Es pazīstu tavu ietiepīgo raksturu, Fransisko Goija, — Baijēu turpināja, — un varbūt tas nāk tev par labu, ja pasaulē nav nevienas tavas ģīmetnes, ko es būtu gleznojis. Bet pienāks laiks, kad tu nožēlosi, ka neesi klausījis maniem nepieciešamajiem padomiem. Es brīdinu tevi pēdējo reizi: turies pie klasiskajām tradīcijām! Izlasi katru dienu pāris lapu no Mengsa teorijas! Es tev atstāšu savu eksemplāru ar viņa personīgo veltījumu un daudzām manām atzīmēm. Tu redzi, ko viņš un es, mēs abi, esam sasnieguši. Iegrožo sevi! Varbūt arī tu spēsi sasniegt to pašu.

Goija izbaudīja zobgalīgu līdzjūtību. Sis nabaga cilvēks vēl sasprindzināja savus pēdējos niecīgos spēkus un centās pārliecināt sevi un citus, ka ir liels mākslinieks. Neatlaidīgi viņš bija tiecies pēc «tīrās mākslas» un neapnicis pētījis grāmatas, vai tikai rīkojas pareizi. Viņam bija laba acs un veikla roka, bet teorijas visu sabojāja. «Tu un tavs Mengss ilgus gadus aizkavējāt manu izaugsmi,» Goija domāja. «Viens vienīgs mana Agustīna greizs skatiens vai viņa saviebtā seja man ir

vairāk vērts nekā visi jūsu likumi un principi. Tu, nabaga pirmais gleznotāj, padarīji dzīvi smagu sev un citiem, dzīve šai saulē mums kļūs vieglāka, kad tu būsi apakš zemes.»

Šķita, ka Baijēu tikai to vien būtu gaidijis, lai svainim noturētu pēdējo spredikļi. Tūliņ pēc tam sākās agonija.

Bēdīgām sejām ap Baijēu zemo guļvietu stāvēja viņa tuvākie draugi un radi — Hosefa, Ramons, gleznotājs Maeļja. Goija nelaipni raudzījās uz mirēju. Sis deguns neprata īsti saost, šīs krunkas līdz pat mutes kaktiņiem liecināja par piepūli, kura nenesa svētību, šīs lūpas spēja izteikt tikai stingrus, pamācošus vārdus. Arī nāves tuvums nepadarīja šo seju izteiksmīgāku.

Karalis Karloss augstu vērtēja savu pirmo gleznotāju un deva norādījumus apglabāt viņu kā Spānijas grandu. Mirušo Fransisko Baijēu apglabāja Sanhuana Bautistas baznīcas apakšzemes kapličā blakus lielākajam gleznotājam Pireneju pussalā — donam Djēgo Vclaskesain.

Mirušā radi un viņa nedaudzie draugi sapulcējās darbnīcā, lai apspriestu, ko iesākt ar viņa atstātajiem darbiem. Tur bija lielāks skaits pabeigtu un nepabeigtu gleznu. Skatītāju uzmanību visvairāk saistīja glezna, kur Baijēu attēloja pats sevi pie molberta. Lai gan daudzi sīkumi, kā palete, ota, veste, bija uzgleznoti sevišķi rūpīgi, ģīmetne tomēr vēl nebija pilnīgi pabeigta; apzinīgais gleznotājs nebija ticis galā ar savu seju. Pusgatavā galva ar nedzīvajām acīm, kas šķita izgailējušas jau pirms dzimšanas, stingi raudzījās uz skatītājiem.

— Cik žēl, — pēc kāda brīža teica Ramons, — ka mūsu brālim nebija lemts šo darbu pabeigt.

— Es to pabeigšu, — Goija iesaucās. Visi paskatījās uz viņu pārsteigti un ne bez zināmām šaubām. Bet Goija jau bija pievācis audeklu.

Ilgi Goija strādāja pie svaiņa ģīmetnes; Agustīns rūpīgi vēroja viņa darbu. Goija izturējās ar pietāti un neko daudz vis nelaboja ģīmetnes gatavās detaļas. Tikai mazliet drūmāk saraucās uzacis, mazliet dziļākas un gurdākas kļuva rievas no deguna uz muti, mazliet ietiepīgāku izteiksmi ieguva zods, mazliet īgnāk uz leju noslīdēja lūpu kaktiņi. Viņš ielika darbā kā naidu, tā mīlestību, bet tas neaptumšoja auksto, drošo, nenopērkamo mākslinieka aci. Beigu beigās izveidojās nelaipna, slimīga, padzīvojuša kunga ģīmetne, kurš visu mūžu mācījies un beidzot noguris sava augstā stāvokļa un mūžīgo pūļu dēļ, bet kuram pārāk lielā pienākuma apziņa tomēr nav ļāvusi atpūsties.

Agustīns Estēve stāvēja Goijam blakus un apskatīja pabeigto darbu. No audekla reprezentatīvi raudzījās vīrs, kas no pasaules prasīja vairāk, nekā viņam pienācās, un no sevis vairāk, nekā pats spēja dot. Bet ģīmetne bija piesātināta ar sudrabainu, priecīgu mirdzumu, ko radīja (mijas nesen atklātais gaišais, mirgojošais,

pelēkais tonis, un viltīgais Agustīns redzēja, ka šis valdonīgais, sudrabainais vieglums izceļ sejas stingrumu un arī pamācošo lietišķību, ar kādu gleznotāja roka turējusi otu. Cik nepievilcīgs bija vīrs, ko attēloja ģīmetne, tik pievilcīga bija pali ģīmetne.

— To tu esi veicis lieliski, Frančo, — Agustīns, priecīgas apbrīnas pilns, iesaucās.

Hosefa jo ilgi klusa Stāvēja nu gleznas priekšā.

Goija jautāja: «Vai esmu Mirušajam godu devis?»

Kodīdama lūpu, viņa Vaicāja: «Kur glezna paliks?»

«Tā ir tava,» atbildēja Viņš, un Hosefa tad teica:

«Paldies.»

Viņa apdomāja,

Kur šo gleznu labāk pakārt.

Ilgi neatrada vietu,

Kamēr beidzot nosūtīja Savam brālim Manuelam Baijēu uz Saragosu.

13

Ar sāpēm sirdī Goija gaidīja ziņas no Eskoriāla, bet Kai-jetāna klusēja, un sēru laika garlaicība padarīja viņu vēl nervozāku.

Tad pēkšņi ieradās negaidīts viesis no dzimtenes — Martīns Sapatērs.

Kad Goija ieraudzīja savu sirdsdraugu Martinu, viņš to vētraini apkampa, savam priekam par lieciniekiem piesauca visus svētos, noskūpstīja viņu, nosēdināja krēslā, uzrāva atkal augšā un, saņēmis zem rokas, vadāja pa darbnīcu.

Kaut gan lepns, Goija bija atklātas dabas cilvēks. Bieži un labprāt viņš izkratīja sirdi Hosefai, Agustīnam, Mige-lam. Tomēr visintīmākās domas, visslepenākās vēlēšanās un visapslēptāko neapmierinātību viņš spēja atklāt tikai savam īstākajam draugam, savam draugu draugam Martinām. Simtiem jautājumu bira pār šo iznesīgo, omulīgo, labsirdīgo, cienījamo vīru, un pats viņš aizrautīgi un juku jukām stāstīja par sevi, bet Agustīns ar skaudību un greizsirdību viņā noklausījās.

Viņi bija draugi jau kopš tā laika, kad sešus gadus vecais Fransisko no Fuendetodosas ciema atnāca uz Sara-gosu. Skolā viņi kopā mācījās lasīt un rakstīt, bet piederēja katrs pie savas grupas, kuras apkaroja viena otru: Goija pie svētās jaunavas del Pilāras, Sapatērs — pie svētā Luisa grupas. Pēc tam kad mazais Goija reiz bija briesmīgi piekāvis mazo Sapatēru, cietušais apbrīnas pilns pārgāja Goijas partijā, un no tā laika viņi bija vistuvākie draugi. Fransisko ar savu stipro, neizdibināmo personību ietekmēja Martinu, bet saprātīgais Martīns deva praktiskus padomus un izdarīja lietišķus pakalpojumus. Fransisko bija cēlies no nabadzīgas zemnieku ģimenes, Martīns — no turīga, godājama pilsoņa nama. Jau agrā jaunībā

Martīns ticēja Fransisko mākslinieka aicinājumam; pateicoties Martina tēva pūlēm, Saragosas mecenāts grāfs Pinjatelli sagādāja mazajam Fransisko iespēju mācīties zīmēšanu un gleznie cību.

— Tu nemaz neesi mainījies, mazais, — Goija teica Sapatēram, kas bija veselu galvas tiesu garāks nekā viņš. — Tikai tavs milzu deguns, *el narigdn,* ir kļuvis vēl milzīgāks. Stalts tu izskaties, cienīgs, visas Saragosas dižciltīgo ģimenes palikušas tālu aiz tevis, gan Salvadoresi, gan Grasas un Asnāresi.

— Es ceru, — Martīnam izdevās iebilst, — ka arī Kas-teli un Loņjas, un Puentes.

— Visi, — Fransisko sirsnīgi atbildēja un acu priekšā skaidri redzēja jaunības dienu pilsētu Saragosu ar tās gurdo dižumu, ar tās dubļiem un putekļiem, mauru baznīcu torņiem, senseno tiltu pār rāmi plūstošo, zaļi blāvo Ebro upi, ar putekļaino, pelēcīgo līdzenumu un tālajiem kalniem aiz tā.

Tagad, kad nu viņi abi bija kopā, viņi atkal kļuva kā zēni. Vilinošā, piedzīvojumiem bagātā dzīve atkal pavērās viņu skatienam, aiz katra stūra slēpās kaut kas jauns, ko vajadzēja notvert, ar ko vajadzēja cīnīties, ko vajadzēja iekarot. Abi juta, cik ļoti viens otram vajadzīgi. Fransisko bija nepieciešams drauga veselīgais prāts, viņa gatavība vienmēr pakalpot; Martīnam blāvā pasaule ieguva krā-ī.iiinu mirdzumu, kad Fransisko jāva ieskatīties viņa acs iiii viņa dvēseles atklājumos.

Nākošajās dienās Goija gleznoja savu draugu, un tās liija svētītas dienas. Ar lielu prieku un jautrību viņi vēroja, kā uz audekla veidojās Martīns, tāds, kāds viņš bija — gudrs, cienīgs, mīļš, mazliet mietpilsonisks, lab-■ irdīgs. Virs tuklajiem vaigiem un milzīgā deguna omulīgā priekā raudzījās gudras, viltīgas acis.

— Tad, lūk, kāds es esmu, — Martīns teica un paklak-šķināja ar mēli.

Fransisko nezināja, kas bija patīkamāk — gleznošana vai arī ilgie starpbrīži, kad viņš ar draugu pjāpāja. Tad viņš labprāt šāda vai tāda iemesla dēj aizsūtīja prom Agustīnu un ļāva vāju jūtām un vārdiem. Juku jukām atausa vecās atmiņas — meitenes, naudas bads, saķeršanās ar policiju, dēkainā bēgšana no inkvizīcijas, palaidnīgā izaicināšana uz divkauju, bīstamie kautiņi ar nažiem un zobeniem, nesaskaņas ar augstprātīgo Baijēu ģimeni. Naivā lielībā viņš salīdzināja savu trūcīgo jaunību ar tagadējo labklājību. Tagad viņš dzīvoja Madridē skaistā mājā ar dārgām mēbelēm un mākslas priekšmetiem un livrejās tērptiem sulaiņiem, pie viņa ieradās augsti viesi, kurus viņš pat ne vienmēr pieņēma, viņam piederēja lieliska kariete, apzeltīta berlīna angļu stilā, tādas Madridē bija tikai trīs. Jā, šī kariete, šī *carroza*, bija Goijas lepnums, tās un sevišķi zirgu uzturēšana Madridē bija dārga, bet Goija nebaidījās no izdevumiem, tie

atmaksājās. Un, lai gan sēru laikā tas nebija piedienīgi, viņš tomēr devās ar draugu izbraucienā uz Prādo.

Reizēm Martīns un Fransisko dziedāja un muzicēja, spēlēja segidiļjas, tirānas, bolero, abi viņi joti mīlēja tautas mūziku. Tiesa, bieži viņi strīdējās par viena vai otra mūzikas darba mākslinieciskо vērtību, parasti Fransisko izdevās Martinu pārliecināt, tad viņš izsmēja drauga nemoderno gaumi. Viņš zoboja Martinu arī par to, ka tas bija toreadora Kostiļjāresa piekritējs, viņš, Goija, bija ar mieru likt galvu ķīlā par Ramīro. Fransisko uzkaisīja uz galda smalkās smiltis un uzzīmēja abus toreadorus, mazo, spēcīgo Ramīro ar savu lauvas galvu un lielo, drukno Kostiļ-jāresu ar milzīgu degunu, un abi skaļi smējās.

Tad pēkšņi smiekli aprāvās, Fransisko apklusa, un viņa seja īgni satumsa.

—- Te nu es smejos un lielos tavā priekšā, ka esmu ticis nez cik tālu. Ļoti tālu, esmu *pintor de cātnara*[6] un pēc dažām dienām kļūšu par akadēmijas prezidentu, man ir vislabākā acs Spānijā un vismeistarīgākā roka, visi mani apskauž, bet es tev teikšu, Martin: tā ir tikai fasāde un aiz tās — mēsli.

Martīns jau pazina sava drauga pēkšņās garastāvokļa maiņas un straujos spriedumus.

— Frančo, Frančo, — viņš mēģināja mierināt, — nerunā par to tik nesavaldīgi un grēcīgi.

Fransisko, strauji pārkrustīdamies, paskatījās uz svēto Atočas jaunavu, bet pēc tam turpināja:

— Bet tā ir taisnība, *chico*[7]. Visiem maniem laimīgajiem panākumiem ir arī ēnas puse, aiz visiem slēpjas ļauni gari un ņirdz man sejā. Sai ziņā man laimējās, — mans svainis, šis rūguma pods, beidzot atstājis šo pasauli, bet Hosefa toties staigā apkārt bāla un skumst nakti un dienu. Tad man atkal laimējās, — dons Manuels kļuva man tuvs draugs, un viņš taču ir varenākais vīrs Spānijā un lielisks jauns cilvēks, bet tajā pašā laikā viņš ir arī nelietis un diezgan bīstams. Bez tam mani aizskar tas veids, kā viņš ar mani sadraudzējās. Es nevaru aizmirst to, ko viņš no manis prasīja par donu Gasparu, un turklāt es nevaru ciest šo tikumības iemiesojumu. Un neviens man par to nesaka paldies. Pepa skatās uz mani ar savām zobgalīgajām, zaļajām acīm, it kā pašas spēkiem vien būtu tikusi tik augstu. Visiem viņiem no manis kaut ko vajag, bet neviens nepūlas mani saprast.

Un nu viņš netaupīja sulīgus vārdus, lai izteiktu dusmas par to nekaunību, ar kādu Migels un Agustīns nākot pie viņa ik pāris nedēļas un mācoties virsū, lai viņš jaucoties karaļa un valsts darīšanās. Viņš ir galma gleznotājs, viņš pieder pie galma, un tas bija labi, viņš pats tā gribēja, un viņš ar to lepojās. Ar gleznošanu viņš valstij dara daudz vairāk laba nekā visi šie balamutes un politiskie reformatori ar savu tukšo pļāpāšanu.

— Gleznotājam vajag gleznot, — viņš teica ļauni un noteikti, viņa lielā seja satumsa, — gleznotājam vajag gleznot, pietiek, basta!

— Un par manām naudas lietām arī reiz jāparunā ar kādu, kas no tā kaut ko saprot, — viņš turpināja. Tā bija pārsteidzoša un iepriecinoša pārmaiņa. Taču Martīns bija raidījis, ka Fransisko gribēs dzirdēt viņa padomu; Sarūpošā viņam piederēja banka, un Fransisko viņu uzskatīja par lietpratēju.

— Būšu priecīgs, ja varēšu dot tev padomu, — viņš sirsnīgi teica un apdomīgi piebilda: — Cik varu noprast, tad tavs finansu stāvoklis nekādas bažas nerada.

Ar tādu atbildi Goija negribēja samierināties.

— Es neesmu nekāds hipohondriķis, — viņš atbildēja, — un nemīlu vaimanāt. Nauda mani neinteresē, bet tā man vajadzīga. Šeit Madridē tiešām ir tā, kā saka veca paruna: «Kam nav naudas, tas var tikt vai nu tikai cietumā, vai slimnīcā, vai kapsētā.» Man jāizsviež pasakainas summas par tērpiem un tikpat daudz jāizgrūž blēdīgiem kalpotājiem. A4an jāreprezentējas. Ja es to nedaru, mani grandi tūlīt nosit cenu. Bez tam — es strādāju kā zirgs un tāpēc arī gribu kaut ko par to saņemt. Un šai pasaulē nav pa jokam būt bez naudas. Ne jau tāpēc, ka sievietes no manis prasītu naudu, bet reizēm man gadās romāni ar dižciltīgām dāmām, un tās prasa, lai viņu mīļākais uzstātos kā dižciltīgs kungs.

Dons Martīns zināja, ka Fransisko sirds tiecas pēc greznības un ka viņš mīl svaidīties ar naudu, bet ka pēc tam viņu moka sirdsapziņas pārmetumi un zemnieciska skopuma lēkmes. Viņa draugam Fransisko bija vajadzīgs, lai kāds viņu nomierina, un tāpēc arī Martīns gribēja viņu nomierināt. Galma gleznotājs Fransisko Goija nopelnot vienā pašā stundā tikpat daudz, cik Aragonas aitugans visā gadā. Vai viņš nesaņemot par vienu ģīmetni, ko uzcepot divās dienās, četrus tūkstošus reālu? Tādam naudas taisītājam neesot ko baidīties par savu nākotni.

— Tava darbnīca, — viņš apgalvoja, — ir drošāks ienākumu avots nekā mana banka Saragosā.

Tāda mierinājuma Goijam nevajadzēja.

— Tas viss ir skaisti un labi, mans mīļais prātvēder, — viņš teica, — bet neaizmirsti tās milzīgās prasības, kādas man uzstāda Saragosā, tu jau to zini, jo sevišķi mani brāļi. «Pie pilnas bļodas draugu daudz,» viņš rūgti citēja vecu parunu. Mana māte, protams, nedrīkst ciest trūkumu; pirmkārt, es viņu mīlu, un, otrkārt, galma gleznotāja — *pintor de cātnara* mātei jādzīvo pārticībā. Bet mans brālis Tomass ir bezkaunīgs kā suns. Vai es viņam neiekārtoju apzeltīšanas darbnīcu Morerijas ielā? Vai nesagādāju pasūtījumus? Vai neuzdāvināju tūkstoš reālu, kad viņš precējās, vai nedevu trīssimt reālu ik reizes, kad viņam radās ģimenes pieaugums? Un ar Kamīlo ir vēl ļaunāk. Es drīzāk

nokodīšu mēli nekā lūgšu kaut ko savā labā, bet viņa dēļ es pazemojos un izkaulēju viņam mācītāja vietu Cin-čonā. Taču viņam nekad nav diezgan. Šodien kaut ko vajag baznīcai, rīt — mācītāja mājai. Ja es eju kopā ar viņu medībās, tad man viens zaķis izmaksā tikpat daudz, cik zirgs.

To visu Martīns jau bija dzirdējis daudzas reizes.

— Nerunā muļķības, Frančo, — viņš labsirdīgi iebilda. — Vai tev nav tādi paši ienākumi kā arhibīskapam? Pārbaudīsim reiz tavu tekošo rēķinu, — viņš ierosināja.

— Tu redzēsi, — Goija pareģoja, — ka man nebūs ne trīsdesmit tūkstoši reālu.

Martīns smīnēja; viņa draugam bija paradums atkarībā no ikreizējā garastāvokļa uzpūst ciparus lielus vai likt tiem sarukt maziem.

Izrādījās, ka Goijam, neskaitot māju un iedzīvi, bija apmēram astoņdesmit tūkstoši reālu.

— Vienalga, arī tas ir nožēlojami maz, — viņš gaudās.

— Un tomēr, — Martīns viņu mierināja, — ar to var aizlāpīt dažu labu caurumu.

Viņš brīdi pārlika. — Varbūt Spānijas banka tev izsniegs privileģētās akcijas. Ja grāfs Kabarruss atkal uzņemtos bankas vadību, kas varētu notikt tikai ar seņjora Hoveļjānosa starpniecību, pie kura atgriešanās, — viņš smaidīdams pabeidza, — arī tu neesi bez nopelniem.

Goija gribēja protestēt, bet Martīns apgalvoja: — Paļaujies uz mani, Frančo, es to izdarīšu taktiski un delikāti.

Goijam novēlās kā akmens no sirds, kad Martīns tik uzmanīgi viņu noklausījās un deva tik saprātīgus padomus. Viņš gatavojās uzticēt Martīnam arī pēdējās, visslepenākās domas —- sapņus par Kaijetānu. Bet to viņš nespēja, neatrada vajadzīgos vārdus. Tāpat kā viņš nebija zinājis, kas ir krāsa, kamēr nebija atklājis savu pelēko toni, tā viņš nebija zinājis, kas ir kaisle, kopš nebija redzējis hercogieni Albu uz paaugstinājuma. Kaisle, tas ir tikai muļķīgs vārds, tas neizteic nekā no tām jūtām, kādas pārņēmušas viņu. Un tas nemaz arī nebija vārdos ietērpjams, un tāpēc nebija neviena, kas būtu varējis saprast viņa stomīšanos, arī viņa Martīns ne.

Goijam par lielu prieku viņa iecelšana par akadēmijas prezidentu notika tai laikā, kamēr Martīns vēl viesojās Madridē. Viņa mājā ieradās galma gleznotājs dons Pedro Maeļja un divi citi akadēmijas locekļi, lai pasniegtu iecelšanas dokumentus. Ja arī šie vīri bieži uz viņu bija skatījušies no augšas, jo Goija pēc viņu prāta negleznoja pietiekami klasiski, tad pašlaik tie stāvēja viņa priekšā un no sava lepni apzīmogotā pergamenta lasīja svinīgus, slavas un godbijības pilnus vārdus. Goija klausījās viņos ar prieku.

Pēc delegācijas aiziešanas Fransisko sākumā neizrādīja sievai Hoscfai un draugiem Agustīnam un Martīnam sa* vas patiesās jūtas, bet tikai nicinoši pateica:

— Viss šis joks gadā ienes divdesmit piecus dublonus. To es saņemu par vienu vienīgu gleznu. Un par to man tagad vismaz reizi nedēļā vajadzēs uzģērbt galma tērpu, nosēdēt kopā ar šiem muļķīgajiem nemākuļiem garlaicīgas stundas, noklausīties svinīgas blēņas un arī pašam runāt šīs svinīgās blēņas. «Gods liels, labuma maz,» viņš citēja vecu parunu.

Pēc tam viņš palika viens ar Martinu.

— Vēlu laimes un sekmes, — Martīns sirsnīgi teica, — vēlu laimes un sekmes, seņjor *don Francisco de Goya y Lucientes,* galma gleznotāj un Sanfernando akadēmijas prezident! Lai mūsu vissvētā jaunava del Pilāra tevi pasargā!

— Un mūsu vissvētā Atočas jaunava, — Goija steidzīgi piebilda, paskatījās uz jaunavas tēlu un pārmeta krustu. Bet tad viņi abi sāka smieties, sacēla lielu, jautru traci un sita viens otram pa muguru. Pēc tam dziedāja segidiļju par zemnieku, kas saņēmis negaidītu mantojumu, segi-diļja beidzās ar piedziedājumu:

Un tagad dejosim, dejosim,
Fandango dejosim mēs.
Kam kabatā skan nauda,
Fandango dejot tam bauda,
Vedas vai nevedas tam.
Un viņi dejoja fandango.

Kad viņi bija beiguši un noguruši, viņi apsēdās, Goija griezās pie drauga ar lūgumu. Viņam esot, tā viņš stāstīja, daudz nelabvēļu, visādu abatu un jokdaru, kas, piedalīdamies dižciltīgo dāmu rīta pieņemšanā, zobojoties par viņa tumšo izcelšanos. Nesen viņa nekaunīgais sulainis Andress, it kā garāmejot, ar ļaunu prieku pasniedzis viņam savus dokumentus kā pierādījumu, ka viņš, Andress, esot idalgo, *hijo de algo,* muižnieka dēls. Un Mar-tīns jau zinot, ka par Goiju ģimenes asins tīrību un par tās izcelšanos no seniem kristiešiem neesot ne mazāko šaubu un ka Goijas māte doņja *Ingracia de Lucientes* cēlusies no tādas ģimenes, kuras radu rakstus var izsekot līdz sirmai senatnei, līdz pat gotu valdīšanas laikiem. Bet nebūtu slikti, ja viņam mājās būtu šāds dokuments, kas apstiprinātu tīrasinību. Martīns gan varētu būt tik laipns un pierunāt fraiju Heronimo, lai tas uz Fuendetodosas un Saragosas baznīcas grāmatu ziņu pamata sastādītu viņa mātes ciltskoka aprakstu, kuru tad viņš nākotnē varētu pabāzt zem deguna katram, kas apšaubītu viņa tīro izcelšanos.

Nākošajās dienās sanāca daudz apsveicēju.

Abata dona Djēgo pavadībā ieradās arī abas dāmas — Lusija Bermūdesa un Pepa Tudo. Goija bija pārsteigts, jutās ļoti neērti un,

pretēji savam paradumam, runāja maz. Sapatērs tērzēja ar respektu un labpatiku. Agustīns, vēl neticis skaidrībā ar savām jūtām, nenovērsa acis no abām skaistajām sievietēm. Pepa atrada izdevību parunāties ar Fransisko divatā. Savā laiskajā balsī, mazliet ironizēdama, viņa stāstīja par sevi. Viņa tagad dzīvojot mazajā pilī pie *Calle de Antorcha,* pie Lāpu ielas; dons Manuels esot šo pili ieguvis no mirušās grāfienes Bonda-das Reālas kā mantojumu un nodevis to Pepas rīcībā. Dons Manuels jau daudzkārt no Eskoriāla braucis uz Madridi pie viņas ciemos; viņš esot ielūdzis Pepu arī uz savas villas manēžu, lai parādītu viņai jāšanas māku. Par seņjoras Tudo panākumiem Goija bija jau dzirdējis, bet šīs valodas laidis gar ausīm, taču tagad gribot negribot viņam vajadzēja uzzināt visu, kas noticis pa šo laiku.

Bez tam Pepa stāstīja, ka dons Manuels viņai paziņojis, ka drīzumā Goiju lūgšot apmeklēt Eskoriālu.

— Es to ļoti ieteicu, — viņa sacīja, it kā garām ejot, un ar prieku vēroja, kā Goijam vajadzēja savaldīties, lai nemestos viņai virsū ar dūrēm.

«Es,» tā viņa paskaidroja Draudzīgi un nevērīgi,

«Pati biju Eskoriāla.»

Tā kā Goija bāls un nikns Klusēja, tā teica: «Gaida Karjera mūs, don Fransisko.»

Kad bij dāmas aizgājušas, *«Hombre!»* sacīja dons Martīns. Teica vēlreiz: *«Hombre!»* viņš, ar Mēli klakšķinādams.

Dienā

Nākošajā ieradās kāds Sarkanzeķains ziņnesis ar Vēstuli, ka prezidents — pats Dons Fransisko Goija ielūgts Galmā Eskoriālā.

14

Trīsdesmit jūdzes uz ziemeļrietumiem no Madridcs uz tālu saredzamā tumšā Sjerra Gvadarrama fona paceļas Eskoriālā pils. Kā milzīgs, impozants akmeņu blāķis tā stāv te savā saltajā krāšņumā drūma un noraidoša.

Tūlīt pēc Vatikāna un Versaļas pils Eskoriāls bija lieliskākais arhitektūras meistardarbs Eiropā; spānieši uzskatīja to par pasaules astoto brīnumu.

Pili bija uzcēlis sešpadsmitā gadsimta otrajā pusē Filips Otrais, drūmais, fanātiskais, baudkārais, neuzticīgais, birokrātiskais un ar mākslas gaumi apveltītais valdnieks; celdams šo pili, viņš tiecās sasniegt trīs mērķus. Pirmkārt, kad viņa karavīri pie Senkantēnas sakāva franču armiju, tie negribot bija sašāvuši svētā Laurencija klosteri; tā kā Laurencijs bija pēc tautības spānietis un miris drausmīgā mocekļa nāvē — ticis dzīvs izcepts —, tad spānieši viņu sevišķi cienīja, un karalis Filips, lai izpirktu savu vainu, bija nodomājis uzcelt tādu svētnīcu, kādas otras pasaulē vairs nebija. Bez tam viņš gribēja izpildīt sava tēva karaļa Kārļa pavēli, kurš savā testamentā bija noteicis, ka viņa un karalienes mirstīgo atlieku apbedīšanai jāuzceļ abu cieņai atbilstošs piemineklis. Un, beidzot, karalis Filips gribēja vecumdienas pavadīt vienatnē, tikai pats savā un dieva sabiedrībā, mūku un lūgšanņ vidū.

Nekas viņam nebija par dārgu, lai šo vientulību padarītu sevis cienīgu, pasaules valdnieka cienīgu. No savām

Rictumindijas salām viņš lika atsūtīt visvērtīgākos būv-materiālus, no saviem Kuenkas mežiem — vislabākos kokus. Brūno, zaļo un sarkani lāsaino marmoru viņš lika izcirst Granādas un Arasēnas kalnos, balto — Filabresu kalnos, bet jašmu — Burgo de Osmas akmeņlauztuvēs. Viņa uzdevumā labākie gleznotāji un tēlnieki strādāja ne tikai Spānijā, bet arī Flandrijā, Fiorencē, Milānā. Pa tāliem ceļiem ripoja un pār septiņām jūrām peldēja transporta līdzekļi, kas apgādāja viņa pils būvi. Karalis pats ar savām rokām aptaustīja, acīm apskatīja katru būvdetaļu. Ja viņš bija kara laukā, katru dienu vajadzēja piesūtīt ziņojumus par darbu gaitu. Sī celtne aprija visus aizjūras provinču 'ienākumus.

Eskoriāla pils pamatplāns bija izstrādāts tā, lai savā kopumā pils simbolizētu ierīci, ko dievs bija izvēlējis svētā Laurencija mocekļa nāvei, un proti — krāsns restes, uz kurām viņu izcepa. Masīvā četrstūrainā celtne ar daudzajiem pagalmiem atgādināja otrādi apgrieztas krāsns restes, četri stūra torņi — četras restu kājas, uz priekšu izvirzītais *Palacio de Infanies* — krāsns durvju rokturi.

Un te nu pacēlās šī celtne stingrā un dievbijīgā krāšņumā, pedantiski plānota un līdzīgi piramīdām celta tālai nākotnei, bet tikai no izturīgāka materiāla, no balti pelēkā Peraiehosas granīta. Pilij bija 16 iekšējie pagalmi, 2673 logi, 1940 durvis, 1860 dzīvojamās telpas, 86 kāpnes, 89 strūklakas, 51 zvans.

Eskoriālā bija iekārtota lieliska bibliotēka ar 130 000 sējumiem un vairāk nekā 4000 rokrakstiem. Sevišķi vērtīgi arābu rokraksti bija atrasti uz nolaupītajiem kuģiem, kuri veda pāri jūrai Marokas sultāna Sidiana dārglietas. Mauru karalis piedāvāja divus miljonus reālu, lai atdabūtu šos manuskriptus, bet spāņi pieprasīja vēl bez tam arī visu kristīgo gūstekņu atbrīvošanu. Tā kā sultāns tam nepiekrita, tad manuskripti tagad glabājās Eskoriālā.

Pilī bija 204 statujas un 1563 gleznas, tai skaitā Leo-nardo, Veronēzes un Rafaela, Rubensa un van Deika, Grēko un Velaskesa meistardarbi.

Bet vēl vairāk nekā ar šiem mākslas darbiem spānieši lepojās ar tiem dārgumiem, kas bija uzkrāti Eskoriāla *relicario,* ar relikvijām. Tur bija 1515 trauki — gan zelta un sudraba, gan apzeltīti bronzas un dārga koka, daudzi no tiem bagātīgi izgreznoti dārgakmeņiem. Tur glabājās desmit pilnīgi veseli svēto un mocekļu skeleti, 144 galvaskausi, 366 roku un kāju kauli, 1427 atsevišķi roku un kāju pirkstu kauli. Tur bija svētā Antonija roka, svētās Terēzes kāja un ITēroda nogalināta zīdaiņa skeletiņš. Bez tam tur glabājās virves gabals, ar ko bija sasaistīts Jēzus Kristus, divi viņa ērkšķu vainaga dzeloņi, gabaliņš no sūkļa, ar ko kāds kareivis viņam bija devis dzert etiķi, un koka gabaliņš no krusta, pie kura viņš bija pienaglots. Turpat atradās arī māla trauks, kurā iepildīto ūdeni Jēzus bija pārvērtis par vīnu, un arī svētā Agustīna tintnīca un beidzot — svētā Romas pāvesta Pija Piektā pūšļa akmens. Ļaunas mēles gan melsa, ka mūks, kura prātu aptumšojis nelabais, esot iztukšojis daudzus no greznajiem traukiem un sasviedis visu to saturu nešķīstā kaudzē, tā ka tagad neviens vairs nevarot izšķirt, kura roka piederējusi Isidro, kura Veronikai.

Kādā īpašā kapelā glabājās pati vērtīgākā Eskoriāla relikvija — *sarīta forma* — hostija — dievmaizīte, kuras dievišķība izpaudusies vispārsteidzošākā un dvēseli pacilājošākā veidā. So hostiju sagrābuši ķeceri — *zuinglianos*, nosvieduši zemē un mīdījuši kājām. Bet hostija sākusi asiņot, pavisam skaidri bijušas redzamas asiņu svēdriņas, dievība bija parādījusi, ka tā mīt oblatē. Tas bija noticis Holandē; vēlāk no kāda turienes klostera hostija nogādāta uz Vīni, bet pēc tam uz Prāgu karalim Rūdolfam Otrajam. Pasaules valdnieks Filips Otrais to ieguvis no Rūdolfa Otrā par ļoti augstu cenu — par trim pilsētām spāņu Nīderlandē un nozīmīgu tirdzniecības koncesiju. Bet tagad *sarīta forma* mierīgi glabājās Eskoriālā, un neviena ķecera acs nedrīkstēja to

skatīt.

Spāņu galma ceremoniāls, kas bija tikpat stingrs un grezns kā pati Eskoriāla pils, uzlika Spānijas valdniekiem par pienākumu, lai viņi ikvienā no savām pilīm pavada zināmu laiku. Eskoriālā karalim un viņa galmam jāuzturas 63 dienas, termiņi turklāt bija noteikti precīzi. Tagad valdošā karaļa tēvs, Karloss Trešais, bija nomiris šī reglamenta dēļ, proti, pretēji ārstu brīdinājumam, neraugoties uz to, ka tikko bija saslimis ar plaušu karsoni, viņš bija pārcēlies uz Eskoriālu ceremoniālā noteiktajā laikā.

Omulīgo Karlosu Ceturto nomāca pils drūmā varenība. Tāpēc apartamentus, kur viņam bija jāpavada deviņas nedēļas, viņš iekārtoja pēc savas gaumes, un, ja apakšstāva istabas, kurās Filips Otrais bija pavadījis savas dzīves pēdējos desmit gadus, likās stingras un kailas kā klosterī, tad otrā stāvā Karloss Ceturtais dzīvoja greznās telpās, kuru sienas bija dekorētas ar raibiem tepiķiem un gleznām, kas attēloja bērnu rotaļas, koķetas aitu ganes un kuplas, pļāpīgas veļas mazgātājas.

Bet arī šis valdnieks, kā to prasīja paražas, reizi nedēļā gāja uz Eskoriāla baznīcu apmeklēt savus mirušos senčus. Parasti viņš gāja caur ķēniņu pagalmu — *patio de los reyes,* kur stāvēja granītā cirstie senās Jūdejas valdnieki: Dāvids ar kokli un zobenu, Salamans ar grāmatām, His-kija ar lauzni, Manase ar mērinstrumentu un Jošafats ar cirvi rokās. Tie bija darbarīki, ar kuriem šie ķēniņi cēluši Jeruzālemes templi, tagad šīs tradīcijas turpināja Esko-riāls, kas kristīgajai pasaulei bija tas pats, kas vecās derības ļaudīm Salamana templis.

Šiem ķēniņiem garām gāja Karloss Ceturtais. Viņa priekšā vaļā vērās baznīcas galvenās durvis, tās atdarīja tikai karaļnama piederīgajiem, kā dzīvajiem, tā mirušajiem. Nejuzdamies visai ērti, cienīgu un drūmu seju, smagnējais karalis soļoja cauri šīs lieliskās celtnes lepnajai un pārdrošajai harmonijai, un, lai arī viņš bija stalta auguma, šai varenajā telpā zem gigantiskā kupola šķita niecīgs kā pundurītis.

Pa kāpnēm, kuru sienas un velves bija klātas ar visizmeklētākā marmora plāksnēm, viņš devās lejā uz infantu panteonu, kur atdusējās prinči, princeses un tās karaļu sievas, kuru bērni nenokļuva uz troņa. Tad viņš kāpa arvien zemāk pa granīta kāpnēm un nokļuva karaļa pan-teonā. Tā bija astoņstūraina telpa, lepnākais un greznākais mauzolejs Eiropā, tā sienas klāja jašma un melnais marmors. Kapliča bija ierīkota tieši zem *capilla mayor* — galvenās kapelas altāra, un garīdznieks, paņemdams hos-tiju, stāvēja tieši virs mirušajiem karaļiem, kuri tādā kārtā arī kļuva par dieva žēlastības saņēmējiem.

Un te, lūk, starp bronzas zārkiem, kuros atdusējās viņa priekšteči, tagad stāvēja Karloss Ceturtais.

Noraudzījās viņš uz burtiem,

Kuri cēlā vienkāršībā Pauda abu viņu vārdus,
Un uz abiem tukšiem zārkiem;
Vienam uzraksts bij: «Dons Karloss Ceturtais,» uz otra rakstīts:
«Karaliene Marija Luīze.»

Stāvēja viņš labu bridi; Paražas tā lika darīt. Aizskaitīja viņš līdz trīssimt. Tad pa kāpieniem no velves Steidzās augšup aizvien ātrāk. Cauri baznīcai viņš skani Gāja, pāri pagalmam, gar Jūdu valdniekiem ar steigu, Neskatoties. Devās augšā Gaišajās un priecīgajās Telpās. Tur starp patīkamām Gleznām nometa viņš smago, Drūmo tērpu, pārģērbdamies Medībām.

15

Goijam telpas nebija ierādītas Eskoriālā, bet gan San-lorenso viesnīcā. Tas jau arī bija sagaidāms; neraugoties uz saviem milzīgajiem apmēriem, Eskoriāls visus galma viesus uzņemt nevarēja. Bet Goijam garastāvoklis tomēr bija sabojāts.

Atnāca dons Migcls. Goija apjautājās par doņju Lusiju. Jā, viņa esot te, viņai klājoties labi; Migels bija manāmi atturīgs. Možāks viņš kļuva tikai tad, kad sāka runāt par politiku. Viņš stāstīja, ka miera sarunām ar Franciju, ko patlaban vedot Bāzelē, vēl neesot nekādu panākumu. Francija liedzoties izdot mirušā karaļa Luija Sešpadsmitā mazgadīgo dēlu un meitu. Bet Spānijai esot goda lieta panākt karalisko bērnu atbrīvošanu, un dons Manuels šai punktā negribot piekāpties.

Vēlāk Goija sastapa abatu donu Djēgo un doņju Lusiju. Abats pastāstīja sīkāk par sarežģīto politisko situāciju. No tīri militāra viedokļa karš esot pazaudēts. Bet tikai karaliene esot saprātīga un gatava miera labā atteikties no Francijas karaļa bērniem. Karloss vilcinoties, jo viņu kūdot dons Manuels. Tas pats aizrāvies ar ideju apprecēt mazo franču princesi, lai tādā kārtā iegūtu suverēna firsta titulu.

— Un mūsu Pepa atbalsta viņa plānus, — Lusija stāstīja, un viņas sapņainās acis, kas stāvēja tālu viena no otras, Goijam šķita vēl zobgalīgākas un viltīgākas nekā parasti.

lll

— Vai Pepa vēl aizvien ir šeit? — viņš jautāja, nepa* tīkami pārsteigts.

Abats paskaidroja: — Kopš admirāļa Masarrēdo atlaišanas seņjorai Tudo radušās grūtības ar pensiju. Viņa uzturas te, lai šo jautājumu nokārtotu galmā.

— Karaliene brīnās, — Lusija papildināja, — ka seņ-jora Tudo šī jautājuma izšķiršanu nevar pagaidīt Madridē. Bet jūs taču pazīstat mūsu Pepu. Viņa nu reiz ir šeit un prom braukt vairs negrib. Viņa ieņēmusi galvā domu, ka viņas Manuelam jāprec Francijas karaļa meita. Vai katru otro dienu viņa dzied tam balādi par jaunekli Rainīro, kas varonīgi nolaupa infanti.

— Skaidrs ir vienīgi tas, — piezīmēja abats, — ka seņ-joras Tudo atrašanās Eskoriālā nepadara vieglāku mūsu miera delegācijas uzdevumu.

Goijain nepatika, ka viņa agrākā draudzene Pepa iejaucas valsts darīšanās. Tas nebija pieklājīgi, tas runāja pretim dieva noteiktajai kārtībai.

— Jums vajadzētu viņu apciemot, don Fransisko, — laipni un viltīgi piezīmēja Lusija. — Viņa dzīvo lejā viesnīcā.

Fransisko nolēma izvairīties no Pepas. Nākošajā rītā viņš devās uz Eskoriālu, Tai, kā to prasīja etiķete, būtu klāt karalienes rīta pieņemšanā. Viņš nezināja, vai doņja Kaijetāna izpildīs pienākumus kā galma dāma, vai viņš patiesi vēlas to redzēt vai arī baidās no tās.

Priekštelpas bija grezni tērptu kungu un dāmu pārpildītas. Tur bija abats, tur bija karaliskās Francijas sūtnis msjē de Avrē, tur bija arī — Fransisko garastāvoklis sadrūma — Karnisēro, viņa amata brālis, šis brāķdaris, kurš neprata neko citu kā ar lētu efektu gūt augstu cenu.

Atvērās karalienes guļamtelpu divviru durvis. Pie tualetes galdiņa sēdēja Spānijas karaliene. Ceremoniāli, ar rūpīgi iemācītām kustībām augstākās muižniecības dāmas izpildīja savu pienākumu: viena hercogiene pasniedza svārkus, grāfiene — blūzi, cita marķīze — lentas. Ar iemācītām kustībām, nedabiskām, izsmiņķētām sejām šīs košās lelles melanholiski, ar sastingušu smaidu uz lūpām rosījās pa istabu, un Cloija vēroja un nesaprata: vai šis gadu-simtiem vecais, krāšņais un svinīgais rituāls bija smieklīgs vai lielisks?

Viņš ieraudzīja hercogieni Albu, un viņa sirds sāka straujāk pukstēt. Viņas kustības bija tādas pašas kā cilām, viņa bija izgreznojusies kā lelle. Ja citas dāmas šeit,

I skoriāiā, zem kura velvēm atdusējās pasaules valdnieki, izturējās pēc vecvecajām paražām, tad viņas tēloja komēdiju un kļuva smieklīgas; bet doņja Kaijetāna šeit iederējās — viss, ko viņa darīja, bija iedzimts un mantots.

Dons Manuels uzaicināja Goiju pie sevis. Izteica viņam savu prieku, ka varēšot, pozēt jaunai ģīmetnei. Bet patlaban viņam diemžēl neesot laika. Jau tā grūto miera sarunu gaitu sarežģījot personīgās dzīves problēmas.

— Mūsu kopējā draudzene seņjora Tudo, — viņš paskaidroja, — grib iztaisīt no manis varoni. Tas ir jauki un patriotiski. Bet beigu beigās es taču nedrīkstu ļaut noasiņot mūsu zemei tikai tāpēc, lai tēlotu varoni pats sev un Pepai. Es esmu valstsvīrs. Man jāklausa saprāta balsij, politiskai nepieciešamībai, bet ne jūtām.

Goija nepatikā klausījās. Droši vien te atkal kaut kas slēpās, kāda pārmērīga un nekaunīga prasība, kaut kas pazemojošs.

— Bez tam, — ministrs turpināja, — mūsu karaliene ir kļuvusi nervoza, viņu nomāc to jautājumu svarīgums, kuri viņai jāizlemj, un viņa pieķeras nenozīmīgiem sīkumiem, piemēram, mūsu draudzenes Tudo klātbūtnei Eskoriālā. Seņjora, protams, pakļaujas valdnieces gribai, tomēr pilnīgi pamatoti jūtas apvainota. Pirms viņa atgriežas atpakaļ uz Madridi, es vēlētos sagādāt viņai kādu prieku. Kā būtu, ja mēs atkārtotu tādu pašu jautru, omulīgu vakaru kā toreiz, kad, pateicoties jūsu palīdzībai, man bija radusies patīkamā iespēja

iepazīties ar seņjoru Pcpu?

— Vai tā ir Pepas izdoma? — ar pūlēm slēpdams savu nepatiku, jautāja Goija.

— Pa daļai viņas, pa daļai mana, — dons Manuels atzinās. — Pepa iedomājusies, ka vakaru vajadzētu sarīkot te, manos apartamentos Eskoriālā. Tas viņai, šķiet, būtu sevišķi patīkami.

Tagad Goijas garastāvoklis bija galīgi sabojāts. Kas tik viss Pepai neienāk prātā? Kāpēc viņa grib sarīkot savas apšaubāmās viesības Spānijas visizcilākajā pilī? «Prāts debesīs, deguns pelnos,» viņš drūmi atcerējās veco parunu. Un kāpēc Pepai vajadzīgs viņš, Fransisko? Vai viņa gribēja palepoties ar to, cik tālu tikusi? Taču viņš neatrada nekādu iespēju noraidīt ministra lūgumu.

Tā nu nākošajā vakarā Goija pa svinīgajām kāpnēm cauri garajiem, drūmajiem gaiteņiem atkal devās pie dona Manuela.

Priekštelpā sēdēja Pcpas dueņj'a kaulainā Končita. Viņa pazemīgi apsveica Fransisko, bet viņas kalsnajā sejā pavīdēja nekaunīgs, familiāri rupjš smīns.

Pie dona Manuela bija sanākusi tā pati sabiedrība, kas toreiz pie doņjas Lusijas, trūka vienīgi Agustīna un piesardzīgā dona Migela. Savā vienkāršajā, zaļajā tērpā Pepa bija ļoti skaista, gandrīz vai pret savu gribu Fransisko to pateica arī viņai pašai. Viņš ļoti labi saprata, kas notiek Pepas dvēselē, saprata viņas pazemojumu un viņas triumfu. Vajadzēja tikai no viņa aiziet, un Pepa ieguva visu, ko vien sieviete var iekārot. Te nu viņa, Pepa Tudo, stāv nekaunīga un lepna visvarenākajā Spānijas pilī, zem kuras velvēm atdusas mirušie karaļi, un rīko viesības, un Fransisko ierodas šeit pēc viņas pirmā mājiena un nedrīkst atteikties. *«Trāgalo, perro»* — še, rij, suns!

Pepa viņu apsveica nepiespiesti, laipni, vēsi.

— Priecājos, ka beidzot jūs ieraugu, don Fransisko. Dzirdēju, jūs esot ieradies šeit, lai gleznotu majestāti. 2ēl gan, ka jums tik ilgi liek gaidīt. Arī es esmu te ieradusies nokārtot darīšanas. Kas man bija vajadzīgs, to esmu gandrīz jau panākusi, un rīt braucu atpakaļ uz Madridi.

Goijam gribējās viņu sagrābt pie pleciem, pamatīgi sapurināt, iesviest viņas nekaunīgajā sejā dažus sulīgus, neķītrus vārdus, bet dona Manuela klātbūtnē vajadzēja savaldīties.

Dons Manuels izturējās tā, it kā tā būtu visparastākā lieta pasaulē, ja viņš savu reprezentācijas dzīvokli Esko-riālā atvēlējis Pepai viesību sarīkošanai; viņš bija jautrs, runīgs, skaļš. Un tomēr šī bezrūpīgā jautrība nebija īsta. Tiesa, doņja Marija Luīze viņam bija daudz ko piedevusi, — bet vai šoreiz viņš nebija atļāvies pārāk daudz?

Neviltotu prieku šis vakars sagādāja abatam. Viņš izbaudīja Lusijas tuvumu. Aplinkus, lēnām un gudri viņš bija ar to sadraudzējies; tagad Lusija vēroja politiskos notikumus ar viņa —

abata acīm, tāpat kā viņš izjuta draiskulīgu prieku par šo viesību zaimojošo noskaņu. Karalis Filips Otrais, šis lielais nākotnes pareģis, pat sapņos nebūtu varējis iedomāties, ka virs viņa kapa velvēm kādreiz līksmosies karaļvalsts pirmais ministrs ar savu draudzeni.

Sai vakarā Pepa nodziedāja savas romances — vienu, pēc tam otru, trešo. Viņa dziedāja romanci par karali donu Alfonso, kas Tolēdo pilsētā iemīlējies ebrejietē, *Ra-quel la fertnosa,* — «skaistajā Rahelē», un nodzīvojis ar to septiņus gadus, aizmirsdams savu karalieni angļu Leo-uoru. Bet tad beidzot grandi sašutumā ebrejieti nosituši. Karalis bezgala skumis. Pepa dziedāja:

Sāpes karaļsirdi lauza,
Rahele bij zudusi.
Skumjas dvēseli tā grauza,
Mīlā kas reiz degusi.

Bet tad parādās eņģelis un pārmet karalim viņa vainu. Viņš nožēlo savu pārkāpumu un, lai izpirktu grēku, nogalina tūkstoš mauru.

Tā dziedāja Pepa. Pārējie viesi domīgi klausījās.

— Mūsu Pepa, — neko nedomādams, teica dons Manuels, — grib pataisīt mani par īstu senspāņu varoni. — Un Pepa tāpat nevērīgi atbildēja:

— Manī nav ne lāsītes ebreju vai mauru asiņu. Esmu cēlusies no vecas tīrasiņu kastīliešu dzimtas. — Un viņa pārmeta krustu.

— To es zinu, — dons Manuels pasteidzās atbildēt, — mēs visi to zinām.

— Tu dziedi vēl labāk nekā agrāk, Pepa, — Goija teica, kad viņam radās izdevība runāt ar viņu divatā. Pepa paskatījās ar savām nekaunīgajām, zaļajām acīm viņam tieši sejā.

— Manas romances ir skaistākas nekā dzīves īstenība, — viņa atbildēja.

— Kā dzirdu, tu tagad interesējoties par politiku? — Goija jautāja.

Pepa laipni atteica: — Es interesējos par Spāniju un par donu Manuelu. Kad vēl bija dzīvs mans nelaiķis Felipe, kā arī manas draudzības laikā ar admirāli es interesējos par floti. Kad mēs bijām draugi — tad par glezniecību. Vai jūs atceraties, ka vērsu jūsu uzmanību uz to, ka seņjora Masarrēdo roka uz ģīmetnes bija izdevusies par īsu? Tagad interesējos par donu Manuelu. Viņš ir ievērojamākais valstsvīrs Spānijā, kāpēc gan viņam nekļūt par ievērojamāko visā pasaulē? Bet nedomājiet, ka es aizmirstu savus vecos draugus. Pēc mana ierosinājuma dons Manuels ieteicis karalim izmantot brīvo galma pirmā gleznotāja vietu. Diemžēl pagaidām dons Karloss ietiepjas un grib ietaupīt tieši šo algu.

Goija savaldījās.

— Tavā vietā, Pepa, — viņš teica, — to, ko darīt ar Luija

Sešpadsmitā bērniem, es atstātu spāņu karaļa un franču republikas konventa ziņā.

Vēl arvien Pepa nenovērsa no viņa skatienu.

— Jūs esat gudrs, don Fransisko, — viņa atbildēja. — Jūs neesat tāds kā manās romancēs apdziedātie vīrieši. Jūs vienmēr esat labi pratis likt lietā savu gudrību. Droši vien arī šis padoms, ko jūs man nupat devāt, ir labs. Starp citu, esmu tam jau paklausījusi, pirms man to devāt.

Goija domās sev teica: «Izvelc sievieti no ūdens, un viņa apgalvos, ka tu pats esi tur iekritis.» Tajā pašā laikā, kaut gan to vārdos diezin vai būtu pratis izteikt, viņš ar savu attīstīto, zemniecisko, vīrišķīgo instinktu nojauta, ko pārdzīvo Pepa. Tieši tas, ka viņa tā cenšas to sāpināt, pierāda, cik ļoti viņa tam pieķērusies. Pietiktu tikai pamāt ar roku, un, kaut arī flegmatiska, viņa būtu metusies sava bijušā drauga apkampienos. Lai viņa zobojas, lai izturas augstprātīgi un iedomājas, ka ir pārāka, viņam tomēr Pepas bija žēl.

Goiju nodarbināja doma, kā Manuels un Pepa nobeigs šo vakaru. Vai viņi iedrošināsies visu nakti pavadīt Esko-riālā zem viena jumta ar karalieni, virs Kārļa Piektā un Filipa otrā kapeņu velvēm?

Lusija un abats atvadījās. Taču Pepa nemaz nerosījās uz iešanu. Arī Goijam bija laiks posties mājup.

— Ar labu nakti, don Fransisko, — Pepa teica savā rāmajā, patīkamajā balsī. — Ar labu nakti, Frančo, — viņa teica un paskatījās viņam cieši acīs.

Izgāja Fransisko cauri Priekštelpai. Tur snauda vecā Dueņja; tā, greizi smaidot,

Piecēlās un paklanījās.

Pārkrustoties viņam šķita,

I < a šī sausā vecene, ko Redz zem Eskoriāla jumta,

Ir kā grēks, kas daudzkārt lielāks Nekā nakts, ko bauda kopā Manuels ar Pepu.

No Eskoriālā uz viesnīcu tika atsūtīta vēstule galma gleznotājam donam *Francisco de Goya y Lucientes*. Tur bija rakstīts: «Rīt man nav jāapkalpo karaliene. Kāpēc es nekad neredzu jūs pie sevis rīta tualetes laikā? Jūsu draudzene Kaijetāna de Alba.»

Ar rūgtuma pilnu sirdi viņš bija gaidījis šo vēsti. Visas sliktās nojautas tagad pazuda kā nebijušas. «Jūsu draudzene Kaijetāna de Alba». *«Elle est chatoyante,»* viņš domāja, bet šoreiz gan ar maigumu.

Nākošajā dienā, tikko Fransisko bija ieradies, Kaijetāna tūliņ aicināja viņu pie sevis.

— Cik labi, ka jūs beidzot atnācāt, don Fransisko, — viņa apsveica to, — mums daudz kas pārrunājams. Palieciet, kad citi aizies! — Viņas trauslā, mazliet skarbā balss bija bezrūpīgi skaļa, tā ka arī citi apmeklētāji dzirdēja viņas vārdus, un tajā skanēja neviltota sirsnība.

Bija ieradušies diemžēl vēl arī daudzi citi viesi un turklāt daži tādi, kurus Goija nelabprāt gribēja sastapt. Tur, protams, bija slaidais gaišmatis doktors Perāls, tur bija arī viņa amata brālis brāķdaris Karnisēro, tur bija skaistais, ākstīgais marķīzs de Sanadrians, kura laipnajās manierēs Goija vienmēr nojauta augstprātību, tāpat tur bija arī toréadors Kostiļjāress, kuram Eskoriālā nu gan nebija vietas.

Un Kaijetāna katram dāvāja laipnu skatienu. Gaidot Fransisko prieks apsīka. No visiem, kas viņu uzrunāja, viņš strupi atvairījās.

Pagrieza šai sabiedrībai muguru un apskatīja raibos gobelēnus pie sienām.

Hercogi AI bas Eskoriālā aizņēma dažus no tiem nedaudzajiem apartamentiem, kurus karalis bija licis iekārtot pēdējo gadu desmitu vieglajā gaumē. Viens no gobelēniem izgatavots pēc Goijas meta, viņš to bija radījis tajā laikā, kad bezrūpīgi un priecīgi gleznoja visu, kas tik vien ienāca prātā. Gobelēns attēloja līksmu tautas dzīves ainu. Četras meičas uzjautrinājās, mezdamas gaisā *pelele* — lēkātāju ķipariņu. Kompozīcija nebija slikta, kustības dabiskas. Un tomēr viņam šis darbs nepatika. Sīs mahas, šīs meitenes no vienkāršās tautas, kas lika lellei lēkāt, nebija īstas. Tās nebija mahas, tās bija galma dāmas, kas tēloja mahas, un viņu jautrība bija tā pati saltā un

mākslotā jautrība, ko viņš bija novērojis karalienes rīta tualetes laikā. Lēkātāja ķipariņa smieklīgās un nožēlojamās kustības bija daudz dabiskākas nekā meiču kustības.

Savā laikā viņam bija ļoti patikušas šādas jautras ķekatas, un viņš tajās cītīgi piedalījās. Visi tajās piedalījās. '?iņa amata brāļi Parīzē gleznoja Versaļas kungus un dāmas kā aitu ganus un ganes, tikpat stingus un samākslotus kā viņš savas mahas un maho. Pa šo laiku dažiem no šiem galantajiem ganiem un skaistajām ganēm bija jau nocirstas elegantās leļļu galvas. Arī viņš pats, lai gan viņam tagad klājās labāk nekā toreiz, bija daudz ko mācījies, un viņam tautas dzīves ainu jautrība tagad likās muļķīga, nedabiska, kaitinoša.

Līksmās, neizteiksmīgās sejas uz gobelēniem patiesībā nebija portreti, un tomēr tās bija portreti. Ar pilnām tiesībām viņš varēja teikt, ka trešā no šīm dāmām ar lelles seju nav hercogiene Alba, bet tomēr tā bija viņa. Sai ziņā Goija bija nepārspējams meistars, viņš prata sejai piešķirt līdzību un tajā pašā laikā neatklāt to. Jā, tā bija viņa, Kaijetāna, kas ar prieku lika lēkāt savam *petele.*

— Dāmas un kungi, mana tualete nu būtu kārtībā, — negaidīti drīz paziņoja Alba un laipni, bet noteikti norādīja, ka apmeklētājiem laiks iet. — Don Fransisko, jūs palieciet, — viņa atkārtoja.

— Mēs iesim pastaigāties, Eifēmija, — viņa sacīja savai dueņjai, kad visi bija aizgājuši. — Tā ir doņja *Luisa Maria, Beata Eufemia de Ferrer y Eslala,* — viņa iepazīstināja. Fransisko dziļi palocījās un teica:

— Man ir gods un prieks iepazīties ar jums, doņja Eifēmija. —

Mīlas piedzīvojumos ar dižciltīgu dāmu dueņjai bija svarīga loma — bieži vien tā lika smieties vai raudāt.

Istabenes piestūma tualetes galdiņu ar jaunām krēmu kārbiņām un smaržu pudelītēm; iecerētai pastaigai bija nepieciešami dažādi aizsarglīdzekļi pret sauli. Goija noskatījās, kā Kaijetānas brūngani bālā, ovālā seja kļuva balta jo balta; un tomēr arī tad šī seja ar pārsteidzoši augstajām uzacīm palika tā pati vienreizējā Albas seja. Kur gan viņam bija acis, kad viņš gleznoja gobelēna trešo meiču?

— Un kādu tērpu mana dūjiņa izvēlēsies pastaigai? — dueņja jautāja Kaijetānai. — Zaļo no Parīzes vai Anda-lūzijas, vai arī balto muslīnu no Madrides?

— Protams, balto, — Kaijetāna pavēlēja. — Un sarkano jostu.

Ar Goiju viņa vairs nesarunājās, tualete aizņēma visu viņas uzmanību. Madrides dāmas bija pieradušas apģērbties vīriešu klātbūtnē, nekautrīgi viņas rādīja savas rokas, plecus, muguru, krūtis, bet pēc sensenās paražas stingri vēroja, lai neatsegtu kājas. Doņja Kaijetāna neslēpa arī kājas. «Ja meiča kājas tev rāda, drīz neliegs tā arī jāvārda,» Goijam iešāvās prātā kādas senas tonadiļjas piedziedājums.

Neraugoties uz savu kaisli un iekāri, Goija ar ievingrinātu skatienu visos sīkumos iepazinās ar ģērbšanās ceremoniju. Vērīgu aci to vadīja dueņja. Doņja Eifēmija bija tieva un gara, galva liela, ar slīpu pieri, plakanu degunu un uzmestām lūpām, kakls vājš. Alba apgājās ar veco, cienīgo, melnās drānās tērpto sievieti gan valdonīgi, kā ar verdzeni, gan ar jocīgu, gandrīz vai izlaidīgu intimitāti. Baltais muslīna tērps bija īsāks nekā īstenībā atjauts, bet tas nevilkās pa zemi un bija vispiemērotāks pastaigām. Beidzot bija aplikta arī sarkanā josta un kuplie, melnie mati ietverti plānā tīkliņā.

Ieradās pavadoņi, kurus doņja Kaijetāna mēdza ņemt līdz pastaigās, pāžs Hulio, desmit gadus vecs zēns bāli dzeltenīgu seju, smailu degunu un nekaunīgām acīm, un maza, varbūt gadus piecus veca nēģeru meitenīte Marija Lusa. Dueņja paņēma saulessargu, pāžs somiņu ar pūderi un smaržām, bet nēģeru meitene turēja uz rokām mazo, balto, pūkaino sunīti Huanito.

Mazā procesija ar Kaijetānu un Goiju priekšgalā virzījās lejup pa lielajām kāpnēm un pa svinīgajiem gaiteņiem devās laukā dārzā. Viņi soļoja pa grantētajiem līkloču celiņiem starp puķu dobēm, buksusu un īvju dzīvžogiem, bet aizmugurē pacēlās varenā, drūmā pils. Tad Kaijetāna atstāja dārzu valstību un sāka iet pa taku, kas strauji sašaurinājās un veda augšup uz *«silta del Rey»* — uz karaļa sēdekli — klints izcilni, no kura pavērās brīnišķs skats uz Eskoriālu.

Gaiss bija patīkami svaigs, gaišajās debesīs spīdēja bāla saule, žužināja viegls vējiņš. Alba soļoja vingri un priecīgi, graciozās kurpītēs autās kājas pēc sava laika modes prasībām likdama uz āru; kreisajā

rokā, viegli šūpodama, viņa nesa aizvērtu vēdekli. Neliela auguma, pievilcīga un droša viņa gāja pa šauro, akmentiņiem nosēto {aku, kas cauri pelēkbrūnajam tuksnesim lēni veda augšup uz Gvadarramas priekškalni.

Viņai blakus, tikai mazliet iepakaļ, gāja Goija. Visiem viesiem, kas ieradās Eskoriālā, saskaņā ar etiķeti bija jāvalkā galma tērps; Goija mazliet pašaurajā tērpā gāja stīvi, platmale, zobens un parūka viņu apgrūtināja. Tieši sev priekšā viņš redzēja hercogienes Albas mazo augumu, sarkanā josta cieši apņēma viņas maigi veidotos gurnus. Un tā nu Kaijetāna soļoja viņam pa priekšu — maza, tieva, lokana; par iešanu īsti nevarēja saukt to, kā viņa gāja, ne ari par dejošanu, grūti bija atrast piemērotus vārdus, lai attēlotu viņas gaitu.

Goijam šķita, ka šim ceļam, kas gāja augšup pa saules apmirdzēto, pelēkbrūno, akmeņaino tuksnesi, nav gala. Melni tērptā dueņja cienīgi un bez kurnēšanas devās uz priekšu savā vecīgajā gaitā, pāžs Hulio garlaikots nesa smaržas un pūderkārbas, mazā nēģeriete Marija Lusa skraidīja uz priekšu un atpakaļ, bet šunelis kvekšķēja sirdīgi un pavēloši, ik mirkli prasīdamies zemē, lai paceltu pakaļējo kājeli. Goija saprata, cik smieklīga ir šī mazā,, koši un moderni tērptā procesija, kas tik ākstīgi virzījās uz priekšu pa mūžseno tuksnesi.

Pāri plecam Alba sarunājās ar viņu.

—- Vai seņjora Tudo dzīvo tajā pašā viesnīcā, kur jūs? — viņa apjautājās.

— Seņjora Tudo, cik man zināms, ir aizbraukusi, — viņš atbildēja, pūlēdamies izturēties vienaldzīgi.

— Man stāstīja, — viņa turpināja, — jūs esot sarīkojis seņjorai Tudo par godu jaukas svinības. Jeb vai tas bija dons Manuels? Pastāstiet taču kaut ko! Neesiet tik pedantiski diskrēts. Dons Manuels ir ietiepīgs, bet arī itāliete nav no piekāpīgajām. Kā jūs domājat, kurš kuru pieveiks?

— Es neesmu īsti lietas kursā, hercogienes kundze, — viņš sausi atbildēja.

— Nesauciet mani vismaz par hercogienes kundzi, —• viņa pieprasīja.

Klints izcilnis bija sasniegts, *silla del Rey,* karaļa Filipa mīļākā atpūtas vieta, no kurienes viņš vēroja pils būves gaitu, skatījās, kā tika likts akmens pie akmens. Alba apsēdās, aizvērtais vēdeklis gulēja uz ceļiem, dueņja un abi bērni nometās viņai aiz muguras zemē. Goija palika stāvot.

— Apsēdieties taču arī jūs! — viņa pāri plecam pavē-li ja. Neveikli viņš notupās zemē, viņu traucēja zobens, viņu traucēja asie akmentiņi.

— *Cubrios,* lieciet cepuri galvā, — viņa atkal pavēlēja, un Goija nezināja, vai viņa ar nodomu vai bez nodoma, nopietni, pa jokam vai

zobodamās lietoja to pašu parasto uzrunu, ar kādu karalis pagodināja savus pirmos divpadsmit grandus. Te nu viņa sēdēja — kaprīza, trausla uz sava akmens sēdekļa un skatījās pāri mirgojošajam tuksnesim uz pili. Tā varbūt te bija sēdējis arī viņas sencis, kuru ne vienu reizi vien šurp tika aicinājis fanātiskais karalis Filips; šeit viņš, šis senais Albu dzimtas pārstāvis, šķiet, arī pārdomāja norādījumus, kurus viņam savā paklusajā, laipnajā balsī bija devis karalis, — pavēles uzbrukt kādai nepaklausīgai valstij vai iznīcināt ķecerīgu provinci.

Alba sēdēja pavisam klusu, arī citi nemaz nepakustējās. Milzīgais mirguļojošais tuksnesis, pret kura fonu pacēlās pils, tikpat sastingusi un nekustīga kā šis tuksnesis, viņu mulsināja.

Arī Goija, tāpat kā pārējie, cieši vērās akmeņainajā tuksnesī. Pēkšņi viņš ieraudzīja, ka tuksneša pamalē kaut kas iznirst, ka kaut kas kustas pāri tuksnesim, — kāda būtne, nereāla, tomēr ļoti skaidri saskatāma, bālgana, tikpat pelēki brūna kā pats tuksnesis, — vai tas bija milzīgs krupis vai arī bruņurupucis? Kaut kas dīvains — cilvēka galva ar milzīgām, izvalbītām acīm. Lēnām, bet nenovēršami šis radījums līda tuvāk; plaši atvērtu muti, viltīgi un velnišķīgi ņirgdams, pārliecināts par savu spēku un par sava upura nespēku, tas līda šurp.

Vajadzētu iet prom, — kāpēc visi paliek sēžot? Bija gari, kas darbojās tikai naktīs, un arī tādi, kuru vara izpaudās vienīgi dienā. Tie sastopami retāk, toties ir bīstamāki.

Goija pazina spoku, kas tur gaišā dienas laikā līda šurp; jau bērnībā viņš bija dzirdējis par to, tam bija nevainīgs, pat patīkams vārds, to sauca *«El Yantar»,* «dienvidus», vai, vēl pievilcīgāk, *«La Siesla».* Bet tas bija ļauns gars, ļauns ar savu smīnu, spīguļošanu un laipnību; tas parādījās tikai saulainā laikā, vajadzēja saņemt sevi rokās, lai pieceltos un aizietu.

Pēkšņi Alba ierunājās, un krupim līdzīgais spoks tūlīt pazuda, tuksnesis kļuva tukšs.

— Vai jūs zināt, — viņa teica, — ka šoreiz pa manu uzturēšanās laiku Eskoriālā ar mani notiks kaut kas ārkārtējs?

— Kālab jūs tā domājat? — Goija jautāja.

— Eifēmija man to pateica, — Kaijetāna atbildēja,

— un uz viņu var paļauties. Viņa prot pareģot nākotni, viņa draudzējas ar raganām. Ja viņa mani kādreiz sakaitinās, es viņu nodošu inkvizīcijai.

— Nerunājiet taču tik ļauni par mani, mana dūjiņa, — dueņja lūdza, — galma gleznotāja kungs ir gudrs vīrs un saprot jokus. Bet jūs kādreiz varat aizmirsties un sarunat tādas lietas svešu klātbūtnē.

— Pastāsti mums kaut ko, Eifēmija, — Alba pavēlēja.

— Pastāsti par tiem, kas dzīvi aprakti Eskoriālā mūros.

— Tie ir seni nostāsti, — dueņja atbildēja, — un dons Fransisko

tos droši vien jau zina.

Bet Kaijetāna pavēlēja: — Negražojies! — Un Eifēmija sāka stāstīt.

— Kāds jauneklis, vārdā Mateo, no Sanlorenso ciema mūžīgi kurnējis par lielajām nodevām, ko klostera brāļi prasījuši no zemniekiem, un vispār bijis ķeceris. Klostera brāļi apsūdzējuši viņu inkvizīcijai. Bet tad Mateo pārvērties par melnu suni un gaudojis caurām naktīm, lai sakūdītu ciema iedzīvotājus pret klostera brāļiem. Beidzot šie brāļi pakāruši suni pie klostera jumta kores. Tad suns atkal pārvērties un parādījies ciemā iznesīga jauna karavīra izskatā, kurš apgalvojis, ka esot nogalinājis simt divdesmit septiņus maurus, un ari viņš kūdījis pret klostera brāļiem. Taču kāds mācīts mūks atklājis, ka suns, kareivis un Mateo ir viens un tas pats radījums, un paziņojis inkvizīcijai. Kad ieradušies gūstītāji, kareivis atkal pārvērties par suni. Tad klostera brāļi saķēruši suni un ierakuši viņu dzīvu kādas piebūves pamatos; tas noticis toreiz, kad klosteri pārbūvējuši par Eskoriālu.

— Vēl tagad, — vecā pabeidza stāstīt, — pilna mēness naktīs reizēm dzirdama suņa gaudošana.

— Interesants nostāsts, — Fransisko piebilda.

— Starp citu, — Alba pār plecu pavērsās pret Fransisko, — man ir vēl viena pareģe, manas vecmāmiņas istabene. Sī istabene, to sauca par Brihidu, savā laikā tika sadedzināta kā ragana. Daudzi teica, ka viņa neesot vainīga, bet, kad bende lūdzis no viņas piedošanas skūpstu, viņa neesot to skūpstījusi, [1]— droša pazīme tam, ka viņa bija ragana. Viņa bieži ierodas pie manis un pareģo, kas notiks nākotnē. Brihida ļoti labi pareģo.

— Ko tad viņa jums pareģojusi? — Goija jautāja.

Kaijetāna lietišķi atbildēja: — Ka es nenodzīvošu līdz sirmam vecumam un ka man jāņem no dzīves viss, ko tā spēj sniegt.

Pievērsdama viņam seju,

Mirdzošām un lielām acīm Raugās tā un iejautājas:

«Sakiet — raganām jūs ticat?»

«Protams, ticu,» Goija īgni Atbildēja savas puses Pasmagajā dialektā,

Kurā reizēm izsacījās.

«Saprotams,» viņš atkārtoja,

«Tiešām ticu raganām.»

17

Dienas aizritēja. Fransisko Albu neredzēja un ari neko par viņu nedzirdēja. Viņš kvernēja savā viesnīcas istabā un gaidīja. Zīmēja dienvidus garu, zīmēja to otro, trešo reizi. *«Elle est chatoijante,»* viņš domāja.

Pavisam negaidot viņš saņēma uzaicinājumu pārvākties uz pili. Pēkšņās, priecīgās izbailēs viņš iedomājās, ka šo labvēlību viņam izgādājusi Kaijetāna. Patiesībā ne jau viņa, bet karalis pats bija

vēlējies, lai Goija pārvāktos uz pili. Satraucošais politiskais saspīlējums bija garām, doņ-jas Marijas Luīzes ķilda ar donu Manuelu izbeigta, un karalim radās laiks un patika likt Goijam gleznot savu ģīmetni.

Karloss cienīja savu galma gleznotāju. Kaut arī tukls un flegmatisks, karalis prata reprezentēties. Kā nastu viņš neizjuta arī tradicionālo Spānijas karaļu uzdevumu — veicināt mākslu, it sevišķi gleznieciību. Viņam bija patīkami iedomāties, ka arī pēc nāves turpinās dzīvot labāko meistaru gleznās.

Kopā ar Goiju viņš rūpīgi apspriedās par to, kā viņam šoreiz likt sevi gleznot. Viņš vēlējās trīs reprezentablus portretus, kuriem jābūt uzgleznotiem tā, lai katrs pavalstnieks, tos uzskatot, tūlīt atcerētos karaļa parakstu: *Yo el Rey* — esmu karalis.

Goija jau sen apbrīnoja Velaskesu par viņa prasmi parādīt Filipa portretos, kā karaliskās mantijas lieliskums atspoguļojas valkātāja sejā. No Velaskesa viņš bija mācījies radīt zināmu vienību no cilvēka un viņa tērpa. Viņš bija gleznojis Karlosu sarkanos, zilos un brūnos svārkos, gan izšūtos ar zeltu un sudrabu, greznotos ar lentām un zvaigznēm, gleznojis karali purpurā un sermuļu ādās, arī gvardu korpusa uniformā — gan stāvot kājās, gan sēžot zirgā. Daudzreiz viņam bija palaimējies — labsirdīgā, mazliet parupjā, sasprindzināti cienīgā karaļa Karlosa seja un viņa lieliskais tērps, viņa dubultzods, kas sniedzās vai līdz krūtīm, apaļīgais vēders un mirdzošās ordeņu zvaigznes ieguva gleznā kaut ko jaunu, vienotu un saliedētu, kas skatītājam deva priekšstatu par karaliskumu, un arī pašu omulīgo Karlosu — cilvēku ar miesu un asinīm — attēloja tādu, kāds viņš ir. Viņš priecājās, ka pazīstamajai tēmai varēs atrast atkal jaunus, ietekmīgākus variantus.

Karloss apzinājās savu pienākumu palīdzēt gleznotājam un pacietīgi izturēja dažkārt visnogurdinošākās pozas. Pats viņš nekad neierosināja seansu pārtraukumus, bet bija par tiem pateicīgs. Tādās reizēs viņš draudzīgi pļāpāja ar Goiju kā spānietis ar spānieti. Reizēm viņš noģērba smagos karaļsvārkus, ērti apsēdās platajā krēslā vai arī, palicis kamzolī un biksēs, lieliem soļiem čāpoja no viena kakta uz otru. Tad kļuva redzamas pulksteņu ķēdes un bieži karalis sāka sarunas par saviem pulksteņiem. Vienā ziņā, viņš stāstīja pa pusei jokodams, pa pusei nopietni, viņš esot pārāks par savu lielo priekšteci imperatoru Kārli, proti, — viņš esot panācis, ka visi viņa pulksteņi uz sekundi rādot vienu un to pašu laiku. Un ar lepnumu viņš izvilka no kabatas te vienu, te otru pulksteni, salīdzināja tos, paklausījās, parādīja Goijam un arī lika klausīties. Karalis paskaidroja, ka pulksteņi katrā ziņā vienmēr jānēsā kabatā līdz. Lai īsti spētu darboties, tiesu esot vajadzīgs cilvēka ķermeņa tiešs tuvums, pulksteņos esot kaut kas cilvēcisks. Viņš cenšoties ievērot, lai viņa mīļākie pulksteņi vienmēr

tiktu nēsāti kabatā; tos, kurus nenēsājot pats, viņš liekot nēsāt savam sulainim.

Pasūtīto ģīmetņu gleznošanai Goijam būtu vajadzējis tikai trīs vai četrus seansus; izmantojot skices, svārkus un uniformas, ko varēja nogādāt uz viņa darbnīcu, viņš katrā ziņā būtu spējis strādāt ātrāk un labāk, Bet Karloss

Eskoriālā garlaikojās, seansi viņam sagādāja prieku, viņš pozēja savam gleznotājam piecas dienas, astoņas die* nas — pa divām vai trim stundām katru rītu. Arī sarunas ar Fransisko viņu acīmredzot uzjautrināja. Viņš izjautāja Goiju par viņa bērniem un pastāstīja par savējiem. Vai arī viņš runāja par medībām. Vai arī par saviem mīļākajiem ēdieniem, turklāt viņš nekad neaizmirsa uzslavēt lielisko šķiņķu kvalitāti, kurus ieveda no Estremadūras, no viņa dārgā Manuela dzimtenes.

Beidzot karaliene paziņoja, ka Karloss esot jau pietiekami ilgi nodarbinājis Goiju savā labā, tagad viņa gribot gleznotāju dabūt savā rīcībā.

Doņja Marija Luīze bija labā garastāvoklī. Ziņu par Pepas «orģijām» Eskoriālā viņa nebija uzņēmusi tik traģiski, kā to varēja gaidīt. Svarīgāk bija, ka šī sieviete beidzot bija prom, tā nu viņa atkal varēja tīksmināties par Manuela tuvumu, nekaitējot savai cieņai. Manuels savukārt jutās atvieglots, ka Marija Luīze netaisīja scēnas, no kā viņš bija baidījies, un viņam bija arī patīkami, ja kādu laiku nevajadzēja klausīties Pepas mudinājumos kļūt par varoni. Bez tam gudrā AAarija Luīze parādīja viņam vislielāko augstsirdību. Viņa izturējās tā, it kā Manuels jau sen būtu centies panākt izlīgumu ar Francijas republiku, grandu un ministru klātbūtnē slavēja viņu, Manuelu, kas Spānijai atnesīs mieru. Karalienes draudzība ar savu pirmo ministru bija ciešāka nekā jebkad agrāk.

Un tā nu ļoti jautra un labvēlīga Marija Luīze pozēja Goijam. Viņš bija to jau gleznojis pirms gadiem desmit, kad viņa vēl bija princese — troņmantniece. Toreiz, neraugoties uz skarbo raksturu un neglītumu, viņa varēja valdzināt. Tagad, kļuvusi vecāka un neglītāka, viņa tomēr vēl arvien centās gūt panākumus ne tikai kā karaliene uz troņa, bet arī kā sieviete. No visām Eiropas galvaspilsētām viņa pieprasīja tērpus, veļu, dārgākās ziedes, eļļas, smaržas, pa naktīm lika uz sejas maskas no mīklas un īpašiem taukiem, viņa trenējās deju skolotāja vadībā un, aplikusi ap pēdas locītavu važiņas, staigāja spoguļa priekšā šurp un turp, lai uzlabotu savu gailu. Galējā ne-kautrībā viņa stāstīja Goijam par pūlēm, ar kādām cenšoties saglabāt savu sievietes vērtību. Viņam imponēja šī trakā enerģija, un viņš gribēja gleznot viņu tādu, kāda viņa bija: neglīta un interesanta.

Goija juta, ka viņam šeit trūkst savas darbnīcas un vēl vairāk Agustīna: viņa padoma, viņa īdzīgās kritikas, viņa daudzo

pakalpojumu. Telpu trūkuma dēļ bija neērti prasīt, lai arī Agustīnam ļauj ierasties Eskoriālā.

Par izlīguma pierādījumu dons Manuels bija uzdāvinājis karalienei ērzeli Marsialu, savu staļļu lepnumu, un karaliene gribēja, lai Goija viņu glezno Manuelam kā jātnieci šai zirgā. Bet uzgleznot tāda milzīga apmēra gleznu bez palīga un turklāt tik īsā laika sprīdī bija tikpat kā neiespējami. Un tā Goijam radās labs iemesls prasīt, lai darbā pieaicinātu arī viņa draugu un skolnieku donu Agustīnu Estēvi.

Agustīns ieradās. Zobgalīgi smaidīdams pār visu seju, viņš apsveica draugu, viņš bija ļoti noilgojies pēc Fran-sisko un juta gandarījumu, ka draugs izgādājis ielūgumu uz Eskoriālu.

Tomēr Agustīns ātri vien pārliecinājās, ka Goija darba gaitā pēkšņi it kā pazaudē pavedienu, it kā moku pilns kaut ko gaida, kas tomēr nenāk. Bet drīz vien no Lusijas, Migela un abata vārdiem viņš uzmināja iemeslus, saprata, cik neglābjami šoreiz aizrāvies Fransisko.

Agustīns sāka pelt drauga darbus. Karaļa ģīmetnes ne tuvu neesot tādas, kādām tām vajadzējis būt. Goija gan esot cītīgi ar tām nopūlējies, bet par maz koncentrējies darbam. Tās esot tīri reprezentatīvas gleznas, bet Goija šodien varot sniegt daudz vairāk.

— Es zinu, kāpēc jūs neesat ticis galā ar savu uzdevumu, — viņš paziņoja. — Jūs nodarbojaties ar blakus lietām. Darbā neieliekat visu sirdi.

— Ak tu prātvēder, skauģi, tu puskokalēcēj, — Goija turējās pretim, tomēr samērā mierīgi. — Tu gluži labi zini, ka šīs ģīmetnes ir tikpat labas kā visas citas, kuras esmu gatavojis donam Karlosam.

— Pareizi, — Agustīns atbildēja, — tāpēc tās ir sliktas. Jūs tagad spējat vairāk nekā agrāk. Es atkārtoju: jūs esat slinks. — Viņš domāja par Lusiju, un tas vēl vairāk sakāpināja viņa dusmas. — Jūs esat par vecu vieglām dēkām ar sievietēm, — viņš naidīgi turpināja. — Jums vēl daudz jāmācās, bet jums nav vairs daudz laika. Ja jūs tāpat turpināsiet, tad viss, ko esat darījis, paliks nepabeigts un jūs pats nebūsiet nekas vairāk kā izspiests citrons.

— Pūt tik tālāk, — Goija klusu un dusmīgi nomurmināja. — Šodien es dzirdu labi, šodien es varu uzklausīt lādas domas līdz galam.

— Tev ir neticama un nepelnīta laime, — Agustīns bez vilcināšanās atbildēja. — Karalis tev pozē vienā pozēšanā,

I;iigā tavā priekšā kamzolī un ļauj klausīties, kā tikšķ viņa pulksteņi. Bet kā tu izmanto šo vienreizējo iespēju ieskatīties viņā līdz dvēseles dziļumiem? Vai tu esi Kar-losa sejā iegleznojis to, ko tur redzam mēs, patrioti? Tukša juteklība padarījusi tevi aklu, un tu pat neredzi to, ko redz katrs lajs. *Que vergūenza!* Karloss ar tevi draudzīgi papļāpāja par Estremadūras šķiņķiem, un tu jau viņu esi noturējis par lielu valdnieku un pie parādes frakas un Zelta Aunādas ordeņa esi piegleznojis klāt cieņas pilnu seju.

— Tā, — Goija teica vēl aizvien uzkrītoši mierīgi. — Nu tu esi visu pateicis. Un tagad es sūtīšu tevi uz māju un turklāt uz visvecākā mūļa, kāds vien Sanlorensā atrodams.

Goija gaidīja niknu atbildi. Viņš gaidīja, ka Agustīns skries prom, aizcirzdams aiz sevis durvis tā, ka nodārdēs viss Eskoriāls. Bet nenotika nekas tamlīdzīgs. Agustīns bija paņēmis lapu, ko Fransisko nejauši izrāva no atvilktnes, kad ņēma no turienes ārā karaļa ģīmetnes uzmetumus. Tas bija *«El Yan(ar)»* — dienvidus spoka zīmējums. Un, lūk, Agustīns tagad stāvēja un skatījās, acis no zīmējuma neatraudams.

Bet Goija pretēji paradumam, gandrīz apmulsis, piebilda:

— Tas nav nekas. Tik tāds smērējums vien. Untums. Kaprīze.

No šī brīža Agustīns vairs nerunāja par Fransisko jauno mīlas dēku un par mākslas atstāšanu novārtā. Taisni otrādi, viņš izvēlējās laipnus un piesardzīgus vārdus pat tad, kad runāja par Fransisko darba tīri tehniskiem jautājumiem. Fransisko nebija skaidrs, vai viņam tas patīkami vai ne, ka Agustīns ieskatījies tik dziļi viņa pretrunīgajās izjūtās.

Karaliene Marija Luīze, tērpusies gvardes pavēlnieka mundierī, pozēja Goijam, sēdēdama mugurā ugunīgajam ērzelim Marsialam. Zirgā viņa sēdēja kā vīrietis, viņa bija ļoti laba jātniece, karavīra uniformā tērptā sieviete turēja galvu augsti, lepni un droši. Būtu pieticis, ja turpmākajos seansos viņa pozētu uz koka zirga. Bet Goijam sagādāja skaudru prieku likt karalienei nodemonstrēt savu jāšanas māku vēl otru un trešo reizi, turklāt Agustīna klātbūtnē. Viņš komandēja karalieni, likdams pagriezt zirgu gan uz vienu, gan otru pusi un turēt galvu gan tā vai citādi. Un, izvirzīdams Agustīnu priekšplānā, uzsvēra viņa līdzdalību gleznas tapšanā, jautādams:

— Kā tu domā, Agustīn, — vai to atstāsim tā? Varbūt tev liekas, ka tā būtu labāk?

Kad pirms daudziem gadiem Goija Kādu augstdzimušo gleznā Pirmo reizi attēloja,

Dibenplānā viņš pats sevi Niecīgu bij uzzīmējis,

Kā viņš grandam pasūtīto Darbu pasniedz.

Šodien savam

Draugam, savam skolniekam un Palīgam par prieku Goija Ļāva,lai tas noskatās, kā Karalienei, zirgā sēžot,

Jānopūlas, kamēr Goijam Viņu gleznot labpatiksies.

Tikai žēl, ka vecais Goija,

Viņa tēvs, jau miris. Ai, cik Viņš gan būtu izbrīnījies!

18

Goija gāja pa gaiteni, kas veda no doņjas Marijas Luīzes apartamentiem uz viņa istabu. Viņš atgriezās no karalienes gleznošanas; sulainis sarkanās zeķēs nesa viņa zīmēšanas piederumus. Goijam pretim nāca hercogiene Alba — maza, gracioza, stingru gaitu, viņu pavadīja doņja Eifē-rnija. Goijam sāka trīcēt ccji, grīda zem kājām nolīgojās. Viņa apstājās.

— Labi, ka jūs sastopu, don Fransisko, — viņa teica. Un lēnā, skaidrā franču valodā turpināja: — ilgāk es vairs nevaru te, Eskoriālā, izturēt. Uz vienu vai divām dienām gribu aizbraukt uz Madridi. Es braukšu trešdien. Vai ari jūs būsiet Madridē?

Goiju pārņēma neizsakāmas, aplaimojošas bailes. Te nu 1.1 . bija — piepildījums. Apsolīts noteiktā laikā — trešdien, trešdienas naktī. Bet tūlīt, tajā pašā mirklī, viņa zemnieciskais prāts bija izrēķinājis, ka taisni šai laikā viņš nav brīvs. Ceturtdien agri no rīta karaliene gaidīja viņu uz seansu. Ja viņš neieradīsies, tad viņa karjerai beigas. Nekad viņš vairs negleznos nevienu galma piederīgo, nekad viņš nekļūs par galma pirmo gleznotāju. Viņš atkal nebūs nekas. Bet, ja šī sieviete ar savu lepno, zobgalīgo, brīnišķo seju tūlīt tepat uz vietas, kamēr gaisā vēl nav izplēnējusi viņas pēdējo vārdu skaņa, nedzirdēs Goijas aplaimoto «jā», tā aizies pa gaiteni un zudīs viņam uz visiem laikiem.

Lūk, viņa jau izdarīja vieglu, tikko manāmu kustību, lai ietu, un tikko jaušami padziļinājās izsmiekls ap viņas zobgalīgo muti. Viņš zināja, šī neizdibināmā sieviete jau atminējusi, kas viņā notiek. Viņu pārņēma izbailes, ka viss pazaudēts. Steidzīgi, stostīdamies, aizsmakušā balsī viņš jautāja spāniski:

— Vai esmu pareizi sapratis? Man ir atļauts trešdienas vakarā jūs apciemot Madridē?

Viņa arvien vēl franciski atbildēja: — Jā, jūs, mans kungs, esat sapratis pareizi.

Goija neatcerējās, kā viņš bija nokļuvis savā istabā. Smagi atkritis krēslā, neko nedomādams, viņš sēdēja labu bridi. Viss, ko viņš sajuta, bija: «Izšķirts, viss ir izšķirts.»

Taču pēc tam viņš sāka kalkulēt — viltīgi, apdomīgi, ar zemnieka saprātu. Viņš nebrīnījās, ja liktenis par vienu ar A!bu kopā pavadītu nakti prasīja no viņa augstu cenu, bet vai šī cena tūlīt nozīmēja zaudēt savu karjeru? Varēja taču atrast pārliecinošu un dibinātu iemeslu, lai atceltu seansu pie karalienes. Piemēram, ja kāds saslimtu, gulētu uz nāves gultas, kāds no viņa tuvākajiem ģimenes locekļiem. Tāda satura vēstuli vajadzētu parādīt karalienes pirmajam kambarkungam.

— Kad tad tu beidzot brauksi uz Madridi pie Esker-ras? — stundu

vēlāk mazliet pārāk skarbi viņš jautāja Agustīnam. — Cik ilgi tu man vēl liksi gaidīt krāsas?

Agustīns paskatījās uz viņu ar izbrīnu. — Krāsu mums pietiek vismaz vēl dienām trim vai četrām, — viņš atteica. — Bez tam krāsas var apgādāt dežurējošais ziņnesis. Ja es viņam iedošu līdz sīkas instrukcijas, Eskerra izdarīs visu, kā vajadzīgs.

Bet Goija sadrūmis palika pie sava: — Tu brauksi uz Madridi! Un šodien pat.

— Vai tu esi traks palicis? — Agustīns protestēja.

— Tu taču svēti apsolīji pabeigt ģīmetni līdz dona Ma-nucla vārdadienai. Tu pats izlūdzies no karalienes šos četrus seansus. Un tagad sūti mani prom.

— Tu brauksi uz Madridi! — Goija pavēlēja. Un aiz* smakušā balsī, vēl dusmīgāk un noteiktāk piebilda: — Tur tu uzzināsi, ka mana mazā Elena nopietni saslimusi un ka Hosefa pieprasa manu tūlītēju atgriešanos mājās.

Vēl vairāk izbrīnījies, Agustīns teica: — Es nekā vairs nesaprotu.

— Tev nekas nav jāsaprot, — Goija nepacietīgi atbildēja. — Tev jāatved ziņa, ka Elenita saslimusi. Un tas ir viss.

Platiem soļiem Agustīns staigāja pa istabu šurpu turpu, viņš bija apmulsis, satraukts.

— Tātad tu gribi karalienei atteikt, — beidzot viņš nāca pie loģiska secinājuma, — tu gribi braukt uz Madridi?

Izmocītā balsī, gandrīz lūgdamies, Goija teica: — Man jābrauc uz Madridi. No tā atkarīga visa mana dzīve.

— Un tu nevari atrast nekādu citu aizbildinājumu? — vilcinādamies jautāja Agustīns.

Goijam pašam tagad kļuva baisi, ka viņš izdomājis tieši tādu attaisnojumu, bet citu atrast viņš nevarēja.

— Neatstāj mani tagad likteņa varā, — viņš neatlaidīgi lūdzās. — Tu zini, kā es strādāju, kad mums noteikts termiņš. Ģīmetne būs gatava, un tā būs laba. Neatstāj mani tagad likteņa varā.

Kopš tā brīža, kad Agustīns ieraudzīja «dienvidus spoka» zīmējumu, viņam bija skaidrs, ka Fransisko gatavojas pastrādāt vienu no savām vislielākajām trakulībām un ka neviens un nekas viņu no tā nespēj atturēt.

— Es braukšu uz Madridi, — Agustīns teica nelaimīgā balsī, — un tu saņemsi savu vēstuli.

— Pateicos, — Goija atbildēja un lūgdamies piebilda:

— Papūlies saprast.

Kad Agustīns aizgāja, Goija mēģināja strādāt. Viņš bija disciplinēts, bet šoreiz nekādi nevarēja domas koncentrēt, tās kavējās tikai ap apsolīto nakti Madridē. Viņa dvēselē ieskanējās mīlas jūsma; bet tūdaļ viņš atkal ko atcerējās, iztēlojās visneķītrāko, ko bija redzējis

un dzirdējis priekšpilsētas krodziņos.

Vakaru viņš pavadīja kopā ar Lusiju un abatu. Visu laiku viņš juta sev pievērstu saprotošo, mazliet zobgalīgo Lusijas acu skatienu. Viņš gan jau bija iemācījies apieties ar sievietēm — gan hercogienēm, gan ielas meitām, — bet trešdienas naktī baidījās izgāzties. Viņš apskauda abatu viņa veiklības, viņa elegances dēļ, par ko viņš agrāk bieži bija zobojies. Goija baidījās no Albas smiekliem, bet vēl vairāk no viņas smaida.

Vēlu pēc pusnakts, kad Goija gulēja nemierīgā miegā, ieradās Agustīns. Apputējis, ceļa uzvalkā viņš stāvēja istabas durvīs, aiz viņa apkalpotājs ar lāpu rokās.

— Te būs jūsu vēstule, — viņš teica, un šķita, ka vēstule smagi spiež viņa plaukstu.

Fransisko bija piecēlies gultā sēdus. Viņš paņēma vēstuli, paturēja to rokā, bet neuzplēsa, arī viņš it kā sajuta vēstules smagumu.

— Vēstule ir tāda, kāda jums vajadzīga, — Agustīns teica.

— Pateicos, Agustīn, — Goija atbildēja.

Otrā rītā Goija paskaidroja karalienes pirmajam kambarkungam marķīzam de Vega Inklānam, ka ar sāpīgu nožēlu esot spiests atteikties no seansiem, ko doņja Marija Luīze visžēlīgākā kārtā viņam atvēlējusi; viņš paskaidroja iemeslus un nodeva vēstuli. Marķīzs paņēma vēstuli, nelasītu nolika uz galda un teica:

— Viņas majestāte karaliene tā kā tā būtu atteikusi seansus. Infants Fransisko dc Paula ir nopietni saslimis.

Bāls un sastingušu seju Goija vērās marķīzā un,

Dažus vārdus izstomījis,

Grīļodamies projām skrēja.

Kambarkungs ar nepatiku Noskatījās viņam pakaļ.

«Kādas gan šiem māksliniekiem Manieres,» viņš nodomāja.

«Tādas lietas jāpiercdz man Eskoriālā. Salašņas,» viņš Nopukojās, *«chusma,* pūlis.»

— Iesim uz teātri, uz Krusu,—paziņoja hercogiene Alba, kad Goija ieradās pie viņas. — Izrāda «Naidīgos brāļus», tā esot muļķīga luga, kā man stāstīja, bet Koronādo tēlo ākstu un Gismana — subreti, un tonadiļjas katrā ziņā būs labas.

Goiju kaitināja vienaldzīgais tonis, kādā viņa runāja. Vai tāda lai būtu priekšspēle mīlas naktij? Ko viņa nodomājusi? Pie ieejas teātrī gaidīja vesels bars jaunekļu, lai noskatītos, kā sievietes izkāpj no karietēm un nestuvēm; tā bija vienīgā iespēja redzēt sieviešu kājas. Alba izkāpa no nestuvēm.

— Kas par apetītlīgām kājiņām, — pūlī atskanēja saucieni, — maigas, apaļas, gluži vai apēst gribētos.

Goija sadrūmis stāvēja blakus. Viņš būtu vai sācis kauties, bet baidījās no skandāla.

Lai nokļūtu teātra zālē, vajadzēja iet pa garu, tumšu gaiteni. Troksnis, drūzma, smirdoņa un netīrumi; tirgotāji-iznēsātāji piedāvāja ūdeni, saldumus, dziesmu tekstus. Šādā jūklī grūti bija izvairīties, lai nenotraipītu drēbes un kurpes. Nedaudzās ložas — sievietes vīriešu pavadībā ielaida tikai ložās — bija jau izpārdotas, un Goijam vajadzēja ilgi tirgoties un samaksāt nekaunīgi augstu piemaksu, līdz viņš dabūja ložu.

Tikko viņi bija apsēdušies, kad *patio* — parterī sacēlās troksnis. Tur sēdošie — *mosquetteros* — bija tūliņ pazinuši Albu. Viņi apsveica hercogieni kliedzieniem, plaukšķināja rokām. Vēl dedzīgāku interesi izrādīja sievietes, tikai, protams, ne tik skaļu; tās sēdēja sievietēm paredzētajā teātra daļā — *gallinero* — vistu būdā, visas melnos tērpos ar baltiem galvas lakatiņiem, kā to prasīja etiķete, un tagad visas lērgodamas, smiedamās bija pievērsušās Albas ložai.

Goijas lielā, drūmā seja bija saspringta un neizteiksmīga. Kaijctāna izturējās tā, it kā visa šī kņada attiektos uz kādu citu, nevis uz viņu, un pļāpāja ar Goiju laipni, vienaldzīgi.

Luga «Naidīgie brāļi» tiešām bija muļķīga, nožēlojams Lope de Vegas komēdijas atdarinājums. Nelietīgais jaunākais brālis atņem cēlajam vecākajam brālim tēva mīlestību un mīļotās meičas sirdi. Jau pirmajā cēlienā kapsētā noris divkauja, parādās dažādi spoki, ļaunais brālis

Iedzen labo brāli mežā un iesloga tēvu tornī, kur tam draud bada nāve. Zemnieki sašutuši par sava cietsirdīgā jaunā kunga neģēlībām, skatītāji ari, un, kad no skatītāju telpām jaunajam brālim palīgā steidzās aktieris, kas tēloja policijas kapteini — algvasilu, tad skatītāji spļāva uz viņu un tik tikko ņepiekāva; viņam vajadzēja dievoties un apzvērēt, ka viņš nav policists, bet gan aktieris Garro.

— Kas jūs īstenībā esat — «čoriso» vai «polako»? — Alba jautāja Goijam.

Madrides publika, kas kaislīgi mīlēja teātri, bija jau kopš pusgadsimta sašķēlusies divās partijās: vieni no tiem saucās par desiņām — *chorizos*, jau sen mirušā aktiera Corišo vārdā, bet otri kāda abata vārdā par «polakiem», kurš bija publicējis polemisku rakstu, lai aizstāvētu savu — konkurējošo trupu. Goija atzinās, ka viņš esot «čoriso».

— Tā jau es domāju, — Alba ļauni teica. — Mēs, Al-bas, esam «polaki», mans vectēvs jau bija «polaks».

Tonadilja, ko nodziedāja pēc pirmā cēliena, bija jautra un ar skaļu sajūsmu apvienoja abas partijas. Tad sākās otrais cēliens — tornī, ar ķēžu žvadzoņu un salmu čaukstoņu. Vīriešu kārtas eņģelis īsās biksēs pēc toreizējās modes, bet ar spārniem pie pleciem mierina ieslodzīto sirmgalvi. Meitene, kas netic ļaunā brāļa meliem, sastop padzīto grāfu meža biezoknī, bet publika saspringusi, saviļņota apklusa. Tad

hercogiene Alba teica, ka nu esot īstais brīdis nemanot aiziet.

Pilnām krūtīm viņi ieelpoja svaigo vakara gaisu.

— Tagad mēs aiziesim uz kādu no jūsu tavernām, —

Alba pavēlēja. '

Goija, izlikdamies, ka nav sapratis, ieteica kādu elegantu restorānu.

— Varbūt — pie Serafīno? — viņš jautāja.

— Uz kādu no jūsu tavernām, — Alba nepiekāpās.'

— Vakartērpos taču mēs nevaram iet uz Manolēriju, — ar nepatiku iebilda Goija.

Manolērija bija priekšpilsētas kvartāls, kur dzīvoja ma-has un maho.

— Tas man nav jāpaskaidro, — Alba savā sīkajā, straujajā balsī teica. — Es likšu, lai mani aizved mājās, pārģērbšos un gaidīšu jūs.

Goija saīdzis gāja mājup. Vai tādēļ viņam bija jāizcieš tik daudz moku, jāizdomā bīstamā vēstule par mazās Ele-nitas slimību, jāliek uz spēles sava karjera! *«Que ver-gūenza»,* viņa dvēselē atbalsojās Agustlna aizsmakusi balss.

Pirms došanās pārģērbties viņš uz pirkstgaliem iegāja bērnistabā paskatīties uz mazo Elenitu. Viņa saldi dusēja.

Goija uzģērba savu veco maho tērpu. Viņa īgnums izgaisa, laimīgas gaidas pildīja sirdi. Daži uzvalka gabali bija gan jau stipri nolietoti, bikses, spilgti zaļā veste un īsie, sarkanie svārki kļuvuši par šauriem. Bet šai tērpā viņš bija daudz piedzīvojis, un visi šie piedzīvojumi bija patīkami. Un, kad viņš vēl apsēja plato jostu un aizbāza aiz tās nazi — «navahu», tad viņš jutās pavisam cits cilvēks, jauns un piedzīvojumu kārs. «Uzvelc sutanu, un tu pratīsi latīniski,» viņš atcerējās vecu parunu. Pēc tam viņš ietinās milzīgajā mētelī — *capa,* kuru valkāt, taisnību sakot, bija aizliegts, un uzlika galvā cepuri ar platām malām — *chatnbergo,* kas stipri aizēnoja seju.

Satinies līdz nepazīšanai, Goija devās ceļā. Viņš pasmīnēja, kad Albas durvju sargs negribēja viņu ielaist. Viņš pacēla uz augšu cepures plato malu, un durvju sargs pasmaidīja. Arī Alba pasmējās, viņu ieraugot, un turklāt, kā viņam šķita, atzinīgi. Viņa pati bija tērpusies dārgos, raibos svārkos un dziļi izgrieztā, koši izšūtā ņieburā. Mati ietverti tīkliņā. Tērps viņai lieliski piestāvēja, un viņu varēja noturēt par mahu.

— Kurp mēs iesim? — viņa jautāja.

— Uz Rosālijas vīna pagrabiņu Barkiļjo, — Goija atbildēja. — Bet jums var iznākt nepatikšanas mantijas dēļ, — viņš brīdināja, kad Eifērnija uzmeta viņai uz pleciem mantiļu, jo «tapadas» — aizplīvurotas sievietes Ma-nolērijā sevišķi netika ieredzētas. Kaijetāna, neatbildēdama ne vārda, pavilka mantiļu vēl vairāk pār seju.

— Ļaujiet man iet līdzi, manu dūjiņ! — dueņja lūdzās. — Es

nomiršu aiz bailēm, kamēr jūs būsiet Manolērijā.

— A'luļķības, Eifēmij, — Kaijetāna stingri noteica. —• Dons Fransisko ir pietiekami vīrišķīgs, lai mani aizstāvētu.

Vīna pagrabiņš bija ļaužu pilns. Apmeklētāji sēdēja, dzēra un smēķēja, bet maz runāja, cenzdamies saglabāt kastīliešu smagnējo cienīgumu. Lielākajai daļai puišu galvās cepures platām malām. Sievietes labi noaugušas, daudzas glītas, visas bez plīvuriem. Telpu pildīja biezi dūmi. Kāds spēlēja ģitāru.

Jaunos viesus apskatīja ar atturīgu ziņkāri, — ne sevišķi draudzīgi. Kāds piedāvāja Goijam kontrabandas tabaku.

— Cik tad maksā? — Goija apjautājās.

— Divdesmit divus reālus, — vīrs noprasīja.

— Vai tu domā, ka esmu gavačo? — Goija jautāja: ar šo nicinošo vārdu apzīmēja svešzemniekus, sevišķi fran-čus. — Maksāšu sešpadsmit reālus, tikpat cik visi citi.

Sarunā iejaucās viena no meitenēm:

— Varbūt jūs vismaz nopirksiet cigāru savai dāmai, mans kungs? — viņa jautāja Goijam.

— Es nesmēķēju, — Alba atteica, bet seju neatsedza.

— Derētu gan pamēģināt, — meitene neatlaidās.

Blakus sēdošais jauneklis savukārt paskaidroja: — Tabaka iztīra smadzenes, rada apetīti un saglabā veselus zobus.

— Nebūtu, protams, par ļaunu, ja jūsu dāma nomestu mantiju, — dzēlīgi piezīmēja meitene.

— Nomierinies, Sanka — stārķa kāja, — teica jauneklis, — nesāc nu ķildoties.

Bet Sanka neatlaidās: — Pasakiet taču savai dāmai, seņjor, lai viņa noņem mantiju. Pat publiskos dārzos neielaiž ar aizsegtām sejām, kur nu vēl šeit.

Jauneklis pie otra galdiņa piemetināja:

— Diezin vai dāma nav gavačo?

Fransisko jau Kaijetānai bija pareģojis, ka viņas mantija dos iemeslu sadursmēm. Viņš pazina savus maho, viņš pats bija viens no tiem. Maho necieta uzbāzīgus skatienus, uzskatīja sevi par vislabākajiem spāniešiem, visīstākajiem no visiem, un negribēja paciest svešzemnieku augstprātīgo ziņkārību. Kas pie viņiem nāca, kas apmeklēja viņu krodziņus, tam vajadzēja pakļauties viņu paražām un neslēpt savu seju. Ģitārists pārstāja spēlēt. Visi raudzījās uz Goiju. Tagad viņš nekādā gadījumā nedrīkstēja piekāpties.

— Kas tur ko teica par gavačo? — viņš jautāja. Goija nepaaugstināja balsi, runāja vienaldzīgi, nepārtraukdams sūkt savu cigāru.

Iestājās īss klusuma brīdis. Krodziņa saimniece, apaļīgā Rosālija, teica ģitāras spēlētājam:

— Neslinko, nospēlē kādu fandango!

Bet Fransisko atkārtoja: — Kas tur runāja par gavačo?

— Es to teicu, — atbildēja kāds maho.

— Vai tu lūgsi seņjorai piedošanu? — Goija jautāja.

— Tas viņam nav jādara, — iejaucās kāds cits, — ja dāma nemet nost mantiju.

Runātājam bija taisnība, bet Goija nedrīkstēja piekāpties.

— Ko tu bāz savu degunu citu darīšanās? — viņš jautāja un, nesagaidīdams atbildi, turpināja: — Paliec klusu, citādi es tev parādīšu, ka protu dejot fandango arī uz liķieru.

Tas nu bija īstais sarunu veids, kas iederējās Manolē-rijā, šādas valodas iepriecēja visu klātesošo sirdis. Bet jauneklis, kas bija nosaucis Albu par gavačo, teica:

— Es skaitīšu līdz desmit. Un, ja tad tu nebūsi piedabūjis savu skaistuli, lai viņa noņem šo augstprātīgo šķidrautu, tad tu, cilvēkmīli, kas līdz šim esi mani saudzējis, dabūsi tādu spērienu pa dibenu, ka aizlidosi līdz pašai Aranhuesai.

Goija saprata, ka tagad no viņa gaidīja atbildi darbos. Viņš piecēlās, *capa* — garais apmetnis noslīdēja uz grīdas, viņš meklēja savu *navaja* — savu nazi.

Bet tad pēkšņi atskanēja skaļi, pārsteiguma pilni saucieni. Alba bija noņēmusi mantiju.

— Alba, mūsu Alba, — visapkārt sauca. Bet jauneklis

teica: .,

— Atvainojiet, seņjora, jūs šeit esat savējo vidū.

Cildinājumi un pieglaimošanās Goijam bija vēl pretīgāki nekā iepriekšējā ķilda. Tas diemžēl nebija taisnība, ko teica jauneklis: Alba šeit nebija savējo vidū. Labākā gadījumā viņa bija galma dāma, kas tēloja mahu. Viņam bija kauns no īstajām mahām, ka atvedis šurp Albu. Tai pašā laikā Goija domāja, ka viņš pats uz gobelēniem tautas dzīves ainās nav attēlojis vis īstas mahas, bet gan pārģērbtas hercogienes un grāfienes, un viņš saīga vēl vairāk.

Alba pļāpāja ar īstajām mahām, kā tas te bija pieņemts. Vārdi plūda pār viņas lūpām brīvi un laipni un, izņemot Goiju, neviens, šķiet, nenojauta, ka Albas izturēšanās nav īsta, ka aiz tās slēpjas augstprātīga labvēlība.

— Iesim, — Goija pēkšņi pateica pavēlošākā tonī, nekā pats būtu vēlējies.

īsu mirkli Alba pārsteigta uz viņu paskatījās, taču tūlīt laipnā, pārākuma pilnā balsī, ar tikko jaušamu izsmieklu paskaidroja klātesošajām:

— Jā, seņjoras, mums diemžēl jāiet projām. Galma gleznotāja kungs gaida kādu dižciltīgu kungu, kas vēlas pasūtīt savu ģīmetni.

Visapkārt smējās. Sī paskaidrojuma bezjēdzība visus uzjautrināja.

Goiju māca bezpalīdzīgas dusmas.

Atnesa nestuves.

— Atnāciet atkal, — no visām pusēm viņai uzsauca sirsnīgi, ar sajūsmu.

— Kur tagad iesim? — viņš sarūgtināts jautāja.

— Uz jūsu darbnīcu, protams, — viņa atbildēja, — kur jūs gaidāt savu modeli.

Šis solījums viņam aizrāva elpu. Bet viņa ir šaudīga; varbūt viņa vēl pa ceļam mainīs savu nodomu.

Satraukts, bezspēcīgā niknumā par visu notikušo — par viņas untumiem un savu bezpalīdzību, dusmu, cerību un kaisles plosīts, viņš tumsā soļoja blakus nestuvēm. Bet tad vēl vajadzēja atskanēt art zvaniņa skaņām — pretim nāca priesteris ar svēto komūniju. Nesēji nolika nestuves zemē, Alba izkāpa no tām, Goija noklāja uz ielas viņas priekšā savu kabatas lakatiņu, un visi nometās ceļos, kamēr priesteris ār zēnu pagāja gatām.

Beidzot viņi bija mājās. Serēno, naktssargs, atvēra durvis. Viņi uzkāpa augšā, darbnīcā. Goija aizdedzināja sveces — ne pārāk veikli. Alba laiski sēdēja krēslā, kā vienmēr, ļoti brīvi un vaļīgi.

— Šeit ir tumšs, — viņa konstatēja, — un auksts.

Goija uzmodināja apkalpotāju Andrēsu, tas atnesa divus' sudraba svečturus ar daudzām svecēm un kūtrs un saīdzis aizkurināja kamīnu. Alba neaižplīvurotu seju noraudzījās viņā. Viņa un Goija klusēja, kamēr istabā bija Andress.

Tad zeņķis aizgāja. Telpa slīga maigā, nespodrā gaismā. Uz gobelēna ar attēloto baznīcas procesiju ne; skaidri izdalījās liela auguma svētais un uztrauktu ļaužu pūlis, tāpat neskaidri saskatāms bija arī drūmais Velas-kesa kardināls[1] ar ķīļbārdiņu. Alba piegāja tuvāk pie gleznas.

— Kam gan piederējusi šī Velaskesa glezna pirms jums? — viņa jautāja, pati sev un viņam.

— Tā ir hercogienes Osunas dāvana.

Jā, — viņa teica, — es atceros, ka esmu to redzējusi Alamedā. Vai jūs bijāt viņas mīļākais? — viņa bez aplinkiem laipni jautāja savā mazliet skarbajā bērna balsī.

Goija neatbildēja. Alba vēl aizvien stāvēja pie gleznas.

— Es esmu no Velaskesa daudz mācījies, — viņš pēc brīža sacīja, — vairāk nekā no citiem.

Viņa teica: — Manā lauku mājā Montefrio ir kāds Velaskesa darbs — ne visai liela, neparasta glezna, tikpat kā nepazīstama. Ja jūs būsiet Andalūzijā, don Fransisko, tad apskatiet to, lūdzu. Domāju, ka tā šeit ļoti labi iederētos.

Viņa apskatīja skices, kas atradās uz galda, — karalienes ģīmetnes uzmetumus.

•— Man šķiet, — viņa teica, — jūs esat nodomājis gleznot itālieti gandrīz tikpat neglītu, cik viņa ir īstenībā. Vai tad viņa to atļauj?

— Tā kā doņja Marija Luīze ir gudra sieviete, — Goija atbildēja, — tad viņa grib, lai ģīmetnes būtu viņai līdzīgas.

— Jā, — Alba teica, — ja sievietei ir tāds izskats, tad viņai vismaz jābūt gudrai.

Viņa apsēdās uz dīvāna. Viņa sēdēja, ērti atspiedusies pret atzveltni, sīka, ar blāvi brūnganu, viegli nopūderētu seju.

— Liekas, man vajadzēs gleznot jūs kā mahu, — viņš teica. — Bet varbūt arī ne. Es negribētu atkal riskēt un uzgleznot jūs maskējušos. Man jāiepazīst, kāda ir Kaije-tāna īstenībā.

— Jūs nekad to neiepazīsiet, — viņa apgalvoja. — Bez tam es taču pati sevi nepazīstu. Es nopietni domāju, ka visdrīzāk esmu maha. Man nerūp tas, ko citi par mani domā, — vai tad tā nav mahām raksturīga īpašība?

— Vai jūs netraucē, ja es uz jums tā skatos? — viņš jautāja.

Viņa atbildēja: — Es neļaunojos uz jums, jo jūs taču esat gleznotājs. Starp citu, vai jūs esat tikai gleznotājs? Vienmēr tikai gleznotājs? Jūs gan varētu būt mazliet runīgāks.

Viņš joprojām klusēja. Bet viņa atsāka iepriekšējo tematu:

— Es esmu audzināta kā maha. Mans vectēvs lika mani audzināt pēc Ruso principiem. Vai jūs, don Fransisko, zināt, kas bija Ruso?

Goiju viņas vārdi neaizskāra, bet gan uzjautrināja.

— Alani draugi, — viņš atbildēja, — šad tad dod man palasīt enciklopēdiju.

Viņa uzmeta Goijam skatienu. Enciklopēdiju inkvizīcija sevišķi ienīda; iegūt šīs grāmatas, kā arī tās lasīt bija grūti un bīstami. Taču Kaijetāna neprātoja par viņa izteicieniem, bet pastāstīja:

— Mans tēvs nomira agri, un vectēvs ļāva man pilnīgu brīvību. Bez tam mani šad tad apmeklē manas vecmāmuļas mirusī istabene un dod norādījumus, kas man darāms un kas ne. Patiesi, don Fransisko, jums mani jāglezno kā mahu.

Goija sarušināja kamīnā ogles.

— Es neticu nevienam jūsu vārdam, — viņš teica. — Ne nu jūs uzskatāt sevi par mahu, ne arī jūs pa naktīm sarunājaties ar mirušo istabeni.

Viņš apgriezās un izaicinoši paskatījās viņai sejā.

— Ja man patīk, es runāju, ko domāju. Es esinu maho, lai gan reizēm lasu enciklopēdiju.

— Vai taisnība, — viņa vienaldzīgi laipni jautāja,— ka jūs reiz kautiņā vai arī greizsirdības dēļ esot nogalinājis četrus vai piecus cilvēkus? Un vai jums tiešām bija jābēg uz Itāliju tāpēc, ka policija jūs meklēja? Un vai tas tiešām ir taisnība, ka jūs Romā nolaupījāt mūķeni un tikai ar mūsu sūtņa palīdzību jums izdevās izķepuroties no šīs

jezgas? Vai tik jūs neesat izplatījis šīs tenkas, lai radītu par sevi interesi un dabūtu vairāk pasūtījumu?

Goijam tomēr likās, ka šī sieviete tādā vēlā nakts stundā nav ieradusies pie viņa, lai viņu vienīgi apvainotu. Viņa gribēja viņu pazemot, lai vēlāk pati nejustos pazemota. Viņš savaldījās un atbildēja mierīgi, laipni, jokodamies:

— Maho mīl skaļus vārdus, tas mīl arī lielīties. Jums taču to vajadzēja zināt, hercogienes kundze.

— Ja jūs mani vēlreiz nosauksiet par hercogienes kundzi, es iešu prom, — Alba atbildēja.

— Es neticu vis, ka jūs aiziesiet, hercogienes kundze,— Goija teica. — Es domāju, ka jūs esat nolēmusi mani, — viņš meklēja piemērotu vārdu, — mani pazudināt.

— Kāpēc gan man vajadzētu tevi pazudināt, Frančo? — Alba maigi jautāja.

— To es nezinu, — Goija atteica. — Kā gan es varētu zināt, kas vada jūsu prātus.

— Tas jau izklausās pēc filozofijas un ķecerības, Frančo. Man šķiet, tu tici vairāk velnam nekā dievam.

— Ja inkvizīcijai par kādu no mums vajadzētu painteresēties, — Goija atbildēja, — tad tā būtu jūs.

— Inkvizīcija neinteresējas par hercogieni Albu, — viņa atbildēja tik pašsaprotami, ka tas pat neizklausījās augstprātīgi. — Starp citu, — viņa turpināja, — tu nedrīksti apvainoties, ja es tev kādreiz pasaku kaut ko nelāgu. Ne jau vienu reizi vien esmu lūgusi svēto jaunavu del Pilāru, lai tā parāda tev savu labvēlību, Frančo, jo velns tevi, šķiet, ļoti nomoka. Bet, — un viņa paskatījās uz svētās Atočas jaunavas koka statuju, — tu jau vairs nepaļaujies uz svēto jaunavu del Pilāru. Agrāk taču tu uz viņu paļāvies, bez šaubām, vēl vairāk nekā citi, tāpēc ka tu esi no Saragosas. Tātad tu esi arī neuzticīgs.

Runādama viņa bija piecēlusies, piegājusi pie vecās brūngani melnās koka statujas un tagad apskatīja to pamatīgi.

— Bet es jau negribu runāt neko necienīgu par svēto jaunavu Atoču, — viņa teica, — un vēl jo mazāk par šo, kas ir jūsu sargeņģelis. Arī viņai, bez šaubām* ir liela vara, un viņu nekādā gadījumā nedrīkst sāpināt.

Lielo, melno, caurspīdīgo Mantiju jo uzmanīgi Viņa aplika ap tumšo Svētās de Atočas tēlu,

Lai tā neko neredzētu,

Kas šeit notiks. Augsto ķemmi Viņa izņēma no saviem Matiem melnajiem un strauji Nometa tad augstās kurpes.

Nu tā izskatījās maza.

Kamīnuguns gaismā viņa Nopietni, bez kautrēšanās Novilka tad smagos svārkus,

Atraisījās raibais ņieburs.

OTRĀ DAĻA

Spānijas katoliskie valdnieki Ferdinands nn Izabella 1478. gadā nodibināja speciālu tribunālu, kura uzdevums bija apkarot visādus pret reliģiju vērstus noziegumus. Tas notika pēc galīgās arābu sakaušanas, kad bija nepieciešams ar vienotas ticības palīdzību nostiprināt ar tik lielām pūlēm radīto valsts vienību. Tā laika dzejnieks Er-nando Akuņja toreiz dziedāja: — Viens ganāmpulks, viens gans, viena ticība, viens valdnieks, viens zobens.

Sī garīgā tiesa — svētā inkvizīcija — savu uzdevumu bija izpildījusi. Spānijā bija izspiegoti, iznīcināti un no valsts robežām padzīti ne tikai arābi un ebreji, bet arī visi tie, kas savu ķecerisko pārliecību bija mēģinājuši noslēpt zem katoļu ticības maskas, proti, slepenie arābu un ebreju, morisku, jūdaistu un marānu piekritēji.

Bet pēc tam, kad inkvizīcija bija izpildījusi šo savu uzdevumu, izrādījās, ka tā kļuvusi par patstāvīgu varu Spānijas valstī. Tiesa, vārda pēc inkvizīcijas darbība ierobežojās ar ķeceru atklāšanu un sodīšanu. Bet kas tad nebija ķecerība? Vispirms, ķccerisks bija katrs uzskats, kas sadūrās ar katoļu baznīcas dogmām, tāpēc inkvizīcijas pienākumos ietilpa cenzēt to visu, kas tika uzrakstīts, iespiests, runāts, dziedāts un dejots. Bez tam ķeceriska bija katra sabiedrībai nozīmīga darbība, ja to izdarīja kāda ķecera pēcnācējs. Tādā kārtā svētās inkvizīcijas pienākumos ietilpa pārbaudīt to personu tīrasinību, kas gribēja ieņemt kādu amatu valsts darbā. Katrs amata tīkotājs bija spiests pierādīt savu *limpieza* — savu izcelšanos no kristīgiem

vecākiem un vecvecākiem; viņa senču vidū nedrīkstēja būt neviens maurs vai ebrejs. Šādas uzziņas varēja izsniegt tikai inkvizīcija. Pēc patikas tā varēja vilkt garumā izmeklēšanu, pēc patikas pieprasīt par uzziņu lielu nodevu, tātad inkvizīcijas rokās atradās vara izlemt, vai kādu spānieti drīkst vai nedrīkst nodarbināt valsts

dienestā. Bet ķecerība bija arī lāsti, kaila ķermeņa attēlošana, daudzsievība, pretdabiskas tieksmes. Ķecerība bija augļošana, jo tā bija aizliegta bībelē. Pat zirgu tirdzniecība ar svešzemniekiem bija ķecerība, jo tā varēja atnest pe|ņu bezdievjiem viņpus Pirenejiem.

Šādi izprotot savus pienākumus un tiesības, inkvizīcija atņēma karaļa varai aizvien vairāk tiesību un sagrāva valsts autoritāti.

Katru gadu svētā inkvizīcija izraudzījās kādu svinamu dienu, lai tad pasludinātu tā saukto ticības ediktu. Sājā dekrētā tika uzaicināts, lai trīsdesmit dienu laikā — tik garš bija žēlastības termiņš — svētajā tribunālā pieteiktos visi tie, kas juta sevī kaut kādas ķecerīgas tieksmes. Turklāt visi ticīgie tika aicināti paziņot par katru ķecerību, kas tiem kļuvusi zināma. Tajā pašā reizē tika nolasīts garš aizdomīgo izdarību saraksts. Par slepenu ķecerību atzina visas ebreju paražas, piemēram, sveču aizdedzināšanu piektdienas vakarā, tīras veļas uzģērbšanu sestdienā, cūkgaļas neēšanu, roku mazgāšanu pirms katras ēdienreizes. Uz ķecerīgām tieksmēm norādīja ārzemju literatūras un vispār bieža laicīga satura grāmatu lasīšana. Tiklīdz pamanīja kaut ko aizdomīgu, bērniem bija jāziņo par saviem vecākiem, vīram vai sievai — par savu laulāto draugu, jo pretējā gadījumā draudēja ekskomunikācija — izslēgšana no baznīcas.

Mokoša bija lielā slepenība, kādā tribunāls darbojās. Ziņojumi bija jāiesniedz slepeni; smags sods draudēja katram, kas brīdināja apsūdzēto par gaidāmo izmeklēšanu. Pietika ar visniecīgāko apsūdzības pierādījumu, lai aizdomās turēto apcietinātu, un neviens neiedrošinājās apjautāties par tiem, kas bija pazuduši inkvizīcijas cietumos. Ziņotāji, liecinieki un apsūdzētie ar zvērestu tika piespiesti ciest klusu; par zvēresta pārkāpšanu sodīja tāpat kā par pašu ķecerību.

Ja apsūdzētais savu vainu noliedza vai arī ietiepīgi neatteicās no sava maldīgā uzskata, tad pielietoja spīdzināšanu. Lai ietaupītu bendes kalpu algu, reizēm inkvizīcija uzaicināja augstas civilpersonas izpildīt šo dievam patīkamo darbu par velti. Tāpat kā visa inkvizīcijas izmeklēšanas procedūra, arī spīdzināšana bija pedantiski reglamentēta un norisinājās ārsta un sekretāra klātbūtnē, kurš ierakstīja protokolā visus sīkumus. Gadsimtiem ilgi šie garīgie tiesneši it sevišķi pasvītroja, ka pie šī nepatīkamā

Izmeklēšanas līdzekļa — spīdzināšanas viņus spiežot ķerties žēlsirdība, proti, vēlēšanās ietiepīgo apsūdzēto atbrīvot no ķecerības un uzvest uz patiesas atziņas ceļa.

Ja apsūdzētais savu vainu atzina un nožēloja, tad viņš bija

«izlīdzis ar baznīcu». Izlīgums bija saistīts ar sodu; vainīgo vai nu pēra ar rīkstēm, vai arī, ietērptu kauna kreklā, atklātā procesijā veda cauri visai pilsētai, vai ari nodeva laicīgo iestāžu rīcībā, lai tās vainīgo nosodītu uz trīs līdz astoņiem gadiem spaidu darbos un reizēm pat uz visu mūžu darbā uz galerām. Vainīgā mantība tika konfiscēta, reizēm nolīdzināja ar zemi viņa māju; viņam pašam un viņa pēcnācējiem līdz piektajam augumam nebija tiesību strādāt valsts dienestā vai ieņemt cienījamu amatu.

Svētais tribunāls ievēroja žēlsirdības principu arī tad, ja ķeceris liedzās vai arī tikai daļēji atzina savu vainu. Baznīca pati grēcinieku nenogalināja, bet gan izstūma stūrgalvīgo vai nelabojamo noziedznieku no ticīgo vidus un nodeva to laicīgo iestāžu rīcībā. Un arī šīm iestādēm baznīca ieteica nepielietot bendes zobenu, bet gan aicināja ievērot svēto rakstu pantu: «Kas neturas pie manis, tas izsviežams laukā kā vīnogulāju cers, kur tas tad sakalst, un sakaltušos cerus salasa un iemet ugunī, kur tie tad sadeg.» Saskaņā ar šiem vārdiem laicīgās iestādes sadedzināja laukā izsviestos vīnogulāju cerus — no kristīgo vidus izstumtos ķecerus —, proti, sadedzināja tos dzīvus. Ja bija runa par mirušu ķeceri, tad viņa līķi izraka un arī sadedzināja. Ja ķeceris atzinās pēc notiesāšanas, tad viņu iepriekš nožņaudza un tikai tad sadedzināja. Ja ķeceris aizbēga, tad sadedzināja viņa attēlu. Visos gadījumos tika konfiscēta notiesātā mantība: viena daļa pārgāja valsts, otra — inkvizīcijas īpašumā.

Inkvizīcija bija kļuvusi ļoti bagāta, attaisnojoši spriedumi bija reta parādība. Kopš inkvizīcijas nodibināšanas līdz karaļa Karlosa Ceturtā kronēšanai Spānijā sadedzināto vai ar citiem smagiem sodiem sodīto skaits sasniedza 348 907 cilvēkus.

Slepeni norisa inkvizīcijas izmeklēšanas un tiesas procedūra, turpretī ļoti svinīgi notika tās spriedumu pasludināšana un izpildīšana. Sprieduma pasludināšanu un izpildīšanu sauca par ticības aktu, ticības apliecinājumu, ticības manifestu» *«auto de fe».* Piedalīšanos šādos aktos uzskatīja par dievam patīkamu rīcību. Pa ielām gāja greznas procesijas, svinigi atsedza inkvizīcijas karogus, uz milzīgām tribīnēm sēdēja civilie un baznīcas augstmaņi. Noziedznieku, ieģērbtu kauna kreklā, ar ķecera augsto, smailo cepuri galvā izsauca, izveda priekšā un skaļā balsī tam pasludināja spriedumu. *Qtiemadero* — sārta laukumā — notiesātos atveda lielas karavīru sardzes pavadībā. Uz ķeceru sadedzināšanas skatiem ļaudis bija ļoti kāri, sajūsma bija vēl lielāka nekā vēršu cīņās, un, kad daudzi ķeceri pēc notiesāšanas nožēloja savu vainu, kāpēc tos nevis dzīvus sadedzināja, bet iepriekš nožņaudza, tad skatītāju pūlis kurnēja.

Bieži vien šādus «ticības aktus» apvienoja ar kāda priecīga notikuma svinībām, piemēram, ar karaļa kronēšanas vai kāzu svinībām, vai arī ar troņmantnieka piedzimšanu. Šādos gadījumos

sārtu aizdedzināja kāds no karaliskās ģimenes locekļiem.

Par katru autodafē tika publicēti ziņojumi, tos sacerēja labi apstākļu pazinēji — baznīcas rakstu autori. Šie ziņojumi bija ļoti iecienīti. Tā, piemēram, padre Garau stāsta par kādu autodafē Maļjorkas salā. Kā tur uz sārta sadedzināti trīs rūdīti grēcinieki un kā tie izmisumā rāvušies nost no staba, kad to augumus skārušas uguns liesmas. Ķecerim Benito Terongi tiešām arī izdevies atbrīvoties, bet tūdaļ tas iekritis blakus sārta liesmās. Viņa māsa Ķa-talīna, kas bijusi izlielījusies, ka pati metīšoties liesmās, kliegusi un kunkstējusi, lai viņu atbrīvo no saitēm. Ķeceris Rafaels Valis no sākuma stāvējis dūmos nekustīgi kā statuja, bet, kad liesmas skārušas augumu, sācis locīties un staipīties. Viņš bijis resns un sārts kā zīdīts sivēns, un, kad viņa ķermeņa ārpusē liesmas vairs nav bijušas manāmas, tad viņš vēl dedzis no iekšpuses, viņa vēders pārplīsis un zarnas izkritušas laukā kā Jūdasam. Padre Garau grāmatelei «Ticības uzvara» bija sevišķi panākumi, tā iznāca četrpadsmit izdevumos, pēdējais — Fransisko Goijas laikā.

Dažus inkvizitorus mudināja darboties fanātiska ticība, bet daudzi izmantoja savu autoritāti, lai apmierinātu varaskāri, mantkāri un baudkāri. Var jau būt, ka no inkvizīcijas nagiem izsprukušo nostāsti zināmā mērā ir pārspīlēti, tomēr inkvizīcijas *manuale* — tiesāšanas kārtība — parāda, kādas iespējas bija dotas garīgo tiesnešu iegribām, un tiesas akti savukārt liecina, cik patvaļīgi šie tiesneši savas tiesības izmantojuši.

Savā laikā inkvizīcija lepojās, ka, apvienodama visus

Spānijas iedzīvotājus kātoju ticībā, tā esot paglābusi Pi-reneju pussalu no ticības kariem, kas plosījušies pārējā Eiropā. Taču šis ieguvums bija pirkts par ļoti dārgu cenu. Inkvizīcija spāņiem bija iepotējusi pārliecību, ka nesatricināmā ticība dogmai ir svarīgāka nekā tikumīgais dzīves veids. Ārzemnieki, kas apceļoja Spāniju, gandrīz vienbalsīgi apliecināja, ka valstī, kur valda inkvizīcija, reliģijai uz morāli ir vismazākais iespaids un dedzīgā dogmas aizstāvēšana bieži vien saistīta ar netikumīgu dzīves veidu. Nereti svētais tribunāls piesprieda samērā niecīgus sodus par tādiem noziegumiem, kas visā pasaulē tika atzīti par viszemiskākiem, kā, piemēram, ja grēksūdzes laikā tika pavestas grēksūdzētājas. Toties visos gadījumos ar nesaudzīgu bardzību tika apkarota visniecīgākā noziegšanās pret katoļu ticības ārējo rituālu. Kordovā, piemēram, vienā pašā prāvā notiesāja ar sadedzināšanu uz sārta simt septiņus cilvēkus — vīriešus, sievietes un bērnus — par to, ka viņi noklausījušies kaut kāda Membrekes sprediķi, kurš ticis atzīts par ķeceri.

Tajā laikā, kad piedzima Goija, sevišķi svinīgā autodafē uz sārta tika sadedzināta vesela rinda jūdaistu, starp tiem arī kāda astoņpadsmit gadus veca meitene, par to, ka bija ievērojuši kaut kādas

ebreju paražas. Monteskjē, tā laika lielākais franču rakstnieks, kādam apsūdzētajam liek sacīt aizstāvēšanās runā šādus vārdus: «Jūs pārmetat muhamedāņiem,» tā teikts runā, «ka tie izplatot savu ticību ar zobenu, bet kāpēc jūs savējo izplatāt ar uguni? Lai pierādītu savas ticības dievišķo būtību, jūs daudz runājat par savu svēto mocekļu izlietajām asinīm; bet tagad paši esat uzņēmušies Diokletiāna lomu un mocekļu lomu atdevuši mums. Jūs prasāt, lai mēs kļūtu par kristiešiem, bet paši atsakāties būt par tādiem. Bet, ja jūs vairs neesat kristieši, tad vismaz izskata pēc izliecieties, it kā jums no taisnības izjūtas būtu atlicis kaut vai tas nožēlojamais mazumiņš, ar kādu daba apveltījusi arī viszemākās būtnes, kam ir cilvēka izskats. Tik daudz ir skaidrs: nākošo paaudžu vēsturniekiem jūsu darbība noderēs par pierādījumu, ka mūsu laikmetā Eiropu apdzīvojuši mežoņi un barbari.»

Astoņpadsmitā gadsimta otrajā pusē pašā Spānijā no rokas rokā gāja pamfleti, kuros inkvizīcijai tika piedēvēta galvenā vaina valsts pagrimšanā, tāpat arī iedzīvotāju skaita sarukšanā, tautas garīgajā sastingumā, zemes va-renlbas norietā. Arī tā laika valdnieki, no franču zemes nākušie Burboni, spiesti atzīt, ka bez modernām, «ķecc-riskām» reformām valsti nav iespējams glābt no bojā ejas. Būdami dievbijīgi, aiz dziļas cieņas pret tradīcijām viņi atstāja svētajai inkvizīcijai tās ārējo autoritāti, bet atņēma svarīgākās funkcijas un privilēģijas.

Tomēr inkvizīcijas iespaids tautas masās nemazinājās, un tumsība un noslēpumainība, kādā tinās tās vara, tikai palielināja inkvizīcijas pievilkšanas spēku. Tās dienas, kad pasludināja ticības ediktu, bija lieliskas un vilinošas taisni šajā ediktā ietvertā drūmā draudīguma dēļ. So iespaidu vēl vairāk pastiprināja autodafē ar savām šausmām, cietsirdību un alkatību.

Visur tumsā izspiegoja Inkvizīcija ikkatru,
Ļaunu likteni tam lēma.
Vajadzēja liekuļot, un To, ko juta, sirdī slēpa,

Drīkstēja vien uzticamiem Teikt un tikai čukstus. Tomēr Nemitīgie draudi vērta Dzīvi skarbi pievilcīgu.

Spānieši vis negribēja,
Inkvizīciju ka atmet —
Tā, lūk, ļaudīm deva dievu,
Kas pār visām tautām valda,
Bet pār spāniešiem jo vairāk.
Tādēļ spānieši tik stingri,
Sīksti turējās pie savas Inkvizīcijas, cik stingri,
Sīksti turējās pie sava Karaļa.

2

Miera sarunas, kuras spāņu galms Bāzelē bija uzsācis ar Francijas republiku, virzījās uz priekšu lēnām. Lai gan Spānijas valdība

slepenībā jau bija nolēmusi atteikties no prasības par Francijas karalisko bērnu izdošanu, tomēr tā uzskatīja par savu goda pienākumu gatavoties šo prasību aizstāvēt līdz pēdējam mirklim. Bet Parīzē nepavisam netika domāts par to, lai ar Kapē mantinieka izdošanu ra* dītu Spānijā rojālistu pretestības centru, tāpēc tika stingri atbildēts ar ledainu «nē». Neraugoties uz to, pretēji visiem prāta apsvērumiem Francijas rojālistu vēstnieks Madridē msjē de Avrē cerēja, ka Spānijas valdības lielā neatlaidība beigu beigās vainagosies panākumiem. Savā fantāzijā viņš jau redzēja izglābto mazo karali Madridē un pats sevi kā viņa skolotāju un aizbildni — kā dižās, varenās, cēlās un mīļotās Francijas slepeno reģentu. Bet pēkšņi pienāca drausmīgā ziņa — karaliskais zēns Luijs Septiņpadsmitais miris. Msjē de Avrē apšaubīja šīs ziņas patiesīgumu. Iespējams, ka franču rojālisti zēnu nolaupījuši un tur to paslēptu. Bet doņja Marija Luīze un dons Manuels atzina, ka mazā Luija nāvi var uzskatīt kā notikušu faktu, jā, klusībā Spānijas galms šo bēdīgo ziņu pat apsveica, atviegloti uzelpojot. Strīdīgais jautājums bija atrisinājies pats no sevis, Spānijas gods bija glābts.

Un tomēr miera sarunas uz priekšu nevirzījās. Francijas republika, lepodamās ar savas armijas uzvarām, pieprasīja, lai Spānija atdod tai Gipuskoas provinci ar tās galvaspilsētu Sansebastjanu un atlīdzina kara zaudējumus četrsimt miljonu apmērā.

— Es rēķinos ar to, ka miera noslēgšana dos mums iespēju dzīvot daudz plašāk, — doņja Marija Luīze teica savam pirmajam ministram, un dons Manuels saprata, ka nedrīkst maksāt šos četrsimt miljonus.

Pepa savukārt teica: — Es ceru, don Manuel, ka, pateicoties jums, Spānija pēc kara kļūs vēl varenāka.

Un Manuelam kļuva skaidrs, ka nedrīkst atdot basku provinci.

— Es esmu spānietis, — lepni un drūmi viņš paskaidroja donam Migelam. — Es neatdošu ne Sansebastjanu, ne arī maksāšu tik milzīgu meslu summu.

Bet viltīgi gudrais Migels, nemetot ēnu uz savu kungu, bija jau izpētījis, kāds gaiss valda Parīzē, un drīz vien nāca ar interesantām ziņām: Parīzes direktorija gribot noslēgt ar Spāniju ne tikai miera līgumu, bet arī savienību; ja šādas alianses noslēgšanu Spānija varētu garantēt, tad Francijas republika būtu gatava ievērojami mīkstināt miera noteikumus.

— Cik man zināms, — dons Migels piesardzīgi nobeidza, — Parīze apmierinātos, ja jūs personīgi apsolītu sekmēt šīs iecerētās alianses noslēgšanu.

Dons Manuels pacēla acis.

— Es personīgi? — patīkami pārsteigts, viņš jautāja.

— Jā, seņjor, — dons Migels apstiprināja. — Ja jūs, protams, pašrocīgi uzrakstītu vēstuli ar šādu apliecinājumu slepeni nosūtītu kādam no direktorijas locekļiem, nu, teiksim, abatam Sjejesam, tad

republika varētu arī atteikties no šiem abiem traucējošajiem nosacījumiem.

Donam Manuelam glaimoja, ka viņa personai Parīzē bija tik liela nozīme. Viņš ziņoja karalienei, ka cerot noslēgt ne tikai kaut cik ciešamu, bet pat goda pilnu miera līgumu, ja viņu pilnvarotu uzsākt personīgas neoficiālas sarunas ar Parīzes varasvīriem. Marija Luīze uz šo pasākumu skatījās skeptiski.

— Man šķiet, tu sevi vērtē par daudz augstu, Piko, manu zēn, — viņa atbildēja.

Dons Manuels apvainojās: — Labi, doņja Marija Luīze, — viņš teica, — tādā gadījumā valsts glābšanu es atstāju jūsu ziņā, — un, neraugoties uz dona Migela lūgumu, atteicās no nodoma sūtīt vēstuli abatam Sjejesam. t

Noguruši no garlaicīgās kaulēšanās, franči nodeva savam ģenerālim Perinjonam pavēli uzbrukt Spānijai. Straujā triecienā republikāņu armija ieņēma Bilbao, Mi-randu, Vitoriju, izlauzās līdz pat Kastīlijas robežām. Mad-ridē izcēlās panika. Klīda baumas, ka galms gatavojoties bēgt uz Andalūziju.

— Es jūs izglābšu, *madatne,* — dons Manuels paskaidroja, — jūs un Spāniju. — Un viņš uzrakstīja vēstuli.

Pēc nedēļas tika parakstīts pagaidu miera līgums. Francija apmierinājās ar to, ka atdeva Spānijai piederošo San-todomingo Antiļu salās, un no basku provinces atteicās. Republika piekrita arī Spānijas priekšlikumam kara zaudējumus nomaksāt pa daļām desmit gados un nomaksāt ar naturālām piegādēm. Turklāt Francijas republika apsolījās izdot princesi Mariju Terēzi, Lilija Sešpadsmitā meitu, atļaujot viņai izbraukt gan tikai uz Austriju.

Visā valstī valdīja milzīga izbrīna un liels prieks, ka zaudēto karu izdevies pabeigt gandrīz bez teritoriāliem zaudējumiem. Lūk, ko spēj Manuels Godoijs!

— Tu esi brašs zēns, — karalis teica un spēcīgi uzsita viņam uz pleca.

— Vai lai izstāstu, kā es to dabūju gatavu? — Manuels jautāja karalienei.

— Nevajag, nevajag, — viņa atvairijas, jo nojauta no* tikumu sakarību un negribēja par to neko zināt.

Tā kā par izdevīgo miera līgumu bija jāpateicas tikai donam Manuelam, viņam piešķīra tādus pagodinājumus, kādi nevienam citam kopš seniem laikiem nebija piešķirti. Kā dāvanu viņš dabūja valsts domēni pie Granādas, viņam piešķīra titulu *Principe de la Paz* — Miera grāfs un viņu iecēla par visu Spānijas bruņoto spēku ģenerālisi-musu.

Tērpies ģenerālisimusa uniformā, viņš ieradās izteikt karaļpārim pateicību. Baltās bikses cieši piekļāvās gurniem, svārki ietvēra izrieztās krūtis; pie cepures, ko viņš nesa, iespiedis padusē, plīvoja

kupla spalva.

— Tu izskaties lieliski, — dons Karloss iesaucās un steidzīgi piebilda. — Apsedz galvu!

Tikai divpadsmit Spānijas grandiem bija tiesības uzlikt galvā cepuri, iekams tic bija atbildējuši karalim. Otrā ranga grandiem bija atļauts uzlikt cepuri tikai pēc atbildes, bet trešā ranga — tikai pēc tam, kad bija uzaicināti apsēsties.

Doņja Marija Luīze nojauta, ka ne jau Manuels pats panācis šāda miera līguma noslēgšanu, bet gan viņa padomnieki, šie aizdomīgie, dumpīgie apgaismotāji *afrance-sados* — frankofili, un ka šķietami tik spīdošie panākumi slēpj sevī jaunus karus un nenovēršamas, bez šaubām, nelabvēlīgas sekas. Bet pagaidām tomēr bija noslēgts spīdošs un goda pilns miers un to parakstījis Manuels. Viņa pati jauno cilvēku bija ietērpusi šai uniformā un nekā nevarēja darīt, ja viņai Manuels jaunajā, greznajā, vīrišķīgajā ietērpā tik ļoti patika, viņas sirds tiecās tam pretim.

Spānijā dzīvoja vēl divpadsmit pirmā ranga grandi, to dzimtu pēcnācēji, kuras valdīja Ibērijas pussalā jau deviņsimt gadu un vēl ilgāk, kopš Sahčo Lielā laikiem; brālīgi viņi cits citu uzrunāja ar «tu». Tagad, kad karaļa žēlastība šiem divpadsmit visaugstākajiem muižniekiem bija pieskaitījusi arī trīspadsmito — Miera grāfu, *Pr'uicipe de la Paz*, Manuels pārvarēja iedzimto godbijību un uzrunāja ar «tu» Arkosas, Behāras, Medīnas-Sidonijas, Infantādo hercogus un kā nu viņus visus tur sauca. Sākumā viņi bija mazliet izbrīnījušies, bet tad atbildēja viņam tāpat ar «tu»; Manuels laimē staroja.

Un, satiekoties ar hercogu Albu, viņš tam teica:

■— Esmu ļoti priecīgs, Hosē, ka tu šodien izskaties sevišķi spirgts.

Slaidā, elegantā kunga mierīgajā, apaļajā sejā nepakustējās ne vaibsts, neko neizteica ari viņa skaistās, tumšās, domīgās acis, un viņš draudzīgi sacīja:

— Pateicos par uzmanību, jūsu gaišība.

Jā, viņš teica «jūsu gaišība» un neatbildēja viņa brālīgajam «tu».

Un donam Luisam Marijam de Burbonam, Cinčonas grāfam, Seviļas arhibīskapam, Manuels teica:

— Neesmu tevi ilgi redzējis, Luis.

Bet šis ļoti jaunais un ļoti nopietnais kungs paskatījās uz Manuelu, it kā viņš būtu tukšs gaiss, un pagāja garām. Turklāt dons Luiss Marija de Burbons bija tikai pa pusei Burbons, proti, viņš gan bija kāda Kastīlijas infanta dēls un skaitījās karaļa brālēns, bet viņa māte bija vienkārša doņja Marija Tcrcsa de Vaļjabriga, cēlusies no Aragonas sīkmuižniekiem, tāpēc karalis donam Luisam Marijam nebija piešķīris infanta' titulu. Tātad, lai gan dona Luisa Marijas dzīslās ritēja karaliskas asinis, tomēr dona Ma-nuela tituls un dienesta pakāpe tagad

bija augstāka. Viņš jau nu gan nebija godkārīgs, bet šim bastardam, šim tikai pa pusei Burbonam, viņa augstprātību neaizmirsīs.

Lai izlīdzinātu savam mīlulim nodarītās pārestības, Marija Luīze izdomāja viņam jaunus pagodinājumus. Galma astrologs izdarīja rūpīgus aprēķinus, no kuriem varēja secināt, ka Godoiju dzimtai ir radniecīgas saites ar Bavārijas kūrfirstu dzimtu un karalisko Stjuartu namu. Pēc rūpīgas garu jo garu tabeļu izpētīšanas karaļa ģenealogs paziņoja, ka dons Manuels Godoijs esot cēlies no vecajiem gotu karaļiem. Jau viņa vārds vien to pierādot, jo tas esot atvasināts no vārdiem *«Godo Soy»* — «esmu gots».

Pēc tam karalis pavēlēja, ka visur, kur vien Miera grāfs ierodas oficiālās dienesta darīšanās, heroldam jānes pa priekšu divsejainā Jānusa galva par zīmi, ka pagātni un nākotni viņš iztulkojis pareizi.

Ar šo jauno pagodinājumu dons Manuels vispirms palepojās Zinātņu akadēmijas atklāšanas svinībās.

Taču nebrauca pa taisnu Ceļu viņš, bet četrjūgs meta Līkumu, lai tādējādi

' Viņa draugu pulkā tieši Pepa Tudo pati pirmā Ieraudzītu mīļo šajā Jaunajā un lieliskajā Spožumā. Pie loga viņa Stāvēja, un godbijīgi Viņš to sveicināja. Pepa Lepojās, ka tieši viņa Darījusi to par vīru Tādu, kādi viņas dziesmās, —

Spānijai par glābēju un Pirmo cilvēku šai valstī.

Spožā slava izraisīja Domu, lai Fransisko viņu Glezno.

3

«Apgaismoto» draugu un padomnieku iespaidots, dons Manuels izmantoja savu milzīgo popularitāti, lai izdarītu progresīvus pasākumus. Jau sen viņš bija tīkojis būt par mākslas un zinātnes protektoru; bez tam ar šādu liberālu politiku viņš pierādīja Parīzes varasvīriem' savu dedzīgo cenšanos, sagatavot apsolīto aliansi. *

Taču viņa plānotie pasākumi palika bez panākumiem, jo pret tiein ārkārtīgi stingri nostājās baznīca. Viņa draugi deva' padomu vēl vairāk ierobežot svētā tribunāla tiesas varu un valsts labā pārņemt vēl lielāku daļu no inkvizīcijas ienākumiem; un tagad, kad tauta viņam dāvā tādu mīlestību un cieņu, viņš varētu pat atcelt baznīcas nodokļu privilēģijas* tā, īstenojot senseno sapni, vienā reizē uzlabot valsts finansiālo stāvokli un āri uz laikiem sadragāt baznīcas pretestību moderno reformu ieviešanai dzīvē.

Bet šāda atklāta cīņa bija pretrunā dona Manuela raksturam. Un Pepa no savas puses darīja visu iespējamo, Lai atturētu viņu no izšķirošo pasākumu realizēšanas. Bērnībā viņa bija noskatījusies kādu autodafē, un mežonīgais, drūmais svinīgums, karogi un priesteri, uz nāvi notiesātie grēcinieki un sārta liesmas, kurās tie sadega, bija atstājuši uz viņu neizdzēšamu iespaidu. Biktstēvs centās aizraut viņas dvēseli ar svētā tribunāla baismīgo noslēpumainību. Inkvizīcijas kungi

pie viņas jutās kā mājās; pat

Granādas arhibīskaps Despuigs, lielinkvizitora labā roka, bija pieņēmis viņu, kad pēdējo reizi apmeklēja Madridi.

Sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados inkvizīcijas iespaids Spānijā bija mazinājies. Bet, kad viņpus Pirene-jiem sāka gūt virsroku dumpības un bezdievības gars, tās iespaids atkal pastiprinājās. Liberālais lielinkvizitors Sjerra tika atcelts no amata un viņa vietā nāca fanātiskais, cietsirdīgais Tolēdo arhibīskaps kardināls Fransisko de Lorensāna. Ar valdības piekrišanu svētais tribunāls ņēmās vajāt par bezdievību, par «filozofismu» katru garīgu novirzienu, kas apliecināja simpātijas franču teorijām, un uzsāka liesas izmeklēšanu pret daudziem frankofiliem. Bet nu ar Francijas republiku bija noslēgts miers un pat tika apspriests plāns par aliansi; brīvdomātāji atkal guva virsroku, un inkvizīcijas jaunatgūtā vara bija apdraudēta.

Gudrais politiķis un intrigants Lorensāna sāka rīkoties. Gandrīz visi ministri un valsts padomes locekļi ar pašu Manuelu priekšgalā tika turēti aizdomās par simpatizē* šanu «filozofismam» un «naturālismam», kas dievu identificēja ar dabu. Lorensāna vāca pierādījumus pret šiem kungiem, viņa tribunāla arhīvos krājās slepeni ziņojumi. Brīvprātīgie un algotie spiegi sekoja katram Miera grāfa solim; Pepas Tudo draudzība ar dažiem prelātiem paveica pārējo; katra pirmā ministra diena un nakts tika rūpīgi aprakstīta svētā tribunāla reģistros. Lielinkvizitors vērīgi pētīja un atklāja, ka atkarībā no Manuela un Pepas Tudo kvēlās mīlas favorīta un karalienes attiecības kļūst vai nu siltākas, vai vēsākas. Viņš nāca pie secinājuma, ka dona Manuela stāvoklis nav nemaz tik drošs un svētā tribunāla stāvoklis nemaz tik apdraudēts, kā parasti likās.

Vispirms viņš devās uzbrukumā pret bezdievīgo ministru prezidentu un ar to pašu trāpīja arī ķecerus. Vairākās provinču galvaspilsētās inkvizīcija apsūdzēja brīvdomībā augstu stāvošas personas, profesorus, ievērojamus valsts ierēdņus. Apcietināja un notiesāja bijušo Spānijas sūtni Parīzē grāfu Asoru, valodnieku Hāuregi, kas Karlosa Trešā valdīšanas laikā bija infantu audzinātājs, slaveno matemātiķi Salamankas universitātes profesoru Luisu de Sarnaņjēgo.

Ar sasprindzinājumu lielinkvizitors gaidīja, vai pirmais ministrs iejauksies, vai mēģinās izraut no viņa rokām šos savus biedrus — brīvdomātājus. Dons Manuels neiedrošinājās to darīt. Viņš vienīgi griezās pie svētā tribunāla ar mazdūšīgu lūgumu nesodīt šos vīrus sevišķi bargi, jo viņiem bija nopelni valsts labā.

Tad Lorensāna sagatavoja izšķirošo triecienu, kuram vajadzēja iznīcināt brīvdomātāju vadoni, Eiropā plaši pazīstamo rakstnieku un valstsvīru Olavidi.

Dons Pablo de Olavide bija piedzimis Peru galvaspilsētā Limā. Viņu uzskatīja par brīnumbērnu un vēl pavisam jaunu cilvēku iecēla

par tiesnesi. Kad drausmīga zemestrīce iznīcināja Lirnas pilsētu, viņam uzticēja to muižu un kapitālu pārvaldīšanu, kuru piederība bija kļuvusi apstrīdama pēc to īpašnieku bojā ejas. Bezsaimnieku kapitālus, uz kuriem mantinieki nevarēja pierādīt savas tiesības, šis gados ļoti jaunais cilvēks izlietoja baznīcas un teātra būvei. Tāda rīcība izraisīja garīdzniecības neapmierinātību. Mantinieki, kuru pretenzijas bija noraidītas, ar iespaidīgu peruāņu garīdznieku atbalstu iesniedza sūdzību Madridē. Olavidi izsauca uz Madridi, atcēla no amata, nodeva tiesai, daudzos gadījumos uzlika viņam par pienākumu atlīdzināt nodarītos zaudējumus, piesprieda ieslodzījumu cietumā. Vājās veselības dēļ viņu no cietuma drīz vien atbrīvoja, un visi Spānijas brīvdomātāji sumināja viņu kā mocekli. Viņu apprecēja ļoti turīga atraitne. Viņam izdevās panākt vēl neizciestā soda atlaišanu. Olavide devās ceļojumos. Bieži apmeklēja Parīzi. Nopirka vienu pili Spānijas un otru Francijas galvaspilsētā. Sadraudzējās ar Voltēru un Ruso un sarakstījās ar tiem. Uzturēja Parīzē teātri, kur uzveda jaunākās franču lugas, kuras pats pārtulkoja. Aranda, karaļa Karlosa Trešā liberālais ministru prezidents, svarīgos jautājumos griezās pie viņa pēc padoma. Visā Eiropā viņu uzskatīja par vienu no progresīvākajiem gara darbiniekiem.

Toreiz Sjerramorēnas dienvidu nogāzē atradās plaši lauki, kuri agrāk bija kultivēti un apstrādāti, bet pēc mauru un morisku padzīšanas palikuši atmatā. Lopu audzētāju sabiedrība Mesta bija panākusi, ka šīs zemes platības tai tika nodotas bez maksas lielo, klejojošo aitu baru ganībām. Tagad, pēc Olavides ierosmes, valdība atņēma Mestai šīs priekšrocības un pilnvaroja Olavidi nodibināt neizmantotajās zemēs jaunas zemkopju kolonijas — *nuevas poblaciones*. Ar bavāriešu pulkveža Tīrīgela palīdzību viņš tur nometināja ap desmittūkstoš zemnieku, lielākoties vāciešus, tāpat arī zīdtārpiņu audzētājus un zīda audējus no Lionas. Pašu Olavidi iecēla par šī apgabala gubernatoru ar ļoti plašām pilnvarām. Viņam bija piešķirtas tiesības izstrādāt savai kolonijai liberālu satversmi. Bez tam piekrita, ka viņš jaunajiem kolonistiem atļauj vest līdz no savas dzimtenes arī garīdzniekus, pat protestantiem bija šādas tiesības. Nedaudzu gadu laikā Olavide pārvērta šo tuksnesi par ziedošu apvidu ar ciematiem, ciemiem, mazām pilsētiņām, viesnīcām, darbnīcām un fabrikām.

Bet ieceļotāji no Pfalcas bija atveduši sev līdz kapucī-nieti brāli Romualdu no Freiburgas, lai tas aprūpētu viņu dvēseles. Sis brālis nekādi nevarēja sadzīvot ar liberālo Olavidi. Kad ķildas saasinājās, Romualds apsūdzēja Ola-vidi svētajam tribunālam par ateisma un materiālisma sludināšanu. Slepeni, saskaņā ar inkvizīcijas noteikumiem, Olavidem nezinot, tika nopratināti liecinieki un savākti apsūdzības pierādījumi. Oficiāli apsūdzēt tik ļoti cienījamu cilvēku

tomēr vēl neviens neiedrošinājās. Taču Mestai bija varens aizstāvis — Granādas arhibīskaps Des-puigs. Kopā ar karaļa biktstēvu Osmas bīskapu viņiem izdevās karali beidzot pierunāt, lai viņš neceļ iebildumus, kad inkvizīcija apcietinās Olavidi, gadījumā, ja tas būtu vajadzīgs apstākļu labā.

Tas viss bija noticis jau pirms dona Manuela nākšanas pie varas. Bargo lielinkvizitoru nomainīja liberālāks un to vēl liberālākais Sjerra, taču Olavide visu šo laiku smaka inkvizīcijas cietumā. Viņu neatbrīvoja, lai negrautu svētā tribunāla autoritāti, bet viņu arī nenotiesāja.

Četrdesmit trešais lielinkvizitors — dons Fransisko Lo-rensāna bija cita rūdījuma cilvēks nekā viņa priekšgājēji. Viņš nolēma ķecerim Olavidem pasludināt spriedumu. Tas būs brīdinājums visiem zobgaļiem pat visaugstākajos amatos, ka inkvizīcija vēl ir dzīva un nav nolikusi ieročus.

Lorensāna bija izpratis dona Manuela svārstīgo raksturu. Neraugoties uz to, viņš tomēr gribēja nodrošināties ar Vatikāna atbalstu; viņš nešaubījās, ka pāvests Pijs Sestais viņu uzklausīs. Viņš uzskatot par savu pienākumu, tā viņš rakstīja pāvestam, likt Olavidem izpirkt grēkus, sarīkojot autodafē. No otras puses — šāda brīvdomātāju aprindās tik plaši iecienīta un aizstāvēta ķecera publiska notiesāšana pašreizējos bezdievīgajos apstākļos, bez šaubām, došot iemeslu uzbrukumiem spāņu inkvizīcijai un, domājams, arī baznīcai vispār. Tāpēc viņš lūdzot svētā tēva norādījumus.

Abals dons Djēgo, kas bija viens no svētās inkvizīcijas sekretāriem, uzzināja par liclinkvizitora plānu. Viņš un dons Migels centās panākt, lai *Prlncipe de la Paz* pielietotu visus līdzekļus un savlaicīgi brīdinātu Lorensānu par to, ka valdība tādu autodafē sarīkošanu nepieļaus.

Vienu brīdi Manuels apjuka. Taču aizvien vēl mēģināja izvairīties no atklātas cīņas ar Lorensānu. Pablo Olavide, viņš paskaidroja, esot apcietināts tai laikā, kad pirmais ministrs bijis liberālis Aranda, un karalis esot piekritis inkvizīcijas rīcībai. Tādos apstākļos viņa varā neesot aizkavēt Olavides notiesāšanu. Bez tam viņš domājot, ka Lorensāna valdību gribot tikai iebaidīt, bet spriedumu, ja vispār tāds būtu, liktu pasludināt aiz slēgtām durvīm, nevis publiskā autodafē. Manuels domāja tikai par Pepu, palika kurls pret visiem Migela lūgumiem, noraudzījās uz visu notiekošo nevērīgā pašpārliecībā.

Migels un dons Gaspars, abats Djēgo — visi sēdēja un,
Bēdu mākti, īgni sprieda.
Nolēma, ka palīdzība Jāmeklē pie gleznotāja,
Viņu drauga dona Frančo.
Gleznoja viņš šajā laikā Grāfu *de la Paz* par prieku Pepai Tudo.

Goija bija dziļi sapinies mīlas tīklos ar Kaijetānu. Viņš bija baidījies un arī cerējis, ka viņa kaisle, tik neticami ātri uzliesmojusi, tikpat ātri arī izkvēlos; jau agrāk viņam daudzreiz bija licies, ka ir kādā sievietē bezgalīgi iemīlējies, bet pēc pāris nedēļām viņš brīnījās, kas gan varējis viņu valdzināt. Taču Kņijetānā viņš vienmēr atklāja kaut ko jaunu, viņa nebija izsmeļama. Ar savu nekļūdīgo gleznotāja aci viņš bija izpētījis viņas ārējā izskata sīkumus un būtu varējis viņu uzgleznot pēc atmiņas. Tomēr, līdzko viņš to sastapa, tā atkal šķita citāda un palika neizdibināma.

Lai arī ko viņš darīja, domāja vai gleznoja, vai sarunājās ar kādu, vienmēr kaut kur viņa apziņā mita Kaije-tāna. Viņus saistīja pavisam kas cits nekā mierīgā, drošā tuvība starp viņu un Hosefu un pavisam kas cits nekā tās laimīgās vai mokošās tieksmes, kādas viņš senāk bija izjutis pret vienu vai otru sievieti.

Pārmaiņas Kaijetānā norisinājās pēkšņi, un kāda viņa vienā vai otrā mirklī parādījās, tāda viņa bija ar visu savu būtni. Viņai bija daudzas sejas, daudzas no tām viņš pazina, bet nekad neredzēja pašu īstāko. Viņš zināja un juta, ka tāda ir, bet aiz bezcerīgi daudzajām maskām nespēja atrast šo vienveidīgo, saistošo. Te viņa bija viens akmens tēls, te otrs, bet vienmēr atkal kļuva par to tēlu, ko viņš nespēja ne aptvert, ne saprast. Viņš turpināja veco rotaļu, zīmēja smiltīs te vienu viņas seju, te citu, bet īstā seja izplūda smiltīs.

Viņš to gleznoja. Nostādīja brīvā dabā un gleznoja ar smalkjūtīgu rūpību ainavu, tomēr tā, ka ainava pazuda un gleznā palika vienīgi Kaijetāna. Balta, lepna, maiga viņa tur stāvēja, ar ļoti augsti izliektām uzacīm zem melno matu viļņiem, ar platu jostu ap vidu un sarkanu lentu pie krūtīm, un pie viņas kājām — neizsakāmi muļķīgs un mazs — viņas pūkainais sunītis, ap pakaļkāju tam bija sarkana lentīte — viņas pašas lentas smieklīgs atdarinājums. Ar stingu, maigu un augstprātīgu rokas mājienu viņa norādīja uz leju pie savām kājām, kur sīkiem, smalkiem burtiņiem bija rakstīts: «Hercogienei Albai — Fransisko Goija,» un burti godbijīgi raudzījās viņai acīs.

Viņš gleznoja Kaijetānu tādu, kādu bija redzējis pirmo reizi uz paaugstinājuma zālē, tad atkal tādu, kādu bija redzējis pastaigas gājienā pie Eskoriāla. Viņš gleznoja viņu bieži un daudz. Viņš nebija apmierināts. Viņam neizdevās izteikt to, kas viņu bija pievārējis toreiz Albu pils zālē, kas viņu bija mulsinājis toreiz pastaigas gājienā, kas viņu nepārtraukti kaitināja un vilināja.

Tomēr viņš bija laimīgs. Bez kautrēšanās Alba parādījās atklātībā kopā ar viņu, un Goija bija lepns, ka viņš, šis tuklais, gados jau pavecais vīrs, kas cēlies no zemas kārtas, bija viņas kortēho. Viņš tagad ģērbās ar neparastu eleganci, arī tad, kad gleznoja, taisni tad, kad gleznoja. Tā viņš bija darījis arī tad, kad tikko bija ieradies Madridē; bet Hosefa nelikās mierā, sacīdama, ka tā tikai notraipot dārgos

uzvalkus, darbā varot valkāt arī parastos virsvalkus, un sievas pastāvīgā runāšana, kā arī paša tau-pibas tieksme beidzot viņu bija iespīlējusi darba virsvalkā. Tagad tas atkal bija pazudis. Turklāt viņš pats labi zināja, ka šaurajā, modernajā tērpā izskatās smieklīgs, un zobojās par sevi. Uzgleznoja reiz kādu frantu, kas sevi vēro spogulī: augstā apkaklīte žņaudz kaklu, viņš nevar pagrozīt ne galvu, nedz arī pārāk lielajos cimdos pakustināt pirkstus un šaurajās piedurknēs rokas, tikai ar mokām viņš var staigāt smailajās kurpēs ar zemajiem papēžiem.

Goija bija iecietīgs pret sevi un citiem. Pacieta Migela sīkumainību, abata sapratīgo, eleganto lietišķību un Agus-tina raižu pilno seju. Savas ģimenes vidū viņš bija uzmanīgs un jautrs. Viņš vēlējās, lai visa pasaule dalītos laimē ar viņu.

Kaijetāna bieži uzvedās bērnišķīgi, bet viņš centās to pat pārspēt. Ja tā atnāca negaidot, viņš nostājās uz galvas un māja tai sveicienus ar kājām. Labprāt viņš izmantoja savu mākslu, lai to pasmīdinātu. Uzzīmēja pats savu seju mežonīgā izskatā, lieliski izķēmoja dueņjas Eifēmijas, ākstīgā marķīza dc Sanadriana un labsirdīgi muļķīgā, cienīgā karaļa galvas. Nereti viņi apmeklēja teātra izrādes, un Goija sirsnīgi smējās par tonadiļju un sainešu naivajiem jokiem. Bieži viņi gāja uz Manolēriju, bija labi ieredzēti viesi maho vīna pagrabiņos.

Uz vecuma sliekšņa viņš atkal pārdzīvoja jaunību. Līdz tam viss bija aprasts un apnicis — kā labais, tā sliktais, viss bija vienmēr tik līdzīgs, pazīstams un zināms kā parasto ēdienu garša.

Pasaule tagad viņam atkal kļuva bagāta un jauna, lā bija otra jaunība ar lielāku pieredzi ka iekāre, ta baudā.

Turklāt viņš apzinājās, ka ļaunie gari joprojām uzglūn un ka šī lielā laime nesīs lielu nelaimi. Vai viņš nebija redzējis dienvidus spoku? Bet Kaijetāna viņa dzīvē bija neizmērojama laime, un viņš jutās gatavs par to samaksāt katru cenu.

Viņa laime atspoguļojās arī darbā, viņš gleznoja daudz un ar prieku. Viņa roka bija veikla, acu skatiens ašs, ass, nekļūdīgs. Viņš gleznoja hercoga de Kastro Terrēno ģīmetni, dona Migela ģīmetni, abata ģīmetni; arī dons Manuels bija pasūtījis vēl divus portretus citādās pozās.

Un tad viņš gleznoja kādu gleznu, ko neviens nebija pasūtījis, kādu komplicētu gleznu tikai pats sev par prieku, gleznu, kas prasīja rūpīgu miniatūrista darbu,

kādu romeriju — svētceļojumu par godu svētajam Isidro, galvaspilsētas patronam.

Jautri svētceļojumi uz pļavām un uz vientuļnieka svētā Isidro mītni bija madridiešu iemīļota izklaidēšanās, un viņš pats, Fransisko, sakarā ar Hosefas pēdējām laimīgajām dzemdībām bija sarīkojis Isidro pļavā svinības trīssimt draugiem; saskaņā ar paražām visi mielojās ar

tītara cepeti un klausījās mesu.

Šādu romeriju gleznošana jau sen valdzināja galvaspilsētas māksliniekus; romerijas bija gleznojuši Maeļja, Goijas svainis Baijēu, ari viņš pats jau pirms gadiem desmit, kad vēl strādāja karaļa gobelēnu manufaktūrā, bija attēlojis Isidro par godu sarīkotos tautas svētkus. Taču šajos gobelēnos attēlotais svētku prieks bija maskās tērpto kavalieru un dāmu mākslota jautrība; tagad viņš gleznoja pats savu un savas Madrides pirmatnējo prieku.

Dziļi dibenplānā zaigo Mīļā pilsēta — tur baltu Namu jūklis, pils un torņi,

Dievanamu kupoli, bet Priekšā miera pilna vizmo Mansanāres, kuras krastos Madride sveic savu draugu.

Daudzi rāmi pastaigājas.

Rati, jātnieki un vesels Pūlis sīku figūriņu,

Katra smalki uzgleznota.

Ļaudis sēž vai atlaidušies,

Ēd un dzer, un pļāpā, citi Mīlinās. Tur meitas, puiši,

Pārtikusī pilsonība.

Viņiem pāri tīrs un priecīgs Mirdzums. Goija šajā gleznā Izteicis it visu savas Skaidrās sirds tik dzidro prieku,

Drošās rokas, asā skata Mākslu. Viņš nu brīvs no stingrās Mācības par līniju, kas Traucēja tam atklāt sevi.

Viņš nu brīvs un laimīgs jutās,

«Romerijā» viss nu kļuva Perspektīva, gaisma, krāsa.

Priekšā tauta, upe, tālāk Baltā, plašā Madride — viss Saistīts ciešā vienotībā; Gaiss un pilsēta, un ļaudis Viegli saplūda tur kopā Brīvi, krāsaini un gaiši, Laimes pilni.

5

Fransisko saņēma vēstuli no dona Gaspara Hoveļjānosa ar laipnu, bet noteiktu ielūgumu «uz tēju». Liberāļi deva priekšroku tējai, nevis aristokrātiski reakcionārajai šokolādei; tējas cienīšana un protesti pret absolūtisma ieviesto tējas cenu paaugstināšanu taču bija izraisījuši revolūciju un atnesuši brīvību angļu kolonijām Amerikā.

Goijam nepatika ne remdenais dzēriens, ne pedantiskais karstgalvis Hoveļjānoss. Bet būtu bijis nepieklājīgi teikt nē, ja tik noteikti un laipni ielūdz tāds vīrs kā Hoveļ-jānoss.

Pie Hoveļjānosa bija sanākusi neliela sabiedrība. Tur bija dons Migels Bermūdess un grāfs Kabarruss, šis lielais finansists, netrūka, protams, arī abata dona Djēgo. Vienīgais viesis, ko Goija nepazina, bija advokāts un rakstnieks Hosē Kintāna. Tiesa, tāpat kā visi citi, arī Goija prata no galvas Kintāna dzejoļus; klīda valodas, ka Kintāna tos esot uzrakstijis sešpadsmit gadu vecumā. Ari šodien viņš vēl izskatījās stipri jauns, neko daudz vecāks par divdesmit vai divdesmit vienu gadu. Goija pats bija nobriedis lēnām, tāpēc ar neuzticību raudzījās uz panākumiem, ko sasniedza agrā jaunībā, bet vienkāršais un tomēr rosīgais Hosē Kintāna viņam patika.

Pie sienas karājās liela mājastēva ģīmetne; Goija to bija gleznojis pirms gadiem divdesmit, tūliņ pēc pārcelšanās uz Madridi. Ģīmetnē Hoveļjānoss sēdēja pie glīta, vienkārša rakstāmgalda. Kā pats Hoveļjānoss, tā viņa apģērbs un mēbeles pauda pasvītrotu izsmalcinātību, afek-tētību, nekas ģīmetnē neatgādināja viņa pašreizējo drūmo tikumību. Varbūt toreiz viņš tiešām arī bija daudz maigāks, tomēr katrā ziņā ne tik laipns un glums, tik glumu un neīstu arī jaunais Goija nedrīkstēja viņu redzēt.

Kā jau Goija bija gaidījis, runāja par politiku. Dedzīgi lika nopelta *Principa de la Paz* nostāja. Tiesa, ministrs ir pārlieku pašapzinīgs; taisni tagad, kad dons Manuels Goi-jam pozēja, viņam bija izdevība no vistuvākā atstatuma novērot, ar kādu pašapmierinātības pilnu nevērību viņš ar sejas vaibstiem un žestiem izrādīja savu jauno nozīmīgumu. Bet vai tad šī iedomība kaitē valsts interesēm? Vai dons Manuels jau daudzkārt nav parādījis savu labo gribu veicināt visu progresīvo? Vai viņš savu popularitāti neizmantoja labdarīgu reformu īstenošanai?

Hoveļjānoss apgalvoja, ka *Principe de la Paz* pasākumi nemaz neesot tik drosmīgi. Izšķirīgais un arī galvenais esot un paliekot ciņa pret inkvizīciju, pret baznīcu, bet no augstākās garīdzniecības ministram esot tādas pašas māņ ticīgas bailes kā vienkāršai tautai no svētā tribunāla. Taču katra nopietna reformu pasākuma gala mērķis,

viņš turpināja šķendēties savā dārdošajā, fanātiskajā balsī, esot baznīcas varas atņemšana. Jo visa ļaunuma cēlonis meklējams vispārējā gara tumsībā, ko aizstāvot un pat veicinot baznīca. Jau pašā Madridē stāvoklis esot nožēlojams, bet tumsonība un māņticība, kas valdot provincē, liekot sirdij asiņot. Lai dons Fransisko kādreiz palūdzot doktoru Perālu parādīt savu Jēzus Kristus miniatūro vaska figūriņu kolekciju; to viņš esot dabūjis ar kāda klostera dārznieka starpniecību.

— Ar šīm svētajām figūriņām, — viņš stāstīja, — mūķenes spēlējušās kā ar lellēm. Jēzuliņu viņas ģērbušas gan par priesteri, gan par tiesnesi, gan par doktoru ar parūku galvā, kas turējis rokā spieķi ar zelta rokturi. Un kā gan šai zemē lai ieviešot higiēnu, ja pat hercogiene Medīna-Koeli ārstējot savu dēlu ar pulverī saberztu svētā Ignata pirkstu, dodama to dēlam gan zupā, gan ar klis-tīra palīdzību? Bet inkvizīcija bargi, nežēlīgi vajājot katru, kas iedrošinoties apšaubīt šādu ārstniecības līdzekļu brīnumaino spēku. Tad viņš pēkšņi pārtrauca runāt un smaidīdams teica:

— Atvainojiet mani, es esmu slikts mājastēvs, jo vīna un uzkožamo vietā es jūs pacienāju ar sava īgnuma rūgtajiem pilieniem. — Un viņš lika atnest ipokrasu, pahareti, augļus, pastētes un saldumus.

Pēc tam sarunas novirzījās uz glezniecību un literatūru. Abats uzaicināja jauno Kintānu nolasīt pāris dzejoļu. Kin-tāna ilgi netielējās. Vispirms viņš tomēr nolēma nolasīt kādu prozas darbu, ko bija uzrakstījis jaunā, mazliet pārdrošā garā. Tā esot īsa biogrāfija, viņš paskaidroja klausītājiem, līdzīga tiem nelielajiem portretiem, tām «miniatūrām», ar kādām senāk sākušās grāmatas un kādas tagad atkal nākot modē.

Un, kad visi viņa priekšlikumam piekrita, viņš nolasīja dominikāņa Bartolomē Karransas — Tolēdo arhibīskapa, ievērojamākā inkvizīcijas mocekļa, dzīves aprakstu.

Vēl vienmēr, jau trīssimt gadu Pēc tā nāves, bija aizliegts Viņu slavināt. Bet tautā Visur runāja par viņu,

Runāja par viņa vārdiem Svētajiem un darbiem, augstu Novērtējot viņu. Protams,

Ļaudis runāja to čukstus.

6

Dons Bartolomē Karransa jau savas jaunības gados kļuva pazīstams kā teoloģijas profesors un drīz vien ieguva labākā ticības mācības skolotāja slavu Spānijā. Kārlis Piektais nosūtīja viņu kā savu pārstāvi uz Trientas koncilu, kur viņš savai valstij un baznīcai izdarīja vislielākos pakalpojumus. Kārļa pēcnācējs karalis Filips Otrais, kuram viņš Anglijā un Flandrijā deva padomus politiskajos un reliģiskajos jautājumos, iecēla viņu par Tolēdo arhibīskapu un līdz ar to par

karalistes primasu. Karransas stingrie uzskati par garīdznieku pienākumiem un ārkārtīgā labdarība sagādāja viņam Eiropā viscienījamākā garīdznieka slavu.

Bet viņš nebija politiķis; viņa augstais stāvoklis, viņa slava, nesaudzīgi bargie spriedumi attiecībā uz augstāko garīdznieku pienākumiem modināja skaudību un naidu.

Viņa niknākais pretinieks bija dons Fernando Valdess, Scviļas arhibīskaps. Karransa bija viņu piespiedis — gan netieši, ar teoloģiska rakstura rīkojumu palīdzību — izmaksāt karalim Filipam no savas arhibīskapijas ienākumiem piecdesmit tūkstošus dukātu lielu kara nodokli, bet Fernando Valdess bija ļoti mantkārīgs cilvēks. Vēlāk Karransa viņam bija nokampis arī ienesīgāko garīdznieka vietu Spānijā, proti, Tolēdo arhibīskapiju ar astoņiem līdz desmit miljoniem gada ienākumu. Dons Fernando Valdess gaidīja izdevību, lai Karransu pazemotu.

Tāda izdevība radās, kad Vaidēšu iecēla par lielinkvizi-toru. Arhibīskaps Karransa bija uzrakstījis komentārus katķismam, kurus ne tikai slavēja, bet arī daudz pēla. Gudrais dominikānis Meteors Kāno, kuru Karransa ideoloģiskos strīdos vairākkārt bija aizkaitinājis, paziņoja, ka grāmatā esot deviņas vietas, kurās varot atrast ķecerīskas domas. Ienāca vēl arī citi, līdzīga satura atzinumi, kā arī slepeni ziņojumi par aizdomīgiem Karransas izteicieniem. Lielinkvizitors iepazinās ar pierādījumiem, izpētīja tos un atrada pietiekami daudz materiālu, lai ierosinātu apsūdzību.

Uzzinājis, ka par viņa grāmatu tiek gatavota izmeklēšana, Karransa dabūja ievērojamu teologu atsauksmes, kurās vispārliecinošākajā veidā tika slavēta grāmatā paustā dievbijība un īsta ticība, kas ņemama visiem par paraugu, un lūdza aizsardzību no sava audzēkņa karaļa Filipa, kas šai laikā uzturējās Flandrijā. Valdess saprata, ka pēc karaļa atgriešanās viņš vairs nevarēs Karransain tikt klāt. Viņš nolēma kalt dzelzi, kamēr tā vēl karsta.

Karransa atradās dienesta ceļojumā Torrelagunā. Inkvizīcija pavēlēja, ka divu dienu laikā neviens pilsētiņas iedzīvotājs nedrīkst atstāt savu māju, un nostādīja ap pili, kurā dzīvoja arhibīskaps, stipru apbruņotu sardzi. Atskanēja sauciens: «Lai svētajai inkvizīcijai top atvērts!» Ar asarām acīs inkvizitors de Kastro nometās ceļos pie arhibīskapa gultas un, lūgdams piedošanu, uzrādīja apcietināšanas pavēli. Karransa pārmeta krustu un devās uz cietumu. Un pazuda ļaužu acīm, it kā būtu noslaucīts no zemes virsas.

Lielinkvizitors steidzīgi devās uz Flandriju pie karaļa Filipa Otrā ar ziņojumu. Prelāti, sākot ar bīskapu un augstāki, nebija pakļauti inkvizīcijas tiesas varai, viņus varēja tiesāt tikai pāvests. Taču Valdess bija dabūjis no svētā tēva pilnvaras sevišķi bīstamos gadījumos uzsākt tiesas izmeklēšanu arī bez iepriekšējas atļaujas no Romas. Gadījums ar

Karransu esot tieši tāds, Valdess ņēmās karalim ieskaidrot. Turklāt viņš uzsvēra, ka esot jau uzlicis arestu uz Tolēdo arhibīskapijas ienākumiem un šos ienākumus pēc visu tiesas izdevumu segšanas inkvizīcija atdošot valsts kasei. Tad arī Filips atzina, ka viņa padomnieks un garīgais skolotājs Karransa «stipri ožot pēc ķecera», un sankcionēja lielinkvizitora veiktos pasākumus.

Karransu nogādāja Valjadolidā. Tur Sanpedro priekšpilsētā viņu turēja ieslodzītu divās tumšās, piesmakušās istabiņās kopā ar viņa vienīgo apkalpotāju.

Sākās ilgstoša izmeklēšana. Nopratināja deviņdesmit trīs lieciniekus, izrakņāja visu milzīgo Tolēdo arhibīskapijas arhīvu. Atrada sprediķu uzmetumus, ko Karransa rakstījis, būdams vēl students, pirms četrdesmit gadiem, atrada izvilkumus no ķeceriska satura grāmatām, ko viņš kā Trientas koncila speciālists izrakstījis, lai tos atspēkotu, atrada virkni citu tikpat aizdomīgu dokumentu.

Pilnvara, ko svētais tēvs bija izdevis inkvizīcijai, deva Valdesam tiesības apsūdzēto tikai apcietināt un savākt pierādījumus. Pāvests Pāvils pieprasīja, lai apcietināto un visus dokumentus nosūta uz Romu. Lielinkvizitors visādi aizbildinājās, karalis izlietoja Tolēdo arhibīskapijas ienākumus. Pāvests Pāvils nomira, viņa vietā nāca Pijs Ceturtais. Romas izdotā pilnvara bija derīga divus gadus. Pāvests Pijs Ceturtais pieprasīja izdot apcietināto un izmeklēšanas materiālus. Lielinkvizitors visādi aizbildinājās, bet karalis no bīskapijas ienākumiem maksāja pensiju pāvesta brālēnam. Pāvests Pijs pagarināja pilnvaru uz diviem gadiem. Un tad vēlreiz uz vienu gadu.

Pa to laiku Karransas lieta bija kļuvusi par skandālu Eiropas mērogā. Lielajā netaisnībā, kas bija nodarīta arhibīskapam Karransam, Trientas koncils saskatīja kauna traipu baznīcai un spāņu inkvizīcijas uzbrukumu preiātu neaizskaramībai. Karransas darbu — komentārus katķismam, ko spāņu inkvizīcija uzskatīja par galveno argumentu viņa ķecerības pierādīšanai, koncils ne tikai neatzina par tādu, kas būtu ievedams aizliegto grāmatu indeksā, bet gan apliecināja, ka šis darbs pilnīgi saskan ar katoļu ticības dogmu un to ieteicams izlasīt un iegaumēt visiem ticīgajiem uz zemeslodes.

Tūlīt pēc tam pāvests Pijs paziņoja koncilam un visai pasaulei savu uzskatu, ka Spānijas katoliskais karalis ar savu stūrgalvīgo izturēšanos pazemojis svēto krēslu. Inkvizīcijai izdotā pilnvara izmeklēt Karransas lietu reiz par visām reizēm izbeidzoties nākošā gada 1. janvārī, un apcietinātais arhibīskaps ar visiem izmeklēšanas materiāliem jānosūtot Romas iestāžu rīcībā. Bet karalis Filips nostājās inkvizīcijas pusē. Viņš negribēja atteikties no To-ledo arhibīskapijas ienākumiem un bez tam uzskatīja, ka, paklausīdams tagad pāvestam, vājina savu autoritāti. Un la Karransa palika stingrā apsardzībā Valjadolidas cietumā.

Pāvests svinīgi paziņoja: ja arī turpmāk tiks novilcināta arhibīskapa izdošana, tad visus vainīgos *ipso facto* apkraušot ar baznīcas lāstiem, atcelšot no amatiem, atņemšot kārtas tiesības un titulus, tos uzskatīšot par noziedzniekiem, kam anulē tiesības jebkad vairs ieņemt agrākos amatus. Pats Karransa nekavējoties jānodod pāvesta nun-cija rīcībā. Karalis Filips neatbildēja, un Karransa joprojām smaka Valļadolidas cietumā.

Beigu beigās vienojās, ka pāvesta legāti kopā ar spāņu inkvizitoriem izmeklēs Karransas lietu turpat Spānijā. Roma atsūtīja četrus tik augsti stāvošus sūtņus, kādus svētais krēsls nekad nebija sūtījis ne pie viena valdnieka. Pirmais bija vēlākais pāvests Gregors Trīspadsmitais, otrais — vēlākais pāvests Urbāns Septītais, trešais — kardināls Aldobrandīni, vēlākā pāvesta Klementa Astotā brālis, un ceturtais — vēlākais pāvests Siksts Piektais. Liel-inkvizitors sagaidīja augstos kungus ar pienācīgo godbijību, tomēr pastāvēja uz to, lai viņi spriež tiesu inkvizīcijas augstākā tribunāla — suprēma — ietvaros, proti, kopā ar piecpadsmit spāņiem. Tas nozīmēja, ka svētā krēsla sūtņiem būtu tikai četras balsis no deviņpadsmit. Kamēr par šo jautājumu tielējās, nomira pāvests Pijs Ceturtais. Gulēdams uz nāves cisām, viņš atzinās, ka, vēlēdamies apmierināt negausīgo katolisko karali, arhibīskapa Karransas lietā esot noziedzies pret kanoniskajiem likumiem, pret koncila un kardināla gribu; nekas viņa sirdsapziņu nenospiežot tik smagi kā netaisnīgā rīcība pret Karransu.

Mirušā pāvesta pēcnācējs bija Pijs Piektais, smaga rakstura cilvēks. Drīz vien spāņu sūtnis Suņjiga žēlojās savam valdniekam, ka svētajam tēvam neesot nekādas pieredzes valsts vadīšanā, nedz arī kaut kādu privātu interešu, taču viņš diemžēl visu darot tā, kā pats atzīstot par pareizu, un ne citādi. Un tiešām, jaunais pāvests tūlīt arī paziņoja, ka lielinkvizitora un viņa rokaspuišu jurisdikcija izbeidzama. Lielinkvizitoram Valdesam bez kavēšanās jā-atbrīvojot apcietinātais arhibīskaps, lai tas tūlīt varētu doties uz Romu, kur to tiesāšot pats pāvests. Izmeklēšanas akti trīs mēnešu laikā jānogādājot Romā. Par rīkojuma neizpildi draudot dieva sods, apustuļu Pētera un Pāvila nelabvēlība un izslēgšana no baznīcas.

Vecais naudas, varas un atriebības kārais Valdess bija gatavs uzsākt cīņu arī ar jauno pāvestu. Bet katoliskais karalis, atrazdamies lielās ārpolitiskās un iekšpolitiskās grūtībās, baidījās no interdikta. Karransa tika nodots pāvesta legātarn un aizvests uz Romu.

Spānijas cietumos arhibīskaps bija pavadījis astoņus gadus; tagad viņš dzīvoja Santandželas pilī, kur baudīja visas ērtības, tomēr atradās apcietinājumā. Pāvests Pijs Piektais, kas bija sīkumains cilvēks, pavēlēja izmeklēšanu sākt no jauna. Visu milzīgo apsūdzības materiālu pārtulkoja itāliešu un latīņu valodās. īpašs tribunāls, septiņpadsmit prelāti, tai skaitā četri spāņi, noturēja katru nedēļu sēdes pāvesta

vadībā. Katoliskais karalis sekoja prāvas gaitai ar sevišķu interesi un piesūtīja aizvien jaunus apsūdzības materiālus.

Izmeklēšana ieilga. Pēc astoņiem gadiem spāņu cietumā Karransa pavadīja piecus gadus itāliešu cietumā.

Beidzot svētais tēvs bija apsvēris visus «par» un «pret». Viņš un viņa tiesa atzina, ka Karransa nepatiesi apvainots ķecerībā. Spriedums paša pāvesta uzraudzībā lika sastādīts ļoti rūpīgi, pamatojoties uz daudziem argumentiem. Svētais tēvs tomēr spriedumu vēl nepasludināja, bet gan pieklājības dēļ paziņoja to vispirms karalim Filipam.

Taču tūlīt pēc tam, kad bija sastādīts sprieduma projekts, kurā bija sīki motivēta apsūdzētā attaisnošana, Spānijā pienāca ziņa, ka miris pāvests Pijs Piektais. Spriedums netika pasludināts. Tas pazuda.

Pāvesta Pija Piektā pēcnācējs Gregors Trīspadsmitais, protams, zināja par attaisnojošo spriedumu. Bet, tā kā viņš bija viens no tiem četriem legātiem, ko svētais krēsls savā laikā nosūtīja uz Spāniju izmeklēt Karransas lietu, tad viņš arī it labi bija iepazinies ar katoliskā valdnieka nepiekāpību. Viņš paskaidroja, ka visu vēlreiz pārbaudīs pats.

Karalis Filips piesūtīja aizvien vēl jaunus materiālus. Bet tad itin drīz viņš aizrakstīja pāvestam, ka ar visu sirdi un dvēseli esot pārliecināts par Karransas ķecerību, un pieprasīja viņa tūlītēju notiesāšanu. Trīs nedēļas vēlāk viņš rakstīja pāvestam otru reizi — personīgi, pats ar savu roku — daiļrunīgu, bet niknu vēstuli. Viņš pieprasīja, lai ķeceri sūta uz sārtu. Ja Karransam piespriestu mazāku sodu, tad agrāk vai vēlāk viņam būtu iespēja atkal atgriezties savā arhibīskapijā, bet Spānijas karalis nevarētu paciest, ja valsts augstāko garīdznieka amatu Ieņemtu ķeceris.

Bet, iekams šis raksts sasniedza Romu, pāvests bija jau arhibīskapam pasludinājis spriedumu — ļoti diplomātisku spriedumu. Tika atzīts, ka sešpadsmit gadījumos Karransa vainojams vieglā ķecerībā. Viņam lika publiski atteikties no šīs maldīgās ķecerības un uz pieciem gadiem atņēma arhibīskapa amatu. So laiku viņam vajadzēja pavadīt Orvjelo, kādā no vietējiem klosteriem, ar tūkstoš zelta kronu lielu uzturnaudu mēnesī. Bez tam viņam uzlika ari vieglu baznīcas sodu.

Personīgi rakstītā vēstulē Gregors spriedumu paziņoja karalim Filipam. «Mums ļoti žēl, ka bijām spiesti notiesāt šo cilvēku, kas kļuvis tik slavens ar savu nevainojamo dzīvi, zināšanām un labdarību, un ka mēs nevarējām, kā bijām cerējuši, viņu attaisnot.»

Septiņpadsmit gadus dons Bartolomē Karransa, Tolēdo arhibīskaps, ko tūkstošiem ticīgo turēja par svētāko vīru, kāds jebkad dzīvojis Ibērijas pussalā, bija pavadījis spāniešu un itāliešu cietumos; pāvesti Pāvils Ceturtais, Pijs Ceturtais un Pijs Piektais bija nomiruši,

iekams viņam tika pasludināts spriedums.

Pēc tam kad arhibīskaps Vatikānā bija atteicies no saviem maldiem, viņš devās izciest svētā tēva uzlikto garīgo sodu. Par sodu viņam vajadzēja apmeklēt septiņas Romas baznīcas. Kā savas cieņas un līdzjūtības apliecinājumu pāvests Gregors piedāvāja viņam baznīcu apmeklēšanai savas nestuves, kā arī zirgus ar pavadoņiem. Taču Karransa atteicās. Viņš gāja kājām. Desmitiem tūkstošu ticīgo bija sapulcējušies, daudzi nākuši pat no tālienes, lai redzētu, kad viņš ies garām, un lai apliecinātu viņam visdziļāko cieņu. Viņa grēku izpirkšana pārvērtās par tādu triumfu, kādu reti nācies piedzīvot pat pašam pāvestam.

Kad Karransa atgriezās no sava grēku nožēlas gājiena, viņš sajuta smeldzošas sāpes un viņam vajadzēja likties gultā. Pēc dažām dienām kļuva skaidrs, ka viņa dienas skaitītas. Pāvests pasludināja pilnīgu grēku atlaidi un deva savu apustulisko svētību. Karransa ataicināja pie sevis septiņus augstākos garīdzniekus. Pēc tam kad bija saņēmis grēku atlaidi un sagatavojies pēdējam svētajam vakarēdienam, viņš svinīgi paziņoja:

— Es zvēru, domādams par norēķinu, kādu man drīz vajadzēs nodot visuvarenajam, es zvēru pie visu valdnieku valdnieka, kas iemiesots sakramentā, ko es patlaban gatavojos pieņemt, ka visu to laiku, kamēr mācīju kristīgo ticību, un vēlāk, kad dzīvoju Spānijā, Vācijā, Itālijā un Anglijā, rakstīju, spredikoju un disputēju, vienmēr esmu bijis uzticams vienam un tam pašam mērķim — vainagot ar uzvaru Jēzus Kristus ticību un apkarot ķecerus. Ar dieva žēlastību tad man ari izdevās daudzus pievērst katoļu ticībai. Karalis Filips, kura biktstēvs biju ilgus gadus, ir tam liecinieks. Es viņu mīlēju, no visas sirds mīlu vēl tagad, neviens dēls viņam nevar būt patiesīgāks par mani. Tālāk es apliecinu, ka nekad neesmu kritis tajos maldos, ko piedēvē par manu vainu; mani vārdi ir tikuši sagrozīti un tiem piešķirta nepareiza nozīme. Bet es tomēr atzīstu par taisnīgu spriedumu, ar ko tika pabeigta mana prāva, jo to man pasludināja Kristus vietnieks. Savā nāves stundā piedodu visiem tiem, kuri šai prāvā uzstājās pret mani, es nekad neesmu uz tiem turējis ļaunu prātu un es lūgšu par viņiem visvareno, ja nokļūšu tur, kur ar dieva žēlastību esmu cerējis nokļūt.»

Bija pavēlēts izdarīt līķa sekciju. Ārsti paziņoja, ka septiņdesmit trīs gadus vecais nelaiķis miris ar vēzim līdzīgu kaiti. Tomēr neviens tam neticēja. Visi atzina, ka šī nāve, kas katoliskajam karalim bija tik ļoti pa prātam, gulstas uz viņa sirdsapziņas. Lepnais vīrs, kā viņš pats rakstīja, nebūtu varējis paciest, ja Karransu atkal ieceltu arhibīskapa amatā. Karalis un arhibīskaps nevarēja sadzīvot zem vienām debesīm, un karalis atzina, ka dievs viņam devis tiesības atbrīvoties no sava pretinieka, vienalga, kādā veidā.

Rakstīja viņš pāvestam, ka Dažam labam spāņu zemes Pieredzējušam un gudram Priesterim šis spriedums šķitis Pārāk maigs. Bet jāatzīstot Gan, ka pāvests spriežot sodu Taisnīgi un lēnprātīgi.

Taču dieva pirksts jo taisnīgs Vainīgo nu piemeklējis,

Lai uz laikiem novērsts tiktu Ļaunums jauns, ko spriedums maigais Spētu veicināt.

Tas bija arhibīskapa, svētā un ķecera dona Bartolomē Karransas dzīves stāsts, ko jaunais Kintāna kā vienu no savām «miniatūrām» nolasīja Hoveļjānosam un viņa viesiem.

Šo stāstu visi zināja, bet Kintāna lasījumā tas likās svešāds un jauns. Viņš nemaz nekautrējās kā faktus pieminēt notikumus, par kuru esamību nebija nekas noteikti zināms un kurus vislabākajā gadījumā varēja tikai iedomāties. Bet cik dīvaini: kad viņš par tiem stāstīja, visiem radās iespaids, ka citādi nemaz nevar būt.

Goija, tāpat kā visi citi, aizrautīgi klausījās. Nelikās, ka notikumi, kurus attēloja šis jaunais cilvēks, norisinājušies pirms divsimt piecdesmit gadiem, tie bija šīsdienas notikumi — uztraucoši, nekrietni. Un vai taisni tāpēc tas, kas notika šeit šovakar, nebija dumpis, ārkārtīgi riskants pasākums? Un vai tas nebija neprātīgi, ja viņš, kuram dzīve patlaban sniedza visu ilgu piepildījumu, uzturējās pie šiem dumpiniekiem un fanātiķiem? Turklāt viņam patika naivais jauneklis, kurš, lasīdams savu stāstu, tikai ar mokām spēja apslēpt sašutumu. Un viņš būtu joprojām klausījies arī tad, ja prātīgāk būtu bijis taisīties prom.

Kad jaunais Kintāna beidza lasīt, iestājās nomācošs klusums. Beidzot Hoveļjānoss viegli ieklepojās un sacīja:

— Jūsu grēki pret tīro kastīliešu izloksni, mans mīļais don Hosē, nav saskaitāmi. Bet katrs jūsu teikums dveš spēku, un, tā kā jūs esat tik jauns, tad daudz kas vēl nogludināsies.

Abats bija piecēlies. Varbūt tieši viņu vairāk nekā jebkuru citu bija aizskāris Kintānas priekšnesums.

— Mēs, inkvizitori, esam gudri ļaudis, — viņš teica. Un viņam bija tiesības teikt: «Mēs, inkvizitori,» jo viņam vēl aizvien piederēja tituls «Svētā tribunāla sekretārs», lai gan viņa protektors lielinkvizitors Sjerra bija kritis nežēlastībā un pret viņu ierosināta apsūdzība par apšaubāmu dogmas iztulkošanu. Tagad viņš soļoja šurpu turpu pa plašo dona Gaspara istabu, paņēma rokā te vienu, te otru priekšmetu, lai to apskatītu, un, visiem dzirdot, prātoja:

— Mēs, inkvizitori, vienmēr esam bijuši gudri ļaudis, — viņš teica. — Tie nebijām mēs, kas arhibīskapu Karransu iemeta cietumā un galu galā pieveica, tie bija pāvests un

karalis Filips. Un, ja tagad lielinkvizitors Lorensāna gatavojas galīgi izlemt Olavides lietu, — vai tad viņš bija tas, kas deva pavēli apcietināt šo populāro vīru? Vai viņam beigu beigās nevajadzētu

izskatīt šo jautājumu, kas tik ilgi paliek neizšķirts?

Goija kļuva uzmanīgs. Donu Pablo Olavidi viņš pazina pavirši: Goija jutās dziļi satriekts, kad toreiz, pirms vairākiem gadiem, apcietināja šo uzņēmīgo, neparasti gudro vīru un viņa lielais pasākums Sjerramorēnā nokļuva likteņa varā. Pēdējās nedēļās arī viņš bija dzirdējis baumas, ka tagad inkvizīcija Olavidi gribot galīgi iznīcināt, bet šo ziņu viņš bija viegli laidis gar ausīm, jo negribēja ļaut baumām postīt savu laimi. Šoreiz, Kintānas priekšnesuma iespaidots, viņš nevarēja atturēties no jautājuma:

— Vai tiešām viņi iedrošināsies? ...

— Protams, viņi iedrošināsies, — abats atbildēja, un viņa gudrās, jautrās acis šobrīd nemaz vairs nebija jautras, — jau no paša sākuma Lorensānu urdīja godkāre cīņā par katoļu ticību kļūt tikpat slavenam kā lielinkvizi-tors Valdess. Viņš jau ir dabūjis svētā tēva piekrišanu Olavides iznīcināšanai. Ja dons Manuels vēl aizvien turpinās gulēt savā letarģiskajā miegā, ja karalis beidzot nedarīs galu Iielinkvizitora ļaunprātīgajai rīcībai, tad šī galvaspilsēta dabūs redzēt tādu autodafē, kādu nav piedzīvojusi kopš gadu simteņiem.

Goija skaidri saprata, ka abata drūmie pareģojumi un pat varbūt jaunā Kintānas priekšnesums bija domāti tikai viņam vienam. Un tūliņ jau arī Moveļjānoss bez kādiem aplinkiem griezās pie viņa.

— Jūs taču tagad strādājat pie kādas *Princi pe dc la Paz* ģīmetnes, dori Fransisko? Šādos seansos dons Manuels droši vien ir ļoti pretimnākošs. Kā būtu, ja jūs kādreiz ar viņu pārrunātu par Olavidi?

Lai kā Moveļjānoss pūlējās runāt pēc iespējas vienaldzīgi, katrs vārds skanēja nozīmīgi. Iestājās klusums, visi gaidīja Goijas atbildi.

Ar nepatiku viņš atteica: — Šaubos, vai dons Manuels nopietni uzklausīs mani tajos jautājumos, kas neattiecas tieši uz gleznošanu. Atklāti sakot, — viņš turpināja ar vieglu humoru, — tas man arī daudz nerūp, vai mani uzklausa nopietni vai ne, ja vien runa nav par manām gleznām.

Visi nosodoši klusēja. Bet Hoveljānoss stingri un atklāti teica:

— Jūs izliekaties vieglprātīgāks, don Fransisko, nekā īstenībā esat. Jūs esat apdāvināts, un, kas ir apdāvināts, tas tāds ir visās nozarēs. Cēzars bija ne tikai spējīgs valstsvīrs un karavadonis, bet arī ievērojams rakstnieks. Sokrāts bija filozofs, reliģijas pamatlicējs, karavīrs, viņš bija viss. Leonardo līdztekus gleznie cībai nodarbojās ar zinātni, tehniku, viņš būvēja cietokšņus un lidmašīnas. Un, kas attiecas uz manu vienkāršo personu, tad jāsaka, ka es gribētu, lai ar mani rēķinās ne tikai nacionālās ekonomikas, bet arī gleznie cības jautājumos.

Nebaidīdamies no tā, ka šo cilvēku acīs varētu izrādīties nožēlojams, Goija negribēja pieļaut, ka jau otro reizi viņu iejauc politikā.

— Man ļoti žēl, don Gaspar, bet es tomēr esmu spiests teikt nē, — viņš atbildēja. — Par dona Pablo Olavides tiesāšanu esmu sašutis ne mazāk kā jūs, — viņš paskaidroja aizvien noteiktāk, — bet es ar Manuelu par to n e-runāšu. Mūsu draugs dons Migels droši vien jau ir runājis ar viņu par šo nelaimīgo prāvu, un, bez šaubām, arī jūs, don Djēgo, — viņš pievērsās abatam, — izmēģināt visu savu gudro pārliecināšanas māku. Ja nu jūs abi, piedzīvojušie politiķi, neko neesat panākuši, ko tad panākšu es, vienkāršs gleznotājs no Aragonas?

Dons Migels pieņēma izaicinājumu. — Ja daudzi dižciltīgi kungi, — viņš teica, — labprāt redz tevi savā tuvumā, Fransisko, tad viņi to dara ne tikai tavu gleznoto ģīmetņu dēļ. Cauru dienu viņiem ir darīšana ar dažādiem speciālistiem — ekonomistiem, tehniķiem, politiķiem — tādiem, kā, piemēram, es. Bet mākslinieks ir vairāk nekā tikai speciālists, viņš ietekmē visus, iedziļinās visur, runā visu vārdā, runā visas tautas vārdā. Dons Manuels to saprot, un šo iemeslu dēļ viņš labprāt tevi uzklausīs. Un tāpēc tev jārunā ar viņu par šo neģēlīgo un briesmīgo prāvu pret Pablo Olavidi.

Kautrīgi, bet tomēr dedzīgi sarunā iejaucās jaunais Kintāna.

— Ko jūs nupat teicāt, don Migel, — viņš iesaucās, — to es pats bieži vien esmu izjutis. Ne jau mēs, nabaga rakstnieki, bet gan jūs, don Fransisko, jūs runājat to valodu, ko visi saprot, kopējo valodu — *idioma universāli* Ja raugās uz jūsu gleznām, cilvēka dvēsele atklājas dzi*

Jāk nekā tad, ja skatās viņu pašu sejās vai lasa rakst-nieku darbus.

— Jūs, jaunais cilvēk, manai mākslai parādāt lielu godu, — Goija atbildēja. — Bet no manis diemžēl.prasa, lai es runāju ar donu Manuelu, un te nu mana *idioma universal* neko nelīdz. Es esmu gleznotājs, seņjori, — viņš teica gandrīz nepieklājīgi skaļi. — Saprotiet taču, es esmu gleznotājs, nekas cits kā gleznotājs.

Kad Goija atkal bija viens, viņš mēģināja tikt vaļā no mokošajām atmiņām par Hoveļjānosu un viņa viesiem. Viņš atkārtoja visus savus atteikšanās iemeslus, tie bija svarīgi iemesli. *«Oir, ver y callar* — dzirdēt, redzēt, turēt mēli aiz zobiem,» tā bija visgudrākā no daudzajām labajām, vecajām parunām. Bet viņa nepatīkamo sajūtu tā tomēr neizkliedēja.

Viņam gribējās izrunāties ar kādu no saviem tuvākajiem cilvēkiem, gribējās attaisnoties. Viņš pastāstīja Agus-tīnam, ka Hoveļjānoss ar saviem viesiem viņu atkal gribējuši pierunāt, lai viņš iejauktos karaļa darīšanās, un ka viņš, pats par sevi saprotams, atteicies.

— Cilvēkam vajadzīgi divi gadi, lai iemācītos runāt, bet sešdesmit, lai iemācītos turēt muti, — viņš pabeidza mazliet piespiesti jautri.

Agustīns bija norūpējies, šķita, ka par šo nepatīkamo lietu viņš jau

zināja.

— *Quien calla, otorga,* — viņš teica savā piesmakušajā balsī, — klusu ciešana — piekrišana.

Goija neko neatbildēja. Agustīns savaldījās, viņš nekliedza, bet pūlējās runāt mierīgi.

— Es baidos, — viņš teica, — ka, aizverot logu uz ār* pasauli, tu drīz vien neko nevarēsi saskatīt arī savās mājās.

— Nerunā muļķības, — Fransisko iekarsa. — Vai es tagad gleznoju sliktāk nekā agrāk? — Viņš pūlējās būt aukstasinīgs. — Dažreiz man tavs tikumīgais Hoveļjānoss ar viņa nelokāmību un daiļrunību tīri labi patīk, — viņš lietišķi atzinās. — Bet visbiežāk man viņš liekas smieklīgs.

«Smieklīgi, ja dzīvo tajā Pasaulē, ko iztēlojas,

Nevis šajā — īstenajā.

Tikai piemēroties vajag,»

Skaļi sauca viņš. «Un tagad Jūs to darāt, don Fransisko,» Agustīns tam teica maigi.

Bet Fransisko atbildēja Nu jau mierigāk: «Ir jābūt Ceļam starp šim abām divām Pasaulēm, un gribētos man Atrast ceļu šo. Jel tici, Agustīn, es atradīšu.

Tikai pacietību, mīļais.»

8

Goija gleznoja jautro gleznu «Svētceļojums pie svētā Isidro». Strādāja aizrautīgi, priecīgi. Viņš bija viens pats. Pēkšņi Goija juta, ka darbnīcā kāds ienācis.

Jā, tur tiešām bija kāds, tas bija ienācis bez pieklauvēšanas, — cilvēks nuncija tērpā, svētā tribunāla ziņnesis.

— Lai .slavēts Jēzus Kristus, — svešais vīrs teica.

— Mūžīgi mūžam, āmen, — atbildēja dons Fransisko.

— Vai jūs, lūdzu, parakstīsieties, don Fransisko, ka esmu jums nodevis svētā tribunāla aicinājumu? — nuncijs ļoti laipni jautāja.

Viņš pasniedza Goijam kvīti, Goija parakstījās. Nuncijs nodeva tribunāla aicinājumu, Goija to paņēma un pārkrustījās.

— Lai slavēta svētā jaunava, — nuncijs teica.

— Lai trīskārt slavēta, — atbildēja dons Fransisko, un nuncijs aizgāja.

Goija noslīdēja krēslā, turēdams apzīmogoto aploksni neatvērtu rokā. Pēdējā laikā klīda valodas, ka inkvizīcija esot nodomājusi donam Pablo Olavidem spriedumu pasludināt nevis publiski, bet gan slēgtā autodalē — *auto par-ticular,* kur piedalīšoties tikai lūgti viesi. Saņemt šādu ielūgumu bija gan pagodinoši, gan bīstami, tas nozīmēja to pašu, ko brīdinājums. Goija bija pārliecināts, ka aploksne viņa rokā satur tieši šādu ielūgumu. Tikai tagad viņš aptvēra, kādas bailes viņam sagādājusi ziņneša klusā un pēkšņā parādīšanās. Viņš zvilnēja krēslā

bez spēka, gurdiem ceļiem, un pagāja krietns laiks, iekams viņš atvēra aploksni.

Hosefa ļoti izbijās, kad Goija viņai pastāstīja par ielu* gumu. Tātad tagad piepildījies viņas brāļa pareģojums: Frančo netikumīgā dzīve bija sagādājusi viņam ķecera slavu. Domājams, ka ne tik daudz viņa pierastā draudzība ar bezdievjiem, cik piedauzīgā, atklātā mīlas intriga ar Albu bija pamudinājusi inkvizīcijas varasvīrus nosūtīt viņam šo bīstamo ielūgumu. Sliktākais bija tas, ka viņas Frančo tiešām bija ķeceris. Un vēl ļaunāk, ka Hosefa viņam pieķērusies, cik vien cieši cilvēks otram var pieķerties. Un, ja inkvizīcija viņu, Hosefu, spīdzinātu, tad nekad neizspiestu par Frančo neviena slikta vārda. Hosefa centās, lai viņas seja, viņas atturīgā, augstprātīgā Baijēu seja paliktu mierīga, viņa tikai mazliet ciešāk saknieba lūpas. Tad viņa teica: — Lai svētā jaunava tevi pasargā, Frančo!

Pat Alba, kad viņš tai pastāstīja par ielūgumu, nespēja noslēpt nepatīkamo pārsteigumu. Tomēr drīz vien viņa atkal saņēma sevi rokās.

— Redziet, Fransisko, — viņa teica, — cik ievērojams vīrs jūs esat.

Lielinkvizitors Lorensāna bija ielūdzis izcilākos un ievērojamākos Spānijas varasvīrus piedalīties inkvizīcijas triumfā, tai skaitā ne tikai donu Migelu, Kabarrusu, Ho-veļjānosu, bet pat donu Manuclu. Roma bija stingri noteikusi nerīkot Olavidem publisku autodafē, lai nesariebtu valdībai, bet tomēr spriedumu ķecerim pasludināt pēc iespējas plašākas sabiedrības klātbūtnē. Tāpēc arī Lorensāna bija pavēlējis sarīkot slēgtu autodafē «pie atklātām durvīm», tā, lai, neraugoties uz sprieduma pasludināšanas slepenību, visi Madridcs iedzīvotāji varētu piedalīties ķecera pazemošanā. Nedēļu pirms svinībām inkvizīcijas dienderi un tribunāla locekļi ar bungām, taurēm un trompetēm jāšus devās cauri Madridei, un herolds vēstīja visai tautai, ka par godu augstajam dievam un katoļu ticībai svētais tribunāls *San Domingo El Real* baznīcā sarīkošot slēgtu autodafē — *auto pariicural* «pie atklātām durvīm». Visi ticīgie tiekot aicināti noskatīties svēto izrādi, jo tā esot pielīdzināma dievkalpojumam.

Dienu pirms autodafē baznīcā ienesa lielo, zaļo krustu un svētā tribunāla karogu. Krustu nesa dominikāņu priors, viņam abās pusēs gāja mūki ar lāpām un dziedāja *miserere* — «Kungs, apžēlojies». Uz krāšņi izšūtā, purpursarkanā damasta karoga mirdzēja karaļa ģerbonis, kā arī svētā tribunāla ģerbonis — krusts, zobens un rīkste. Tūlīt aiz karoga nesa no kapiem izrakto ķeceru zārkus, kā arī aizbēgušo ķeceru attēlus, tiem visiem vēl bija jāpasludina spriedums. Milzīgs ļaužu pūlis drūzmējās ielās un metās ceļos zaļā krusta un karoga priekšā.

Nākošajā rītā, gaismai austot, *San Domingo El Real* baznīcā sapulcējās visi ielūgtie viesi, ministri, ģenerāļi, universitātes rektors,

ievērojamākie rakstnieki, visas tās augstu stāvošās personas, kuras tika turētas aizdomās par brīvdomību; neierasties uz tādām svinībām pēc ielūguma saņemšanas pat saslimšanas gadījumā būtu bijis tas pats, kas atzīt sevi par ķeceri.

Papriecāties par savu uzvaru bija ielūgti arī tie ļaudis, kas Olavidi bija iegrūduši nelaimē, proti, Granādas arhibīskaps Despuigs, Osmas bīskaps, brālis Romualds no Freiburgas, Mestas pārstāvji, kuri Olavides nodibinātās kolonijas dēļ bija zaudējuši savas bezmaksas ganības.

Visi, — kā draugi, tā ienaidnieki — sēdēja uz lielas tribīnes, viņiem pretim otra tribīne gaidīja inkvizīcijas varasvīru ierašanos. Virs viņu galvām karājās svētā Domingo slavenais portrets; svētais gulēja uz zemes, zaudējis spēkus pēc miesas mērdēšanas, un svētā jaunava, žēlsirdības pārņemta, ļāva tecēt pienam no savām krūtīm mocekļa mutē.

Baznīcas vidū bija uzcelts paaugstinājums, uz tā uzlikti mirušo ķeceru zārki, un pie krustiem, kas bija apsegti ar melnu drānu, pienagloti aizbēgušo ķeceru attēli; otrs paaugstinājums gaidīja dzīvos ķecerus.

Pa to laiku ārpusē tuvojās tiesnešu un noziedznieku gājiens. Mursijas kavalērijas pulks jāja gājiena avangardā, afrikāņu kavalērija arjergardā, viss pārējais Madrides garnizons bija nostādīts špalerās gar ielas malām. Divās garās rindās soļoja inkvizitori, viņu vidū grēcinieki.

Santodomingo baznīcas garīdzniecība sagaidīja lielin-kvizitoru un viņa svītu pie ieejas baznīcā. Tūlīt aiz Loren-sānas soļoja Madrides svētā tribunāla priekšsēdētājs doktors dons Hosē de Kēvēdo, kā arī trīs goda sekretāri, visi pirmā ranga grandi, tad sekoja seši īstenie sekretāri, viņu vidū arī abats dons Djēgo. Kad gājiens ienāca baznīcā, viesi nometās ceļos.

Kad viņi atkal pacēla skatienu, dzīvajiem ķeceriem paredzētais paaugstinājums bija aizņemts. Viņi, dzīvie ķeceri, sēdēja iepretim paaugstinājumam ar mirušo ķeceru zārkiem un ari uz zemā sola melni apsegtā krusta pakājē.

Viņi bija četri, un viņi bija ietērpti sambenito — kauna kreklā. Dzeltens, maisveidīgs rupja auduma krekls ar melno Andreja krustu va|īgi apņēma augumu, ap kaklu kuļājās kaņepāju virve, galvā uzmaukta augsta, smaila cepure, *coroza,* kailās kājas ieautas dzeltenās raupjas drēbes tupelēs, rokās viņi turēja izdzēstas zaļas sveces.

Dziļi satraukts, Goija skatījās uz kauna kreklā tērptajiem notiesātajiem grēciniekiem. Visās baznīcās karājās šādi kauna krekli, un Goija pēkšņi spilgti atcerējās kauna kreklu, par kuru viņam, vēl mazam zēnam, tika stāstīts, paskaidrojot apkaunojošā ģērba nozīmi. Tas bija ļoti vecs sambenito, ar uzkrāsotiem briesmīgiem velniem, kuri

grūda ellē grēciniekus; uz krekla bija lasāms, ko ķeceris noziedzies, kā arī tā ķecera vārds, kurš šo kreklu valkājis pirms simts vai vairāk gadiem. Fransisko skaidri atcerējās šausmas un sajūsmu, kādu izjuta, uzzinājis, ka šī ķecera pēcnācēji ari vēl šodien izstumti no īsto ticīgo vidus.

Gandrīz vai alkatīgi, ar apsēsta cilvēka ziņkāri Goija meklēja Pablo Olavides seju. Bet savos kauna kreklos ar smailajām cepurēm galvā visi četri ķeceri izskatījās gandrīz līdzīgi; viņi sēdēja, saliekušies uz priekšu, pelēkām, izdzisušām sejām; likās, starp viņiem bija arī kāda sieviete, viņu tikko varēja atšķirt no vīriešiem. Fransisko labi atcerējās sejas, un viņš skaidri iztēlojās Pablo Ola-vidi tādu, kādu bija redzējis pirms daudziem gadiem — slaidu, elegantu, kustīgu kungu ar laipnu, gudru seju. Bet tagad Fransisko vajadzēja ilgi skatīties, lai tiktu skaidrībā, kurš no četriem ir Olavide; viņam nebija vairs sejas, tā bija izdzēsta, izdzisusi.

Uz kanceles uzkāpa sekretārs un nolasīja zvēresta vārdus, ar kuriem klātesošie apņēmās bez ierunām pakļauties svētajam tribunālam un neatlaidīgi vajāt katru ķecerību. Visi teica «āmen».

Pēc tam dominikāņu priors sāka spredi̧ki par tēmu «Celies augšā, ak kungs, un spried savu tiesu». Priora runa bija īsa un niknuma pilna.

— Svētais tribunāls, — viņš sludināja, — un šis podijs ar grēciniekiem, kas nolemti ciešanām, mums uzskatāmi parāda to ainu, ko mēs, pārējie, drebēdami pie visām miesām, piedzīvosim pastarās tiesas dienā. Bet šaubīgie jautā, vai tev, ak kungs, ir arī vēl citi ienaidnieki bez jūdiem, muhamedāņiem un ķeceriem? Vai daudzi citi ik dienas neapgāna tavu svētumu ar dažādiem grēkiem un noziegumiem? Protams, atbild dievs, bet tie ir nekaitīgi noziegumi, un es tos piedodu. Neremdināmu riebumu es sajūtu tikai pret jūdiem, muhamedāņiem un ķeceriem, jo tie aptraipa manu vārdu un manu godu. Tie ir vārdi, ko gribēja teikt Dāvids, kad viņš aicināja to kungu: «Atmosties no lēnprātības, neļauj bezgalīgai līdzjūtībai sevi iemidzināt! Celies augšā, ak kungs, un spried savu tiesu! Izgāz visu savu dusmu spēku uz pagāniem un neticīgajiem.» Un saskaņā ar šiem vārdiem šodien rīkojas svētais tribunāls.

Tad sāka nolasīt spriedumus visiem četriem ķeceriem. Izrādījās, ka Pablo Olavide bija kopā ar šiem ļaudīm bez vārda un stāvokļa laikam gan tādēļ, lai parādītu, ka inkvizīcijas tiesas priekšā visi vienlīdzīgi.

Pirmo izsauca Hosē Ortisu, pavāru no Palensijas semināra. Viņš bija apšaubījis svētās jaunavas del Pilāras gleznas brīnudarītājas spējas. Tad vēl viņš bija izteicies, ka ļaunākais, kas ar viņu varot notikt pēc nāves, esot tas, ka viņu varot saplosīt suņi. Izteicienus par suņiem uzskatīja par maznozīmīgu ķecerību, jo arī mocekļu miesas pēc nāves krita par upuri suņiem, plēsīgiem putniem un pat cūkām.

Toties pārējos izteicienus atzina par nelietīgu katoļu ticības dogmu noliegšanu. Spriedumā bija teikts, ka vainīgais publiskā gājienā jāved pa pilsētu un jāsoda ar divsimt pātagas cirtieniem; pēc tam jānodod laicīgo iestāžu rīcībā, lai izciestu piecus gadus ilgu sodu uz galerām.

Pēc tam izsauca grāmatu tirgotāju Konstanci Rodrī-gesu. Viņas krājumos bija atrastas septiņpadsmit grāmatas, kuras bija ievestas indeksā, bet trīs — maldinošos iesējumos ar nevainīgiem nosaukumiem. Ieskaitot parastos «blakus sodus» — izsūtījumu, mantas konfiskāciju un tamlīdzīgus, viņai piesprieda «kauna sodu» — tas nozīmēja, ka viņu puskailu vadās pa pilsētu, bet herolds pa to laiku ziņos par viņas noziegumu un piespriesto soda-mēru.

Licenciāts Manuels Sančess Velasko no Sankaijetāno draudzes bija teicis dievu zaimojošas runas, proti, ka viņa sargātājs svētais tomēr nespējot viņam neko palīdzēt, un līdzīgus zaimus. Viņš tika cauri ar visai maigu sodu. Uz visu mūžu viņu izraidīja no Madrides, atņēma tiesības izpildīt goda amatus un strādāt kādā cienījamā arodā.

Spriedumus nolasīja lēnām, ar pedantisku rūpību uzskaitot visus apsūdzības pamatojumus un pierādījumus. Ielūgtie viesi klausījās garlaikoti un satraukti, viņi gaidīja sprieduma pasludināšanu Olavidem. Un tomēr viņi nespēja tikt vaļā no nepatīkamajām līdzcietības jūtām pret tām nožēlojamām būtnēm groteskajos kauna kreklos, kurām dzīve uz visu mūžu bija sabojāta kāda neuzmanīga izteiciena dēļ; viņi nespēja tikt vaļā no bailēm, kuras iedvesa svētais tribunāls, kas ar miljoniem ausu centās saklausīt katru vieglprātīgu izteicienu un kas spēja iznīcināt katru, kuru izraudzīja par savu upuri.

Beidzot izsauca Pablo Olavidi, turklāt ar visiem viņa tituliem: agrākais Peru vicekaraļa auditors, agrākais Se-viļas gubernators, agrākais *Nuevas Poblaciones* ģenerālgubernators, agrākais Santjāgo ordeņa komandieris, agrākais Andreja krusta bruņinieks.

Pilnīgs klusums iestājās ļaužu pārpildītajā baznīcā, kad izveda mazo, sabrukušo vīru, kuru milzīgā cepure it kā padarīja garāku. Viņš mēģināja iet pats saviem spēkiem, bet priesterim labajā pusē un sargam kreisajā vajadzēja viņu atbalstīt un vilkt uz priekšu; bija dzirdams, kā viņa kājas, ieautas jocīgajās dzeltenajās drēbes tupelēs, šļūca pa baznīcas akmens plākšņu grīdu. Tā kā viņš nespēja nostāvēt kājās, tad viņam lika apsēsties. Tur nu viņš sa-kņupa uz sava sēdekļa. Ar ķermeņa augšdaļu viņš ļengani atbalstījās pret zemajām margām, kas norobežoja apsūdzētā vietu, augstās ķecera cepures smaile groteski padevās uz priekšu, un turpat visapkārt sēdēja pirmais ministrs, universitātes rektors un vesela rinda augstmaņu, zinātnieku un rakstnieku, kuri kādreiz bija viņa draugi, kā arī tie nožēlojamie, kas bija viņa naidnieki, un visi tie šodien bija viņa apkaunojuma liecinieki.

Spriedums bija sastādīts izsmeļoši, labi pārdomāts un pamatots uz

daudziem teoloģijas principiem. Apsūdzētais bija atzinies, ka dažkārt neuzmanīgi izteicies, bet apgalvoja, ka nekad neesot atkāpies no īstās katoļu ticības un nekad neesot nodevies ķecerībai. Svētais tribunāls bija pārbaudījis Olavides rakstus un grāmatas, nopratinājis septiņdesmit divus lieciniekus, un apsūdzētā vaina bija pierādīta. Viņš esot paziņojis, ka neticot brīnumiem. Apstrīdējis patiesību, ka nekatoļi nolemti ellei. Izteicies, ka vairāki pagāniskās Romas ķeizari ievērojamāki par dažu labu kristīgo valdnieku. Apvainojis baznīcas tēvus un sholastiķus, teikdams, ka tie kavējot cilvēces gara attīstību. Apšaubījis, ka lūgšanas varētu novērst neražas. Tas bija vairāk nekā neuzmanīgi izteicieni, tā bija ķecerība. Tad vēl Olavide glabājis daudzus aizliegtus rakstus. Jā, viņš pat esot Šveicē apciemojis antikrista rokaspuisi — bēdīgi slaveno Voltēru un apliecinājis tam savu cieņu un draudzību, apsūdzētā papīros atrastas vēstules, ko rakstījis šis lielķeceris. Bez tam apsūdzētais liecinieku klātbūtnē apgalvojis, ka zvanu skaņas nespējot pasargāt no negaisa briesmām. Kādas sērgas laikā norīkojis, lai mirušos ne-apglabā baznīcās, bet tālu no apdzīvotām vietām nepietiekami iesvētītā zemē. īsi sakot, simt sešdesmit sešos gadījumos neapšaubāmi pierādījušies Pablo Olavides ķeceris-kie uzskati.

So simt sešdesmit sešu gadījumu uzskaitīšana ilga vairāk nekā divas stundas. Otras stundas beigās Olavide noslīga uz sāniem, un ikvienam bija skaidrs, ka viņš zaudējis samaņu. Viņu apslacīja ar ūdeni, un, kad viņš pēc pāris minūtēm atkal atguva samaņu, sprieduma lasīšana turpinājās.

Beidzot nonāca pie lēmuma. «Pamatojoties uz šiem pierādījumiem,» tā bija teikts spriedumā, «mēs viņu pasludinām par atmaskotu ķeceri, par kristīgās draudzes iepuvušu locekli un piespriežam viņam: atteikties no ķecerības un izlīgt ar baznīcu.» Grēku nožēlošanai viņam bija jāpavada astoņi gadi kapucīņu klosterī Heronā. Bez tam vēl piesprieda arī parastos sodus. Viņa mantība tika konfiscēta. Līdz mūža beigām viņam bija aizliegts dzīvot Mad-ridē un citās karaļa rezidencēs, kā ari Peru un Andalūzi-jas karaļvalstīs un Sjerramorēnas kolonijā. Bez tam viņam atņemtas tiesības uz tituliem un tiesības ieņemt kādu amatu. Aizliegts strādāt par ārstu, aptiekāru, skolotāju, advokātu un nodokļu piedzinēju. Viņš nedrīkst jāt ar zirgu, nēsāt dārglietas, kā arī valkāt zīda vai smalkas vilnas drānas, bet gan tikai tādas, kas pagatavotas no rupja sarža vai citas rupjas vadmalas. Pēc atbrīvošanas no Heronas klostera viņa ķecera krekls — sambenito līdz ar viņa ķecerību sarakstu jāuzkarina *Nuevas Poblacidnes* baznīcā visai pasaulei par zināšanu. Blakus sodi tika attiecināti arī uz viņa pēcnācējiem līdz piektajam augumam.

Baznīcā dega daudz sveču, gaiss bija slikts, vēss un reizē arī smacīgs. Garīdznieki savos vecmodīgajos tērpos — sutanās un

mantijās, augstmaņi krāšņajās parādes uniformās sēdēja klusu, noguruši un satraukti, daudzi smagi elpoja, visi klausījās. Abats kā viens no Madrides svētā tribunāla sekretāriem sēdēja starp inkvizīcijas tiesnešiem. Viņš bija draugs lielirikvizitoram Sjerram, kuru Lorcnsāna padzina no amata un pret kuru ierosināja tiesas izmeklēšanu. Lorensāna, protams, zināja, ka šis padzītais lielinkvizitors savā laikā bija uzdevis abatam izstrādāt memorandu par metodēm, ar kādām inkvizīcijas tiesāšanas kārtība būtu pieskaņojama jauno laiku garam. Tāpēc abatam bija pilnīgi skaidrs, ka arī viņš, tāpat kā patlaban Olavide, ietērpts kauna kreklā, būtu varējis sēdēt uz apsūdzēto sola. Ja Lorensāna pagaidām nebija iedrošinājies viņam ķerties klāt, tad tikai tāpēc, ka viņš bija dona Manuela uzticības persona un viņa oficiālais bibliotekārs. Bez šaubām, arī viņš atradās to personu sarakstā, kuras bija izraudzītas, lai dalītos liktenī ar vīru tur lejā uz apsūdzēto sola, un pēc šī autodafē katru dienu varēja sagaidīt, ka viņu apcietinās. Jau sen viņam vajadzēja taisīties no šejienes prom, jau sen doties pāri Pireneju kalniem, lai izbēgtu no inkvizīcijas. Iemeslam, kāpēc viņš tā nerīkojās, bija vārds — doņja Lusija. Viņš nespēja atstāt Spāniju, kamēr nebija pabeidzis Lusijas politisko izglītošanu, viņš nespēja dzīvot, to neredzējis.

Dons Manuels sēdēja pirmajā augstmaņu rindā. Viņš tikko spēja savaldīties, lai nepieceltos un skaļiem soļiem neatstātu baznīcu. Viņa draugiem bija taisnība; viņš nedrīkstēja pieļaut šo kauna pilno izrādi. Bet Lorensānas nekaunību viņš bija novērtējis par zemu, un, kad nu autodafē bija izsludināts, tad jau bija par vēlu. Ja viņš autodafē būtu aizliedzis pēc tā izsludināšanas, tad šāda noziedzīga rīcība būtu izraisījusi nemieru, kas droši vien novestu pie viņa atcelšanas. Un tomēr tas ir un paliek kauns un negods, ja šis Lorensāna, kas savā dieva izraudzītā tiesneša godībā sēž tribīnē viņam tieši pretim, ja šis Lorensāna drīkst samīt dubļos tādu vīru kā Olavide, kura kājas mazais pirkstiņš vairāk vērts nekā Lorensānas piepampusī galva. Savā ziņā Pepai, protams, taisnība, — tas, kas tur otrā pusē sēž uz paaugstinājuma un svin varenu triumfu, nav seņjors Fransisko Lorensāna, bet gan Roma un altāris, proti, tā ir pati baznīca. Kopš mirkļa, kad kāds likumīgi kļuvis lielinkvizitora mantijas nēsātājs, viņš

irmieso sevī dievišķo taisnību — lai arī viņš būtu tāds neģēlis kā Lorensāna — un uzsākt ar viņu cīņu nav droša liela. Neraugoties uz to, dons Manuels svinīgi apsolījās nesagādāt vairs saviem draugiem vilšanos. Vairāk viņš l.orensānam neatļaus kā vienīgi šo nožēlojamo izrādi; viņš necietīs, ka Olavidi iedzen nāvē.

Kaislīgā līdzjūtībā Goija raudzījās uz notiesāto grēcinieku. Ar mums visiem varēja notikt tas pats, kas notiek ar viņu tur, apakšā. Tie bija ļaunie gari, kas cilvēkam visur uzglūn, kas šim nelaimīgajam Pablo Olavidem ar varu uzvilkuši mugurā kauna kreklu un uzlikuši

galvā ķecera cepuri, tie bija viņi, kas līelinkvizitora un viņa dienderu izskatā Olavidi pazemoja. *«Trāgalo, perro*: še rij, tu suns!» Un Goija sēdēja un skatījās, un rūpīgi iegaumēja katru sīkumu no tā, kas patlaban notika *San Domingo El Real* baznīcā. Bet tajā pašā laikā viņš pārdzīvoja no jauna savas agrās jaunības notikumus. Toreiz dzimtajā Sara-gosā viņš bijā noskatījies autodafē — tā bija vēl svinīgāka, drausmīgāka un groteskāka nekā šī. Tā bija sarīkota svētās jaunavas del Pilāras katedrālē un uz laukuma tās priekšā, un pēc tam ķeceri tika sadedzināti pie *Puerta del Portillo.* Gandrīz vēl skaidrāk nekā toreiz Goija redzēja šodien Saragosas tiesnešus, grēciniekus un lieciniekus, viņš saoda deguma smaku, toreizējie ķeceri un šodien tiesājamie grēcinieki sakusa vienā veselā, nedalāmā vienībā.

Nometies ceļos pie melni apsegtā krusta, uzlicis roku uz atvērtās bībeles, Olavide pašlaik zvērēja. Priesteris teica priekšā zvēresta vārdus, un viņš atkārtoja, ka atsakās no katras ķecerības, it sevišķi no tādas, kādu izdarījis viņš pats domās, vārdos un darbos. Priesteris teica viņam priekšā, un viņš atkārtoja, ka zvērot pie dieva un svētās jaunavas, ka pazemīgi un pacietīgi pieņemšot katru grēka nožēlošanas sodu, ko vien viņam uzlikšot, un visiem spēkiem centīšoties to izpildīt.

Ja viņš atteiktos izciest uzlikto sodu vai izdarītu jaunu noziegumu, tad viņš pats sevi uzskatīšot par nelabojamu ķeceri, kas bez tālākas tiesas izmeklēšanas pakļaujams ka-nonisko likumu bardzībai un sadedzināms uz sārta.

Durvis baznīcai bij vaļā.

Ļoti neskaidri no āra

Dzirdama bij milzu pūļa

Čala. Ļaužu pārpilnajā Dievnamā bij tomēr klusums Tāds, ka satrūkās ikkatrs, Negaidot ja kāda āva Klusi atsitās pret grīdu.

Taču, klusumam par spīti, Sadzirdami bij vien vārdi, Priesteris ko priekšā teica,

Bet, ko bilda Olavide,

Ncbij dzirdama ne skaņa,

Tikai redzēja, ka viņa Blāvi pelēkajā sejā Lūpas pavērās ar pūlēm, Svētais akts ar to bij pabeigts. Gaiši, skaidri atskanēja Tagad komandas no āra, Stingri karavīru soļi,

Un, tāpat kā ienākuši,

Tādā kārtībā nu nāca Tiesnešu un grēcinieku Procesija svinīgi no Santodomingo dievnama.

9

Goijam ļoti gribējās pastāstīt, ko pieredzējis Santodomingo baznīcā. Agustīns viņu neizjautāja, taču acīm redzami gaidīja, lai Fransisko sāk runāt.

Goija klusēja. Viņš neatrada īstos vārdus. Pārāk sarežģīti bija viņa pārdzīvojumi. Viņš bija redzējis vairāk nekā Olavides postu un viņa

tiesnešu brutālo fanātismu. Viņš bija redzējis dēmonus, kuri lidinājās, locījās un ložņāja ap tiesnešiem, ķeceriem un viesiem, viņš bija redzējis ļaunos garus, kuri vienmēr ir ap cilvēku, bija redzējis to ķēmīgajās sejās prieku. Jā, un viņš pats — un to šis krietnais tējas dzērājs Agustīns nekad nebūtu sapratis, •— viņš pats, neraugoties uz visu līdzjūtību, naidu un riebumu, ko viņā izraisīja drausmīgi groteskais priekšnesums, viņš pats bija priecājies līdz ar dēmoniem. Vēl vairāk, viņā bija atkal pamodies tas bērnišķīgi ziņkārais, baiļu pilnais prieks, ko viņš kā zēns bija izjutis toreiz, kad noraudzījās notiesātajos un uz sārta degošajos ķeceros. Bet šo domu jūkli, šos juceklīgos vecos un jaunos rēgus un sajūtas viņš nevarēja izteikt vārdos.

To varēja uzgleznot.

Viņš gleznoja. Atstūma pie malas visu pārējo un gleznoja. Atteica seansus, ko viņam bija atvēlējis *Principe de la Paz.* Atteicās no satikšanās ar Kaijctānu. Neielaida darbnīcā nevienu. Pat Agustīnu lūdza neskatīties uz viņa jaunajām gleznām; kad pabeigšot, tad Agustīns būšot pirmais, kas dabūšot tās redzēt.

Viņš strādāja, tērpies savā dārgākajā uzvalkā, dažreiz arī, par spīti neērtībām, savā maho tērpā.

Viņš gleznoja ātri, taču — sasprindzinot visus spēkus. Gleznoja arī naktī; tad viņš uzlika galvā zemu cilindrveidīgu cepuri ar skārda vairodziņu, piestiprināja uz tā sveces, kas vienmēr deva vajadzīgo apgaismojumu.

Viņš juta, ka īsajā laika sprīdī, kopš bija pabeidzis gleznu «Svētceļojums pie svētā Isidro», viņa skatiens kļuvis asāks un krāsu uztvere bagātāka. Viņš bija priecīgi satraukts. Ar uzvarētāja kautrību viņš rakstīja savam sirdsdraugam Martīnam, ka patlaban glezno dažas nelielas glezniņas tikai pats sev par prieku un turklāt nevis tā, kā izpildot svešus pasūtījumus, bet gan tā, kā to pavēlot viņa paša sirds, gūtie iespaidi un garastāvoklis: viņš ļaujot vaļu fantāzijai un gleznojot pasauli tādu, kādu redzot. «Izskatās pavisam lieliski,» viņš rakstīja, «un es gribu gleznas izstādīt, vispirms tepat — draugiem, tad akadēmijā, un man tikai gribētos, lai tu, Martin, mans mīļotais draugs, drīz atbrauktu tās apskatīt.» Uz vēstules viņš uzzīmēja lielu krustu, lai tik neiemaisītos ļaunie gari un neizjauktu viņa nodomu šīs pārdrošās pašpaļāvības dēļ.

Un tad pienāca diena, kad apmierināts un gandrīz nikns viņš teica Agustīnam:

— Tā, gatavs! Tagad vari apskatīt un, ja gribi, izteikt arī savas domas.

Un te nu bija šīs gleznas.

Viena attēloja nožēlojamu vēršu cīņu lauku ciematā. Tur bija arēna ar cīkstoņiem, zirgiem, skatītājiem un di-benplānā nenozīmīgas

mājeles. Pats vērsis bija sakaitināts un noasiņojis, gļēvs un bailīgs tas spiedās pie žoga, nolaida ūdeni un negribēja vairs cīnīties, tas gribēja tikai mirt. Bet skatītāji bija sašutuši par vērša gļēvulību, kurš nesniedza viņiem tādu izrādi, kādu viņi bija cerējuši skatīties, kurš negribēja vairs iet atpakaļ arēnā saules gaismā, kurš zemiskā kārtā gribēja palikt ēnā un tur nobeigties. Vērsis gleznā neaizņēma daudz vietas, tas nebija pat vērsis, ko Fransisko bija gribējis gleznot, bet gan tā liktenis, tāpēc gleznā bija vajadzīgi arī toreadori, skatītāji un zirgi. Gleznā bija daudz tēlu, tomēr tur nebija nekā lieka, nekā nenozīmīga.

Otrajā gleznā bija parādīta grupa vājprātīgo viņu mītnē. Tā bija liela, pagrabam līdzīga telpa, kailas akmens sienas ar lokveidīgām velvēm; caur aizrestoto logu pār velvēm krīt gaisma. Šeit tātad ieslodzīti vājprātīgie, viņu ir daudz, bet katrs no viņiem bezcerīgi viens. Un katrs savā veidā vājprātīgs. Telpas vidū stāv jauns, spēcīgs, kails vīrietis; neatlaidīgi un draudīgi, mežonīgi žestikulēdams, viņš strīdas ar neredzamu pretinieku. Turpat ir arī pārējie puskailie ļaudis, rotāti vainagiem, vēršu ragiem un raibām spalvām, kādas mēdz nēsāt ap galvu indiāņi. Sajās mūžīgajās akmens velvēs viņi tup, stāv un guļ, savilkušies kamolā. Bet ap viņiem mirdz viegla, spoža gaisma.

Trešā glezna attēloja Lielās piektdienas procesiju. Neparādot pārmērīgi lielu skaitu ļaužu, gleznā redzams un jūtams viss iespaidīgais karogu, krustu, dievlūdzēju, skatītāju un grēksūdzētāju mudžeklis. Gar mājām, kas dekorētas melnām drānām, augšup lejup šūpodamies, virzās smags podijs, ko nes spēcīgi, sviedros izmirkuši vīri, un uz podija — milzīga svētās dievmātes statuja ar svētuma oreolu ap galvu. Aiz tās mazliet tālāk tāds pats podijs ar svēto Jāzepu un vēl tālāk trešais — ar milzīgu krustā sistā tēlu. Tālu gājiena priekšgalā ņirb karogi un krusti. Visskaidrāk izceļas grēku nožēlotāji — vieni puskaili, baltās drānās, ar baltām, smailām grēcinieku cepurēm galvās, citi ar melnām, velnišķīgām sejām, paša nelabā ietērpā; visi fanātiski satraukti vicina daudzastainas pletnes.

Toreiz Saragosā sarīkotajā autodafē, kuru noskatījās deviņus gadus vecais Fransisko Goija, viņš bija dzirdējis un redzējis, kā tika notiesāts garīdznieks padre Arēvalo, kas kailus bija pēris savus grēksūdzētājus un licis tiem pērt arī viņu pašu pa tām miesas daļām, kuras grēkojušas. Garīdzniekam pasludināja ne visai bargu spriedumu, bet ilgi, ar izsmeļošiem pierādījumiem nolasīja visos sīkumos aprakstīto nelikumīgo un aizliegto sodamēru, kuru padre bija uzlicis sev un saviem grēksūdzētājieni. Kopš 'gadu desmitiem Goija nebija par to vairs domājis. Bet Santo-domingo baznīcā viņš no jauna skaidri izjuta to urdošo, biklo, dedzīgo līdzjūtību, ar kādu toreiz bija noklausījies sprieduma pasludināšanu. Viņā atausa arī atmiņas par tiem daudzajiem flagelantiem, kurus viņš kopš tā laika bija redzējis, atmiņas par šo dīvaino grēku nožēlotāju procesijām, kuri paši sev

sagādāja ciešanas, lai atbrīvotos no ciešanām viņā saulē. Ar prieku viņi sevi šaustīja. Viņu pātagas bija tādā krāsā, kas patika viņu mīļotajām, un, kad viņi gājienā devās tām garām, tad mēģināja tās aptraipīt ar savām asinīm; ar to viņi pagodināja un aplaimoja ne tikai svēto jaunavu, bet arī savu mīļoto. Un tagad, lūk, tas uzgleznojis viņus, šos grēku nožēlotājus. Viņi soļo un dejo priekšplānā kaili, saliektām, muskuļotām mugurām, ar baltiem gurnu autiem un baltām, smailām grēcinieku cepurēm. Virs viņiem — spilgta gaisma. Bet maiga un liega gaisma plūst no svētās jaunavas.

Pavisam citāda rakstura procesiju attēloja ceturtā glezna «Sardīnes apbedīšana»; tie bija mežonīgi svētki, ar ko noslēdzās karnevāls, pēdējie svētki pirms garā, stingrā gavēņa. Pēc izpriecām alkstošs, cieši sadrūzmējies ļaužu pūlis, pār galvām liels karogs ar velnišķīgu mēness attēlu, pāris jaunekļu uzlikuši mežonīgas maskas, no kurām izbītos bērni, divas meičas, kas izskatās pēc pārģērbtiem vīriešiem, neveikli dejo ar trešo vīrieti, kam uz sejas maska. Glezna pauž traku, neapvaldītu, pat mākslīgi radītu līksmību, fanātisku izlaidību, ir jūtams, ka pēc tās tūlīt sekos drūmais grēku nožēlas laiks.

Arī šai gleznā Goija pauda savu personīgo naidu. Angļi bija iemanījušies izmantot gavēņa laiku, lai milzīgos vairumos Spānijā ievestu žāvētas zivis, bet pāvests, vēlēdamies samazināt šiem ienīstajiem angļiem lielo peļņu, piešķīra tiesības ēst gaļu gavēņa laikā tiem katoļticīgajiem, kuriem ārsts un biktstēvs bija izdevuši attiecīgu apliecību. Kas gribēja izmantot šo privilēģiju, tam katru gadu no jauna vajadzēja pirkt iespiestu pāvesta atļaujas — bullas eksemplāru, ko parakstījis draudzes mācītājs, bet mācītājs par šo atļauju noteica nodevu, kuras apmērs bija atkarīgs no lūdzēja ienākumiem. Fransisko dusmojās par šīs nodevas gadskārtējo augsto apmēru, tāpēc «Sardīnes apbedīšanas» līksme viņam padevās sevišķi dzēlīga.

Beidzot, piektā glezna attēloja kādu autodafē. Tas nenorisinās vis Santodomingo baznīcā, bet gan kādā cilā gaišā baznīcā ar augstām velvēm un arkām. Priekšplānā uz paaugstinājuma sēž ķeceris, tērpies kauna kreklā, gaiša un groteska viņa ķecera cepures smaile slīpi saslējusies uz augšu. Šis sagumušais cilvēks savā kauna kreklā ir viens vienīgs ciešanu un kauna kamols, viņa nosēdināšana augstāk par citiem padara viņa pazemojumu divkārt nožēlojamu. Šķirti no viņa, daudz zemāk sēž trīs citi grēcinieki, kuriem, tāpat kā viņam, sasietas rokas, mugurā kauna krekli, galvā smailās cepures; viens jau galīgi sabrucis, citi vēl turas taisni. Dibenplānā lepni tiesneši, viņu priekšā sekretārs nolasa spriedumu. Apkārt novietojušies augstmaņi — garīgie un laicīgie, parūkās un kapucēs, viņi tur sēž visai vienaldzīgi, tukli, dievbijīgi, reprezentabli un noslēpumaini, un pašā vidū vīrs, kuru viņi sagrābuši, ķeceris, kuram viņi spriež tiesu.

Pie tādām gleznām tagad stāvēja Aguslīns. Stāvēja un skatījās. It

kā uzsūca gleznas sevī. Bija pārsteigts. Izbijies.

Bet tās bija priecīgas bailes. Tā bija jauna glezniecība, tādu vēl neviens līdz šim nebija redzējis. Tas bija cits Fransisko, kas gleznojis šīs gleznas, un tomēr tas pats. Visos sīkumos gleznās bija attēloti notikumi, tajās bija milzums ļaužu, bet lieka tur nebija nekā. Tā bija skopa pārpilnība. Viss, kas nepakļāvās veselajam, bija atmests; atsevišķais cilvēks un atsevišķā lieta bija tikai daļa no veselā. Un vēl dīvainmāk: Agustīns skaidri sajuta, ka visas piecas gleznas, kaut arī to sižeti bija dažādi, veidoja kaut ko kopēju. Mirstošais vērsis, trakulīgā karnevāla procesija, tlagelanti, vājprātīgo nams un inkvizīcija bija viens vesels, tā bija Spānija. Te bija visa tā mežonība, cietsirdība, nomāktība un tumsonība, kas izpaudās pat spāniešu līksmībā. Tomēr — un to prata uzgleznot tikai viens vīrs, tikai viņa draugs Frančo — tam visam pāri klājās kaut kas viegls, apgarots: notikumu skarbumu padarīja liegāku maigais debesu gaišums, mirgojošā niansētā gaisma. Un 1o, ko Fransisko savam draugam Agustīnam nekad nebūlu varējis ieskaidrot ar vārdiem, to Agustīns tagad izjuta, raugoties gleznās, proti, ka šim savādniekam Frančo ir pieņemami pat ļaunie dēmoni. Jo visam drūmajam, ko viņš te uzgleznojis, mirdzēja cauri viņa paša prieks dzīvot, redzēt, gleznot, viņa neizsakāmā pieķeršanās dzīvei, lai kāda tā arī būtu.

Vai šī glezniecība bij pret Valdību, vai musināja Tā pret altāri un troni?

Nekā tāda pamanāma,

Ne ar vārdiem pasakāma Nebija. Bet mazās gleznas Satrauca vēl vairāk nekā Paši dumpīgākie vārdi.

Lūk, šis vērsis mirstošais, šī Mežonīgā, nomācošā,

Drūmā meteņnakšu līksme Satrauca tāpat ik sirdi,

Modināja kaislas dusmas,

Gluži kā šis balto, kailo Grēcinieku gājiens, kurā Viņi sevi pātagoja.

Gluži kā šī ķecertiesa.

«Nu? Ko teiksi tu man?» Goija Iejautājās Agustīnam.

«Klusēšu. Man nav ko sacīt,»

Teica viņš ar platu smaidu,

Starojot pār visu vājo,

Kaulaino un drūmo seju.

10

Atnāca Ilosefa un apskatīja gleznas, un pēc tam ierāvās visattālākajā darbnīcas kaktā. Cilvēks, ko viņa mīlēja, šķita baismīgs.

Atnāca IToveļjānoss ar jauno dzejnieku Kintānu. Hoveļ-jānoss teica:

— Jūs piederat mums, don Fransisko. Un es tik tikko jums nenodarīju pāri.

Jaunais Kintāna priecājās: — *Idioma universāli*[8] Jūsu gleznas, don Fransisko, saprot katrs, sākot no mūļu dzinēja līdz pirmajam ministram.

Gleznas apskatīja arī dons Migels, Lusija, dons Djēgo. Būtu bijis neprāts mērot šīs gleznas ar Mengsa un Baijēu mērauklu.

— Baidos, don Migel, ka mums vajadzēs sākt mācīties no jauna, — abats ironizēja.

Bet nākošajā rītā dons Migels atkal atnāca pie Goijas. Fransisko gleznas nebija ļāvušas viņam gulēt. Tās saviļņoja Bermūdesu politiķi, tāpat kā Bermūdesu mākslas pazinēju. Un vai arī citi nenojautīs slepeno sašutumu, ko pauž gleznas, — viņa ienaidnieki, piemēram, lielinkvizi-tors Lorensāna? Viņi daudz nerūpēsies par mākslu, kas ielikta gleznās, viņi tikai konstatēs, ka gleznas ir traucējošas, musinošas, ķecerīgas.

To, lūk, dons Migels gribēja savam draugam ieskaidrot. Un viņš stāstīja, ka ar šīm gleznām Fransisko esot atliku likām pierādījis savu drosmi un pareizo politisko uztveri. Sīs gleznas izstādīt būtu pārdrošība. Ja kāds cilvēks iedrošinātos izstādīt šādas gleznas pēc tam, kad bijis ielūgts Santodomingo baznīcā noskatīties autodafē, tad tas būtu izaicinājums, ko svētais tribunāls neciestu.

Priecīgi pārsteigts, Goija apskatīja savas gleznas.

— Es šajās gleznās nevaru atrast neko tādu, — viņš teica, — kas svētajam tribunālam dotu iemeslu mani apsūdzēt. Mans nelaiķis svainis man pamatīgi iekala galvā Pačeko priekšrakstus. Es nekad neesmu gleznojis kailu miesu. Es nekad neesmu gleznojis svētās dievmātes kājas. Nevienā manā darbā nav nekā tāda, kas pārkāptu inkvizīcijas aizliegumus. — Viņš vēlreiz pārlaida gleznām skatienu. — Es te nevaru atrast nekā piedauzīga, — viņš atkārtoja un nopietni pakratīja galvu.

Migels nopūtās par Fransisko naivo zemnieka viltību.

— Nekas acīm redzami musinošs nav saskatāms, — viņš pacietīgi paskaidroja, — bet šīs gleznas vārda pilnā nozīmē ož pēc dumpja.

Fransisko netika gudrs, ko Migels īsti no viņa grib. Nekad viņš draugam neprata izdarīt pa prātam. Vispirms viņa darbos esot bijusi «tikai māksla», bet tagad tur jau «par daudz politikas». Kāds gan viņa gleznām sakars ar politiku? Vai jau pirms viņa daudzi nav gleznojuši inkvizīcijas tiesu?

— Bet ne tagad un ne tā! — Migels iesaucās.

Goija paraustīja plecus. — Es nevaru iedomāties, — viņš palika pie sava, — ka šīs gleznas varētu sagādāt man nepatikšanas. Man tās vajadzēja gleznot. Tās rāda, ko es spēju, un es negribu tās slēpt, es gribu tās parādīt visiem, es tās izstādīšu. — Pamanījis rūpes un raizes sava drauga parasti tik gaišajā sejā, viņš silti piebilda: — Cik bieži gan tu pats esi skatījies briesmām vaigā! Tas ir ļoti jauki, ka tu tagad gribi

mani pasargāt no nepiesardzīga soļa. — Bet tad viņš strupi piebilda: — Nepūlies velti mani pārliecināt! Es gleznas izstādīšu.

Migels padevās. — Es mēģināšu panākt, — viņš norūpējies teica, — lai vismaz dons Manueis atnāk šurp un izteic par gleznām savas domas. Varbūt tas būs brīdinājums lielinkvizitoram.

Drīz vien pēc tam ieradās dons Manueis Pepas pavadībā. Izrādījās, ka Pepa bija norūpējusies par Fransisko likteni, tādēļ ka viņš ticis ielūgts noskatīties autodafē.

— Es jums vienmēr esmu teikusi, don Fransisko, ka jūsu gleznas ož pēc ķecerības. Ja dons Manueis dažreiz nav tik katolisks, kā es to labprāt vēlētos, tad tas viņam piedodams, jo viņš ir valstsvīrs, viņam jāsargā karaļa privilēģijas. Bet tu, Frančo, taču esi tikai gleznotājs.

— Neļaujieties iebaidīties, don Fransisko, — Manueis priecīgi mierināja Goiju. — Es jūs nosargāšu. Vienreiz es atļāvu svētajam tribunālam sarīkot izrādi, otrreiz to vairs nedarīšu. Bet tagad parādiet gleznas. Migels par tām man daudz ko sastāstīja.

Viņi apskatīja gleznas.

— Lieliski, — Manueis teica. — Patiesību sakot, jums jābūt man pateicīgam, ka pieļāvu šo autodafē. Citādi jūs nekad nebūtu šīs gleznas radījis.

Pepa aplūkoja gleznas ilgi, klusēdama. Bet tad savā skanīgajā, zemajā balsī, mazliet stiepdama vārdus, sacīja:

— To tu tiešām esi veicis vareni, Frančo. Patiesībā gan es īsti labi nesaprotu, kāpēc vērsis ir tik mazs un torea-dors tik liels, bet gan jau tev bija savi iemesli tā gleznot. Tu esi iedomīgs, Frančo, un tevi nevajadzētu par daudz slavēt, bet es domāju, ka tu tiešām esi liels gleznotājs. — Un viņa nekautrīgi un atklāti skatījās viņā ar savām zaļajām acīm. Tas donam Manuelam nepatika.

— Mums jāiet, — viņš teica. — Atsūtiet gleznas man, don Fransisko. Es tās nopirkšu.

Goija bija patīkami pārsteigts, ka gleznas, kuras viņš bija radījis tikai sev par prieku, ienesīs viņam arī naudu, un no Manuela jau var pieprasīt augstu cenu. Bet Manuelam viņš gan tās nebija gleznojis un Pepai jau nu nepavisam ne, viņš negribēja tās nodot tādu ļaužu rokās, kuriem par gleznām bija tik maz saprašanas. Nebija gudri sarūgtināt *Principe de la Paz,* bet Fransisko tomēr teica:

■— Man ļoti žēl, don Manuel, bet es nevaru dot jums gleznas, jo esmu tās jau apsolījis.

— Gan jau divas jūs mums tomēr atstāsiet, — dons Manuels nelaipni noteica, — vienu seņjorai Tudo, otru man. — Viņš runāja pavēloši, un iebildumi nebija vairs iespējami.

Atvadoties Pepa sacīja: — Vērsis ir par mazu, gan jau jūs pats to atzīsiet, Fransisko. Bet jūs tomēr esat Spānijas lepnums. — Manuels mazliet īgni piebilda:

— Mūsu Pepa vienmēr runā tā, kā dzied savās romancēs.

Visi Goijas draugi tagad bija gleznas apskatījuši, tikai Kaijetāna vēl ne. Viņš gaidīja. Kā milzīgs vilnis viņā uzbangoja kaisle, viņš mocījās trakās dusmās.

Beidzot Kaijetāna atnāca. Bet viņa nebija viena. Viņu pavadīja viņas ārsts doktors Perāls.

Kaijetāna teica: — Es ilgojos pēc jums, Frančo.

Viņi paskatījās viens uz otru — dedzīgi, nekaunēdamies, laimīgi, it kā nebūtu tikušies veselu mūžību.

Pēc tam viņa piegāja pie gleznām. Viņas lielās, metāliski spožās acis zem augstajām, lepnajām uzacīm taisni vai iesūca sevī tā darbus; viņa skatījās ar bērnišķīgu uzmanību, aizrautīgi. Goija staroja aiz lepnuma un prieka. Vēl vairāk dzīve nevienam vairs nespēja sniegt. Te šajā šaurajā telpā starp četrām sienām bija viņa darbs, kas tikai viņam vienam bija pa spēkam, un šī sieviete, kura lemta tikai viņam vienam.

— Es vēlētos darboties līdzi. — Viņš tūlīt saprata, un viņu pārņēma dziļš prieks. Taisni to viņš pats bija sajutis un vēlējās, lai arī citi to sajustu. Viņš bija vēlējies «darboties līdzi» vēršu cīņā, karnevālā, pat inkvizīcijas tiesā. Vēl vairāk — ja, raugoties uz vājprātīgo nama tēlojumu, kādu nepārņemtu neapzināta vēlēšanās nomest no sevis reiz visu — apģērbu, tikumu, saprātu, tad viņš ir gleznojis veltīgi, tad gleznas cietušas neveiksmi. «Es vēlētos darboties līdzi.» Viņa, Kaijetāna, bija to sapratusi.

Perāla klātbūtni Kaijetāna bija aizmirsusi. Tad viņš pats atgādināja par sevi. Savā mierīgajā balsī viņš teica:

— Tas, ko jūs patlaban teicāt, dukcsita, satur vairāk gudrības nekā mākslas lietpratēja sarakstītās biezās grāmatas. — Goijas laimīgo noskaņojumu pēkšņi izgaisināja Perāla vārdi. Kā gan šis jauneklis tik nekaunīgi intīmi

drīkst nosaukt Kaijetānu par «dukesitu» — mazo hercogieni? Kādas ir viņu attiecības?

— Tas, ko es visvairāk apbrīnoju, — Perāls tagad pievērsās Fransisko, — ir tas, ka jūsu gleznās, neraugoties uz to drūmo sižetu, ir kaut kas plašs, kaut kas viegls, es vēlētos gandrīz teikt: kaut kas priecīgs. Doņjai Kaijetānai pilnīga taisnība, ka jūsu gleznās pat šausmīgais kļūst valdzinošs. — Un nobeidzot viņš bez aplinkiem noprasīja:

— Vai jūs nepārdosiet man vienu no gleznām?

Goija klusībā nikni pasmaidīja. Sis Perāls saprot viņa gleznu jēgu, to nevar noliegt, viņš nav tāds stulbenis kā Pepa. Tomēr Goija atbildēja gandrīz rupji: — Es prasu ļoti dārgi, doktor.

Perāls ļoti laipni atteica: — Es neesmu gluži nabags, galma gleznotāja kungs. — Bet hercogiene savā patīkamajā, noteiktajā balsī pavēlēja: — Divas gleznas jūs dosiet m a n, Fransisko.

Goiju pārņēma dusmas. Sevišķi laipni smaidīdams, viņš teica: — Atļaujiet uzdāvināt jums divas gleznas, *amiguila de mi alma,* — ar šiem vārdiem — mīļā, mazā sirdsdraudzene — viņš atriebās «bārdskuvim» par tā «dukesitu».

— Jūs varat tās dāvināt tālāk.

— Pateicos, — mierīgi un sirsnīgi atbildēja Alba.

Nereaģēdams uz Goijas rupjību un iepriecināts, ka dabūs vienu vai pat divas gleznas, mākslas kolekcionārs Perāls aizvien vēl jūsmoja.

— Sīs gleznas, — viņš ar acīm redzamu pārliecību deklarēja, — ir jauna mākslas meklējuma pirmie veikumi, nākošā gadsimta pirmās gleznas. Kā gan šis cilvēks apbur, — viņš piebilda, norādīdams uz ķeceri gleznā «Inkvizīcija». — Jums ir pilnīga taisnība, doņja Kaijetāna, lai cik tas arī neprātīgi, bet gribētos būt viņa vietā.

Perāls beidzot novērsās no gleznām, taču, vēl arvien saviļņots, sāka stāstīt:

— Vēstures fakti, don Fransisko, apstiprina jūsu izjūtas. Kādreiz bija jūdaisti un marāni, kuri varbūt vēl būtu varējuši aizbēgt, bet viņi palika tur, kur bija sasniedzami inkvizīcijai, un gaidīja, kamēr tā viņus sagrābj. Laikam taču viņus būs vilinājis, lūk, šāds te sambenito.

— Jūs apbrīnojami labi pazīstat jūdaistu izjūtas, — Goija ļauni sacīja, — uzmanieties, ka inkvizīcija neuzskata jūs pašu par tādu.

— Kā gan lai es zinu, — doktors Perāls mierīgi atteica, — vai manās dzīslās tiešām nerit jūdu asinis? Kurš gan no mums to var droši apgalvot? Skaidrs ir tikai tas, ka jūdi un mauri cilvēcei devuši labākos ārstus. No viņu darbiem esmu daudz ko mācījies. Esmu priecīgs, ka ārzemēs man bija izdevība ar tiem iepazīties.

Goijam bija jāatzīst, ka pēc Olavides notiesāšanas bija drosmīgi tā izteikties, un viņš saīga vēl vairāk.

Drīz pēc tam seņjorai doņjai Hosefai Baijēu de Goijai no Albu dārgumu krātuves piesūtīja dāvanu — veco laiku sudrabu līdz ar hercogienes Albas sveicieniem. Hosefa apmulsa no tādas dārglietu bagātības. Viņa bija taupīga sieviete, izšķērdīgā dāvana viņu iepriecēja, taču mazliet arī apvainoja. Goija pasmaidīja.

— Es atzinu par nepieciešamu uzdāvināt hercogienei divas savas gleznas. Gluži dabiski, viņa tagad sūta dāvanu no savas puses. Redzi nu, — viņš apmierināts piebilda, — ja es par gleznām būtu prasījis naudu, nebūtu dabūjis vairāk par sešiem tūkstošiem reālu. Bet šīs te dārglietas maksā ne mazāk par trīsdesmit tūkstošiem. Es tev vienmēr esmu teicis, ka devība ir ienesīgāka par skopumu.

Goija izstādīja gleznas akadēmijā. Ne bez bailēm Goi-jas draugi gaidīja, kā uz to reaģēs inkvizīcija.

Drīz pēc tam viņam paziņoja, ka svētā tribunāla lietpratēji apskatīšot viņa gleznas; viņš tika uzaicināts būt klāt pie apskates.

Baznīcas augstmaņu priekšgalā bija arhibīskaps Des-puigs. Goija

zināja, ka Pepa draudzējas ar šo prelātu. Viņš domāja, vai tik varbūt Pepa nav viņu sūtījusi. Lai viņam palīdzētu? Vai lai viņu pazudinātu?

Arhibīskaps apskatīja gleznas. — Tie ir labi, dievbijīgi darbi, — viņš atzina. — No jūsu «Inkvizīcijas» dveš tās labdabīgās šausmas, kādas svētais tribunāls vienmēr centies radīt. Jums vajadzētu mums šo gleznu ziedot, mans dēls, jums to vajadzētu uzdāvināt liclinkvizitora kungam.

Goija bija apmulsis un laimīgs.

Nevērīgi viņš pastāstīja Hosefai, ka gleznu «Ķeceru tiesa» ziedojis svētajam tribunālam.

Viņa, pārsteigta no šādas Nekaunības, sacīja: «Šo Gleznu sārtā jāmet, tevi Cietumā.» Bet Goija tajā

Pašā paviršajā tonī Teica: «Lielais inkvizitors Lūdza sev šo gleznu.» Viņa Stāvēja kā apstulbusi.

«Kā tu izdari to, Frančo?»

Teica viņa. «Neaptveru,

Frančo, Frančo, tu jau ļaudis Apbur.»

11

Kopš tā brīža, kad abats ieraudzīja Pablo Olavidi uz ap* sūdzēto sola, viņš gandrīz fiziski sajuta, ka briesmas tuvo* jās arī viņam — ar katru stundu tuvāk un tuvāk. Viņš zināja, ka Lorensāna viņu ienīst, viņu — nežēlastībā kritušā Sjerras draugu un inkvizīcijas iekšējo ienaidnieku. Laiks, kas viņam vēl bija atlicis bēgšanai, gāja uz priekšu, bet viņš nespēja šķirties no Madrides, no Lusijas.

Svinīgiem vārdiem Manuels solīja viņam aizsardzību, bet abats uz to nepaļāvās. Bija tikai viens līdzeklis, proti, ierobežot Lorensānas rīcības brīvību. Donam Manuelam vajadzēja arī vēl tagad, taisni tagad, izraut Olavidi no inkvizīcijas nagiem.

Abats un Migels viņu mudināja palīdzēt Olavidem aizbēgt. Ministru pašu visu laiku dzēla un svilināja atmiņas par pieredzēto apkaunojošo izrādi Santodomingo baznīcā, un viņam pašam ļoti gribējās izraut Olavidi no augstprātīgo baznīcas varasvīru nagiem. Bet viņš apzinājās visu šī pasākuma bīstamību, viņš neuzdrošinājās ķerties pie tā, kamēr karaliene nebija noteikti atļāvusi, taču dabūt viņas piekrišanu šķita neiespējami.

Marija Luīze, protams, ņēma ļaunā dona Manuela ilgstošos sakarus ar Pepu un tieši šai laikā bieži taisīja scēnas. Centās viņu aizvainot. Zobojās par viņa izgāšanos Olavides lielā. Viņa, bez šaubām, atbildēs, lai tagad pats izstrebj putru, ko ievārījis.

Saviem liberālajiem draugiem viņš paskaidroja, ka neļaušot Olavidem aiziet bojā Heronas klosterī; bet notiesāta ķecera nolaupīšana esot kutelīgs jautājums, viņam vajagot laika, lai karali noskaņotu labvēlīgi. Pagaidām viņš cīnījās ar inkvizīciju citu iemeslu dēļ. Bija nepieciešami nostiprināt Spānijas valūtu, kas kopš kara

beigām bija kļuvusi aizvien nedrošāka, un ārzemju komersanti tagad izteica gatavību dot Spānijai diezgan ievērojamu aizdevumu. Diemžēl izrādījās, ka šie drosmīgie finansisti ir ebreji. Jau kopš gadsimtiem spāņu inkvizīcija pastāvēja uz to, lai Spānijas zemi ar savu klātbūtni neapgāna neviens ebrejs. Bet ebreju tautības naudinieki, kuri bija uzņēmušies nostiprināt Spānijas finansiālo stāvokli, svarīgu nozīmi piešķīra tam apstāklim, lai pašiem personīgi būtu dota iespēja iepazīties uz vietas ar ekonomiskajiem apstākļiem. Dons Manuels ziņoja par to karalienei un minēja viņai aizdevuma summu: divus simtus miljonu. Marijai Luīzei nebija nekādu iebildumu, ja ministrs laipni, bet noteikti pieprasītu no lielinkvizitora atļauju ielaist Spānijā abus baņķieru kungus.

Lorensāna tūliņ pateica noteiktu «nē». Viņu izsauca pie karaļa, tur dona Manuela klātbūtnē nolika saruna, kurā dons Karloss vairs nebija tik labsirdīgs kā parasti. Viss, ko lielinkvizitoram izdevās panākt, bija karaļa piekrišana, ka Spānijā ielaidīs ne vairāk kā divus ebrejus un ka pa visu uzturēšanās laiku tie atradīsies — protams, neuzkrītoši — inkvizīcijas uzraudzībā.

Ebreju tautības viesi, *monsieur* Bēmers no Antverpenes un *mijnheer* Pereira no Amsterdamas, radīja Madridē veselu sensāciju; visi brīvdomātāji sacentās, izrādot viņiem savu laipnību. Hoveļjānoss ielūdza viņus uz tēju. Pat hercogiene Alba viņiem par godu sarīkoja pieņemšanu.

Goija izmantoja šo izdevību, lai apskatītu ebrejus. Viņš bija vilies, jo tie nemaz neizskatījās tādi kā ebreji Rembranta gleznās. *Monsieur* Bēmers, drausmīgajā nāvē mirušās karalienes Marijas Antuanetcs galma juvelieris, bija elegants francūzis, kādus Goija bija jau redzējis simtiem, un *mijnheer* Pereira runāja vistīrākajā kastīliešu izloksnē. Pret grandiem abi ebreju kungi izturējās kā ar sev līdzīgiem.

Bet Lorensāna, ārkārtīgi saniknots par to, ka viņa valdīšanas laikā Spānijas galvaspilsētu saindējusi jūdu elpa, paasināja cīņu pret liberāļiem. Pēdējos gados bija pieņemts skatīties caur pirkstiem, ja iespaidīgām personām piederēja aizliegtas grāmatas. Tagad palielinājās kratīšanu skaits un līdz ar to inkvizīcijas rīcībā krājās apsūdzību materiāli.

Kad abats reiz neparastā laikā atgriezās mājās, viņš ieraudzīja izejam pa savām durvīm Lopesu Ililu, kuru viņš pazina kā inkvizīcijas spiegu. Abats lūdza donu Ma-riuclu nepieļaut, lai atkal atkārtotos tas pats, kas bija nolicis ar Olavidi; viņš neatlaidīgi lika ministram pie sirds brīdināt Lorensānu vai arī — vēl labāk — dot Olavidem iespēju aizbēgt.

Dona Djēgo runas ministru aizkustināja. Viņš gandrīz jau piekrita. Tomēr aizvien vēl svārstījās.

Tad viņam palīgā nāca pats lielinkvizilors. Pēdējā laikā ar veselu

virkni rakstu garīgie autori bija aicinājuši tautu sadedzināt Hoveļjānosa, Kabarrusa un Kintānas musinoša satura grāmatas un pašus autorus iespaidīgi pārliecināt, ka Spānija ir katoliska zeme. Bet nupat kā publicētā, sevišķi dzēlīgā brošūrā bija rakstīts, ka neesot ko brīnīties par to, ka tiekot ciestas un daudzinātas grāmatas ar netīru un dievu zaimojošu saturu, ja valsts pirmais augstmanis kopā ar valsts pirmo dāmu rādot nedzirdētas izlaidības piemēru.

Dons Manuels priecājās, kad policija viņam nodeva brošūru; šoreiz šis Lorensāna bija pāršāvis pār strīpu. Dons Manuels aiznesa pamfletu karalienei. Marija Luīze izlasīja.

— Lorensānam vajadzētu sadot pa nagiem, — viņa teica bīstami mierīgi.

— Jūsu augstībai taisnība, kā arvien, — Manuels atbildēja.

Viņa teica: — Tu, protams, priecājies, ka man atkal jānokārto tas, ko tu esi saķēpājis un samaitājis.

— Jūs domājat Olavides lietu, *madame*? — Manuels nevainīgi ievaicājās un tad turpināja: — Jā, man patiešām liekas, ka Olavidi katrā ziņā vajag viņiem atņemt.

— Es parunāšu ar Karlosu, — viņa atbildēja.

Marija Luīze runāja ar Karlosu, Manuels ar Migelu, Migels ar abatu, un, beidzot, abats runāja ar lielinkvizi-toru.

Sī saruna notika latīņu valodā. Vispirms abats paskaidroja, ka viņš nerunā kā svētās inkvizīcijas vienkāršs kalpotājs ar tās augstāko amatpersonu, bet gan kā privātpersona; taču par šīs sarunas iznākumu un tās sekām katrā ziņā interesēšoties dons Manuels un pats katoliskais karalis. Lorensāna atbildēja, ka esot labi, ja viņš to zinot. Pie tās pašas reizes varbūt dons Djēgo paziņošot — arī, protams, neoficiāli — donam Manuelam un tas savukārt viņa majestātei donam Karlosam, ka bijušā lielinkvizitora Sjerras vainas pierādījumi diemžēl esot krietni vien sakrājušies un viņa notiesāšana neizbēgama.

*— Tev, mans brāli, — viņš piebilda, — kas viņu tik labi pazini, tev vajadzēja to iepriekš paredzēt.

— Es pazīstu viņu un es pazīstu tevi, mans tēvs, abats atbildēja, — tātad es to paredzēju.

— Vai tu vēl strādā pie tā darba, ko viņš tev uzdeva, mans brāli? — lielinkvizitors taujāja. Dona Djēgo prāts pavēlēja teikt ne, bet viņa dumpīgā sirds to neatjāva.

— Neviens man nav pavēlējis, — viņš atbildēja latīņu valodā, — šo darbu pārtraukt. — Un turpināja: — Visuvarenais liek mēnesim augt un dilt. Visuvarenais liek svē-tajam tribunālam būt žēlsirdīgam vai bargam. Tāpēc es atļaujos domāt, ka mans darbs varbūt tomēr vēl kādreiz noderēs.

— Es baidos, mans brāli, — Lorensāna atbildēja, — ka tu esi stiprāks savās cerībās nekā īstenā ticībā, — un pavēlošā tonī turpināja:

— Bet saki man, — ar kādu uzdevumu tu esi ieradies?

— Miera grāfs vēlētos pievērst tavu uzmanību tain apstāklim, mans tēvs, ka notiesātā ķecera Olavides veselība ir visai vārga, — atbildēja abats. — Ja šīs miesas beigtu dzīvot tai laikā, kamēr viņš atrodas svētā tribunāla gādībā, tad — un no tā baidās Miera grāfs — visa Eiropa stipri nosodītu Spāniju un viņas katolisko karali. Tāpēc Miera grāfs lūdz tevi, *reverendissime,* pievērst ķecera veselībai sevišķu uzmanību.

— Bet tu taču zini, mans brāli, — lielinkvizitors atteica, — ka cilvēka mūža dienu skaitu nenosaka svētais tribunāls, bet gan svētā trīsvienība.

— Tā ir, mans tēvs, — dons Djēgo atbildēja. — Bet, ja svētā trīsvienība noteikusi ķecerim tik īsu dienu skaitu, ka tās jau paiet tai laikā, kad ķeceris vēl atrodas svētā tribunāla apsardzībā, tad, *reverendissime,* katoliskais karalis tur saskata mājienu tam, ka visaugstākais nav atzinis par pareizu svētā tribunāla rīcību. Tādā gadījumā viņa majestāte domā, ka ir nepieciešams griezties pie svētā tēva ar ierosinājumu nomainīt svētā tribunāla vadošās amatpersonas.

Lorensāna uz mirkli apklusa.

— Ko tad dons Manueis svētajam tribunālam pavēl? — viņš beidzot strupi jautāja.

Izmeklēti laipni abats atbildēja: — Ne Miera grāfs, ne katoliskais karalis nedomā iejaukties visu valdnieku valdnieka darīšanās, kura tiesas varu Spānijā pārstāvi tu,

mans tēvs. Tomēr abi laicīgās varas nesēji lūdz tevi šo jautājumu ļoti nopietni pārdomāt, ievērojot, ka pieminētā ķecera miesas ir vājas un tām nepieciešama ārstēšana dziedinošos ūdeņos. Apsver, mans tēvs, vai nav iespējams ķeceri nosūtīt uz dziedniecības iestādi. Miera grāfs būtu priecīgs, ja tu, mans tēvs, ne vēlāk kā triju dienu laikā viņam paziņotu, kādu lēmumu esi pieņēmis. ; **j**

Lorensāna teica: — Es tev pateicos par sniegto informāciju, mans brāli, un apliecinu, ka neaizmirsīšu šo tavu un tava kunga gādību.

Pa visu sarunas laiku abats ar labpatiku izbaudīja atšķirību starp savu izmeklēto un lielinkvizitora vulgāro latīņu valodu.

īsi un lietišķi Lorensāna paziņoja pirmajam ministram, ka svētais tribunāls nosūtīšot notiesāto ķeceri Pablo Ola-vidi veselības uzlabošanai uz Kaldasu de Montbuiju, lai viņš tur varētu ārstēties siltajos ūdeņos.

— Nu, seņjori! — dons Manuels lepni paziņoja saviem draugiem Migelam un Djēgo. — Vai tagad es esmu izdarījis jums pa prātam?

— Kā jūs domājat rīkoties tālāk? — abats jautāja. Dons Manuels laipni un viltīgi pasmaidīja. — Esmu paredzējis jums zināmu lomu, mans mīļais, — viņš atbildēja. — Sakarā ar sarunām par alianses noslēgšanu jau sen esmu nodomājis sūtīt uz Parīzi ārkārtēju sūtni ar

slepenu uzdevumu. Es lūdzu jūs, don Djēgo, uzņemties šo misiju. Es jums apgādāšu tādas pilnvaras, kas jūsu rīcībā nodos jebkuru karaļa pavalstnieku. Jums nebūs jāmet liels līkums, lai pa ceļam apciemotu savu draugu Pablo 01a-vidi dziedniecības iestādē. Ceru, ka jums nenāksies grūti pierunāt viņu doties kādā garākā pastaigas gājienā. Ja viņš tad Francijas teritorijā apmaldās, tā ir viņa darīšana.

Abats, kuram nekad netrūka piemērotas atbildes, šoreiz nobāla un apklusa. Viņam ļoti gribējās pieņemt dona Ma-nuela priekšlikumu, pašam savām rokām atņemt Lorensā-nam Olavidi un pārgādāt pāri Pirenejiem. Bet, ja viņš to darītu, tad būtu spiests arī pats palikt Francijā — turklāt ne uz īsu laiku, bet uz visu mūžu.

Ja pēc tik liela nozieguma pastrādāšanas, kāds ir notiesāta ķecera aizvešana, viņš iedrošinātos atgriezties Spānija, tad neviens cilvēks Spānijā, arī pats karalis, nespētu aizsargāt, tad 1 ielinkvizitors viņu sagrābtu un — viņš taču redzēja mežonīgo naidu tā acīs — nosūtītu uz sārtu, visai tautai fanātiski gavilējot.

— Es jums ļoti pateicos, don Manuel, — viņš teica. — Lūdzu vienu dienu laika apdomāties, vai esmu īstais vīrs šādai avantūrai.

Abats runāja ar Lusiju. Viņš pastāstīja, ka viņa nosliece un pasaules uzskats liek pieņemt piedāvāto misiju, bet viņš nespējot uz visiem laikiem atstāt Spāniju un viņu, Lusiju. Lusija bija domīgāka nekā parasti.

— Vai savā laikā Olavide Parīzē nebija radījis jaunu Spāniju? •— viņa ņēmās abatu pārliecināt. — Jūs pats man par to stāstījāt. Kāpēc gan arī tagad jūs un Olavide nevarētu darīt to pašu? — Un, tā kā abats klusēja, tad viņa turpināja: — Es biju labi pazīstama ar *madame* Taljenu, kad viņa vēl dzīvoja Madridē un saucās par Teresu Kabarrusu. Varu pat teikt, ka biju ar viņu iedraudzējusies. Man būtu liels prieks viņu atkal sastapt. Klīst baumas, ka viņai Parīzē esot zināms iespaids. Kā jums šķiet, Djēgo, vai es Parīzē nevarētu būt Spānijai noderīga?

Dons Djēgo, šis politiķis, šis maigais, atjautīgais ciniķis, nosarka kā jauneklis, kuram meitene pirmo reizi saka «jā».

— Jūs varētu? Jūs — gribētu?,.. — Tas bija viss, ko viņš spēja pateikt.

Bet Lusija lietišķi apvaicājās: — Cik daudz laika, pēc jūsu domām, vajadzētu, līdz jūs sasniegsiet pirmo franču ciematu? — Abats īsu brīdi pārlika.

— Divas nedēļas, — viņš atbildēja. — Jā, divu nedēļu laikā mēs sasniegtu Serbēru.

— Ja es gadījumā brauktu, — viņa apsvēra, — man nepieciešams laiks, lai kaut cik sagatavotos. — Viņa paskatījās uz abatu. — Atpūtieties vēl vienu nedēļu Serbērā, iekams jūs dodaties tālāk uz Parīzi, — viņa ieteica.

Un smagnējais vīrs nemaz vairs nebija elegants un asprātīgs, aiz

laimes viņš elsa kā mazs zēns.

«Ja tas tiešām piepildītos,»

Teica viņš, «ja franču zemē Serbērā būs drošība un,

Lusija, jūs Pirenejos Būtu man pie labās rokas Un pie kreisās izglābtais dons Pablo Olavide, tad es Atkal dievam ticēt spētu.»

Pēc nedeļāra trim pie Goijas ierādās Migels.

— Mums ir iemesls priecāties, — viņš paziņoja. — Pablo Olavide ir jau drošībā. Dons Djēgo pārvedis viņu pār robežu.

Lai arī kā Goija bija iegrimis sevī un savā laimē, Ola-vides izglābšana viņu satrauca. Un gandrīz tikpat stipri ari abata bēgšana. Viņš gluži labi saprata, ka abats tik drīz nevarēs atgriezties, varbūt nekad vairs. Viņš atcerējās, ka viņam pašam, vēl gluži nenobriedušam jauneklim, vajadzēja bēgt, toreiz, kad atrada nogalināto. Tik skaidri, it kā tas būtu šodien, viņš redzēja izgaistam baltos Ka-disas līča krastus un sajuta asas sāpes, ka viņam tagad jāatstāj Spānija, kas zina, uz cik ilgu laiku. Turklāt viņš toreiz bija jauns, bēga no lielām briesmām, zilā, burvīgā tāle viņu vilināja. Bet dons Djēgo vairs nebija jauns, no tā visa, ko mīlēja, viņš devās pretim neziņai. Viņš, Fran-sisko, nevarētu iedomāties neko šausmīgāku par to, ja viņam šodien vajadzētu bēgt. Atstāt Madridi, Saragosu, galmu, vēršu cīņas, Hosefu un bērnus, savu slavu, mahas, savu māju, karieti un viņu, Kaijetānu, nē, to nevarēja pat iedomāties, viņš to nepārdzīvotu. Migels sēdēja savā iemīļotajā pozā, pārlicis vienu kāju pār otru, un viņa baltā, viegli pūderētā, laipnā seja ar gaišo pieri bija ļoti mierīga. Atgriežoties no savām pagātnes atmiņām tagadnē un ar aso, vērīgo skatienu paraugoties Migelam sejā, Goijam tomēr šķita, ka viņš tur pamanījis mazu, tikko jaušamu nemieru.

Mākslotā vienaldzībā dons Migels stāstīja, ka grāfs Kabarruss jau sen neatlaidīgi lūdzot, lai Lusija apciemojot viņa meitu, *tnadame* Taljenu, savu senu draudzeni, un, tā kā tagad Parīzē esot arī abats un Olavide, tad viņš šo ielūgumu esot pieņēmis. Ļoti iespējams, ka kopā ar abiem pieminētajiem Lusijai izdošoties pie savas iespaidīgās draudzenes gūt politiska rakstura panākumus.

Goija apstulba. Tad pamazām viņš sāka izprast notikumu kopsakarību. Viņam kļuva žēl sava drauga Migcla. Viņš bija pacēlis Lusiju no ielas kā mazu, mirdzošu nieku no dubļiem un padarījis viņu par vienu no ievērojamākajām pilsētas dāmām. Nabaga Migels. Un cik bruņnieciski viņš aizbilda par viņu, aizstāvēja viņu.

Starp citu, Goija nebija gaidījis, ka viņa spētu tik kaislīgi aizrauties. Nebūtu ko brīnīties, ja viņa būtu aizskrējusi pakaļ kādam ākstam, piemēram, tādam kā marķīzs de Sanadrians vai kādam citam aristokrātiskam švītam. Bet ne abatam — tuklam, pavecam vīram, kam nav ne naudas, ne titulu. Un cik nožēlojams viņš būs Parīzē, šis dēkainis, aizbēgušais inkvizīcijas dienderis! Sievietes ir neizprotamas!

Visas.

Vakarā seņjors Bcrmūdess viens pats sēdēja kabinetā, kārtodams materiālus plašajam Mākslinieku leksikonam. Viņš cerēja, ka šī nodarbošanās viņu izklaidēs. Bet viņu kaut kas dzina prom no iemīļotajiem manuskriptiem, dzina pie Lusijas ģīmetnes.

Fransisko bija taisnība. Patiesais, īstais bija mirgojošā gleznas gaisma un viss divdomīgais, šķelmīgais, kas slēpās aiz sabiedrības dāmas maskas. Te nav ko meklēt līniju, nav ko meklēt skaidrību, viss te ir viens vienīgs haoss — iekšēji un ārēji. Un viņš, Migels, ir muļķis, ja ticējis, ka varēs pāraudzināt nevaldāmo mahu. Kā vienmēr, viņš sevi pārvērtējis. Viņš, Migels, atpalicis, nepār-audzināms humānists, dons Kihots, bija ticējis prāta dievišķīgajai varai, ticējis cilvēka gara sūtībai, spējai pārvarēt ļaužu muļķību. Kāda neprātīga uzpūtība! Prātam mūžīgi jāpaliek bezspēcīgam, tas nolādēts dzīvei aukstumā un bēdīgā vientulībā.

Viņš atcerējās ar Olavidi kopā pavadītu vakaru. Ar sajūsmu Olavide bija stāstījis, kā viņš no Sjerramorēnas padzīs plēsīgos zvērus un pārvērtīs tuksnesi par kultivētu zemi. Gadus divus vai trīs likās, ka eksperiments izdevies, bet viņam par to vajadzēja samaksāt ar savu dzīvi, un tagad zeme, tāpat kā agrāk, kļūs tuksnešaina. Tāds pats liktenis piemeklēja arī viņu, Migelu. Nekad zinātnei un kultūrai neizdosies izdzēst no cilvēka dvēseles rupjās, mežonīgās, varmācīgās dziņas, nekad prātam neizdosies barbariskās tieksmes pārvērst tikumiskajās.

Pirmo reizi savu centienu veltīgumu viņš izjuta Santo-domingo baznīcā, kad redzēja Olavidi sēžam kauna kreklā. Laime uzsmaida tikai īsu brīdi, bet tad cilvēki slīd atkal lejup un kļūst par zvēriem, kādi tie īstenībā ir. Francijā tikai divus gadus prāts spēja pievērst tautas masas gaismai, bet tad atkal virsroku ņēma mežonīgais, neapvaldāmais instinkts, no jauna satumsa nakts, tumšāka par agrāko.

Skaidrums, cerība un gaišums Ir vien mākslā. Arī tur ne.

Mengss, Baijēu ir sekli, viņi Samāksloti, viņu gleznas,

Līnijas nav īstas, ļaužu Tēlos tikai tumsa, trulums,

Nomāktība.

Gurdi sēžot,

Migels nodrebēja bailēs:

Viņš no saviem tuvākajiem —

Lusijas un drauga Goijas Atsvešinājies. Un tik daudz Nepazīstama bij viņos,

Nomācoša, tumša, ļauna.

Tā viņš sēdēja un mēmi Vērās gleznā — Lusijā, ko Gleznojis bij dons Fransisko,

Un tam kļuva vientulīgi,

Auksti.

Kad liclinkvizitors Lorensāna iedomājās par to, ar kādu nekaunīgu atklātību Manuels Godoijs, šis izdzimtenis, vi-ņam bija licis rūpēties par ķeceri, lai varētu to vieglāk aizgādāt uz ārzemēm, kad viņš vēl atcerējās, kā viņam bija vajadzējis ar abatu, šo atkritēju, sarunāties latīņu valodā, tad pavecais vīrs iedegās trakās dusmās. Nekad kopš savas pastāvēšanas svētajam tribunālam nebija mests acīs tik nekaunīgs izaicinājums.

Lorensānas tuvākie draugi un padomnieki —• Granādas arhibīskaps Despuigs un Osmas bīskaps centās viņu pierunāt rīkoties enerģiski. Ja dona Manuela lielo noziegumu atstāšot nesodītu, tad inkvizīcija uz visiem laikiem zaudēšot varu. Viņi neatlaidīgi prasīja, lai lielinkvizitors tūlīt pat liek apcietināt nekaunīgo ķeceri un nodot tiesāšanai svētajam tribunālam. Visa Spānija būšot viņam par to pateicīga.

Nekas Lorensānam nevarēja būt vairāk pa prātam. Viņš tikai baidījās, ka doņja Marija Luīze neļaus tik vienkārši aizvest savu piegulētāju. Viņš apzinājās, ka ar dona Ma-nuela apcietināšanu uzsāktu pret karaļa varu tādu cīņu, kādā svētais tribunāls līdz šim vēl nekad nebija ielaidies,

Beigu beigās viņš tomēr piekrita uzsākt tiesas izmeklēšanu pret pirmo ministru, bet gan tikai tad, ja svētais tēvs to īsti atbalstītu.

Arhibīskaps Despuigs griezās pie kardināla Vincenti — sava drauga Romā. Bet tas savukārt izstāstīja pāvestam, kāds bīstams lēmums jāpieņem lielinkvizitoram. Paša pāvesta Pija Sestā stāvoklis bija visai bēdīgs. Ģenerālis Bo-naparts bija ielauzies viņa valsts robežās un draudēja viņu saņemt gūstā. Bet pāvests piederēja pie tiem cilvēkiem, kurus draudi padara tikai drosmīgākus, un šādā noskaņā viņš deva padomu arī Lorensānam. Viņš uzdeva kardinālam Vincenti atbildēt punktu pēc punkta uz Des-puiga jautājumiem, lai tas pāvesta domas varētu paziņot lielinkvizitoram. Tā saucamā Miera grāfa noziegumi, lā bija teikts latīņu valodā sacerētajā atbildes rakstā, zaimot zaimojot debesu varu, un esot kauns un negods, ja tāds cilvēks iecelts par katoliskā karaļa pirmo padomnieku. Svētais tēvs tātad noteikti piekrītot lielinkvizitora plānotajam pasākumam. Ja Lorensāna Manuela Godoija nelietībām darīšot galu, tad viņš atbrīvošot ne tikai Spāniju, bet arī Kristus vietnieku no ļauna ienaidnieka.

Bet notika tā, ka kurjeru, kuram šo Vatikāna rakstu vajadzēja nogādāt Seviļā, netālu no Dženovas aizturēja ģenerāļa Napoleona Bonaparta karavīri. Bonaparts izlasīja rakstu. Lai gan viņš nebija nekāds labais latīņu valodas pratējs, tomēr tūdaļ saprata, kādu sazvērestību pret Miera grāfu ar pāvesta atbalstu organizē lielinkvizitors. Gados jaunais franču ģenerālis simpatizēja gados jaunajam spāņu ministram, kurš bija taisījis tādu pašu pasakainu

karjeru kā viņš. Bez tam viņam bija svarīgi paātrināt vēl aizvien nepabeigtās sarunas par spāņu-franču alianses noslēgšanu. Viņš lika izgatavot pāvesta vēstules norakstu, nosūtīja to Manuelam līdz ar laipniem sveicieniem un paziņoja, ka pašu vēstuli pēc trim nedēļām nosūtīšot adresātam.

Manucls priecājās par lielo biedrisko pakalpojumu, ko viņam izdarījis ģenerālis Bonaparts. Viņš apspriedās ar Migelu. Tas no sirds līksmoja par notikumu. Viņš izjuta pret lielinkvizitoru ne tikai politiska rakstura pretišķības, bet arī personīgu naidu. Lorensāna bija tas, kas no Spānijas izdzina abatu un līdz ar to arī Lusiju. Lorensāna bija izpostījis viņa dzīvi. Tagad nelietīgais ienaidnieks atradās viņa rokās.

Sie dokumenti, viņš izskaidroja Manuelam, nepārprotami pierādot, ka Lorensāna un abi bīskapi savus svētos amatus izlietojuši ļaunprātīgi, lai katoliskajam karalim uzspiestu Spānijai naidīgu politiku. Karalim nezinot, viņi uzsākuši intrigu ar tādu ārvalsti, kas karo ar Spānijas valdnieku namam draudzīgo republiku. Manuelam vajagot likt visus trīs apcietināt un nodot Kastīlijas augstākajai padomei notiesāšanai kā valsts nodevējus.

Bet dons Manuels baidījās ķerties pie tik enerģiskiem pasākumiem. Viņš atrunājās, ka visu vajagot labi pārdomāt un ka pagaidām viņa rīcībā esot vēl trīs nedēļas laika.

Pagāja vairākas dienas, vesela nedēļa, bet dons Manuels joprojām vilcinājās. Viņš jutās pietiekami drošs, apzinādamies, ka nodevīgais raksts atrodas pie viņa; bet pašam uzsākt uzbrukumu acīmredzot viņam nebija nekādas vēlēšanās.

Nosvērtais Migels nespēja apvaldīt savu nepatiku. Sarūgtināts viņš žēlojās savam draugam Goijam. Tagad, lūk, bija radusies apbrīnojama izdevība atbrīvoties no ļaunā radījuma Lorensānas, padarīt Spānijas baznīcu neatkarīgu no Romas un dot nāvīgu triecienu inkvizīcijai. Bet tas viss sabruka, jo Manuelam trūka apņēmības. Nebija šaubu, ka viņam pašam nāks par ļaunu, ja viņš tagad neatbrīvosies no saviem nāvīgajiem ienaidniekiem. Bet viņš bija par kūtru, lai uzsāktu cīņu, un, Pepas atbalstīts, uzskatīja savu iecietību par senspāņu augstsirdību.

Aizvainots un saniknots dons Migels pastāstīja Fran-sisko par visām bēdām un dusmām, kas bija sakrājušās viņa sirdī. Sis laipnais un labsirdīgais dons Manuels esot neiedomājami iecirtīgs, sīksts un tomēr nevarīgs, kūtra, mīksta, neiekustināma masa. Turklāt viņš esot neizmērojami iedomīgs; katru priekšlikumu, ko viņam ierosināja, vajadzēja saldināt ar glaimiem. Migela dzīve esot kļuvusi par vienu vienīgu kapitulāciju, vienu vienīgu apkaunojošu pazemošanos iedomības un patvaļas priekšā.

— Kā man riebjas, — viņš žēlojās, — šie kompromisi, šie mūžīgie

aplinkus ceļi, kuri man jāiet, lai kaut vai par matu tiktu tuvāk savam mērķim. Es esmu noguris un priekšlaicīgi novecojis. Un, ja šoreiz atkal neizdosies, —• viņš pabeidza, — ja Manuels neaiztrieks Lorensānu pie velna, tad es no visa atteikšos. Tad es atteikšos no politikās un nodarbošos vairs tikai ar savām gleznām un grāmatām.

Vēl nekad Goija nebija redzējis nosvērto, patstāvīgo Migelu tik sadrūmušu un nogurušu. Viņš lauzīja galvu, ķā varētu draugam palīdzēt. Pēkšņi viņam radās ideja.

Šai laikā Goija gleznoja pēdējo ģīmetni, ko Miera grāfs bija pasūtījis. Kad dons Manucls pozēja, viņš bija sevišķi vaļsirdīgs. Bija ļoti iespējams, ka Manuels savā uzpūtīgi ironiskajā tonī pastāstīs par lielinkvizitora sazvērestību un kā tā cietusi neveiksmi. Tad arī Fransisko gribēja izklāstīt savu priekšlikumu.

Un tiešām Manuels pastāstīja par Lorensānu un par to uzjautrinošo un godpilno gadījumu, kā tā nodoms kļuvis zināms viņam, Manuelam. Viņš smējās, viņš izlikās, ka šo ļaunprātīgo intrigu uzņem viegli un ne visai nopietni.

Goija piemērojās viņa jautrajai noskaņai.

— Tāds vīrs kā jūs, — viņš teica, — droši vien liel-inkvizitora-kardināla ļauno intrigu atmaksās ar humoru. — A'lanuels, tērpies parādes uniformā, izgreznojies ordeņiem un lentām, patlaban braši stāvēja savā pozā, ar labo roku rādīdams uz pagaidām vēl neskaidro teicamās darbības alegorisko tēlojumu. Galvu augstu izslējis, viņš jautāja:

— Kā jūs to domājat, don Fransisko?

Goija, mierīgi turpinādams darbu, lēnām atbildēja:

— Svētais tēvs ģenerāļa Bonaparta dēļ nokļuvis grūtos apstākļos. Vai spāņu galmam nevajadzētu viņam nosūtīt mierinātājus? Piemēram, lielinkvizitora kungu un abus bīskapa kungus?

Manuels brīdi padomāja, tad pārtrauca pozēt un uzsita gleznotājam uz pleca.

— Tu esi jokupēteris, Francčo, — viņš iesaucās, — tev ir lieliskas idejas. — Un skaļā atklātībā sāka plūst viņa vārdu straume: — Mēs abi, tu un es, esam draugi, to es zināju jau no pirmā acumirkļa. Mēs palīdzam viens otram. Mēs saderam kopā. Tie citi ir tikai grandi. Labākā gadījumā tie prot pie kādas sievietes pagulēt, bet sievieti iekarot, pakļaut savai gribai, — to spējam tikai mēs. Tāpēc mums dzīvē ir tik daudz laimes. Un laime jau galu galā ir tikai sieviete.

Tagad_ Manuels bija drošs par savu uzvaru. Būdams labā omā, viņš devās pie Karlosa un Marijas Luīzes, pa-rādija tiem saņemto rakstu un pastāstīja par viltīgo priesteru mahinācijām.

Karloss purināja galvu.

— Tā rīkoties Lorensāna tiešām nedrīkstēja, — viņš teica. — Ja viņš gribēja par tevi sūdzēties, Manuel, tad taču viņam būtu vajadzējis

griezties pie manis, bet ne pie pāvesta. Paslepus no manis! Tev pilnīga taisnība. Tas ir nepiedienīgi, tā ir valsts nodevība. Tā viņš tiešām nedrīkstēja darīt.

Doņjas Marijas Luīzes acis jauni mirdzēja, un Manuels redzēja, ka viņa priecājās par izdevību, ka varēs atmaksāt lielinkvizitorarn par paskvilu.

— Manuprāt, vajadzētu rīkoties tā, — Manuels teica. — Aizsūtīsim Lorensānu un abus bīskapus pie svētā tēva, kam patlaban viņa grūtajos apstākļos ļoti nepieciešams padoms un mierinājums.

Karalis tūdaļ nesaprata. Bet doņja Marija Luīze smaidīja.

— Lieliski! — viņa teica un jautāja Manuelam: — Vai tā ir tava ideja, Manuel, vai arī tava seņjora Bermūdesa ideja?

— Zvēru pie svētās jaunavas, — Manuels sašutis atbildēja, — tā nav dona Migela izdoma.

Lorensānain un abiem bīskapiem tika paziņots, ka viņiem karaļa uzdevumā jādodas pie svētā tēva. Tā kā Bo-naparls esot nodomājis baznīcas valsti pasludināt par republiku, tad viņiem vajagot piedāvāt pāvestam patvērumu Maļjorkas salā un, lai arī kāds būtu viņa lēmums, tuvākajos gados sniegt viņam ar savu klātbūtni mierinājumu.

Kad nu lielais inkvizitors Kardināls Lorensāna nāca Ardievas teikt majestātēm,

Lai uz Romu trimdā dotos,

Teica viņam karaliene,

Runādama ļoti laipni:

«Lūdzu nodot pāvesttēvam Manu dziļas godbijības Pilnu sveicienu, un savā Braucienā uz Romu labi Pārdomājiet arī to, vai Jūs, kas savas majestātes

Dzīvesbiedri nomelnojāt,

Arī neesat vainojams, ka Mežonīgais sacelšanās Gars pār visu Eiropu jau Dveš. Lai palīdz dievs jums, augsti Cienījamais kungs, un labu Ceļa vēju!»

14

Tuvība ar Kaijelānu sākumā Fransisko sagādāja lādu apmierinātības un pastāvīguma sajūtu, kādu agrāk viņš nekad nebija pazinis. Bet tad arvien biežāk, izjūtot baudu un dzīves piepildījumu, viņu pārņēma nemiers. Lai arī Goija nešaubījās, ka Kaijetāna mīl viņu, tās neizprotamais raksturs viņam laupīja mieru. Nekad nevarēja paredzēt, kā viņa novērtēs vienu vai otru notikumu, cilvēku vai gleznu. Dažreiz viņai likās svarīgs tas, kas viņam šķita muļķīgs; citreiz viņa palika pieklājīgi vienaldzīga pret cilvēkiem un nolikumiem, kas Fransisko sajūsmināja.

Viņš atrada mierinājumu darbā. Viņam bija daudz pasūtījumu, darbs labi veicās, pasūtītāji bija apmierināti, naudas netrūka.

Viņš gleznoja grāfieni de Montīho ar viņas četrām meitām. Glezna bija bez dzīvības, šķita, ka viņš būtu to gleznojis pirms piecpadsmit gadiem. Agustīns nevarēja atturēties nepiebildis:

— Kad tu glezno tautu, mahas un malio, tad tavas kompozīcijas ir dabiskas. Tās kļūst kokainas, līdzko jāglezno aristokrātiskas ģimenes.

Sadusmots Fransisko pastiepa uz priekšu apakšlūpu. Tad sāka smieties.

— Beidzot taču atkal parādās vecais Agustīns, — viņš teica, pārvilka pār gleznu divas platas, krāsainas svītras, kas to padarīja nederīgu, un ņēmās gleznot no jauna.

Hercogiene Osuna lūdza Goiju uzgleznot pāris fantastiska satura gleznu viņas lauku muižai Alamedā. Viņš bija pārslogots ar darbu, bet Osuna bija viņa agrāko laiku draudzene, tā bija devusi pasūtījumus un rekomendācijas, kad viņš vēl bija maz pazīstams, un Goija paklausīja lūgumam. Ar tikko jaušamu nepatīkamu izbrīnu Kaijetāna teica:

— Izrādās, jūs varat būt ļoti uzticams draugs, don Fransisko.

Hercogienei Osunai Goija gleznoja burvju un raganu ainas. Tur bija raganu virtuve, kur patlaban kādu jaunpienākušo pārvērta par dzīvnieku, suņa galva un aste bija jau uzgleznota. Tur bija raganas, tas lidoja, dejoja puskailas ar smailām cepurēm galvās, bet gleznas priekšplānā neskaidri ņudzēja salašņas. Trešajā gleznā bija attēlots velns milzīga āža izskatā, ar vareniem, krāšņiem ragiem, pacēlies pakaļkājās, tam apkārt pielūdzējas raganas. Viss bija viegls un draisks, fantastisks un intriģējošs.

Agustīns apskatīja gleznas.

— Tās uzgleznotas virtuozi, — viņš teica.

— Un tad? — Goija jautāja.

— Agrāk, — Agustīns atbildēja, uzmanīgi izvēlēdamies vārdus, — kad tu biji atradis kaut ko jaunu, tad tas drīz vien sāka tevi garlaikot

un tu meklēji atkal kaut ko citu, katrai jaunai idejai kaut ko jaunu. Bet tas tur, — viņš ar nevērīgu žestu norādīja uz raganu ainām, — ir tas pats, kas gleznās par inkvizīciju, tikai bez satura, tukšs.

— Pateicos, — Fransisko noteica.

Gleznas apskatīja arī Kaijetāna.

— Glītas, — viņa teica. — Tās es labprāt novēlu Osunai.

Goija sadusmojās. — Vai tev liekas, ka gleznas ir sliktas? — viņš jautāja.

Viņa savukārt pavaicāja: — Vai tu tici raganām?

— To jau tu man reiz vaicāji, — viņš neapmierināts atbildēja.

Viņa turpināja: — Toreiz tu teici, ka tici! Un tāpēc es saku, ka šīs gleznas ir jaukas.

Kaijetānas vārdi Goiju iepriecēja un sarūgtināja. Bieži vien viņa saprata, ko viņš gleznoja, saprata dziļāk nekā jebkurš cits, bet tad atkal vienaldzīgi novērsās no kādas gleznas, par kuru viņš bija domājis, ka tai vajadzētu viņu aizkustināt. Ja viņa teica «jā», tad viņa to teica tūlīt un bez ierunām; ja viņa pret kaut ko palika vienaldzīga, tad uz visiem laikiem. Dažkārt pretēji savam paradumam viņš mēģināja tai izskaidrot, kāpēc kaut ko darījis ta un ne citādi, bet tā klausījās izklaidīgi, pat garlaikoti, un viņš atteicās no sava nodoma.

Arī Kaijetānu gleznot viņš atteicās. Tiesa, viņa gleznotās hercogienes Albas ģīmetnes bija guvušas viņas un visas sabiedrības atzinību. Bet ne Goijas paša. Viņam nelikās, ka tās attēlotu Albu pilnībā, tātad tās neattēlo neko. Viņa neatlaidīgi lūdzās, lai Goija glezno viņu kā mahu, kā īstu mahu, nevis tikai pārģērbtu. Bet tādu viņš Albu neredzēja, un tādu viņš Albu negleznoja.

Maha viņa bija tajā ziņā, ka nemēģināja slēpt savu draudzību ar Goiju. Visur viņi parādījās kopā — teātrī, vēršu cīņās, pastaigas gājienos pa Prādo. Sākumā viņš lepojās ar to, bet pamazām sāka justies aizskarts, ka viņa kaislības tiek atklātas visai sabiedrībai; bez tam viņš baidījās arī no nepatikšanām. Taču Kaijetāna vēl augstāk savilka uzacis, kad Goija kautrīgi viņai par to ieminējās. Viņa bija Alba, nekādas tenkas nespēja viņu aizskart.

Goija tika ielūgts visās viesībās, ko sarīkoja hercoga Albas un vecās marķīzes de Viļjabrankas pilīs. Ne ar vaibstu neviens no viņiem nenodeva, ka zinātu kaut ko par Goijas un Kaijetānas attiecībām. Fransisko hercogs likās svešs, viņš juta tādu kā nievājošu nožēlu. Tad viņš atkal redzēja, kā mūzika spēj hercoga seju atdzīvināt, tas Goiju aizkustināja un viņam imponēja; citiem grandiem nepiemita nekas cits kā vien viņu augstprātība.

Pret veco marķīzi Goija juta respektu un simpātijas. Viņa labi saprata cilvēkus; *«elle est chatoyante*,» viņa bija teikusi par Kaijetānu, un, cik pareizi bija šie vārdi, par to Goija bija jau paspējis pārliecināties. Viņš labprāt būtu ar viņu parunājies par Kaijetānu

vairāk, bet, neraugoties uz savu dabisko laipnību, viņa bija tik dižciltīga dāma, ka viņš neiedrošinājās to darīt.

No tiem, kas pastāvīgi atradās Kaijetānas tuvumā, Goiju visvairāk traucēja doktors Hoakīns Perāls. Viņu kaitināja skaistā kariete, ar kuru doktors braukāja; viņu kaitināja lietpratēja pašpārliecība, ar kādu doktors runāja par visu, kas uz pasaules, par hercoga mūziku un viņa, Fransisko, gleznām. Bet it sevišķi Goiju kaitināja, ka viņš, kas citos apstākļos cilvēku attiecības ātri izprata, nekādi nevarēja tikt skaidrībā par to, kādas attiecības varēja būt Kaijetā-nai ar savu ārstu. No laipnās, savaldīgās ārsta sejas bija nojaušams tikpat maz, cik no Kaijetānas ironiskās intimitātes. Pamazām jau ārsta klātbūtne vien kļuva par Fransisko sašutuma cēloni. Vienmēr, sastopoties ar Hoakīnu, viņš gan visiem spēkiem pūlējās sevi apvaldīt, bet tad tūlīt pateica kādu muļķīgu rupjību, ko klātesošie uzņēma ar izbrīnu, bet pats Perāls ar laipnu, nomierinošu smaidu.

Tā kā doktors ārzemēs savāktajām gleznām nebija varējis atrast piemērotas telpas, hercogiene beidzot viņa rīcībā nodeva divas zāles savā milzīgajā Līrijas pilī un ielūdza viņa un savus draugus apskatīt Perāla gleznu krājumu.

Tur karājās cita pie citas joti dažādas gleznas: flāmu un vācu meistaru darbi, veci, maz pazīstami itālieši, viena Grēko, viena Mengsa, viena Dāvidā glezna, kā arī tas Goijas darbs, kuru Kaijetāna bija uzdāvinājusi savam doktoram. Tomēr aiz visas šīs dažādības bija saskatāma kaut kāda vienveidība, spilgti izteikta, kaut arī patvaļīga mākslas pazinēja gaume.

— Vienīgais, ko man neizdevās iegūt, — viņš žēlojās Kaijetānas un citu apmeklētāju klātbūtnē, — ir Rafaels. Mūsu pēcnācēji varbūt atzīs, ka mēs Rafaelu bieži vien esam pārvērtējuši, bet es sev nevaru pavēlēt domāt citādi: jebkuru no gleznām, kas šeit karājas, es bez apdomāšanās atdotu par vienu pašu Rafaelu. Kā šķiet, jūs neesat ar mani vienis prātis, don Fransisko, — viņš draudzīgi pavērsās pret to, — un jums droši vien ir taisnība. Bet vai jūs nepastāstīsiet mums savus apsvērumus?

— Tas prasītu daudz laika, don Hoakīn, lai jums to paskaidrotu, — Fransisko rupji atbildēja, — un tas būtu tikpat veltīgi, kā jums klāstīt man savus uzskatus medicīnā. — Doktora Perāla laipnā sejas izteiksme nemainījās, viņš uzsāka sarunas ar pārējiem par citām lietām. Arī Kaijetānas smaids neapdzisa, bet viņai pat prātā nenāca atstāt nesodītu Fransisko nepieklājīgo izlēcienu. Kad, kā jau parasts, sākās balle, viņa lika spēlēt menuetu, deju, kas vairs nebija modē, un uzaicināja Goiju par savu partneri. Tuklais Goija gluži labi saprata, ka, dejojot graciozo menuetu uzspīlētajā viesību tērpā, viņš sevišķi labi neizskatīsies, tāpēc negribēja kļūt par Kaijetānas *pelele* — jokupēteri. Viņš noraidoši norūca. Bet tā pameta uz viņu skatienu, un viņš sāka

dejot. Dejoja sapīcis. Aizgāja mājās saniknots.

Parasti jūlija vidū galms mēdza pārcelties uz kalniem, uz Sanildefonso pili, lai tur vēsumā pavadītu karstos mēnešus. Kaijetānai kā pirmajai galma dāmai vajadzēja braukt līdz karalienei, un Fransisko baidījās no garās, vientulīgās vasaras Madridē. Taču kādu dienu viņa paziņoja:

— Šogad dons Hosē nav tik vesels, lai karstos vasaras mēnešus pavadītu galmā. Esmu izlūgusies sev atvaļinājumu, es vēlētos pavadīt vasaru kopā ar donu Hosē mūsu lauku muižā Pjedraitā. Jūs, don Fransisko, tiekat lūgts kopā ar mums doties uz Pjedraitu. Jūs gleznosiet dona Hosē un doņjas Marijas Antonijas ģīmetnes, varbūt jums labpatiks gleznot arī mani. Laika tur būs pietiekoši; mēs visi varēsim jums pozēt, cik vien vēlēsieties.

Fransisko staroja. Viņš saprata — Kaijetāna uzupurējās viņa labad; jo, neraugoties uz savām antipātijām pret karalieni, dzīve galmā viņai bija tīkamāka par ilgajiem, garlaicīgajiem vasaras mēnešiem uz laukiem.

Nākošajā dienā pēc rīta tualetes doņja Marija Luīze lika hercogienei Albai vēl mazliet uzkavēties. Viņas sirsnīgākā vēlēšanās esot, — tā viņa paskaidroja, — lai uzturēšanās Pjedraitā nāktu par labu dona Hosē veselībai. Viņa arī apsveicot doņjas Kaijetānas lēmumu pavadīt vasaru sava laulātā drauga sabiedrībā.

— Tādā kārtā, — viņa laipni pabeidza, — galmam un pilsētai būs mazāk iespēju izplatīt tenkas par vienu no valsts ievērojamākām dāmām.

Nekaunīgi un glaimīgi Alba atbildēja:

— Jums tiešām taisnība, *madame,* šajā galmā izsargāties no tenkām grūti. Es nevaru vien nobrīnīties, ar ko gan tenkojot mani nesapin. Gan ar grāfu fon Tebu, gan ar donu Agustīnu Lankasteru, gan ar grāfu fon Fuentesu, gan ar hercogu fon Trastamaru, es varētu uzskaitīt vel kādu duci citu.

Bet visi tie bija vīrieši, kurus uzskatīja par karalienes mīļākajiem.

Doņja Marija Luīze, aizvien vēl tikpat laipna, atbildēja:

— Mums abām, doņja Kaijetāna, reizēm patīk neievērot etiķeti un tēlot mahu. Jūs to drīkstat atļauties tāpēc, ka esat jauna un neesat neglīta, bet. es tāpēc, ka ar dieva žēlastību esmu karaliene. Starp citu, man tas sagādā lielākas grūtības tāpēc, ka mana jaunība jau pagājusi un dažam vīrietim es vairs neliekos pievilcīga. So trūkumu man nākas aizstāt ar prāta un mākslas palīdzību. Kā jūs zināt, dažus zobus man vajadzēja atvietot ar dimanta zobiem, lai vieglāk varētu satvert un saturēt ciet, — uz mirkli viņa apklusa un pasmaidīja, — kad gribu iekost.

Arī Alba pasmaidīja; bet tas bija tas stingais smaids, kāds redzams uz gobelēniem attēloto, par mahām pār-

ģērbto dāmu sejās. Vārdos, ko itāliete patlaban teica, bija ieskanējušies draudi.

— Pjedraitā, — Alba sacīja, — mums nebūs daudz viesu. Esam lūguši tikai gleznotāju Goiju mūs apmeklēt. Viņš saka, — hercogiene jautri pabeidza, — ka nekad netikšot galā ar manām ģīmetnēm.

— Es redzu, — doņja Marija Luīze atbildēja, •— jūs mīlat mākslu un dodat iespēju savam gleznotājam sevi izpētīt. — Un pavisam nevērīgi piebilda: — Parūpējieties tātad par to, hercogiene Alba, lai par jums vairs neten-kotu.

«Vai tas brīdinājums man, vai Karaliskā majestāte Pavēl tā?» tad nevērīgi Iejautājās Kaijetāna,

Skatīdamās viņai tieši Acīs. Un tā tūlīt laipni Atbildēja: «Uzskatiet, ka Pagaidām tas tikai draudzīgs Padoms.»

Mazliet notrīsēja Kaijetāna. Taču viņa Domāja par nākošajām Nedēļām, par dienām, kurās Kopā ar Fransisko būs, un Tādēļ viņa klausījās šos Karalienes asos vārdus Neuztraukdamās.

15

Kad galms bija pārcēlies uz vasaras rezidenci pie Sanil-defonso, arī doņjai ITosefai Tudo uzturēšanās karstajā Madridē kļuva nepanesama. Dons Manuels bez liekas kautrēšanās ielūdza viņu uz Sanildefonso.

Pepa dzīvoja ciematā, sūtņu viesnīcā, un, patīkami garlaikodamās, pavadīja karstās nedēļas kopā ar savu dueņju Končitu. Viņas spēlēja kārtis, reizēm Pepa mācījās franču valodu vai arī trinkšķināja ģitāru. Dons Manuels panāca, ka zināmās stundās viņai atļāva uzturēties pils dārzos. Tad viņa stundām ilgi sēdēja pie kādas no slavenajām kaskādēm, pie Famas akas vai pie Diānas baseina, vai arī pie Vēja strūklakas, klausījās ūdens čalās, dungoja pie sevis kādu romanci, laiski, omulīgi un skumji domāja par savu okeāna dzelmē nogrimušo jauno laulāto draugu vai arī par gleznotāju Fransisko.

Kopā ar donu Manuelu viņa devās izbraukumos pa lieliskajiem kalnu mežiem, kuru vidū atradās pils; ceļi tika uzturēti labā kārtībā — karaļa medībām. Viņi auļoja pa Losoijas ieleju un pa Valsainas mežiem, jo Madridē Pepa bija apguvusi jāšanas mākslu.

Dažreiz Manucls runāja par Goiju, par viņa vasaras atpūtu pie hercoga Albas un atļāvās izteikt jocīgas, nepieklājīgas piezīmes par vērša Fransisko un mazās, graciozās doņjas Kaijctānas sakariem. Pepa mierīgi un uzmanīgi noklausījās, bet neteica ne vārda. Diezgan bieži dons Manuels runāja par Pjedraitu. Viņš izbaudīja gandarījumu, ka iedomīgais hercogs, kas nebija gribējis atbildēt uz viņa «tu», tagad kļuvis visiem par izsmieklu, tik intīmi saistīdamies ar Fransisko. Viņam bija arī pa prātam, ka gleznotājs, tik aizrautīgi sapinies šai mīlas intrigā, vairs neinteresējās par Pepu. No otras puses, viņš nekādi nevarēja saprast, ko gan vīrs, kas baudījis Pepas mīlu, atradis pie Kaijetānas. Viņam bija pretīga šī neizprotamā, samākslotā, atektētā lelle. Kādreiz — par to viņš Pepai tomēr nestāstīja — karalienes tualetes laikā viņš jokodamies bija hercogienei familiāri apjautājies: «Un ko tad šodien dara mūsu draugs Fransisko?» Sos vārdus viņa bija palaidusi gar ausīm ar tādu pašu laipnu sejas izteiksmi kā savā laikā hercogs viņa, Manuela, «tu».

Kādu dienu, kad viņi jāja uz vecās Valsainas medību pils drupām, viņš atkal zobojās, ka Frančo vēl aizvien uzturoties Pjedraitā un Alba viņam vēl neesot apnikusi. Arī šoreiz Pepa neko neatbildēja. Taču vēlāk, gluži negaidot, viņa pati atcerējās Manuela vārdus. Viņi bija nokāpuši no zirgiem un nometušies zemē, zirgu puisis bija sagatavojis mazu azaidu, un viņi uzkoda.

— Patiesību sakot, — Pepa pēkšņi ierunājās, — Fransisko vajadzētu gleznot mani jātnieces pozā uz zirga.

Dons Alanuels patlaban bija sagatavojies bāzt mutē gabaliņu zaķa pastētes. Viņam noslīga lejup roka. Pepa gan nebija veikla jātniece, bet zirgā izskatījās brīnišķīgi, to katram vajadzēja atzīt, tāpēc bija pilnīgi saprotams, ka viņa gribēja likt gleznot sevi jātnieces tērpā. Jāšana tomēr līdz pat pēdējam laikam bija grandu privilēģija; protams, nebija jau tieši noliegts ļaut sevi gleznot zirgā arī tiem, kas nepiederēja pie augstākās muižniecības, taču līdz šim kaut kas tāds nekad vēl nebija noticis, tas katrā ziņā būtu bijis ļoti neparasti. Un ko par to teiks karaliene, ko teiks visa pasaule, ja pirmais ministrs liks gleznot zirgā jauno atraitni Tudo?

— Dons Fransisko, — viņš atgādināja Pepai, — uzturas Pjedraitā pie Albas, viņš atpūšas.

Pepa, mazliet izbrīnījusies, atbildēja: — Ja jūs to vēlēsieties, Manuel, tad dons Fransisko pārcelsies vasaras atpūtā no Pjedraitas uz Sanildefonso.

— *Vous avez toujours des idées surprenantes, ma chérie,*[9] — dons Manuels teica.

Bet Pepa neveiklā franču valodā jautāja:

— *Alors, viendra-t-il?*[10]

— *Naturellement,* — viņš atbildēja, — *comme vous 'le désirez.*[11]

— *Muchas gracias,*[12] — Pepa teica.

Jo ilgāk Manuels pārdomāja Pepas vēlēšanos, jo vairāk viņu uzjautrināja doma, kā viņš iedomīgajai Albu dzimtai atņems gleznotāju. Bet viņš arī zināja, ka Franco spējīgs kaut kāda ieganstа dēļ noraidīt uzaicinājumu; ja Manuels tiešām gribēja panākt viņa ierašanos, tad Franco ielūgumam vajadzēja būt sevišķi iespaidīgam.

Viņš lūdza Mariju Luīzi, lai taču viņa izmantojot Sanildefonso brīvo laiku un liekot, lai Goija uzglezno viņam, Manuelam, kā dāvanu vēl kādu ģīmetni; arī viņš gribot pasūtīt Goijam savu ģīmetni, ko veltīšot viņai, karalienei. Izpostīt nekaunīgās Albas mīlas idilli bija doma, kas doņ-jai Marijai Luīzei šķita tīkama. Tā neesot slikta ideja, viņa teica. Manuels varot Goijam paziņot, lai viņš brauc šurp; viņai, cerams, atradīšoties laiks pozēt.

Lai savam vēstījumam piešķirtu svarīgāku nozīmi, *Principe de la Paz* nosūtīja uz Pjedraitu savu sevišķo uzdevumu kurjeru.

Fransisko pavadīja mierīgas, prieka pilnas nedēļas. Protams, mazrunīgā un dižciltīgā hercoga Albas klātbūtnē viņam un Kaijetānai vajadzēja ievērot atturību. Bet dons

Ilosē un vecā marķīze acīmredzot skatījās uz Kaijetānu kā uz piemīlīgu, untumainu bērnu un, lai kāds tas arī būtu, viņas garastāvoklim neveltīja nopietnu vērību, atļaudami abiem palikt vienatnē, cik vien ilgi viņi vēlējās.

Divas vai trīs reizes nedēļā hercogs muzicēja. Marķīze klausījās uzmanīgi un apbrīnas pilna, tomēr acīmredzot tikai aiz mīlestības pret

dēlu. Fransisko un Kaijetānai tuva bija tikai tautas mūzika un dejas, tonadiļjas un se-gidiļjas, hercoga mūzika viņiem likās par daudz izsmalcināta. Vienīgais, kas to saprata, bija doktors Perāls.

Dons Hosē lūdza Fransisko gleznot viņa ģīmetni. Fransisko gleznoja sākumā nelabprāt, tad ar pieaugošu interesi, beidzot ar degsmi. Radās ļoti dižena, mazliet grūtsirdīga kunga ģīmetne ar skaistām, lielām, domīgām acīm, kura kaislība uz notīm un klavihordu likās pilnīgi saprotama.

Goija gleznoja arī marķīzi un darba gaitā mācījās viņu dziļāk izprast. Viņa bija dižciltīga dāma, tāda viņa bija likusies jau pašā sākumā, tikpat dzīves priecīga, cik laipna, bet tagad viņas skaistajā, vēl ne pārāk vecajā sejā viņš saskatīja vieglu melanholiju. Bez šaubām, viņa saprata un piedeva vedeklai tās dzīves veidu, tomēr doņja Marija Antonija, desmitā marķīza de Viļjabrankas atraitne, augstu vērtēja ģimenes godu, un reizēm Goijam šķita, ka viņas vārdos ieskanas tikko jaušamas rūpes, vai Kaijetānas kaislība nevar kļūt dziļāka un bīstamāka, nekā las pieklātos; viņas vārdi Goijam likās kā brīdinājums, tāpēc ģīmetnes gleznošana neveicās tik raiti, kā viņš to bija cerējis.

Beidzot tā bija gatava, un Goijam šķita, ka možā, maigā un skaidrā seja, izmeklētās zilās lentas un roze, ar kurām viņš marķīzi bija gleznojis, piešķir darbam priecīgu noskaņu. Bet marķīze stāvēja pie ģīmetnes un smaidīdama teica:

— Jūs manā sejā esat ielicis skumīga vītuma izteiksmi, don Fransisko. Es nevarēju pat iedomāties, ka tas izpaužas jau tik skaidri. — Tad mundri piebilda: — Bet glezna tomēr ir brīnišķīga un, ja jums nav žēl ziedot laiku dāmai manā vecumā, tad jums vajadzēs gleznot vēl otru.

Pati Kaijetāna visu laiku bija bērnišķīgi priecīga. Goijam tika ierādīta mazā blakus māja, *casino, palacete,* kur viņš dzīvoja viens pats. Katru dienu viņu tur apmeklēja Kaijetāna. Parasti viņa ieradās pievakarē, kad bija kļuvis vēsāks; viņu aizvien pavadīja dueņja Eifēmija, kura visu vasaru cienīgi staigāja melnās drānās; dažreiz Kaijetāna ņēma līdzi ari nēģeru meiteni Mariju Lusu un pāžu Huiio, un gandrīz vienmēr viņu pavadīja divi vai trīs kaķi. Kai-jetānas izturēšanās bija brīva, gandrīz bērnišķīga. Gadījās pat, ka viņa atnesa līdz ģitāru un pieprasīja, lai Fransisko dzied scgidiļjas un sainetes, kuras viņi abi kopīgi bija klausījušies.

Dažreiz vecajai dueņjai vajadzēja stāstīt par raganām. Kaijetānai šķita, ka Fransisko varētu nodarboties ar burvestībām, un tā pieprasīja, lai viņš iet mācībā pie kādas izdaudzinātas raganas. Bet dueņja Eifēmija apstrīdēja Fransisko dotības tāpēc, ka ausu ļipiņas viņam neesot pieaugušas tieši pie galvas. Ļaudīm ar smailām ausu ļipiņām nevajagot nodoties burvestībām; esot bijuši gadījumi, ka tādi skolnieki nav varējuši īsti pārvērsties un nožēlojamā kārtā aizgājuši

bojā.

Kaijetānu reiz bija apciemojusi viņas mirusī istabene Brihida. Nelaiķe viņai pareģojusi, ka sakars ar galma gleznotāja kungu turpināšoties ilgi un izbeigšoties tikai pēc dažādiem pārpratumiem, pēc lielas mīlas un daudzu sarūgtinājumu izbaudīšanas.

Paklausīdams Kaijetānas neatlaidīgajam lūgumam, Goija atkal mēģināja viņu gleznot. Viņš gleznoja lēnām, viņa kļuva nepacietīga.

— Es neesmu Lūkass Steidzīgais, — viņš īgni teica; tā bija iesaukts Lūka Džordāno, kas bija daudz gleznojis Karlosam Otrajam; Džordāno tika augstu vērtēts, viņam dārgi maksāja, viņš strādāja ātri. Bet, lai kā Fransisko pūlējās, arī šoreiz viņš Kaijetānas ģīmetni nevarēja pabeigt.

— Tas tāpēc, — viņa pa pusei nopietni paskaidroja, — ka tu negribi atzīt, ka no visām Madrides dāmām vienīgi es esmu īsta maha.

Kaijetānas ģīmetnes neizdošanās Fransisko bija vienīgais sarūgtinājums Pjedraitā. Citādi viss šķita gaišs un saulains.

Sai prieka pilnajā klusumā sarkanās zeķēs tērpts ziņnesis atnesa *Principe de la Paz* vēstuli ar ielūgumu uz Sanildefonso.

Fransisko bija lepns un pārsteigts. Protams, uzturēšanās laiku Segovijas kalnos, vasaras rezidencē pie Saniide-fonso, Spānijas karaļi veltīja vienīgi atpūtai un mieram, valsts darīšanu kārtošanai tika pievērsts mazāk uzmanības, sarežģīto galma ceremoniālu vienkāršoja, majestātes pieņēma tikai pirmā ranga grandus un vistuvākos draugus; liels gods tika parādīts tam, ko šai klusajā laikā ielūdza Sanildefonso pilī. Neraugoties uz to, kā arī uz prieku, ko izraisīja ielūgums, Goija jutās nelāgi. Sīs Pjed-raitā pavadītās nedēļas bija visskaistākās viņa dzīvē, nekas nespēja tās atsvērt, — un ko teiks Kaijetāna, ja viņš gribēs braukt prom?

Goija parādīja viņai vēstuli. Savai ienaidniecei viņa nebija parādījusi pat ne tik daudz goda, lai par viņas ļaunprātīgajiem draudiem pastāstītu Fransisko. Viņa nedarīja to arī tagad, viņa savaldījās.

— Noraidījumu jums vajag motivēt ļoti laipni un piesardzīgi, Frančo, — viņa mierīgi teica. — Droši vien itāliete prāto, ka viņa izdomājusi ļoti gudru un izsmalcinātu veidu, kā man un jums sabojāt vasaru. Viņa kļūs zaļa no dusmām, kad saņems jūsu atteikšanas vēstuli.

Goija paskatījās viņā gandrīz ar muļķīgu sejas izteiksmi. Viņam nebija ienācis prātā, ka vēstule varētu būt rakstīta nevis viņa mākslas dēļ, bet gan tāpēc, ka doņja Marija Luīze gribēja izjokot savu ienaidnieci Kaijetānu. Pamazām viņš sāka nojaust īsto patiesību, proti, ka šī ielūguma ierosinātāja ir Pepa.

Pa to laiku Kaijetāna ar saviem maigajiem, slaidajiem, tomēr tuklajiem bērna pirkstiem nevīžīgi, it kā niekodamās saplēsa dona Manuela vēstuli. Fransisko noraudzījās viņas roku kustībās, īsti

neapzinādamies, ko tās dara, taču ar tik vērīgu skatienu, ka viņas žesti palika atmiņā uz visiem laikiem.

— Es esmu galma gleznotājs, — viņš vilcinādamies teica, — un dons Mantiels raksta karalienes vārdā.

— Kā redzu, vēstuli nav rakstījusi karaliene, — Alba atbildēja. Un savā bērna balsī ne visai skaļi, tomēr skarbi pabeidza: — Vai tev jādejo, ja Manuels Godoijs spēlē?

Goiju pārņēma bezpalīdzīgs niknums. Vai viņa nesaprot, ka viņš vēl arvien nav karaļa pirmais gleznotājs? Ka viņš atkarīgs no doņjas A'larijas Luīzes labvēlības? No otras puses, viņa bija apmetusies šeit, garlaicīgajā Pjcd-raitā, tikai Fransisko dēļ, Kaijetānu ļoti aizvainos viņa aizbraukšana.

— Varbūt es drīkstu, — viņš nevarīgi atbildē?a, — atlikt savu aizbraukšanu uz divām vai trim dien 1, varbūt uz četrām vai piecām. Es varu paskaidrot, ka man šeit vēl jāpabeidz gleznot kāda ģīmetne.

— Jūs esat ļoti laipns, don Fransisko, — viņa teica cietsirdīgi laipnā balsī, kādā vienīgi viņa, Kaijetāna, spēja runāt. — Pasakiet, lūdzu, mājas pārvaldniekam, kad jums padot karieti!

Bet tad viņā atdzīvojās visas tās nakts mokas, kad viņš Kaijetānas dēļ bija gaidījis ziņu par mazās Elenas smago slimību.

— Saprotiet taču, — viņš iesaucās, — es neesmu grands. Es esmu gleznotājs, pavisam parasts gleznotājs, kas ir atkarīgs no Marijas Luīzes pasūtījumiem. Un, — viņš piebilda, uzlūkodams viņu drūmi un atklāti, — ari no dona Manuela.

Viņa neko neatbildēja, bet vēl vairāk nekā viņas vārdi Fransisko satrauca bezgalīgi augstprātīgais nicinājums, ko tikko jaušami pauda viņas seja.

— Tu nedomā par maniem panākumiem, — viņš sirdījās, — tevi neinteresē mana māksla. Tu domā tikai par savām izpriecām.

Kaijetāna aizgāja, aizgāja nesteigdamās — ar saviem sīkajiem, stingrajiem un tomēr līganajiem soļiem.

Viņš atvadījās no marķīzes, no dona Ilosē.

Pārvarēdams sevi, Goija Ieradās pie Kaijetānas.

Taču kalpone tam teica,

Viņas augstība, lūk, esot Aizņemta. «Kad varētu es Viņu redzēt?» dons Fransisko Gribēja nu zināt. «Viņas Augstība būs visu dienu Šodien aizņemta un rītu,»

Pieklājīgi, vienaldzīgi Teica doņja Eifērnija.

16

Sešpadsmitajā gadsimtā Spānijā spilgti izcēlās divi cilvēku tipi: viens bija bruņinieks grands, otrs — pikaro, beztiesīgais plukata, kas mūžīgā slepenā cīņā pret visiem ar viltu, krāpšanu un attapību vilka savu nožēlojamo dzīvību. Tauta un tās dzejnieki godināja un slavināja varoņus un bruņiniekus, bet ne mazāk tā slavināja un vēl jo vairāk mīlēja pikaro, šos viltīgos, cerību pilnos, vienmēr priecīgos, dzīves spējīgos zemāko slāņu diedelniekus. Tautas acīs pikaro bija tikpat raksturīgs Spānijas pārstāvis kā grands, tie viens otru papildināja, un lielie dzejnieki saglabāja savos darbos pikaro Gusmānu un Lasariļjo, šos šķelmjus un blēžus, ar viņu likstām, ar viņu sulīgo, nekādas morāles neskarto materiālismu, ar viņu krietno, priecīgo, pirmatnēja spēka pilno prātu tikpat dzīvus kā bruņniecības pārstāvjus Sidu un donu Kihotu.

Astoņpadsmitajā gadsimtā pikaro bija pārvērtušies par maho un mahām.

Bez viņu tikumiem un ierašām, bez šiem maho toreizējo Spāniju iedomāties tikpat grūti kā bez absolūtās monarhijas un inkvizīcijas.

Maho dzīvoja visās lielākās pilsētās. Viņu galvenais centrs bija Madride, pareizāk — zināms Madrides kvartāls — Manolērija. Maho bija kalēji, atslēdznieki, audēji, krodzinieki, miesnieki, vai arī viņi sagādāja sev iztiku ar kontrabandu, sīktirdzniecību, azarta spēlēm. Mahas tirgojās vīna pagrabiņos, lāpīja apģērbus un veļu vai arī tirgojās uz ielas ar augļiem, puķēm, dažādiem pārtikas produktiem; nevienos tautas svētkos un nevienā gadatirgū netrūka ne viņu pašu, ne viņu piesolīto preču. Viņām nebija nekas pretī arī izmānīt naudu no bagātniekiem.

Maho piekritēji nebija iedomājami bez tradicionālā tērpa. Maho valkāja uzspīlētas, īsas bikses līdz ceļiem, kurpes ar sprādzēm, īsu jaku ar platu jostu, platmali ar milzīgām malām, nekad tie nešķīrās no garā mēteļa — *capa,* saliecamā naža *navaja* un liela, melna cigāra. Mahas valkāja zemas kurpes, dziļi izgrieztu un izšūtu ņieburu, pār krūtīm krustiski pārmestu spilgtu šalli; svētkos viņas greznojās mežģīņu mantiļā un nēsāja augstu ķemmi. Ļoti bieži aiz kreisās kājas prievītes bija paslēpts mazs duncītis.

Valsts iestādes ar nepatiku raudzījās uz garo mēteli un milzīgo platmali, kas aizsedza seju. Maho labprāt valkāja garo mēteli, tāpēc ka zem tā bez pūlēm varēja paslēpt netīro, darbā notraipīto apģērbu un reizēm arī vēl kaut ko citu, kas nebija rādāms visai pasaulei, un viņiem patika milzīgā platmale, kas jauki apēnoja seju, kuru ne vienmēr visiem derēja pazīt. «Mani madridieši,» Karloss Trešais žēlojās, «klīst pa ielām ar aizklātām sejām kā sazvērnieki, nevis kā

civilizēta monarha miermīlīgi pavalstnieki.» Viņa pirmais ministrs, valstsvīrs Skillače, ko viņš bija atvedis līdz no Neapoles, beidzot aizliedza valkāt garos mēteļus un lielās platmales. Bet tad maho sadumpojās, un tautai svešais ministrs no Spānijas tika padzīts. Viņa pēcnācējs, kas bija gudrāks, izdeva rīkojumu, ka bendēm, izpildot savu amatu, jāvalkā šī nevēlamā platmale; tas palīdzēja, daudzi no platmales atteicās.

Maho un mahām bija ne vien īpatnējs tērps, bet arī savi īpatnēji tikumi, sava īpatnēja filozofija, sava īpatnēja valoda. Maho cienīja senās spāņu tradīcijas un fanātiski aizstāvēja monarhiju un garīdzniecību, bet ienīda un neievēroja tādus likumus un noteikumus, kas bieži tika grozīti. Nodarbošanos ar kontrabandu viņi atzina par savu privilēģiju un par goda lietu uzskatīja — smēķēt tikai kontrabandas tabaku. Lielu vērību viņi piešķīra personiskajai cieņai, tukšās runās neielaidās. Bet, kad runāja, tad lietoja gleznainus, skanīgus vārdus, un viņu balamutība un varenā lielība noderēja dzejniekiem par iedvesmas avotu un tika daudzināta aiz Spānijas robežām.

Maho bija lepns. Neviens nedrīkstēja to pastumt pie malas vai arī tikai greizi paskatīties. Tas dzīvoja nepārtrauktās ķildās ar vidus šķiras švītu, — *petit-maitre, petimetre.* Maho un rnahai nebija patīkamākas izpriecas kā sabojāt elegantu uzvalku kādam pilsoniskam memmesdēliņam vai sajaukt rūpīgu matu sasukājumu petimetrai. Policija izvairījās no sadursmes ar maho. Arī citi grieza tam ceļu, jo tas bija ķildīgs, mētājās ar rupjiem vārdiem un nekautrējās laist darbā dūri un nazi.

Cīņā pret apgaismotājiem un saprātu, pret franču kultūru, pret revolūciju un visu, kas ar to saistīts, maho bija vislabākais monarhijas un baznīcas sabiedrotais. Maho mīlēja greznās karaļpilis, lieliskās grandu parādes, krāšņās baznīcas procesijas; viņš mīlēja vēršus, karogus, zirgus, zobenus un savā nevaldāmajā nacionālajā lepnumā ar neuzticību un naidu raudzījās uz apgaismotāju, liberāli, frankofili, kas to visu gribēja likvidēt. Veltīgi progresīvie rakstnieki un valstsvīri solīja maho labāku dzīvokli un treknāku kumosu. Viņš atteicās no tā, ja vien viņam atstāja iemīļotās spēles un svētkus.

Jo maho un mahas bija šo lielo svētku raibā un fanātiskā publika. Teātros viņi drūzmējās parterī, viņi veidoja *«čoriso»* un «polako» galveno kodolu, viņi dumpojās, kad tika aizliegti *aulos sacramentales* — tautiskās «svētās spē-

Ies», kurās Kristus, nokāpis no krusta, ērkšķu vainagu un gurnu jostu apmainīja pret maho tērpu, lai kopā ar citiem ciešanu stāstu tēlotājiem nodejotu segidiļju. Maho bija kaislīgi autodafē piekritēji un fanātiski vēršu cīņu cienītāji, viņus pārņēma sašutums, kad toreadors, vērsis vai ķeceris mira glēvi. Viņu acīs labai stājai bija galvenā

nozīme.

Mīlas lietās maho bija ugunīgs, augstsirdīgs un nepastāvīgs. Viņš dāvāja savai iemīļotajai krāšņas dāvanas, sita, ja vien tā viņu kaut drusku aizkaitināja; ja maho savu draudzeni vai tā viņu pameta, dāvanas tika prasītas atpakaļ. Daudz nedomādama, maha līdz pēdējam aplaupīja iemīlējušos petimetru; arī precēta maha labprāt turēja sev kādu turīgu kortēho vai pat divus. Spāņu vīrieši slavēja mahu to īpašību dēļ, kuras viņi sievietēs vērtēja visaugstāk: uz ielas viņa bija lepna un nepieejama, baznīcā — svēta kā eņģelis, gultā — velnišķīga. Arī ārzemnieki šai ziņā piekrita spāņiem, ka neviena sieviete pasaulē nespējot solīt un dot tik daudz prieka, iekāres un baudas kā īsta maha. Karaļa Luija Sešpadsmitā sūtnis 2ans Fran-suā de Buržuāns savā plaši pazīstamajā grāmatā par Spāniju nežēlo vārdus, lai nosodītu mahas nekaunību un izlaidību, un vēl vairāk, lai cildinātu kārdinājumu un baudu, ko viņa sniedz.

Maho uzskatīja sevi par labāko spāņu gara — *espano-lismo* paudēju, šai ziņā viņš neatpalika ne no viena granda. Un tā par viņu domāja visa Spānija. Katrā īstā spānietī bija jābūt kaut kam mahiskam, sainešu un tona-diļju iemīļotākie varoņi bija maho un mahas, rakstnieki un mākslinieki ņēma no maho dzīves savu darbu sižetus.

Galma dāmas, galma kungi,

Ignorējot aizliegumu So, ka maho tērps un mahas Tērps nav atļauts, labprāt vilka Raibo ģērbu, iepīdami Savā runā vārdus, kurus Maho mīlēja un maha.

Daudzi grandi, bagātnieki Tēloja tik labprāt maho,

Tāpat mahu, bet starp viņiem Bija ļaudis, kuri tādi Arī bija.

Sanildefonso Goiju uzņēma ļoti laipni. Dzīvokli viņam ierādīja nevis viesnīcā, bet gan pašā pilī. Viņam netrūka grāmatu, saldumu un vīnu, kas acīmredzot bija izraudzīti pēc viņa gaumes. Goijas rīcībā tika nodots viens no sarkanās zeķēs tērptajiem sulaiņiem. Viņa apartamentā bija trīs istabas, no kurām vienu viņš varēja iekārtot par darbnīcu.

Manuels uzaicināja viņu ierasties ap pulksten sešiem vakarā manēžā; tā bija neparasta sastapšanās vieta tik vēlā vakara stundā. Vai gan Manuels vai arī pati doņja Marija Luīze gribēja atkal pozēt zirgā?

Manēžā viņš sastapa Manuelu un Pcpu. Viņa, priekā starodama, apsveica Goiju.

— Donam Manuelam radās lieliska ideja ielūgt jūs šeit, — viņa teica. — Sājā burvīgajā kalnu apvidū mēs esam pavadījuši brīnišķīgas nedēļas. Es ceru, ka arī jūs, don Fransisko, esat labi atpūties. — Manuels stāvēja blakus jātnieka uzvalkā — brašs, pašapmierināts, valdonīgs.

Tātad Kaijetānai bija taisnība. Ar viņu izspēlēts nekaunīgs,

muļķīgs joks. Ko šie abi viņam nodarījuši, to laikam tie paši nemaz īsti neapzinājās — tie bija izpostījuši viņa dzīves lielāko laimi. Bet varbūt tieši tāpēc viņi tā bija rīkojušies? Tas bija smieklīgi un zemiski, ka brīnišķīgo vasaru izpostījuši Pepas — šīs nelietes un nodzīvojušās netikles untumi.

— Esmu nodomājis, Frančo, — *Principe de la Paz* apmierināts teica, — jūs pamatīgi nodarbināt. Vispirms es vēlētos, lai jūs man uzgleznotu seņjoras Tudo ģīmetni» Jāšus zirgā. Vai arī jums neliekas, ka jātnieces tērps viņai lieliski piestāv? — Viņš nevīžīgi palocījās. Zirgu puisis jau skrēja, lai atvestu apsegloto zirgu. Goijam ļoti gribējās iecirst Pepai sejā pamatīgu pļauku, kā to būtu darījis īsts maho. Bet viņš vairs nebija maho, viņu bija samaitājuši panākumi un dzīve galmā. Viņš sev iegalvoja, ka, ja nu reiz šeit ieradies, tad nevajag dusmās visu izpostīt, Bet gleznot viņu, šo hamonu, zirgā, tas viņam, protams, nenāca ne prātā. «Ērglis lido debess zilgmē, cūka vārtās mēslos.» Cik neizmērojami nekaunīga var būt šāda uzposta netikle — kāpt zirgā un likt sevi gleznot! ā augst-dzimušu dāmu! Un vēl viņam, Goijam! — Sis .devums

diemžēl ir pāri maniem spēkiem, rlon Manuel, — viņš pieklājīgi atteica. — Es neesmu radīts skaistuma gleznošanai. Ja man jāattēlo kaut kas tāds kā, piemēram, seņjora Tudo zirgā, tad baidos, ka manā gleznā nebūs nekas no tās īstenības, ko jūs skatāt savām acīm, don Manuel.

Pepas baltā, mierīgā seja mazliet saviebās.

— Tas jau arī bija sagaidāms, ka tu man sabojāsi šo prieku, Frančo, — viņa žēlojās. — Vienmēr tu proti sabojāt man katru prieku, — Viņa savilka krunkās plato, zemo pieri.

— Lūdzu, don Manuel, •— viņa teica, — nododiet šo pasūtījumu Maeļjam vai Karnisēro.

Manuels saprata, ka šis uzdevums gleznotājam liekas bīstams. Taisnību sakot, viņš pats bija priecīgs, ka šādā veidā tiks vaļā no riskantā pasākuma.

— Pārdomāsim šo lietu vēlreiz, seņjora, — viņš nomierinoši teica. — Ja pats Goija neuzdrošinās gleznot jūs jāšus zirgā, kā gan tad kaut kāds Maeļja vai Karnisēro varētu jums izdarīt pa prātam.

No Piko de Peņjalaras pūta lēns, patīkams vējiņš, bet spirdzinoši svaigajā gaisā bija jaušams negaiss.

— Tātad man būtu atļauts aiziet, — Fransisko teica.

— Muļķības, Frančo! — Manuels atbildēja. — Man šodien vakars brīvs, Pepa būs prātīga un jūs, protams, paliksiet pie mums vakariņot.

Pa mielasta laiku Pepa sēdēja pie galda mierīga, mazrunīga un skaista. Goijam radās vēlēšanās kopā ar viņu pavadīt nakti. Tā būtu bijusi atriebība Kaijetānai, Ma-nuelarn un Pepai pašai. Bet viņš negribēja Pepai parādīt, ka tā viņu vēl aizvien valdzina tāpat kā agrāk.

Arī viņš daudz nerunāja.

Manuels toties bija neparasti jautrs.

— Es zinu, — viņam iešāvās prātā, — kā jums Pepa jāglezno! Ar ģitāru rokā!

Fransisko šī doma nelikās slikta. Ērglis debess zilgmē, cūka mēslos, Pepa ar sapņaini stulbu seju un ģitāru rokā.

Ar prieku Goija ķērās pie darba. Pepa bija pakļāvīgs modelis. Viņa sēdēja vaļīgā pozā, kārdinoša un ar savu nekaunīgo skatienu raudzījās viņam tieši sejā. Viņš ļoti viņu iekāroja. Viņš zināja, vispirms Pepa viņu izsmietu, bet tikai tālab, lai pēc tam kļūtu vēl padevīgāka. Taču viņš bija Kaijelānas pārpilns. «Nepadošos,» viņš domāja. Tomēr ģīmetne pauda visu viņa iekāri. Viņš strādāja raiti,

gandrīz vai būtu varējis sacensties ar Lukasu Steidzīgo! Trijos seansos «Dāma ar ģitāru» bija pabeigta.

— Tev veicies vareni, — Pepa apmierināta teica. Ma-nuels bija sajūsmināts.

Doņja Marija Luīze lika ierasties Fransisko pie sevis. Tātad sazvērestībā tiešām piedalījusies ari viņa. Ar rūgtumu sirdī viņš devās pie karalienes.

Viņa Goiju apsveica laipni, un viņš atkal kļuva prātīgs. Nebija jau nekāda iemesla dusmoties uz karalieni. Ne jau viņam doņja Marija Luīze bija gribējusi sabojāt vasaru un sagandēt prieku, bet gan vienīgi savai ienaidniecei Albai, un šāda viņas rīcība kļuva saprotama, ja atcerējās, cik izaicinoši Kaijetāna vienmēr pret viņu bija izturējusies. Savas dvēseles dziļumos Goija sajuta zināmu gandarījumu; karaliene un Alba ķildojas viņa dēļ! Par to vajadzētu aizrakstīt Martīnam uz Saragosu.

Marija Luīze patiesi priecājās par Goijas ierašanos. Viņa atzinīgi novērtēja tā saprātīgo, patstāvīgo un tomēr taktisko spriedumu, un viņa saprata Goijas mākslu. Viņu uzjautrināja arī tas, ka Fransisko bija šeit, bet ne Pjed-raitā. Ne jau tāpēc, ka viņa pret Albu būtu nenovīdīga šī tuklā, pavecā Fransisko dēļ; savām mīlas dēkām viņa izraudzījās brašus jaunekļus, ne pārāk inteliģentus, tādus, kas prata eleganti valkāt formas tērpu. Bet hercogiene bija pārāk iedomīga, par to viņai šad tad jāsaņem mācība. Tāpēc jau arī Goija tagad gleznos viņu, Mariju Luīzi de Burbonu, nevis Kaijetānu de Albu.

Domājot par Albu, viņai radās laba ideja. Viņa ieteica Goijam gleznot viņu kā mahu.

Fransisko bija nepatīkami pārsteigts. Vispirms viņam būtu vajadzējis gleznot Pepu zirgā, tagad karalieni kā mahu. Klusībā viņš atzina, ka tai tiešām piemīt dažas mahai raksturīgas īpašības, kaut vai tai ziņā, ka viņa atstāja novārtā galma etiķeti un nepievērsa uzmanību tenkām, bet it sevišķi mahiska viņā likās nevaldāmā dzīves kāre. Taču augstdzimusī dāma varēja tērpties rnahas kostīmā labi ja tikai masku

ballē; ja doņja Marija Luīze liek sevi gleznot šādā tērpā, tad visiem tas liksies vismaz dīvaini. Un viņam tas radīs jaunas nepatikšanas ar Kaijetānu.

Uzmanīgi viņš mēģināja karalieni no šī nodoma atrunāt. Viņa nepiekāpās. Samierinājās tikai ar to, ka mahas tērpam nav jābūt raibam, bet gan melnam. Citādi viņa, kā vienmēr, bija labs modelis, kas gleznotāja darbu tikai sekmēja, nevis traucēja. Viņa atkal un atkal atgādināja:

— Gleznojiet mani tādu, kāda es esmu. Neidealizējiet mani. Es gribu būt tāda, kāda esmu.

Tomēr darbs pie ģīmetnes nesekmējās īsti, kā vajag. Ne tikai tāpēc, ka karaliene prasīja daudz no Goijas un viņš daudz no sevis, bet arī tāpēc, ka viņa nervozēja, — likās, aiz greizsirdības uz Manuelu, kura dēka ar Pepu arvien turpinājās; un viņa bieži atteica seansus.

Kad Goija nestrādāja, viņš garlaikodamies un saīdzis klaiņoja apkārt pa pili un parku. Viņš apstājās pie Maeļ-jas un Baijēu freskām, skatījās uz tām zobgalīgi, kritiski, Izstiepis uz priekšu apakšlūpu. Viņa skatiens pakavējās pie strūklakām, kuras greznoja mitoloģiskas figūras, viņš redzēja, kā ūdens šaltis šāvās augšup, krita lejup un rotaļājās, un cauri tām un pāri tām viņš skatīja milzīgo, mirdzoši balto pili, spāņu Versaļu, kas ar neiedomājamām pūlēm bija uzcelta tik augstā kalnā, šo pili, kas tiecās mākoņos. Labāk nekā citi Goija spēja izjust iecerētos pretstatus starp franču celtņu un dārzu samākslotību un Spānijas mežonīgo dabu. Un labāk nekā citi viņš saprata Filipu Piekto, kas, nežēlodams laiku, naudu un pūles, bija cēlis šo pili un kas, savu untumu nogurdināts, strūklaku šaltīm pirmo reizi šaujoties augšup, bija teicis: «Par šīm strūklakām es samaksāju piecus miljonus, bet tās mani iepriecināja piecas minūtes.»

Goija nevarēja ciest galma dāmu un kungu klātbūtni, arī Manuela un Pepas sabiedrība viņu kaitināja. Bet, kad viņš bija viens šai stingajā, žilbinošajā, pretīgi franciskajā greznībā, kur viss šķita sīki aprēķināts, viņam uzmācās domas par Kaijetānu, lai arī kā viņš centās no tām izvairīties. Pretēji «veselajam saprātam viņš pieļāva varbūtību, ka tā rakstīs, sauks viņu atpakaļ. Viņš nespēja iedomāties, ka starp viņiem viss būtu beidzies; viņi taču piederēja viens otram.

Viņš ilgojās tikt prom no Sanildefonso. Viņam šķita, ka Savā darbnīcā Madridē gūs vairāk miera. Bet darbs pie ģīmetnes ieilga. Marija Luīze, kas bija tikpat nervoza kā Viņš pats, arvien biežāk atteica norunātos seansus.

Tad gadījās notikums, kas darbu novilcināja uz vairākām nedēļām.

; Parmā, proti, bija nomiris viens no karalienes visjaunākajiem brālēniem, un, tā kā viņai bija ļoti svarīgi īpaši pagodināt lielhercoga ģimeni, no kuras pati bija cēlusies, tad pēc mazā prinča nāves tika

pasludinātas sēras uz ilgāku laiku, nekā to prasīja galma etiķete, un tas nozī-mēja, ka seansi ģīmetnes gleznošanai atkal tiek pārtraukti. Goija rakstiski lūdza atjauju atgriezties Madridē; ģīmetne esot tikpat kā gatava, pārējo varētu veikt arī tur. Viņš saņēma strupu atbildi, ka viņas majestāte vēloties, lai darbu pabeidzot šeit pat. Apmēram pēc desmit dienām viņam atkal tikšot atvēlēts seanss, un — lai viņš no Mad-rides pasūtot sev melnu uzvalku.

Tā kā no Madrides aizmirsa atsūtīt viņam melnas zeķes, tad viņš ieradās seansā, uz kuru beidzot atkal tika aicināts, pelēkās zeķēs. Marķīzs de la Vega Inklāns lika viņam aizrādīt, lai tādā tērpā neiedrošinoties ierasties pie majestātes. Sarūgtināts Goija aizgāja atpakaļ uz saviem apartamentiem, uzvilka baltas zeķes, ar tušu uzkrāsoja uz labās zeķes vīru, kas bija aizdomīgi līdzīgs galma maršalam, bet uz kreisās — kāda cita vīra seju — temperamenta ziņā marķīzam radniecisko kambarkungu. Nekaunīgs un sadusmots viņš šoreiz neļāva sevi aizturēt un nokļuva pie Marijas Luīzes. Viņš to atrada karaļa sabiedrībā; tas nesaprata, kas noticis, un, mazliet sadusmots, jautāja:

— Kas jums tur uz zeķēm par dīvainiem, nepiedienīgiem vīreļiem?

Ar drūmu izteiksmi platajā sejā Goija atbildēja: — Sēras, majestāt, sēras.

Marija Luīze skaļi smējās.

Goija nostrādāja vēl vienu nedēļu. Tad ģīmetne bija gatava. Viņš soli atkāpās.

— Karaliene doņja Marija Luīze melnā malias tērpā,— viņš iepazīstināja dzīvo karalieni ar savu uzgleznoto karalieni. Tur nu viņa stāvēja savā dabiskajā un lai pašā laikā reprezentablajā stājā, maha un karaliene reizē. Acis virs plēsīgā'putna deguna raugās gudri un alkatīgi, lūpas virs stingrā zoda dimanta zobu dēļ cieši sakniebtas. Viņas nosmiņķētajā sejā gudrība, iekāre un varmācība. No parūkas lejup slīdošā mantiļa sakrustota pār krūtīm, izgriezums dziļi atsedz kaklu, kas vilina ar savu tvirtumu, rokas apaļīgas un glīti veidotas, kreisā roka ar gredzenu brīvi nokaras uz leju, labā tur virs krūtīm mazu aizvērtu vēdekli, kas aicina un gaida reizē.

Goija bija pūlējies gleznot ne pārāk daudz, ne pārāk maz. Viņa, doņja Marija Luīze, bija neglīta, bet šo neglītumu viņš bija padarījis dzīvības pilnu, mirdzošu, gandrīz pievilcīgu. Viņš bija ievijis viņai matos zilgansārtu lentu, un šīs lentas gaišums lika mirgot mežģīņu lepnajam melnumam. Viņš bija uzāvis viņai zeltītas kurpes, kuras mirdzēja no melno svārku apakšas, un visai viņas būtnei piešķīris blāvo miesas krāsas mirgojumu.

Ģīmetnē karaliene neatrada nekā tāda, ko būtu varējusi pelt.

Glaimu pilnos vārdos viņa izteica savu apmierinājumu un

uzaicināja Goiju šeit, Sanildcfonso, izgatavot vēl divas kopijas.

Godbijīgi, bet nelokāmi viņš priekšlikumu noraidīja. Ja viņš kādam darbam ziedojis tik daudz pūļu, tad kopēt to vairs nevarot. Bet viņš gribot iecerēto kopiju gatavošanu uzticēt savam palīgam donam Agustīnanr Estēvem, kura veiklību un uzticamību doņja Marija Luīze labi pazīstot.

Beidzot viņš varēja doties uz Madridi.

Taču te viņam neklājās labāk kā Sanildefonso. Simtiem reižu viņš sev teica, ka visgudrāk būtu, ja viņš rakstītu Kaijetānai vai arī aizbrauktu atkal uz Pjedraitu. Taču to neatļāva viņa lepnums.

Un viņš nolādēja sevi,

Ka viņš bija tāds, kāds bija.

Kāpēc tieši Kaijetānā Vajadzēja iemīlēties?

Upuri pēc upura šī Kaislība no viņa bija Prasījusi. Albas dēļ par Visu viņam vajadzēja Dārgi maksāt. Vērsās viņa Niknums viss pret Kaijetānu.

Dēmoni, šie ļaunie gari,

Kuri visos kaktos mita,

Glūnēdami, uzbrukdami,

Šķita nu tā pati Alba.

18

Vasaras beigās Albas atgriezās Madridē. Kaijetāna atklātībā nekur nerādījās un nesūtīja arī nekādas ziņas. Vairākas reizes Fransisko sastapa Albu nama karietes. Viņš sev pavēlēja uz to pusi pat nepaskatīties. Tomēr skatījās.

Divas reizes viņš karietē redzēja hercogu, divas — kādu svešinieku, citreiz — veco marķīzi.

Tad tika atnests ielūgums, kurā galma gleznotājs *de Goya y Lucientes* un *senora dona Josefa* tika aicināti piedalīties hercoga rīkotajā mūzikas vakarā; bija paredzēts atskaņot seņjora dona Jozefa ITaidna operu «Dzīve uz mēness». Veselu stundu Fransisko juta ciešu apņemšanos ielūgumu noraidīt, nākošajā stundā tikpat cieši apņēmās vakaru apmeklēt. Ilosefai ielūguma pieņemšana šķita pati par sevi saprotama.

Atkal, tāpat kā tai vakarā, kad Goija bija sācis savu nelaimīgo mīlas dēku, Alba sākumā neparādījās. Vispirms Fransisko vajadzēja noklausīties visu seņjora Haidna operu. Tā nu viņš tur sēdēja blakus Hosefai, nepacietības, baiļu un cerību nomākts, atmiņu mocīts par Pjedraitā pavadītajām stundām, kad viņš tādos pašos hercoga mūzikas vakaros bija sēdējis blakus Kaijetānai.

Opera turklāt bija rotaļīga un viegla. Tā attēloja bagātu kungu, vārdā Bonafēde, divu skaistu meitu tēvu, kas kaislīgi aizrāvies ar astronomiju un krīt par upuri viltīgam krāpniekam Ekletikam; tas viņam iedveš pārliecību, ka viņš dzīvojot uz mēness. Bonafēdes piedzīvojumi uz šī debess spīdekļa pamudina viņu izprecināt savas meitas tādiem pielūdzējiem, kuriem, dzīvojot uz zemes, viņš tās nekad nebūtu devis. Hercogs ar pazudušā abata palīdzību bija pārtulkojis operas itāliešu tekstu spāņu valodā. Uzvedums bija labs, mūzika ari ne tik samākslota, kā Goija bija baidījies; citos apstākļos viņš būtu priecājies par patīkamo priekšnesumu. Taču tagad viņš klusībā šķendējās un pukojās.

Beidzot opera bija galā, mājas pārvaldnieks lūdza viesus galvenajā zālē.

Tāpat kā toreiz, doņja Kaijetāna pieņēma viesus pēc seno spāņu paražas, sēdēdama uz paaugstinājuma. Šoreiz augsto baldahīnu, zem kura viņa sēdēja, greznoja uzkrāsota svētās jaunavas koka statuja, ko bija pagatavojis Huans Martīness Montaness. Ar lūgšanā saliktām rokām, kautri noliekusi galvu un tikko manāmu lepnu spānisku smaidu sejā svētā jaunava graciozi stāvēja uz pusmēness kā uz soliņa, ko nesa jauku, graciozu eņģeļu galviņas. Alba — tik piemīlīga zem šīs piemīlīgās statujas — likās netikumīga un apburoša. Šoreiz viņa bija nosmiņķējusies un nopūderējusies, un ģērbusies lieliskā, pēc sena

Vērsa* jas parauga šūtā kostīmā; no ļoti šaurā ņiebura uz leju krita plati svārki. Likās, viņa tiešām gribēja izskatīties pēc lelles, un viņa šķita gandrīz smieklīgi augstprātīga. Bālo seju, kurā bija atplaucis sastindzis smaids — lai gan acis ar metālisko spīdumu zem augstajām uzacīm bija pārsteidzoši izteiksmīgas, padarīja vēl grēcīgāku nekaunīgā, bet cēlā līdzība ar svētās jaunavas seju, kas smaidīdama un ar biklu gandarījumu noklausījās prieces vēstī. Drebēdams no dusmām un sajūsmas, Fransisko tikko apvaldīja neprātīgo vēlēšanos pateikt viņai kaut ko tādu, kas attiecas tikai uz viņiem abiem, kaut ko bezgalīgi mīļu vai bezgalīgi nepieklājīgu. Bet viņa nedeva ne mazāko izdevību parunāties vienatnē, gluži otrādi — viņa izturējās pret Goiju ar visai atturīgu pieklājību.

Arī citādā ziņā šis vakars viņam sagādāja tikai nepa* tikšanas. Ielūgts, protams, bija arī Karnisēro, viņa amata brālis, brāķdaris; tas bija zīmējis dekorāciju metus operai «Dzīve uz mēness». Goijam visu laiku sāpēja acis no šī salkanā, ķīselim līdzīgā ķēpājuma. Bet hercoga un vecās marķīzes laipnība viņu taisni vai kaitināja. Kaut arī dons Hosē atzina meistara Karnisēro dekorācijas par ļoti glītām, viņš tomēr nožēloja, ka to metus neesot pagatavojis Goija; bet viņš jau pēdējā laikā — to viņam stāstījusi Kaijetāna — esot bijis ļoti aizņemts. Arī vecā marķīze likās apbēdināta, ka Goijam vairs neesot laika apmeklēt Viļjabranku namu un gleznot viņai otru ģīmetni. Viņas vārdos Fransisko saklausīja vieglu ironiju; droši vien marķīze nojauta, kas noticis starp viņu un Kaije-tānu.

Pilnīgi neciešams bija doktors Perāls. Ar pretīgu lietpratību viņš gari un plaši runāja par dona Jozefa Maidna mūziku. Parasti tik atturīgā hercoga seja staroja, kad ārsts ar lielu entuziasmu, lietodams tehniskos mūzikas terminus, izskaidroja, ar kādu iztēles bagātību un asprātību Haidns katru reizi mainot instrumentāciju, kad Bo-nafēde raugoties pa teleskopu, lai paziņotu savus novērojumus par dzīvi uz mēness, vai arī, ar kādu reālismu viņa mūzika attēlojot lidojuma izjūtas. Bet vēl vairāk nekā izglītotā vējgrābšļa pārgudrā pļāpāšana Goiju kaitināja draudzīgie, bet viņam nesaprotamie vārdi, kurus Perāls un hercogiene teica viens otram, un Kaijetānas smiekli par katru doktora asprātību, ko, domājams, saprata tikai viņi abi. Tonim, kādā šis «bārddzinis» ar Kaijetānu ru* naja, piemita kaut kas satraucoši privātīpašniecisks.

Jau dienām ilgi Goija ar mokām un prieku bija gaidījis šo vakaru. Bet nu viņš bija joti apmierināts, kad varēja atvadīties un atstāt Kaijetānas valstību. Atceļā uz mājām 1 losela atzinīgi izteicās par sevišķi patīkamo vakaru: dons llosē tiešām esot liels mūziķis un opera bijusi ļoti jauka.

Nākošajā dienā Fransisko sāka gleznot nelielu gleznu: Kaijetāna zem svētās jaunavas uz pusmēness. Viņš bija apguvis māku uzgleznot

seju tā, lai tā paliktu anonīma, tomēr būtu pazīstama. Balti pūderētajai dāmai zem baldahīna piemita kaut kas netikls, ļauni izsmejošs, zaimojošs. Goija gleznoja slepeni, kad Agustīna nebija darbnīcā, un slēpa no viņa mazo gleznu. Viņš strādāja centīgi un steidzīgi. Reiz viņš bija aizmirsis gleznu noglabāt. Atgriezies viņš ieraudzīja, ka Agustīns to aplūko.

— Tā ir brīnišķīga, — Agustīns teica, — tā ir visu patiesību patiesība.

— Tas vien jau ir par daudz, ka t u to esi redzējis, — Fransisko atbildēja un noglabāja gleznu uz visiem laikiem.

Atkal pagāja viena nedēļa, bet no Kaijetānas viņš nesaņēma nekādas ziņas. Tagad Goija saprata, ka nu vairs nesaņems neko ne pēc trim mēnešiem, nedz arī pēc gada, un viņš nožēloja dedzīgāk, nekā jebkad agrāk kaut ko bija nožēlojis, ka aizbēdzis no Pjedraitas un no viņas.

Tad negaidot darbnīcā ieradās dueņja Eifēmija un visparastākajā balsī jautāja, vai donam Fransisko būšot laiks un patika kopā ar Kaijetānu aiziet rītvakar uz «Krusu», kur izrādīšot Komeļjas «Piekrāpto krāpnieku», Kaijetānai liekoties, ka ļoti skaistas būšot segidiļjas.

Viņi aizgāja uz teātri; abi izturējās tā, it kā vēl vakar būtu tikušies, viņi viens otram neko nejautāja un nerunāja ne vārda par to, kas noticis Pjedraitā. Turpmākajās nedēļās viņi bieži redzējās; viņi dzīvoja viens otram, viņi mīlēja viens otru, tāpat kā pirms ķildas Pjedraitā.

Parasti Kaijetāna par savu ierašanos iepriekš paziņoja; tad Goija parūpējās, lai viņus neviens netraucē. Bet reiz, kad viņa ieradās bez pieteikšanas, Agustīns patlaban kopēja gleznu «Karaliene melnā mahas tērpā».

Kaijetāna apskatīja savas ienaidnieces ģīmetni. Te nu tā stāvēja mierīga, reprezentabla. Frančo nebija slēpis

viņas neglītumu, to viņam nevarēja pārmest, bet viņš bija pūlējies pēc iespējas izcelt to pievilcības mazumiņu, kas Marijai Luīzei piemita — viņas kailās rokas un kaklu, ko atsedza tērpa izgriezums. Un viņš bija parādījis viņas lielumu. Tāda, kāda viņa bija redzama uz audekla, viņa vienlaicīgi bija ir maha, ir dižciltīga dāma, turklāt nekādā gadījumā smieklīga. Kaijetāna no jauna sajuta tos vieglos drebuļus, kas viņu bija pārņēmuši toreiz, kad karaliene viņu brīdināja.

— Kāpēc tu viņu tādu gleznoji? — viņa bez aplinkiem dusmīgi jautāja, nebēdādama par Agustina klātbūtni.

— Tā ir laba glezna, — Fransisko sašutis lietišķi atbildēja.

— Es tevi nesaprotu, — Kaijetāna atteica. — Sī sieviete sabojāja mums vasaru, izpostīja mūsu laimi, turklāt nekrietnā, zemiskā kārtā. Mēs abi dabūjām zināt, kas viņa īsti ir: itāliešu šuvēja un nekas vairāk. Un tu viņu glezno kā karalieni, kā spānieti no galvas līdz papēžiem.

— Ja es viņu tādu gleznoju, tad viņa tāda ir, — Fransisko atbildēja mierīgi, tomēr ar manāmu augstprātību, kas tādā pašā mērā piemita Albu dzimtai. Aguslīns priecājās par savu draugu.

Turpmāk Kaijetāna nolēma kaitināt karalieni vēl vairāk nekā līdz šim. Tā, piemēram, viņa bija uzzinājusi, ka Marija Luīze pasūtījusi sev no Parīzes sevišķi pikantu tērpu. Kaijetāna sadabūja tā modeli, un nākošajā dienā pēc pieņemšanas, kurā Marija Luīze bija šai tērpā ieradusies, uz *del Prado* parādījās divas Albu nama karietes ar Kaijetānas istabenēm, kas bija apģērbtas gluži tāpat kā dienu iepriekš karaliene. Madridieši smējās, Marija Luīze dusmojās, tomēr ne tik ļoti, kā Kaijetāna bija cerējusi. Vecā marķīze neuzskatīja šo joku par visai izdevušos; vēl mazāk par to priecājās Fransisko.

Taču viņa pārmetumi Zuda, gaisa, viņas skatu,

Viņas elpu, bērnišķīgo Dāmas tēlu jaušot. Un viņš Stiprāk nekā agrāk juta Savu laimi, taču auga Arī draudi, kuri bija Nešķirami no šīs laimes.

Sai laikā Madridē izcēlās sērga — kakla slimība, ar ko galvenokārt saslima bērni. Sākumā tā izpaudās kā sava veida mandeļu iekaisums. Bērniem uzpampa kakla dziedzeri, drīz viņi tikai ar mokām varēja norīt barību. Pēc tam pavājinājās pulss, vārga kļuva sirdsdarbība, pa degunu tecēja bezkrāsains šķidrums ar nepatīkamu smaku. Bērni mocījās ar elpas trūkumu, tiem draudēja nosrnak-šana. Daudzi nomira.

No Goijas trim bērniem saslima Marjāno, pēc tam visjaunākā — mazā Elena.

Lai arī Fransisko tikai traucēja, viņu tomēr nekas nespēja atraut no gultiņas, kurā cīnījās pēc elpas slimā Elena. Ar aizvien lielākām šausmām viņš vēroja, ka bērnam kļūst ik brīdi sliktāk. No pirmā mirkļa viņš jau zināja, ka viņam atriebsies ļaunos garus izaicinošā vēstule, ar ko bija samaksājis par pirmo kopā ar Albu pavadīto nakti.

Doktors Galļardo, ģimenes ārsts, parakstīja karstus dzērienus un kompreses, vēlāk, kad drudzis palielinājās, — arī aukstas vannas. Viņš citēja Hipokratu. Izlikās pārliecināts par savas rīcības pareizību, bet acīmredzot taustījās pa tumsu.

Goija meklēja glābiņu reliģijas atzītajos līdzekļos. «Svētajai jaunavai — dziedinātājai» veltītās papīra strēmelītes, uz kurām bija uzrakstīts *«salus in\irmorutn»,* slimo glābēja, tika saveltas mazās lodītēs un ūdens glāzē iedotas bērniem iedzert. Tā bija slikta zīme, ka slimā tās nevarēja norīt. Par lielu naudu Fransisko dabūja Elenai segu no klostera, kur tā tika uzglabāta; segā bija ieaustas slimnieces svētās aizgādnes apģērba atliekas, šajā segā ietina slimo.

Viņš atcerējās, ko visu bija darījis, kad Hosefa gaidīja šo bērnu. Viņš atcerējās, kā mājās bija atnesti svētā Rai-munda Nonnata un svētā Visentes Ferrera attēli un cik neatlaidīgi tika lūgts, lai šie

aizbildņi grūtniecei padarītu dzemdības īsas un vieglas. Un cik priecīgi visi pēc tam devās svētceļojumā pie svētā Isidro, lai pateiktos tam un citiem svētajiem, ka viss noritējis tik laimīgi. Arī turpmāk viss būtu noritējis labi, ja vien viņš pats noziedzīgā kārtā bērnu nebūtu upurējis ļaunajiem gariem.

Viņš aizsteidzās uz Atočas priekšpilsētu un apsūdzēja sevi svētajai Atoeas jaunavai. Kaislību dēļ viņš bija upurējis savu bērnu. Viņš nožēloja grēkus un lūdza svēto aizgādni uzklausīt viņa lūgšanas un tūlīt palīdzēt. Viņš izsūdzēja grēkus kādam nepazīstamam garīdzniekam, kas izskatījās zemniecisks un maz attīstīts. Viņš cerēja, ka tas nesapratīs, kādos grēkos viņš atzīstas, bet šķita, ka tas tomēr saprata. Garīdznieks nebija bargs. Tas lika Goijam gavēt, noskaitīt vairākkārt tēvreizi un aizliedza turpmāk pārkāpt laulību. Goija svēti apsolīja, ka vairs nekad nemetīs acis uz šo raganu un netikli Kaijetānu.

Viņš zināja, ka tas viss ir neprāts. Viņš pavēlēja sev ar prātu apvaldīt savas kaislīgās jūtas. Kad prātam ļauj iesnausties, tad cilvēkam uzmācas sapņi, baisi sapņi, sapņi par briesmoņiem ar sikspārņu spārniem un kaķu purniem. Viņam vajadzēja apvaldīt savu neprātu, to iegrožot, iemidzināt, viņš nedrīkstēja ļaut tam izlauzties uz āru, izpausties vārdos. Un viņš klusēja, neteica nekā Agustīnam, Migelam, ITosetai. Taču aizrakstīja savam draugam — Martinām Sapatēram. Viņš rakstīja, kā toreiz savas iekāres reindināšanai viņam ienākusi prātā nolādētā, grēcīgā doma, kā nu tagad velns viņa melus pārvērtis par īstenību, ka viņš pats vainīgs pie sava mīļā bērna ļoti smagas saslimšanas un zinot, ka tam visam nav nekā kopēja ar saprātu un īstenību, un tomēr viņam tā esot īstenība. Uz vēstules viņš uzzīmēja trīs krustus un lūdza draugu neskopoties un ziedot svētajai jaunavai del Pilārai daudz resnu sveču, lai tā pasargātu no slimības viņu un viņa bērnus.

Hercogiene Alba uzzināja par Fransisko bērnu saslimšanu. Nekad viņš nebija stāstījis, ar ko viņam toreiz bija vajadzējis aizbildināties, bet viņa nojauta, kas nomāc Goi-jas dvēseli. Viņa aizsūtīja dueņju, lai tā pieteic Goijam viņas apmeklējumu. Viņa nemaz nebrīnījās, ka viņš atteicās no satikšanās. Alba apmeklēja ITosefu un piedāvāja sava ārsta — doktora Perāla palīdzību.

Kad ieradās Perāls, Goija nerādījās. ITosetai patika Perāla mierīgā, gudrā, lietpratīgā izturēšanās. Goija klusēja. Pēc divām dienām Marjāno redzami uzlabojās, ārsti atzina viņu par glābtu. Trešajā dienā mazā Elena nomira.

Goijas izmisums, viņa sašutums par likteni bija neizmērojams. No bērna nāves gultiņas viņš aizskrēja uz darbnīcu, nolādēja svētos, kuri nebija palīdzējuši, nolā-deja sevi, nolādēja šo raganu, šo netikli hercogieni, kas pie visa vainīga, kas savu augstprātīgo untumu un izpriecu dēļ bija piespiedusi viņu upurēt savu mīļāko bērnu. AI

griezies atkal pie mirušās meitiņas gultiņas, viņš domāja par bērna šausmīgajām mokām, kādās tas noslāpa, un par savu bezspēcību, ar kādu viņam tajās vajadzēja noskatīties. Viņa lielā lauvas seja pārvērtās neizteicamu ciešanu maskā; nekad neviens cilvēks nebija tā cietis un necieta kā viņš. Tad viņš aizskrēja atpakaļ uz darbnīcu, un viņa sāpes pārvērtās niknumā un atriebības kārē, pārvērtās alkās iesviest viņai, šai nolādētajai, tās augstprātīgajā lelles sejā visas savas dusmas, nicināšanu un nosodījumu.

Agustīns gandrīz vienmēr uzturējās Goijas tuvumā. Bet viņš centās būt nemanāms un runāja tikai visnepieciešamāko, likās, ka viņš staigātu uz pirkstgaliem. Neprasīdams Goijas piekrišanu, viņš uz savu atbildību kārtoja darīšanas, kuru taisni tagad bija sevišķi daudz. Fransisko patika, kā viņa draugs parāda līdzjūtību. Viņš bija pateicīgs, ka Agustīns viņu saprot un neapgrūtina ar parastajiem, nodrāztajiem mierinājuma vārdiem.

Hosefai gandrīz vai par nepatīkamu izbrīnu, Fransisko sarīkoja Elenai bēres kā princesei.

Tad visi sēdēja aptumšotā zālē. Ieradās daudzi apmeklētāji, lai izteiktu līdzjūtību. Otrā dienā Fransisko vairs nespēja izturēt apmeklētāju vienaldzīgās, piespiesti bēdīgās sejas; viņš aizgāja uz darbnīcu.

Tur viņš gan sēdēja, gan gulēja, gan skraidīja šurpu turpu, nekur neatrazdams mieru. Uzmeta ar zīmuli uz papīra to, kas ienāca prātā, tad, nepabeidzis zīmējumu, atkal saplēsa.

Darbnīcā ienāca Alba.

Fransisko bija viņu gaidījis, no viņas baidījies, pēc viņas ilgojies. Viņa bija skaista. Viņas seja bija atklāta, tā bija mīlošas sievietes seja, kura atnākusi pie sava drauga, lai nelaimē to mierinātu. Ar savu nekļūdīgo skatienu Goija to redzēja, un viņš nodomāja: «Ja arī viņa mani ir sāpinājusi, tad tomēr es viņu esmu sāpinājis vēl daudz vairāk.» Bet pēkšņi, līdzko viņš ieraudzīja to, saprātu pārņēma mežonīgs, kaislīgs niknums. Viss, ko viņš kādreiz bija sajutis pret Kaijetānu, kopš tā laika, kad bija ieraudzījis viņu sēžot uz paaugstinājuma Albu pilī, — dusmas par viņas nekaunīgajiem, cietsirdīgajiem untumiem, īgnums par paša nebrīvību, paniskas bailes no likteņa, kas šo sievieti izlietoja kā ieroci viņa mocīšanai, •— tas viss uzvilnīja viņa sirdī.

Viņš pastiepa spēcīgi veidoto apakšlūpu, viņa pilnīgā seja, lai kā viņš centās savaldīties, trīcēja nevaldāmā naidā. Negribot Kaijetāna pavirzījās tālāk.

— Tul Tu iedošinies nākt šurp! — viņš kliedza. — Vispirms tu nogalini manu bērnu un tagad ierodies mani izsmiet!

Kaijetāna vēl savaldījās.

“ Saņemies, Fransisko, — viņa lūdza. — Nejauj sāpēm sev atņemt prātu.

Protams. Viņa neapjauš, kā viņš cieš. Viņa bija neauglīga. Viņa neko nespēja radīt, viņā nekas neradās: ne sāpes, ne prieks, tikai tukša baudkāre. Viņa bija neauglīga, ragana, ļaunums, ko pasaulē raidījis velns.

— Tu to visu jau zināji, — viņš ļāva vaļu dusmām un neprātam. —- Tu to visu jau iepriekš apsvēri. Tu man iedvesi domu, ka man jāaizbildinās ar Elenas slimību. Man vajadzēja tev upurēt Elcnu vai savu karjeru, savu mākslu. Tā bija cena par to, ka es drīkstēju nākt pie tevis. Un tad tu to mēģināji otrreiz Pjedraitā un negribēji mani laist uz galmu, lai es zaudētu savu slavu un mākslu. Bet tad es tev nepadevos. Un tagad tu prasi no manis, lai es gleznoju Mariju Luīzi nepiedienīgā izskatā. Tu gribi nozagt man visu, manus bērnus, manu karjeru, manu mākslu. Tu gribi man atņemt visu sava nolādētā, neauglīgā klēpja, — viņš pateica neķītru vārdu, — savas baudkāres dēļ.

Kaijetānu sagrāba bezgalīgas dusmas. No mīlētājas un mierinātājas viņa pārvērtās par hercogieni Albu, par maršala postītāja pēdējo mazmeitu. Tā bija dāvana un liela žēlastība, ja viņa šim cilvēkam atļāvusi kaut tikai vārdu sev bilst, ja viņa tam ļāvusi elpot to pašu gaisu, ko elpoja viņa. Un tagad šis neaptēstais zemnieks savu muļķīgo žēlabu dēļ par kaut kādu muļķīgu aizbildināšanos nezin neko citu kā viņu nolamāt.

— Jau no paša sākuma, — viņa dzēlīgā laipnībā teica, — jūs, seņjor Goija no Fuendetodosas, nebijāt nekam citam derīgs kā vien galma āksta lomai. Jūs gribējāt būt maho? Tāds pats zemnieks jūs paliekat, lai arī kādu tērpu uzvelkat. Kā jūs domājat, kāpēc tās citas ļāva jums sev

lavoties — hercogiene Osuna, Medīna-Koeli? Viņas grilu'ja uzjautrināties par vientiesi un viņa izdarībām. Nemaz nevajag būt raganai, lai liktu lēkāt tādam kā jūs, lādam *pelele,* tādam ampelmanim. — Vēl arvien viņa runāja klusu, bet viņas bērna balss bija kļuvusi spalga un pretīga.

Viņš redzēja, kā dusmās savelkas viņas augstās uzacis, iiii priecājās, ka bija varējis padarīt viņu tik niknu. Bet viņa gandarījums pārvērtās trakās dusmās, jo Kaijetāna bija trāpījusi vārīgā vietā, izsmējusi viņu par to, ko savas dvēseles dziļumos viņš reizēm pats jau bija nojautis. Un tomēr tā nebija taisnība, tā nedrīkstēja būt taisnība. Ne joka pēc un ne tikai laika kavēkļa dēļ Kaijetāna bija aicinājusi viņu pie sevis gultā, tādēļ to nebija darījusi ne Osuna, ne Medīna-Koeli, ne arī viņa pati. Viņš atcerējās, ka viņa simtiem reižu bija kaislē vai izkususi viņa apkampienos, un viņš gribēja iemest viņas nolādēti skaistajā, nekaunīgajā, augstprātīgajā, dusmīgajā sejā viszemiskākos, neķītrākos vārdus. Un tad viņu sagrābt, aiznest līdz durvīm un vārda tiešā nozīmē izsviest laukā.

Kaijetāna redz, ka Fransisko viņai tuvojas. Viņš tai sitīs. Tā vēlas,

lai viņš sistu. Tad, protams, visam būs beigas. Varbūt tā viņu tad nogalinās.

— Nāc tik šurp, zemniek! — tā izaicinoši saka. — Lepojies vien, jo tavas rokas ir spēcīgākas par manējām. Lepojies!

Bet viņš neiet tuvāk. Viņš nesit tai. Viņš nesagrābj to. Viņš paliek stāvot. Viņš redz, kā tās lūpas paveras un aizveras, bet vārdus viņš nedzird. Slimība atkal viņu sagrābusi, viņš kļuvis kurls.

Atkrita viņš krēslā, rokām Izmisumā klājis seju.

Alba Goiju saprata, tā Izbijās un pieskrējusi Viņu glāstīja kā bērnu.

Viņš gan nedzirdēja, ko tā Klusi teica. Viņas lūpas,

Likās, kustējās bez skaņas.

Bet viņš saprata, tie bija Maigi vārdi. Goijam acis Aizvērās. Viņš sāka raudāt.

Visu dona Migela dienu aizņēma politisku jautājumu kārtošana, bet tas viņam vairs nesagādāja tādu prieku kā agrāk. Vakaros viņš mēģināja aizmirsties mākslā, lai izvairītos no drūmajām domām par Lusiju un aizvien pieaugošā sašutuma par tiem pazemojumiem, ko viņam sagādāja darbs pie dona Manuela.

Atkal un atkal viņš lasīja sacerējumu, kurā viņa lielais skolotājs Nikolo Makjavelli attēlo savu dzīvi mazajā muižiņā pie Sankasjāno, kur viņš apmeties pēc krišanas nežēlastībā. Viņš ceļas līdz ar saules lēktu, iet uz mežu un dod rīkojumus meža cirtējiem. Tad kādu stundiņu pastaigājas, atpūšas pie strautiņa vai arī pie laukumiņa, kur ķer putnus ar cilpām, izvelk līdzi paņemto Dantes, Petrarkas, Tibulla, Ovīdija vai kāda cita meistara grāmatu, palasa viņu sacerētos mīlas stāstus, atceras pats savējos un pa-tīksmināš kādu laiciņu atmiņās par tiem. Tad aiziet uz krogu, kas atrodas lielceļa malā, izjautā ceļotājus par jaunākajiem notikumiem un izdibina, ko viņi par to domā. Pēc tam atgriežas savā tukšajā mājoklī, lai iebaudītu pieticīgu maltīti. Iet atkal uz krogu un spēlē tur šahu vai kārtis ar saimnieku, miesnieku, dzirnavnieku un diviem ķieģeļu dedzinātājiem; vienmēr tur izraisās strīdi par niecīgām naudas summām, ķildu troksnis atbalsojas Sankasjāno ciemā. Bet vakaros Makjavelli nomet nonēsāto ģērbu, izgreznojas ka uz svētkiem un dodas pie saviem brāļiem senatnes lielo garu sabiedrībā. Viņš sarunājas ar tiem, un tie viņam laipni atbild. Un tā viņš savā istabiņā pavada četras bezrūpīgas stundas, aizmirst drūmo ikdienu, neraizējas par nabadzību, nāve viņu vairs nebaida. Viņš dzīvo ar saviem klasiķiem — viņš jautā, un tie atbild, tie jautā, un viņš atbild, viņš lasa viņu sarakstītās grāmatas un strādā pie savējās.

Migels Bermūdess mēģināja viņu atdarināt. Ieracies gleznās, grāmatās un manuskriptos, viņš strādāja pie sava Mākslinieku leksikona, un reizēm viņam izdevās padarboties vienu vai pat divas stundas, ne reizi nepieejot pie Lusijas ģīmetnes.

Vispār Lusija rakstīja bieži un pavisam brīvi. Likās, ka viņa uz Parīzi būtu aizbraukusi tieši Migela uzdevumā, viņa rakstīja daudz par politiku. Viņai bija pazīšanās ar iespaidīgiem vīriem, un tie visi bija izbrīnījušies un sašutuši par to, ka Spānija vēl arvien kavējas noslēgt aliansi ar Franciju.

Viņa rakstīja arī par Parīzes gleznotājiem, it sevišķi par gleznotāja Žaka Luija Dāvidā likteni. Kopš Robes-pjēra krišanas Dāvids bija sēdējis cietumā jau divas reizes, viņš bija izturējies cienīgi un saprātīgi, viņš bija pratis piemēroties jaunajam režīmam, kas revidēja līdzšinējos priekšstatus par brīvību un vienlīdzību, bet no saviem klasiski republikāniskajiem ideāliem atteicies nebija. Tagad viņš atkal sēdēja Piecsimtu padomē, organizēja republikas mākslas muzejus un bija ievērojamākais un iespaidīgākais Francijas gleznotājs. Viņš strādāja pie savas lielās gleznas — «Sabīnietes». Klasiskās līnijās un ar klasisku patiesību gleznai jāparāda, kā nolaupītās sievietes izpilda vidutāja lomu starp ienaidniekiem; tādā veidā mākslinieks gribēja uzskatāmi parādīt, cik nepieciešama ir pretstatu izlīdzināšana. Sīs gleznas plānu msjē Dāvids bija uzmetis jau cietumā un tagad pie tās strādāja jau vairākus mēnešus; viņš gleznoja lēnām, rūpīgi. Visa Parīze, tā rakstīja Lusija, dedzīgi vērojot gleznas tapšanu, ik pa divām nedēļām tiekot publicēti biļeteni.

Vēlāk viņa papildināja savus ziņojumus par Parīzes meistariem, piesūtot Migelam gravīras, pat gleznas, kuras viņa teicās ieguvusi par lētu maksu, reiz arī kādu Dāvidā darbu. Ar dalītām jūtām Migels stāvēja pie vērtīgajiem guvumiem. Kaislīgajam kolekcionāram tie sagādāja prieku. Tomēr viņš saprata, ka no viņa savukārt gaida politiskus pakalpojumus, galvenokārt, lai viņš darītu visu iespējamo alianses līguma noslēgšanas paātrināšanai. Šāda politika pilnīgi atbilda viņa pārliecībai, bet viņam nebija patīkami, ja tagad šī pārliecība varētu tikt izskaidrota nepareizi.

Turklāt bija pilnīgi saprotams, ka savienību ar Franciju vajadzēs noslēgt neatkarīgi no tās rakstiskās saistības, ko bija devis dons Manuels. Tiesa, pēc šīs savienības noslēgšanas Spānijas karaļvalsts nokļūtu visai bīstamā atkarībā no spēcīgākās Francijas republikas; bet bez Francijas palīdzības Spānija vairs nebija spējīga aizstāvēt savas kolonijas pret Anglijas flotes pārspēku. Tātad *Pr'mcipe de la Paz* beigu beigās būtu vajadzējis izpildīt savu solījumu, turklāt nebaidoties, ka viņa rīcību varētu nopelt.

Tomēr viņš vēl kavējās un meklēja arvien jaunus ieganstus, lai novilcinātu izpildīt solījumu Parīzei. Karalienes un sava dona Migela klātbūtnē viņš neskopojās ar patrio-

tisma pilniem apgalvojumiem, ka baidoties uzlikt Spānijai jaunas važas, no kurām tā ilgu laiku nevarēšot atbrīvoties. Marija Luīze smaidīja pār visu seju, Migels klusībā. Viņi abi saprata, ka tie bija tīri

personiskas dabas iemesli, kas noteica pirmā ministra rīcību.

Donam Manuelam bija sākusies mīlas dēka ar mazo Zenevjevu, rojālistiski noskaņotā vēstnieka msjē de Avrē meitu.

Sai afērā viņš bija iepinies bez sajūsmas, gandrīz pret savu gribu. Kādu vakaru, garlaicīgas oficiālas pieņemšanas laikā, viņā bija pamodušās vieglas simpātijas pret Zenevjevu; meitenes bērnišķīgais trauslums, kas līdz šim viņā bija radījis tikai nepatiku, pēkšņi sāka likties pievilcīgs, turklāt viņš vēl iedomājās, ka tā cēlusies no visvecākās franču muižniecības. Bez tam viņš, lai gan pats īsti neatzinās, bija mazliet greizsirdīgs uz Goiju, jo neskaidri nojauta, ka Pepa vēl arvien nav atbrīvojusies no savas kaislības pret gleznotāju; tāpēc nemaz nebija par ļaunu viņai parādīt, ka par savu Manuclu viņa nepavisam nevar būt tik droša. Kaut kāda iemesla pēc viņš ielūdza Zenevjevu pie sevis un bez ceremonijām devās uzbrukumā. Pārbijusies viņa aizbēga un nobālusi pastāstīja tēvam par dona Manuela brutālo rīcību. Msjē de Avrē tika nostādīts grūtas problēmas priekšā. Francijas republika neatlaidīgi pieprasīja, lai Spānija turpmāk neatbalsta emigrējušos franču rojālistus. Jā, klīda pat baumas, ka Direktorija pieprasot viņu izraidīšanu. Iespējams, ka šī prasība bija viens no plānotās alianses priekšnoteikumiem. Viņa karaliskais pavēlnieks Luijs Astoņpadsmitais visnožēlojamākos apstākļos klīda kā bēglis kaut kur pa Vāciju un bija pilnīgi atkarīgs no tās finansiālās palīdzības, ko viņa nabaga vēstniekam nācās izubagot no katoliskā karaļa ministriem. Bet varbūt tas bija likteņa mājiens, ka šis dzīvnieciskais Miera grāfs iemīlējies viņa nabaga meitā. Vai tādā gadījumā viņa pienākums pret tēvzemi nebūtu pasviest šim minotauram par ēsmu savu maigo Zenevjevu?

Un tādā kārtā Zenevjeva de Avrē tika ierindota dona Manuela mīļāko skaitā. Protams, patika uz meiteni viņam drīz vien pārgāja, sevišķi tāpēc, ka Pepa par viņa jauno mīlas dēku šķita vairāk uzjautrināta nekā apbēdināta. Taču trauslā meitene izrādījās spīva, aiz viņas pieklājīgi, taču draudīgi stāvēja viņas tēvs, un Manuels nejutās patīkami, iedomājoties, ka msjē de Avrē varētu klaiņot apkārt pa Eiropu un drūmās krāsās iztēlot, kā Spānija izmanto franču monarhijas postu, lai apkaunotu franču aristokrātes. Bija, protams, vilinoši ar alianses noslēgšanu un rojālistu izraidīšanu atbrīvoties no Zenevjevas un viņas tēva. Bet kādas sejas rādīs viņa paša kārtas piederīgie — divpadsmit «tu» brāļi un pirmā ranga grandi, *kad Prlncipe de la Paz* padzīs no Spānijas savu mazo draudzeni! Un kā viņu par to izsmies Pepa un Marija Luīze!

Tomēr Parīzes Direktorijai nebija nekādas patikas ļaut, lai Manuela Godoija mīlas dēkas iespaido tās politiku. No Spānijas tika atsaukts franču vēstnieks ģenerālis Perin-jons, jo savās prasībās pret Spāniju viņš bija izrādījies par maigu, un viņa vietā iecēla pilsoni

Ferdinandu Pjēru Gijmardē.

Spāņu aģentu ziņojumi no Parīzes par pilsoņa Gijmardē līdzšinējo dzīvi radīja visai nepatīkamu noskaņu galma bezrūpīgajā vasaras atpūtas laikā Sanildefonso pilī. Gijmardē, gados vēl jauns cilvēks, bija praktizējies kā ārsts kādā ciemā Parīzes tuvumā; Sonas un Luāras departaments bija šo fanātisko republikāni nosūtījis uz Konventu. Procesā pret Luiju Sešpadsmito viņš bija teicis: «Kā tiesnesis es balsoju par nāves sodu. Es balsoju par nāves sodu arī kā valstsvīrs. Tātad es balsoju divas reizes par nāves sodu.» Pēc iecelšanas par triju Ziemeļu departamentu ārkārtējo komisāru viņš bija izdevis dekrētu, ka visas sabiedriskās celtnes, kuras līdz šim tika sauktas par «tempļiem, baznīcām un lūgšanu namiem», turpmāk nav vairs izmantojamas māņticības veicināšanas nolūkiem, bet gan sabiedriskās labklājības celšanai. Un tādu vīru, karaļa slepkavu un dieva noliedzēju, republika tagad sūtīja uz Sanildefonso, lai piespiestu Spāniju izraidīt ro-jālistus un noslēgt alianses līgumu.

Pilsonis Gijmardē ieradās un vispirms stādījās priekšā spāņu ministru kolēģijai. Viņš bija izskatīgs vīrs, korekts, augstprātīgs, ceremoniāls, mazrunīgs. Tāds viņš vismaz šķita katoliskā karaļa ministriem. Viņš savukārt ziņoja uz Parīzi, ka spāņu ministru kabinets sastāvot no četriem nejēgām ar tītaru priekšgalā.

Kad pilsonis Gijmardē stājās republikas dienestā, viņš saskaņā ar priekšrakstu nodeva svinīgu zvērestu: «Es zvēru patiesu padevību republikai un mūžīgu naidu karaļiem.» Taču kā sūtnim katoliskā karaļa galmā viņam bija grūti atklāti izrādīt naidu pret šo monarhu, tāpēc viņš bija lūdzis no Direktorijas norādījumus, kā izturēties. Viņam tika paskaidrots, ka visādā ziņā jāpakļaujas spāņu galma etiķetei, lai jo neatlaidīgāk varētu pastāvēt uz savām politiskajām prasībām. Sī norādījuma sekas bija tādas, ka jaunajam pilsonim sūtnim vajadzēja paciest dažādus pazemojumus.

Vispirms svinīgā audiencē viņam bija jāpasniedz katoliskajam karalim savs akreditēšanas raksts un jāstādas priekšā visai karaliskajai ģimenei. Troņa zālē kopā ar karaļpāri bija sapulcējušies infanti un infantes, un karaļa slepkavam vajadzēja godbijīgi skūpstīt roku ne tikai nejēgam Karlosam un mesalīnai Marijai Luīzei, bet ari katram utubungam un plikadīdai atsevišķi. Starp citu, jaunākais no viņiem, mazais Fransisko de Paula, «tītara» nelikumīgais dēls, metās pie viņa ar priecīgu saucienu: «Tēti! Tēti!»

Ļoti drīz Gijmardē nācās izbaudīt arī dona Manuela sājo izsmieklu. Oficiālā notā viņš bija noraidījis uzrunu «ekselence», norādīdams, ka saskaņā ar Direktorijas rīkojumu republikas ierēdnis jāuzrunā ar vārdu «pilsonis». Dons Manuels atbildēja:

— Man jāpaziņo Jūsu ekselencei, ka spāņu valodā nelieto vienkāršu uzrunu «jūs». Zemākās kārtas ļaudis pieņemts uzrunāt ar

«jūsu žēlastība», augstu stāvošas personas ar «jūsu ekselence». Visdižciltīgākie uzrunā cits citu ar «tu». Tā kā es Jūsu ekselenci vairs nedrīkstu saukt par «Jūsu ekselenci», tad lūdzu paziņot, vai turpmāk, satiekoties ar Jūsu ekselenci, man jālieto uzruna «tu»?

Sīs nepatikšanas, kuras Gijmardē nācās paciest republikas labā, mazliet tika atlīdzinātas ar svinīgo mielastu, ko karalis sarīkoja viņam par godu.

Jaunais Francijas vēstnieks bija iepaticies Marijai Luīzei. Viņam bija lepna, stingra, mazliet drūma seja, pie kuras labi piestāvēja raibais, košais formas tērps, kādus Parīzes Direktorija nesen bija noteikusi augstiem republikas ierēdņiem. Viņš izskatījās labi, katrā ziņā daudz labāk nekā izkaltušais, pavecais, noplukušais Avrē. Karaliene paskaidroja, ka esot svarīgi rūpēties par pilsoņa Gijmardē omu un tāpēc viņa gribot sarīkot viņam par godu svinīgu mielastu. Sī ideja nepatika *Pr'mcipe de la Paz.* Viņš paredzēja, ka mazā Zenevjeva sūdzēsies un izteiks pārmetumus, jo jutīsies ļoti aizskarta, ja viņš pieļaus, ka galms tik neparasti godina viņas karaļa slepkavu, un viņu pašu kaitināja, ka šis pretīgais plebejs tiktu šādā veidā sumināts. Viņš izklāstīja karalienei, ka tāda goda parādīšana šim gavačo — franču svešzemniekam — nozīmējot pilnīgu kapitulāciju republikas priekšā. Marija Luīze saprata dona Manuela iebildumu iemeslus un priecājās par viņa nepatikšanām.

— Nedeldē veltīgi mēli, *chéri*[13], — viņa laipni atteica. — Man patīk pilsonis Gijmardē.

Dons Manuels ierosināja ielūgt vismaz arī rnsjē de Avrē. Paredzēdama jaunas grūtības, kādas Manuelam radīsies sakarā ar de Avrē ielūgumu, Marija Luīze smaidīdama piekrita viņa ierosinājumam.

Reprezentācijas mielasts Sanildefonso norisa ar tādu pašu spožumu, ar kādu pirms gadiem desmit Versaļa bija svinējusi savus svētkus. Bet tagad pie galda goda vietā visā savā greznībā sēdēja plebejs — karaļa slepkava, bet padzītā karaļa pārstāvis, ģērbies novalkātā uniformā, — tālu galda galā blakus savai kalsnajai meitai. Krāšņi tērptais pilsonis Gijmardē raidīja uz nabaga rojālistu drūmus skatienus, kurus tas ar iedzimtu cieņu atstāja neievērotus.

Pēc mielasta majestāte apstaigāja viesus. Aiz izsmalcinātas uzmanības pret pilsoni Gijmardē bija pagatavots tautisks ēdiens — *olla podrļda;* karalis cienīja šo ēdienu, un tas deva viņam pateicīgu sarunu vielu.

— Ko jūs teiksiet par mūsu nacionālo ēdienu, mīļais marķīz? — viņš vēlīgi jautāja msjē de Avrē. Vēstnieks, kuram pārāk sātīgais, vienkāršais, plebejiski savircotais ēdiens nebija visai garšojis, ar mokām pateica dažus atzinīgus vārdus. Karalis, kurš nekad nebija varējis ciest šo stīvo statuju, pameta viņu stāvam un griezās pie otra vēstnieka.

— Bet jums, ekselence, — viņš skaļi jautāja, — kā jums patika mūsu nacionālais ēdiens? Mēs to pasniedzām jums par godu. — Un viņš ņēmās sīki paskaidrot dažādos veidus, kā pagatavot klasisku *olla podrida.* Vienprātība valdot tikai par deviņām sakņu un septiņām garšvielu šķirnēm; taču, vai galvenajai ēdiena sastāvdaļai jābūt liellopu, jēra, vistas gaļai, cūkgaļas desai un speķim, vai arī ēdiens gatavojams tikai no trim gaļas šķirnēm, par to domas daloties.

— Es personīgi, — viņš paskaidroja, •— lieku ņemt visas piecas gaļas šķirnes. Jo vairāk, jo labāk, un labi samaisīt. Un, kad es to ēdu, tad domāju: vai tā nav laba alegorija — tāpat arī karalis ir vienots ar visiem tautas slāņiem!

Vēstniekam Gijmardē glaimoja, ka tirāni viņa labā tā pūlas. Bet viņš sašuta par to, ka takta trūkuma dēļ rojā-lists nodevējs ielūgts kopā ar viņu. Ātri vien viņš aizmirsa pagodinājumu, strauji viņā auga īgnums par viņam nodarīto kaunu. Viņš sēdās pie galda un, pamatodamies uz agrākajām prasībām, rakstīja asu notu, kurā draudīgos izteicienos pieprasīja karalim uzticīgo franču emigrantu tūlītēju izraidīšanu.

Marija Luīze laipnā kārtā donam Manuelam atgādināja, ka veco konfliktu saasinājis viņa priekšlikums ielūgt uz mielastu Avrē. Manuels neko daudz neiebilda. Taisni tāpēc viņš izjustu sakāvi par apkaunojošu, ja plebeja prasības tiktu apmierinātas.

Labāk visu citu, tikai to ne.

Savā parādes karietē viņš aizbrauca pie Gijmardē un lika nest sev pa priekšu Jānusa galvu. Plašā runā viņš izskaidroja vēstniekam, ka pārkāpt kādai personai reiz piešķirtās tiesības uz viesmīlību neatbilstot elementārākajiem spāņu pieklājības likumiem.

— Ja katoliskā karaļa valdība arī turpmāk cietīs savā zemē rojālistus nodevējus vai pat viņus pabalstīs, — pilsonis Gijmardē vēsi atteica, — tad republika būs spiesta uzskatīt šādu rīcību par naidīgu.

Dons Manuels mazliet nobāla, bet to viņš jau bija sagaidījis. Tāpēc viņš iztapīgi atbildēja, ka smalkjūtīgā kārtā likšot rnsjē Avrē saprast, ka viņš atbrīvotu spāņu galmu no lielām nepatikšanām, ja, teiksim, viena gada laikā uzmeklētu savu pavēlnieku, kurš, cik zināms, uzturoties Vācijā. Taču Gijmardē ledainā balsī un vēl draudīgāk teica:

— Tādu jaunu termiņa pagarinājumu republika varētu ...

— Atļaujiet man, lūdzu, pabeigt, ekselence, — *Prin-cipe de la Paz* viņu pārtrauca. — Lai nevajadzētu apdraudēt katoliskās majestātes valdības viesmīlības slavu, tā būtu ar mieru republikai nākt pretī citā ziņā. Viņš piecē-

lās, nošķindēja ordeņi, un viņš svinīgi paziņoja: — Esmu pilnvarots mana karaliskā pavēlnieka vārdā nodot Jūsu ekselencei sekojošo paziņojumu: «Ja Jūsu ekselencei labpatiktu pieņemt zināšanai, ka msjē de Avrē atstās šo zemi ne ātrāk kā pēc viena gada,

tad katoliskais karalis ir ar mieru divu nedēļu laikā noslēgt alianses līgumu ar tādiem noteikumiem, kādus republika likusi priekšā savā pēdējā notā.»

Tādā kārtā vienojās noslēgt ilgi gatavoto aizsardzības un uzbrukuma līgumu starp katolisko karali un vienoto un nedalāmo Francijas republiku, un Spānijas karalistei vajadzēja samierināties ar šīs savienības piedevu — neizbēgamo konfliktu ar Lielbritāniju.

Kaujas gatavībai tika Sakārtota flote, ostas.

Svinīgi Sanildefonso Pilī tika parakstīts un Apzīmogots līgums, kas nu Karali un republiku Darīja par cīņas biedriem.

Svētais Helens, lords un viņa Majestātes britu sūtnis,

Tika atsaukts.

21

Vairākas dienas Goija bija pilnīgi kurls, savu neprātīgo dusmu pārņemts. Viņš nevaldīja pār sevi, nikni noraidīja katru mēģinājumu palīdzēt, centās citu priekšā pārspīlēt savu garīgo sabrukumu. Visi tagad pret viņu izturējās tāpat kā Agustins un staigāja uz pirkstgaliem, ja viņš bija tuvumā; tie zināja, ka viņš to palīdzību noraidīs.

Atnāca Alba. Kalpotājiem bija doti visstingrākie norādījumi aizturēt katru apmeklētāju un pie Goijas nevienu nelaist. Hercogieni pieņēma Hosefa. Sarunājās ar viņu laipni un atturīgi. Viņai bija skaidrs, ka ne jau bērna nāve, bet gan šī sieviete vainojama Fransisko sabrukumā. Dons Fransisko, tā viņa paskaidroja, ilgu laiku, varbūt pat vairākus mēnešus nebūšot darba spējīgs un nevarēšot rādīties sabiedrībā.

Veselām dienām, vairāk nekā nedēļu, Goija nevienu pie sevis neielaida, izņemot Hosefu un Agustīnu; arī pret tiem viņš izturējās ar trulu naidu.

Nenogurdināmais, čaklais Agustīns, kuram taisni tagad nebija daudz darba, pavadīja laiku, papildinādams savu māku asēšanas tehnikā. Gravieris Zans Batists Leprēns bija atradis metodi, kā pavairot spalvas zīmējumus ar vara gravīru palīdzību. Visu mūžu viņš bija turējis šo māku slepenībā, bet pēc viņa nāves tā bija aprakstīta Metodiskajā enciklopēdijā, un tagad centīgais Agustīns Es-tēve vingrinājās tās lietošanā. Goija šad tad noskatījās viņa darbā, visbiežāk gan bez kādas intereses. Jaunībā viņš pats bija gatavojis gravīras pēc Velaskesa darbiem, taču bez nopietniem panākumiem. Agustīns cerēja, ka jaunā tehnika ieinteresēs arī meistaru, tomēr viņš ar gudru ziņu sargājās par to runāt. Fransisko arī neko nejautāja, tikai atkal un atkal atgriezās pie Agustīna darba galda un skatījās, kā viņš strādā. Reizēm atnāca arī Mi-gels. Pirmajās apmeklējumu reizēs viņš nerunāja gandrīz neko, vēlāk pusbalsī sarunājās ar Agustīnu. Viņš nezināja, vai Fransisko viņu sarunām spēj sekot.

Tad kādu dienu viņš neslēpa, ka klausās sarunā. Tas notika tad, kad Migels visos sīkumos pastāstīja, kā gleznotājs Zaks Luijs Dāvids piemērojies jaunajam režīmam. Pēc tam kad Migels bija beidzis stāstīt, Agustīns neskopojas ar nicīgām piezīmēm. Viņam vienmēr licies, ka Dāvidā darbiem, kaut arī tie formas ziņā pati pilnība, piemītot it kā tukšums, ārišķība; viņu nepārsteidzot, ja Dāvids atsacījies no brīvības, vienlīdzības un brālības un pārsviedies pie tiem, kas sagrābuši varu, pie lielburžuāzi-jas komersantiem. Goija ļauni ņirdza. Tātad arī Zaks Luijs Dāvids, šis priekšzīmīgais republikānis, frankofilu elks, arī viņš piemērojies apstākļiem. Un draugi vēl prasa, lai viņš, Fransisko, kļūst revolucionārs! «Ja jau zelts rūsē, ko tad lai dara dzelzs?»

— Es to pilnīgi saprotu, — beidzot viņš īgni norūca, — viņš negribēja nokļūt uz ešafota. Bet būtu bijis klasiskāk un vairāk viņa līniju garā, ja viņš būtu ļāvis sevi nogalināt.

Pirmo reizi Goijas seja atplauka, kad negaidot atbrauca Sapatērs, viņa sirdsdraugs. Hosefa bija aizrakstījusi viņam uz Saragosu; tomēr ne viņa, ne arī Martīns neatklāja Fransisko, ka tas ieradies tikai viņa dēļ.

Beidzot bija ieradies kāds, kuram Fransisko bez ierunām varēja stāstīt par savu nelaimi un dusmām. Stāstīt par to, kā šī sieviete piespiedusi viņu melot, ka viņa bērns esot nopietni saslimis; jo neviens cits kā viņa, šī ļaunā burve Kaijetāna, bija iebūrusi viņā šo ideju. Un kā pēc tam, nonāvējusi bērnu, viņa atnākusi, lai viņu, Goiju, izsmietu. Un kā Kaijetāna, kad viņš skaidri acīs bija pateicis viņas vainu, uzbrukusi ār rupjiem vārdiem gluži kā netikle, kura nav apmierināta ar saņemto maksu. Un kā tad viņu pārņēmušas dusmas, un viņš kļuvis kurls.

Martīns smēķēja, klausījās klusi un uzmanīgi. Viņš neatbildēja, viņa viltīgās, laipnās acis virs lielā deguna raudzījās domīgi, līdzjūtīgi.

— Es jau zinu, ka tu mani turi par traku, — Fransisko nerimās. — Visi mani tur par traku, viņi staigā man apkārt klusu, it kā ap nezvēru. Es nemaz neesmu traks, — viņš uztraucās. — Tas ir apvainojums. Un, ja es esmu traks, tad viņa mani ir apbūrusi, viņa mani par tādu pataisījusi. Kad viņa toreiz apskatīja manu gleznu «Vājprātīgo nams», viņa teica: «Rodas vēlēšanās darboties līdz.» Man tev kaut kas jāsaka, — pēc laiciņa Fransisko atkal ierunājās; ja līdz šim viņš bija izturējies skaļi, tad tagad pienāca pie Martina pavisam tuvu klāt un sacīja klusu, noslēpumaini: — Es vēl neesmu traks, bet var notikt, ka es tāds kļūšu. Reizēm, it bieži es jūtu, ka tāds kļūšu.

Martīns Sapatērs izturējās piesardzīgi un daudz neko neatbildēja, tomēr ar savu rāmo klātbūtni vien jau viņš atstāja nomierinošu iespaidu.

īsi pirms Martina aizbraukšanas atpakaļ uz Saragosu ieradās vecās marķīzes vēstnesis. Doņja Aīarija Antonija lika apjautāties, vai Goijam tagad esot laiks gleznot viņas otru ģīmetni, par kuru bijusi runa Pjedraitā.

Martīns pierunāja Goiju no pasūtījuma neatteikties, bet viņš izlikās, it kā tas viņam nenākas viegli. Sirds dziļumos viņš tomēr tūlīt bija cieši nolēmis dot piekrišanu. Varbūt pasūtījums notika ar Kaijetānas ziņu, un, ja arī ne, tad varbūt viņa nejauši ieradīsies marķīzes mājā, kamēr viņš tur strādā. Viņš dega aiz vēlēšanās viņu atkal ieraudzīt, dega dusmās un kaislē. Ko viņš tad darīs, Goija nezināja, bet viņam vajadzēja to redzēt. Un viņš pieņēma pasūtījumu.

Ļoti drīz viņš saprata, ka doņja Marija Antonija de Viļjabranka nojauš daudz vairāk, kas bija noticis starp viņu un Kaijetānu, nekā

viņam būtu paticis. Dažreiz, kad tā ar laipnajām, augstprātīgajām acīm nekautrīgi raudzījās Goijam taisni sejā, viņam šķita, it kā viņš kails stāvētu tās priekšā. Viņš nožēloja, ka bija pieņēmis pasūtījumu.

Tomēr darbu viņš vilka garumā. Ne tikai tāpēc, ka baidījās un cerēja, ka varētu atnākt Kaijetāna, tagad marķīzēs ietekmē viņš sāka saprast, ka Kaijetānas dzīvē valda kaut kas miglains, noslēpumains, ko ieraudzīt un par ko domāt līdz šim viņš bija baidījies. Savās dusmās viņš bija nosaucis viņu par neauglīgu. Vai viņa bija tāda? Ja viņa no kāda vīrieša, ar ko viņai bija sakari, laistu pasaulē bērnu, vai tad hercogs un marķīze dotu šim bastardam Albu un Viļjabranku vārdu? Lai izvairītos no tādiem sarežģījumiem, viņa varbūt izmantoja doktora Perāla vai Eifēmijas, vai viņu abu palīdzību? Varbūt ar to bija izskaidrojama viņas draudzība ar ārstu? Gleznojot marķīzes ģīmetni, Goija guva pārliecību, ka dzīve Albu namā nebija tik vienkārša, kā viņš to bija iedomājies.

Pie tam doņjas Marijas Antonijas ģīmetne negribēja izdoties. Diezin vai jebkad agrāk viņš bija taisījis kādai ģīmetnei tik daudz uzmetumu, diezin vai jebkad agrāk viņam bija tāda neskaidrība par to, ko viņš īstenībā grib gleznot. Turklāt viņa dzirde vēl arvien nebija kārtībā, Tikai no to cilvēku lūpām, kuru klātbūtnē jutās drošs, viņš viegli spēja nolasīt vārdus. No tā, ko teica marķīze, viņš saprata maz. Viņš bija atmetis arī cerības sastapt pie viņas Kaijetānu.

Martīns bija aizbraucis atpakaļ uz Saragosu. Tagad toties arvien biežāk ieradās dons Migels, kurš, kā šķita, arī bez liekiem vārdiem saprata Fransisko raizes un nomāktību. Migels lūdza Fransisko izdarīt viņam pakalpojumu; patiesībā gan iejūtīgais draugs savam Fransisko gribēja tikai palīdzēt.

Attiecības starp donu Manuelu un Francijas republikas vēstnieku joprojām bija vēsas. Politiskie apsvērumi gan būtu prasījuši rūpēties par pilsoņa Gijmardē omu, taču *Pr'mcipe de.la Paz* nespēja atturēties, lai šim plebejam, kas viņu personiski bija aizskāris, neizrādītu atklātu nepatiku. Seņjors Bermūdess no savas puses darīja visu

iespējamo, lai ar šo iespaidīgo vīru atrastu kopēju valodu, un izmantoja katru izdevību, lai viņam pakalpotu. Tagad Gijmardē bija sācis interesēties par mākslu, un viņam nedeva miera, ka Spānijas lielākais gleznotājs bija uzgleznojis sūtņa rojālista Avrē ģīmetni; Migelam viņš licis saprast, ka priecātos, ja seņjors de Goija uzgleznotu arī viņu. Ja Fransisko pieņemtu pasūtījumu, tad viņš spāņu liberājiem izdarītu lielu pakalpojumu; un var būt, ka šis darbs viņam pašam sagādātu patīkamu izklaidēšanos. Tikai pie darba būtu jāķeras drīz, francūzis esot nepacietīgs vīrs, viņu kaitinot tas, ka Manuels bieži un ar labpatiku liekot viņam gaidīt.

Fransisko bija priecīgs par radušos ieganstu pārtraukt darbu pie marķīzes ģīmetnes. Viņa laipni noraidīja Goijas atvainošanos. Darbu

varot atsākt, viņa uzmundrinoši teica, kad vien viņam rastos laiks un patika.

Neraugoties uz marķīzes laipnību, Goija atstāja Viļja-branku pili sadrūmis. Viņam bija kauns no viņas un pašam no sevis, ka ģīmetni pametis nepabeigtu. Kaut kas tāds ar viņu nekad agrāk nebija noticis, un vēlāk viņu bieži mocīja domas par nepabeigto darbu.

Toties ar lielāku degsmi viņš ķērās pie jaunā darba. Gijmardē jutās glaimots, ka Goija tūdaļ bija paklausījis viņa lūgumam, un izturējās laipni. Viņš gribēja, lai viņu glezno formas tērpā ar visiem amata atribūtiem.

— Negleznojiet mani, godātais meistar, — viņš piepra-sīja, — gleznojiet republiku. Republika, — viņš ar plašu žestu Goijam izskaidroja, — gadu gaitā ir pārdzīvojusi pārmaiņas. Jūs droši vien esat dzirdējis, pilsoni Goija, par Aristoteļa dinamiku un entelehiju, par dīgli, par iespējamību, kas jau no paša sākuma piemīt katrai lietai un kas tiecas pilnveidoties. Tā arī republika kļuva arvien republikāniskāka, tāpat kā Ferdinands Pjērs Gijmardē kļuva arvien vairāk par pilsoni Gijmardē.

Fransisko nesaprata neko daudz no samākslotajiem franču izteicieniem. Bet tad viņa domas īsu brīdi pakavējās pie gleznotāja Dāvidā un viņš saprata, ko karaļa soģim un tempļu grāvējam Gijmardē vajadzējis sevī pārciest un kādu cīņu izcīnīt, kad viņš redzēja, ka republika izslīd no tautas rokām un pāriet iedzīvoties kārās lielburžuāzijas noteikšanā. Viņš redzēja, kā Gijmardē nopūlas šīs pārmaiņas noslēpt pats sev. Viņš vēroja, ar kādu nepārtrauktu sasprindzinātu piepūli vēstnieks cenšas saglabāt stāju, viņš redzēja gandrīz neprātīgu lepnumu tā acīs, viņš saprata, ka pašapmāns, kurā šis vīrs meklēja glābiņu, neizbēgami iedzīs viņu vēl lielākos maldos.

To visu uzgleznot Goijam bija patīkams uzdevums, un, lai arī viņš vēstnieku nebija īsti labi izpratis, viņš gleznoja to, ko no viņa prasīja. Gleznoja uzvarām bagāto republiku ar visu, kas tajā bija gan lielisks, gan arī teatrāls, gleznoja tās krāšņo, gandrīz bezprātīgo uzpūtību.

Dzirdes trūkums padarīja asāku Fransisko redzi. Nespēdams uztvert balss skaņu, viņš šo trūkumu kompensēja ar krāsām. Republikas krāsas viņš gleznoja tā, kā tās vēl nekad agrāk nebija gleznotas, tā bija zili-balti-sarkano krāsu ekstāze.

Tur nu viņš sēž, šis Ferdidands Gijmardē, neievērojams provinces ārsts, tagad vienotās un nedalāmās republikas vēstnieks, kas karali Luiju Sešpadsmito divas reizes notiesājis uz nāvi un piespiedis spāņu monarhiju kļūt par savas zemes vasali; tur viņš sēž, tērpies zili melnā uniformā, viņa stāja gandrīz pārspīlēti svinīga, augums pagriezts sāniski, bet seja pilnīgi pievērsta skatītājam. Priekšplānā, vistuvāk skatītājam, spīguļo viņa zobena rokturis, staro zili-balti-sarkanās jostas rozete. Uz galda nosviesta krāšņā trīsstūrainā cepure ar zili-balti-

sarkanām spalvām un zili-balti-sarkanu kokardi. Ar vienu roku viņš aptvēris krēsla atzveltni, bet otru stingi, koķeti un efektīvi atbalstījis uz gurna. Un gaisma visvairāk atspoguļojas viņa sejā. īsi apgrieztās, melnās matu cirtas uzsukātas uz platās, glīti veidotās pieres, lūpas izliektas, īpaši izceļas enerģiskais deguns. Seja iegarena, pareizi veidota, gudra un pašcieņas pilna. Rekvizīti — krēsls, galds, bārkstainā galdsega — atstaro blāvu, zeltaini dzeltenu, zilganu toni. Un visas šīs asās krāsu disonanses, rotaļādamās cita ar citu, veido māksliniecisku izkārtotu toņu virmoņu.

Pakļaudamies savai rnizantropiskajai noskaņai, Goija sākumā bija gleznojis vēstnieka seju un vispār viņa stāju vēl augstprātīgāku, vēl afektētāku, vēl krasāk parādījis šī cilvēka un visas republikas lieluma māniju. Bet Migels un Agustīns piesardzīgā veidā viņam bija pastāstījuši par Gijmardē mērķtiecīgo enerģiju un par milzīgajiem republikas sasniegumiem. Un Goija bija mīkstinājis visu to, kas šo vīru padarīja smieklīgu, un izcēlis to, kas pauda viņa spēku.

Dzīvais sūtnis Gijmardē bij Nostājies pie uzgleznotā Sūtņa — pie savas ģīmetnes. Tie viens otram vērās acīs. Sava paša, savas lielās Zemes diženumu jauzdams, Franču zemes sūtnis teica: «Tā ir tiešām republika.» Dons Fransisko vārdus labi Nedzirdēja, redzēja vien Svešā acis, svešā lūpas Kustamies, un viņam ausīs Ieskanējās Marseljēza.

22

Epidēmija, kas Madridē tik daudziem bērniem atnesa nāvi, bija gandrīz jau mitējusies, kad saslima Marijas Luīzes jaunākais dēls infants Fransisko de Paula. Marija Luīze bija dzemdējusi astoņus bērnus; no sešiem vēl dzīvajiem šis mazais princis bija viņai vismīļākais. Viņš bija rudmatis, bez šaubām, dona Manuela dēlēns. Un šis viņas mīļākais dēls tagad nevarīgs gulēja gultiņā, cīnīdamies pēc elpas, cīnīdamies ar nāvi.

Vecais karaliskās ģimenes ārsts Visente Pikers ieteica ledus ūdeni un aukstas kompreses. Marijas Luīzes seja sadrūma, un viņa ataicināja visvairāk slavēto un visvairāk ienīsto Madridcs ārstu doktoru Hoakīnu Perālu. Tas uzmanīgi un pieklājīgi uzklausīja savu veco kolēģi un tad lika lietot tādus ārstniecības līdzekļus, ka galma ārstam izbrīnā un sašutumā palika mute vaļā.

Bērns atspirga, izveseļojās.

Doņja Marija Luīze apjautājās doktoram Perālam, vai viņš nevēloties arī turpmāk ārstēt mazo infantu, viņu pašu un viņas ģimeni.

Karalienes piedāvājums bija liels kārdinājums. Tas nozīmēja, ka viņam būs ietekme visur, kur vien viņš vēlēsies, kā politiskos, tā personiskos jautājumos, tas nozīmēja arī, ka Spānijas karaļu brīnišķās mākslas darbu kolekcijas būs viņa rīcībā. Bet, ja viņš piedāvājumu pieņems, tad viņam maz laika atliks veltīt savām zinībām un savām gleznām un viņam vajadzēs pilnīgi atteikties no rūgta prieka pilnās draudzības ar Kaijetānu de Albu. Godbijīgi viņš lūdza laiku apdomāties.

Parasti tik ļoti nosvērtais, mierīgais kungs bija samulsis. Ja viņš piedāvājumu noraidīs, tad uz visiem laikiem aizies garām ne tikai šī vienreizējā laime, bet arī karaliene kļūs viņa ienaidniece. Un tomēr savu dukesitu viņš negribēja zaudēt.

Neviens, arī viņa pati ne, nepazina Kaijetānu labāk kā viņš. Simtiem reižu ar nekautrīgu lietišķību viņa bija likusi izmeklēt tam savu ķermeni, atklājusi sava ķermeņa trūkumus, prasījusi un arī saņēmusi viņa palīdzību. Bet izglītotais Perāls zināja: seno romiešu dāmas nebija apgājušās citādi ar saviem mācītajiem grieķu vergiem, ko viņas bija nopirkušas sev par palīgu un padomdevēju ārstniecības jautājumos. Viņas bija ļāvušas tiem kopt savus skaistos ķermeņus, tomēr šo palīgu veiklās rokas viņām bija tas pats, kas sukas un eļļas sūkļi. Un, ja dukesita pret viņu izturējās kā pret draugu, padomdevēju un uzticības personu, tad dons Hoakīns tomēr bieži šaubījās, vai viņš nozīmē tai kaut ko vairāk nekā šāds grieķu vergs.

Doktors Perāls uzskatīja sevi par vispatiesāko brīvdomātāju. Viņa skolotāji bija Lametrī, Holbahs, Helvē-cijs, viņš bija dziļi pārliecināts,

ka jūtas un domas ir tāds pats ķermeņa produkts kā urīns un sviedri. Cilvēka ķermeņa anatomija vienmēr bijusi tā pati, baudu izjūtas palikušas vienmēr tās pašas. Starp vērša sajūtām, aplccot govi, un Dantes izjūtām pret Beatriči bija tikai graduāla atšķirība, un, ja kāds domā, ka mīla ir kaut kas principiāli cits nekā iekāre, tad tā ir idealizēta ticība māņiem. Doktors Perāls dēvēja sevi par materiālistisku hedoniķi, pasludināja baudu par dzīves vienīgo jēgu un pēc Horācija parauga labprāt sauca sevi par «cūciņu no Epikūra ganāmpulka».

Vienīgi Kaijetānas Albas klātbūtnē viņa filozofija cieta neveiksmi. Viņš domāja, ka būtu varējis «iegūt» savu dukesitu, ja vien nopietni to gribētu. Bet, savai pārliecībai par spīti, dīvainā kārtā viņam ar to vien nepietika. No Kaijetānas viņš prasīja vairāk. Viņš redzēja, kā viņa izvēlējās savus mīļākos, redzēja, ka šai ziņā viņai bija tikai viena mēraukla, proti, — viņas jūtas. Tās spēja ilgt varbūt tikai vienu stundu vai vēl īsāku laiku, bet tām va j a-dzēja būt; viņa nekad nevēlējās kuru katru vīrieti, bet vienmēr tikai «tieši šo». Tikai diemžēl tas nekad nebija viņš.

Un, ja nu tā bija, tad būtu neprāts noraidīt tagad doņ-jas Marijas Luīzes piedāvājumu. Nav tik liela pakalpojuma, kas pievērstu viņam Kaijetānas untumaino prātu, un, ja viņš tagad noraidīs, tad tikai izgaisinās savas dzīves vislabākās izredzes. Un tomēr Perāls zināja: viņš noraidīs. Viņa dzīve zaudēja jēgu, ja viņš vairs neelpotu gaisu Kaijetānas tuvumā, ja viņš pavisam tuvu nedrīkstētu vērot viņas vingrā ķermeņa neizdibināmos untumus.

Viņš pastāstīja Kaijetānai par Marijas Luīzes piedāvājumu, viņš runāja viegli, it kā garām ejot.

— Tikai elementārākās pieklājības dēļ, — viņš leiea, — es lūdzu laiku apdomāties. Es, protams, noraidīšu.

Pēdējās nedēļas Kaijetānai nebija vieglas. Sāpīgi viņa izjuta Fransisko trūkumu; grūti būtu paciest vēl arī Pe-rāla zaudējumu. Viņas icnaidniece, šī itāliete, bija izvēlējusies uzbrukumam piemērotu laiku. Bet viņa savaldījās. Parastā sarunu tonī, tāpat kā Perāls, viņa teica:

— Jūs zināt, ka priecājos, ja jūs paliekat pie manis; tomēr es ceru, ka šis noraidījums nenotiek manis dēļ. —• Un viņa skatījās uz Perālu atklāti, mierīgi, ar vēsu laipnību metāliski mirdzošajās acīs zem augstajām uzacīm.

Perāls ļoti labi saprata, kas norisinās tās dvēselē; tā gaidīja, ka viņš par atlīdzību pieprasīs, lai Kaijetāna kļūst viņa mīļākā. Varbūt tā tiešām arī būtu ar mieru, bet viņš kļūtu tai svešs, viņš pazaudētu to uz visiem laikiem.

Viņa sacīja: «Bez šaubām,
Jums ir skaidrs, ka es esmu Nepateicīga.» — «To zinu,»
Mierīgs teica Perāls. «Ja es Atsakos no piedāvātā,

Daru to ne jūsu dēļ, bet Savā labā.» — «Tad ir jauki,
Hoakīn,» tā teica viņa,

Pastiepās uz pirkstgaliem kā Bērns un lielā nopietnībā Viegli noskūpstīja ārsta Lejup liekto pieri.

Viņa dzīvoja tā, kā bija paradusi. Ap viņu mutuļoja dzīve, viņai bija neskaitāmas satikšanās, viņu redzēja teātrī, vēršu cīņu arēnā, viņa rīkoja pati viesības un apmeklēja citu rīkotās un ļoti labi sapratās ar donu Hosē un marķīzi.

Bet tagad šo triju labi audzināto cilvēku kopdzīvē bija iezagušās sīkas domstarpības.

Kad marķīze saderināja savu dēlu Hosē ar pēdējo un vienīgo lielā un drūmā Albas vārda nesēju, toreiz tie abi bija gandrīz vēl bērni, — viņa bija gribējusi ne tikai apvienot abu dzimtu titulus un bagātības, bet viņu bija valdzinājusi arī pati spēcīgā, ietiepīgā un skaistā Kaijetāna; marķīze bija cerējusi, ka meitenes vitalitātes pārpilnība iedvesīs spēku maigajam, trauslajam Hosē. Tiesa, Kaijetāna jau kopš agras jaunības bija *«chatoyante»,* mazliet ekscentriska, viņas vectēvs bija licis viņu audzināt pēc Ruso principiem; bet doņja Marija Antonija tomēr ticēja, ka Albu dzimtas atvase, lai kā tā būtu audzināta, skaidri sapratīs, kāda nozīme ir tradīcijām un pieklājībai.

Un tiešām, neraugoties uz visiem untumiem un jūtu uzliesmojumiem, Kaijetāna vienmēr bija īsta dāma. Lai cik bieži viņa bija sapinusies mīlas dēkās, tomēr nekad nebija nostādījusi marķīzi un donu Hosē grūtas problēmas priekšā, vai kādu bastardu atzīt par Spānijas cildenākā vārda mantinieku vai ne. Gluži otrādi, viņa neapgrūtināja marķīzi ar nepatīkamiem jautājumiem un lūgumiem pēc padoma, bet smalkjūtīgi pali atrada līdzekļus, kā izvairīties no tādas situācijas.

Un nu pēkšņi Kaijetāna vairs netika ar sevi galā. Viņa, kas bez pūlēm bija izkļuvusi no daudz sarežģītākām nepatikšanām, nedodot iemesla piedauzīgām tenkām. Neviens dižciltīgai dāmai neņēma ļaunā, ja viņai bija savs kortēho. Neviens neņēma ļaunā hercogienei Albai, ja viņa sev par kortēho bija izvēlējusies galma gleznotāju Fran-sisko de Goiju. Bet tas, kā viņa pēdējā laikā izrādīja savu aizraušanos, nebija vairs piedienīgi. Un tas, ka viņa tagad Šb draudzību tik pēkšņi pārtrauca, nevis ļāva tai klusām un pamazām izdzist, pārsniedza katru mēra izjūtu. Tagad visai Madridei bija skaidrs, ka te ir kaut kas vairāk nekā tikai niekošanās vien, un smaidīdami visi žēloja hercogu. Un nu marķīze bijā spiesta pret savu gribu atvērt acis un pārliecināties, cik dziļa bija šī kaislība.

Hercogs juta to pašu, ko māte. Kaijetāna nekad nebija izlikusies, ka mīl viņu, tomēr viņa bija parādījusi draudzību, iejūtību, tāpēc uz viņas untumiem viņš bija skatījies caur pirkstiem. Bet tad pēkšņi viņas kārtējā aizraušanās pārvērtās par dedzīgu kaislību, kas apvainoja viņa,

hercoga, mēra sajūtu un cieņu. Tas viņu satrauca un kaitināja, lai gan viņš ārēji savaldījās.

Sis uzbudinājums bija par iemeslu pārsteidzošam her-> coga lēmumam, kam bija neparedzētas sekas. Par visu vairāk viņš bija aizvien mīlējis mūziku, un viņam bija grūti paciest banālos vārdus, ko par mūziku teica karalis, un neasprātīgos jokus, ar kādiem viņš mēdza savu hercogu pazobot. Tagad viņš to vairs negribēja ilgāk ciest. Kādu dienu, kad hercogam bija jānoklausās kvartets, kurā dons Karloss čīgāja pirmo vijoli, viņš paziņoja savai mātei, ka brutālais karaļa trulums esot nosmacējis Spānijā īsto mūziku. Viņš vairs ilgāk nevarot palikt ne galmā, ne Madridē. Viņš braukšot uz Itāliju un Vāciju, lai tur šķīstītu savu dzirdi un sirdi.

Hosē baidījās, ka māte mēģinās viņu no ceļojuma atrunāt. Marķīzi patiešām uztrauca doma par grūtībām, kādas viņas dēlam sagādās šāds brauciens. Tomēr viņa cerēja, ka izklaidēšanās un mūzika darīs hercogam labu; taču galvenais, to viņa nodomāja klusībā pie sevis, šāds ceļojums atrisināšot Kaijetānas problēmu — itāliešu un vācu vīrieši viņai drīz vien liks aizmirst Madrides gleznotāju. Tāpēc marķīze bez kavēšanās un pārliecinošiem vārdiem atbalstīja dona Hosē nodomu.

Viņi nolēma doties ceļā visai drīz.

— Manuprāt, — dons Hosē teica, — mēs ceļosim pēc iespējas mazā sabiedrībā, tikai jūs, māt, Kaijetāna un es, arī kalpotājus ņemsim līdz tikai nedaudzus.

— Un doktoru Perālu, protams, — marķīze piebilda.

— Doktoru Perālu labāk ne, — dons Hosē atteica. Marķīze paskatījās uz dēlu.

— Es domāju, — dons Hosē laipni, tomēr neparasti noteikti atbildēja, — mēs neņemsim līdzi Perālu. Viņš parak labi saprot mūziku, — viņš smaidīdams paskaidroja, — un es vēlētos viens pats atrast to, kas man patīk.

Arī marķīze pasmaidīja. Viņa saprata: tas, ko Hosē tagad teica, bija tikai pa daļai patiesība. Tiesa, šai ceļojumā savu mūziku viņš vēlējās baudīt viens pats, bet galvenokārt viņš gribēja būt viens ar Kaijetānu, bez viņas daudzo noslēpumu līdzzinātāja klātbūtnes.

— Labi, — viņa teica, — atstāsim donu Hoakīnu šeit.

Kaijetāna bija ļoti nepatīkami pārsteigta, kad dons Hosē viņai paziņoja par savu nodomu. Viņa piesardzīgi apjautājās, vai vīra trauslajai veselībai šāds ilgs un no-

gurdinošs ceļojums nenākšot par ļaunu un vai nebūtu

prātīgāk pavadīt vasaru Pjedraitā vai kādā no muižām pie jūras. Bet tas bija pavisam cits Hosē, kas viņai apgalvoja pretējo, možs un nelokāms Hosē, kas ar laipnu noteiktību noraidīja viņas iebildumus.

Visa viņas būtne pretojās šim nodomam. Ārpus Spānijas robežām

viņai nebija dzīves, pat tās divas reizes, kad

viņa uzturējās Francijā, viņa bija ilgojusies pēc mājām

un lūgusi ātrāk atgriezties dzimtenē; jau vācu pilsētu un vācu mūziķu vārdi vien, kurus dons Hosē nosauca, viņai šķita barbariski. Bez tam arī Fransisko šo ceļojumu var iztulkot nepareizi, var vēl iedomāties, ka viņa atstāj Mad-ridi, tikai lai viņu sāpinātu, un viņš pat neļaus paskaidrot, kādēļ jābrauc, un viņa var pazaudēt Fransisko uz visiem laikiem. Bet, ja viņa nepavadīs sirgstošo vīru šai ceļojumā, tad noskaņos pret sevi kā galmu, tā visu Spāniju. Viņa neredzēja nekādas iespējas, kā varētu atteikties braukt donam Hosē līdz.

Kaijetāna griezās pie doņjas Marijas Antonijas. Marķīze vienmēr viņu bija sapratusi; tai jāsaprot, ka patlaban viņa, Kaijetāna, nespēj aizbraukt no Spānijas. Viņa attēloja marķīzei, cik kaitīgas donam Hosē būšot ceļojuma grūtības, un neatlaidīgi lūdza to atrunāt dēlu no šī pasākuma.

Tomēr šoreiz doņja Marija Antonija necentās to saprast. Gluži otrādi, Kaijetāna pamanīja viņas gudrajā, gandrīz labsirdīgajā sejā vieglu naida ēnu, un viņas platā mute ar plānajām lūpām nesmaidīja laipni.

Jā, marķīze izbaudīja vieglu, ļaunu Iriumfu. Viņa bija daudz piedzīvojusi, viņa zināja, kas ir mīlestība, saprata Kaijetānas kaislību, izjuta viņas lūguma dedzību. Bet Hosē bija viņas dēls, tas bija viņai viss, viņa to mīlēja, un tā mūžs nebūs ilgs, šai sievietei vajadzēja būt tik daudz takta izjūtas, lai sava vīra dzīves pēdējos gadus padarītu vieglākus. Vismaz izlikties viņai vajadzēja, izlikties, ka Hosē viņai dārgs.

— Neesmu ar jums vienis prātis, doņja Kaijetāna, — viņa teica mierīgi un laipni, — man šķiet, šis ceļojums donam Hosē katrā ziņā darīs daudz laba.

Tajā pašā stundā hercogs paziņoja doktoram Perālam, ka uz ilgāku laiku aizceļošot uz ārzemēm. Perāls bija pārsteigts. Vai Kaijetāna hercogu sūta prom? Vai viņa grib palikt viena? Piesardzīgi viņš iejautājās, vai viņa augstība nebaidoties no ceļa grūtībām. Dons Hosē bezrūpīgi atbildēja, ka tikšanās ar nepazīstamiem cilvēkiem un iespaidi, ko gūšot no nedzirdētās mūzikas, viņu padarīšot možu. Vēl aizvien vilcinādamies, jo viņš nezināja, vai arī dukesita brauks līdz, Perāls apjautājās, vai hercogs vēloties, lai viņš to pavada. Taču dons Hosē vēl arvien ar to pašu neparasto, gandrīz rotaļīgo vieglprātību atbildēja, ka viņš donam Hoakīnam ļoti pateicoties, bet negribot sevi izlutināt un mēģināšot iztikt bez viņa palīdzības.

Doktors Perāls tūdaļ devās pie hercogienes. Viņa nezināja, ka Perālu negrib ņemt līdz, viņa tikai ar pūlēm apslēpa savu nepatīkamo pārsteigumu. Abiem pietrūka padoma. Perāls jautāja, vai viņa noteikti nolēmusi pavadīt hercogu. Kaijetāna neko neatbildēja, bet ar viegli

rezignētu, gandrīz izmisīgu žestu pameta ar roku; pirmo reizi Perāls ieraudzīja viņas acīs skumjas, lūgumu pēc palīdzības. Nekad šī sieviete, neatkarīgākā un lepnākā no Spānijas aristokrātēm, nebija izrādījusi tādu satraukumu, pat tad ne, kad Perāla palīdzība viņai bija vajadzīga vēl daudz vairāk. Tas viņam sagādāja mazu, kaut rūgtu gandarījumu: Kaijetāna de Alba viņam vienīgajam uzticēja savas bēdas.

Bet tikai īsu mirkli viņas sejā atspoguļojās sauciens pēc palīdzības. Taču Perālam likās, ka šai mirklī viņi bija sapratušies labāk nekā jebkad agrāk.

Sāka gatavoties ceļojumam. Ja tādu dižciltīgo dzimtu pārstāvji kā Albas un Viļjabrankas posās ceļojumam, kaut arī vismazākās svītas pavadībā, tas prasīja daudz rūpju un pūļu.

Kurjeri un intendanti,

Izsūtāmie, kalpotāji,

Drēbnieki un istabenes —

Visi skrēja sviedriem vaigā.

Austrijas un Bavārijas,

Toskānas un Parmas sūtņi

Rakstīja un izsūtīja Depešas. Jo hercogs viņus Nepārtraukti steidzināja,

Prasīja šo ceļojumu Uzsākt ātri, cik vien ātri Iespējams.

24

Ceļojums nenotika. Jau pošoties braucienam, hercogs sāka sūdzēties par dīvainu nespēku. Vispirms ceļojumu atlika, tad nolēma nebraukt nemaz.

Vārga veselība donam Hosē bija vienmēr. Bet tagad gurdenums viņu nomāca tā, ka viņš tikko spēja pakustēties. Neko arī nepalīdzēja atspirdzinoši dzērieni. Ārsti neprata izskaidrot nemitīgo, lielo nogurumu.

Lielāko tiesu dons Hosē zvilnēja krēslā, ietinies platā guļamtērpā, — novājējis, aizvērtām acīm, moku pilnā bezspēkā. Kad viņš atvēra acis, tās kalsnajā sejā, kas aizvien vairāk novājēja, izskatījās vēl lielākas. Viņa vaibsti kļuva cietāki, ieguva stingru, ciešanu pilnu izteiksmi. Katram bija redzams, kā izsīkst viņa spēki.

Pret doņju Kaijetānu viņš izturējās ar klusu, laipnu, augstprātīgu atturību. Tādu pašu laipnu, vēsu atturību viņai izrādīja marķīze. Nosvērto, jautro doņju Mariju Antoniju ciešanas bija padarījušas līdzīgu viņas dēlam. Ne ar vārdu viņa neliks saprast, ka vaina dēla spēku izsīkšanā meklējama pēdējos notikumos; taču Kaijetāna zināja, ka doņja Marija Antonija nekad vairs nebūs viņai draudzene.

Kad kļuva skaidrs, ka tuvojas hercoga pēdējā stunda, viņš izteica vēlēšanos doties uz Viļjabranku pili. Līdz šim viņš nepiekrita palikt gultā, taču tagad vairs nevairījās. Viņš gulēja, it kā noguris no savas dižciltības un cieņas, viņa māte, brālis Luiss un svaine Marija Tomasa rūpējās par viņu, un Kaijetāna jutās kā svešiniece.

Līrijas un Viļjabrankas pils priekštelpās bija izliktas papīra lapas, un apmeklētāji, kuri apjautājās par dižciltīgā slimnieka veselību, ierakstīja tur savus vārdus. Ļaudis sačukstēdamies pulcējās tuvējās ielās. Dons Hosē bija viens no trim pirmajiem Spānijas grandiem, Albas vīrs, Madride bija norūpējusies par viņu. Runāja, ka viņš vienmēr bijis vārgs un diezin vai būtu piedzīvojis lielu vecu'mu, lāču šī straujā tuvošanās beigām tomēr esot pārsteidzoša. Runāja, ka viņa dīvainajā sabrukumā un sagurumā vainojamas nodevīgas rokas; viņam esot iedota lēnas iedarbības inde. Šādas tenkas ātri aplidoja Madridi, un tām labprāt ticēja. Slavenais feldmaršals Alba un viņa karalis, dievbijīgais un drūmais Filips Otrais, bija uzskatījuši par valstisku un dievam patīkamu darbu, ja dažus savus pretiniekus neuzkrītoši un nekļūdīgi prata novākt pie malas, un kopš tā laika dažs labs augstmanis Pire-neju pussalā beidza savas dzīves gaitas visai aizdomīgos apstākļos. Runāja arī, ka dons Hosē kļuvis Albai par apgrūtinājumu; vai tad viņas daudzās mīlas dēkas netika pārspriestas visā Spānijā?

Nāves brīdis pienāca gaišā pusdienas stundā. Garīdznieks skaitīja

latīņu valodā priekšrakstos paredzētās lūgšanas par grēku nožēlu un piedošanu un pasniedza mirējam krustā sistā attēlu. Dons Hosē nepiederēja pie sevišķi dievbijīgajiem, šķita arī, ka viņu nodarbina kaut kas cits, varbūt viņš dzirdēja mūziku; tomēr, kaut gan tas viņam maksāja acīm redzamu piepūli, viņš pienācīgā kārtā pieklājīgi un dievbijīgi noskūpstīja pasniegto attēlu. Tad garīdznieks izņēma no zelta vāzes vates piciņu un eļļu un iesvaidīja mirēja acis, degunu, lūpas, rokas un kājas.

Tūlīt pēc dona Hosē nāves sākās svinīgais, sīki reglamentētais sēru ceremoniāls. Nelaiķi nosmiņķēja, francis-kāņu mūki ietērpa viņu sava ordeņa ģērbā. Istabu, kurā viņš bija miris, izdekorēja ar melnu damastu, tajā novietoja trīs altārus ar seniem dārgiem krucifiksiem no Alīni un Viļjabranku dārglietu krātuves; gar gultas malām un uz altāriem dega garas sveces zelta svečturos. Tā svinīgi, ar stingru seju pēdējā mierā dusēja nelaiķis Hosē Alva-ress de Tolēdo, trīspadsmitais Berviku un Albu hercogs, vienpadsmitais marķīzs de Viļjabranka.

Ieradās abu Indiju patriarhs, karalis bija atsūtījis savu galma kapelu, lai tā dziedātu mesu. Rituālā piedalījās nelaiķa ģimene, karaļa un karalienes pārstāvis, visaugstākie grandi, vistuvākie draugi; dziedātāji un mūziķi netaupīja pūles — nelaiķis bija viņu amata brālis. Augstie viesi stāvēja kokainām, cienīgām sejām, kā jau to prasīja paražas. Ar sastingušu seju, ceļos nometusies, stāvēja doņja Marija Antonija; divas sievietes raudāja tik skaļi, kā to īstenībā etiķete nemaz neatļāva. Viena no tām bija doņja Marija Tomasa. Viņai svainis bija bijis ļoti tuvs, un, kopā muzicējot, par spīti tā cieņai un atturībai, viņa bija izjutusi tā dvēseles siltumu. Otra bija mazā nabaga Zenev-jeva de Avrē. Tagad pēc dažām nedēļām viņa atstās šo drūmo zemi. Viņas piedzīvojumi te bija šausmīgi; Zenev-jeva bija pakļāvusies sava tēva gribai un Francijas liliju dēļ upurējusi sevi šī nekrietnā radījuma Manuela iekārei. Šai pussalā viņa bija piedzīvojusi maz laimīgu dienu, un par tādām viņa uzskatīja tās, kad viņai bija atļauts muzicēt kopā ar laipno un labi audzināto vīru, kas tagad gulēja zārkā.

Vēlāk pilī ielaida ļaužu pūli, lai tas defilētu gar nelaiķi, un visu cauru nakti lasīja mesas pie trim altāriem.

Tad nelaiķi ielika zārkā, kas bija izklāts ar melnu samtu un greznots ar zelta nagliņām un līstēm; šo zārku savukārt ieslēdza otrā, māksliniecisku izrotātā bronzas zārkā. Tad nelaiķi aizveda uz Tolēdo, lai tur saskaņā ar paražām apglabātu hercogu Albu dzimtas kapličā.

Sensenajā svētajā katedrālē nelaiķi gandrīz pilnā skaitā sagaidīja pirmā ranga grandi, klāt bija arī daudzi citi grandi un viens karaļa un viens karalienes pārstāvis,, bez tam vēl Tolēdo arhibiskaps-kardināls, kā arī visi katedrāles garīgie tēvi.

Kora vidū bija uzcelts varens katafalks, labajā un kreisajā pusē mirdzēja divpadsmit milzīgi sudraba svečturi ar neskaitāmām svecēm.

Zārku novietoja uz katafalka. Un tagad notika svinīgais, greznais sēru dievkalpojums, kāds pienācās pirmajam Spānijas grandam. Skanēja zvani, vairāk nekā vienpadsmit gadsimtus vecā baznīca parādīja visu savu krāšņumu. Tad katedrāles apakšzemes kapličā — kriptā — nolaida dona *José de Alba y Villabranca* zārku blakus vecajiem Albu dzimtas hercogiem.

Titulis šis tagad bija Tikai doņjai Kaijetānai.

Viļjabranku ģerbonis no Nomirušā mājas tika Svinīgi uz brāļa māju Aiznests, un dons Luiss Marija No šī brīža saucās marķīzs Viļjabranka divpadsmitais,

Zinot, ka pēc savas svaines Kaijetānas nāves drīkstēs Saukties arī — hercogs Alba.

Viļjabranku pi!l nelaiķa tuvākie ģimenes locekļi pieņēma draugus un paziņas, kas ieradās izteikt līdzjūtību.

Atnāca arī Goija. Neierasties nozīmētu smagi apvainot nelaiķa ģimeni.

Goija bija dzirdējis, ka Albas gatavojušies ceļot uz ārzemēm. Viņš bija pārliecināts, ka tas notiekot tikai tāpēc, lai parādītu, cik viņš Kaijetānai nenozīmīgs. Tad viņš bija dzirdējis par hercoga smago slimību un par baumām, ka ar to saistās kas nelāgs. Tās, protams, bija tikai nejēdzīgas pļāpas, kas, ar prātu apdomājot, viegli gaisa, Tomēr šīs baumas, kas arvien vēl negribēja rimt, modināja viņā bailes un nepatiku, bet tai pašā laikā arī slepenu prieku. Kopš nejēdzīgās ķildas viņš ar Kaijetānu nebija redzējies; satrauktāks nekā jebkad agrāk viņš ieradās Viļ-jabranku pilī.

Spoguļi un gleznas lielajā zālē bija aizsegti. Uz zemiem krēsliem sēru tērpos sēdēja nelaiķa tuvinieki; viņi bija četri: marķīze, doņja Kaijetāna, mirušā brālis dons Luiss Marija un viņa sieva.

Vispirms, kā to prasīja paražas, Goija klusēdams apsēdās. Kluss un nopietns viņš tur sēdēja, bet viņā plosījās saraustītu, mokošu domu un sāpīgu jūtu juceklis. Kaijetāna nebija vainojama hercoga nāvē, par to nevarēja būt nekādu šaubu, tenkas bija muļķīgas. Nē, tās nebija muļķīgas. Daļa taisnības vienmēr ir vārdos, ko runā tauta, un Kaijetānai tomēr bija kaut kāds sakars ar šo pēkšņo, mīklaino, graujošo slimību. Ja donam Ilosē būtu vajadzējis mirt viņa, Fransisko, dēļ, cik tas būtu šausmīgi! Un kas tā būtu par laimi! «Asiņainu roku un gudru galvu manto no senčiem,» Goija atcerējās vecu parunu, un šai drūmajā zālē viņš sajuta ir bailes, ir valdzinājumu, ko — gan reti vienlaikus — radīja Albas vārds.

Viņš piecēlās, piegāja pie vecās marķīzes un, noliecis galvu, klusinātā balsī sacīja parastos līdzjūtības vārdus, kas neko neizteica. Doņja Marija Antonija uzmanīgi noklausījās. Taču šī pašsavaldīšanās nenoslēpa Goijas nekļūdīgajai gleznotāja acij spīvo niknumu, kāds šai sejai nekad agrāk nebija piemitis. Un pēkšņi viņš ievēroja vēl kaut ko

citu, vēl šausmīgāku. Krēsli, uz kuriem sēdēja sērojošie tuvinieki, atradās cits no cita labi ja nepilna metra attālumā, un tomēr marķīzi un Kaijetānu šķīra vesela pasaule... Tik bezgalīgs, kluss, labās audzināšanas apslāpēts naids valdīja starp abām sievietēm.

Un tad viņš piegāja pie Kaijetānas un ļoti pieklājīgi nolieca galvu. Viņa pievērsa Goijarn seju, viņš skatīja to no augšas: balti nopūderēta, tā sevišķi izcēlās melnajos plīvuros un bija ļoti sīka; melnais šķidrauts pārvilkts pār pieri līdz pašām uzacīm, kakls ietīts līdz zodam.

Goijas lūpas teica pienācīgos līdzjūtības vārdus. Bet klusībā viņš domāja: «Tu ragana, tu slepkava, ļaundare, tu dižciltīgā, visiem tu nes tikai nelaimi. Tu nogalināji manu bērnu, ko viņš tev darīja ļaunu? Tu nogalināji savu vīru, ko viņš tev darīja ļaunu? Tā ir mana nelaime, ka es iekritu tavās rokās. Bet tagad es pazīstu tevi caur un cauri, un tagad es redzu tevi pēdējo reizi. Nekad es vairs tevi neredzēšu, nekad es vairs pie tevis nenākšu. Es negribu, es to esmu apzvērējis un zvērestu turēšu.» Un, tā domādams, viņš jau zināja, ka paliks pie viņas līdz pašām mūža beigām. Un līdz ar naidu un izmisumu viņā modās mežonīgs, zemisks, triumfējošs prieks, ka viņš pazīst to arī citādu nekā šai izskatā, kāda tā te sēdēja viņa priekšā. Viņš atdzīvināja atmiņā viņas sīko, kailo augumu, kad tas drebēja viņa apkampienos. Viņš iztēlojās, kā šo lepno, neiedomājami dižciltīgo sievieti atkal sažmiegs savās rokās, kā sakodīs šīs augstprātīgās lūpas, lai tās seja beidzot nomestu savu masku, un kā šo nelietīgo, zobgalīgo acu skatiens aizplīvurosies un šīs acis aizvērsies. Viņš neglāstīs viņu, neteiks neviena glaimu un apbrīnas pilna vārda, bet paņems viņu kā pēdīgo netikli.

Tā viņš domāja un juta, kamēr runāja savus rāmos līdzjūtības un mierinājuma pilnos vārdus. Viņa acis valdonīgi iegremdējās viņas acīs. Savās acīs viņš bija uztvēris, uzkrājis, uzglabājis tik daudz cilvēciskuma, ka citi, viņa skatiena pārsteigti, bieži vien viņam — pētītājam, meklētājam — atklāja visu savu būtību. Viņš gribēja redzēt, gribēja izdibināt, kas mita šajā mazajā, nekaunīgajā, elegantajā, lepnajā, varmācīgajā galvā.

Viņa raudzījās uz Goiju, acis nenovērsdama, pieklājīgi, vienaldzīgi, kā likās zālē sēdošajiem. Bet patiesībā arī aiz viņas nosmiņķētās pieres slēpās mežonīgas domas, viņai pašai vēl labi nesaprotamas, bet līdzīgas tām, kādas bija Goijarn.

Līdz šim visu, ko Eifēmija viņai stāstīja par ļaužu valodām sakarā ar Hosē nāvi, viņa bija klausījusies tikai pa ausu galam. Tikai tagad, raudzīdamās Goijas piespiesti mierīgajā sejā, viņa pētošajās acīs, viņai kļuva skaidrs, Ka ne jau tikai pūlis tic pļāpām. Viņa nicināja Fransisko nn priecājās, ka viņš uzskata viņu par spējīgu izdarīt slepkavību. Viņa triumfēja, ka viņš, neraugoties uz sausiņam, kādas izjuta, nevar no viņas tikt vaļā. Šādas izjūta:. varā viņa ar nenozīmīgiem vārdiem

pateicās Goijam par līdzjūtību.

Viņš aizgāja, bezpalīdzīga niknuma pārņemts. Viņš licēja, ka viņa spējīga uz visu ļaunāko, tad atkal centās pārliecināt sevi, cik šāda doma neprātīga, un tai pašā laikā zināja, ka vienmēr tā domās un pret savu gribu viņai lo arī pateiks.

Pēc dažām dienām darbnīcā ieradās doņja Eifēmija un paziņoja, ka šovakar ieradīšoties doņja Kaijetāna; lai Goija parūpējoties, ka ceļā viņu neviens nesastaptu.^

No uztraukuma viņš tikko spēja atbildēt. Viņš "cieši apņēmās nerunāt ne vārda par to, kas bija noticis starp viņiem, ne ari par dona Hosē nāvi.

Viņa ieradās, cieši satinusies plīvuros. Abi klusēja, pat nesasveicinājās. Viņa noņēma šķidrautu; brūngani balta, bez smiņķa mirdzēja viņas tīkami blāvā seja. Viņš pievilka viņu sev klāt, norāva zemē uz gultas.

Arī pēc tam viņi ilgi klusēja. Viņš vairs nezināja, ko bija teicis, pēdējo reizi tiekoties, tikai neskaidri atcerējās, ko bija domājis sēru zālē Viļjabranku pilī. Tomēr tik daudz viņš zināja: viss norisinājās ne tā, kā viņš bija iedomājies, un patiesībā tā bija sakāve. Bet tā bija visai patīkama sakāve, viņš jutās noguris un laimīgs. Tad — vai tas bija pēc dažām minūtēm vai stundām — viņa teica:

— Es jau zināju, ka būs nepatikšanas. Tūlīt pēc tam, kad mēs bijām teātrī uz «Piekrāpto krāpnieku», pie manis atkal atnāca Brihida, atceries — nelaiķe istabene, un stāstīja, ka man būšot nepatikšanas. Noteikta nekā viņa neteica, pameta mani neziņā. Ja vien viņa grib, tad stāsta saprotami, bet dažreiz, lai mani kaitinātu, nepasaka neko skaidru. Lai nu kā, bet, kad nepatikšanas sākās, es nebiju pārsteigta. — Viņa runāja smalkā, skarbā, ļoti lietišķā balsī.

«Nepatikšanas!» Viņu briesmīgā ķilda, notikumi sakarā ar dona ITosē nāvi, tas viņai bija tikai «nepatikšanas». Viņa novēla visu vainu no sevis un uzvēla to liktenim.

«Nepatikšanas!» Pēkšņi viņā atkal uzliesmoja ļaunās do-tnas, kādas viņu bija pārņēmušas sēru zālē Viļjabranku pilī. Viņš atkal redzēja, kā vecā marķīze sēdēja, no Albas atvirzījusies, atstādama viņu vienu šajā vieglajā asiņu tvanā. Un, tā domādams, viņš teica pats sev, ka tas viss ir neprāts, ka tas ir pret veselo saprātu. Tomēr ļaužu tenkas, doņjas Rosālijas viņa pagrabiņa tenkas bija stiprākas par viņa saprātu. «Domā par katru vissliktāko, un tavas domas būs pareizas.»

Viņa atkal ierunājās: — Un nepatikšanas vēl nav beigušās. Mēs nevarēsim bieži satikties, man tagad jābūt ļoti uzmanīgai. Ļaudis ir neizprotami. Vai nu viņi kādam uzgavilē, nezinādami, kāpēc, vai arī nīst un nolād, nezinādami, kāpēc.

«Asins pēdas nenoslēpsi,» viņš domāja, «viņai jārunā par to, vai grib vai negrib. Bet, lai ko viņa teiktu, es neticu. Ja viņa saka, ka nav

to darījusi, es viņai neticu, bet, ja viņa saka, ka ir to darījusi, es viņai arī neticu. Jo nav nevienas citas sievietes, kas tā prot melot kā viņa, un viņa pati nekad nezina, kas ir taisnība un kas meli.»

— Tu jau arī pats to zini un esi par to bieži runājis, — viņa turpināja joprojām mierīgi un lietišķi. — Ļaunie dēmoni visiem uzglūn vai uz katra stūra, un, ja palaimējas vienam vienīgam, tad upurim uzbrūk visi kā viens. Ja es nebūtu Alba, varbūt tad tiešām svētā inkvizīcija mani notiesātu kā raganu. Vai tu pats mani neesi brīdinājis no inkvizīcijas, Frančo?

«Nerunāt!» viņš sev pavēlēja. «Es neielaidīšos nekādos strīdos. Es esmu to svinīgi apsolījies.» Bet tūdaļ viņš jau teica:

— Protams, visgudrāk būtu, ja tu aizsūtītu prom Pe-rālu. Ja doktora pie tevis vairs neredzēs, tad tenkas drīz vien noklusīs.

Kaijetāna pavirzījās nostāk, pacēlās gultā augstāk. Tā pusguļus, atbalstījusies uz elkoņiem, kaila, melno matu viļņu apņemta, viņa sēdēja un vēroja Fransisko. Tikko viņi bija gulējuši cieši viens otram blakus, bet Goija tomēr nezināja, kas noris Kaijetānas sirdī. Acīmredzot viņam būtu paticis, lai viņa atzītu savu vainu. Bet viņai nebija ne vismazākās vainas apziņas. Ja tiešām Perāls, ārstēdams donu Hosē, būtu kaut ko darījis, lai aizkavētu iecerēto ceļojumu, tad viņš to nav darījis, lai palīdzētu Kaije-tānai, bet gan tāpēc, lai ar šo muļķīgo ceļojumu dons

Mm uz. ilgāku laiku neatņemtu Perālam iespēju atrasties I- .11jt t.inas tuvumā. Pats dons Hoakīns taču savā laikā,

I ail viņš atteicās no galma ārsta amata, noteikti bija pa-I mičojis, ka tas notiekot viņa paša un nevis Kaijetānas dc| Kā gan dons Hoakīns viņu saprot daudz labāk par I i.msisko, cik daudz lepnāks viņš ir. Viņa negrib uzņem-11« •, ne pret vienu nekādus pienākumus, viņa necieš atkailini, Perāls to saprata un ne ar mazāko mājienu nelika iiumt, ka šo muļķīgo tenku dēļ starp viņiem būtu radušās I ,nlas tuvākas saites. Viņš izturējās vienaldzīgi pret šo nekaunīgo čukstēšanu un pretīgo ziņkārību.

Frančo nesapratne viņu atsvešināja un atvēsināja. Viņš bija mākslinieks, tātad viņam vajadzēja piederēt pie tiem, pie grandiem, un lielāko tiesu viņš tā ari jutās, — daudz augstāks par vienkāršo tautu. Bet tagad pēkšņi viņš no-līdēja no saviem augstumiem, kļuva šaursirdīgs un rupjš kā mūļu dzinējs. Kādās aizdomās gan viņš to turēja? Ja nu Hoakīns to būtu izdarījis, vai tad tas būtu jāpamet nelaimē viens? Viņa jutās Fransisko ļoti sveša. Taču jau nākošajā mirklī pasmējās pati par sevi. Frančo bija maho, tādu jau viņa to arī mīlēja, maho jābūt greizsirdīgam, maho kļūst rupjš, kad ir greizsirdīgs.

— Zēl, Frančo, —- viņa teica, — ka tu ienīsti Hoakīnu. Man šķiet, ka viņš tevi neienīst, un viņš ir visgudrākais vīrietis, ko es pazīstu. Tāpēc inkvizīcija izplata baumas, ka viņš cēlies no ebreju dzimtas un

ka viņš dienu un nakti domājot par dunci un indi. Viņš tiešām ir ļoti gudrs. Un drosmīgs. Tiešām žēl, ka tu viņu ienīsti.

Goija pukojās pats par sevi. Atkal lieku reizi viņš visu bija izdarījis ačgārni. Kaijetāna taču nekad neko neļāva sev iestāstīt, to beigu beigās viņam būtu vajadzējis saprast. Viņa darīja, ko gribēja, runāja un gulēja, ar ko gribēja. Neko muļķīgāku viņš nebūtu varējis izdarīt kā mēģināt noskaņot viņu pret Perālu.

Vismaz šobrīd viņš neielaidās strīdos, un viņi šķīrās kā draugi.

Nākošajās nedēļās viņi redzējās bieži. Abi nerunāja ne par savu lielo ķildu, ne par dona Hosē nāvi. Neizteiktais padarīja viņu draudzību tumšāku, dedzīgāku, bīstamāku.

Sai laikā Goija daudz strādāja. Agustīns viņam pārmeta, ka viņš strādājot tikai ar roku un aci, bet ne ar pratu. Agustīns kļuva aizvien īdzīgāks, ķildīgāks, un Fransisko atbildēja ar ļaunu ķengāšanos.

Klusībā viņš atzina, ka Agustīnarn taisnība. Bieži viņu mocīja doma par nepabeigto vecās marķīzes ģīmetni. Viņam ļoti gribējās to pabeigt.

Viņš lūdza uzzināt, vai doņja Marija Antonija nebūtu ar mieru vēl pāris reizes pozēt, lai varētu pabeigt viņas ģīmetni. Marķīzes uzdevumā viņas pārvaldnieks rakstiski atbildēja, ka tuvākajos gados viņai nebūšot brīva laika: vēstulē bija norādījums par norunāto cenu, kāda Goijam nāktos par pabeigtu darbu.

Vēstule viņu trāpīja kā pļauka sejā. Marķīze nekādā gadījumā viņu tā neaizvainotu, ja nebūtu pārliecināta par Kaijetānas vainīgumu un viņa līdzvainīgumu.

Arī Kaijetāna, kas vienmēr prata savaldīties, nobāla, kad Goija viņai to pastāstīja.

Dažas dienas vēlāk tika paziņots par ziedojumiem un dāvanām, ko sakarā ar sava vīra nāvi hercogiene Alba veltīja biedrībām un atsevišķām personām. Doktors Hoa-kins Perāls no Līrijas pils galerijas dabūja Rafaela gleznu «Svētā ģimene».

Vairāk par citiem mākslas meistariem Spānijā visos laikos tika novērtēts Rafaels, un viņa glezna «Svētā ģimene» tika uzskatīta par lieliskāko mākslas darbu, kāds jebkad atradies Ibērijas pussalā. Kāds no Albas dzimtas hercogiem, būdams Neapoles vicekaralis, šo vērtīgo gleznu bija atvedis no Nočēras, un kopš tā laika Albas uzskatīja to par savu lielāko mākslas vērtību. Šī Rafaela madonna bija Albu dzimtas.sieviešu svētā aizstāve. Ja doņja Kaijetāna aizdomās turētajām ārstam veltīja šādu, patiesību sakot, karalisku dāvanu un turklāt zināmā mērā kā sava vīra novēlējumu, tad tas varēja nozīmēt tikai to, ka viņa pati personīgi uzņēmās ārsta aizsardzību. Ja vainīgs bija viņš, tad vainīga arī viņa pati.

«Nezaudēt mieru,» Goija sev pavēlēja, kad Migels un Agustīns viņam pavēstīja par šo jauno, nedzirdēto Kaijetānas soli. Viņš juta, ka

tuvojas milzīgais sarkanmelnais vilnis, no kura viņš tik ļoti baidījās, un ka viņš zaudēs dzirdi. Goija sasprindzināja visu savu gribas spēku. Vilnis sašķīda, viņu nesasniedzis — viņš varēja dzirdēt, ko citi runāja. Viņš paskatījās uz svēto Atočas jaunavu un pārmeta krustu. Sī sieviete, tik nekaunīgā kārtā atdodama savu svēto aizstāvi, izaicina debesis. Viņa izaicināja marķīzi, karalieni, inkvizīciju, visu Spāniju. No tā visa, ko mii.i bija darījusi, šis solis bija visvieglprātīgākais, lepnā*' kais, muļķīgākais, lieliskākais.

Cioiju māca lielas bailes par viņu un par sevi. Viņš nebija gļēvs, viņu atzina par drosmīgu, bet viņš zināja, tas ir bailes. Viņš domāja par to, ka bieži krodziņā nemanot bija vērojis toreadoru Pedro Romēro un ka bieži \ iņš tad bija redzējis, cik daudz baiļu mīt šai drosmīgajā vira, viņa acīs, viņa vaibstos, viņa kustībās. Un cik bieži viņam pašam vajadzēja pārvarēt savas bailes. Briesmas uzglūnēja ikvienam no katra kakta, aiz katra stūra. Kaķis, kad tas ēd, vienmēr skatās apkārt, vai tikai netuvojas ienaidnieks, un no tā var mācīties. Ikviens, kas nebūs piesardzīgs, aizies bojā. Bailes ir nepieciešamas, ja negrib aiziet bojā, ja grib noturēties virspusē.

Viņa, Kaijetāna, bija Dzimusi tai augstā kārtā,

Kuras ļaudis nepazina Bailes tas, kas stindzināja,

Nomocīja visus, kuri Citā — zemā kārtā bija Piedzimuši. Un viņš Albu Apbrīnoja, apskauzdams, ka Viņa bija īsta, vienmēr īsta — neprātīga un bez Bailēm. Viņa paša sirds gan Šķita raižu pilna, sīka Līdzās viņas brīvajai un Jūtu bagātajai sirdij.

Nu viņš necieta vēl vairāk Nīsto ārstu Hoakīnu Un vēl dziļāk apzinājās,

Ka ne mūžam netiks vaļā No šīs sievietes.

26

Līdz šim Madrides iedzīvotāji bija skatījušies uz hercogieni Albu kā uz mīlīgu un izlutinātu bērnu un visur, kur vien viņa parādījās — uz ielas, teātrī, cirkā, — viņai uzgavilēja tāpēc, ka viņa, tik dižciltīga dāma, izturējās kā maha un nevairījās no vienkāršās tautas. Bet tagad, kad viņa Rafaela Madonnu, šo vērtīgo un svēto mākslas darbu, bija uzdāvinājusi cilvēkam, kas bija viņas vīra slepkava, tautas noskaņojums mainījās. Tagad viņu pielīdzināja svešzemniecei, itālietei, tagad viņa pārvērtās par dižciltīgo, kas, izmantojot savas privilēģijas, atļaujas jebkuru nekaunību. Tagad vairs nebija šaubu, ka doktors Perāls ar melnās maģijas palīdzību nogādājis pie malas nelaimīgo jauno hercogu, un visi gaidīja, ka svētais tribunāls šo notikumu noskaidros.

— Kas gan to būtu gaidījis no doņjas Kaijetānas, *chérie*! — dons Manuels teica, spēlēdams ar Pepu kārtis.

— Jau tas vien, ka viņa kompromitēja sevi ar mūsu draugu Fransisko, bija par traku. *Ce n'est pas une bagatelle, ça*[14]

Pret Kaijetānu Pepa izjuta apbrīnu. Viņai imponēja, ka Šī sieviete atklāti un spītīgi apliecina savu mīlu. Pepa iemeta skatienu kārtīs, brīdi padomāja, izspēlēja.

— Dāmas cēlums taču atklājas tikai tad, — viņa teica,

— ja tā ar cieņu prot atbildēt par saviem darbiem; man liekas, ka jūs pret hercogieni un ārstu ievadīsiet tiesas izmeklēšanu.

Uzsākt izmeklēšanu nebija dona Manuela nodoms. Tas nebūtu gudri darīts; jo droši vien citi grandi Albu aizstāvētu. Tā bija doņjas Marijas Luīzes darīšana, vai uzsāki savas ienaidnieces vajāšanu vai ne. Viņš nevēlējās iejaukties. Viņš izspēlēja savu kārti, ļāva Pepai uzvarēt, neatbildēja.

Taču doma par Albu nedeva viņam mieru. Nekaunīgais žests ar Rafaela gleznu bija jauns pierādījums, cik neizsakāmi augstprātīgi bija šie Albas. Turklāt taisni tagad tiem bija maz pamata tādiem būt. Liktenis viņiem bija cirtis sāpīgus sitienus. Vīrs, kas nebija atbildējis uz viņa «tu», gulēja zem zemes, un patīkami nejutās arī doņja Kaijetāna. Nebija viegli elpot asiņu smaržu, kas tagad virmoja ap viņu.

Viņu vilināja pašam pārbaudīt, vai viņa vēl aizvien ir tikpat lepna, spīva un augstprātīga.

Mākslas, sevišķi tēlotājas mākslas veicināšana tika uzskatīta par Spānijas grandu pienākumu un privilēģiju, un dižciltīgo kungu un dāmu patīkamākā nodarbošanās bija savstarpējo mākslas darbu apmaiņa. Sevišķi par mākslas <1.11 liicm rūpējās sēru laikā, lai izklaidētu etiķetes noteiktā .<• i ii laika garlaicību.

Manuels ieradās pie doņjas Kaijetānas ar vizīti. Vēlreiz i/tcica

savu nožēlu par nelaimi, kas bija viņu piemeklē-ļii i Tad atklāja sava apmeklējuma nolūku. Viņa personīga gleznu kolekcija esot nabaga ar itāliešu meistardarba m; tādās pašās domās esot arī viņa padomdevēji dons A\i els un abats dons Djēgo, kurš diemžēl tagad neesot •.oit. Bet viņam piederot daudz ievērojamu spāņu gleznu. Varbūt doņja Kaijetāna varētu apmainīt vienu vai otru itāliešu darbu pret kādu Grēko vai Vclaskesa gleznu. Dons Manuels sēdēja, pārlicis vienu kāju pār otru, un ar mazajām acīm, kas mirdzēja skaistajā, mazliet robustajā sejā, pārdroši un ar uzvarētāja iabpatiku nopētīja Kaije-lanu no galvas līdz kājām.

Gleznas «mainīt» viņai esot pretīgi, Alba atbildēja, lai gan, kā liekoties, zaudētāja viņa nebūtu; viņai esot draugi — lieli mākslas pazinēji, piemēram, viņas ģimenes ārsts doktors Perāls un galma gleznotājs dons Fransisko Goija. Un tomēr viņa neuzskatot sevi par kolekcionāri, gleznas viņai tikai darot prieku, un viņa nevarot ne iedomāties, ka vajadzētu uzklausīt «padomus», vienalga, kas tos arī dotu.

— Bet man sagādās prieku, — viņa pabeidza, — nosūtīt jums no manas galerijas vienu vai otru itāliešu darbu, un, ja kādreiz man būs nepieciešams jūsu pakalpojums, tad es jums atļaušu revanšēties.

Manuels jutās pazemots, Kaijetāna bija likusi saprast, ka viņš, pēc izcelšanās plebejs, arī mākslas mecenāta lomā neuzvedas kā īsts grands. Viņa bija izturējusies augstprātīgi arī šai situācijā, kad viņai īpaši būtu bijis iemesls censties iemantot tā labvēlību. Varbūt tomēr vajadzētu dot mājienu inkvizīcijai, ka no valdības puses netiks likti ceļā nekādi šķēršļi, ja pret doktoru Pcrālu uzsāktu izmeklēšanu.

Bet, pirms Manuels bija izšķīries, ko darīt, viņš saņēma gandarījumu.

Jau pēc aizdomīgās dona Hosē nāves doņja Marija Luīze pārlika, vai viņai nebūtu jāsoda Alba un kopā ar to arī ārsts, kas tik pārdroši bija noraidījis viņas augstsirdīgo piedāvājumu. Politiski apsvērumi bija viņu no tā atturējuši. Karš ar Angliju vedās slikti, no neapmierinātajiem grandiem vajadzēja prasīt aizvien vairāk un vairāk naudas kara izdevumiem; šādos apstākļos muižniecība būtu uzskatījusi par izaicinājumu, ja karaliene atklāti parādītu savu nelabvēlību tāda ranga dāmai kā Kaijetāna Alba. Bet tagad, kad Rafaela gleznas atdāvināšana bija radījusi sašutumu arī grandos, viņa varēja nekauņu saukt pie kārtības, nebaidoties no protestiem. Doņja Marija Luīze uzaicināja atraitni hercogieni Albu ierasties Aran-huesā, kur patlaban uzturējās galms.

Karaliene pieņēma Albu savā darbistabā — gaišā, omulīgā telpā. Sienas bija pārvilktas ar baltu damastu, krēslus sedza tādas pašas drānas apvalki. Rakstāmgalds bija šausmīgajā nāvē mirušā Luija Sešpadsmitā dāvana, to no visdārgākā sarkankoka bija izgatavojis

slavenais Plivinē, ar vissmalkākajām inkrustācijām izgreznojis Dipēns, bet nelaiķa karalis pats izgatavojis sarežģītu atslēgu. Pie šī galda nu sēdēja karaliene, tērpusies grezni, vasarīgi, viņai iepretim — dziļās sērās Kaijetāna; abas dāmas dzēra limonādi ar ledu.

— Man jau reiz vajadzēja jūs lūgt, mana mīļā, — Marija Luīze teica, —- parūpēties par to, lai par jūsu uzvešanos vairs netenkotu. Manu labo padomu jūs diemžēl neesat uzklausījusi un neesat arī apsvērusi, cik neglītas pļāpas varētu izraisīt jūsu nepārdomātā augstsirdība, kādu parādījāt savam ārstam.

Nevainīgā izbrīnā Kaijetāna skatījās viņai atklāti acīs.

— Visvienkāršākais, protams, būtu, — Marija Luīze turpināja, — nodot doktora Pcrāla lietu rūpīgai izmeklēšanai. Un, ja es karali lūdzu atteikties no šādas izmeklēšanas, tad tas notika tikai jūsu labad, doņja Kaijetāna. Izsakoties precīzāk — es būšu atklāta —, runa nav par jums, bet gan par tiem, kas pēc jums mantos Albu vārdu.

— Es nesaprotu ne vārda, *madame,* — Kaijetāna atbildēja, — taču nojaušu, ka esmu ieguvusi jūsu majestātes nelabvēlību.

Karaliene, it kā Kaijetāna nemaz nebūtu runājusi, turpināja. — Jūs, mana mīļā, acīmredzot negribat vai arī nespējat šo cēlo vārdu sargāt tā, kā to prasa jūsu pienākums. Tāpēc man jums jāpalīdz.

— Es nelūdzu no jums šo palīdzību, majestāte, — Alba atteica, — es to nevēlos.

— Jums par atbildi nekad nav ilgi jādomā, doņja Kaijetāna, — karaliene atbildēja, — bet redziet, pēdējais vārds tomēr pieder man. — Viņa bija nolikusi savu limo-mīdos kausu pie malas un spēlējās ar spalvu, kas viņas vārdus spēja pārvērst par pavēli, pret kuru vairs nebija iespējami nekādi iebildumi. — Vai nu jūs gribat, vai ne, — viņa paskaidroja, — bet es jūs pasargāšu no jaunām tenkām. Es iesaku jums uz kādu laiku atstāt Madridi, ~ viņa teica un piebilda: — Kamēr beigsies sēru laiks.

Visu sēru laiku! Jau no tā mirkļa, kad viņai tika pavēlēts ierasties Aranhuesā, Kaijetāna bija sapratusi, ka viņu izraidīs. Bet, ka izraidīšana ilgs trīs gadus — tik garš sēru laiks bija noteikts pirmā ranga granda atraitnei, — lo viņa nebija domājusi. Trīs gadus prom no Madrides! I rīs gadus bez Frančo!

Doņja Marija Luīze viņu vēroja, vēl arvien spēlēdamās ar liktenīgo spalvu; viņa bija mazliet pavērusi lūpas, kļuva redzams dimanta zobu mirdzums. Uz mirkli Kaijetāna nobāla, taču tūlīt savaldījās, tā ka karaliene diezin vai paspēja pamanīt viņas samulsumu.

— Jums ir trīs nedēļas laika sagatavoties, mana mīļā, — karaliene teica, tik dziļi izbaudīdama savu triumfu, ka viņas balss skanēja gandrīz laipni. Alba šobrīd šķietami pilnīgi vienaldzīgi piecēlās, zemu paklanījās, pateica parastos vārdus «Pateicos majestātei par gādību!» — un saskaņā ar etiķeti noskūpstīja karalienei roku; tā bija labi kopta,

tukla, gandrīz bērnišķīga, rotāta daudziem gredzeniem.

Par notikušo Kaijetāna paziņoja Fransisko.

— Redziet, man bija taisnība, — viņa nobeidza mazliet piespiesti jautri, — itālietei nav gluži tik plašs vēriens, kā jūs viņu gleznojāt.

Goija satrūkās. Kaijetāna izraidīta! Kaijetāna izraidīta no Madrides! Šis notikums pārmainīs visu viņa dzīvi. Kaijetāna, bez šaubām, gaidīja, ka viņš to pavadīs trimdā. Tas bija vilinoši dzīvot kopā ar Kaijetānu kādā no viņas muižām, prom no galma kņadas, prom no Madrides burzmas, prom no ziņkārīgā pūļa skatieniem. Bet viņš bija karaļa gleznotājs, akadēmijas prezidents, viņš varēja, ja vien vispār tas bija iespējams, tikai uz pavisam īsu laiku aizbraukt no Madrides. Viņš bija samulsts. Taču šai neziņas brīdī, šajās laimes gaidās un atbildības sajūtā iegai-lējās slepens lepnums, ka galu galā viņš ir tas, kas iejaucies šīs augstprātīgās, šīs dižciltīgās sievietes liktenī.

Bet viņš vel pats ar sevi nebija licis skaidrībā, kad viņa teica:

— Man šķiet, ka nav nemaz tik slikti dzīvot pilnīgi neatkarīgi. Turklāt ar apziņu, ka Madrides tenkas mani sasniegs tikai tad, kad tās jau būs aizmirstas.

Beidzot taču arī viņam bija kaut kas jāsaka.

— Uz kurieni jūs brauksiet? — viņš muļķīgi jautāja.

— Vispirms es palikšu šeit, — viņa atbildēja un, kad viņš apstulbis blenza uz viņu, paskaidroja: — Es gribu piespiest karalieni likt lietā spalvu. Viņai vajadzēs piesūtīt man karalisku rīkojumu. Es braukšu tikai tad, kad saņemšu *carta orderi.*

Fransisko beidzot bija izšķīries.

— Vai es drīkstu jūs pavadīt, Kaijetāna?' — viņš neveikli jautāja, lepodamies ar savu drosmi. Taču savā zemnieka viltībā viņš jau pirms tam bija apsvēris, ka ausu slimība viņam būs labu labais iemesls lūgt atvaļinājumu.

— Protams, jūs brauksiet līdz! — viņa apmierināta iesaucās.

Bet viņš uzgavilēja: — Tas ir lieliski! Par to doņja Marija Luīze noteikti nav padomājusi, ka viņa mums izdara pakalpojumu.

Bet Marija Luīze bija par to padomājusi. Uz Goijas lūgumu piešķirt atvaļinājumu atbildēja pirmais kambarkungs, un proti — lai akadēmijas prezidenta kungs atliekot atvaļinājumu uz vēlāku laiku. Karalis esot nodomājis viņam dot lielāku pasūtījumu. Viņš tiekot lūgts ierasties Aranhuesā uz sīkām pārrunām ar majestātēm.

Kaijetāna, visu dzirdot,

Nobālēja. «Ak, šī sieva Zemiskā,» tai izspruka. Bet Tūdaļ viņa savaldījās.

«Vienu mēnesi,» tā teica,

«Arī divus viņa tevi Aizkavēs. Tu ieradīsies Vēlāk. Un mūs' laimei taču Pietiks laika. Nekavējies!

Strādā labi! Glezno to tik Līdzīgu, cik iespējams! Jā.»

Bilda viņa nikna, smaidot.

«Uzglezno jel to pavisam Līdzīgu, šo savu melno Mahu!»

Iri atlies Aranhuesā, Goija tūdaļ tika aicināts pie karaļa. Valdnieks patlaban bija savu jaunāko bērnu — infanta Fransisko de Paulas un infantes Marijas Izabellas sabied-nhā, un viņi izklaidējās, raudzīdamies, kā rotaļu kuģis peld pa *La Rla* kanālu. Varēja redzēt, ka pašam karalim par rotaļlietu bija lielāks prieks nekā bērniem.

— Skatieties, don Fransisko, — viņš uzsauca gleznotajam, — tas ir manas fregates *Santisima Trinidad* precīzs atdarinājums! Pati fregate šobrīd, domājams, šķērso Dienvidķīnas jūru pie manām Filipīnu salām. Protams, tādos apstākļos kā šodien neko vairs nevar skaidri zināt; angļi, šķiet, sabiedrojušies ar pašu nelabo. Bet mūsu lepnajai fregatei te toties gājis gludi. Caur Taho un pa kanālu mēs to apdzinām apkārt visai Islai. Palieciet tepat un paspēlējieties kopā ar mums! — viņš aicināja Goiju.

Aizsūtījis beidzot bērnus prom, karalis pastaigājās ar savu gleznotāju pa dārzu, tuklais karalis smagi čāpoja pa priekšu, bet Fransisko turējās pussoli iepakaļ. Alejas bija nepārredzami garas, augsto koku zari veidoja plašu lokveida lapu jumtu, caur kuru vietvietām izspraucās saules stari.

— Paklausieties labi uzmanīgi, mans mīļais, kā esmu nodomājis jūs izmantot, — karalis sāka Goijam skaidrot, — tā riu sagadījies, ka šai skaistajā maija mēnesī visi mani tuvinieki sapulcējušies te, Aranhuesā. Un tad man ienāca prātā doma: jums jāuzglezno mūs visus kopā, don Fransisko, vienā gleznā.

Sai dienā Goija dzirdēja labi, un majestātēm bija skaļa balss. Tomēr viņam likās, ka ir pārklausījies. Jo tas, ko viņš izprata no karaļa vārdiem, bija vienreizēja, pasakaina laime, un viņš baidījās, ka ta varētu izgaist, ja viņš par daudz steidzīgi to tvertu.

Reti kādam karalim rodas patika pozēt gleznotājam kopā ar visu ģimeni. Augstdzimušām personām trūkst pacietības, un, ja vienam bija brīvs laiks, tad aizņemts bija otrs. Tikai sevišķi augsti novērtēti meistari drīkstējuši gleznot šādus grupu portretus, kopš Migela van Loo laikiem — neviens.'

— Es esmu iedomājies tā, — dons Karloss turpināja skaidrot. — Jūs radīsiet kaut ko skaistu, omulīgu un

tomēr cieņas pilnu, tāpat kā Filipa Ceturtā gleznā, kur mazā infante sniedzas pēc ūdensglāzes un viens no puišeļiem sper ar kāju sunim. Vai arī kā mana vectēva Filipa Piektā gleznā, kur visi tik omulīgi sēž kopā. Es, piemēram, varētu salīdzināt savus pulksteņus vai arī spēlēt vijoli. Karaliene lasa, mazākie bērni ķersta cits citu. Visi patīkami izklaidējas, un tomēr viss ir cieņas pilns. Jūs jau saprotat, don Fransisko!

Dons Fransisko saprata. Bet viņš visu iedomājās citādi. Žanra gleznu, nē, nekad! Taču viņš bija piesardzīgs, viņš negribēja izpostīt savas brīnišķīgās izredzes. Viņš godbijīgi teica, ka esot pateicīgs karalim par dāvāto uzticību un par neparasto pagodinājumu. Viņš lūdzot vienu vai divas dienas laika pārdomām, pēc tam atļaušoties majestāti iepazīstināt ar saviem projektiem.

— Piekrītu, mans mīļais, — Karloss atbildēja. — Es nekad nesteidzos, un Aranbuesā jau nu nepavisam ne. Ja jums kaut kas ienāk prātā, ziņojiet par to doņjai Marijai un man.

Sai dienā un arī nākošajā sabiedriskais Goija vairījās no ļaudīm. Nogrimis domās, no laimes gandrīz apmāts, nedzirdēdams vai arī negribēdams dzirdēt, kad viņu uzrunāja, viņš staigāja pa gaišo, svinīgi jautro Aranhuesas pili, klaiņoja pa brīnišķīgajiem dārziem, zem *Calle de Al-hambra* un *Calle de los Embajadores* koku lapotnes arkām, pāri tiltiem un tiltiņiem, garām grotām un strūklakām.

Kaut ko «omulīgu», nē, no tā majestātei vajadzēs atteikties. Van Loo «Filipa Piektā ģimenes» samāksloti dabiskais grupējums bija tikai muļķīga izrāde, bērnišķīgs savārstījums, tik zemu viņš negribēja krist. Un Velaskesa «Galma dāmas», viņa «Menīnas», protams, bija augstākais, ko sasniegusi spāņu gleznieciības māksla, viņš apbrīnoja šo gleznu. Bet viņam bija sveša tās stingā jautrība. Kā arvien, viņš negribēja ne ar vienu sacensties, ar lielo Velaskesu tikpat maz kā ar neievērojamo van Loo. Viņš gribēja sacensties tikai pats ar sevi; viņa gleznai vajadzēja būt Fransisko Goijas gleznotai — un neviena cita.

Otrā dienā viņa acu priekšā kā no liela attāluma neskaidri tēlojās tas, ko viņš gribēja gleznot. Bet viņš neiedrošinājās to apskatīt tuvāk, lai redzētais nepazustu. Domādams un sapņodams par neskaidro, tālumā vizošo ainu, viņš likās gultā un iemiga.

Olrā rītā pamodies, viņš skaidri zināja, ko gleznos. Iedomātie tēli stāvēja viņa priekšā, tie bija tikpat kā rokam tverami. Viņš pieteicās pie majestātēm. Pastāstīja par avu izdomu, vairāk runādams ar doņju Mariju Luīzi nekā ar donu Karlosu. Kautrīgi viņš paskaidroja, ka viņam izdošoties attēlot katoliskās majestātes vislabāk tad,; ja drīkstēšot izcelt to reprezentablo, neparasti cienīgo, ko izstarojot pašas augstības. Viņš baidoties no pārāk samākslotas nepiespiestības, kas varētu radīt iespaidu, it kā būtu attēlota tikai muižnieku vai pat pilsoņu ģimene. Tāpēc viņš gribētu godbijīgi izlūgties no majestātēm pavēli — radīt iecerēto ģimenes gleznu reprezentablu. Karaliskās ģimenes locekļi jāglezno tādi, kādus tos radījusi dieva žēlastība, proti, kā jau karaļi un infanti. Viņiem jābūt attēlotiem vienkārši, bet visā spožumā.

Dons KarloSs jutās vīlies. Viņš nelabprāt atteicās no idejas redzēt sevi uz audekla ar pulksteņiem rokā un vijoli uz galda. Var jau būt — tas nebija sevišķi karaliski, ja viņš liek gleznot sevi tik omulīgā pozā,

bet šādu rīcību varēja attaisnot ar to, ka ģimenes vidū arī valdnieks izturas kā privātpersona. No otras puses, viņa galma gleznotāja priekšlikums ļāva viņa iztēlei no jauna skaidrāk radīt priekšstatu, kas viņu pēdējās nedēļās jau daudzkārt bija nodarbinājis. No Parīzes bija saņemti slepeni ziņojumi, ka tur gatavojoties rojālistu sazvērestība, un dons Ma-nuels bija licis saprast, ka, šo kustību veikli atbalstot, franču tauta varētu viņam, donam Karlosam, kā Burbonu nama galvai piedāvāt Francijas troni. *«Yo el Rey de las Espatīas y de Francia,»*[15] viņš domās atkārtoja. Ja viņš ar savu spēcīgo augumu un cieņas pilno galvu stāvēs tuvinieku vidū lepnā uniformā ar mirdzošām lentām un ordeņiem un ja viņš dedzīgi domās: *«Yo el Rey»,* tad šim galma gleznotājam noteikti būs iespējams attēlot uz audekla viņa varenuma atspulgu.

— Man šķiet, jūsu ideja nav slikta, — karalis paziņoja Goija atvieglotu uzelpoja. Karalieni Goijas vārdi tūlīt bija pārliecinājuši. Viņa bija reprezentatīva, tādu Goija viņu jau bieži bija gleznojis, un savējo vidū viņa, bez šaubām, atstās vēl reprezentablāku iespaidu. Bet vai Goija visu nebija iecerējis pārāk vienkārši?

— Kā jūs to iedomājaties, don Fransisko, — viņa jautāja diezgan laipni, tomēr vēl aizvien šaubīdamās. — Visi vienā rindā? Vai tas nebūs pārāk vienmuļi?

— Ja jūs būtu tik žēlīga, seņjora, — Goija atbildēja, — un atļautu izmēģināt, tad, es ticu, jūs būtu apmierināta.

Pēc tam tika norunāts, ka nākošajā dienā karalis un viņa ģimenes locekļi sapulcēsies Zaļajā galerijā, visi parādes tērpos, un tad arī galīgi izlems, kā donam Fransisko jāglezno Karlosa Ceturtā ģimene.

Otrā dienā visi spāņu Burboni, veci un jauni, ieradās Zaļajā galerijā: kāda galma dāma stīvi un piesardzīgi turēja uz rokām karaliska zīdaini, kuru acīmredzot arī vajadzēja uzgleznot. Karaliskās augstības stāvēja un sēdēja saules staru gaiši apmirdzētajā zālē ar lielajiem logiem. Abi visjaunākie infanti, divpadsmit gadus vecā Izabella un sešus gadus vecais Fransisko de Paula, skraidīja pa zāli. Visi bija tērpušies parādes ģērbos, kas spilgtajā priekšpusdienas gaismā atstāja neparastu iespaidu. Gar sienām drūzmējās daudzie galminieki. Zālē valdīja troksnis un tai pašā laikā apjukums. Šādi sagatavošanās darbi galma ceremoniju grāmatā nebija paredzēti.

Doņja Marija Luīze sāka rīkoties:

— Te nu mēs esam, don Fransisko, — viņa teica, — tagad uzgleznojiet kaut ko skaistu.

Goija tūlīt ķērās pie darba. Pašā vidū, starp abiem visjaunākajiem bērniem, divpadsmit gadus veco un sešus gadus veco, viņš nostādīja karalieni; pie viņas kreisās rokas, stipri priekšplānā, ierādīja vietu resnajam donam Karlosam. Sī grupa izveidojās it kā pati no sevis. Sastādīt otru grupu izdevās vienkārši. Tajā bija neuzkrītoši skaistā

infante Marija Luīze ar savu zīdaini, kuru viņai, dziļi paklanīdamās, bija pasniegusi galma dāma, pa labi stāvēja viņas vīrs Pannas troņmantnieks, — gara auguma kungs, kas labi aizpildīja viņam ierādīto vietu. So grupu ar centrālo saistīja vecais infants dons Antonio Paskvāls, karaļa brālis-, kas bija viņam smieklīgi līdzīgs, pārējie trīs Burboni aizņēma gleznas kreiso pusi; tur bija troņmantnieks dons Fernando, sešpadsmit gadus vecs jauneklis ar neizteiksmīgu, tomēr diezgan skaistu seju, viņa jaunākais brālis dons Karloss un viņu krustmāte, karaļa vecākā māsa, ļoti negiīta doņja Marija Hosela. Tā bija bērnišķīgi vienkārša kompozīcija, un Goija jau paredzēja, ka

lo katrā ziņā nepelnīti pels: taču taisni tāda viņam bija vajadzīga, lai sasniegtu iecerēto mērķi.

— Pagaidiet! Pagaidiet! — karalis pavēlēja. — Vel taču ir divas infantcs, kuru te nav, — un viņš paskaidroja pārsteigtajam Goijam: — Mana vecākā meita — princese pavaldone Portugālē un neapolitāniete — mana troņmantnieka nākošā laulātā draudzene.

— Vai jūsu majestāte pavēl, — Goija jautāja, — lai es šīs karaliskās augstības gleznoju pēc viņu ģīmetnēm vai arī pēc aprakstiem?

— Dariet, kā gribat, — karalis atbildēja. — Galvenais, lai viņas būtu uzgleznotas.

Bet tad balsi pacēla dons Fernando, Astūrijas princis, troņmantnieks. — Es nezinu, — viņš sabozies rupjā balsi stostīdamies teica, — vai man pienākas stāvēt kaktā. Galu galā es taču esmu Astūrijas princis. Kāpēc mazajam, — un viņš norādīja uz sešus gadus veco, — jāstāv vidū, bet man kaktā? — Pagriezies vairāk pret karali nekā pret princi, Goija atvainodamies pacietīgi atbildēja:

— Man šķiet, ka no mākslinieciskā viedokļa būtu vēlams, ja starp viņas majestāti un majestāti stāvētu nevis lielāka auguma infanls, bet gan mazāks, tad labāk izceltos viņa majestāte.

— Nesaprotu, — dons Fernando kurnēja, — kāpēc nerēķinās ar manu cieņu.

Karalis paskaidroja: — Tāpēc, ka tu esi tik garš! — Bet Marija Luīze stingri pavēlēja: — Klusēt, don Fernando!

Goija mazliet atkāpās un aplūkoja brīva rinda stāvošos Burbonus.

— Vai es drīkstu majestātes un karaliskās augstības lūgt, — viņš pēc brītiņa teica, — pāriet uz citu zāli? Man vajadzīga gaisma no kreisās puses, — viņš paskaidroja, — ļoti daudz gaismas, kas kreisajā pusē kristu no augšas uz apakšējo stūri pa labi.

Marija Luīze tūlīt saprata, ko Goija vēlas.

— Iesim uz Ariadnes zāli, — viņa ieteica. — Tur, man šķiet, jūs atradīsiet, ko vēlaties, don Fransisko.

Spožais pūlis sarosījās un ar troksni, skanot solu dipoņai, devās cauri visai pilij — pa priekšu lielais karalis un izgreznotā karaliene,

aiz viņiem neglītie vecie un glītie jaunie infanti; gājienu noslēdza galma kungi un dāmas. Viņi virzījās cauri zālēm un gaiteņiem uz Ariadnes zāli.

Tur bija vajadzīgais gaismas tonējums. Gaisma kreisajā pusē plūda iešķērsām no augšas, tā, kā Goija vēlējās, un milzīgās gleznas, kas karājās pie sienām un attēloja mitoloģiskas ainas, pazuda krēslā.

Te nu stāvēja karalis, karaliene un prinči, bet viņiem priekšā Goija. Viņš vērās tajos ar nevaldāmām radīšanas alkām, viņa acis tos uztvēra, pievilka sev klāt, uzsūca sevī. Viņš skatījās ilgi — kritisku, asu, stingru skatienu, zālē valdīja klusums, un galminiekiem likās, ka šeit patlaban notiek kaut kas nepiedienīgs: tāda pavalstnieka skatīšanās uz savu karali un viņa ģimeni ir nekaunīga, musinoša, un to nedrīkst pieļaut. Bez tam Goija — viņš pats nebūtu varējis pateikt, kāpēc — pretēji galma etiķetei un pretēji savam paradumam šodien bija ģērbies darba uzvalkā.

Un yiņš pat vēl atļāvās teikt: — Man ir vēl divi lūgumi. Ja viņa karalisko augstību mazo inīantu varētu ietērpi koši sarkanās drānās, tad tas nāktu par labu kā jūsu majestātēm, tā viņa karaliskajai augstībai. Bez tam visas gleznas kopskats kļūtu īpaši labs, ja viņa karaliskā augstība troņmantnieka kungs būtu tērpies nevis sarkanā, bet gaiši zilā ģērbā.

— Sī sarkanā krāsa ir tāda pati kā manai ģenerāļa uniformai, — dons Fernando dedzīgi protestēja, — tā ir mana mīļākā krāsa.

— Tu tērpsies zilā, — karaliene sausi teica.

Bet dons Karloss rāmi piebilda: — Varbūt, ja donam Fransisko nebūs iebildumu, tu varēsi uzlikt vairāk lentu un piespraust vairāk ordeņu, arī Zelta Aunādas ordeni.

— Viņa karaliskā augstība troņmantnieka kungs, — Fransisko nomierinādams sacīja, — stāvēs spilgtā gaismā. Viņa ordeņi un lentas mirdzēs sevišķi koši.

Uzmetumu Goija pagatavoja ātri. Tad paskaidroja, ka viņam vajadzēšot lūgt karaliskās augstības pāris reižu pozēt vēl atsevišķi pa vienam vai mazās grupās. Visus ģimenes locekļus sapulcēt viņam vajadzēšot vairs tikai vienu vienīgu reizi, proti, lai izgatavotu pēdējo lielo krāsu uzmetumu.

— Norunāts, — apsolīja karalis.

Arī šai naktī Goija negulēja labi. Nē, viņš vis neglez-noš kaut kādus muļķīgus jokus kā van Loo, un neviens ņedrīkstēs teikt, ka Goijam nav atļauts tas, kas bija atļauts Velaskesam. «Velaskess ir liels, un viņš ir miris,»

Goija domāja gandrīz ar triumfu, «un tagad ir citi laiki, un es neesmu mazs, un es esmu dzīvs.» Bet, sirdī gavilēdams, viņš tumsā skaidri redzēja, ko grib gleznot; viņš redzēja krāsu kontrastus, viņš tās piespiedīs kļūt par harmonisku veselu, viņš redzēja visu zaigojošo,

spīguļojošo saskaņu un šīs fantastiskās mirgoņas vidū — cietas, kailas un skaidras sejas.

Pirms vēl Goija paspēja ķerties pie atsevišķām skicēm, viņu aicināja pie karaļa intendanta, kambarkunga marķīza de Arisas, kas viņu pieņēma karaļa mantziņa dona Rodrigo Solēra klātbūtnē.

— Man galma gleznotāja kungam jāsniedz dažas ziņas, — marķīzs teica; viņš runāja pieklājīgi, bet it kā tukšai telpai, nemaz nelūkojoties uz Fransisko.

— Lai gan ir zināms pamats uzskatīt viņas augstību doņju Mariju Antoniju, Neapoles troņmantnieci, par viņa karaliskās augstības troņmantnieka dona Fernando saderināto, sarunas tomēr starp augstajām līguma slēdzēju pusēm vēl nav pilnīgi pabeigtas, tā ka iespējamas arī dažas pārmaiņas. Tāpēc vēlams, lai galma gleznotāja kungs augstdzimušās līgavas sejas pantus gleznotu mazliet nenoteiktus, tā sakot, it kā anonīmus, lai dispozīcijas maiņas gadījumā galma gleznotāja uzgleznotā figūra varētu iemiesot kādu citu augsti stāvošu sievieti. Vai galma gleznotāja kungs ir mani sapratis?

— Jā, ekselence, — Goija atbildēja.

— Tad vēl pavēlēts ņemt vērā, — marķīzs de Arisa turpināja,— ka gleznojamo augsto personu skaits, ieskaitot nākošo Parmas troņmantnieku, tas ir, zīdaini, un klāt neesošās infantes, ir trīspadsmit. Pats par sevi saprotams, ka gleznojamām augsti stāvošām personām nav nekā kopēja ar māņticību, ko, protams, nevar teikt par visiem iespējamiem skatītājiem. Sī iemesla dēļ tiek ieteikts, lai galma gleznotāja kungs, kā tas jau darīts agrāk līdzīgos gadījumos, uzgleznotu arī pats sevi, protams, neuzkrītoša veidā. Vai galma gleznotāja kungs mani ir sapratis?

Goija sausi atbildēja: — Ceru, ka sapratu, ekselence. Pavēlēts, ka gleznas malā, ēnā, jābūt arī manam attēlam gleznotāja pozā.

— Paldies galma gleznotāja kungam, — marķīzs atteica, — galma gleznotāja kungs ir sapratis.

Goija iegrima domās. Viņš atcerējās, kā Velaskess bija attēlojis sevi gleznā «Karaliskā ģimene», protams, ne pašpārliecinātu, taču dižu, un nekādā gadījumā ēnā, un tad karalis Filips Velaskesam uz krūtīm pašrocīgi bija uzgleznojis Santjāgo krustu. Viņš, Fransisko, gleznos sevi ēnā, bet arī tad viņš būs labi redzams, un karalis viņu bagātīgi atalgos, varbūt ne ar tādu šarmu un dons *Felipe* Velaskesu, bet viņu beidzot iecels par pirmo gleznotāju; par to vairs nebija nekādu šaubu, ja nu reiz viņam bija uzticēts šis lielais, grūtais uzdevums. Viņš nopelnīs šo titulu godam.

— Atliek vēl vienoties par honorāru, — mantzinis dons Rodrigo Solērs pieklājīgi ierunājās, un Fransisko tūdaļ pārņēma viņa zemnieciskā mantkārība; viņš nolēma klausīties uzmanīgi. Dažreiz šādos gadījumos tika piedāvāts zems honorārs, uzskatot, ka gleznotājs

jutīsies atalgots ar parādīto godu vien.

— Sākumā es domāju, — Fransisko piesardzīgi paskaidroja, — ka sagatavošanās darbi neprasīs neko vairāk kā vien atsevišķu augstdzimušo personu attēlu paviršus uzmetumus; taču izrādījās, ka arī šie atsevišķie portreti jāizstrādā visos sīkumos. Pavisam būs jāpagatavo apmēram četras mazākas portretu grupas un desmit atsevišķi portreti.

Marķīzs de Arisa stāvēja klusēdams, augstprātīgi atturīgs.

— Tika nolemts, — mantzinis Solērs teica, — aprēķinot jūsu honorāru, neievērot patērēto laiku. Jums samaksās pēc attēloto augsti stāvošo personu skaita. Mēs maksāsim jums par katru majestāšu un viņu augstdzimušo bērnu galvu divtūkstoš reālu, par citu karalisko ģimenes locekļu galvām ik pa tūkstoš reāliem.

Goija prātoja, vai viņam samaksās arī par klāt neesošo infanšu, zīdaiņa un viņa paša galvu, taču neko nejautāja.

Klusībā viņš smaidīja. Flonorāru nekādā gadījumā nevarēja saukt par mazu. Viņš mēdza paaugstināt maksu, ja pasūtītājs gribēja, lai būtu uzgleznotas arī rokas. Šoreiz par rokām nebija runāts, un jau no paša sākuma viņš bija iecerējis gleznot tikai nedaudzas rokas, augstākais četras vai sešas. Nē, honorārs bija pieklājīgs, pat ja maksātu tikai par desmit galvām.

Vēl tai pašā dienā viņš sāka strādāt pagaidu darbnīcā, kas bija iekārtota Ariadnes zālē. Te viņš varēja katru atsevišķu modeli nostādīt tādā gaismā, kādā tas būs kopējā ģimenes gleznā, un uzmetumus izstrādāt visos sīkumos. Viņš gleznoja donu Luisu, Pannas troņmantnieku, gleznoja to cienīgu, jaunu, diezgan skaistu, mazliet aprobežotu. Viņš gleznoja laipno, neuzkrītoši skaisto infanli Mariju Luīzi ar zīdaini uz rokām. Viņš gleznoja veco infanti doņju Mariju Hosefu. Lai gan viņš bija nolēmis arp troņmantnieka un viņa anonīmās augstdzimušās līgavas augumiem likt pavīdēt tikai infantes sejai, šīs skices izstrādāšanai viņš tomēr veltīja divus rīta cēlienus; vecās infantes atbaidošais neglītums viņu valdzināja.

Sevišķi paklausīgs modelis bija karalis pats. Viņš turējās joti stalti un izrieza krūtis un vēderu. Spīdēt spīdēja balti zilā Karlosa ordeņa lenta, laistījās sarkanā Portugāles Kristus ordeņa lenta, vizuļoja Zelta Aunādas ordenis; blāvi mirdzēja kastaņbrūno samta svārku pelēkais atloks, zibēja zobena rokturis. Bet pats visa šī spožuma nesējs stāvēja braši, apņēmīgi, cienīgi, lepodamies ar to, ka, par spīti ģiktij, tik labi spēj izturēt ilgo stāvēšanu.

Ja karalim patika stāvēt un pozēt, tad ne mazāku prieku viņam sagādāja seansu starplaiki. Tad gan viņš nolika zobenu, dažreiz novilka arī krāšņos samta Svārkus ar visiem ordeņiem un lentām, izstaipījās savā krēslā, ar labpatiku salīdzināja pulksteņus un tērzēja par medībām, lauksaimniecību, bērniem un ikdienas jautājumiem.

— Jūs jau arī būsiet redzams uz gleznas, don Fran-sisko, — kādu dienu viņš vēlīgi teica. Viņš nopētīja savu gleznotāju un novērtēja viņu. — Jums taču ir gluži izskatīgs augums, — viņš atzinīgi teica. — Kā būtu, ja mēs paspēkotos? — Viņš ierosināja negaidīti un sparīgi. — Esmu daudz lielāks par jums, tas tiesa, un arī daudz spēcīgāku augumu, bet, ja ievēro manus gadus un manas kaulu sāpes.. . Dodiet aptaustīt savu bicepsu, — viņš pavēlēja, un Goijam vajadzēja atrotīt piedurkni. — Nav slikti, — viņš atzina. — Bet tagad aptaustiet manējo. — Goija darīja, kā pavēlēts.

— Vareni, majestāte, — viņš slavēja. Pēkšņi dons Kar-loss viņam uzbruka. Pārsteigtais Goija sīksti pretojās. Manolērijā ar dažu labu maho viņš bija cīkstējies ne vienu reizi vien gan pa jokam, gan nopietni. Karloss cīnījās šņākdams, pielietoja aizliegtus paņēmienus. Saniknotais Goija aizmirsa, ka grib kļūt par pirmo gleznotāju, un ar īstu maho ķērienu sāpīgi ieknieba karalim gurnā.

— Ai, — karalis sāpēs iesaucās. Fransisko, apvaldīdams sevi, arī tāpat šņākdams iesaucās:

— Vispadevīgākā kārtā lūdzu man piedot.

Tomēr cīņa turpinājās vēl labu laiku, līdz Goija atļāva

Karlosam uzlikt celi uz savām krūtīm.

— Esiet gan jūs spēkavīrs, — Karloss teica.

Vispār karalis izrādīja Fransisko savu labvēlību kā vien varēdams. Aranhuesā viņš vienmēr jutās īpaši labi; bieži viņš atkārtoja vecu parunu: «Ja dievs nebūtu dievs, tad tas velētos būt Spānijas karalis ar pavāru francūzi.» Tā nu dons Karloss jutās ļoti labi un savā līksmajā omā gribēja dalīties ar Fransisko, tādā kārtā traucēdams viņu darbā. Viņš vadāja Goiju pa pusgatavo *«casa de labru-dor»* — savu «zemnieka māju», pa krāšņo dārza namu, ko viņš bija licis uzcelt parkā, un solīja Goijam, ka arī tur viņu gaidot darbs. Vairākkārt viņš ņēma to līdz medībās. Kādu citu reizi viņš aicināja ierasties lielajā mūzikas salonā un tur, smagnējs un varens rosīdamies pa vieglo, ķīniešu gaumē iekārtoto telpu, izklaidēja viņu ar vijoles spēli.

— Vai jums neliekas, ka esmu progresējis? — viņš jau? tāja. — Tiesa, manā orķestrī ir par mani labāki vijolnieki, bet no maniem grandiem, pēc tam, kad mūsu krietnajam Albam vajadzēja tik agri šķirties no šīs pasaules, es esmu, protams, labākais mūziķis.

No Goijas modeļiem viens vienīgs bija ietiepīgs: troņmantnieks dons Fernando. Ar šo sešpadsmit gadus veco jaunekli Goija apgājās sevišķi godbijīgi un darīja visu iespējamo, lai iegūtu viņa simpātijas. Tomēr brutālais, iedomīgais Fernando palika stūrgalvīgs. Viņš zināja, ka Goija bija Miera grāfa draugs, tāpēc vēroja viņu ar ziņkāri, naidu un greizsirdību. Kalpones, guvernantes, galma dāmas jau pāragri bija iepazīstinājušas viņu ar dzimumdzīves noslēpumiem, un mazais princis ļoti drīz aptvēra, ka dons Manuels ir viņa mātes mīļākais, un

vēroja to ar ziņkāri, naidu un greizsirdību. Reiz gadījās, ka pulkveža uniformā tērptais vienpadsmit gadus vecais Fernando nebija ticis galā ar savu mazo zobenu un dons Manuels pieauguša cilvēka pārākuma apziņā bija devis viņam padomu, nebūt neizturēdamies pret viņu kā padotais. Un tagad viņam vajadzēja pozēt dona Manucla draugam svārkos, kuru krāsa viņam nepatika, un šis gleznotājs turklāt iedrošinājās viņa, troņmantnieka, klātbūtnē strādāt darba uzvalkā.

Sevišķi pakļāvīgs modelis toties bija doņja Marija Luīze. Viņa pozēja, kā Goija vēlējās, — gan viena, gan ar abiem bērniem, gan lika pozēt katram bērnam atsevišķi.

Beidzot darbs bija tiktāl, ka Goija varēja padevīgi lūgt vēlreiz pozēt lielajai, krāsainajai skicei visas augstības kopā galā tērpos Ariadnes zālē.

Tā nu viņi visi stāvēja, un Goija tos apskatīja un jutās laimīgs: nesaskanīgo krāsu harmonija, par kādu viņš bija sapņojis, bija sasniegta, tā bija bagātīga, jauna, nozīmīga. Atsevišķais pakļāvās veselajam, un veselais iemiesojās atsevišķajā. Neharmoniskās krāsas zaigoja vienā mirdzumā. Labajā pusē sarkans ar zeltītu, kreisajā — zils un sudrabots, katrā gaismas starā bija ēna, tikai dažādi niansēta, un katrā aizēnojumā bija gaisma, un visā šai mirdzumā — kailas, cietas un noteiktas sejas, ikdienišķais ietērpts neikdienišķajā. To viņš neizdomāja, to viņš nebūtu spējis izteikt ar vārdiem: viņš to izjuta.

Viņš skatījās, acis nenovērsis, cieši, neatlaidīgi, bez godbijības, un šoreiz galminieki bija nopietni sašutuši. Tur viņš stāvēja, šis cilvēks, šis niecīgais pavalstnieks, savā notraipītajā darba ģērbā un viņa priekšā karalis un karaliene, un prinči visā savā greznībā, un viņš tos ap-Ifikoja kā ģenerālis parādē. Tas jau bija tiešām dumpis, kaut kas tamlīdzīgs nebūtu bijis iespējams pirms franču revolūcijas, — kāpēc gan Burboni to pacieš?

Fransisko sāka gleznot, gleznoja steidzīgi, ilgi. Vecā infante Marija Hosefa žēlojās, ka vairs ilgāk nevarot nostāvēt, bet karalis viņai aizrādīja, ka šis pacietības mazumiņš esot visniecīgākais, ko varētu prasīt no infantes. Bet Goija nedzirdēja, viņš tiešām nedzirdēja, jo bija nogrimis savā darbā.

Tad beidzot viņš darbu pārtrauca, un visi izstaipījās un gatavojās aiziet. Bet Goija lūdza:

— Vēl divdesmit minūtes! — un, ieraudzījis neapmierinātās sejas, viņš sāka lūgties un apzvērēt: — Tikai divdesmit minūtes! Tad man vairs nevajadzēs jūs apgrūtināt, ne reizi vairs.

Karaliskās ģimenes locekļi piekāpās. Viņš gleznoja; zālē valdīja klusums. Bet loga rūtī sīkdama sitās liela muša. Beidzot Goija teica:

— Pateicos, majestāte. Pateicos, majestāte. Pateicos, karaliskās augstības.

Palicis viens, viņš apsēdas un ilgu laiku sēdēja pārguris un

laimīgs. Tas, ko viņš bija iecerējis, tagad bija iemiesots, viņš to vairs nevarēja pazaudēt.

Tad pēkšņi viņu pārņēma kvēlas ilgas redzēt Kaijetānu. Spēks, kas viņu sauca pie tās, liecināja, cik ļoti viņš bija pūlējies, lai visu šo laiku piespiestu sevi nedomāt par to.

Būtu bijis gudrāk — tā būtu bijusi vienīgā saprātīgā rīcība — palikt Aranhuesā un turpināt darbu. Bet domās viņš sev jautāja: vai viņa būs vēl Madridē? Un cik ilgi vēl? Un viņš ...

Sūtīja uz Madridi viņš Hercogienei ziņu, solot Atgriezties pavisam drīzi,

Centās sevi aizbildināt,

Kāpēc viņam pāris dienu Gleznas dēļ vēl nepieciešams Palikt Madridē. Tas bija Ļoti muļķīgi, viņš to gan Apzinājās un tomēr tā Darīja.

Tad, uzmanīgi Sarullējis savu lielo Krāsu skici un vairākus Modeļus, viņš lepns un pilns Cerību nu brauca steigā Milzīgā uz Madridi.

28

Pirmajā naktī pēc Goijas atgriešanās Madridē Kaijctāna bija pie viņa. Vasaras naktis bija īsas, un būtu bīstami, ja rīta agrumā Kaijetāna tiktu pārsteigta atceļā uz mājām. Un tomēr viņa palika līdz rītausmai.

Nākošajā vakarā viņa atnāca ļoti agri. Viņš stāstija par savu darbu, rādīja krāsainās skices, mēģināja izskaidrot, ko jaunu un lielu iecerējis. Bet Kaijetāna tikpat kā neklausījās viņa neveiklajos vārdos, skatījās uz skicēm, uz šo iedomīgo, uzpūtīgo galvu kolekciju, kuras te rēgojās virs greznajiem tērpiem, un savieba seju, viņa smējās. Smējās skaļi, jautri. Goija jutās sāpināts. Vai tā Kaijetāna saprata viņa darbu? Viņš nožēloja, ka bija viņai rādījis savu darbu.

Taču ilgi viņš nespēja dusmoties. Viņš bija laimīgs, ka redz viņu, jūt viņu, ka viņa tam pieder. Viss, kas viņai piemita, darīja viņu laimīgu. *«Ven vetilura, ven y dūra* — laime, mana laime, esi laba un neej prom,» viņš domāja, dungoja pie sevis to atkal un atkal.

Arī šo olro nakti viņa palika pie Goijas. Varbūt tās bija viņas pēdējās stundas Madridē; nākamajā dienā apritēja Iris nedēļas, kuras Marija Luīze bija viņai piešķīrusi. Bet viņa neticēja, ka varētu atrasties kāds, kas iedrošinātos viņu izraidīt trimdā ar edikta palīdzību, un arī Goija nespēja tam ticēt.

Bet nākošās dienas pēcpusdienā Goija saņēma steidzīgu ziņu: «Nāc tūliņ!» — un viņš saprata, ka Alba tiek izraidīta. Viņš traucās pie viņas.

Lielajā Līrijas pilī valdīja apjukums. Daudzie kalpotāji skraidīja šurp un turp, tika dotas pavēles, kuras tūlīt atsauca, pat cienīgā doņja Eifēmija neslēpa savu uztraukumu. Jā, Kaijetāna bija saņēmusi *carta orderi* — karaļa paša rakstītu rīkojumu.

Kaijetāna pieņēma Fransisko guļamistabā; tērpusies apakšsvārkos, bez kurpēm, viņa patlaban gatavojās ģērbties ceļam. Dodama norādījumus istabenēm, viņa pastāstīja par notikušo. Sājā pašā dienā viņai jāatstājot pilsēta un uz nenoteiktu laiku jādodoties uz kādu no savām An-dalūzijas muižām. Atstāt Andalūzijas karaļvalsti bez īpašas atļaujas viņai esot kategoriski aizliegts.

— Es braukšu pa apkārtceļiem, — viņa teica. — Es braukšu tā, lai pārnakšņotu tikai zemē, kas pieder man.

Kaijetāna smējās par jucekli visapkārt. Pūkainais, baltais sunītis kvekšķēja.

Goijas sirds tiecās viņu pavadīt, būt pie viņas tagad, kad viņa bija tik atklāta un apbrīnojami drosmīga. Bet no tā viņam vajadzēja atteikties, atteikties taisni no šīm nedēļām, kad viņa visa būtu piederējusi tikai viņam vien. Viņš neatteiksies. Labāk atteikties no

gleznas, ko viņš savā iecerē redz jau gatavu, labāk atteikties no slavas un karjeras. Viņš grib būt kopā ar Kaijetānu, viņš no sirds vēlas darīt tāpat kā viņa — izaicināt visu pasauli, tāpat kā viņa to izdarījusi ar savu pārdrošo, lepno, neprātīgo, apbrīnojamo dāvanu šim muļķīgajam doktoram. Taču nākošajā mirklī viņā jau pamostas tikpat kvēla griba pabeigt savu gleznu. Tā valdonīgi viņu aicina, viņš jūt to savā dvēselē, tur ir visa viņa krāsu bagātība — dzirkstoša,

mirdzoša, starojoša, ziboša, un no tās iznirst kailās galvas: Goijas «Karaliskā ģimene», tā nesacenšas ar Ve-laskesa «Karalisko ģimeni», bet patiesi ir vērts, lai to apskatītu. Mazliet aizsmacis, viņš jautā:

— Vai drīkstu jūs pavadīt, doņja Kaijetāna? — un tūlīt mazdūšīgi piebilst: — Vismaz pirmajā dienā.

Viņa skatījās uz Goiju, kamēr viņā cīnījās šīs pretrunī- . gās jūtas, skatījās ar savām cilvēku pazinējas acīm, un Goijam bija nepatīkami, ka viņa zina visu, kas viņā notiek. Un nu, kad viņš bija izteicis savu bailīgo piedāvājumu, viņa sāka smieties, pat gluži draudzīgi. Goija tomēr jutās aizskarts. Vai tad tas neko nenozīmē, ja karaļa gleznotājs atstāj nepabeigtu darbu, kas viņam sagādātu pirmā gleznotāja slavu, un izsaka gatavību pavadīt dāmu, kura kritusi nežēlastībā, ceļā uz trimdu?

— Es to protu novērtēt, don Fransisko, — viņa teica, — ko jūs man piedāvājat. Bet jūs taču esat prātīgs cilvēks, un šoreiz arī es gribu būt prātīga. Ja jūs veselu dienu jāsiet blakus manai karietei un rīsiet tās saceltos putekļus, lai tikai tāpēc nekad nekļūtu par pirmo galma gleznotāju, tad pēc trim dienām jūs to nožēlosiet un nožēlosiet visu mūžu. Vai nav tiesa? Un man pat domāt negribas, ar kādiem skaistiem vārdiem jūs mani vēlāk vienmēr klusībā apveltīsiet, jā, varbūt ne tikai klusībā. Tātad — liels paldies, Frančo, — un viņa pacēlās uz pirkstgaliem un viņu noskūpstīja.

Tad viņa nevērīgi pateica:

— Starp citu, mani pavadīs dons Hoakīns, tātad es būšu īsti drošā apsardzībā. — Goijam jau vajadzēja ar to rēķināties, ka doktors Perāls viņu pavadīs, tas bija pats par sevi saprotams. Un tomēr tas viņu sāpīgi aizskāra.

Kalpotāji sauca Goiju,
Aicināja pie karietes.
«Brauciet turpu drīz, Fransisko!»
Viņa sacīja, un šajā Nenozīmīgajā frāzē Bija tik daudz kvēlu ilgu.
«Beidziet ātrāk savu gleznu,
Pasteidzieties! Brauciet šurp uz Andalūziju tik strauji,
It kā svētais tribunāls jums Dzītos pakaļ.»

I Idz šim Goija nebija devis Agustīnam izdevību nopietni Izrunāties. Bet, tikko Kaijetāna bija prom, Fransisko teica:

— Tā, tagad es tev, īgņa tāds, parādīšu, ko esmu uzgleznojis. —

Un viņš attina skices un ar nagliņām pie-• Iiprināja pie koka paliktņiem.

Agustīns nostājās pie skicēm, mazliet pakāpās atpakaļ un atkal piegāja tuvāk, piegrūda lielo, punaino galvu te pie vienas, te pie otras skices, sastomījās, nočāpstināja plato muti ar plānajam lūpām.

— Es tev paskaidrošu, — Goija iesāka.

Bet Agustīns atraidīja: — Nesaki tagad neko, saprotu pats.

— Neko tu nesaproti, — Goija atcirta, bet apklusa un ļāva Agustīnam mierīgi skatīties.

— *Carajo!* — Agustīns beidzot iesaucās. Tas bija neiedomājami neķītrs mūļu dzinēju lamu vārds, un pēc tā, kā Agustīns to izkliedza, Fransisko zināja, ka draugs gleznā attēloto uztvēris pareizi. Tomēr Fransisko nespēja nerunāt, viņam katrā ziņā bija jāpasaka, ko iecerējis, viņam vajadzēja visu izskaidrot.

— Es neko negribu samākslot, — viņš teica. — Es negribu gleznot tā kā Velaskess, nekādus joku skatus, saproti. Es attēlošu šos cilvēkus vienkārši, dabiski, bērnišķīgi. — Viņš juta, ka vārdi, sevišķi viņa paša vārdi, bija pārāk neveikli un rupji, lai izteiktu to smalko un komplicēto, ko viņš centās paskaidrot, tomēr kaut kas viņu urdīja runāt. — Atsevišķām detaļām, protams, jābūt pilnīgi skaidrām, bet nekādā gadījumā tās nedrīkst izcelties. Tikai sejām jāizskatās tādām, kādas tās ir, — cietām, īstām, noteiktām. Bet dibenplānā tumsa, tur tikko jaušams muļķīgais Ariadnes zāles sienu gleznojums. Vai tu tagad aptver, ko es gribu gleznot? Saproti?

— Es taču neesmu muļķis, — Agustīns atbildēja. Un ar klusu, mierīgu triumfu piebilda: — *Hombre!* Tas tiešām būs kaut kas lielisks. Un kaut kas pavisam jauns, Frančo. Franeo, kas tu gan esi par gleznotāju!

— Vai tu to tikai tagad mani? — Fransisko līksmi jautāja. — Parīt mēs brauksim uz Aranhuesu, — viņš turpināja. — Tevi, protams, ņemšu līdz. Mēs ātri tiksim galā. Portreti vairs tikai jāpārceļ uz audekla. Tur jau ir viss, kas vajadzīgs. Darbs būs lielisks.

— Jā, — Agustīns pārliecinoši teica. Ar bažām viņš bija gaidījis, vai Fransisko lūgs viņu braukt līdzi; tagad viņš priecājās kā bērns. Un tūlīt kļuva praktisks. — Tātad parīt uz Aranhuesu, — viņš teica. — Līdz tam laikam vēl daudz kas japadara. Man jāaiziet pie Dašē pēc rāmjiem un audekliem, pie Eskerras pēc krāsām un jāsarunā ar viņu arī par pernicu. — Viņš brīdi pārdomāja, tad vilcinādamies teica: — Visu šo laiku tu neesi ticies ar saviem draugiem: Hoveļjānosu, Bermūdesu, Kintānu. Tagad tu atkal uz vairākām nedēļām aizbrauksi uz Aranhuesu. Vai tev nevajadzētu viņus apmeklēt?

Goijas seja sadrūma, un Agustīns baidījās, ka viņš tūlīt iekaisīs dusmās. Bet Goija savaldījās. Viņš nemaz vairs nespēja saprast, kā tik ilgi varējis iztikt bez Agustīna, kā bez šī visai saprātīgā drauga būtu

varējis Aranhuesā turpināt darbu; tāpēc vajadzēja sagādāt viņam prieku. Turklāt Agustīnam taisnība — tas būtu apvainojoši, ja viņš neapmeklētu draugus.

Pie Hoveļjānosa Goija sastapa arī Migelu un Kintānu.

— Ilgi neesam redzējušies, biju iestidzis darbā līdz ausīm, — viņš atvainojās.

— No visiem labumiem pasaulē, — dons Migels bēdīgi teica, — darbs ir vienīgais, kas neatstāj rūgtas mieles.

Pēc tam, protams, runāja par politiku. Spānijas stāvoklis bija slikts, sliktāks nekā Goija, kas Aranhuesā bija atpalicis no visiem pasaules notikumiem, būtu varējis iedomāties. Spānijas flote, ko sabiedrotā — Francijas republika — bija piespiedusi piedalīties karā, nevarēja vairs atžirgt pēc smagās sakāves pie Sanvisentes zemesraga. Angļi, ieņēmuši Trinidadu, pārtrauca preču pievedumus no Indijas un apdraudēja pat pašas Spānijas krastus. Lielajiem kara izdevumiem sekoja bads un nabadzība. Pari/.es Direktorija atmaksāja Spānijai par to, ka tā tik ilgi bija vilcinājusies ar alianses noslēgšanu. Republika gozējās uzvaras saulē, kura bija gūta kaujās Itālijā, un Spāniju atstāja likteņa varā. Ģenerālis Bonaparts bija aizgājis pat tiktāl, ka nogāzis no troņa spāņu karaļnama itāliešu radiniekus un sagrābis viņu valstis. Tiesa, alianses noslēgšana ar Franciju bija pareiza politika un, kā agrāk, tā ari šobrīd, vienīgais iespējamais politiskais kurss. Taču Spānija nelika republikai pildīt alianses līguma saistības, Spānija visur piekāpās. Karaliene un dons Manuels viso-amatos bija iecēluši savus favorītus vai arī gluži vieriIzirsi šos amatus pārdevuši. Atbildīgas vietas ieņēma ne-< lemgi cilvēki, kuri ne tikai nerūpējās par Spānijas interesēm, bet ļāvās no republikas pat piekukuļoties. Sai ziņā iri pati Marija Luīze neizturējās noraidoši. Ja viņa kādreiz saņēmās un uzstājās enerģiski, tad pietika viņai no Parīzes atsūtīt dārgas dāvanas un asās apsūdzības pārvērtās par lēnprātīgām žēlabām.

Goija neteica ne vārda, izturējās pavisam noraidoši. Viņš piederēja pie galma, un patiesībā šie ļaudis, kas te uzstājās pret galmu, bija viņa ienaidnieki. Dīvaini, — Spānijas nelaime viņam nesa svētību. Droši vien labsirdīgi jautrais dons Karloss, kas vairāk interesējās par rota]-kuģīšiem nekā par īsto *«Santisima Trinidad»,* patiešām bija slikts karalis, droši vien doņjas Marijas Luīzes valdīšana bija lāsts Spānijai, tomēr, ja tie abi nebūtu tādi, kādi viņi bija, tad viņam, Goijarn, nebūtu pasūtījumu. Pat tas, ka ģenerālis Bonaparts Marijas Luīzes brālim atņēnu Parmas lielhercogisti, nāca Goijarn par labu. Proti, ja Parmas troņmantnieks un viņa infante nebūtu tāpēc spiesti šī iemesla dēļ pavadīt vasaru Aranhuesā, kas zina, vai donam Karlosam būtu ienākusi prātā lieliskā ideja — likt «mūs visus kopā» gleznot.

Sie apsvērumi tomēr nekavēja Goiju, tāpat kā sarunu biedrus, sašust par Spānijas savtīgajiem, sliktajiem valdniekiem.

— Valdnieku kungiem tiešām vajadzēja sasodīti nopūlēties, lai tik dziļā postā iedzītu tādu bagātu zemi kā mūsējo.

Sie Hoveļjānosa vārdi un tonis, kādā viņš tos izteica, ilgi skanēja Goijarn ausīs.

Bet viņš purināja savu lielo galvu; viņam bija jādomā par ko citu. Viņš gatavojās braukt atpakaļ uz Aranhuesu.

Sajās nedaudzajās dienās viņam gandrīz nemaz nebija atlicis laika aprunāties ar Hosefu; tas nu mocīja viņa sirdsapziņu. Beigu beigās taču darbu, ko viņš jau bija parādījis Kaijetānai un Agustīnam, viņš nebūt negribēja noslēpt no viņas. Ar tikko manāmu, mazliet mulsu smīnu viņš pieveda Hosefu pie skicēm. Mēģināja viņai izskaidrot savas ieceres. Glezniecībā viņa saprata pietiekami daudz, lai no skicēm un Fransisko paskaidrojuma gūtu pareizo ieskatu ... Iztēlē viņa iedomājās šo gleznu jau pabeigtu, bet netika skaidrībā, vai tā ir laba vai slikta.

No audekla droši vien plūdīs tas brīnumaini mulsinošais mirdzums, par kuru Fransisko stāstīja, un karaļu un prinču sejas krasi izcelsies. Bet skices uz viņu raudzījās ļaunām acīm, un no gatavās gleznas, kādu viņa to iztēlojās, viņai kļuva salti. Viņa baidījās, ka gleznā iemājošot ļauns gars, kaut kas ķecerīgs, bīstams, dumpiniecisks. Protams, arī dzīvē majestātes nebija sevišķi skaistas, bet Rafaela Mengsa, Maeļjas, viņas brāļa un pat Fransisko agrāk gleznotajos portretos, neraugoties uz lielo līdzību, tās nebija tik neglītas. Un vai majestātes ar to būšot apmierinātas? Sī glezna nu gan varot atnest nelaimi.

«Kādas tavas domas?» Goija Jautāja. Bet viņa savkārt Prasīja: «Vai karaļpāris Un vispirms šī infante, šī Vecā nav ...» tai trūka vārdu.

«Pārāk līdzīgi?» Goija tai Palīdzēja. Piekrizdama Viņa pamāja ar galvu.

Pievilkta un atbaidīta,

Viņa skatījās un beidzot Sacīja: «Sis darbs, bez šaubām,

Brīnišķīgs, bet tikai ļoti Pārsteidzošs.»

30

Aranhuesā, Ariadnes zālē, Agustīns ar lietpratēja izbrīnu noskatījās, kā viņa drauga prasmīgās rokas padarīja visiem saredzamu to, ko pats bija skatījis savā dvēselē.

Un dziļā priekā Agustīns tagad pamanīja vel kaut ko: «Karlosa Ceturtā ģīmetne» kļūs par politisku gleznu. Viņš tikai sargājās par to runāt skaļi. Jo Fransisko pats, protams, nemaz nedomāja gleznot «politiku». Viņš ticēja absolūtai karaļvarai, viņš juta simpātijas pret šo labsirdīgo, savas cieņas pārsātināto monarhu un pret šo doņju Mariju Luīzi, kas ar neremdināmu apetīti no pasaules pīrāga nogrieza sev milzīgu gabalu. Vai nu Goija to gribēja, vai ne, bet strādājot viņš nevarēja nedomāt par tiem smagajiem pārbaudījumiem, kas piemeklēja Spāniju, par iznīcinātajiem kuģiem, izputināto valsts kasi, par karaliē-nes vājībām un uzpūtibām, par tautas postu. Un taisni tāpēc, ka gleznā nebija jūtams viņa naids, šo uniformu, ordeņu un dārglietu košums, visu šo dieva svētīto karaļ-varas atribūtu mirgoņa ar kailu brutālu lietišķību pauda karaļvaras nesēju nožēlojamo cilvēciskumu.

Vēl nekad viņi abi nebija tik labi sastrādājuši. Ja Agus-lin.a uzticamā, īdzīgā seja tikai mazliet saviebās, tad Fran-sisko zināja — kaut kas nav kārtībā.

— Ko tu saki par karalienes muti? — Goija, piemēram, jautāja. Agustīns domīgi pakasīja pakausi, un Fransisko «ģimenes gleznas» Marijai Luīzei jau gleznoja sakniebtas lūpas, nevis smaidošas, kādas bija portreta skicē.

— Patiesību sakot, infants Antonio izskatās sasodīti līdzīgs karalim, — Agustīns ieteicās, un Fransisko, gribēdams izcelt sasprindzināti majestātiskos dona Karlosa vaibstus, pataisīja tos vēl līdzīgākus pedantiski cienīgā, tieši aiz viņa stāvošā brāļa infanta vaibstiem.

Goija strādāja ar nenogurdināmu centību. Tāpat kā toreiz, kad pēc autodafē viņš bija uzgleznojis piecas gleznas par inkvizīciju, tā arī tagad viņš strādāja līdz vēlai naktij sveču gaismā, kuras bija veikli piestiprinājis pie zemās cilindrveidīgās platmales tā, ka tās vienmēr deva vēlamo apgaismojumu.

Viņš strādāja ļoti apzinīgi, taču ar izteiktu nevērību pret mazsvarīgo. Viņam bija norādīts, ka troņmantnieka augsti dzimusī līgava, kura īsti vēl nebija izvēlēta, jāglezno «anonīmi»: viņš lika grezni izrotātajai nepazīstamajai infantei pavisam novērsties no skatītāja. Karaļa vecāko meitu, Portugāles princesi pavaldoni, kuras Aran-huesā nebija, viņš galīgi aizmirsa. Pēdējā brīdi Agustīns par to atgādināja. Fransisko pamāja ar galvu.

— Labi, labi, viņa būs gatava pāris minūtēs, — un aizvien vēl strādāja pie infanta dona Antonio Paskvāla lielās, īdzīgi cienīgās galvas. Viņu sauca pusdienās, viņš nelikās dzirdam. Galva bija gatava, viņu sauca otru reizi.

— Ej tik un sēdies pie galda, — viņš sacīja Agustīnam, — es tūlīt nākšu, vēl tikai ātri uzgleznošu princesi pavaldoni.

Un tiešām, zupa vēl nebija atdzisusi, kad starp infantu Antonio un garo troņmantnieku Luisu vienaldzīga un visai neizteiksmīga raudzījās infantes seja.

Pats sevi viņš ģīmetnē uzgleznoja nepilnas stundas laikā. Apmierināti un šķelmīgi dzīvais Goija nu pamirkšķināja tam, kurš raudzījās šurp no tumsas, — mazliet neskaidrs, kā bija pavēlēts, tomēr ļoti labi pazīstams un nepavisam ne tik pieticīgs.

Par spīti Agustīna bažām, Goija visu laiku bija labā garastāvoklī. Arī šoreiz karalis un karaliene darīja visu iespējamo, lai atvieglotu viņam darbu. Viņi sūtīja Goijam savas galā uniformas un atsevišķus ordeņus, kas viņam bija vajadzīgi, un Goija smiedamies aplika Agustīnam ap kaklu karaļa Zelta Aunādas ordeņa krustu un lentu, vai arī, Agustīnam par ļaunu prieku, viņš iestūķēja kādu resnu sulaini Karlosa svārkos un lika tam stāvēt cienīgi kā karalim.

Beidzot pienāca diena, kad viņš izdarīja pēdējos otas triepienus. Tad viņš jautāja ir pats sev, ir Agustīnam: — Gatavs?

Agustīns aplūkoja gleznu. Te nu bija šie trīspadsmit Burboni. Te bija šo nožēlojamo seju nežēlīgā, bargā īstenība un mantotās karaļvaras burvestīgā, skurbinošā krāsu bagātība.

— Jā, gatavs gan, — Agustīns apstiprināja.

— Nu, vai ir līdzīga van Loo «Filipa ģimenei»? — Goija smīnēdams jautāja.

— Nē, — Agustīns atbildēja un pasmīnēja vēl zobgalīgāk. — Arī Velaskesa «Galma dāmām» ne, — viņš piebilda, un viņa dobjie smiekli saplūda ar Goijas gaišajiem, laimīgajiem.

— Varbūt gleznu vajadzētu parādīt donam Migelam, — Agustīns ierosināja; seņjors Bermūdess patlaban bija Aranhuesā pie dona Manuela, un Agustīns jau tīksmināja par apjukušo seju, kādu rādīs šis lielais mākslas pazinējs.

Dons Migels atnāca, paskatījās, un viņa spriedums bija tūlīt gatavs. īstenībā glezna viņam likās netīkama, atbaidoša, tā bija barbariska, neraugoties uz māksiinieciskumu. Viņš tomēr vilcinājās izteikties. Vai arī toreiz, kad runa bija par Lusiju, viņš nebija par sevi pārliecināts, — un vai beigu beigās Goijam neizrādījās taisnība, gleznojot viņu tik divkosīgu? Varbūt arī šoreiz Fransisko būs taisnība, kaut arī viņš nav vadījies no īstas mākslas likumu izpratnes, bet gan no sava instinkta baisajiem dziļumiem.

— Neparasta glezna, — Migels beidzot teica. — Ļoti savāda, ļoti

īpatnēja. Bet... — Viņš apklusa. Tad sagatavojās uzbrukumam. Tas taču nevarēja būt, ka teorētis-

I .ts zināšanas, kuras viņš pūlējies krāt gadu desmitiem, varējušas viņu tādā veidā maldināt. Viņš uzskatīja par ■ a vu pienākumu aizstāvēt pret šo barbarismu tās seno ievērojamo viru estētiskās mācības, kuras ar humānistu larpniecību viņš, dons Migels Bermūdess, mantojis pēc diviem tūkstošiem gadu.

— Es apbrīnoju tavu kolorītu, Fransisko, — viņš teica. — tas gan nesaskan ar mākslas likumiem, taču es atzīstu, Ka šī gaismas virboņa, šis apvaldītais krāsu haoss ir liela māksla. Bet kāpēc tavam skaistumam piemīt tik daudz atbaidoša? Kāpēc tu liec skatītājam samierināties ar tādu neglītumu un pretīgumu? Nevarētu teikt, ka es neprastu novērtēt jaunus ceļus mākslā, pat ja tie ir pārdroši, taču 4o» es nesaprotu. Es nesaprotu vēl ko citu tavās gleznās. Novirzīšanās no likumiem, nu labi, tam es piekrītu. Bet te es redzu vairs tikai novirzīšanos. Es priecājos par veselīgu reālismu, taču tavi Burboni vairs nav portreti, tās ir karikatūras. Un kāpēc tāda pārspīlēta vienkāršība, tāda primitīva kompozīcija? Es nezinu nevienu veco meistaru darbu, ne arī mūsu laikabiedru darbu, ko tu varētu ņemt par piemēru. Neņem ļaunā, Fransisko, es tevi apbrīnoju, es esmu tavs draugs, bet šeit man vairs nav ar tevi pa ceļam. — Un viņš autoritatīvi pabeidza: — Sī glezna nav izdevusies.

Agustīns nožēloja, ka glezna tika parādīta šim mācītajam ēzelim, kuru pat bēdas par Lusiju nebija padarījušas prātīgāku. Sarūgtināts viņš nolieca lielo, punaino galvu un gatavojas atbildēt. Taču Goija viņam pamāja klusēt.

— Es tev to neņemu ļaunā, mans mīļais, — it kā starp citu Goija atteica Migelam.

Bet Migels nerimās.

— Vai karalis un karaliene gleznu jau redzēja? — viņš norūpējies jautāja.

— Es pagatavoju skices katrai personai atsevišķi, tās viņi apskatīja, — Goija atbildēja. — Pašu gleznu, kamēr pie tās vēl strādāju, neesmu rādījis.

— Atvaino, Fransisko, — dons Migels teica. — Es zinu, ka padomdevēji reti ir tīkami viesi, taču mans pienākums būt pret tevi atklātam, un tāpēc man tev tomēr jāsaka — nerādi gleznu tādu, kāda tā ir šobrīd! Es tevi ļoti lūdzu.— Un, nebaidīdamies no īgnuma, kas pavīdēja Goijas sejā, viņš turpināja: — Vismaz Kariesu un Mariju Luīzi tu varētu, — viņš meklēja vārdus, — parādīt mazliet žēlsirdīgākus. Beigu beigās no mums visiem vienīgi tu esi tas, kas viņus redz īpaši žēlsirdīgus.

— Es neredzu viņus žēlsirdīgus, — Goija atbildēja, — un es neredzu viņus cietsirdīgus, es redzu viņus tādus, kādi viņi ir. Tādi viņi

ir, un tādi viņi paliks. Uz visiem laikiem.

Glezna iežuva, to pārklāja ar laku, un seņjors Huļio Dašē, slavenais franču ierāmētājs, izgatavoja tai ietvaru. Beidzot vienojās par dienu, kad gleznu apskatīs karaliskā ģimene.

Un tad Goija pēdējo reizi ieradās Ariadnes zālē, skrai-delēja gar savu pabeigto darbu un gaidīja.

Atvērās durvis, majestātes un karaliskās augstībās ienāca zālē. Viņi atgriezās no pastaigas pa pils dārziem, visi vienkāršos tērpos, greznojušies tikai ar nedaudziem ordeņiem, un starp pavadoņiem bija arī *Principe cle la Paz,* ģērbies pavisam vienkārši. Viņiem sekoja diezgan liela svīta, tai skaitā arī Migels. Nākdams iekšā, karalis izvilka no svārku un vestes iekškabatas divus pulksteņus, salīdzināja tos un paziņoja:

— Desmit un divdesmit divas minūtes. Četrpadsmitajā jūnijā pulksten desmitos un divdesmit divās minūtēs. Darbu jūs nododat laikā, don Fransisko.

Un tā nu visi šie Burboni atkal stāvēja zālē, gan ne tādā kārtībā kā gleznā, bet juku jukām, un dzīvie Burboni apskatīja uzgleznotos, katrs apskatīja pats sevi, un katrs apskatīja citus. Un aiz viņiem ēnā — kā īstenībā, tā arī gleznā — stāvēja mākslinieks, kas viņus bija nostādījis šādā kārtībā un uzgleznojis šādā izskatā.

Uz audekla viss zvīļoja un mirgoja, īsti karaliski zvīļoja, īsti karaliski mirgoja, un viņi stāvēja uz audekla visā augumā, vēl lielāki nekā savā augumā, dzīvi, patiesāki nekā dzīvē, pazīstami katram, kas viņus kaut tikai reizi pavirši uzlūkojis.

Viņi skatījās un klusēja, mazliet apmulsuši; tā bija tik liela glezna, nekad vēl viņi nebija gleznoti uz tik liela audekla, un nekad vēl katru atsevišķi nebija apmirdzējusi tik liela visu pārējo greznība.

Dons Karloss — liels un smagnējs stāvēja vidū — kā uz gleznas, tā zālē. Glezna viņam patika, viņam patika viņš pats. Cik brīnišķīgi uzgleznoti viņa kastaņbrūnie parādes svārki, tūdaļ visiem redzams, ka tie ir no samta, un cik precīzi atainots zobena rokturis un katra ordeņa zvaig*

zne un katra ordeņa lenta, un cik iespaidīgs izskatās viņš pats, tik stingrs, nesatricināms, katram redzams, cik daudz viņa kaulos vēl spēka un izturības, par spīti vecumam un kaulu sāpēm. «Kā klints,» viņš domā. *«Yo el Rey de las Espanas y de Francia,»* viņš domā. «Ļoti iespaidīga ,g|ez.na.» Viņš jau gatavojas pateikt Goijam kaut ko draudzīgai un jautru, tomēr atzīst par labāku nogaidīt, kamēr savas domas izteiks doņja Marija Luīze.

Viņa, vecīgā, neglītā, neizgreznotā Marija Luīze, stāv sava vīra, sava drauga un savu bērnu vidū, un viņas šaudīgās, asās acis pēta vecīgo, neglīto, izgreznoto Mariju Luīzi gleznā. Daudz kas šajā sievietē daudziem nepatīk, bet viņai tā patīk, viņa izsaka tai savu atzinību. Sai

sievietei ir neglīta seja, bet tā ir vienreizēja, tā liek sevī skatīties, tā iespiežas atmiņā. Jā, tā ir viņa, Marija Luīze Burbone, Pannas princese, visu Spānijas zemju valdniece, abu Indiju karaliene, lielhercoga meita, karaja laulātā draudzene, nākošo karaļu un karalieņu māte, sieviete ar nelokāmu gribu, spējīga gūt no dzīves visu, ko vien tā var dot, sieviete, kas nepazīst baiļu un nožēlas, un tāda viņa paliks, līdz to nesīs uz Eskoriālu un noguldīs karaļu kapenēs — *Panteon de los Reyes.* Ja viņai šodien vajadzētu mirt, viņa varētu teikt, ka savu- dzīvi veidojusi tā, kā pati gribējusi. Un ap viņu stāv viņas bērni. Ar labpatiku viņa raugās uz jauko, mazo infantu, ko karaliene gleznā tur pie rokas, un uz skaisto, mazo infanti, kuru viņa apskāvusi ap pleciem. Tie ir bērni, kādus viņa vēlējusies, moži bērni, dzīvesspējīgi bērni, ne tikai no šī resnā, muļķīgā vīra, kas viņai vajadzīgs, lai saviem bērniem uz visiem laikiem nodrošinātu pienācīgi augstu stāvokli, bet arī no tā, ko viņa iekārojusi vairāk nekā jebkuru citu, un. ja vien neaizies bojā visa pasaule, tad arī šie bērni reiz valdīs uz Eiropas troņiem. Jā, tie ir skaisti, veselīgi, gudri bērni, no viņas drauga tie mantojuši, glīto izskatu, bet no viņas pašas — prātu. Tā ir teicama, patiesa glezna, bez salkanības, bez liekulības, skarba un lepna. Žēl tikai, ka gleznā nav arī viņas Manuela.

Ilgi valdīja klusums. Goija jau kļuva nemierīgs. Sapīcis viņš raudzījās uz Migelu. Vai tiešām šis rūgurnpods būs piesaucis nelaimi ar saviem drūmajiem pareģojumiem? Arī ITosefai glezna bija likusies šaubīga. Vai tad arī majestātes atzīs, ka neesmu uzgleznojis viņus pietiekami žēlsirdīgus? Bet viņam taču pat prātā nav nākusi neviena necienīga doma, vienmēr viņš izjutis tādu kā godbijību' pret šo vēlīgo karali, un simpātijas pret dzīvespriecīgo sievieti — reizē karalieni un «nasku. Viņš bija gleznojis patiesība. Līdz šim viņš vienmēr bija atzinis patiesību, un ši viņa patiesība visiem bija patikusi, kā malW, tā grandiem, pat inkvizīcijai. Un viņš vēl bija ticējis, ka šī glezna viņu padarīs par karaļa pirmo gleznotāju, — vai tad arī šoreiz visas cerības atkal vējā? Kad beidzot viņi atvērs muti, šis stulbenis un ši palaistuvc?

Bet tad jau arī doņja Marija Luīze sāka rimāt.

— Tas jums ir izdevies, don Fransiskcf, — viņa teica. — Tā ir īsta, patiesīga glezna, tā paudīs nākošajām paaudzēm, kādi mēs, Burboni, esam.

Un ari dons Kariess, nekavējās, skaļi izteikt savu, piekrišanu,

— Lieliska glezna! īsts ģimenes portrets, tieši tāds, kādu mēs vēlējāmies. Starp citu, cik tā ir liela, — cik augsta un cik plata?

— Divus metrus astoņdesmit centimetrus augsta un trīs metrus, trīsdesmit sešus centimetrus plata, — Goija informēja.

— No visiem viedokļiem liela glezna, — Kariess apmierināts teica un šķelmīgi, it kā dons Fransisk© būtu viens no viņa divpadsmit pirmajiem grandiem, pavēlēja:

— *Cubrios,* lieciet galvā cepuri, Goija!

Visi tagad Fransisko dedzīgi apsveica. Neparasti saviļņots, dons Migcts viņam spēcīgi paspieda roku. Baiļu pilns viņš bija gaidījis, ko teiks karalis. Viņš no sirds priecājās, ka viņa drauga šaubīgais pasākums bija beidzies tik labi, un bez tam šāds iznākums apstiprināja viņa paša pārliecību: kas tur ko brīnīties, ja barbariskam karalim patīk barbariskas gleznas.

Pa to laiku *Prtncipe de la Paz* kaut ko pačukstēja karalim pie auss. Karalis skaļi atbildēja:

— Vieglu mājienu mēs taču varam dot. — Un, visiem dzirdot, ar platu, jokainu smaidu sejā viņš griezās pie Goijas: — Pēc pāris dienām, mans mīļais, jūs piedzīvosiet patīkamu pārsteigumu.

Bet Manuels apstiprināja: — Jā, Frančo, tagad mēs to esam panākuši.

Kopš Baijēu nāves Fransisko bija ilgojies pēc karaļa pirmā gleznotāja amata, tas būtu īpašs apstiprinājums: tam, kas viņš bijis līdz šim, kaut arī bez titula. Pirms paris minūtēm viņš vēl šaubījās, ka tā varētu notikt. Tagad viņa ilgas bija piepildījušās. Viņam vairāk nebija ko vēlēties. Viņš juta ticību savām spējām, savai izaugsmei, pilnveidojumam, viņa darbs vainagojās panākumiem, to atzina Agustīns, to atzina lietpratēji, un to atzina arī stulbie varenie. Un to atzīs arī franči, jā, pat vācieši. Un ari nākošās paaudzes. *Idioma universa!* — kopēja valoda. Te nu jaunais Kintāna bija atradis īsto vārdu. Šodien viņu atalgoja glītie panākumi, rit. — viņu gaida brīnišķīgā mīļākā.

Viņš devās atpakaļ uz Madridi. Sāka gatavoties ceļojumam uz Andalūziju.

Kamēr viņš strādāja pie «Karlosa ģimenes», viņš gandrīz nemaz nebija domājis par Kaijctanu; tagad viņu dedzināja ilgas, urdīja nepacietība. Viņš nespēja strādāt, viņam bija pretīga krāsu smarža, viņš nevarēja nemaz paskatīties uz audeklu. Tomēr viņš neuzdrošinājās atstāt Madridi, pirms nebija saņēmis dokumentu par iecelšanu. Viņš neticēja, pirms iecelšana nebija rakstiski noformēta un apzīmogota. Solīts makā nekrīt, — viņš baidījās no ļauniem gariem, kas cilvēkam vienmēr uzglūnēja. Tāpēc, lai tos nepiesauktu, viņš nevienam nestāstīja par karaļa solījumu, ne Agustīnam, ne Hosefai. Viņš mocījās gaidās un nedrīkstēja .aizbraukt no Madrides.

Karaliskais mantzinis dons Rodrigo Solērs apmeklēja Goiju.

— Kas attiecas uz jūsu honorāru, «don Fransisko, — viņš paziņoja, — tad mums būs jāvienojas šādi: par sešām augstdzirnušā-m galvām jūs saņemsiet divtūkstoš reālu par katru un par piecām augsidzimušām galvām — tūkstoš reālu par katru. Kā redzat, esmu ierēķinājis .ari viņa augstības prinča troņmantnieka — zīdaiņa galvu. Jūs, protams, piekritīsiet, ka par divpadsmito un trīspadsmito galvu —

par klāt neesošo augst dzimu šo infantu galvām netiek maksāts. Līdzīgā kārtā netiek ierēķināta arī četrpadsmitā galva — jūsējā.

Goija atzina, ka honorārs nav pārāk izšķērdīgs, taču arī ne skops.

Atkal pagāja diena, otra, trešā. Iecelšana stājās spēkā tikai pēc tam, kad ierosinājums izgājis cauri visām attiecīgajām instancēm, tā ka nevīžīgi un nelabvēlīgi ierēdņi to varēja novilcināt pēc savas patikas. Tātad tas bija gluži dabiski, ka Goljam vajadzēja gaidīt. Taču viņš aiz nepacietības kļuva vai slims, viņa dzirde pasliktinājās. Aizvien biežāk viņam gribējās doties tūlīt uz Andalūziju pie Kai-jetānas, lai arī notiek kas notikdams.

Bet tad, ceturtajā dienā pēc karaļa mantziņa apmeklējuma, Pepas pavadībā ieradās dons Mānuelš. Kāds no viņa sarkanas zeķēs ģērbtajiem kalpotājiem ar biezu aktu mapi rokā kautrīgi turējās aizmugurē.

— Man stāstīja par jūsu gleznu, don Fransisko, — Pepa čaloja, — un es ar dona Marmela atļauju, majestātēm nezinot, aizbraucu uz Aranhuesu to apskatīt. Parasti es nemēdzu tā rīkoties, bet jūs zināt, cik ļoti es interesējos par jūsu mākslu. Tā tiešām ir laba glezna, var teikt — īsts mākslas darbs. Ne tikai pati lielākā, bet ari pati labākā, ko esat radījis. Protams, vietām esat strādājis mazliet paviršāk. Parmas troņmantnieks, piemēram, izdevies neapšaubāmi par garu. Bet visumā tā ir lieliska glezna. Un tik raiba.

Dons Manuels teica: — Esmu ieradies oficiālā vizītē. Man jānodod jums patīkams paziņojums. — Viņš pamāja sarķanzcķainajam, tas pasniedza viņam ar lielo valsts zīmogu apzīmogotu rakstu. — Es pats iejaucos šai lietā, — viņš paskaidroja, — citādi tas viss būtu vilcies vēl nedēļas trīs. Tādā kārtā šo dokumentu varu jums pasniegt jau šodien. Vai lai to nolasu? — viņš svarīgi jautāja.

Goija, protams, zināja, par ko ir runa, un donam Mā-nuelam bija iemesls gaidīt pateicību; taču Goija tikko spēja apvaldīt īgnumu par šo uzpūtīgo labvēlības izpausmi.

— Šodien es atkal lāgā nedzirdu, — viņš atbildēja. — Vai drīkstu dokumentu izlasīt pats?

— Kā vēlaties, — ministrs aizvainots atteica.

Goija lasīja: «Karalis, mūsu valdnieks, vēlas atalgot Jūsu lielos nopelnus un ir nolēmis parādīt Jums vislielāko žēlastību, citiem akadēmijas profesoriem par uzmudinājumu un par apliecinājumu, cik augstu viņa Majestāte vērtē cēlās gleznieciības mākslas meistarību. So iemeslu dēļ karalim, mūsu valdniekam, labpaticis iecelt Jūs par galiņa Pirmo gleznotāju ar piecdesmit tūkstošiem reālu algas gadā, kas izmaksājama, sākot ar šo dienu. Bez tam vaists kasei dots rīkojums piešķirt Jums katru gadu piecsimt dukātu karietes Uzturēšanai. Tuvākajā laikā valsts kase vienosies ar Jums par atbilstošu piemaksu reprezentatīva dzīvokļa iekārtošanai. Lai dievs Jums dod ilgu

muižu! Pirmais ministrs dons Manuels, *Principe de la l'tK'.i*

Goija, tagad patiesi aizkustināts, piesmakušā balsī teica:

— Es jums pateicos, dori Manuel.

— Nav par ko pateikties, mans mīļais, — dons Manuels (bildēja; viņa īgnums bija izgaisis, redzot gleznotāja

dziļo prieku. Pepa raudzījās Goijam tieši sejā ar savām kaistajām, zaļajām, nekaunīgajām acīm un sacīja: — Es gribēju apsveikt tevi pirmā, Frančo.

Kad Goija palika viens, viņš pārlasīja dokumentu vai-inkas reizes. Sevišķi viņu iepriecināja piemaksa par dzīvokli un vēl vairāk pieci simti dukātu par karieti. Tās dēļ viņu vienmēr grauza sirdsapziņas pārmetumi; tagad viņš bija saņēmis apstiprinājumu tam, ka karietes iegāde bijusi pilnīgi attaisnojama. Reizēm viņš klusībā bija dēvējis karali par skopuli tāpēc, ka viņš tik ilgi taupīja pirmā gleznotāja algu. Viņš bija nodarījis karalim pāri. Dons Kar-¦oss bija devīgs un prata mākslu novērtēt. Viņš neteiks par karali vairs neviena slikta vārda, ja viņa draugi to atkal kādreiz nomelnos.

Hosefa atviegloti uzelpoja, kad Goija viņai paziņoja par iecelšanu. Viņas dieva mierā aizgājušais brālis bija vienmēr teicis, ka gleznotājam jāprot savienot patiesais ar skaisto. Frančo bija noziedzies pret šo pamatlikumu, un līdz pat šim laikam viņa bija baiļojusies, vai majestātes būs apmierinātas ar šādu savu svētīto personu attēlojumu. Tikai tagad viņa. pirmo reizi bija guvusi pārliecību, ka Goijam par savu karjeru nav jāpateicas viņas brālim un radnieciskajām saitēm ar slaveno Baijēu dzimtu, bet viņš kļuvis par gleznotāju, pateicoties savam talantam un savām pūlēm.

Goija rakstīja draugam Martīnam Sapatēram: «Neesmu Tev ilgi rakstījis, biju pārslogots ar darbu. Ar labu darbu. Arī šobrīd es nevaru Tev gari rakstīt, jo man steidzīgi jādodas uz dienvidiem pie dižciltīgas dāmas, Tu jau nojaut, pie kuras. Esmu arī iecelts par karaļa pirmo gleznotāju, un man vajadzēs lūgt no Tevis padomu, kur ieguldīt jauno naudu. Esmu uzdevis Agustīnam, lai nosūta Tev mana diploma norakstu. Parādi to manai mātei un maniem brāļiem, vārdu sakot, visiem Saragosā, it sevišķi mūsu vecajam frajam Floakīnam Fuendctodosā, kas vienmēr apšaubīja, vai no manis kas iznāks vai ne. Patlaban gatavojos sēsties karietē, par kuru man, starp citu, — lai slavēta svētā jaunava, — turpmāk karalis maksās piecsimt dukātu gadā. Esmu galīgi pārguris no padarītā darba un laimes. Nopērc pāris resnu sveču un noliec svētajai jaunavai del Pilārai. Martin, labais draugs, karalis uti karaliene vai plēšas Tava drauga Frančo dēļ.»

Goija aizbrauca uz Aranhuesu, lai izteiktu majestātēm pateicību. Tad viņš pasūtīja sevišķus pasta ratus bņņupie-nam uz dienvidiem. Tūlīt pēc audiences viņš pārģērbās, parādes tērpu nosūtīja atpakaļ uz

Madridi un tieši no Aranhuesas devās ceļā uz Andalūziju.

Ātrāk, tikai ātrāk! Taču Otrā dienā vedējs teicās Apmest līkumu, jo lielceļš Esot bīstams. Bandīti. Bet Goija par to negribēja Nemaz dzirdēt. Dodams zelta Dukātu it pārsteigtajam Braucējam, viņš teica: «Tēvoc,

Nebaidies, tev karietē brauc Laimes luteklis.»

31

Goija vēl īsti neapģērbies sēdēja ērtajā krēslā uri skatījās, kā Kaijetāna gultā dzēra šokolādi. Alkova priekškari, aiz kuriem stāvēja platā gulta, bija pacelti uz augšu. Gultai katrā pusē atradās pa antīkas dievietes tēlam, tie bija rūpīgi izvirpoti no dārga koka. Uz krūtīm abas sievietes turēja svečturus, un, lai gan vajadzēja būt jau pusdienas laikam, tajos dega sveces. Daudz gaismas tās nedeva; istabā valdīja patīkama krēsla, freskas gar sienām — tās tēloja kādu muļķīgu dārzu panorāmu — bija saskatāmas tikai neskaidri. Pašu alkovu rotāja iegleznoti augsti logi, uz to slēģiem bija uzkrāsoti jocīgi skatlodziņi, caur kuriem varēja ieplūst iedomātie saules stari, un vēsajā istabā bija patīkami atcerēties, kāds karstums valda ārā.

Našķēdamās Kaijetāna rotaļīgi mērca saldos cepumus biezajā šokolādē. Dueņja norūpējusies vēroja, lai kas nenopil. Arī Goija skatījās, kūtrs un apmierināts. Neviens neko nerunāja.

Kaijetāna pabeidza brokastot; dueņja Eifēmija paņēma no viņas tasi, Kaijetāna laiski izstaipījās.

Fransisko bija neizsakāmi laimīgs. Kad viņš vakar vēlā pēcpusdienā atbrauca, Kaijetāna bija izskrējusi laukā viņu apsveikt; viņa nepavisam nebija izrādījusi prieku kā dāma un apskāvusi Goiju mājas pārvaldnieka klātbūtnē. Kamēr viņš mazgājās un pārģērbās, Kaijetāna pļāpāja ar viņu pa atvērtajām durvīm. Pa visu ceļojuma laiku viņš bija baiļojies, ka Sanlūkarā jau atradīs viesus; viņš bija licis Kaijetānai ilgi gaidīt un tāpēc nebūtu drīkstējis ņemt ļaunā, ja viņa būtu ataicinājusi viesus. Taču nebija neviena, pat ne doktora Perāla, viņi vakariņoja divatā. Tās bija jautras vakariņas, viņi čaloja un jokojās kā bērni — un tomēr arī ne kā bērni, — netika pateikts neviens skarbs vārds, arī visu garo laimes pilno nakti viņam neienāca prātā neviena ļauna doma, tās bija brīnišķīgas stundas.

Kaijetāna nometa segu un apsēdās uz gultas.

— Jūsu klātbūtne manas rīta tualetes laikā nav nepieciešama, don Fransisko, — viņa teica. — Paguliet vēl mazliet vai ari apskatiet pili, vai ejiet pastaigāties pa dārzu. Pusstundu pirms maltītes es jūs gaidīšu pie skatu torņa, tad iesim mazliet pastaigāties.

Goija ieradās pie belvedera jau ilgi pirms noteiktā laika. *No* turienes pavērās skaists skats uz māju un apkārtni. Kā lielākā daļa māju Kadisas apkārtnē, tā arī šī plašā celtne bija arābu stila; ēkai ar pilnīgi baltajām sienām bija tikai nedaudzi logi, no lēzenā jumta

debesīs slējās augsts skatu tornis. Dārzi bija ierīkoti terasveidtgi. Platā Gvadalkivīra laiski vēla viļņus uz jūru. Sanlūkaras pilsēta un tās auglīgā ieleja kā zaļa oāze gulēja smilšaina tuksneša vidū. Abpus krāšņajiem vīnadārziem un olīvkoku birzīm tālumā pavērās skatienam dzelteni blāvais lēzenais līdzenums. Sīki priežu un korķozolu meži nīkuļoja smilšu lauka vidū. Viļņojās kāpas. Spilgti mirgoja sāļaina augsnes virsma.

Goija vienaldzīgi vērās ainavā. Vai pie horizonta bija Pjcdraitas kalni vai Sanlūkaras kāpas, tas viņu daudz neinteresēja, svarīgi bija tas, ka viņš ir viens ar Kaijetānu, tālu prom no galma, tālu prom no Madrides.

Goijam piebiedrojās doktors Perāls. Rāmi viņi sāka sarunāties. Perāis pastāstīja par redzamās mājas vēsturi. To cēlis grāfs Olivāress, Filipa Ceturtā visvarenais ministrs, tas pats, kuru Velaskess tik bieži bija gleznojis, šeit viņš pavadījis savus pēdējos, rūgtuma pilnos trimdas gadus. Tad mājas izbūvi pabeidzis dons Gaspars de Aro, viņa brāļadēls un pēcnācējs, kura vārdā pili sauca arī tagad — *«Casa de Haro».*

Vēlāk, negaidot Goijas jautājumus, Perāls pastāstīja pēdējo nedēļu notikumus. Lielas viesības doņja Kaijetāna, protams, nebija rīkojusi, jo viņai taču bija sēras, tomēr bija pieņēmusi visai daudz viesu; no Kadisas un Heresas, pat no Seviļas tie bija ieradušies. «Ap treknu kaulu suņi kaujas,» — Goija atcerējās vecu parunu. Reizēm bijuši arī Kadisā, hercogienes pilsētas pilī, turienes *«Casa de Haro».* Reizi Kaijetāna aizplīvurojusies noskatījusies Kadisā vēršu cīņas; arī toreadors Kostiļjāress divas dienas viesor jies šeit pilī. Goija nebija cerējis, ka visu šo laiku Kaijetāna stāvēs pils skatu tornī un līdzīgi Pepas romancēs apdziedātajām dāmām gaidīs viņu; un tomēr viņš mazliet sadrūma.

Ieradās Kaijetāna ar savu svītu — dueņju, pāžu Hulio, nēģeru meiteni Mariju Lusu, sunīti donu Huanito un vairākiem kaķiem. Kaijetāna bija ģērbusies sevišķi rūpīgi, acīmredzot, lai Goijam patiktu; viņš priecājās.

— Tas ir ļabi, — viņa teica, — ka mēs vairs nedomājam tā, kā mūsu vecmāmiņas senos laikos, kad atraitnei vajadzējis valkāt sēru tērpu līdz pašājn mūža beigām vai arī līdz jaunām laulībām.

Goiju pārsteidza vienkāršais, tiešais veids, ar kādu viņa runāja par savu atraitnes stāvokli.

Perāls lūdza atļauju aiziet. Pārējie, tikpat kā mazā procesijā, pastaigājās pa dārziem; gar abām pusēm augstu paceltām astēm gāja kaķi.

•*- Jūsu rādītājpirkstiņš, Kaijetāna, kļuvis varbūt vēl mazliet valdonīgāks nekā agrāk, — Goija teica, — citādi jūs nemaz neesat mainījusies.

— Un jūs, Fraņsisko, savu apakšlūpu izstiepjat vel mazliet vairāk uz priekšu, — viņa atspēlējās.

Dārzā bija daudz saules pulksteņu, viens pat ar izkrāsotiem ēnu rādītājiem.

— Grāfs Olivāress, — doņja Kaijetāna paskaidroja, — šeit trimdā esot kļuvis mazliet dīvains. Acīmredzot viņš ilgojies apturēt laiku, līdz laimes zvaigzne atkal kļūKi Viljam labvēlīga.

Pēc pastaigas tika iebaudīta viegla maltīte. Uz ēdamistabas sienām bija freska, veidota pēc ēģiptiešu motīviem, tā attēloja gaišu dārzu ar daudzām kolonnām, netrūka arī vilnu. Ari šeit uzkrāsotais saules pulksteņa rādītājs vēstīja vienu un to pašu stundu.

Pēc maltītes Kaijetana atvadījās. Goija iegāja savā guļamistabā; bija ļoti karsts. Ilgo dienvidu viņš pavadīja gultā kails. Viņu pārņēma slinkums, nebija nekādas vēlēšanās. Viņa dzīvē tas gadījās reti. Vienmēr viņu nodarbināja plāni, viņš nespēja gulēt, nedomādams par nākošo diefni, par nākošo nedēļu, par jauniem pasākumiem. Šodien bija citādi. Šodien viņš nenožēloja, ka miegs, kas viņu pārņēma, ir zaudēts laiks, ar prieku viņš juta, kā miegs viņu iežūžo, kā viņa ķermenis izgaist. Viņš cieši iemiga un atmodās laimīgs.

Līdzīgi šai pirmajai dienai aizritēja arī nākošās — bez steigas, laimīgas, mierīgas. Lielāko tiesu Kaijetāna tin Goija bija divatā. Perāls traucēja reti. No Eifēmijas Kai-jetāņa neko neslēpa un no viņas nekautrējās. Kādu reizi viņi abi, Kaijetana un Fransisko, sēdēja puskaili tumša istabā; bija karsts, Kaijetāna vēdināja ar vēdekli. Ienāca Eifēmija, lai pasniegtu viņai limonādi ar ledu. Viņa ieram dzija vēdekli, satrūkās, jāva limonādes kausam nokrist zemē, pieskrēja pie Kaijetānas, izrāva viņai no rokas vēdekli.

— Taču ne ar šo, — viņa iesaucās. — Kad jūs šeit sēžat tādā izskatā!

Tas bija vēdeklis, uz kura bija uzgleznota svētā jaunava del Pilāra.

Šādu starpgadījumu Sanlūkarā varēja uzskatīt jau par satraucošu notikumu. Viņi abi, Kaijetāna un Fransisko, bija daudz piedzīvojuši, bet tik mierīgas un laimīgas dienas kā patlaban viņi savā dzīvē gandrīz nekad nebija pavadījuši, un viņi priecājās par tām. Goija strādāja maz. Audeklam, otai, paletei viņš pat nepieskārās. Kopš viņa mācekļa laikiem tās bija pirmās nedēļas, kad viņš neglez-noja. Viņš gan daudz zīmēja, bet tikai sev par prieku. Viņš uzzīmēja visu, kas viņam patika Kaijetānas ikdienā. Reiz viņa jautāja, vai Goija negribot viņu gleznot, varbūt kā mahu.

— Ļauj paslinkot, — viņš lūdzās. — Gleznošana ir mans domāšanas veids. Ļauj nedomāt.

— Cik tev īstenībā ir vārdu? — citreiz viņš jautāja, ieraudzīdams dokumentu, kurā viņas titulu uzskaite aizņēma vairākas rindas. Zemākas kārtas muižniekiem, idalgo, drīkstēja būt ne vairāk kā seši

priekšvārdi, grandiem līdz divpadsmit, pirmā ranga grandiem vārdu skaits nebija ierobežots. Daudzo vārdu īpašniekam klājās labi, jo viņš baudīja daudzu svēto aizsardzību. Kaijetānai bija trīsdesmit viens vārds, viņa tos uzskaitīja: Marija del Pilāra Teresa Kaijetāna Felisijā Luisa Katalīna Antonija lsa-bela — un vēl daudzi citi.

Goija apgalvoja, ka, neraugoties uz savu teicamo., atmiņu, viņš nespējot iegaumēt tik daudz vārdu, bet zinot, ka viņai ir tikpat daudz seju, cik vārdu.

— Nosauc man vēlreiz savus vārdus, — viņš pieprasīja,

— Vārdu pēc vārda, un pie katra vārda es uzzīmēšu lavu seju.

Viņa sauca savus vārdus, viņš zīmēja, un abas sievietes, Kaijetāna un dueņja, noskatījās viņa darbā. Viņš zīmēja ātri, droši, jautri un asi, un sejas, lai gan tās visas bija Kaijetānas sejas, patiešām cita no citas atšķīrās; daudzas starp tām bija piemīlīgas, bet netrūka arī briesmīgi ļaunu.

Kaijetāna smējās. — Kā es tev patīku, Eifēmij? — viņa vērsās pie dueņjas.

— Tas ir ļoti skaisti, ko pirmais gleznotāja kungs tur zīmē, — dueņja atbildēja, — bet būtu labi, ja viņš vairāk nezīmētu. Tas nenes nekādu svētību, ja visu tā izliek uz papīra.

— Lūdzu nākošo vārdu, — Goija teica.

— Susana, — Kaijetāna nosauca, un Goija zīmēja. *Zīmēdams* un uz dueņju nepaskatīdamies, viņš jautāja:

— Vai jūs mani uzskatāt par burvi, doņja Eifēmija?

Uzmanīgi apsvērdama katru vārdu, dueņja atbildēja:

— Es domāju, ekselence, ka mākslu, kas ir dieva dāvana, vajadzētu izlietot galvenokārt svēto attēlošanai.

Aizvien vēl zīmēdams, Goija nevērīgi paskaidroja:

— Es esmu uzgleznojis daudzus svētos. Nav mazums dievnamu, kur jūs varat redzēt manas gleznotās baznīcas gleznas, doņja Eifēmija. Svēto Fransisku de Borhu vien es esmu gleznojis deviņas reizes hercogu Osunu uzdevumā.

— Jā, Kaijetāna teica, — viņi ir ļoti lepni uz savas ģimenes svētajiem, šie hercogi Osunas. Mums, Albāni, nav neviena svētā.

Goija bija pabeidzis savus zīmējumus; rūpīgi viņš tos salika pēc numuriem un vārdiem. «Nr. 24. Susana.» No papīra lapas raudzījās Kaijetāna — daiļa, zobgalīga, neizdibināma. Spējas nepatikas pārņemta, Eifēmija griezās pie savas pavēlnieces.

— Būtu labi, mana dūjiņa, — lūdzoši, tomēr enerģiski k-ica Eifēmija, — ja dažu no šīm lapām nemaz nebūtu pasaulē. Palūdziet taču pirmo gleznotāja kungu saplēst šo Susami, tāpat arī pārējās. Ģīmetnes piesauc nelabos garus, ticiet man. Vai drīkstu? — Un viņa jau pakampa «Susanu».

— Liecies mierā! — Kaijetāna iesaucās un, pa pusei smiedamās,

pa pusei nopietni, metās viņai virsū. Dueņja pastiepa Kaijetānai pretim zelta krustu, kas viņai karājās kaktā, lai aizdzītu ļauno garu, kurš acīmredzot bija apsēdis viņas dūjiņu.

Daudzkārt priekšpusdienā vai arī pēcpusdienā, kad Kaijetāna gulēja, Fransisko uz mūļa aizjāja uz Sanlūkaru. Tur «Četru tautību krodziņā» — *Venta de tas Cuatro Na-ciones* viņš dzēra heresa dzērienu — heress auga tepat tuvumā — un pļāpāja ar citiem krodziņa apmeklētājiem — vīriem lielās, baltās, apaļās platmalēs, kuri savus violetos mēteļus nēsāja arī vasarā. Senā pilsēta Sanlūkara — daudzi atvasināja tās nosaukumu no Lucifera vārda — bija bēdīgi slavena dzīves vieta pārgalvīgiem zeļļiem, kuri prata izkulties no katras ķezas. Pikaro — seno romānu varoņi — jutās šeit kā savās mājās, un katrs maho bija lepns, ja Sanlūkaru varēja saukt par savu dzimteni. Pilsētiņa bija kļuvusi bagāta ar kontrabandas palīdzību, un tagad, kad spēcīga angļu flote bloķēja Kadisu, šeit pulsēja dzīve un plauka veikali. Krodziņā *de las Cuatro Na-ciones* vienmēr ieradās mūļu dzinēji savos košajos, priecīgajos amata tērpos, un par visiem zemes stūriem viņi zināja pastāstīt tādus notikumus, kādus parasti nevarēja dabūt dzirdēt. Ar šiem mūļu dzinējiem «muleteriem» un citiem viesiem Goija tad arī mierīgi sarunājās, neskopojoties ar dažādiem aplinkus mājieniem, — viņš saprata tos, un tie saprata viņu.

Dažreiz viņš aizgāja uz kādu no kaimiņu miestiņiem, uz Bonansu vai Cipjonu. Ceļš veda caur retu ozolu mežiem un pār gaiši dzeltenām smilšu kāpām, visur mirdzēja baltā, sāļainā augsne. Reiz, kad viņš jāja pār smilšainu lauku, viņš atkal ieraudzīja *«El Yantar»* — dienvidu spoku. Kūtri tas līda uz priekšu, izskatīdamies pa pusei pēc bruņurupuča, pa pusei pēc cilvēka, vērotāju drīzāk iemidzinādams nekā izbiedēdams, pilnīgi attaisnodams savu otro nosaukumu *«La Siesta».* Lēnām un neatvairāmi spoks turpināja ceļu, bet tas negāja vienā virzienā ar

Fransisko ce]u. Goija palika sēžot uz sava mūļa un ilgi noraudzījās tam pakaļ. No jūras piekrastes šurp atplūda bērnu rotaļu troksnis, kurus pašus viņa skatienam slēpa kāpas.

Kad viņš atgriezās mājās, viņu sagaidīja vēstule no Ka-disas. Seņjors Sebastjans Martlness gribēja dāvināt San-takuevas baznīcai trīs gleznas un apjautājās pirmajam gleznotājam, vai viņam nebūtu iebildumu pieņemt šo pa- 'i sūtījumu. Seņjors Martlness visur bija pazīstams kā Spānijas lielākās tirdzniecības flotes īpašnieks; ievērojama daļa tirdzniecības darījumu ar Ameriku atradās viņa rokās, un viņš skaitījās par devīgāko mākslas veicinātāju. Priekšlikums Goijam bija pa prātam. No seņjora Martī-nesa viņš varēja paprasīt augstu honorāru, un gleznošana Santakuevas baznīcai deva labu ieganstu, lai varētu galmā aizbildināties ar savu ieilgušo «atvaļinājumu». Klusībā viņš apsvēra, ka šāds reliģioza satura darbs

varētu būt piemērots, lai ar to izpirktu grēku par savām kaislību un laimes stundām. Viņš nolēma apspriesties par darbu ar Martīnesu personīgi. Kadisa bija sasniedzama pāris stundās.

Kad Goija pastāstīja Kaijetānai par savu nodomu, viņa atbildēja, ka tas esot apsveicams, arī viņa esot gribējusi ieteikt tam aizbraukt uz pāris dienām vai nedēļām uz Ka-disu. Tagad, kara laikā, tur valdot liela rosme, arī teātris esot labs. Tika nolemts nedēļas beigās doties uz Kadisu.

Sai naktī Goija nevarēja gulēt. Viņš piegāja pie loga Spīdēja gandrīz pilns mēness. Goija raudzījās pāri dārziem uz tāluma mirgojošo jūru.

Kaijetāna bija dārzā,

Pastaigājās vēsā gaisā Viena pati. Jautāja viņš Sev, vai varbūt vajadzētu Doties tur pie viņas lejā.

Alba nepavērās augšup,

Goija negāja pie viņas.

Daži kaķi bija tur pie Albas. Nedzirdamiem soļiem Staigāja pa terasēm tā Lejup, atkal augšup šajā Maigi dīvainajā gaismā.

Un viņš ilgi stāvēja pie

Loga, un viņš noskatījās, Kā šai naktī gaišajā tur Klīda Alba un kā kaķi, Augstu izslējuši astes, Svinīgi un jautri gāja Līdzās viņai.

32

Kadisā hercogiene vadāja Goiju pa savu pilsētas pili, — pa *Casa de Haro*. Grāfs Olivāress un Gaspars de Aro, celdami šo pili, nebija skopojušies. Pilsētā, kura atradās uz ļoti šauras zemes strēmeles un tādēļ nevarēja izaugt par lielu pilsētu, lielākā daļa māju bija šauras un augstas; pilī toties bija plašas zāles un liels, kluss *patio* — brīnišķīgi izbruģēts pagalms, kas arī izskatījās kā plaša zāle. Visgarām pagalmam pa trīsstāvu celtnes iekšpusi stiepās galerijas. No lēzenā jumta augšup pret debesīm slējās skatu tornis.

Plašajā mājā bija sasmacis, vēss gaiss. Tāpat kā San-lūkarā, arī šeit bija saules pulkstenis ar uzkrāsotu ēnu rādītāju, kas lika laikam apstāties. Visur redzēja daudz marmora, gleznu, skulptūru, lustru. *Senores antepasa-dos* — senču kungi nebija taupījuši. Taču šobrīd māja šķita mazliet nolaista, freskas pie sienām nobālējušās un aplupušas; dažas no daudzajām kāpnēm saplaisājušas un apdrupušas. Abi, Goija un hercogiene, kāpaļāja pa izmītām marmora kāpnēm un kāpnītēm. Pedro, vecais pārvaldnieks, pats jau krietni sakrities, klusi šķindinādams atslēgu saišķi, svinīgi gāja ar savām stīvajām kājām viņiem pa priekšu. Beidzot pa tādām pašām nodzeltējušām, izmītām marmora kāpnēm viņi sasniedza miradoru — skatu torni. Vītņu kāpnes veda gar aizslēgtām durvīm; tad viņi stāvēja augšā uz torņa lēzenā jumta un pār zemo balustrādi raudzījās lejup uz pilsētu, kura, izskatīdamās pēc salas, mirdzoši balta pletās dzidri zilajos jūras ūdeņos; ar cietzemi to savienoja tikai šaura, šaura zemes strēle.

Pils — *Casa de Haro* — bija uzcelta augstā vietā, gandrīz vai pilsētas visaugstākajā kalnā. Fransisko un Kaije-tāna raudzījās uz ziemeļrītiem un redzēja ostu un daudzos nocietinājumus, kuri aizsargāja to. Viņi redzēja spēcīgo spāņu karafloti, un viņi redzēja Andalfizijas līdzenumu, ko ietvēra Granādas kalnājs. Viņi paskatījās uz vakariem un redzēja plašo jūru un pie apvāršņa ang|u floti, kas bloķēja ostu. Viņi paraudzījās uz dienvidiem un redzēja Āfrikas krastus. Bet viņiem pie kājām gulēja Kadisas mājas ar lēzenajiem jumtiem, kuri bija izrotāti dažādiem stādiem un atgadinaja dārzus. — «Babilonas gaisa dārzi,» tā mēdza teikt viņa ekselence, dieva mierā aizgājušais vectētiņa kungs, — vecais pārvaldnieks paskaidroja.

Milzīgajā mājā Kaijetāna un Fransisko bija gandrīz vieni. Viņi bija atbraukuši pirmie, tikai dueņjas pavadībā; pārējiem — doktoram Perālam, pārvaldniekam, sekretāram un visiem citiem mājas kalpotājiem vajadzēja ierasties pēc dažām dienām. Maltītes viņi ieturēja divatā, viņus apkalpoja Pedro un tā sieva; visu laiku viņi bija gandrīz vieni, zināja, ka tas neturpināsies ilgi, un baudīja vientulību.

Otrajā dienā Goija bija pieteicis apmeklējumu seņjoram

Martīnesam, savam pasūtītājam. Goijam bija daudz laika, viņš klaiņoja pa pilsētu, kura, uzcelta uz šauras zemes platības, bija pārpilna ar iedzīvotājiem. Goija gāja pa šaurajām ielām starp augstajām, baltajām mājām, kurām bija uz priekšu izvirzīti lēzeni jumti, gāja pa *Caltc Ancho* apa|o akmeņu bruģi, gāja pa gobām un papelēm apstādīto promenādes ielu Alamedu uz pilsētas valni. Tad devās atpakaļ uz *Puerta de la Mar* un priecājās par troksni un drūzmu. Muhamedāņu putnu tirgotāji, kuri savas vistas un pīles bija atveduši no visai tuvās Āfrikas, zvejnieki, kuri blakus sev bija izklājuši stipri smaržojošas, spilgtas krāsas zivis un gliemežus, augļu tirgotāji pie savu krāšņo augļu kaudzēm, ūdens pārdevēji ar stumjamiem rateļiem, Iedus pārdevēji ar mucām, marokāņi melnām bārdām, ar garām pīpēm zobos, tērpušies platās biksēs, sēdēja pie savām datelēm, ēdnīcu un vīna pagrabiņu īpašnieki savās mazajās būdelēs, sīktirgotāji, kas pārdeva svētbildes, amuletus un matrožu cepures, sienāžu pārdevēji, kas piedāvāja savus čirkstošos kukainīšus no misiņa stieples pagatavotos mazos būrīšos vai izkrāsotās mājiņās, lai kortēho savai dāmai tos varētu pasniegt kā dāvanu, — tas viss virmoja krāsu bagātībā, trokšņoja un dvakoja zem skaidrajām debesīm, un it visu ietvēra zilā jūra, kurā kreisēja spāņu un angļu karakuģi. Vairākas reizes Fransisko tuvojās melni tērptas sievietes un piedāvāja meitenes, sulīgiem vārdiem slavēdamas to daiļumus; viņas brīdināja Fran-sisko, ka tuvojoties solāno, svelmīgais, iekāri modinošais Āfrikas vējš, un viņš nožēlošot, ka atraidījis piedāvājumu. «Tādi skaisti, apaļi gurniņi,» viņas slavēja un vārdus papildināja žestiem.

Atpakaļ Fransisko gāja pa šaurajām pilsētas ielām. Bija jau laiks doties pie scņjora Martīnesa.

Goija bija daudz dzirdējis par Sebastjanu Martīnesu. Viņu uzskatīja par progresīvu cilvēku, kuram bija ne mazums nopelnu lauksaimniecības un rūpniecības modernizēšanā Spānijas aizjūras zemēs. Viņš neapmierinājās ar peļņas raušanu vien kā citi bagātie Kadisas tirgoņi, ne vienu reizi vien viņš grūtos apstākļos savu floti personīgi bija vadījis uz Ameriku un sadursmēs ar ienaidnieku drosmīgi aizsargājis savus kaperkuģus., Pēc visa dzirdētā Fransisko bija izbrīnījies, ka seņjors Martīness izrādījās kalsns virs, pārsteidzoši vienkārši ģērbies, kas drīzāk līdzinājās pedantiskam zinātniekam nekā lielam tirgonim, politiķim, pirātam.

Drīz noskaidrojās, ka seņjoram Martīnesam viņa slavenā mākslas darbu kolekcija ir ne tik daudz prestiža jautājums kā sirds un prāta tieksme. Ar lielu mīlestību viņš Goijam parādīja savus dārgumus, uzsvēra, ka pats sastādījis savas galerijas katalogu, un gandrīz vairāk nekā ar gleznām un skulptūrām lepojās ar savu pasaulslaveno darbu reprodukciju krājumu.

— Krājums gandrīz pilnīgs, vienīgais visā Spānijā, — viņš lepojas,

— tādu jūs velti meklēsiet pie marķīza de Kserēna, don Fransisko, — viņš teica, ļauni irgdanis; marķīzs dē Kserēns bija otrs Kadisā pazīstamais kolekcionārs, scņjora Martīnesa lielākais sāncensis. — Marķīzs nerīkojas metodiski, — seņjors Martīness zobojās. — Te viņš nopērk kādu Grēko, te kādu Ticianu, kas nu viņam tai brīdī patīk. Ar tik anarhistiskiem principiem nevar rad it kolekciju, kas pretendētu uz māksliniecisku un zinātnisku vērtību. Māksla — tā ir kārtība, kā to mēdza uzsvērt Vin-kelmanis, Mengss un beidzot arī jūsu mūžīgā mierā aizgājušais svainis.

Trijās zālēs bija izstādītas Kadisas pilsētas antikvitātes. Seņjors Martīness, rādot tās savam apmeklētājam, teica:

— Es nelepojos ar to, ka esmu vairojis dažu mūsu karaļvalstu labklājību viņpus okeāna un ka mana flote no vienu reizi vien devusi pienācīgu pretsparu angļiem, bet es esmu lepns uz to, ka piederu pie visvecākās Spānijas pilsētas visvecākās dzimtas. Jau vēsturnieks Orosko pieminēja vienu manu antepasado, manu senci, kādu Martīnesu, tas bija krietni pirms tam, kad tika nosaukts kāda Kserēna vārds.

«Nav nekā sliktāka par mācītu mujķi,» Goija atcerējās senu sakāmvārdu. Bet skaļi viņš teica: — Tas tik ir ko vērts, don Sebastjan.

J ?£Ģ| p

Bet Martīness atbildēja: — Nesauciet mani, lūdzu, par donu, ekselence. Es neesmu nekāds dons Sebastjans de Martīness, es esmu vienkāršs seņjors Martīness.

Pašlaik viņš norādīja uz savas pilsētas ģerboņa visvecāko atveidojumu — reljefu, kas reiz bija greznojis pilsētas vārtus, kuru sen jau vairs nebija. Ģerbonī bija attēlotas kolonnas, ko cēlis ITerkuless, kad bija ieradies te — apdzīvotās pasaules vistālākajos rietumos. *«Noti plus ultra* — līdz šai vietai un tālāk ne soli,» teicis Herkuless, un šie viņa vārdi bija ierakstīti ģerbonī. Protams, viņš tos nebija sacījis latīņu, bet gan grieķu valodā *«Uketi proso»*$_t$ un seņjors Martīness grieķiski citēja skanīgos Pindara pantus, no kuriem bija ņemti šie vārdi. Patiesībā viņš tos nebija teicis arī grieķu valodā, bet gan feniķiešu valodā, jo Herkuless nemaz nav bijis Herkuless — mēs kadisieši esam daudz vecāki par Herkulesu, — bet gan feniķiešu dievs Melkarts, tas pats Melkarts, kas redzams uz kāda cita mūsu pilsētas ģerboņa, kur rādīts, kā viņš nožņaudz lauvu. I < ā jau parasts, karalis Kārlis Piektais bija šo skaisto vapeņa devīzi piesavinājies, bet nosvītrojis vārdu *«noti».* Viņa devīze skanēja *«Plus ultra* — tikai tālāk», un, tāpat kā viņš, arī Sebastjana Martīnesa *antepasados* bija turējušies pie šīs devīzes un savos drosmīgajos kuģos braukuši aizvien tālāk uz rietumiem.

Goija smaidīdams vēroja, kā Martīnesa seja kļuva jaunāka, kad viņš ar sajūsmu un zināmu šarmu stāstīja par savas pilsētas senvēsturi.

— Bet es jau jūs aizkavēju ar saviem stāstiem, don Fransisko, —

seņjors Martīness pats sevi pārtrauca, — es taču jūs ielūdzu nokārtot darīšanas. Es gribētu jūs lūgt, ekselence, — viņš teica, bet tagad jau oficiālā tonī, — pagatavot dažas gleznas Santakuevas baznīcai. Es vēlētos noslēgt ar jums darījumu, pirmais gleznotāja kungs. Atklāti sakot, vislabprātāk es būtu lūdzis jūs uzgleznot manu ģīmetni, bet to jūs varbūt noraidītu. Taču pasūti-jumu Santakuevas baznīcai diezin vai var noraidīt. .Vai man nav taisnība? — Un viņš blēdīgi iesmējās.

— Vaļsirdība pret vaļsirdību, — Fransisko atbildēja. — Cik gleznu būtu jāuzglezno? Cik lielas? Un cik jūs maksāsiet?

— Mendosas kanoniķis, kas pārzina Santakuevas baznīcas darbus, — seņjors Martīness atbildēja tikpat lietišķi, — vēlas trīs gleznās: «Svēto vakarēdienu», «Piecu tūkstošu paēdināšanu» un «Līdzību par laulību». Runa ir par vidēja lieluma gleznām. Ja jums labpatiktu kopā ar kanoniķi doties uz Santakuevu, tad par gleznu izmēriem jūs bez grūtībām varētu vienoties. Attiecībā uz jūsu trešo jautājumu atļaujiet man jums uzticēt kādu noslēpumu. Ar dažiem no saviem kuģiem esmu nolēmis izlauzties cauri angļu blokādei un pats personīgi aizvest tos līdz Amerikai un atpakaļ. Aiz zināmiem iemesliem mana mazā flote nevar iziet jūrā ne agrāk, nedz arī vēlāk par trim nedēļām, skaitot no šīs dienas. Gleznas man gribētos personīgi nodot Santakuevas baznīcas kapitulam, un tāpēc man jālūdz pasūtījumu izpildīt steidzīgi, don Fransisko. No otras puses, ja gleznas tiktu nodotas trīs nedēļu laikā, esmu gatavs jums samaksāt trīs tūkstošu reālu vietā, kāds parasti ir jūsu honorārs, par katru gleznu sešus tūkstošus. Jūs redzat, ekselence, maizes rieciens no pilsoņa rokas nav nemaz tik plāns, — viņš pabeidza un nosmējās sīku smiekliņu.

Goijam bieži nepatika Augstdzimūšo dižošanās.

Lūk, šo balto Kadisu, šo Spāņu bagāto un krāšņo Pilsētu, kas bagātāka Vēl par lepno, uzpūtīgo Londonu, bij cēluši reiz Jūrnieki un tirgotāji.

Bet tā viņam nepatika.

Viņš kā pilsonis gan juta Ļepnurņu, tomēr šis cilvēks Martīness ar savu lielo Naudu un ar sajūsmu par Mākslu nesaistīja viņu.

Arī tas, ka jāglezno bij Nu šis svētais vakarēdiens,

t

Nepatika viņam. Tomēr Gleznotājs gan vienmēr nevar Izvēlēties, kas tam reizēm Jāglezno, un ar! seši Tūkstoši ir liela nauda. Redzēja viņš tirgotāja Pastiepto un kalsno roku,

Un viņš lika tajā savu Tuklo, spēcīgo un teica:

«Lai ar notiek!»

33

Kaijetāna lūdza Fransisko kopā ar viņu uzkāpt mira* dorā — skatu tornī. Taču šoreiz viņa vairs nepagāja garām aizslēgtajām durvīm kāpņu vidusdaļā, viņa atslēdza tās un lūdza Goiju ieiet.

Tas bija mazs kabinets, pretī sitās sasmacis gaiss, telpā valdīja krēsla. Kaijetāna atvēra logu aizvirtņus, gaisma ar joni plūda iekšā. Telpa bija tikpat kā tukša, pie sienas karājās viena vienīga glezna — vidēja lieluma, greznā ietvarā, tās priekšā stāvēja divi ērti, nolietoti krēsli.

— Apsēdieties taču, don Fransisko, — Kaijetāna aicināja ar tikko manāmu un, kā Goijam likās, viltīgu smaidu.

Goija apskatīja gleznu. Tur bija aina no mitoloģijas ar muskuļotiem, spēcīgiem vīriem un pilnīgām sievām, šķita, ka tā radusies Pētera Paula Rubensa darbnīcā un ka tie gan nevarēja būt viņa labākie skolnieki, kas pie tās strādājuši.

— Jums ir arī labākas gleznas, — pēc brītiņa teica Fransisko.

Kaijetāna piespieda pogu sienā. Mitoloģiskā ainava pavirzījās sānis, protams, ar kādas atsperes palīdzību un atklāja skatienam kādu citu gleznu.

Fransisko sarāvās, piecēlās no krēsla un apgāja tam apkārt. Viņa seja saspringa, no uzmanības kļuva gandrīz drūma, apakšlūpa pastiepās uz priekšu. Visa viņa būtne vēroja, skatījās.

Gleznā bija attēlota guļoša sieviete, kas, atspiedusies uz labās rokas, aplūkoja sevi spogulī, skatītājam pagriezusi muguru. Sieviete bija kaila. Spogulī, ko viņai priekšā turēja mazs, ceļos nometies, spārnots zēns, viņas seja bija saskatāma tika; neskaidri. Bet šo kailo sievieti nebija gleznojis ārzemnieks, tā nebija radusies ne Antverpenē, nedz Venēcijā — daža laba tāda no ārzemēm ievesia glezna karājās karaļu vai arī grandu pilīs — nē, šī glezna, kuras priekšā tagad stāvēja Fransisko, bija spānieša rokas gleznota, to varēja radīt tikai viens vienīgs — Djēgo Vc-laskess. Tā bija, par to nevarēja būt šaubu, tā glezna, par kuru viņam bija stāstījis dons Antonio Ponss un, iespējams, arī Migels. Tā bija Velaskesa pārdrošā, aizliegtā, nopeltā, cildinātā *«Dona desnuda»* — kailā sieviete, Psihe vai Venēra, vienalga, kā viņu nosauktu, taču katrā ziņā ļoti reāla, kaila sieviete. Viņa nebija ne sārta un pārāk apaļīga, ne balta un pārmērīgi resna, tā nebija nekā;' • Ticiana itāliete, nedz Rubensa holandiete, tā bija burvīga spāņu meitene, tātad patiešām eksistēja šī Velaskesa *«Dona desnuda»,* un Fransisko Goija stāvēja tās priekša.

Viņš aizmirsa, ka glezna bija jau savus simt piecdesmit gadus veca, aizmirsa, ka atrodas Kadisā un Kaijetāna stāv viņam blakus. Viņš skatījās uz sava amata biedra gleznu, it kā tikai nupat tā būtu

gleznota, skatījās uz sava amata biedra Velaskesa pārdrošāko, bīstamāko gleznu — doņju desnūdu.

Ikviens taču izvēlas par savas dzīves paraugu kādu citu cilvēku — dzīvu vai mirušu. Ja Fransisko Goijam liktenis būtu ļāvis kaut ko izlūgties, tad tā būtu bijusi Velaskesa māksla un slava. Spānijā viņš atzina tikai vienu meistaru par izcilu — tas bija Djēgo Velaskess. Pati daba un šis dons Djēgo bija viņa skolotāji, un visu mūžu viņš bija centies līdz galam izprast Velaskesa meistarību. Un tagad te nu bija šī lielā, jaunā, noslēpumainā, izslavētā glezna. Straujš savās jūtās un uztverē, straujš mīlā, naidā, pielūgsmē un nicināšanā — Goija, vēl nebija pagājusi ne pusminūte, jau saprata — viņš šo gleznu apbrīno un viņš to noliedz.

Viņš apbrīnoja, cik dabiski bija novietota šī ļoti pievilcīgā sieviete, turklāt viņas pozā nebija ne vēsts no vaļības; viņa paša, Fransisko, cilvēki bieži lidinājās gaisā, nevis sēdēja vai gulēja. Viņš apbrīnoja viltību, ar kādu viņa amata biedrs sievietes seju bija atainojis neskaidrā spoguļa dūmakā un visu skatītāja uzmanību novirzījis uz brīnišķīgajām auguma līnijām, uz gulētājas īsti spāniskajām ķermeņa kontūrām — ar tievu vidukli un spēcīgi attīstītām gūžām.

Taču galvenokārt viņš apbrīnoja io, ka dons Djčgo vispār bija iedrošinājies gleznot šādu glezni'. Inkvizīcijas noliegums gleznās attēlot kailu ķermeni bija ,nepārprotams un stingrs, un neviens cits spāņu meistars nebūtu iedrīkstējies gleznot pašu pavedinošāko visā pasaulē — kailu sievietes miesu. Lai arī cik lielu karaļa vai kāda cita varena mecenāta labvēlību Djēgo būtu baudījis FiIipQ$_{rl}$£e-turtā galmā, bez šaubām, arī garīdzniekiem uņ svētuļiem bija liela teikšana, un, kā zināms, varasvīru garastāvoklis nav nemainīgs. Velaskess bija gleznojis šo sievieti tāpēc, ka viņu vilināja vēlēšanās parādīt, ka ķermeņa kailumu var attēlot arī citādi, nekā to bija darījuši Ticians un Ru-_ benss. Viņš nebija baidījies no briesmām, tāpēc ka viņš* bija liels mākslinieks un lepns spānietis, tāpēc ka viņš bija gribējis pierādīt, ka arī mēs, spāņi, esam uz to spējīgi-

Viņš to pierādīja. Apbrīnojami, ka krasas harmonēja: miesas perlamutrs, bālganais šķidrauts, spoguļa zaļganais pelēkums, matu tumšais brūnums, kailā zēna sārti violetās lentas, viņa spārnu vieglās varavīksnes krāsu nianses. Maiga, viegla, stingra un eleganta bija gleznota šī kailā sieviete, bez lētiem efektiem, bez atklātas, acīs krītošas saldkaires, ko tik bieži pauž itāliešu un holandiešu meistaru gleznotie sieviešu akti. Drīzāk gan šī glezna izstaroja kaut ko drūmu, melnais paklājs, uz kura šī sieviete gulēja, tumši sarkanie aizkari, spoguļa tumšais ietvars, viss šis nopietnais kolorīts noliedza jebkādu intimitāti. Dons Djēgo bija spānietis. Viņam skaistums un mīla nebija nekas viegls, šīs jūtas viņam nozīmēja kaut ko nopietnu, mežonīgu un

ļoti bieži vien arī kaut kā smaga, traģiska pirmsākumu.

Fransisko skatījās un apbrīnoja. Droši vien dons Djēgo bija gribējis, lai ļaudis skatītos un apbrīnotu. Bet, ja kāds mākslinieks uzgleznojis sievietes miesu tajās brīnumainajās krāsās, kādas daba tai piešķīrusi, un turklāt uzgleznojis tā, ka skatītājs to apbrīno un paliek nejūtīgs, vai tad glezna sasniegusi savu mērķi? Labi, dons Djēgo ir sasniedzis šo meistarību, šo meistarību bez naida un mīlas, šo vienaldzību, par kuru tik daudz bija pļāpājuši Vjnkelmanis, Rafaels Mengss un Goijas nelaiķa svainis, viņš ir sasniedzis meistarības kalngalus, bet, ja viņam, Fransisko, šobrīd velns par velti piedāvātu šādu meistarību, viņš negribētu to iegūt, viņš teiktu: — *Muchas gracicis, no!*[16] — Ir jau labi, ka pasaulē ir šis apbrīnošanas cienīgais, glezni rotaļīgais un skumjais kailās sievietes attēls. Taču labi ari tas, ka to nay gleznojis viņš, Goija. Un Fransisko bija laimīgs ne tikai tāpēc, ka tas nav viņš, kas atdusas Sanhuana Bautistas lepnajā kapličā, bet vispār tāpēc, ka viņš ir gleznotājs Fransisko Goija, nevis gleznptājs Velaskess.

Pēkšņi telpā atskanēja augsta, spiedzoša balss. —• Si dāma ir ļoti slinka, — balss teica. — Kopš es viņu pazīstu, viņa guļ te uz dīvāna, skatās spogulī un slinko.

Goija apsviedās apkārt. Viņa priekšā stāvēja kāds izdzimtenis — večuks ar sakropļotu, sarukušu augumu, ļoti raibā apģērbā, izgreznojies medaļām un visaugstākajiem ordeņiem.

— Ko tu vienmēr baidi cilvēkus, Padiļja, — Kaijetāna viņu norāja, tomēr nepavisam ne asi un paskaidroja Goi-jam, ka pundurītis esot viņas mirušā vectēva galma nerrs, vārdā Padiļja; viņš dzīvojot šeit vecā pārvaldnieka un tā sievas apgādībā, vairīdamies no sabiedrības un reti rādīdamies ļaudīs.

— Viņa pareizi darījusi, šī doņja desnūda, apmezdamās uz dzīvi Kadisā, — Padiļja turpināja spiedzošā balsi.

— Tik un tā viņai nekur citur neļautu dzīvot. Turklāt viņa taču ir augstdzimusi dāma, patiesībā pirmā ranga grau-deša. Jau simt piecdesmit gadu viņa nav pakustinājusi ne pirkstiņa. — Bet grandam katrs darbs ir apkaunojošs.

— Tev tagad jāiet- prom, Padiļja. — Kaijetāna vēl aizvien maigi sacīja, — tu nedrīksti ilgāk apgrūtināt gleznotāja kungu.

Padiļja paklanījās, viņa ordeņi nošķindēja, viņš aizgāja. Kaijetāna apsēdās krēslā, viņa skatījās uz Goiju un smaidīdama ziņkārīgi jautāja:

— Kā tev šķiet, vai Padiļjain taisnība? Vai tu domā, ka viņa bija grandesa? Ir taču pierādīts, ka dižciltīgas dāmas kailas pozējušas Ticianam un Rubensam. — Un savā mazliet skarbajā, bērnišķīgajā balsī viņa atkārtoja:

— Kā tev, Franco, liekas, vai viņa bija grandesa?

Tīdz šim Fransisko bija domājis tikai par gleznotāju un ne mirkli

viņam nebija ienācis prātā modelis. Tagad, kad Kaijetāna jautāja, viņam atbilde tūlīt bija uz mēles; jo viņa labā redzes atmiņa neļāva kļūdīties.

T

— Nē, — viņš teica, — viņa nebija grandesa, viņa bija maha.

— Varbūt viņa bija maha u n grandesa, — Kaijetāna sacīja.

— Nē, — Fransisko noliedza ar tādu pašu pārliecību kā iepriekš. — Tā ir tā pati, kas gleznā «Vērpējas», — viņš paskaidroja, — par to nav nekādu šaubu, tā pali, kas no tītavām notin dziju. Atceries tas muguru, kaklu, rokas, atceries plecus, matus, visu stāju.

«Viņa bija maha, nevis Grande,» ne ar naidu teica Viņš, bet stingri.

Kaijetāna Nevarēja atcerēties «Vērpējas». Bet laikam Frančo Šoreiz taisnība. Un viņa Jutās vīlusies, jo bija Skaistāk iztēlojusies, kā Abi aplūkos šo gleznu.

Viņa piespieda tik pogu,

Un šo audēju, šo kailo Dievi, atkal droši slēpa Mitoloģija.

34

Vakariņojot Kaijetāna stāstīja par savu pagātni; uz tādu valsirdību viņu acīmredzot ar savu pēkšņo parādīšanos bija pamudinājis galma āksts Padiļja.

Bērnībā viņa šeit, Kadisā, bija bijusi daudzreiz kopā ar savu vectēvu, divpadsmito hercogu Albu. Tas uzskatīts par lepnāko vīru Spānijā, ranga ziņā visā valstī nevienu neesot atzinis par sev līdzīgu, izņemot vienīgi karali, bet arī šo neaptēsto Karlosu Trešo viņš neesot varējis ciest. Kādu laiku viņš bijis vēstnieks Francijā, kur ar savu ceremoniālu greznību radījis izbrīnu Luija Piecpadsmitā un Luija Sešpadsmitā galmā. Pēc atgriešanās Spānijā izturējies izaicinoši pret inkvizīciju, jo viņa stāvoklis bijis tik augsts, ka, neraugoties uz cieņu pret tradīcijām, viņš drīkstējis atļauties būt «filozofs», brīvdomātājs, kas ikvienam citam bijis aizliegts. No inkvizīcijas cietuma viņš paņēmis kādu jaunekli, kurš tur spīdzināšanā padarīts par kropli, un izaudzinājis to sev par gahna ākstu — tas arī bija šodien redzētais punduris; viņš mudinājis to nekaunīgi un musinoši runāt, nosaucis par Padiļju, senās lielās sacelšanās varoņa vārdā, un licis viņarn valkāt savas goda zīmes un ordeņus. Neviens, izņemot galma ākstu, neesot bijis pietiekami cienīgs, lai saietos ar hercogu Albu. Tieši tāpēc, ka viņas vectēvs lepojies ar saviem progresīvajiem uzskatiem, viņš bieži un labprāt uzturējies Kadisā; šī pilsēta, kurai, pateicoties tirdzniecībai, bijuši plaši sakari ar ārzemēm un kura vienmēr bijusi svešu tirgotāju pilna, likusi uzskatīta par progresīvāko pilsētu Spānijā.

— Mans vectēvs, — Kaijetāna smaidīdama stāstīja, — audzināja mani Ruso principu garā. Mācīties man vajadzēja trejādi: no dabas, no pašas uzskatiem un no laimīgiem gadījumiem.

Goija ēda, dzēra un klausījās. Tātad īstie grandi bija pavisam citādi, nekā viņš tos iedomājās, tie drīkstēja atļauties vēl lielāku augstprātību. Viens lika apstāties pulksteņiem un laikam, kamēr pats kritis nežēlastībā. Otrs turēja mājā dzēlīgu ākstu, tāpēc ka nebija neviena cita, kas būtu cienīgs sarunāties ar viņu. Un tad šī Kaijetāna. Septiņpadsmit tukšas pilis gaidīja viņu un visus šo gadus arī šis āksts, kuru viņa šajos gados nebija pat atcerējusies.

Goija ēda kopā ar viņu, gulēja kopā ar viņu. Viņa bija viņam tuvāka nekā jebkurš cits cilvēks pasaulē un arī svešāka nekā jebkurš cits cilvēks pasaulē.

Nākošajā dienā Kadisā ieradās viss Kaijetānas kalpotāju personāls, un kopš šī brīža Fransisko tikai retumis bija vienatnē ar viņu. Tagad, kara laikā, Kadisa aizvien vairāk un vairāk kļuva par valsts galvaspilsētu, šurp brauca galminieki, augsti valsts ierēdņi, Indijas padomes locekļi, un visi viņi gribēja apliecināt hercogienei Albai savu

cieņu.

Ari Fransisko sastapa daudz draugu un paziņu no Mad-rides. Viņš bija priecīgs, tomēr ne pārāk pārsteigts, kad reiz kādu dienu kā dona Manuela vietnieks ieradās arī seņjors Migels Bermūdess.

Migels, protams, runāja par politiku. Dons Manucts atkal esot mainījis savus uzskatus un, tā kā šobrīd tas esot visizdevīgāk, tad vedot sarunas ar reakcionāro augsto muižniecību un baznīcu un liekot šķēršļus tādu liberālu pasākumu ieviešanai, kurus pats ierosinājis. Savā ārpolitikā viņš esot nenoteikts. Jaunais Francijas vēstnieks

Trigē toties esot mierīgs un gudrs cilvēks. Ar to donam Manuelam būšot vēl daudz grūtāk, saprasties nekā ar bijušo vēstnieku Gijmardē, te viņš esot par daudz agresīvs, te par daudz pakalpīgs.

— Bet kas tad īstenībā noticis ar Gijmardē? — Goija interesējās. Migeļs paskaidroja, ka bijušo vēstnieku, tikko viņš atgriezies Parīzē, tūdaļ vajadzējis nogādāt .-vājprātīgo namā. Goijam kļuva baigi: vai šī vīra seja nebija likteņa apzīmogota jau viņa gleznā? Kas Gijmardē laupījis saprātu, Migels turpināja, tā,, šķiet, esot bijusi viņa nespēja saprast straujās pārmaiņas Francijas sabiedriskajā iekārtā un nespēja iet ar tām kopsolī. Ar pāreju ito revolucionārā radikālisma uz mērenu buržuāzisku demokrātiju viņš vēl kaut kā varējis samierināties, bet, kad viņam vajadzējis izdarīt vēl krasāku pagriezienu neapšaubāmas plutokrātijas virzienā, tad tas acīmredzot gājis.pāri viņa spēkiem.

Kā viens no Spānijas valsts bankas advokātiem Kadisā ieradās arī jaunais Kintāna. Kopā ar Migelu viņš apmeklēja Fransisko *Casa de Haro* pilī; klāt bija arī hercogiene un doktors Perāls.

Kintānas acis iemirdzējās, ieraugot Fransisko, un viņš tūlīt sāka jūsmot par gleznu «Karlosa ģimene»,

— Jūs, don Fransisko, — viņš iesaucās, — glābjat Spāniju no garīgās atpalicības.

— Kā tā? — hercogiene ziņkārīgi apjautājās. Viņa sēdēja starojoši skaista savā melnajā tērpā, viņa nemaz nejutās aizskarta, ja Kintāna acīm redzami vairāk interesējās par Goiju nekā par viņu pašu, nekautrēdamās viņa apskatīja jauno cilvēku, kas pauda tik daudz patiesas sajūsmas; Kaijetāna atbalstīja mākslu tāpēc, ka tas pieklājās grandesai, bet bez sevišķas aizrautības.

— Mūsu Spānija, — Kintāna paskaidroja, — kā ķēdi velk sev līdz savu vēsturi un tradīcijas. Ja beidzot nāks kāds cilvēks un parādīs, kas šobrīd: vēl palicis, pāri no šiem senāk tik lielajiem iestādījumiem, tad viņš būs paveicis varenu darbu. Redziet, doņja Kaijetāna, — viņš dedzīgi tai paskaidroja, — mūsu dienās karalis, piemēram, katoliskais karalis,, ir gan vēl izgreznots ar savas varas ārējiem simboliem, bet patiesībā šī vara ir tukša skaņa, karaļa kronis kļuvis par nemodernu galvassegu; lai valdītu pār valsti, šobrīd vairāk vajadzīga konstitūcija nekā scepteris. Un tas ir redzams gleznā «Karlosa ģimene».

— Kas tik jums neienāk prata, jaunais cilvēk, — Goija teica.

Doktors Perāls lūdza Kintānu pastāstīt par gleznu mazliet vairāk.

— Vai jūs to neesat redzējis? — jaunais dzejnieks izbrīnījies jautāja. — Un jūs arī ne, hercogienes kundze?

— Jums gan vajadzētu zināt, don Hosē, — Alba laipni atbildēja, — ka es šeit neatrodos tikai pēc savas vēlēšanās, es esmu no Madrides izraidīta.

— Kur gan mana galva, hercogienes kundze? — I<in-tāna atvainojās, sirsnīgi, bikli pasmaidīdams. — Protams, jūs neesat gleznu redzējusi. Bet to nevar pateikt vārdiem, neviens to nevar. — Un tūlīt viņš sāka attēlot, jūsmodams par krāsu bagātību un seju patieso atainojumu, kuras kailas, skarbas un neglītas iznirst no šīs krāsu pilnības. Viņš runāja tā, it kā Goijas nemaz nebūtu klāt. — Tas ir sevišķi meistarisks gleznotāja paņēmiens, — viņš turpināja, — ja tas šai figūrām bagātajā gleznā parāda tik maz roku. Pateicoties tam, uniformu un parādes tērpu mirgoņā seju kailums izceļas divkārt asi.

— Ja man būtu vairāk maksājuši, — Goija sausi piebilda, — tad es būtu uzgleznojis vairāk roku. Par rokām es ņemu augstu cenu.

Bet jaunais dzejnieks turpināja: — Mēs visi jau domājām, ka Spānija kļuvusi veca un nespēcīga. Bet tad nāca Fransisko Goija un parādīja mums, cik tā vēl jauna. Viņš, Fransisko Goija, ir īsts jaunības gleznotājs.

— Nu, nu, — Goija norūca; viņš sēdēja savā krēslā paresns, mazliet sagumušiem pleciem, apmēram piecdesmit gadus vecs, pakurls un ar veselu kaudzi citu trūkumu, tāpēc šķita mazliet dīvaini, ka Kintāna sauca viņu par jaunības gleznotāju. Tomēr neviens nesmējās. Un Kintāna piebilda:

— Pēdējās dona Fransisko gleznas pierāda, ka mūsu zemei bija lemts radīt trīs nemirstīgus meistarus: Vclas-kesu, Muriļjo un Goiju.

Migcls, fanātiskais kolekcionārs, smīnēja pie sevis, domādams, ka viņam pieder piecas labas Goijas gleznas, un jokodamies teica:

— Tas nu ir skaidrs — Karlosa Trešā pavēle, kas aizliedz izvest uz ārzemēm Velaskesa un Muriļjo gleznas, nav izsmeļoša, mums jāpievieno vēl arī tavs vārds, Fransisko.

— Turklāt Velaskesam toreiz bija daudz vieglāk, — Kintāna, visiem dzirdot, prātoja. — Viņš no visas sirds godāja karali un muižniecību, un viņa laikā tas bija likumīgi, dabiski. Viņš varēja un viņam vajadzēja savā sirdī būt vienis pratis ar savu karali un galmu. Kā spāņu māksliniekam viņam bija viens augstākais uzdevums — monarhijas idejas slavināšana, un, lai sasniegtu savas mākslas mērķi, viņam pašam vajadzēja būt aristokrātam, pašam justies par šīs šķiras piederīgo. Mūsu Goija turpretī ir caurcaurēm nearistokrāts, un tas ir vajadzīgs mūsdienās. Viņš skatās uz karali ar tikpat asu skatienu kā Ve-laskess, bet viņā pašā ir kaut kas no maho, viņš ir Ve-laskess, kas

nācis no tautas, un viņa gleznām piemīt kaut kas atsvaidzinoši brutāls.

— Ceru, ka neņemsiet Jaunā, don Hosē, — Goija laipni atbildēja, — ja es jums nearistokrātiski un brutāli atgādināšu seno sakāmvārdu: «Trīs matus izrausi — klusēšu, ceturto — nejaušu.» — Kintāna sāka smieties, un saruna ievirzījās citās sliedēs.

Kaijetāna vēlāk teica Goijam to, ka viņa draugi Ir gan ļoti gudri, taču No šiem abiem tā nevienu Nevarētu iedomāties Par kortēho; arī jauno Puisi ne. Tā viņa sprieda Naivi, nemaz nedomājot,

Ka varbūt tā spētu Goiju Aizvainot: «Cik savādi, ka Ļoti gudri, izglītoti Cilvēki, gan tādi kā tavs Kintāna un Migels vai mans Pcrāls, it nekad nav mani īsti saistījuši.»

35

Hercogienes Albas — slavenākās Spānijas sievietes klātbūtne satrauca Kadisas iedzīvotājus, un visi tīkoja pēc viņas sabiedrības. Hercogienei bija sēras; tās viņai noderēja par izdevīgu ieganstu apmeklētājus pēc patikas pieņemt vai noraidīt.

Ar izsmieklu Goija vēroja, cik nedroši doņjas Kaijetā-nas klātbūtnē kļuva lepnie Kadisas pilsoņi, un visvairāk uzbudināts — to ļaunā priekā atzina Fransisko — bija drošsirdīgais, mācītais un nosvērtais seņjors Sebastjans Martiness.

Aizbildinādamies ar vēlēšanos parunāt ar Goiju par Santaktievas gleznām, Martiness vairākas reizes bija apmeklējis viņu *Casa de Itaro*. Fransisko nevarēja neiepazīstināt viņu ar hercogieni. Seņjors Martiness bija pieņēmis galmā, ievērojami vīri pūlējās iegūt viņa Labvēlību, viņa neizmērojamo bagātību un veikto varoņdarbu slava padarīja šo kalsno, gandrīz neglīto vīrieti daudzām sievietēm tīkamu, klīda valodas par viņa mežonīgajām orģijām, ko viņš reižu reizēm sarīkojot. Bet doņja Kaijetāna acīmredzot jau no pirmā acumirkļa pamodināja viņā jauneklīgu, romantisku kaisli, un, sarunājoties ar viņu, šis izlutinātais un parasti tik rezervētais kungs nevarēja savaldīties, viņa acis iegailējās, savītusī seja piesarka. Kaijetāna par to uzjautrinājās, viņa apgājās ar viņu laipni, ar tikko jaušamu augstprātību, kas piemita tikai viņai. Dzīvē daudz pieredzējušajam seņjoram Martīnesam vajadzēja gan saprast, ka viņš Kaijetānai nebija nekas cits kā rotaļlietiņa, *pelele*. Tomēr, neraugoties uz viņa pilsoņa lepnumu, laikam tieši šī ārkārtīgi pašpārliecinātā dižciltīgās dāmas augstprātība bija tā, kas viņu valdzināja. Goija uzjautrināts ļauni melsa — ja šis sažuvušais piedzīvojumu meklētājs uzdrīkstoties ar Kaijeiānu runāt, tad viņš droši vien domājot par visiem viņas vecajiem, augstajiem tituliem un par kauju datiem, kurus izcīnījis viņas sencis, bargais feldmaršals.

Goija strādāja pie gleznām Santakuevas baznīcai raiti un veikli, bez sevišķas iedvesmas, tomēr netrūka ari jaunu ideju. Jau otrās nedēļas beigās viņš varēja ziņot seņjoram Martīnesam, ka gleznas sagatavotas nosūtīšanai.

Seņjors Martiness apskatīja savu astoņpadsmit tūkstošu reālu lielo ieguldījumu. Viņš novērtēja gleznas visai lietpratīgi.

— Tikai jus, pirmais gleznotājā kungs, — viņš teica par gleznu «Piecu tūkstošu paēdināšana», — spējat attēlot ļaužu pūli vienlaicīgi tik saliedētu un tik kustīgu. — Apskatot «Vakarēdienu», viņš piezīmēja: — Vienīgi Fransisko Goija drīkstēja atļauties aizbaidīt apustuļus no galda. Tas, kā jūs viņiem, sava kunga vārdu izbiedētiem,

esat licis saļimt zemē, ir kaut kas gluži jauns, kaut kas musinošs; ja to būtu atļāvies kāds cits, tad teiktu: tā ir ķecerība. — Un viņš

iesmējās.

Tad, viltīgi smaidīdams, iepriecinātais kolekcionārs liš-j ķīgi apvaicājās, vai varbūt tagad pirmais gleznotāja kungs atradīšot laiku pagatavot viņa, Sebastjana Marli-nesa, Kadisas tirgoņa, ģīmetni; kā donam Fransisko esot zināms, viņa flote došoties jūrā tikai nākamajā nedēļā.

— Es nezinu, — Fransisko vēsi atbildēja, — vai turpmākajās dienās man būs patika strādāt. Esmu ieradies šeit atpūsties.

— Kāda cena varētu jūs iekārdināt, lai jūs pārtrauktu savu atpūtu uz divām vai trim dienām? — jautāja seņjors Martīness.

— Divdesmit pieci tūkstoši reālu, — Fransisko bez vilcināšanās atbildēja, izbrīnījies pats par savu nekaunību.

— Piekrītu, — tāpat bez vilcināšanās atbildēja seņjors Martīne$s.

Bet tad mazliet bikli viņš apjautājās, vai drīkstot ielūgt hercogieni un Goiju pie sevis uz nelielām svinībām; iemeslu bija gana: gleznas Santakuevas baznīcai esot gatavas, ar gleznotāja kungu viņš esot nodibinājis veikalnieciskas attiecības, viņš esot iepazinies ar hercogienes kundzi un patlaban gribot Spānijai par godu satriekt augļu blokādi un aizvest kuģus uz Ameriku. — *«Plus ul-tra,»* — viņš teica un iesmējās. — Vienmēr uz priekšu.

Goija sausi atbildēja, ka neesot pilnvarots hercogienes vārdā pieņemt ielūgumus. Turklāt, cik viņam zināms, viņas augstība turpmāko divu nedēļu laiku jau esot iedalījusi, un pēc tam seņjors Martīness jau laimīgi būšot jūrā.

Brīdi seņjors Martīness klusēja; kalsnajā sejā atspoguļojās viņa drudžaino domu gaita. Ja viņš varētu cerēt uz tādu prieku un godu, ka drīkstēs apsveikt doņju Kaijetāmi un donu Fransisko savā pilsoniskajā mājoklī, tad viņš liktu savai flotei iziet jūrā bez viņa paša. Goija apmulsa. Viņš paraustīja plecus.

— Runājiet ar hercogieni, — viņš ieteica.

Savu tuvāko draugu vidū doņja Kaijetāna pārrunāja ziņu, ka seņjors Martīness atteicies no sava plāna pavadīt jūrā kuģus, lai hercogienei par godu sarīkotu viesības. Acīmredzot nosodīdams šādu rīcību, Kintāna teica: — Tas nu gan ir sievietei nepatīkami, ja viņa rada iekāri, kur vien parādās.

— Jūs vēl esat loti jauns, seņjor, — hercogiene pasmējās.

Ievērojot doņjas Kaijetānas sēras, seņjors Martīness bija ielūdzis tikai dažus viesus. Visinteresantākais Goijam šķita kāds virs, kuru seņjors Martīness stādīja priekšā kā seņjoru Baheru, — rēderi no Malagas, kas namatēvam bija tuvs veikala draugs. Svešā viesa valodas akcents tomēr skaidri norādīja uz viņa anglisko izcelšanos. Likās, ka tas bija angļu blokādes flotes virsnieks. Sie kungi mēdza pārģērbušies ierasties Kadisā. Izbrīnījies un uzjautrināts Fransisko viesību laikā uzzināja, ka gudrais seņjors Martīness, izdarot attiecīgus nolīgumus ar

angļu virsniekiem, nodrošinājis savai flotei izeju jūrā.

Arī dons Migels bija ielūgts. Viņš labi ieredzēja seņjoru Martīnesu, saprata viņa aizraušanos ar mākslas vēsturi un priecājās par viņa progresīvajiem uzskatiem. Jaunais Kintāna toties nebija ieradies; viņš nepiedeva Sebastja-nam Martīnesam, ka viņš skaistas sejiņas dēj atteicies no tik patriotiska pasākuma kā savas flotes vadības.

Parasti tik pašpārliecinātais Sebastjans Martīness ari šai vakarā pūlējās parādīt savu pilsonisko stāju. Kā jau pienācās, hercogienei viņš veltīja tikai mazliet vairāk uzmanības nekā pārējiem viesiem, taču nespēja noslēpi savus lūdzošos, apbrīnas pilnos skatienus, kuri atkal un atkal pievērsās viņai.

Dons Migels sāka ar Martīnesu gari un plaši runāties par antikvārās mākslas jautājumiem. Viņš bija seņjora Martīnesa bibliotēkā atradis dažas vecas grāmatas, kuru saturs no ticības viedokļa bija visai apšaubāms.

— Uzmanieties, seņjor, — viņš jokoja, — tik progresīvs un tik bagāts vīrs kā jūs inkvizitoru kungiem ir liels kārdinājums.

— Mani kuģi ir pārrāvuši angļu blokādi, — kautrīgi, taču lepni atbildēja seņjors Martīness, — es pratīšu arī savas grāmatas un uzskatus izvadīt cauri svētā tribunāla bangām.

Hercogiene un Goija gaidīja, ka pēc vakariņām, kā parasts, viesi sēdīsies pie kāršu galdiņiem. Bet seņjors Martīness bija izdomājis ko citu.

— Vai drīkstu jūs lūgt teātra zālē, doņja Kaijetāna? — viņš aicināja hercogieni. — Serafīna dejos jums par godu.

— Serafīna? — viņa neviltotā izbrīnā pārjautāja.

Serafīna bija Spānijas slavenākā dejotāja un tika pielūgta kā dieve — Spānijas tautai viņa bija izcīnījusi lielu uzvaru: Tolēdo kardinālam-primasam, proti, bija iesniegtas daudzas sūdzības, galvenokārt no ārzemju baznīcu augstmaņiem, kā dievbijīgā Spānija ciešot tādas nepiedienīgas un izlaidīgas dejas kā fandango un bolero. Kar-dināls-primass beigu beigās bija sasaucis konsistoriju, lai reizi par visām reizēm izlemtu jautājumu, vai šīs dejas tomēr nevajadzētu aizliegt. Seviļas arhibīskaps, baidīdamies no neapmierinātības, ko šāds aizliegums varētu izraisīt — turklāt vēl Andalūzijā, — bija ieteicis, lai taču cienījamie garīgie tiesneši šīs dejas vispirms noskatoties. Serafīna un viņas partneris Pablo dejoja konsistorijas priekšā. Prelātiem grūti nācies nosēdēt savos krēslos mierīgi, un fandango netika aizliegts.

Drīz pēc tam Serafīna bija nozudusi, klīda baumas, ka viņa apprecējusies, vismaz kopš diviem vai trim gadiem viņa publiski vairs nedejoja.

— Serafīna? — patīkami pārsteigta, pārjautāja Alba. — Jūs teicāt Serafīna?

— Viņa tagad dzīvo Heresā, — seņjors Martīness paskaidroja. —

Viņa ir mana turienes lietveža Vargasa sieva. Nav tik viegli seņjoru Vargasu pierunāt dejot svešu personu klātbūtnē. Jums, hercogienes kundze, viņa dejos.

Viesi devās teātra zālē. Tā bija iekārtota tik prasmīgi, ka atgādināja telpu, kurā ar saviem priekšnesumiem parasti uzstājas dejotāji no tautas. Patiesībā ļoti elegantā teātra zāle bija pārvērsta par nolaistas, bet dižas mauru mājas ne visai tīru, laika zoba skartu viesistabu. Apdiluši, salāpīti, bet kādreiz ļoti dārgi tepiķi klāja grīdas, sienas pārvilktas ar baltu, ne pārāk tīru linu audeklu, griesti izrotāti sarkanām un zeltītām arabeskām. Turpat bija nolikti nedaudzi veci koka krēsli, dažas kvēpenes un sveces deva nespodru gaismu.

Viesi apsēdās, un tūlīt no skatuves aiz aizvērtā priekškara atskanēja spalgas, uzmundrinošas kastaņešu skaņas. Priekškars atvērās, atklājās primitīvi gleznota Andalūzi-jas ainava, kaktā uz ķeblīša sēdēja vientuļš muzikants ar ģitāru rokās. Kastaņešu skaņas kļuva skaļākas, no kulisēm pa kreisi iznāca maho, pa labi — maha, viņi devās viens otram pretī, kā divi mīlētāji, kas ilgi bijuši šķirti un tagad viens otru atraduši.

Dejotāju raibie tērpi bija no vislētākās drānas, apšūti ar daudziem zeltītiem un sudrabotiem vizuļiem; jaunekļa bikses un meitenes svārki cieši iekļāva viņu augumus, vārki bija no plānas drānas, uz apakšu plati, bet ne pārak gari. Dejotāji izlikās, ka nemaz neredz publiku; viņi raudzījās tikai viens uz otru. Paceltām rokām viņi dejoja viens otram pretim.

Vēl aizvien nedzirdēja neko citu kā klusas, uzmundrinošas kastaņešu skaņas. Tagad dejotāji bija jau viens otram pavisam tuvu. Tad meitene metās atpakaļ, dejoja atmuguriski, vēl arvien izplestām rokām, jauneklis viņai sekoja — lēnām, tad raitāk, abiem lūpas bija viegli pavērtas; tagad galvenais bija vaibstu spēle, te viņi skatījās viens uz otru, te atkal nodūra acis. Viņa joprojām vairījās, nu jau gan mazāk, vilināja, koķetēja; jauneklis sekoja, vēl gan bikli, tomēr ar pieaugošu iekāri. Bet nu viņa pievērsās tam. Kastaņetes skanēja skaļāk, iestrinkšķējās ģitāra, sāka spēlēt mazais neredzamais orķestris, dejotāji bija satikušies, viņu tērpi jau saskārās, viņu sejas jau bija tik tuvu viena otrai. Bet tad pēkšņi takts vidū mūzika apklusa, kastaņetes apklusa, dejotāji sastinga un palika nekustīgi stāvam. Pauze turpinājās dažas sekundes, tā šķita bezgalīga.

Tad no jauna sāka skanēt ģitāra, pār meitenes augumu pārskrēja trīsas, lēnām viņa atbrīvojās no sava stinguma, atkāpās, no jauna tuvojās. Nu sakustējās arī viņš. Vēl dedzīgāk traucās tai pretī. Lēnāk, bet maigāk viņa lidot atlidoja pie viņa. Abu kustības kļuva straujākas, skatieni izaicinošāki, katrs muskulis trīsēja kaislē. Aizvērtām acīm viņi tagad nāca pretim viens otram. Bet tad atkal pēdējā mirklī aizbēga atpakaļ. Un atkal tā pati mežonīgā, uzbudinošā, saldkaislā pauze.

Tagad viņi abi attālinājās, pazuda aiz kulisēm, un tagad — tūliņ, skatītāji to zināja, sāksies aina, kuru anda-lūzieši pievienojuši dejai fandango, solo numurs, kas laikam mantots no čigāniem un no senajiem austrumiem, sāksies deja, kura visā valstī padarījusi slavenu Serafinu un pirms viņas dažu lalbu citu dejotāju.

Un tad jau viņa iznāk no kulisēm, šoreiz viena pati un bez kastaņetēm. Bet aiz skatuves atskan ritmiska, vienmuļa kāju dauzīšana un plaukstu sišana, un kāda vientuļa, dobja balss dzied banālu, bet mūžam jaunu dziesmiņu.

Tādēļ nirsim Dziļā mīlas Klēpī, jo mums Sājā saulē Dzīvot ļauts vien īsu brīdi,

Un mēs ilgi,

Ilgi būsim Miruši.

Drīz vairs nav saprotami arī dziesmiņas vārdi, un tas, ko dzied vientuļā balss, ir tikai ritmisks, vientuļš, gandrīz žēlabaini vilkts «ā-a-ā» un «a-a-i», lēnas, tomēr mežonīgas un kaislīgas skaņas. Un lēna, mežonīga un kaislīga ir arī meitenes deja, vienmēr tā pati un vienmēr citāda — mierīga, kaislību pilna deja, visa viņas ķermeņa deja; skaidri redzams, ka dejotāja piedāvā iemīļotajam sevi visu, parāda viņam, cik daudz baudas un saldas, mežonīgas kaisles spēj sniegt viņas ķermenis.

Skatītāji sēž nekustēdamies. Vienmuļā, satraucošā kāju dauzīšana liek viņiem notrīsēt, bet viņi nepakustas, skatīdamies viņi ir kā sastinguši. Uz skatuves nenotiek nekas piedauzīgs, miesas kailuma tur neredz, un tomēr dziļā nevainībā un visos sīkumos tiek attēlota visdabiskākā no visām iekārēm, un tā ir ietērpta dejas ritmā.

Skatītāji šo deju redzējuši ne vienu reizi vien, taču nekad tādā pilnveidojumā. Izglītotais Migels un daudz lasījušais Martīness ar apbrīnu un lietpratēju acīm skatās uz Serafīnu, kas viņu priekšā dejo ar tādu centību un meistarību. Tādām kā Serafīna vajadzēja būt sievietēm, kuras no izvirtušās Gadesas romieši atveda uz savu pilsētu, lai viņas tur uzjautrinātu ar savām dejām dažādās baudās pārsātinātos Romas senatorus un baņķierus. Tādām kā Serafīna vajadzēja būt arī tām sievietēm, kuras senie baznīcas tēvi svētās dusmās salīdzināja ar Hēroda meitu — dejotāju, un droši vien taisnība ir arī leģendai, kas stāsta, ka dejotāja Teletusa no Gadesas esot pozējusi skulptoram, kas radījis Kallipigas Venēras statuju.

Serafīna dejoja aizrautīgi, aizmirzdamās, ar lielu meistarību, iedzimtas un iemācītas mežonīgas kaisles pārpilna. Vienmuļā kāju dipoņa un dziedāšana kļuva straujāka. Un tad dejotājiem piebiedrojās skatītāji. Viņi sita plaukstas, šie grandi un bagātie lielmaņi, taktī dauzīja līdz ar kājām,

kliedza *ole,* un pat seņjora Martīnesa veikala draugs angļu virsnieks, kas sākumā jutās šokēts, dauzīja kājām un Kliedza *ole.* Bet Serafīna dejoja. Tikko kustēdamās, viņa dejoja, pagriezusi skatītājiem

gan muguru, gan seju, gan irsānis pret tiem, aizvien biežāk pār viņas augumu pār-skrēja trīsas, viņas rokas pastiepās uz augšu, šaudījās pa gaisu, bet tad pēkšņi atkal iestājās tā pati pauze, kas lika sastingt viņai un visiem citiem, līdz sākās pēdējais, pavisam īsais, savā kvēlē gandrīz neizturamais dejas posms ar trīsām, alkām, iekāri.

Solo deja bija beigusies, nu no jauna aizrautīgā secībā sākās pantomīma, atainodama mīlētāju senseno divkauju: kautrību, alkas, neskaidru apņēmību, jaunas bailes, pieaugošu iekāri, padošanos, piepildījumu, atvieglojumu, noguruma pilnu, trulu apmierinātību.

Sājā dejā nebija nekā izlaidīga, ne piedauzīga, tajā izpaudās dīvaina, pārliecinoša nopietnība. Tā deju uzņēma skatītāji, tā viņi paši tai atdevās.

Nebija tādas mākslas, kas labāk izteiktu to, ko izjuta un pārdzīvoja šie spānieši, kā šī dziesma ar saviem banālajiem, mūžīgi patiesajiem vārdiem, kā šī mūzika, kas nebija īsta mūzika, bet gan dunoņa, ikvienu apreibināja un aizrāva.

Raugoties šai dejā, izzuda prātīgas domas un apsvērumi, apnicīgā loģika vairs neeksistēja, te vajadzēja tikai skatīties un klausīties, te varēja un vajadzēja ļauties skaņu plūsmas un kustību virpuļa varai.

Hercogiene Alba izjuta to pašu, ko citi viesi. Pašai nemaz nemanot, viņa ar mazo kurpīšu augstajiem papēžiem ritmiski sita pa grīdu, viņas skarbā, bērnišķīgā balss sauca *ole,* viņa aizvēra acis, nespēdama izturēt šo strāvojošo kaisli.

Fransisko lielā seja bija melanholiska, nopietna, gandrīz tikpat neizteiksmīga kā dejotājiem uz skatuves. Viņā mutuļoja daudzas izjūtas, tikai tās nevarēja izteikt vārdiem vai ietvert apzinātās domās. Viņa acis redzēja šo andalūziešu bolero vai kā nu sauca šo deju, taču pats viņš domās dejoja savu dzimto aragoniešu hotu, šo gandrīz vai kareivīgo deju, kurā vīrietis un sieviete viens otru apdraud, šo pievilcīgo, nesaudzīgo, apvaldītas kaisles pilno deju, ko. viņš tik bieži bija dejojis, ļoti sparīgi dejojis, tā, kā to vajadzēja dejot, itin kā dodoties kaujā.

Un tagad līdz ar citiem viņš sita stiprās plaukstas dejas taktī un spalgu balsi kliedza *olē.*

Un tad deja bija beigusies, un dejotāji nebija viens otram pat pieskārušies, tomēr pārdzīvojuši visas pasaulīgās mīlas fāzes un likuši ari citiem tās pārdzīvot. Tagad savienojušies, priekškaram aizveroties, viņi atkāpās aiz kulisēm. Mūzika apklusa. Neviens neaplaudēja. Skatītāji sēdēja mēmi, pārguruši, iztukšoti.

Seņjors Martīness sacīja Goijam: — Esmu laimīgs, ekselence, ka varēju sagādāt jums prieku.

Bet viņa vārdos bija slēpts mājiens, kas Goiju sakaitināja; viņu kaitināja tas, ka no viņa sejas visu varēja nolasīt, ka viņš tik skaidri bija ļāvis saprast, cik ļoti Serafīna viņu uzbudinājusi. Arī Kaijetāna ar

savu aso skatienu, bez šaubām, bija atklājusi, kā viņš jūtas. Un tūlīt jau viņa arī ierunājās:

— I<ā gan Serafīna lai nesavaldzinātu tādu vīrieti kā jūs. Kadisā jūs esat ļoti slavens, don Fransisko. Ja seņjors Martīness varēja pierunāt Serafīnu dejot man, tad viņš, bez šaubām, varēs panākt, lai viņa dara kaut ko arī jums par prieku.

Un seņjors Martīness tūdaļ iejaucās:

— Serafīnas ģīmetne droši vien jūs interesētu vairāk nekā veca veikalnieka portrets. Seņjora Vargasa jutīsies pagodināta, ja varēs jums pozēt, sevišķi, ja ģīmetni pārdosiet man. Es jau jums stāstīju — seņjors Vargass ir mans pilnvarotais Heresā.

Ienāca Serafīna. Viņu apbēra ar slavas dziesmām un cildinājumiem. Viņa pateicās mierīgi, laipni, bez smaida, viņa bija pieradusi pie suminājumiem.

Goija neko neteica, tikai, acis nenovērsdams, raudzījās uz Serafīnu. Beidzot viņa pievērsās Goijam.

— Cik ilgi jūs uzturēsieties Kadisā, pirmais gleznotāja kungs? — viņa jautāja.

— Nezinu, — viņš atbildēja. — Varbūt vēl vienu vai divas nedēļas. Tad es vēl kādu laiku būšu tepat tuvumā, Sanlūkarā.

Viņa turpināja: — Arī es dzīvoju netālu no šejienes — Heresā. Biju nodomājusi sarīkot savu parādes gultu tikai vēlā rudenī. Taču šodien nolēmu to sarīkot agrāk un ceru, ka jūs mani apmeklēsiet.

Sājā Spānijas apvidū bija paraža, ka turīgu ģimeņu sieviete ik gadu uz vienu vai divām nedēļām pasludināja

m'vI par slimu, likās gultā, ļāva sevi lutināt, pieņēma draugu un paziņu apmeklējumus un dāvanas: šāda grezna l■ nīta, kas kalpoja tikai šim nolūkam, piederēja pie katras cienījamas meitenes pūra.

Goija skatījās uz viņu,

Skatījās, par apkārtējiem Nebēdādams. Arī viņa Atbildēja skatienam, un Abi juta žēlabaino,

Monotono, drūmo dziesmas Melodiju: «Tādēļ nirsim Šodien dziļā mīlas klēpī,

Rit mēs to vairs nevarēsim.»

Tad viņš beidzot runāt sāka,

Pārtraucot šo klusēšanu,

Un kā maho mahai teica:

«Pieņemšanu viesu gultā Šoreiz atliec, Serafīna,

Mums tas lieki. Uzgleznošu Tevi. Redzēsimies abi Mēs bez ieganstа.»

36

Pēc divām dienām, pievakarē, viņš bija viens ar Raije-tānu. Pūta solāno, svelmīgais Āfrikas vējš; cauri vēja brāzieniem bija dzirdami abu naidīgo eskadru vakara signāli, tuvāk atradās spāņi, tālāk — angļi.

Fransisko bija nervozs un uzbudināts. Viņš gribēja tikt atpakaļ uz Sanlūkaru, gribēja, lai Raijetāna pieder tikai viņam vien. Dzīve Radisā pēkšņi viņam bija apnikusi, tāpat daudzie cilvēki, ar kuriem šeit vajadzēja tikties. Vai tāpēc viņš izmantoja savu atvaļinājumu ilgāk nekā pienācās, vai tāpēc lika uz spēles galma labvēlību, lai pļāpātu ar seņjoru Martīnesu un viņam līdzīgiem? Bet Raije-tānai acīmredzot patika šo cilvēku glaimi. Par Goiju viņa nemaz nedomāja. Tik daudz jau nu viņai vajadzēja saprast un sajust, ka viņam vairs negribējās ilgāk palikt šeit.

So domu viņš vēl nebija izdomājis līdz galam, kad viņa ierunājās:

— Tev tas nemaz nav jāsaka, Fransisko.

— Kas tad? — mākslotā nevainībā viņš atjautāja. — Kas man nav jāsaka?

Bet Kaijetāna smaidīdama atbildēja: — Ja tas tev pa prātam, rīt pat brauksim atpakaļ uz Sanlūkaru.

Sliktais garastāvoklis izgaisa, tiklīdz viņš Sanlūkarā bija atkal viens ar Kaijetānu; viņš staroja no laimes tāpat kā tajās nedēļās pirms ceļojuma. Arī atmiņas par Kadisu kļuva skaistākas. Vīrieši viņu bija sumināju̧ši, sievietes viņā iemīlējušās, viņām bija maksājuši tādus honorārus kā nevienam citam agrāk, acīmredzot viņa slava izplatījusies pa visu valsti. Turklāt viņš tikai tagad sācis rādīt, ko spēj, viņa mākslai pienācis īstais augšanas laiks. Un tagad viņš ir šeit viens ar savu brīnišķīgo mīļāko, kas pakļāvās visiem viņa untumiem. Viņš bija jauns, viņš bija to pierādījis, viņam piederēja viss, ko vien var vēlēties. «Pie dzīves un mākslas zeltītā galda sēžot,» Goijam sirdī ieskanējās kāds pants, ko droši vien bija citējis dons Migels.

Reiz, slinki gultā staipīdamās, Kaijetāna jautāja:

— Vai tu vēl aizvien negribi gleznot mani kā mahu?

— Bet lūdzu, — viņš tūlīt atbildēja.

Viņš uzgleznoja skaistu, priecīgu ainu, kur viņš iet ar Kaijetānu pastaigāties. Tā — tērpusies mahas apģērbā, ar melnu mantiju, viņš iet mazliet nopakaļ. Kaijetāna — tieva, ar lapsenes vidukli, koķeti, lokani, pagriezusies pret viņu, vienā rokā tur aicinoši atvērtu vēdekli, ar otru roku rāda uz vēdekli — pavēloši, ar valdonīgi izstieptu rādītāja pirkstu. Bet viņš pats, Goija, galantā galma kavaliera pozā sarunājas ar to; ģērbies ļoti eleganti, pat švītīgi — brūnganā frakā, dārgās mežģīnēs un augstos zābakos, viņš izskatās līdz nepazīšanai jauns un iemīlējies

kā skolas puika.

Viņa saprata, ka Fransisko vēl aizvien ietiepīgi negrib viņā saskatīt mahu, ja viņš atkal uzgleznojis viņu kā dižciltīgu dāmu mahas apģērbā. Bet glezna viņai patika. Tā pauda nevainīgu, pārgalvīgu ķircināšanos, — un vai pats sevi viņš nebija izzobojis vēl puiciskāk?

Nākošajā dienā Kaijetāna stāstīja Goijam, ka viņu atkal apciemojusi mirusī istabene Brihida. Tā viņai atkal teikusi, ka miršot vēl gados jauna, taču tikai tad, kad būšot uzgleznota kā maha. Goija nevīžīgi zvilnēja krēslā.

Un nu tev tam diemžēl būs jātic, — viņš atbildēja.

Nerunā muļķības! — viņa pārmeta. — Tu gluži labi lui, ko viņa domāja.

Man šķiet, — Goija turpināja, — ka tas ir ļoti labs pareģojums. Tu tikai neļauj sevi gleznot kā mahu, un tu nodzīvosi simt piecdesmit gadus.

Tā kā es to esmu nolēmusi, •—• viņa atteica, — tad ■ panākšu, lai tieku gleznota kā maha. To Brihida zina 11Kpat labi kā mēs abi.

Starp citu, kā viņa bija ģērbusies — šī tava Bri[17] liida? — Fransisko painteresējās.

Kaijetāna pārsteigta atbildēja: — Viņa bija ģērbusies l .1 jau daždien istabene. — Bet tad viņa iesvilās: — Kā viņa bija ģērbusies! Tu jautā kā inkvizitors.

Taču Fransisko miermīlīgi atbildēja: — Es esmu gleznotājs. Ja es kaut ko neredzu, tad tas man neeksistē. Spoks, ko es nevaru uzgleznot, nav nekāds īsts spoks.

Ja Kadisā doktors Perāls bija turējies nomaļus, tad šeit viņš pilnīgi pazuda, tiklīdz nojauta, ka viņa klātbūtne nav vēlama. Starp citu, viņš izrādījās jautrs un gudrs sarunu biedrs un darīja visu iespējamo, lai parādītu Goijam, cik lietpratīgi viņš to apbrīno. Fransisko nemaz lāgā nevarēja saprast, kā cilvēks, kuram bija tik tumša loma hercoga nāvē, var būt vienmēr jautrs un apmierināts. Tā vien šķita, — šis augstprātīgais vīrs ar neuzbāzīgo uzvešanos iedomājas, ka stāv neizmērojami augstāk par vienkāršo tautu, un tic, ka zinātne viņam atļauj to, kas nav atļauts tumšajām masām. Ja viņš bija līdzvainīgs hercoga nāvē — un Goija par to bija drošs, — tad visu to viņš bija darījis aukstasinīgi un bez šaubīšanās, ne brīdi nedomājot par to, ka ļaunie gari varētu kvernēt kaktos un noskatīties.

Kad toreiz Perāls lūdza viņu gleznot, Goija bija nicīgi atteicies. Tagad viņš juta vēlēšanos gleznot šo bīstamo, par spīti saviem stingrajiem sejas vaibstiem, tomēr tik neizprotamo vīru, lai iegūtu par viņu skaidrību. Kādu dienu viņš sadūšojās un piedāvājās pagatavot Perāla ģīmetni. Pārsteigts Perāls jokoja:

— Seņjoru Martīnesu es gan nevarēšu pārsolīt.

Goija smaidīdams atbildēja: — Uz gleznas būs rakstīts: *a mi*

amigo.[17]

Tas bija tradicionāls izteiciens, ko gleznotājs mēdza rakstīt uz dāvanas, un izredzos iegūt šādu Goijas gleznotu ģīmetni iesildīja kaislīgā kolekcionāra sirdi. Viņa mierīgā seja piesarka.

— Jūs esat ļoti devīgs, don Fransisko, — viņš teica.

Pie ģīmetnes Goija strādāja ilgi un centīgi, viņš gleznoja to sudrabaini pelēkajā tonējumā, kas piemita vienīgi viņa darbiem un ar savu maigumu izcēla visu drūmo, ko varēja jaust aiz ārsta gudrās, mierīgās sejas. Goija neļāva donam Hoakīnam kaut ko noslēpt; viņš nosēdināja ārstu tā, lai būtu redzamas abas viņa rokas.

— Kā? Arī rokas jūs man gribat dāvināt? — Perāls jokoja. Bet taisni rokas, kas bija nogalinājušas Kaijetā-nas vīru, Goija gribēja gleznot.

Visumā seansi aizritēja ļoti patīkami. Perāls bija runīgs, izturējās atklāti, lai gan vienmēr viņā tomēr palika kaut kas apslēpts, neatminams; Goiju dziļi valdzināja šis vīrs, jā, viņš to pat iemīlēja, tiesa, reizēm nejaušs skatiens vai nejaušs žests viņā radīja pretīgumu. Starp abiem radās savāds, draudzīgs ienaids, viņi jutās saistīti viens ar otru, viņi gribēja izpētīt viens otru, viņiem darīja prieku, ja varēja teikt viens otram acīs rūgtu patiesību.

Tā kā Goija nerunāja par Kaijetānu, ari Perāls nepieminēja viņas vārdu. Ne vienu reizi vien viņi tomēr runāja par mīlestību vispār. Kādu reizi ārsts jautāja gleznotājam, vai viņš esot dzirdējis par atšķirību, ko senie filozofi atklājuši starp hedoniķiem un eroliķiem.

— Es esmu nepraša mālderis, doktor, — Goija labsirdīgi teica, — bet jūs — *Tertulianie,* trīskārt gudrais Tul-lijs Cicerons. Lūdzu, pamāciet mani.

— Hedoniķis, — Perāls glaimots skaidroja, — ir tāds, kas augstāko baudu grib sagādāt tikai sev, bet erotiķis grib baudu dot un baudu gūt.

— Ļoti interesanti, — Goija teica, juzdamies mazliet neērti, viņš nezināja, vai Perālam padomā nebija Alba.

— Filozofs Kleants māca, — Perāls turpināja, — «nelaimīgs ir tas, kas nokļūst hedoniķes apkampienos», taču kam šāda nelaime pagadās, kā dziedināšanas līdzekli ieteic — nodoties lielam vispārējam pasākumam, cīņai par brīvību un tēvzemi. Tas skan jauki, bet kā ārsts es šaubos, vai tas palīdz.

Seansu laikā Ferais, protams, daudz runāja ari par mākslu. Sevišķi viņš apbrīnoja Fransisko tehniku, ar kuras palīdzību viņš liek runāt acīm.

— Es atklāju jūsu triku, — viņš teica. — Acu baltumus jus gleznojat mazākus par dabiskajiem, bet redzokli — lielāku. — Un, tā kā Goija izbrīnā pacēla skatienu, viņš paskaidroja: — Redzokļa parastais caurmērs ir vienpadsmit milimetru, bet jūs gleznojat

trīspadsmit milimetrus. Es izmērīju. — Goija nezināja, vai par teikto smieties vai dusmot.

Kādu citu reizi Perāls runāja par Grēko. Viņš izteica nožēlu, ka Filips Otrais neesot Grēko pietiekami sapratis.

— Cik daudz lielisku darbu būtu radīti, ja Filips meistaram nebūtu liedzis savu labvēlību. Es nedomāju kā tas jūsmīgais jaunais dzejnieks, kas nosauca Velaskesu, Mu-riļjo un Goiju par trim lielākajiem Spānijas meistariem. Man vislielākie ir Grēko, Velaskess un Goija.

Fransisko vaļsirdīgi atbildēja, ka Grēko viņam esot svešs, tas viņam liekoties samāksloti aristokrātisks, par maz spānisks.

— Donam Hosē Kintānam, šķiet, taisnība. Es esmu spānietis, es esmu zemnieks, es gleznoju robusti.

Tad ģīmetne bija gatava. Lielām, skeptiskām, mazliet dzēlīgām acīm no audekla raudzījās gudrais, jā, pat ievērojamais un baismais Perāls. Ar otu Fransisko rūpīgi ierakstīja: *«Goya a su amigo Joaquin Per ai»* Perāls noraudzījās viņa darbā.

— Pateicos, don Fransisko, — viņš teica.

No Heresas pienāca neveikli uzrakstīta vēstule. Serafīna atgādināja par sevi.

— Es varbūt uz pāris dienām aizbraukšu uz Heresu, — Goija teica Kaijetānai, — gleznošu Serafīnu.

— Vai nebūtu ērtāk, — viņa atbildēja, — ja tu viņu lūgtu ierasties šeit? — Kaijetāna runāja mierīgi, nevērīgi, bet aiz viņas vārdiem bija nojaušama nebēdnīga, labvēlīga piekrišana, kas Goiju kaitināja.

— Tā bija tikai tāda iedoma, kas man iešāvās prātā, — viņš teica. — Droši vien ne es iešu turp, ne lūgšu viņu šurp. Bet, — viņš dzēlīgi piebilda, — viņa būtu ideāla mafia. Ja es kādreiz vēl gleznošu mahu, tad tikai viņu.

Kad drīz pēc tam viņš parastajā laikā ieradās pie Kaije-tānas, viņš atrada viņu guļam uz dīvāna apģērbā, kādi iepriekšējā ziemā bieži bija redzami kostīmballēs.

Tas bija tērps no plānas, dārgas, baltas drānas, vairāk toreadora nekā mahas tērps, pa pusei krekls, pa pusei bikses; lielās krokās piekļaudamies ķermenim, tas to vairāk atsedza nekā noslēpa. Bez tam Kaijetāna bija uzģērbusi bolero jaciņu spilgti dzeltenā krāsā, izgreznotu melnām, mirdzošām metāla tauriņa formas plāksnītēm; tērpu saturēja plata, gaišsarkana josta. Tā viņa gulēja, sakrustojusi rokas aiz galvas.

— Ja tu gribi gleznot Serafīnu kā mahu, — viņa jautāja, — vai šī poza un tērps būtu piemērots?

— Nja, — viņš novilka, kas nenozīmēja ne jā, ne nē. Sieviete, kas gulēja uz dīvāna, bija apburoša dāma, pārdrošā kārtā pārģērbta par mahu; tomēr nevienā no Mano-lērijas krodziņiem viņa netiktu

noturēta par mahu, un Fransisko varēja gan iedomāties, ka šādā veidā varētu gleznot Kaijetānu, taču ne Serafīnu.

— Ja tu gleznosi šādu mahu, — viņa turpināja jautāt, — vai tu viņu gleznosi dabiskā lielumā?

Goija, mazliet izbrīnījies, atbildēja: — Tā ir pirmā reize, kad tu interesējies par tehniskiem jautājumiem.

Viņa mazliet nepacietīgi atcirta: — Šodien es par to interesējos.

Smaidīdams Goija paskaidroja: — Šķiet, ka es to gleznotu trīsceturtdaļ lielumā.

Pēc pāris dienām Kaijetāna Goiju ieveda kādā reti lietotā nama telpā — greznā, mazliet nolaistā guļamistabā, kas agrāk laikam bija kalpojusi *Casa de Haro* valdnieces oficiālajai rīta tualetei. Pie sienas karājās kāda neievērojama glezna, tā attēloja ainu no mednieku dzīves. Ar tādas pašas ierīces palīdzību, kāda bija Kadisas *Casa de Haro* pilī, Kaijetāna nobīdīja šo gleznu sānis. Aiz tās kļuva redzama kaila siena, kur varētu novietot kādu citu gleznu. Fransisko stāvēja gluži vai apstulbis.

— Vai tu nesaproti? — viņa jautāja. — Es vēlos, lai tu mani beidzot uzglezno kā mahu, kā īstu mahu.

Goija viņu cieši uzlūkoja. Vai viņš Kaijetānu saprata? Velaskesa kailā sieviete — tā viņš pats bija viņai skaidrojis — nebija ne dieviete, ne grandesa, tā bija maha.

Es vēlētos pasūtīt divas ģīmetnes, don Fransisko, — viņa teica, — vienu — mahas apģērbā, otru — īstu mahu.

Ja viņa tā vēlējās, lai tad viņai arī tiek. Viņš uzgleznoja to dārgajā, košajā apģērbā, un jau tagad caurspīdīgajās drānās viņš to gleznoja kailu. Viņa gulēja mīlas

priekiem paredzētajā guļvietā uz blāvi zaļiem spilveniem, lokas sakrustojusi aiz galvas, kreiso kāju mazliet pievilkusi, labais augšstilbs maigi atbalstīts pret kreiso, klēpja trīsstūris viegli izcelts. Viņš lūdza sejai uzlikt mazliet smiņķa un gleznoja, taču tā nebija viņas seja, viņš piešķīra tai noslēpumainu, daudznozīmīgu izteiksmi, tā bija vienas noteiktas sievietes seja un reizē arī ikvienas sievietes seja.

Kaijetāna priecājās par lepno sacensību, kurā bija iesaistījusies. Viņa bija sasniegusi, ko gribēja: Fransisko gleznoja viņu kā mahu; Serafīna, visu mahu maha, mahas pirmtēls, veltīgi bija ielūgusi Goiju pie savas parādes gultas.

Viņš gleznoja istabā, kur bija paredzēts gleznas novietot. Gaisma, kas plūda no kreisās puses, bija piemērota apģērbtajai mahai. Bet kailo viņš gleznoja uz skatu torņa — miradora lēzenā jumta, jo šeit, pateicoties balustrādei, gaisma krita tā, kā viņam vajadzēja. Dueņja, kaut arī noskaņota nelabvēlīgi, stāvēja sardzē; augšā varēja justies drošībā. Un tomēr tas, ko viņi darīja, bija pārdrošība; šāda veida pasākumi jau nekad ilgi nepaliek noslēpums. Goija gleznoja saīdzis.

Viņš saprata — Kaijetāna liedz viņam Serafīnu, viņa grib būt viņam vairāk nekā Serafīna. Arī kā malia viņa grib būt pārāka par Serafīnu. Taču tas viņai neizdosies. Goijā brieda ļauns prieks. Kad viņa šādā pozā gulēja tur priekšā, tad ne jau vairs viņš bija viņas *pelde,* bet gan, beidzot, viņa pati kļuvusi par rotaļlietu. Jo tā, kas radās uz audekla, nebija maha. Un, kaut arī dzimta un bagātība viņai devusi visu, ko vien Spānija spēj dot, — no tautas vidus viņa paliek izstumta, vienmēr viņa bijusi un paliks nožēlojama grande. Viņa nespēj kļūt par mahu, lai arī kā pēc tā tiektos. Un taisni tad viņa nebija maha, kad nometa no sevis pēdējo plīvuru.

Viņš vairs nedomāja par dzīvo sievieti un pievērsās darbam. Viņš nesaprata, vai tā bija māksla, ko viņš patlaban radīja. Ko gan par to būtu teicis Luhans, viņa skolotājs Saragosā! Luhans bija licis viņam zīmēt glīti apģērbtas ģipša statujas, jo ne par velti viņš bija inkvizīcijas cenzors. Un tas, ko viņš šeit darīja, bija bezgala tālu no tās bezkaislīgās, indiferentās mākslas, par kādu jūsmoja Mengss un Migels. Bet *carajo!* — pie velna! Viņš taču negribēja sacensties ar nelaiķi Velaskesu, un tāda nu reiz

bija viņa doņja desnūda. Ar šo apģērbto un neapģērbto kailo viņš gleznoja visas sievietes, ar kurām kādreiz bija kopā gulējis gultā vai kādā kaktā. Goija gleznoja uz visādām baudām pavedinošo miesu. Un turklāt divas sejas: vienu — gaidu un saldkaires pilnu, gandrīz sastingušu no alkām, cietsirdīgu, pavedinošu, bīstamu skatienu, otru — mazliet miegainu, lēnām mostoties pēc remdinātām vēlmēm, bet jau tvīkstot pēc jauna piepildījuma. Tas, ko viņš gribēja gleznot, nebija ne Alba, ne maha. Tā bija sald-kaisle vispār — nekad neapmierināma, truli svētlaimīga un bīstama.

Gleznas bija gatavas. Nedroši Kaijctāna raudzījās no vienas už otru. Sievietei toreadora apģērbā bija cita seja nekā kailajai. Abas bija viņas sejas, un tomēr tās nebija viņas sejas. Kāpēc Frančo nebija gleznojis viņas īsto seju?

— Jūs esat radījis kaut ko vienreizēju, don Fransisko,— viņa beidzot sacīja, — kaut ko satraucošu. — Tad viņa no gleznām novērsās. — Bet tik krāšņa nu gan es neesmu, — viņa teica rotaļīgā draiskulībā.

Ar dueņjas palīdzību Viņi pakāra pie sienas Abas gleznas tā, ka priekšā Kailajai nu bija otrā Maha. «Mani viesi pat šīs Otrās dēļ jau pletīs acis,»

Pasacīja viņa. Vēlreiz,

Tā kā bērns ar rotaļlietu Spēlēdamās, piespieda tā Pogu, atkal atsegdama Kailo mahu. Lūpu zobos Iekodusi, melna, stinga Stāvēja tur vecā. Smaidot Aizklāja tad Alba mahas Kailumu ar gaišo, spilgto Otrās mahas gleznu. Smaidot Pacēlusi skaisto galvu,

Pastiepusi pirkstu, savam Goijam lepni pamādama,

Lai viņš seko, hercogiene Alba viegliem soļiem cēli Izgāja no telpas.

Sanlūkarā ieradās viesis — dons Huans Antonio, Sanad-rianas marķīzs.

Goija sapīka. Marķīzu viņš pazina jau sen, viņš bija to gleznojis, tā bija viena no viņa labākajām ģīmetnēm. Viņš bija zīmējis marķīzu plašā ainavā, ļoti afektētā pozā; atspiedies pret akmens kolonnu, tur nu stāvēja šis jaunais kungs — turklāt viņš nebija vairs nemaz tik jauns, viņam varēja būt pāri četrdesmit, bet ar savu skaisto, nekaunīgo, augstprātīgo, zēnisko seju viņš izskatījās divdesmit piecus gadus vecs. Viņš bija tērpies jātnieka ģērbā — baltā vestē, šaurās, dzeltenās biksēs un zilā frakā, īstā sava veida Vertera ģērbā. Viena roka ar jātnieka pātagu eleganti iespiesta sānos, otra, rūpīgi uzgleznotā roka tur grāmatu, — kāpēc, to nebūtu varējis pateikt ne gleznotājs, ne modelis, — augsto cilindru viņš bija uzlicis uz kolonnas. Goija nebija noslēpis ne drusciņas no šī skaistā, ļoti izlutinātā kunga uzpūtības, kurš, būdams viens no galma pirmajiem grandiem, vēl gluži jauns gados bija jau iecelts par iespaidīgās Indijas lietu padomes prezidentu. Bieži Goija bija sastapis marķīzu viesībās pie Kaijetānas; klīda valodas, ka viņš esot viens no tās bijušajiem mīļākajiem. Droši bija zināms, ka viņš pieskaitāms karalienes favorītiem; domājams, uz īsu laiku Alba bija padarījusi viņu par savu kortēho, lai pakaitinātu Mariju Luīzi. Marķīzs de Sanadrians bija gudrs un neparasti izglītots cilvēks, ilgu laiku viņš bija nodzīvojis Francijā, tika uzskatīts par ļoti progresīvu vīru un tāds arī patiesībā bija. Taču, kad viņš ļoti augstajā, mazliet gausajā zēna balsī pateica kādu no savām ciniskajām, afektētajām, atjautīgajām piezīmēm, Goija lēca vai no ādas ārā un viņam bija sevi jāsaņem rokās, lai nepateiktu kaut ko rupju.

Marķīzs izturējās dabiski un laipni. Viņš esot ieradies, lai apliecinātu doņjai Kaijetānai savu cieņu; ilgāk vairs neesot bijusi paciešama viņas prombūtne. Bet otrs, gandrīz tikpat svarīgs iemesls esot viņa neapslāpējamā vēlēšanās, lai dons Fransisko, ja nu viņš tagad uzturoties Seviļas tuvumā, uzgleznotu Indijas lietu padomes sēdi,

— Mēs esam noilgojušies pēc jums, mans mīļais, — viņš teica dziedošā, mazliet spiedzošā balsī. — Jūs zināt, portretu mums nekad nav pietiekami daudz, un, ja jūs

liekat mums no tiem atteikties, tad jāmeklē glābiņš pie citiem krietniem ļaudīm, kā, piemēram, pie jūsu kolēģa Karnisēro, bet tad mūsu sejas kļūs vēl neizteiksmīgākas, nekā tās jau ir patiesībā.

Marķīzs centās nevienu netraucēt. Viņš piedalījās kopējās maltītēs un hercogienes rīta tualetē; viņa klātbūtne drīzāk izklaidēja nekā apgrūtināja. Kaijetāna izturējās pret viņu ar vieglu ironiju, kā pret vīzdegunīgu jaunekli, viņu sakari acīmredzot bija jau beigušies. Tāpat kā agrāk, Fransisko varēja Kaijetānu satikt vienatnē, kad vien vēlējās.

Reiz pie vakariņu galda Fransisko sprieda ar Perālu par mākslas jautājumiem, abi pārējie sarunā nepiedalījās. Tad nejauši, kamēr Fransisko runāja, viņš uztvēra Kaije-tānas skatienu, ko viņa raidīja Sanadrianam. Tas bija šķielējošais skatiens, kāds bija mahai viņa gleznā, un nu Kaijetāna tā skatījās uz donu Iluanu — izaicinoši, ilgu un alku pilna. Skatiens ilga ne vairāk par pāris sekundēm. Varbūt Goijam tikai tā bija licies. Droši vien viņš to tikai iedomājās; viņš pavēlēja sev aizmirst šo skatienu. Bet iesākto teikumu viņš varēja pabeigt tikai ar pūlēm.

Naktī viņš sevi mēģināja pārliecināt, cik viņa doma bijusi neprātīga, ka viņa uztverē Kaijetāna saplūdusi vienā tēlā ar paša radīto doņju desnūdu, tā tas mēdza notikt arī agrāk. Tad atkal viņš sev teica, ka tas ir tikpat kā pilnīgi skaidrs, ja jau Kaijetāna reiz gulējusi ar Sanad-rianu, tad kāpēc gan neatjaunot veco draudzību, — tāpēc jau viņš arī tagad šeit ieradies. Un droši vien tas nav atbraucis bez viņas ziņas. Viss bija skaidrs, un viņš atkal pataisīts par muļķi, par *pelele*. Goija iztēlojās, kā viņa guļ ar Sanadrianu, šo švītu, šo uzpūtīgo ākstu, tagad, taisni tagad, kamēr viņš mokās bezmiegā. Un tad Kaijetāna parāda Sanadrianam doņju desnūdu, un viņš savā riebīgajā balsī konstatē, cik daudz skaistuma Fransisko viņā nav pamanījis.

Tas viss bija muļķības. Viņš gluži vienkārši bija greizsirdīgs nerrs. Bet viņam bija pamats baiļoties. Viņš bija vecs un resns, un slikti dzirdēja, un viņa mugura jau sāka mesties kūkumā, kas bija sevišķi apkaunojoši aragonie-tim; bez tam viņš bija nesavaldīgi untumains un īgns. Kaijetāna bija *«chatoyante»,* to vecā marķīze bija pareizi saskatījusi. Pat ja viņš būtu bijis jauns un starojoši skaists, tai varbūt pēkšņi būtu zudusi patika pret viņu un

tā sev izraudzītos kādu citu. Bija skaidrs, ka tā labāk gulēja ar jauno, slaido, asprātīgo, vienmēr jautro švītu nekā ar viņu, kāds viņš tagad bija. *Trāgalo, perro.* Se, rij nu, suns!

Murgi. Vai tā marķīzu nebija neganti izsmējusi Marijas Luīzes dēļ? Vai tā nebija viņam skaidri parādījusi, ka viņš, Fransisko, ir tās kortēho? Bet šis šķielējošais skatiens, tas nebija izdomāts, tas nenāca no doņjas desnūdas, tas nāca no cietsirdīgajām, metāliski spīdīgajām dzīvās Kaijetānas acīm. Nākošajā mirklī viņas acis jau raudzījās vienaldzīgi, bet tās bija tikpat mainīgi šaudīgas kā kaķim, viņā nekas nebija īsti tverams. Ne viņā pašā meklējama vaina, ja viņš nebija varējis Kaijetānu uzgleznot, arī Ve-laskess nebūtu varējis viņu uzgleznot, neviens viņu nevarēja uzgleznot. Arī viņas kailumu nevarēja uzgleznot, pat viņas kailums nebija īsts. Un viņas sirds bija tikpat mākslīgi izskaistināta kā seja. Sirds dziļumos viņa bija ļauna. Goijam ausīs ieskanējās kādas vecas romances pantiņš, ko labprāt dziedāja Pepa: «Skaistās krūtīs mīt ļauna sirds.»

Nākošajā rītā viņš gleznoja. Jo tikai tagad viņš bija ieraudzījis īsto

Kaijetānu. Viņš lika viņai lidināties pa gaisu, kopā ar viņu, zem viņas, līdzīgi mākoņiem, kas viņu nesa, bija trīs vīriešu tēli. Bet šoreiz Goija neglez-noja sievietei nepazīstamus vaibstus. Tāda skaidra, augstprātīga, ovāla seja varēja piederēt tikai vienai sievietei pasaulē — Kaijetānai Albai, un labi pazīstamas bija arī vīriešu sejas: toreadors Kostiljāress bija viens no viņiem, Indijas lietu padomes prezidents Sanadrians otrs, bet trešais — dons Manuels, *Principe de la Paz*. No zemes šai lidojumā ņirdzīgi noskatījās izdzimtenis, vecvecais galma āksts Padiļja. Tā bija «Debesbraukšana», ko Fransisko gleznoja, taču tā bija īsti nešķīsta debesbraukšana, un tās mērķis nu gan nevarēja būt debesis. Sieviete platajā, plīvojošajā, lidojumā kupli plandošajā tērpā stāvēja virs vīriešu galvām, izpletusi kājas. Ļoti viegli šai lidojošajai sievietei varēja piedēvēt visus septiņus nāves grēkus. Ļoti viegli, pat lūpas nepakustinot, šī seja varēja dot norādījumu nogalināt miermīlīgo vīru tāpēc, ka tas, kas zin, būtu varējis kļūt par traucēkli. Jā, beidzot viņš to bija ieraudzījis, beidzot sapratis, ka tā nu reiz bija viņas, pēdējā seja, īstā, skaidrā, augstprātīgā, dziļi melkulīgā, dziļi nevainīgā, dziļi izvirtusī Kaijetānas seja, tā bija baudkāres, kārdinājuma un melu pilnīgākais iemiesojums.

Nākošajā dienā Kaijetāna nerādījās. Viņas vietā viesiem atvainojās dueņja. Baltais sunītis dons Huanito esot saslimis, viņa ļoti skumstot par to, viņa negribot nevienu redzēt. Goija joprojām gleznoja «Debesbraukšanu» — «Melus».

Dienu pēc tam sunītis bija atkal izveseļojies un Kaije-lāna starojoša. Goija runāja maz, viņa par to neļaunojās, bet mēģināja vairākas reizes iesaistīt viņu sarunās. Taču pamazām, tā kā viņš neizrādīja nekādu pretimnākšanu, Kaijetāna pievērsās Sanadrianam, kas tērzēja ar viņu laipnā, bērnišķīgi glaimīgā balsī. Viņš kaut ko franciski citēja, arī viņa atbildēja franciski, abi pārgāja uz franču valodu. Perāls, izjuzdams gan ļaunu prieku, gan līdzcietību, mēģināja atkal atsākt sarunu spāņu valodā, taču tie abi runāja tikai franciski, turklāt tik raiti, ka Goija nespēja sekot. Beidzot Kaijetāna griezās pie Fransisko vēl aizvien franču valodā, lietodama nepazīstamus vārdus, ko viņš nesaprata. Acīmredzot viņa gribēja Goiju kompromitēt Sanadriana klātbūtnē.

Pēc vakariņām Kaijetāna paziņoja, ka šodien esot labā omā un negribot vēl iet gulēt, bet gan vēloties izklaidēties. Viņa gribot sasaukt kalpotājus, lai tie nodejo fan-dango. Istabene Fruela dejojot lieliski, arī zirgu puisis Visente neesot no sliktajiem. Tas nebija retums, kad grandi kliedēja savu viesību vakaru garlaicību, liekot dejot saimei.

Atradās pieci pāri, kas bija ar mieru un bija spējīgi dejot fandango, citi saimes ļaudis, nomnieki, zemnieki, skaitā apmēram divdesmit, ieradās noskatīties. Bija izplatījusies vēsts, ka dejos fandango, to bez liekām ceremonijām drīkstēja noskatīties ikviens.

Ļaudis dejoja ne pārāk labi, ne slikti, taču fandango bija priekšnesums, kas skatītājus aizrāva arī bez izcila māksliniecisk izpildījuma. Sākumā skatītāji sēdēja nopietni un uzmanīgi, bet tad sāka taktī dauzīt kājām un plaukšķināt rokām un kliegt *ole.* Katrreiz dejoja tikai viens pāris, tomēr aizvien radās jauni, kas nāca nomainīt dejotājus.

Kaijetāna jautāja: — Vai jūs negribat dejot, Fransisko?

Uz mirkli Fransisko juta kārdinājumu pamēģināt. Taču tad atcerējās, ka Alba bija gribējusi likt viņam dejot menuetu hercoga un Perāla klātbūtnē, viņš redzēja tepat blakus laipno, nekaunīgo Sanadriana seju, — vai lai viņš

ļautu Kaijetanai padarīt sevi smieklīgu tā klātbūtnē? Viņš vilcinājās. Bet viņa jau griezās pie Sanadriana:

— Un jūs, don Huan?

Marķīzs savā švītīgajā tonī tūlīt atbildēja: — Nekas nav patīkamāks par to, hercogiem Bet vai šajā tērpā?

— Bikses būtu labas, — Kaījetāna lietpratīgi teica, •— un svārkus jums kāds aizdos. Sagatavojieties, kamēr es pārģērbšos.

Viņa atgriezās tērpā, kādā bija likusi Goijam sevi gleznot. No plānās, baltās drānas pagatavotais tērps — krekls kopā ar biksēm — viņas augumu vairāk atsedza nekā apsedza. Virs tērpa rotaļīgais, dzeltenais bolero ar mirdzoši melnām metāla plāksnītēm un ap vidu platā, gaiš-sarkanā josta. Tā viņa dejoja ar Sanadrianu. Tie nebija īstie kostīmi ne viņai, ne viņam, tas nebija arī īstais fan-dango, ko viņi dejoja; istabene Fruela un zirgu puisis Visente dejoja labāk, nemaz jau nerunājot par Seviļas un Kadisas dejotājiem un nepavisam ne par Seraīīnu. Tomēr viņu dejai piemita tiešais, nepārprotamais fandango raksturs; un kaut kas ārkārtīgi nepiedienīgs, pat netikumisks bija veidā, kā hercogiene Alba un Indijas lietu padomes prezidents šīs kaislības, alkas, kautrību, piepildījumu demonstrēja Sanlūkaras zemniekiem, istabenēm, kučieriem. «Tikpat labi viņa būtu varējusi visus šos ļaudis ievest savā ģērbistabā,» domāja Goija, «nospiest pogu un parādīt viņiem doņju desnūdu.» Taču visvairāk Goiju kaitināja, ka tie abi, kas tur dejoja, maho un mahu tikai tēloja, bet paši tādi nemaz nebija. Tā bija nekaunīga, muļķīga, frivola spēle, un tā nedrīkstēja spēlēties, tā bija visa īsti spāniskā izsmiešana. Negantas dusmas sagrāba Goiju, dusmas uz Kaijetānu un donu Huanu, uz visiem grandiem un viņu sievām, kuru vidū viņš dzīvoja, uz visiem šiem ākstiem un marionetēm. Tiesa, arī viņš pats aizrautīgi bija piedalījies šai muļķīgajā, neīstajā spēlē tai laikā, kad zīmēja gobelēnus. Taču kopš tā laika viņš bija dziļāk ieskatījies cilvēkos un apkārtnē, dziļāk dzīvojis un jutis, un viņš bija ticējis, ka šī Kaijetāna ir vērtīgāka par sev līdzīgajām. Viņš bija ticējis, ka starp viņiem nav nekādas spēles, bet gan patiesība, kaislība, mīlestība, īstais fandango. Tomēr Kaijetāna bija melojusi, visu šo laiku viņa bija melojusi, un viņš šai dižciltīgajai

bija ļāvis spēlēties ar sevi, viņš tai bija *pelele* — jokupēteris.

Sulaiņiem un istabenēm, zemniekiem, ziņnešiem, virtuves meitām, zirgu puišiem tas bija ievērojams vakars. Tie juta, kā hercogiene nopūlas būt tiem līdzīga, un prata to novērtēt, bet tie ari nomanīja, ka tas viņai neizdodas, un jutās pārāki par viņu. Tie dauzīja kājām pa grīdu, plaukšķināja rokām, kliedza *ole,* taču, nemaz neietērpjot to, ko juta, vārdos vai skaidrās domās, tomēr saprata, ka ir labāki par tiem diviem tur priekšplānā. Un, ja istabene Fruela šonakt ies gulēt ar zirgu puisi Viscnti, tad tas būs labāk, dabiskāk, spāniskāk, piedienīgāk nekā tas, ja dižciltīgā Alba gulēs ar šo ģeķi vai ar savu gleznotāju.

Dueņja šādu izrādi nevarēja paciest. Viņa mīlēja savu Kaijetānu. Kaijetāna bija viņas dzīves saturs, bet nu viņas dūjiņa bija (āvusi sevi apburt šim gleznotājam. Ar dusmām un sirdēstiem viņa noraudzījās, kā pirmā dāma Spānijā, lielā feldmaršala pēcnācēja, tā pazemojās šo neliešu, salašņu, šī pūļa priekšā.

Perāls sēdēja un skatījās. Viņš neplaukšķināja rokas un nekliedza *ole.* Šāda veida izlēcienus viņš no Kaijetā-nas bija piedzīvojis bieži, varbūt ne tik neprātīgus, taču īstenībā tādus pašus. Viņš skatījās uz Goiju un pēc sejas izteiksmes noprata, kas viņā norisinās; viņš juta gandarījumu, un viņš juta nožēlu.

Kaijetāna un Sanadrians iekaisa. Mūzika kļuva ugunīgāka, uzmudinājuma saucieni skaļāki, viņi dejoja, viņi netaupīja spēkus. «Pūlies vien, cik gribi,» Goija domāja, «maha no tevis tik un tā neiznāks. Tev jau nav arī jēgas, kas tas ir — fandango. Tu tikai gribi iekveldēt sevi šai naktij, sevi iededzināt, iekams tu liksies gultā ar šo nerru, šo švītu un ākstu.»

Viņš aizgāja, pirms vēl deja bija beigusies.

Arī šonakt viņš slikti gulēja. Otrā rītā viņa droši vien gaidīja, ka viņš pirms pusdienām ies ar viņu pastaigāties, līdz šim viņi vienmēr tā bija darījuši. Šodien viņš negāja pie viņas, bet lika paziņot, ka sāpot galva un arī pusdienās viņš neieradīšoties. Viņš sameklēja savu gleznu «Debesbraukšana» — «Meli». Tā bija gatava, tur netrūka vairs neviena otas vilciena. Viņš nebija arī īsti labā garastāvoklī, lai strādātu; solāno — Āfrikas vējš — viņu mocīja, viņam šķita, ka arī dzirde pasliktinās. Gleznu viņš atkal noglabāja. Apsēdies pie rakstāmgalda, sāka rakstīt vēstuli. Viņš domāja; «Vecais turēja sev galma ākstu,

viņa — galma gleznotāju. Bet es no šīs spēlītes atsakos.» Vienu vēstuli viņš uzrakstīja galma maršalam, otru — akadēmijai, viņš paziņoja par savu atgriešanos Madridē. Vēstuļu uzmetumus atstāja uz galda, ncpārrakstīja.

Pēcpusdienā viņa atnāca, līdzi bija arī smieklīgais šunelis, Izlikās, it kā nekas nebūtu noticis, bija laipna, gandrīz jautra. Izteica nožēlu, ka viņš nejūtoties labi. Kāpēc neesot gājis pēc padoma pie Perāla.

— Perāls te nekā nevar līdzēt, — viņš drūmi attrauca, — sūti prom savu Sanadrianu, — viņš pieprasīja.

Viņa atbildēja: — Esi prātīgs! Tu zini, ka es viņu neapvainošu tikai tāpēc vien, ka tev ir slikts garastāvoklis.

— Sūti viņu prom, — viņš palika pie sava.

Viņa atteica: — Kāpēc tu gribi jaukties manās darīšanās? Tu zini, ka es to neciešu. Es nekad neesmu tev uzbāzusies, nekad neesmu teikusi: «Dari tā vai nedari tā!»

Neiedomājamā nekaunība Goiju sarūgtināja. Kaijetāna bija prasījusi no viņa visu, ko vien cilvēks var prasīt no otra, visbriesmīgākos upurus, un te nu viņa stāv un nevainīgi jautā: «Vai es kādreiz no tevis esmu ko prasījusi?»

Viņš teica: — Es braukšu uz Heresu, gleznošu Serafīnu.

Viņa sēdēja mierīgi, turēdama klēpī sunīti.

— Tā ir laba sagadīšanās, — viņa teica, — ka tu tagad gribi braukt prom. Arī es gatavojos uz pāris dienām aizbraukt. Apmeklēšu dažas no savām muižām un pārbaudīšu, kā tur saimnieko nomnieki. Dons Huans mani pavadīs un palīdzēs ar padomu.

Goijam apakšlūpa varmācīgi pastiepās uz priekšu un dziļi iegrimušās, brūnās acis satumsa.

— Es nebraukšu prom uz pāris dienām, — viņš atbildēja, — un manis dēļ tev nevajag aizceļot. Paliec mierīgi ar savu skaistuli tepat! Es tevi ilgāk netraucēšu. No Here-sas braukšu atpakaļ uz Madridi.

Viņa piecēlās, šunelis iekvekšķējās, viņa gribēja teikt kaut ko asu. Bet tad paskatījās uz viņa lielo seju; ogļu melnās acis kvēloja, tikko vairs bija saredzami acu baltumi. Kaijetāna savaldījās.

— Tas būtu ļoti muļķīgi, Fransisko, — viņā teica, — ja tu neatgrieztos vairs Sanlūkarā, un es to ļoti nožēlotu. — Un, tā kā viņš klusēja, viņa lūdza: — Esi prātīgs! Tu mani pazīsti. Neprasi, lai kļūstu citāda. Es to nevaru.

Ļauj man šīs četras piecas dienas izmantot, pavadi arī tu laiku, kā vēlies. Un tad brauc atpakaļ, es būšu jau šeit viena pati, un viss būs tāpat kā agrāk.

Viņš vēl aizvien vērās viņā sastingušu skatienu, naida pilns. Tad teica:

— Jā, es pazīstu tevi, — atnesa gleznu «Debesbraukšana» — «Meli» un nolika to uz molberta.

Kaijetāna ieraudzīja sevi lidojam — vieglu, daiļu, skaidru, ar pavisam nevainīgu seju, un tā bija viņas seja. Viņa nedomāja, ka no gleznieciības saprot daudz, bet tas nu bija skaidrs: tādu kaunu viņai vēl neviens nebija sagādājis, ne Marija Luīze, ne kāds cits. Turklāt viņa nemaz nebūtu varējusi pateikt, kas viņu gleznā tik ļoti apvaino. Un tomēr viņa to zināja. Tie bija trīs vīrieši, kurus viņš bija te uzgleznojis, taisni šie trīs, — un kāpēc dons Manuels? Goija taču labi zināja, cik

pretīgs viņai šis Manuels, un taisni to viņš bija piešķīris viņai par pavadoni šai «Raganu sabatā». «Viņa dēļ es atrodos trimdā,» Kaijetānu plosīja dusmas. «Viņam es atļāvu sevi gleznot tā, kā vēl nevienam muļķa gleznotājam to nav ļāvusi neviena grande. Un tad vēl viņš pret mani tā izturas!»

Uz viņa darbgalda atradās kasāmais nazis. Viņa nesteigdamās paņēma to un ar spēcīgu vēzienu šķērsām pārgrieza audeklu. Goija metās viņai klāt, ar vienu roku saķēra viņu, ar otru — gleznu. Sunītis kvekšķēdams ieskrēja viņiem starp kājām. Molberts un glezna, smieklīgi brīkšķēdami, nogāzās uz grīdas.

Abi stāvēja tie, smagi Elpodami. Mierīgi un Augstprātīgi, tā kā tikai Viņa prata, Alba teica:

«Nožēloju to, ka glezna Cietusi. Bet, lūdzu, sakiet Savu cenu. Jums jau —» viņa Apklusa. Un tumšais vilnis, Lēkme briesmīgā un baisā,

Bija viņu pārņēmusi.

Sabrucis, kā paralizēts,

Vārgs — tāds sēdēja viņš krēslā, Seja tā kā miroņmaska.

Stundām ilgi Fransisko sēdēja trulā izmisumā kā paralizēts. Bez apstājas caur viņa smadzenēm riņķoja vienas un tās pašas novazātās frāzes: «Tas ir tāpēc — es biju traks, es kļūšu traks. Tagad viņa mani galīgi nobeigusi, šī slampa, — tas ir tāpēc. Tagad es esmu pagalam uz visiem laikiem.» Tad viņš teica šos vārdus pats sev ļoti skaļi. Viņam likās, ka viņš tos dzird, lai gan zināja, ka nedzird. Viņš piegāja pie spoguļa, redzēja savu muti atveramies un aizveramies, bet nedzirdēja, ko teica. Agrāk lēkmes laikā viņš vispirms nedzirdēja augstos toņus un tikai pašās beigās — zemos. Viņš runāja ļoti zemā balsī un ļoti skaļi. Taču neko nedzirdēja. Agrāk lēkmju iaikā no ļoti skaļiem trokšņiem viņš bija saklausījis klusu atbalsi. Viņš nosvieda uz akmens klona vāzi, redzēja to saplīstam, bet neko nedzirdēja.

— Tas ir tāpēc, — viņš teica. — Piekrāpts, piemānīts, apmuļķots. Mans bērns nogalināts, mana karjera izpostīta, mana dzirde atņemta.

Viņu sagrāba trakas dusmas, viņš sāka lamāties. Sasita spoguli, kurā bija spoguļojies viņas attēls. Pārsteigts skatījās uz savu sagriezto, asiņojošo roku. Tad iegrima īgnuma pilnā rezignācijā.

— *Trdgalo perro.* Se, rij nu, suns! — viņš teica pats sev un atkal it kā sastinga trulā izmisumā.

Atnāca Perāls. Centās runāt ļoti skaidri, lai Fransisko varētu viņam vārdus nolasīt no lūpām. Bet tas sēdēja kā sastindzis aiz izmisuma. Perāls uzrakstīja: «Es jums iedošu kādu nomierinošu līdzekli. Liecieties gultā!»

— Negribu! — Goija kliedza.

«Nedariet muļķības,» Perāls rakstīja, «kad kārtīgi iz-gulēsīetics, būs labāk.» Viņš atgriezās ar mikstūru. Goija izsita viņam zāles no

rokām.

— Es neļaušu sevi arī nogalināt, — viņš teica, šoreiz klusu, tomēr ļoti drūmi, un pats nezināja, vai bija šos vārdus pateicis. Perāls paskatījās uz viņu domīgi, ar līdzcietību, tad aizgāja, ne vārda nebildis. Pēc stundas viņš atgriezās.

— Vai tagad iedot jums zāles? — viņš jautāja.

Goija neatbildēja, tikai sēdēja, pastiepis apakšlūpu. Perals samaisīja dziru. Goija to izdzēra.

Lēnām, atmozdamies no bezgala ilgā miega, viņš atgriezās īstenībā. Viņš redzēja, ka roka ir pārsieta. Viņš redzēja, ka atnests jauns spogulis, kurš nebija aptraipīts ar Kaijetānas melu pilno attēlu. Goija piecēlās, pastaigājās pa istabu, izmēģināja, vai sadzirdēs kaut ko. Ar sparu nolika uz akmens grīdas krēslu. Jā, vieglu atbalsi viņš saklausīja. Izmisīgās bailēs pārbaudīja vēlreiz. Jā, pavisam droši, trokšņi nebija skaļi, bet tic nāca no ārienes. Viņš varēja dzirdēt. Tātad cerības ir, ceribām jābūt. Atnāca Perāls. Tas nemēģināja viņu mierināt, bet paziņoja, ka esot aizsūtījis pēc ārsta uz Kadisu, tas būšot labs speciālists. Goija paraustīja plecus, izlikās pilnīgi kurls. Bet ar visu sirdi un dvēseli pieķērās savām cerībām.

Agrā priekšpusdienā, tai laikā, kad viņš parasti mēdza doties pie Kaijetānas, viņa ieradās šeit. Viņš sajuta rūgti priecīgas bailes. Goija bija iedomājies, ka viņa aizbrauks ar savu švītu, kā bija paziņojusi, viņa nepiederēja pie tām, kas atteiktos no sava nodoma tikai tāpēc, ka viņš saslimis. Un te nu viņa bija atnākusi. Viņa runāja ar Goiju, cenzdamās vārdus pateikt skaidri. Viņš bija pārāk uztraukts, lai saprastu, viņš jau arī negribēja saprast. Viņš klusēja. Kaijctāna sēdēja pie viņa ilgi. Tad maigi noglāstīja viņa pieri. Viņš nolieca galvu sānis. Viņa pasēdēja vēl brītiņu, tad aizgāja.

Ieradās ārsts no Kadisas. Rakstīja mierinošus vārdus, izrunāja tos ļoti artikulēti. Pēc tam ātri un daudz runāja ar Perālu. Uzrakstīja Goijam, ka ilgāku laiku viņš nevarēšot sadzirdēt augstos toņus, taču zemos dzirdēšot. Sis apstiprinājums vēl vairāk nostiprināja Goijas cerības.

Bet nākošajā naktī pie viņa ieradās visi tie spoki, kurus viņš bija redzējis savā spokiem bagātajā dzīvē. Tiem bija kaķu galvas un suņu galvas, tās blenza viņā ar milzīgām pūces acīm, kampa pēc viņa ar vareniem nagiem, plivinājās apkārt ar milzīgiem sikspārņu spārniem. Bija piķa melna nakts, viņš turēja acis ciet un tomēr redzēja tos, viņu šausmīgās sejas un viņu piemīlīgās sejas, kuras bija vēi briesmīgākas. Viņš juta, ka tie tup viņam apkārt un pūš virsū savu riebīgo dvašu, un apdullinošajā nāves klusumā, kāds tagad valdīja ap viņu, tie kļuva draudošāki nekā jebkad agrāk.

Kad tuvojās rīts un svīda ausma, viņu pārņēma šausmīgā apziņa, ka kļuvis kurls. Viņam likās, ka uz galvas

Indu uzmaukts milzu zvans, lai viņu uz mūžīgiem laikiem Ieslodzītu vientulībā. Tas nebija izturams, ja viņš, kas ■ āvos priekos un sāpēs vienmēr dalījās ar citiem, turpmāk liktu šķirts no cilvēkiem. Viņš vairs nekad nevarēs dzirdēt .ieviešu balsis un savu bērnu balsis, nekad vairs nedzirdēs Martina laipno balsi, ne Agustīna zobgalīgās piezīmes, ne rūpju un dziļas mīlas pilnos Hosefas pārmetumus, nekad vairs nedzirdēs mākslas lietpratēju un pasaules vareno uzslavas. Viņš vairs nedzirdēs troksni pie *l>nerta clel Sol* un cirka arēnā, nedzirdēs mūziku, segi-diļjas un tonadiļjas, viņš nekad vairs krodziņos nepļāpās ar maho un mahām. Cilvēki no viņa vairīsies, jo kas gan gribēs sarunāties ar tādu, kas nedzird? Viņam bija lemts vienmēr un visur kļūt smieklīgam un atbildēt nepareizi. Vienmēr viņam vajadzēs uzmanīties, pūlēties kaut ko sadzirdēt, ko viņš tomēr nespēj dzirdēt. Viņam nebija sveša pasaules vienaldzība, tā ir pietiekami cietsirdīga jau pret tiem, kas veseli un spējīgi aizstāvēties, bet tā ir šausmīga pret tādiem, kāds šobrīd bija viņš. Viņam vajadzēs dzīvot no atmiņām, un viņš taču zināja, kā ļaunie gari spēj izķēmot atmiņas. Goija uzmanīgi ieklausījās sevī, cerēdams saklausīt draugu un ienaidnieku labi pazīstamās balsis, un nebija vairs pārliecināts, vai dzird pareizi. Tad viņš iekliedzās. Nevaldīja vairs pār sevi.

Viņš piegāja pie spoguļa. Tas bija skaists, liels, ovāls spogulis greznā, meistariski izgrieztā, apzeltītā ietvarā. Bet tas, kas no turienes raudzījās viņam pretim, bija sliktāks nekā tie briesmoņi, kas naktī viņam bija uzglūnējuši. Vai tas maz bija viņš? Mati mežonīgi izspūruši, ap zodu un iekritušajiem vaigiem drūmi un jocīgi vijās pinkaina bārda, lielās, gandrīz melnās acis iegrimušas dziļi dobumos, biezās uzacis, groteski izlocītas, piešķīra pierei īpašu, it kā robotu formu, dziļas krunkas ievilkušās lejup no deguna uz mutes kaktiņiem un ap lūpām, viena lūpu puse daudz savādāka nekā otra. Visa seja drūma, bezpalīdzīgi nikna, rezignēta kā sagūstītam zvēram, tādas sejas viņš bija gleznojis savā «Vājprātīgo namā».

Viņš apsēdās krēslā, pagrieza spogulim muguru un aizvēra acis. Tā viņš tur sēdēja truls, un stundas likās bezgalīgi garas.

Ap pusdienas laiku viņu pārņēma briesmīgs sasprindzinājums. Vai Kaijetāna atnāks? Viņš mēģināja sev iestāstīt, ka viņa noteikti aizbraukusi, taču nespēja tam ticēt.

Viņš pielēca kājās, skraidīja šurpu turpu. Klāt bija brīdis, kad viņi mēdza satikties. Bet viņa nenāca. Pagāja piecas minūtes, desmit. Viņu sagrāba trakas dusmas. Kad viņas sunim bija aizcietējis vēders, viņa bēdājās, it kā pasaule ietu bojā, bet, kad viņš sēdēja te sadauzīts kā ījabs, tad viņa aizskrēja prom ar pirmo ģeķi, kas pagadījās pie rokas. Viņā uzliesmoja neprātīga kāre atriebties. Viņš gribētu viņu žņaugt, mīdīt kājām, sist, vazāt pa zemi, iznīcināt.

Tad viņš ieraudzīja to nākam. Vienā mirklī viņu pārņēma miers.

Visas nelaimes bija kā ar roku atņemtas. Jā, viņam pat likās, it kā paceltos uz augšu milzīgais zvans, kas viņam bija uzmaukts uz galvas. Varbūt ļaunākais jau garām, varbūt viņš atkal dzird. Taču pārbaudīt to viņš neiedrošinājās, viņš negrib, ka tā redz viņa bēdīgā mēģinājuma mokas un ciešanas, viņš grib izbaudīt tās tuvumu un vairāk neko. Viņš negrib to pat redzēt, grib tikai zināt, sajust, ka tā ir šeit. Goija ieslīgst krēslā, aizver acis, elpo dzirdami, vienmērīgi.

Viņa ienāk. Ierauga, ka Goija sēž savā krēslā acīmredzot aizmidzis, ierauga viņu — vienīgo vīrieti, kas nav viņai padevies un ne jau vienu reizi vien, kas viņu kaitinājis tā kā neviens cits un ar ko viņa saistīta tā, kā nav bijusi saistīta ne ar vienu citu. Visas sievietes, kas viņam dzīvē jau bijušas un kas vēl varētu būt, nenozīmē neko, un vīrieši, kas bijuši viņai pašai un kas vēl būs, nenozīmē neko, un arī tas neko nenozīmē, ja viņa šodien aizbrauks ar Sanadrianu. Viņa mīl tikai šo vienu, ir mīlējusi tikai viņu, nevienu citu, un nevienu citu arī nemīlēs. Bet, ja viņš ietu bojā un viņa pati arī, tad tomēr Goijas dēļ viņa nekļūtu citāda, viņa dēļ nemainītos un viņa dēļ neatteiktos ne no kā.

Un tagad viņš šeit sēž — aizmidzis, izmisuma un moku nogurdināts, ļoti nelaimīgs vīrs, nelaimīgs viņas dēļ, tāpat kā bija laimīgs ar viņu un tāpat kā visu mūžu būs laimīgs un nelaimīgs viņas dēļ.

Viņa pienāk klāt un runā,
Reiz tas tomēr jāpasaka.
Viņš jau guļ un guļot nedzird,
Un, ja arī negulētu,
Nedzirdētu. Bet viņš dzird to,
Dzird, kā Alba bērnišķīgā,
Spafg-ā balsī saka: «Esi Gan tu muļķis, Frančo, tu jau Neko nesaproti. Esmu Vienmēr tevi, tikai tevi Mīlējusi, naivais Frančo,
Vienmēr tikai tevi, dumjais,
Vecais, druknais, draugs mans, maho, Taču tu to nemanīji,
Domāji, ka es ar citu Varētu uz elli traukties.
Ak, tu mans visnejaukākais,
Tik vienīgais un mūžīgais,
Cik tu gan esi stulbs! Tikai Tevi esmu gribējusi,
Vienmēr tevi vien, tu trakais Gleznotāj, un tikai tevi.»
Nekustīgi guļ viņš, elpo Dzirdami, līdz Alba iziet Arā.

39

Goija priecājās par savu viltību, ka bija izlicies aizmidzis, un nakti gulēja labi.

Nākošajā rītā pamodies, viņš ar šausmām pamanīja, ka atkal pilnīgi zaudējis dzirdi un uz visiem laikiem ieslēgts lielajā, tumšajā klusumā. Dusmās un priekā viņš atcerējās, ka pēdējās skaņas, ko viņš šai pasaulē dzirdējis, bija Kaijetānas vārdi un ka tas bija viņa nopelns, viņa viltība, kas bija izvilinājusi šos vārdus.

Tuvojās brīdis, kad viņa mēdza nākt. Viņš pieskrēja pie loga, paraudzījās laukā, atvēra durvis un palūrēja gaitenī, jo viņš taču nevarēja dzirdēt, ka viņa nāk. Pagāja pusstunda. Acīmredzot viņa nenāks. Vai tas maz bija iespējams, ka pēc tā, ko viņa bija viņam teikusi, viņa būtu aizbraukusi ar to ākstu?

Ienāca Perāls un uzaicināja kopā pusdienot. Fransisko, cik vien iespējams vienaldzīgi, jautāja:

— Vai tad doņja Kaijetāna galu galā ir aizbraukusi vai ne?

— Vai tad viņa no jums neatvadījās? — izbrīnījies savukārt vaicāja Perāls. — Viņa taču atnāca pie jums atvadīties.

Pēc pusdienu maltītes viņi ilgi sarunājās. Goija kļuva nepacietīgs, kad Perāls atkal un atkal mēģināja ar skaidras artikulācijas palīdzību darīt saprotamus savus vārdus un tikai tad tos uzrakstīja. Viņš kaunējās no sava fiziskā trūkuma. Goija pētīja Perāla seju, kuru pazina tik labi, vai tik tur nepavīdēs ļauns prieks par viņa nelaimi. Neko gan nevarēja saskatīt, taču viņa neuzticība neizgaisa. Turpmāk viņš pret katru izturēsies ar neuzticību: visi viņu uzskatīs par vecu, īgnu vīru, par cilvēknīdēju, kaut arī patiesībā viņš tāds nemaz nav — viņš mīl patīkamu, skaļu sabiedrību, viņš grib dalīties savos priekos un bēdās ar citiem, bet, tā kā viņa ausis ir nedzirdīgas, tad aizdarīta viņam tiks arī mute. Perāls viņam uzzīmēja iekšējās auss uzbūvi un mēģināja izskaidrot viņa slimību. Daudz cerību uz izveseļošanos neesot, un tāpēc viņam vajagot sākt mācīties zīmju valodu. Francūzis doktors de L'Epē esot atklājis labu metodi. Kadisā daudzi to jau apguvuši, un būtu labi, ja arī Goija nekavētos vingrināties.

— Jā, — Goija īgni atbildēja, — tikai ar kropļiem man nu būs jāsaietas, ar kurlmēmiem, ar gaudeniem. Normālu cilvēku sabiedrībā es vairs neesmu vēlams.

Taisni šie nepārliecinošie ārsta mierinājumi un palīglīdzekļi parādīja Goijam, cik briesmīgi viņam būs jācieš nākotnē, kad visapkārt valdīs baigs klusums. Un vai vispār viņš vēl kādreiz varēs gulēt ar sievieti? Līdz šim vienmēr viņš bija tas, kas dod; bet vai turpmāk viņu nestin-dzinās apziņa, ka sievietes tikai aiz līdzjūtības izrāda viņam, tādam kroplim' savu žēlastību? Ak, kādu bargu sodu ir izvēlējušies

ļaunie gari tāpēc, ka viņš zemiskai kaislei upurējis savu bērnu un gandrīz arī savu mākslu.

— Pasakiet, lūdzu, — viņš Perālam tieši jautāja, — kas īsti ir manas slimības cēlonis?

Doktors Perāls bija gaidījis šo jautājumu, no tā baidījies un pēc tā ilgojies. Jau kopš ilgāka laika viņam Goijas slimība bija skaidra, un pēc pēdējās pārciestās briesmīgās lēkmes viņš pārlika, vai nevajadzētu Goijam atklāt patiesību. Viņš šaubījās. Viņš apbrīnoja Goijas mākslu, viņš mīlēja tā dzīvības spēka pārpilno būtni, bet viņš arī ap-sļkauda tā spējas visus valdzināt, tā ticību savai laimei, tā pašpārliecību, un, kad nu beidzot šis cilvēks saņēma likteņa sitienu, tas viņam, Perālam, sagādāja gandarījumu. Viņš jautāja sev, vai tikai cilvēka, ārsta un drauga pienākums liek viņam pateikt Goijam nesaudzīgo patie-

ibu par viņa slimību, vai arī viņš grib atriebties likteņa aplaimotajam cilvēkam. Bet, kad nu Fransisko pats tik tieši jautāja, Perāls atmeta visas šaubas un gatavojās izdarīt sāpīgo operāciju. Viņš izvēlējās saudzīgākos un vienkāršākos vārdus un centās tos skaidri artikulēt.

— Jūsu slimības dīglis, — viņš teica, — meklējams smadzenēs. Jūsu dzirdes lēna atmiršana notikusi smadzenēs, slimība varbūt radusies no venēriskas slimības, ar ko esat sirdzis jūs pats vai kāds no jūsu senčiem. Jūs varat pateikties liktenim, don Fransisko, ka slimības sekas izpaužas šādā veidā. Lielākoties tās ietekmē smadzeņu darbību daudz graujošāk.

Goija skatījās Perālam sejā, skatījās uz plānajām, izteiksmīgajām lūpām, kas teica šos nāvējoši cietsirdīgos vārdus. Viņā trakoja vētra. Viņš domāja: «Sis zāļotājs grib mani noindēt, ļaunprātīgā, neizdibināmā, sarežģītā kārtā viņš grib mani nobendēt, tāpat kā noindēja hercogu.» Goija domāja: «Viņam taisnība, es kļūstu traks, es jau tāds esmu. Viņš tikai izsaka ar skolota cilvēka vārdiem, ka tie ir grēki, apsēstība un burvestība, kas slēpjas manās smadzenēs.» Tā viņš prātoja dvēseles dziļumos. Bet viņa mute sacīja:

— Jūs domājat, ka es esmu traks. — Vispirms viņš to pateica klusu un īgni, bet tūliņ atkārtoja kliegdams:

— Traks! Es esmu traks, jūs sakāt? Vai jūs sakāt, ka es esmu traks?

Perāls ļoti mierīgi un ļoti skaidri atbildēja:

— Jūs varat pateikties laimei, ka neesat traks, bet gan tikai pakurls. Mēģiniet to saprast, don Fransisko.

— Kāpēc jūs melojat? — Goija kliedza pretim. — Ja es vēl neesmu ārprātīgs, tad tāds kļūšu. Un jūs to labi zināt. Vai jūs neteicāt: pakurls? — viņš jautāja un piebilda:

— Nu, redzat, kā jūs melojat, — viņš turpināja, triumfēdams, ka pieķēris doktoru melos. — Jūs taču labi zināt, ka es neesmu pakurls,

bet gan kurls, pilnīgi kurls, uz visu mūžu kurls. Kurls u n traks. — Perāls pacietīgi atbildēja:

— Ka jūs esat pakurls, tas dod daudz cerību, dod gandrīz pārliecību, ka ar to vecā slimība reiz par visām reizēm iztrakojusies.

— Kāpēc jūs mani tā mokāt? — Goija žēlojās. —* Kāpēc jūs man skaidri nepasakāt: tu esi traks?

— Tāpēc, ka es negribu melot, — Perāls atbildēja.

Turpmāk starp abiem vīriešiem norisinājās vairākas visai valsirdīgas un nozīmīgas sarunas. Dons Hoakīns savu slimnieku te mierināja, te izzoboja, un Goijam, kā šķita, tas bija pa prātam; viņš gan pateicās ārstam par viņa rūpēm, gan mēģināja viņu apvainot. «Arī savā ne* laimē,» tā apmēram ārsts viņam rakstīja, «jūs esat laimīgāks par citiem, kuriem savas bīstamās jūtas jānoslēpj sevī, līdz tās tiešām reizēm sagrauj prāta uzceltos mūrus. Jūs, don Fransisko, varat šīs jūtas uzgleznot. Jūs varat izmēzt no savas miesas un dvēseles visus sārņus un pārnest tos uz audekla.»

— Vai jūs nevēlaties ar mani mainīties, doktor? — Goija jautāja, zobgalīgi smīnēdams. — Varbūt jūs vēlētos kļūt pakurls un līdz ar to spējīgs izmēzt no savas miesas un dvēseles zināmus sārņus?

Tā viņi abi jokoja. Bet reiz, savu ciešanu pārvarēts, Goija saķēra Perālu aiz rokas un piekļāva savu lieio galvu pie ienaidnieka krūtīm: viņu kratīja drebuļi, viņam vajadzēja piekļauties pie kāda cilvēka, kas viņu saprata, un, lai gan viņi nekad nebija runājuši par Kaijetānu, viņš zināja: ienaidnieks viņu saprot.

Vienatnē toties doma par savu turpmāko dzīvi Goiju tieši vai apstulbināja. Dažreiz, kad viņš būs kopā ar kādu, viņš kliegs, reizēm čukstēs, bet nekad nevarēs noteikt savas balss skaļumu, bieži viņš izrunās to, par ko gribējis tikai domāt, un nezinās, ka'ir to jaū pateicis: uz viņu visi noskatīsies ar izbrīnu, vienmēr viņš būs neziņas un aizdomu pilns. Lepnais vīrs nespēja paciest, ka viņam vajadzēs kļūt par ļaužu līdzcietības objektu un bieži vien ari par apsmieklu. Protams, Perālam taisnība, nenovēršami viņš kļūs ārprātīgs.

Goija labprāt kādam būtu pateicis, ka viņš kļuvis kurls par sodu. Bet, ja viņš izsūdzēs grēkus pie bikts, viņš nedzirdēs garīdznieka atbildi, un, ja viņš pateiks to Perālam, tad doktors to uzskatīs tikai par viņa plānprātības jaunu pierādījumu.

Perāls bija reti gudrs ārsts. Droši vien tas jau sen viņu izpētījis, droši vien jau kopš gadiem zina par viņa ārprātu. Un viņš jau arī bija traks kopš seniem laikiem. Cik daudz dusmu un slimīgu iedomu lēkmju viņu bija piemeklējušas jau kopš gadiem! Cik daudz spoku un ļaunu garu viņš bija redzējis pavisam skaidri, viņš viens pats, bet vairāk

neviens! Un tas viss bija noticis jau toreiz, kad pasaulei ;ip viņu vēl bija balss. Bet kā gan būs tagad, kad ap viņu valdīs neizturams

klusums?

Vai viņš kādreiz atkal varēs Atšķirt to, kas citu acīm Liekas patiess un kas tikai Viņa acīm vien tāds liekas?

Kura Kaijetāna īstā?

Vai gan tā, kas gleznota kā Dukesita? Varbūt tā, kas Pilna baudukāras kaisles?

Varbūt tā, ko uzgleznojis Viņš kā raganu, kas gaisos Laižas?

Lūk, jau atkal klāt šie Dēmoni! Ir gaiša diena,
Goija zina: Jaunie gari,
Kuri rādās dienas laikā,
Sliktāki, daudz bīstamāki Nekā tie, ko redzam naktī.
Sapņo viņš, bet tas ir nomods.
Izmisis viņš uzmetas uz Galda, lai tos neredzētu,
Taču redz tos. Tie ir viņā,
Tie ir pašā, vienlaicīgi Viņā mīt un ārpus viņa.

40

Perāls paziņoja, ka doņja Kaijetāna atgriezīšoties pēc dienām desmit.

Goija pastiepa uz priekšu apakšlūpu un sadrūma. Tad viņš pateica:

— Pēc trim dienām es aizbraucu.

— Par to doņja Kaijetāna, bez šaubām, būs ļoti apbē-dināta, — Perāls atbildēja. — Viņa cer jūs sastapt šeit. Es kā ārsts arī vēlētos jūs atrunāt no tāda gara un apgrūtinoša ceļojuma. Jums vispirms vajadzētu pierast pie jaunajiem apstākļiem.

— Es aizceļošu pēc trim dienām, — Goija atkārtoja, īsu brīdi Perāls klusēja, pēc tam piedāvāja:

— Varbūt man jūs pavadīt?

— Jūs esat ļoti laipns, don Hoakīn, — Goija saīdzis atbildēja. — Bet tas būtu ļoti bēdīgi, ja turpmāk man vajadzētu ceļot tikai ar pavadoņiem un apkopējiem.

— Es likšu sagatavot jūsu vajadzībām lielos ceļojuma ratus, — Perāls teica.

— Pateicos, doktor, — Goija atbildēja. — Es neņemšu lielos ratus. Arī īpašos pasta ratus ne. Un parastos ari ne. Es salīgšu mūļu dzinēju. Palūgšu IIi 1 u, mūļu dzinēju, no «Četru tautību» krodziņa. Tas ir kārtīgs vīrs. Ja es viņam iedošu nelielu dzeramnaudu, tad viņš ievēros manu kaiti un mani pienācīgi uzraudzīs. — Un, tā kā Perāls nevarēja noslēpt savu izbrīnu, tad Goija saniknots pabeidza: — Neskatieties tik izbrīnījies, don Hoakīn, es neesmu traks. Es zinu, ko daru. Man ir savi īpaši iemesli.

Viņš nevarēja paciest sievietes skatienu, kas viņu pametusi nelaimē. Viņš zināja, ka viņam tūdaļ jābrauc prom no Sanlūkaras. Un tikpat labi viņš saprata, ka ceļojumā nedrīkst atļauties lielu greznību, nedrīkst ceļot kā karaļa pirmais gleznotājs. Doktoram Perālam bija taisnība — viņam vajadzēja piemēroties savam jaunajam stāvoklim. Vajadzēja pamatīgi iepazīties ar jauno stāvokli. Vajadzēja līdz galam izbaudīt visus pazemojumus, kādus radīja viņa fiziskais defekts. Un tikai pēc tam, kad īsti būs apzinājies savu stāvokli, viņš varēs rādīties tuviniekiem, galmam un amata biedriem. Tāpēc viņš ceļos cauri visai Spānijai kā vienkāršs mirstīgais un ceļojuma laikā centīsies pierast parādīt savu nelaimi un iemācīsies tās dēļ atvainoties citu priekšā. «Atvainojiet, jūsu žēlastība,» viņš teiks desmitiem reižu dienā, «es visai labi nedzirdu, es esmu gandrīz pilnīgi kurls.»

Arī uz Madridi viņš nedosies taisnā ceļā. Viņš brauks vēl tālāk uz ziemeļiem. Apiedams Madridi, iegriezīsies Aragonā, Saragosā, lai savam draugam, savam mīļajam Martīnam, atklātu visas bēdas. Un

tikai pēc tam, kad būs dzirdējis Sapatēra padomu un mierinājumu, tiksies ar Ho-sefu, bērniem un draugiem.

Mūļu dzinējs Ilils, ar kuru Goijam jau kādreiz Sanlūkaras krodziņā bija iznākusi stiprāka vārdu pārmaiņa, bija īsts *arriero,* īsts senspāņu mūļu dzinējs, kas tā prata izkliegt savu *arre, arre,* ka tas atbalsojās tālu, tālu kalnos. Dabūjis zināt, ka donam Fransisko vajadzīgi viņa pakalpojumi, viņš ieradās *Casa de Haro,* tērpies savā spilgtajā amata tērpā. Ap galvu apsiets raibs zīda lakats, uz kura

uzkrāsota alhambra, lakata stūri kā bizes nokarājās uz muguras; virs lakata smaila cepure platām malām. Melnie aitādas svārki bagātīgi izšūti un rotāti lielām, caurumotām sudraba pogām. Ap vidu plata zīda josta — faba, aiz kuras aizbāzts nazis. Zilās samta bikses sānos izgreznotas košām svītrām un sudraba pogām, dzeltenie zābaki šūti no neģērētas teļādas. Tik krāšņs viņš nostājās Fran-sisko priekšā. Kad tas viņam paziņoja, ka grib kopā ar viņu, apejot Madridi, doties uz Saragosu, viņš šo nodomu uzskatīja par augsta kunga neprātīgiem untumiem. Viņš iesvilpās caur zobiem un, izteiksmīgi žestikulēdams, teica:

— *Hombrel* Tas ir tāls ceļojums. — Un, lai gan viņš zināja, ka Goijam nav sveši vietējie tikumi, tomēr noprasīja milzīgu cenu — astoņsimt reālu, tas bija piecas reizes vairāk nekā aitu gana gada alga.

Goija labi apskatīja arjēro Hilu, ar kuru viņš bija nodomājis kopā pavadīt veselu mēnesi. Un viņš pats jau vairs nebija karaļa pirmais gleznotājs, bet viens no vienkāršajiem ļautiņiem, un tā nu viņi — divi zemnieka dēli stāvēja viens otram pretim, viens ugunī un ūdenī rūdītais pretim otram. Un, tā kā Goija ilgi klusēja un tikai skatījās uz viņu, tad Hils beidzot teica:

— Tik sasodīti tālā ceļā ir vajadzīgi divi mūļi. Un man, protams, būs jādod jums Garaņjons, Valeroso, visbrīnišķīgākais mūlis Spānijā. Viens no viņa priekštečiem ēzelis Konstante, kurš toreiz nosvieda no segliem ķeceri Tomasu Trcbīno, kad to veda uz sārtu, lūk, cik dievbijīgs ēzelis tas bija.

Bet tad ierunājās arī Goija un labsirdīgi teica:

— Es tevi noteikti būšu pārpratis. Es, proti, labi nedzirdu, to jau tu būsi pamanījis krodziņā, un patlaban esmu gandrīz pilnīgi kurls. Vai tu tiešām teici astoņsimt reālu?

Hils, vēl stiprāk žestikulēdams, atbildēja: — Es vēlu jūsu ekselencei visu labāko. Bet tāpēc vien, ka jums ir slikta dzirde, ceļojums nekļūs vieglāks ne man, ne manam mūlim. Astoņsimt reālu.

Tad Goija sāka briesmīgi lamāties. Pār mūļu dzinēja galvu nobira tāda vārdu krusa, lāsti un zaimi, kādus viņš vēl nekad nebija dzirdējis, un turklāt Goija ļoti skaļi kliedza. Arī mūļu dzinējs sāka lamāties. Goija viņu nesadzirdēja, bet viņš redzēja, kā Hils ārdījās, un pēkšņi, pašā karstumā, Goija pārtrauca lamāties un sāka skaļi smieties.

— Nepūlies velti, — viņš teica, — uzvara vienmēr būs manā pusē, jo tu mani dzirdi, bet es tevi ne.

Hils to saprata, viņš saprata arī, ka šo vīru apvest ap stūri neizdosies.

— Jūs esat ievērojams vīrs, don Fransisko, — viņš teica. — Jūs piederat pie mūsējiem. Tātad teiksim: septiņsimt astoņdesmit reālu. — Beidzot viņi vienojās par sešsimt piecdesmit. Viņi sīki norunāja par maršrutu, maksu par naktsmītni, pārtiku, barību dzīvniekiem, un Hila cieņa pret savu pasažieri arvien auga.

— *Por vida del demonio,* tik tiešām, ka velns ir pasaulē, — viņš teica, — jūsu ekselence saprot vairāk nekā jebkurš no mūsējiem, — un viņi apmainījās atzinīgiem vārdiem un roku spiedieniem.

Ceļojumam Goija gatavojās pēc iespējas vienkāršāk, viņš iegādājās melnas jērādas jaku, vienkāršu, platu jostu un smailu cepuri ar melna samta apmali. Neaizmirsa arī botu — maisu vīna glabāšanai. Bet seglu somās — alfor-hās iebāza tikai pašu nepieciešamāko.

Viņi devās ceļā. Goija nerūpējās par savu ārieni, nesku-vās, drīz viņa seja apauga ar izspūrušu bārdu. Neviens nebūtu varējis iedomāties, ka viņš ir ievērojams cilvēks.

Ceļš bija garš, un dienā viņi veica īsus pārgājienus. Vispirms viņi devās pa lielceļu uz Kordovu. Pa šo ceļu viņš toreiz bija braucis pie Kaijetānas speciālos pasta ratos, kuros bija iejūgti seši zirgi, — lielā steigā, neremdināmās ilgās, — patiesi laimes luteklis. Visu to viņš tagad sāpīgi izbaudīja, kad pa to pašu ceļu devās atpakaļ, kad kā nožēlojams, nomocījies, lēns, vecīgs zemnieks — bieži pārprasts un bieži izsmiets — gāja cauri šai apklusušajai pasaulei.

Krodziņā *La Carlota* viņi uzzināja, ka pēc trim dienām Kordovā tikšot sodīts ar nāvi pazīstamais laupītājs ITosē de Roksass, saukts E1 Puņjals — duncis. Noziedznieka sodīšana — un turklāt vēl tik slavena noziedznieka kā Puņjals — bija liela publiska izrāde, vilinošāka par visskaistāko korridu, un, ja dieva griba kādu bija atvedusi soda izpildīšanas vietas tuvumā, tad būtu neprāts, pat noziegums ļaut aiziet secen tādai izrādei. Mūļu dzinējs tūdaļ uzplijās Goijam, ka jāsteidzas taču neesot, varot jau kādu dienu uzkavēties Kordovā, lai piedalītos lielajā uzvedumā. Fransisko allaž patika novērot cilvēku nelaimē, un, tā kā viņš tagad pats bija nelaimīgs, vilinājums bija divkāršs. Viņš nolēma noskatīties soda izpildīšanu.

Mūļu dzinējs Hils, tāpat kā citi viņa amata brāļi, bija kārs uz jaunumiem un visādām anekdotēm, un jau pa ceļam viņš kavēja Goijam laiku ar neskaitāmiem nostāstiem. Tas, ko viņš stāstīja, viņa mutē kļuva nozīmīgs un spilgts. *«En luengas vias, luengas mentiras* — lielā ceļā lieli meli.» Arī par laupītāju E1 Puņjalu viņš bija zinājis daudz ko stāstīt. Tagad, kad visa apkārtne bija pilna ar nostāstiem par šo laupītāju, viņš pielika klāt šo to arī no savas puses. Laupītājs E1

Puņjals bijis sevišķi dievbijīgs, vienmēr viņš nēsājis sev līdz divus amuletus — rožu kroni un iesvētītu Kordovas sāpju dievmātes attēlu; cītīgi ziedojis desmito daļu no saviem ienākumiem upurtraukam, kas bija nolikts pie *Cristo del Buen Ladron* — krietnā laupītāja Kristus tēla, lai tādā kārtā bandīti varētu izpirkt vismaz daļu no saviem grēkiem. Svētā jaunava Puņjalu arī ņēmusi savā sevišķā aizsardzībā, un kareivji viņu nekad nebūtu sagūstījuši, ja vien kāds nelietis no viņa bandas, kurš bija pārdevies policijai, slepeni, viņam guļot, nebūtu paņēmis Kordovas sāpju dievmātes attēlu. Un, lai gan iedzīvotāji atviegloti uzelpoja, kad laupītājs tos vairs neapdraudēja, tomēr tagad Puņjals baudīja to simpātijas — valsts iestāžu rīcību ļaudis nopēla. Tiesu iestādes, proti, bija apsolījušas Puņjalu un viņa līdzdalībniekus apžēlot, ja viņš savu bandu nodotu kareivju rokās. Puņjalam bija izdevies savus līdzgaitniekus pierunāt padoties. Bet tiesu iestādes paskaidroja, ka laupītāji neesot vis padevušies Puņjalam, bet gan līdzi nosūtītajiem kareivjiem, un piesprieda viņam nāves sodu — nožņaugšanu.

Tikko Goija un Hils bija ieradušies Kordovā, viņi devās uz cietumu, lai redzētu laupītāju, jo vienu dienu pirms soda izpildīšanas katrs, kas to vēlējās, drīkstēja izteikt notiesātajam savu nosodījumu vai līdzcietību. Cietuma gaitenī pie nāvinieku kameras franciskāņu mūki vāca ticīgo dāvanas, lai varētu nolasīt mesu noziedznieka dvēseles glābšanai. Viņi sēdēja pie savām kārbām un šķīvjiem, smēķēja cigārus un reižu reizēm uzmudināšanas nolūkā nosauca jau savākto ziedojumu summu.

Nāvinieku kamerā — kapiļjā valdīja pustumsa. Uz galda stāvēja krucifikss, svētās jaunavas tēls un divas vaska sveces. Kaktā uz lāviņas gulēja Puņjals. Svītraino segu viņš bija uzvilcis līdz pašai mutei, redzama bija tikai galvas augšdaļa — izspūrušo matu sprogas, asās, melnās, iegrimušās acis, kas visu laiku nemierīgi raudzījās apkārt.

Sardze uzaicināja Fransisko un mūļu dzinēju, lai viņi atbrīvo vietu citiem, arī tie gribot kaut ko redzēt. Bet Fransisko gaidīja, kad Puņjals piecelsies. Viņš iedeva sardzei lielu dzeramnaudu, un viņiem atļāva palikt.

Pēc laiciņa Puņjals patiešām piecēlās. Viņš bija gandrīz kails, bet ap kaklu karājās gan rožu kronis, gan arī sāpju dievmātes amulets. Sardze stāstīja, ka to atnesis kāds jauneklis, kuram savukārt to iedevis nepazīstams vīrietis; šis nepazīstamais noķerts, bet viņš to dabūjis no kāda cita svešinieka. Acīmredzot vainīgais, kas Puņjalam sāpju dievmāti bija nozadzis, negribēja ļaut viņam nomirt bez tās.

Un, lūk, tagad pēc tik lielas slavas un tik liela kauna bandīts tupēja uz savas lāviņas gandrīz tikpat kails, kā bija nācis pasaulē. Uz kailās miesas viņš valkāja rožukroni, ko viņam tūlīt pēc piedzimšanas bija uzkāruši kaklā, sāpju dievmāti, ko viņš bija ieguvis, pazaudējis un

savas dzīves priekšpēdējā dienā atkal atguvis, važas un ķēdes, ko viņam pirms nāves bija uzlikuši cilvēki. Ļaudis kamerā gan nosodīja viņu, gan juta līdz. Viņš neatbildēja. Sad tad viņš pacēla galvu un teica:

— Tie nav cilvēki, kas mani pazudina, tie ir mani noziegumi.

To viņš atkārtoja atkal un atkal, mehāniski, acīmredzot mūki viņu tā bija mācījuši. Bet Goija redzēja, ka viņa skatiens bija mežonīgs, bezcerīgs un izmisis, viņš skatījās tāpat kā tas vīrs, kas Goijam bija raudzījies pretim no spoguļa.

Otrā dienā ļoti agri, divas stundas pirms noteiktā laika. Fransisko un mūļu dzinējs ieradās Korredērā — lielajā, taisnstūrainajā Kordovas laukumā, kur vajadzēja notikt soda izpildīšanai. Tur jau bija ļaužu kā biezs, arī logi, balkoni un jumti skatītāju pilni. Telpu tieši ap ešafotu bija norobežojusi kareivju ķēde, tur ļāva ieiet tikai izmeklētiem skatītājiem, ierēdņiem, sabiedrības dāmām un kungiem.

— Vai jūsu ekselence neatklās savu vārdu? — mūļu dzinējs uzplijās. Lai gan bija nogurdinoši stāvēt ļaužu pūlī, kur grūstīja un spaidīja no visām pusēm, un lai gan soda izpildīšanas vietu lāgā nevarēja saskatīt, Goija to-

mēr atzina par labāku pārdzīvot tautas vidū to, kam vaja» dzeja notikt tur priekšā uz ešafota. Pirmo reizi kopš nelaimes, kas bija viņu piemeklējusi, viņš aizmirsa savu postu un sasprindzināti gaidīja tāpat kā citi.

Saldumu un desiņu pārdevēji spiedās caur pūli, daži pirkšanai piedāvāja romances par Puņjala varoņdarbiem, turpat iznomāja arī mazus ķeblīšus, kur pakāpties, lai labāk varētu redzēt. Sievietes ar zīdaiņiem uz rokām vaimanāja, ka viņas spaida un grūsta, bet neviens to neievēroja. Pūļa nepacietība auga augumā, bet vēl bija jāgaida vesela stunda, tad pusstunda, — cik lēnām gan vilkās laiks.

— Viņam tas aizrit ātrāk, — kāds ņirdza.

Goija nesaprata, ko ļaudis teica, bet uzminēja to, pūlis viņam bija rada, viņš juta to pašu, ko tas. Tāpat kā citi, arī viņš gaidīja drūmā, cietsirdīgā, līdzcietīgā un priecīgā satraukumā.

Beidzot katedrāles pulkstenis nosita desmit, un tagad visi sāka drūzmēties vēl ciešāk un vēl vairāk staipīt kaklus. Taču Puņjals vēl aizvien nerādījās. Spānija bija dievbijīga zeme, un tribunāla pulkstenis bija ar nodomu desmit minūtes vēlāks; desmit minūtes tika dāvātas noziedzniekam — varbūt apžēlošanai, bet galvenais — grēku nožēlošanai.

Un nu arī šīs desmit minūtes bija aizritējušas, un notiesātais ieradās.

Ieģērbts dzeltenajā noziedznieka kreklā, franciskāņu mūku ielenkts un atbalstīts, viņš gāja savu pēdējo, īso, bezgalīgo ceļu. Kāds mūks turēja viņam priekšā krucifiksu, un ik pēc brīža viņš apstājās, lai

to noskūpstītu un pagarinātu savu dzīvi. Visi saprata viņa kavēšanos un piedeva to viņam, tomēr vislabprātāk būtu pagrūduši viņu uz priekšu.

Beidzot Puņjals bija ticis līdz ešafota kāpnēm. Viņš nometās ceļos, mūku cieši ielenkts, lai, pūlim neredzot, pēdējo reizi izsūdzētu grēkus. Tad, viena vienīga patukla, labsirdīga izskata mūka pavadīts, viņš uzkāpa pa kāpnēm.

No paaugstinājuma viņš uzrunāja pūli saraustītiem teikumiem, bieži cīnīdamies pēc elpas. Goija nevarēja saprast, ko viņš teica, viņš gan redzēja notiesātā seju un aiz mākslotās vienaldzības bezgalīgas bailes. Sasprindzis viņš gaidīja teikumu, kad noziedznieks, kā bija parasts, pateiks bendem savus piedošanas vārdus. Spānieši dziļi

nīda bendi, tāpēc reliģijas uzspiestiem piedošanas vārdiem vajadzēja padarīt Puņjala pēdējās minūtes vēl rūgtākas.

Piemiedzis acu plakstiņus, Goija raudzījās Puņjalam uz lūpām, un viņam palaimējās saprast tā vārdus. Bet Puņ-jals sacīja:

— Mani nogalina mani noziegumi un ne šī kreatūra.

— Sī kreatūra, — viņš teica, — *ese hombre,* — tas bija sevišķi pazemojošs un nicinošs teiciens, un Goija sajuta apmierinājumu, ka laupītājs izpildījis savu reliģisko pienākumu un tai pašā laikā parādījis bendem pienācīgo nicināšanu. Tad bandīts sacīja savus pēdējos vārdus: — *Viva la fe,* — viņš sauca. — *Viva el rey, Viva el nombre de lesus!* Lai dzīvo ticība, lai dzīvo karalis, lai dzīvo Jēzus vārds! — Pūlis klausījās bez sevišķas ziņkāres, tas nepie-balsoja. Tikai tad, kad Puņjals sauca: — *Viva la virgen santisima,* — atskanēja ļoti skaļš kliedziens: — *Viva la sanUsima,* — un arī Fransisko piebalsoja.

Pa to laiku bende bija veicis sagatavošanas darbus. Bende bija jauns cilvēks, savus pienākumus viņš šodien izpildīja pirmo reizi; visi sasprindzināti gaidīja, kā viņš tiks ar tiem galā.

Caur ešafota grīdu zemē bija iedzīts stiprs stabs. Pie tā stāvēja no neēvelēta koka pagatavots ķeblītis. Uz tā tagad bende nosēdināja Puņjalu. Tad viņš sasēja tā kailās rokas un kājas tik cieši, ka tās uzpampa un kļuva zilas. Tāda piesardzība nebija lieka; vēl nesen kāds noziedznieks bija nogalinājis bendi, kas gribēja izpildīt nāves sodu. Pie staba bija piestiprināta ap kaklu liekamā dzelzs. So tā saukto «garoti» bende aplika Puņjalam ap kaklu. Tuklais mūks ielika viņa sasietajās rokās mazu krucifiksu.

Tagad viss bija sagatavots. Tur nu sēdēja nāvei nolemtais ar sasietām rokām un kājām, viņa galva bija atliekta atpakaļ un ar kakla dzelzi piespiesta pie staba; pret zilajām debesīm pavērstā seja ar cieši sakostajiem zobiem pauda ārprātīgas bailes. Mūks mazliet bija pavirzījies sānis un ar plaukstu sargāja sev acis no žilbinošajiem saules stariem. Bende sakampa skrūves rokturi, tiesnesis deva zīmi, bende uzmeta Puņjalam uz sejas melnu lakatu; tad ar abām rokām piegrieza

skrūvi tā, ka dzelzs gredzens nožņaudza Puņjalu. Pūlis raudzījās aizturētu elpu, kā noslāpstošā laupītāja rokas noraustījās un krūtis ārkārtīgi izriezās. Bende piesardzīgi palūrēja zem lakata, vēl pēdējo reizi piegrieza skrūvi, noņēma lakatu, salocīja lo, iebāza kabatā, tad apmierināti uzelpoja un nokāpa no ršafota, lai aizsmēķētu cigāru.

Spilgtajos saules staros ļoti labi bija saredzama mirušā vīra seja — izķēmota, zilgana, uzblīdusi, izspūrušās bārdas apņemta, acis pārgrieztas, mute vaļā un mēle izkārta. Goija zināja, ka šo seju viņš katrā laikā varēs iedomāties savu acu priekšā.

Uz paaugstinājuma tagad nolika lielu sveci, bet tā priekšā melnu zārku, arī galdu ar diviem lieliem šķīvjiem, kuros ļaudis varēja iemest naudu, lai būtu par ko nolasīt mesu mirušā dvēselei. Skatītāji dzīvi dalījās iespaidos par notikušo. Pēc bendes rīcības bijis ļoti skaidri redzams, ka viņš tikai nupat kā apmācīts, un visumā Puņjals arī neesot miris tik drosmīgi, kā būtu pieklājies tādam lielam un slavenam laupītājam.

Nogalinātā ķermenis tika līdz pēcpusdienai atstāts apskatīšanai. Lielākā daļa ļaužu vēl uzkavējās, arī Goija un Ifils. Tad beidzot parādījās atkritumu ķerra. Visi zināja, ka līķis tiks aizvests ārpus pilsētas meža biezoknī uz maza laukumiņa, ko sauca par *la Mesa del Reij,* kur to sacirtis gabalos un iemetīs bezdibenī. Ļaudis lēnām izklīda. «Vilkam gaļa, velnam dvēsele,» viņi dziedāja un dungoja atceļā uz mājām.

Bet Goija un Hils atstāja Kordovu un devās tālāk uz ziemeļiem.

Kā jau parasts, ceļojot ar mūļiem, viņi bieži nogriezās no lielceļiem uz takām, kas gāja taisni pāri kalniem un ielejām. Pie lielajiem ceļiem bija *fondas* un *posadas* — viesnīcas un krogi, bet pie sānceļiem tikai *vētītas* — nabadzīgas mājvietas ar trūcīgu pārtiku, nedaudzām salmu guļvietām un blusu kā raibs. ITils aizvien vēl brīnījās, kāpēc karaļa pirmais gleznotājs apmierinās ar tādu trūcīgu naktsmītni; taču Goija atbildēja:

— Nav mīkstāka spilvena par nogurušu muguru. — Un viņš gulēja labi un nesapņoja neko.

Vienmēr jauni iespaidi radās tad, kad no tuksnešainajiem sānceļiem atkal nokļuva uz galvenajiem ceļiem. Pa tiem karaliskajos pasta ratos, galerās, divričos un karietēs brauca tirgoņi, garīdznieki un advokāti, kājām un uz mūļiem lēni vilkās studenti, mūki, sīktirgotāji, šaubīga

izskata jaunas sievietes un pauninieki, kas devas meklēt laimi tuvākajos gadatirgos.

Turpat modernās, elegantās karietēs brauca Kadisas bagātie veikalnieki un vecmodīgās, apzeltītās, ar ģerboņiem izrotātās ekipāžās, kam bija daudzu zirgu aizjūgs un ko pavadija daudzi livrejās tērpti sulaiņi, — grandi. Goijam šie ceļi bija jau pazīstami, un varbūt to

raibo kņadu viņš uztvēra jo asāk tagad, kad tās troksni vairs nedzirdēja. Bet šis troksnis vēl arvien skanēja viņa ausis. Viņš atcerējās šo *chirrio* — ratu mežonīgo čīkstoņu, — ratus reti smērēja, lai briesmīgā riteņu kaukšana jau no tālienes vēstītu par pajūga tuvošanos un aizbaidītu plēsīgos zvērus. Viņš atcerējās ceļotāju jautrās čalas un kučieru un dzinēju pilnā balsī izkliegtos uzsaucienus. Viņš redzēja arī tagad, kā riteņi griežas, kā zirgu pakavi cērtas pret zemi, kā ceļotāju un kučieru mutes atveras un aizveras, bet skaņas viņam vajadzēja atdzīvināt atmiņās. Tā bija nogurdinoša rotaļa, dažkārt līksma, taču visbiežāk bēdīga.

Bija dīvaini, ka kopš tā laika, kad viņš bija redzējis laupītāja E1 Puņjala dzīvnieciskās mokas, viņa ciešanas likās kļuvušas mazākas.

Reiz viņš ar savu Hilu stāvēja pie viesnīcas un kopā ar citiem noskatījās, kā lielajos pasta ratos iejūdz astoņus zirgus. Beidzot viss bija kārtībā, majorāls — galvenais kučieris paņēma rokās visu pavadu siksnas, sagals — viņa palīgs uzlēca uz bukas viņam blakus, dzinēji un to palīgi pacēla akmeņus un nūjas, un tūlīt, nākošajā mirklī, milzīgajai karietei vajadzēja sākt kustēties. Goija redzēja, kā viņi kliedza, skubinādami zirgus, un viņš nevarēja noturēties, arī viņa mute pavērās, un arī viņš piebalsoja kučieru un dzinēju spalgajiem kliedzieniem: — *Quē perrooo! Macho-macho-machooo!*

Tad atkal Goija ar Hilu nogriezās no lielceļa pa sālītāku. Šeit vēl biežāk nekā uz lielajiem ceļiem viņi atrada mazus, akmeņiem uzbērtus uzkalniņus ar krustiem un krāsainiem attēliem par piemiņu tiem, kas šai vietā gājuši bojā. Apbrīnojami, cik daudz cilvēku gāja bojā uz ceļa — viņu būtu vesela armija. Uz attēliem bija parādīts, kā viņi iegāžas bezdibenī, kā viņus vazā pa zemi satrakoti zirgi, kā aizskalo brāzmaini ūdensplūdi, kā bandīti viņus sakapā zobeniem vai arī kā viņus pārsteidz trieka. Vienmēr bija pievienots pantiņā uzrakstīts aicinājums, lai dievbijīgs ceļotājs apstājas un noskaita lūgšanu par bojā gājušā dvēseli. Ar izbrīnu Hils vēroja, ka dons Fransisko bieži noņēma cepuri un pārmeta krustu.

Reizēm viņi pievienojās citiem mūļu dzinēju pulkiem, jo pa šiem nomaļajiem ceļiem bija drošāk ceļot barā. Goija netraucēja citus, bet arī neizvairījās no ļaudīm, viņš nekautrējās pateikt, ka ir kurls. Hils aizvien vairāk sāka just draudzīgu cieņu pret šo vīru, kura kalpībā viņš atradās, viņš apkrāpa to reti un tikai par nelielām summām. Dažreiz viņš arī nevarēja noturēties un pārkāpa Fransisko aizliegumu, pastāstīdams citiem, kas ir viņa pasažieris un kāda liksta to piemeklējusi.

Reiz viņi sastapās ar bandītiem. Tie bija pieklājīgi bandīti, labi sava amata pratēji, tie strādāja īsi un ātri. Kamēr divi pārmeklēja Fransisko, Hils sačukstējās ar citiem, acīmredzot viņš tiem pastāstīja, kas ir Goija. Viņi tad ari šim kungam, kas uz karaļa sienu tepiķiem

bija gleznojis tik jaukas ainiņas no laupītāju un kontrabandistu dzīves, atņēma tikai pusi no tiem sešsimt reāliem, kurus pie viņa atrada, un, pabeiguši savu nedarbu, laipni uzaicināja Goiju iedzert no botas, godbijīgi pavicināja savas lielās cepures un pieklājīgi novēlēja: — *Vaya Usted con la Virgen!* — Lai svētā jaunava jūs pavadai

Gluži noplucis un trūcīgs, Nedzirdīgs un posta vajāts — Jāja viņš uz zirgēzeļa Valeroso cauri visai Bezgalīgi mēmai, klusai Spānijai gan nožēlojams,

Taču nolēmis iet cīņā, Aizgainit šos dēmonus, kas Viņam tupēja uz pleciem, Gribēdami salauzt viņu. Pievīlušies gan šie velni! Taisni ies viņš savu ceļu,

Viņš, Fransisko Goija, vīrs no Aragonas, gleznotājs. Viņš Kļūs vēl stiprāks, cīnīsies ar Nelaimi, kas uzbrukusi,

Viņš vēl asāk redzēs, gleznos.

Goija skaļi iesmējās, bet Mūļa dzinējs izbrīnījies, Norūpējies uzlūkoja To. Fransisko nikns, bet ar Vieglu sirdi devās prom no Pilsētas te dienvidos, kur Laimi lielāko un sāpes Dziļākās bij iepazinis,

Devās prom uz ziemeļiem, uz Saragosu, savu dzimto Pilsētu.

TREŠĀ DAĻA

Tai laikā, gadsimta pēdējos piecos gados, franču republikas vadība bija izslīdējusi tautai no rokām un to savā varā bija dabūjuši komersanti. «Nav pasaulē nekā bīstamāka par veikalnieku, kas prāto tikai par laupījumu,» tā pirms neilga laika bija pasludinājis barons Holbahs, encik-iopēdists, un tā bija domājuši revolūcijas vadošie vīri. Bet nu Grakhs Babefs un viņa piekritēji bija noslepkavoti, jo viņi bija nodibinājuši «Vienlīdzīgo kopu» un gribējuši radīt ienākumu vienlīdzību, bet jaunie Francijas kungi par savu devīzi pasludināja: «Rausiet mantu!»

Arī tajā otrajā zemē, Amerikas Savienotajās Valstīs, kura revolūcijas ceļā bija mēģinājusi realizēt apgaismības idejas, vadošie vīri tagad koķetēja ar vecajām idejām. Viņi atteicās no tās Francijas, bez kuras palīdzības nekad nebūtu bijis iespējams izcīnīt neatkarību, viņi rupji apvainoja franču sūtni un uzsāka auksto karu ar viņa republiku. Viņi izdeva likumu pret svešzemniekiem un nemierniekiem, kurš noliedza konstitūcijas garu, viņi atšķaidīja Neatkarības deklarāciju trejdeviņos ūdeņos. Kad Savienoto Valstu pirmais prezidents Džordžs Vašingtons atkāpās no amata, Filadelfijā kāda avīze gavilēja: «Vīrs, kurš ir galvenais vainīgais visā mūsu zemes postā, noslīdējis šodien uz tā paša līmeņa, uz kura atrodas viņa līdzpilsoņi, viņam nav vairs varas, lai vairotu šo Savienoto Valstu mokas. Jebkurai sirdij, kas pukst brīvībai un tautas laimei, šodien jāizjūt prieks, iedomājoties, ka Vašingtona vārds nu reiz beidzis izplatīt netaisnību un ka korupcija aizliegta uz visiem laikiem.»

Kaislīgā vēlēšanās visdrīzākā laikā radīt jaunu cilvēciskās esamības kārtību bija nogurdinājusi ļaužu prātus. Sasprindzinot visus spēkus līdz pēdējai iespējai, cilvēki bija mēģinājuši nokārtot visus sabiedriskos un personiskos jautājumus ar prāta palīdzību. Tagad bija radies atslā-

bums un no prāta žilbinošās gaismas sākās bēgšana atpakaļ jūtu krēslainībā. Visā pasaulē nu slavēja vecās, konservatīvās idejas. No domas saltuma bēga atpakaļ ticības, dievbijības, juteklības siltumā. No vētrām, kuras bija nākušas brīvībai līdzi, meklēja glābiņu autoritāšu un disciplīnas rāmajās ostās, romantiķi sapņoja par viduslaiku atjaunošanu, dzejnieki pauda dzejā savu naidu pret pilgtu saules gaismu, jūsmoja par mēness apspīdētām, burvības pilnām naktīm, slavēja mieru un drošību katoļu baznīcas klēpī. «Apgaismība mums nav ne ādu ieskrambājusi,» līksmoja kāds kardināls.

Tie bija maldi. Gaišās, spilgtās jaunās idejas bija pārņēmušas savā varā pārāk daudz prātu, lai tās varētu atkal iznīdēt. Līdz šim nesagraujamām privilēģijām bija izskaloti stingrie pamati; absolūtisms, dieva žēlastība, šķiru un kastu atšķirības, baznīcas un aristokrātijas priekšrocības — tas viss tagad bija kļuvis apšaubāms. Francija un Amerika bija rādījušas lielisku piemēru, un, par spīti baznīcas un aristokrātijas pretestībai, kas atkal likās pastiprinājusies, doma izlauza sev ceļu: sabiedriskie jautājumi jārisina saskaņā ar zinātniskās atziņas rezultātiem, nevis pēc likumiem, kuri izklāstīti vecās, svētās grāmatās.

Aizritējušā gadsimta pēdējos piecos gados Francijā dzīvoja ap divdesmit pieci miljoni cilvēku, Anglijā un Spānijā katrā pa vienpadsmit miljoniem; Parīzē bija deviņsimt tūkstoši, Londonā — astoņsimt tūkstoši iedzīvotāju, Amerikas Savienotās Valstis apdzīvoja apmēram trīs miljoni balto iedzīvotāju un septiņsimt tūkstoši tumšādaino vergu. Lielākā Amerikas pilsēta bija Filadelfija ar četrdesmit diviem tūkstošiem iedzīvotāju, Ņujorkā mita trīsdesmit tūkstoši, Bostonā, Baltimorā, Carlstonā — katrā pa desmit tūkstošiem. Sājos pēdējos piecos gados angļu buržuāziskais ekonomists Maltuss publicēja savu eseju par «Apdzīvotības principiem» un atklāja likumu, ka cilvēce vairojoties ātrāk nekā tās uzturēšanai nepieciešamie iztikas līdzekļi un cilvēku vairošanās esot jāierobežo.

Cilvēki šajos piecos gados bija sākuši izmantot vēl kādu lielu savas planētas zemes gabalu. Amerikas Savienotās Valstis lūkoja savervēt kolonistus un šai nolūkā nodibināja pārvaldes un biedrības, kas pārdeva zemi, pieprasot vienu dolāru par akru, un piešķīra turklāt bagātīgu ilgtermiņa kredītu. Arī Aleksandrs ITumbolts sāka šajā laikā savu lielo zināfnisko ekspedīciju uz Vidusameriku un Dienvidameriku, kuras rezultātā pasaules izprašana kļuva skaidrāka un dzīve tajā vieglāka.

Visā pasaule — un jo sevišķi Eiropā — šajos piecos gados notika daudzas un varenas politiskas pārmaiņas. Vecās valstis sabruka un tika apvienotas jaunās valstiskās iekārtās, visbiežāk republikās. Daudzas garīga rakstura varas iestādes tika sekularizētas. Pāvestu kā gūstekni nogādāja uz Franciju, Venēcijas dodžs pēdējo reizi «saderinājās» ar jūru. Francijas republika uzvarēja daudzās kaujās uz sauszemes, Anglija daudzās kaujās uz jūras; Anglija izcīnīja arī izšķirošu kauju Indijā. Ap gadsimta beigām Anglija gandrīz vai ar visu Eiropu noslēdza paktu, lai aizkavētu Francijas republikas ideju tālāku virzīšanos uz priekšu un progresīvo domu izplatīšanos. Visu kopā ņemot, šajos pēdējos piecos gados pasaule piedzīvoja vairāk karu un varasdarbu nekā visā gadu simteni, un vācu filozofs Imanuels Kants šajos gados rakstīja savu «Mūžīgā miera projektu».

Sīs sašķēlušās pasaules militārie vadoņi personīgajā dzīvē maz rūpējās par ļaužu un avīžu pļāpām. Napoleons Bonaparts šajos piecos gados apprecēja Žozefinu Boarnē un admirālis Horācijs Nelsons iepazina un iemīlēja Emmu Hamiltoni.

Sājos pēdējos piecos gados ļaudis atbrīvojās no līdzšinējā smagā, greznā apģērba un likvidēja atšķirību starp privileģēto un zemo kārtu drānām. Francijā gleznotāja 2aka Luija Dāvidā ietekmē vispirms kļuva populārs vienkāršs, seno hitonu stilā darināts tērps — *la merveilleuse,* sāka nēsāt arī garas bikses — pantalonus, un šis apģērbs drīz vien izplatījās pa visu Eiropu.

Alesandro Volta šajā laikā uzbūvēja pirmo aparātu, kas deva līdzstrāvu, Prīstlijs atklāja oglekļa oksīdu, Stenhops izgudroja tērauda presi grāmatu iespiešanai. Taču ļaudis it visur sīksti turējās pie vecajiem principiem un darba metodēm; viņi ticēja, ka līdz šim nepazīto dabas likumu atklājēji un pārvērtētāji ir paša nelabā sūtīti, un viņi apstrādāja zemi tāpat, kā bija to darījuši pirms tūkstoš gadiem. Ārsts Edvards Dženriers šajos gados publicēja pētījumu, kurā pret bakām ieteica govju baku potes, — viņu visi izsmēja. Neizsmēja tos, kas mazgājās svētītos avotos un ūdeņos un tur dabūja lipīgas slimības, kā arī tos, kas dažādiem svētajiem upurēja savu slimo ķermeņa daļu vaska atveidojumus, lai tādējādi atgūtu veselību; vēl vairāk — inkvizīcija sodīja katru, kas šādu līdzekļu dziedinošās spējas apšaubīja.

Sājos pēdējos piecos gados visa pasaule atzina Sek-spīru par lielāko dzejnieku beidzamos tūkstoš gados. Viņu daudz tulkoja visdažādākās valodās; Augusts Vilhelms Slē-gels radīja tulkojumu, kas pārveidoja un izdaiļoja nākošā gadsimta vācu valodu. Gēte šais gados uzrakstīja dzejojumu «Hermanis un Doroteja», Sillers — traģēdiju «Valien-šteins». Alfjēri rakstīja savas klasiskās traģēdijas «Sauls», «Antigonc» un «Otrais Bruts», un šai laikā nomira lielais tēlaino, iejūtīgo pasaku lugu rakstnieks Kario Goci un atstāja savus «Nevajadzīgos memuārus». Džcina Ostina rakstīja savus lietišķi

manierīgos romānus «Lepnums un aizspriedums» un «Prāis un jūtas»; Kolridžs publicēja pirmos dzejoļus, un to pašu darīja arī zviedru dzejnieks Tcg-ners. Krievijā Mihails Matvejevičs Heraskovs rakstīja traģēdiju «Atbrīvotā Maskava» un Vasilijs Vasiļjevičs Kapnists savā komēdijā pantos «Intriga» rūgti izsmēja tiesas pērkamību. Miljoniem ļaužu, kas līdz šim nekad nebija rokā turējuši grāmatu, sāka tās iasīt un guva no tām prieku. Taču baznīca aizliedza vairumu no tiem darbiem, kurus zinātāji slavēja; Spānijā šī aizlieguma pārkāpšana tika sodīta ar kauna stabu, pēršanu un cietumu, un ilabs-burgu monarhijā atlaida augstus valsts ierēdņus, ja pierādīja, ka viņi lasa aizliegtu lektīru.

Sājos piecos gados Parīzē, piedaloties lielām ļaužu masām, Panteonā apglabāja brīvdomātāju vadoņa mirstīgās atliekas — nicinātā Voltēra nicinātās mirstīgās atliekas, un šai pašā laikā tepat Parīzē Marija Anna Lenormāna kundze atvēra gaišreģu salonu, kuram bija liela popularitāte. Un Tiso kundzes vaska skulptūru kabinetā blakus svētajam Denrsam, kurš turēja savu galvu padusē, miermīlīgi līdzās stāvēja ķecera Voltēra tēls.

Šais piecos gados Ēģiptes pilsētā Rozetā, šajā arābu Rešidā, atrada kādu uzrakstiem klātu akmeni, kas pētniekam Sampolionam deva iespēju atšifrēt hieroglifus. An-tuāns Kondorsē nodibināja kolcktīvistiski materiālistisko vēstures filozofiju, Pjērs Simons Laplass dabzinātniski izskaidroja planētu izcelšanos. Bet, ja kāds sevi neatzina par tās ticības piekritēju, pēc kuras, kā tas teikts bībelē, pasaule radīta sešās dienās — no 28. septembra līdz 3. oktobrim 3988. gadā pirms mūsu ēras, tad viņš nevarēja ieņemt valsts amatu ne spāņu karaļvalstīs, nedz Habsburgu monarhijā.

Šais piecos gados Gēte rakstīja savās «Venēcijas epigrammās», ka «par visu pretīgākas viņam esot četras lietas: tabakas smaka, blaktis, ķiploki un krusts», un Tomass Peins lika pamatus racionālismam savā grāmatā «Saprāta laikmets». Ap to pašu laiku Sleiermahers rakstīja grāmatu «Par reliģiju», Novāliss savu «Teodiseju» un franču rakstnieks Satobriāns pievērsās atkal romantizē-tajam katolicismam. Grāmata «Romas valsts sairums un sabrukums», kurā Edvards Gibons ar vieglu asprātību un aukstu ironiju kristiānisma rašanos attēloja kā krišanu atpakaļ barbarismā, visur tika slavināta kā ievērojamākais šī laikmeta vēstures sacerējums; taču ne mazākus panākumus guva «Apoloģijas», kurās bīskaps Ričards Vatsons eleganti un rāmi centās apstrīdēt Gibonu un Peinu.

Šais gados tika izdarīti nozīmīgi atklājumi fizikā, ķīmijā, bioloģijā, tika atrasti un pierādīti svarīgi socioloģiski principi, bet to atklājējus un sludinātājus nīda, izsmēja un meta cietumos. Izmēģināja jaunas zinātniskas dziedniecības metodes, bet priesteri un kaktu dakteri no slimajiem dzina ārā jaunus garus un dziedināja tos ar

lūgšanām un amuletiem.

Valstsvīri filozofi un alkatīgi spekulanti, klusi zinātnieki un klaigājoši pūšļotāji, varaskāri priesteri un nomākti dzimtzemnieki, mākslinieki — jūtīgi pret katru kairinājumu — un truli, slepkavības alkstoši algotņi — visi viņi dzīvoja kopā, tuvu cits citam; tie grūstījās, drūzmējās, tur bija gan gudri, gan muļķi, bija tādi, kuru smadzenes nez vai bija augstāk attīstītas kā pirmcilvēkieni, un tādi, kurus nodarbināja domas, ko daudzi tikai veselu lcduslaikmetu vēlāk spēs aptvert, bija tādi, kurus apveltījušas mūzas, kuri bija jūtīgi pret katru skaistuma izpausmi, un arī tādi, kas palika truli pret mākslinieciski veidotu vārdu, skaņu un akmeni, bija centīgi un rosīgi, stulbi un slinki, visi viņi elpoja vienu gaisu, skāra cits citu, atradās cits pie cita mūžīgā, tiešā tuvumā. Viņi mīlēja un nīda cits citu, karoja, slēdza līgumus, lauza tos, karoja no jauna, slēdza jaunus līgumus, cits citu mocīja, dedzināja, raustīja gabalos, sajaucās un radīja bērnus un tikai retumis viens otru saprata. Nedaudzie gudrie un apdāvinātie tiecās uz priekšu, milzīgais vairākums vilka tos atpakaļ, ienīda, kala važās, nogalināja, visādā veidā pūlējās tikt no tiem vaļā. Un tomēr viņi tika uz priekšu, šie nedaudzie apdāvinātie, gan nemanāmi, ar lielu viltu un daudziem upuriem, un viņi piespieda pārējos, viņi uzmundrināja arī tos paiet gabaliņu uz priekšu.

Godkārīgie un aprobežotie izmantoja citu kūtrumu un muļķību un mēģināja saglabāt irstošus iestādījumus. Bet franču revolūcija bija atnesusi pasaulei svaigas vēsmas, un Napoleons, revolūcijas pabeidzējs, pamanījās galīgi aizmēzt projām to visu, kas bija nespējīgs dzīvei.

Tagad doma šī par ļaužu Tiesībām vairs nebij tukša Skaņa, bet jau īstenība:

Dažās zemēs gan vēl jauna,

Taču gaiša īstenība,

Rakstīts likums. Tādējādi Pašās gadusimta beigās Tomēr mūsu pasaulē bij Mazliet vairāk saprāta kā Gadusimta sākumā.

2

Pirms pusstundas dons Manuels bija atstājis Sanilde-fonso. Laisks un sapīcis viņš zvilnēja karietes spilvenos. Viņam bija paredzēts garš ceļojums uz Kadisu, un tur viņu gaidīja nepatīkamas darīšanas. Pirms tam viņš, bez šaubām, gribēja atļauties dažas atpūtas dienas, — šeit, Madridē, inkognito, Pepas sabiedrībā. Taču pat šādas izredzes viņu nespēja uzjautrināt.

Cciramba, šajās pēdējās nedēļās nedienas vien viņam bijušas. Diezgan jau tā, ka franči viņu piespieda turpināt nepopulāro karu pret Angliju, nu viņi, šie gavačo, pastāvēja vēl arī uz to, ka viņam jādod nepārdomāti, nelabojami rīkojumi pret draudzīgo Portugāli.

Angļu flotei, proti, portugāļu ostās bija atbalsta punkti, un franči, pamatodamies uz alianses līgumu, pieprasīja, lai Spānija panākot šo Portugāles ostu slēgšanu. Ar savu pretīgo loģiku franču sūtnis, šis pilsonis Trigē, atkal un atkal pieprasīja, lai Spānija ar ieroču varu piespiež slēgt šīs ostas, ja gadījumā Portugāle vilcinoties to darīt. Un tas jau, bez šaubām, bija visai kārdinoši — uzbrukt mazajai, neaizsargātajai kaimiņienei un to uzvarēt. Bet Portugāles princis reģents bija katoliskā karaļa znots. Kar-loss un Marija Luīze negribēja karot pret pašu meitu. Bez tam Portugāle viņu, donu Manuelu, bija apveltījusi vērtīgām dāvanām; Manuels tad arī pēc klusas vienošanās bija nolēmis atstāt karošanu ar Angliju gandrīz vai pilnīgā novārtā.

Portugāļu jautājums nebija viņa vienīgās raizes. Piepeši viņu sāka mocīt atmiņas par sen aizmirstām dēkām, kā, piemēram, tās — ar kalsno Ženevjevu, rojālistu sūtņa de Avrē meitu. Pēc izraidīšanas no Spānijas marķīzs ar savu meitu bija aizbēdzis uz Portugāli, tur viņš dzīvoja no katoļu karaļa slepeno fondu pabalsta. Apnicīgais francūzis, šis vulgārais, netaktiskais Trigē, to bija uzodis un nu uzstādīja nekaunīgo prasību, ka Manuelam ne tikai jāsaraujot jebkuras saites ar «piedzīvojumu kāro rojālistu», bet no prinča reģenta turklāt vēl jāpanākot Avrē tūlītēja izraidīšana no Portugāles.

Un tā nu viņš zvilnēja karietē, šis *Principe de la Paz,* no Sanildefonso darījumiem viņš vēl arvien juta mutē sāju garšu, un Kadisā viņu gaidīja visai nepatīkamas sarunas. Marija Luīze vairākus no saviem favorītiem bija iecēlusi turienes kara flotes vadošos posteņos; šiem kun-dziņiem nebija nekā cita kā vien augstie tituli un karalienes labvēlība, bet patiešām spējīgi virsnieki, kas šiem stulbeņiem bija padoti un savā rīcībā ierobežoti, draudēja aiziet. Visur tikai vislielākās nepatikšanas.

Un tomēr ne visur. Jo vairāk dons Manuels tuvojās galvaspilsētai, jo ātrāk izgaisa nepatīkamās domas. Viņš nolēma palikt pie Pepas

Madridē vēl vienu dienu ilgāk. Tad aizmirsīs, ka liktenis viņam uzlicis smago nastu — vadīt Spānijas valsti; šajās dienās viņš nebūs valstsvīrs, bet vienkārši savas dzīves baudītājs dons Manuels.

Notika citādi.

Pepa bija pavadījusi mokoši garlaicīgas nedēļas; Fran-sisko bija prom; jau nedēļām, mēnešiem ilgi, apdraudēdams savu karjeru, viņš bija atradies pie hercogienes Al-bas, kura bija trimdā. Ar rūgtumu sirdī viņa apsvēra, cik ļoti viņš spēj nodoties kaislībām un cik maz nožēlo, ka

viņu, Pepu, atstājis Manuetam. Un šis Manuels pats! Viņš tikai prot runāt skaistos vārdos par savu mīlestību pret viņu, taču lielāko tiesu uzturas Sanildefonso vai Aran-huesā, vai arī Eskoriālā un pamet viņu vienu, un, ja arī ierodas, tad slepus. Tā bija saniknota, sapīkusi Pepa, kas saņēma Manuelu.

Viņa to aicināja kopīgi doties uz vēršu cīņām un noskatīties Pedro Rornēro. Nopūzdamies viņš abildēja, ka svētdien jau sen atradīsies ceļā uz Kadisu.

— Vai tas būtu par daudz prasīts, — viņa jautāja, — ja cs jūs lūgtu palikt pie manis divas dienas ilgāk?

— Man tas nenākas viegli, *cherie,* — viņš atteica, — atlicināt jums šīs trīs dienas. Ieskaitot citas svarīgas darīšanas, man vēl arī jākaro. Lūdzu, nepadariet manu nastu vēl smagāku!

— Es jums varu pateikt, kāpēc negribat ar mani doties uz korridu, — atbildēja Pepa. — Jums no manis kauns. Jūs negribat ar mani nekur rādīties.

Manuels pūlējās viņu vest pie prāta.

— Saprotiet taču! — viņš nepacietīgi lūdzās. — Man nudien velnišķīgi daudz jāiznes uz saviem pleciem. Man jāpiespiež Portugāle saraut sakarus ar Angliju, man jāsaudzē Portugāles princis reģents. Seši prātu izdzīvojuši grandi man jāpadzen no flotes — vēl trīs prātu izdzīvojušiem grandiem man jāsagādā vieta armādā. Trigē turklāt piesūtījis jau otru nekaunīgu notu: man jādodot rīkojums izsūtīt no Lisabonas marķīzu Avrē. Viņi jau tur, Kadisā, tā kā tā taisīs skābus ģīmjus, ka ierodos divas dienas vēlāk, un jūs pieprasāt, lai palieku vēl svētdien. Saprotiet taču manas grūtības!

— Visām jūsu grūtībām, — strīdiņu meklēdama, atteica Pepa, — ir viens avots: jūsu neapvaldītā, lētā juteklība. Visas šīs nesaskaņas ar Portugāli un Franciju radušās tāpēc, ka jums bija jāguļ vēl arī ar šo kaulaino, nožēlojamo Zenevjevu.

Manuels, nu arī noskaities, attrauca:

— Tu taču mani uz to pamudināji. Ja tu man būtu parādījusi mīlestību, kādu to drīkst sagaidīt man līdzīgs vīrietis, tad es šai asakai nemūžam nebūtu pieskāries.

Pepa, nokaitināta līdz pēdējam, iesaucās:

— Un pie tā, ka jūs arvien vēl lienat gultā pie vecās Marijas Luīzes, cs arī laikam būšu vainīga?

Bet nu gan bija diezgan. Viņa sākotnējā daba, cūkko-pēju provinces Estremadūras maho daba, lauzās uz āru. Viņš pacēla tuklo roku un smagi iesita viņai pa seju.

Vienu brīdi viņa gribēja sist pretī, gribēja skrāpēt, kost, žņaugt. Tad savaldījās. Parāva zvanu. Sauca:

— Končita! — un vēlreiz: — Končita!

Viņš redzēja, kā uz tās joti bālās sejas kvēlo viņa pirkstu pēdas, ieraudzīja viņas zaļās, tālu stāvošās, sašutumā zibošās acis. Sāka murmināt atvainošanās vārdus. Teica, cik nervozs esot pārliecīgi lielās darba slodzes dēļ. Bet te jau klāt bija ari izkāmējusī un stingrā Končita, un Pcpa mierīgā balsī teica:

— Pavadi seņjoru lidz durvīm, Končita!

Viņš ar nožēlu, alkatības pārņemts, nikns par savu muļķību, kas nu sabojājusi atpūtas dienas, vēl aizvien atvainojās, gribēja saņemt viņas roku, viņu apskaut. Bet viņa izsaucās:

— Kad tu beidzot izvadīsi šo cilvēku ārā, Končita! — un iebēga blakus istabā. Viņam neatlika nekas cits kā aiziet.

Viņš rūgti nodomāja, ka liktenis viņam nepiešķir ne visīsāko atelpas brīdi par viņa pūlēšanos valsts labā, un steidzīgs, sapīcis un drosmīgs brauca uz Kadisu. Tur darījumu un izpriecu jūklī viņš cerēja aizmirst savu neveiksmi, lai tad, atgriezies Madridē, sastaptu savu Pepu atkal prātīgu.

Patiesi — Kadisā viņam nebija neviena brīva brīža. Viņš kārtoja darījumus ar rēderiem, importa un eksporta firmām, ar baņķieriem. Lietpratējiem flotes virsniekiem apsolīja dižciltīgo, prātu izdzīvojušo admirāļu noziedzīgajai rīcībai darīt reiz galu. Slepenā sanāksmē ar angļu blokādes flotes kungiem apstiprināja nerakstīto nolīgumu, pēc kura abām flotēm vajadzēja gan vienai otru apdraudēt, bet neuzbrukt. Un, ja viņa dienas piederēja darbam valsts labā, tad naktis viņš veltīja slavenajām Kadisas izpriecām.

Taču ne darbs, nedz izklaidēšanās nespēja aizgainīt viņam no galvas domas par Pepu. Atkal un atkal viņš redzēja uz viņas vaiga savu pirkstu pēdas, un šīs atmiņas pamodināja viņā nožēlu, ilgas, iekāri.

Tikko nokārtojis darīšanas, cik ātri vien spēdams, viņš devās atpakaļ uz Madridi. Vēl ceļa apģērbā steidzās uz

Palacio Bondad Real. Atrada māju nekārtībā, mēbeles sabīdītas pie sienām, paklājus sasietus, atrada kastes, sapakotas ceļasomas. Pārvaldnieks viņu negribēja ielaist. Dueņja Koncila stingru, noslēpumainu sejas izteiksmi stāvēja blakus. Viņš iespieda tai saujā trīs zelta dukātus. Viņa lika mazliet pagaidīt, tad aizveda pie Pepas.

— Es dodos uz dienvidiem, — Pepa viņam paziņoja savā

pilnskanīgajā, lēnajā balsī. — Es dodos uz Malagu. Tur es spēlēšu teātrī. Te bija seņjors Rivēro, viņa trupu ļoti slavē, viņš man piedāvāja labu līgumu. Ja jūsu flote reiz atkal atbrīvos jūras ceļu, tad es braukšu atpakaļ uz savu dzimteni, uz Ameriku. Stāsta, ka Limā vēl arvien esot visu spāņu zemju labākais teātris.

Klusībā Manuels vārījās dusmās. Jā, viņš bija sitis, bet viņš bija pazemojies un atgriezies, lai pazemotos vēl. Viņai taču nevajag uzreiz draudēt, ka starp viņiem tūlīt atradīsies okeāns. Viņš juta nepārvaramu vēlēšanos atkal sist. Bet. viņas roka blāvi mirdzoša iznira no tumšā mājas tērpa, viņas zaļās acis raudzījās lielas, nopietnas, iekāres vērtas; viņš elpoja tās smaržu. Viņš bija pavadījis naktis kopā ar visādu netikumu samaitātām, valdzinošām Kadisas sievietēm, taču viņš zināja: bez šīs sievietes viņš nevar iztikt, tikai viņa spēj sniegt augstāko baudu, patieso, neizsakāmo debesu un elles ekstāzi, viņš nedrīkst ļauties niknumam, viņam jāizlieto visa sava viltus pilnā daiļrunība, lai Pepu paturētu.

Un atkal dedzīgi un neatlaidīgi viņš sāka atvainoties. Visi tagad viņu tramdot un raustot: madridiešu brīvdomātāji un stulbie grandi, un fanātiskie ultramontāni, Francija un Portugāle. Un ne bezkaunīgajam pilsonim Trigē, ne arī aukstajam, sīkumainajam, kā lapsa viltīgajam Talerānam neesot ne mazākās jēgas par viņa smalkajiem, patiesi īsta valstsvīra cienīgajiem jautājumu risinājumiem. Viņš esot gluži viens. Vienīgais, kas jviņu saprotot, ģenerālis Bonaparts, cīnoties kaut kur Ēģiptē. Kas gan par brīnumu, ja šādos apstākļos viņš uz mirkli zaudē prātu.

— Esmu pelnījis sodu, — viņš atzina, — bet tik smagi sodīt jūs mani nedrīkstat, seņjora. Tik smagi sodīt tu mani nedrīksti, Pcpa. — Un viņš satvēra Pepas roku.

Bez dusmām Pepa roku atbrīvoja. Dzīve Madridē, tā viņa paskaidroja, viņu neapmierinot. Ilgi viņš, Manuels, bijis viņas mierinājums. Viņa spēks, viņa vētrainā sirsnība esot viņu valdzinājusi. Viņa ticējusi, ka viņš esot maho un grands vienā personā. Bet nu arī viņš licis vilties. Madridē viņai nekas vairs neesot meklējams.

Viņas romantiskās sēras Manuelu iespaidoja. Viņš nevarot ļaut tai no Madrides aizbraukt, viņš dedzīgi apgalvoja. Ja viņa aizejot, arī viņš pametīšot savu amatu un visu atstāšot, lai kādā no muižām pavadītu savu bēdu pilno dzīvi un nodotos filozofijai.

— Spānijas dēļ jums pie manis jāpaliek, seņjora, — viņš iesaucās. •— Jūs esat vienīgā laime manā grūtajā dzīvē. Bez jums es nevaru iedomāties savu pārlieku smago mūžu.

Visu laiku Pepa bija pievērsusi viņam savu balto seju, raudzīdamās viņā ar neparasti nekautrīgo skatienu. Tad lēnām, laiskā, pilnskanīgā balsī, kas satrieca viņu līdz sirds dziļumiem, atbildēja:

— Ja jau tā ir, don Manuel, tad sakiet to, lūdzu, nevis tikai man,

bet parādiet visai pasaulei! Pietiekoši ilgi esmu samierinājusies ar jūsu mīļākās lomu. Savai laulātajai draudzenei tādu kaunu jūs nebūtu nodarījis. Es drīkstu prasīt, lai jūs atzīstat mani ari atklāti.

Viņš nobijās. Precēties! Ar Pepu precēties! Viņam pēkšņi ienāca prātā visi ļaunie spāniešu sakāmvārdi: *Antes de casar, ten casas en que morar* — pirms sievu ņem, vēl trīsreiz lem. Tad vēl: Kas precas aiz mīlas, atstiepj kājas aiz dusmām. Bet viņam bija bail, ka būs vēl otrreiz jāaiziet bez panākumiem.

Visus šos mēnešus, tā viņš apgalvoja, viņš esot lolojis sevī domu lūgt viņas roku. Bet šādas precības nozīmējot lielas grūtības ar doņju Mariju Luīzi, nozīmējot viņa atlaišanu, nozīmējot briesmas Spānijai. Jo neviens, izņemot viņu, nevarot novest līdz sekmīgam atrisinājumam šo virves dejotāju spēli starp Portugāli un Franciju.

— Ja klausu savai sirdsbalsij un jūs apprecu, seņjora, — viņš pabeidza, — tad tas nozīmē karu vai nu ar Portugāli, vai ar Franciju.

Nenovērsdama skatienu no viņa sejas, Pcpa teica sausi un vēsi:

— Jums laikam taisnība. Un tāpēc — dzīvojiet sveiks!

Viņam vajadzēja atrast atrisinājumu.

— Ļauj man padomāt, Pepa! — viņš gauži lūdzās. — Ļauj man mazliet padomāt!

— Trīs dienas, — viņa teica.

Trešajā dienā viņš paziņoja, ka esot atrisinājumu atradis. Viņš to precēšot, bet šīm precībām pagaidām jāpa-liekot slepenībā. Tiklīdz viņš būšot panācis portugāļu jautājumā skaidrību, viņš tūlīt paziņošot valstij un visai pasaulei par savām laulībām, neraugoties uz briesmām, kādas viņam draudētu, ja viņš kristu karalienes nežēlastībā.

Pepa piekrita.

Tika sameklēts vecs, cienījams priesteris — *padre Ce-lestinos* no Badahosas. Padre, kurš labprāt ielaidās mazās politiskās intrigās, ar prieku bija gatavs izlīdzēt savam visuvarenajam novadniekam.

Grāfa pilsētā, tā pilī Mazā kapelā, tos naktī Salaulāja. Dega sveces.

Bija ļoti romantiski.

Pepas garā. Migels bij ar Dueņju par lieciniekiem.

Padre lika zvērēt visiem,

Prasot, lai par laulībām šīm Nestāsta nevienam.

3

Karaliene, padzirdējusi baumas, ka *Principe'de la Paz* apprecējis seņjoru Tudo, iekaisa nevaldāmās dusmās. No viszemākajām padibenēm viņa bija izzvejojusi šo lempi un padarījusi par pirmo vīru valstī, un nu tas ar miesu un dvēseli pārdevies šai slampai! Pepai, šai resnajai stulbenei, šai zosij un hamonai, tas dāvāja mirdzošos titulus, ar kuriem viņa, Marija Luīze, to apveltījusi! Viņa iztēlojās, kā tas ar Pepu guļ gultā un ņirgājas par viņu, veceni, piekrāpto. Bet viņš nu gan

būs pārrēķinājies, šis iznirelis, šis tukšgalvis! Bija taču simtiem blēdību un valsts nodevību gadījumu, kuru dēļ ar viņu ātri varētu tikt galā. Bez kauna un goda viņš bija zadzis no karaliskās valsts kases. Pieņēmis no svešām lielvalstīm kukuļus. Nodevis svēto tēvu, šo vislabāko sabiedroto. Ielaidies darījumos ar bezdievīgajiem Parīzes direktorijas vīriem pret katolisko karali. Visus nodevis, draugus un naidniekus, — aiz alkatības, uzpūtības, untumainības. Bet nu gan viņa to izvilks tiesas priekšā, Kastīlijas karaliskās padomes tiesas priekšā, kauna pilnā kārtā visu acu priekšā liks viņam nocirst galvu, un visi uzgavilēs — prelāti, grandi, visa spāņu tauta. Un to personu, to slampu, viņa liks vadāt ar kailu ķermeņa augšdaļu pa pilsētu un tad apstrādāt ar pātagu.

Viņa zināja, ka neizdarīs neko tamlīdzīgu.

Luīze bija saprātīga, viņa pazina pasauli un cilvēkus, savu Manuelu un pati sevi. Sad un tad gudri parādot viņam savu saprātu un varu, viņa bija pamodinājusi Ma-nuelā interesi un pat jūtas; dažubrīd viņai varbūt pat bija laimējies šīs jūtas pārvērst patikā un mīlā. Bet cik gan tas viss bija samākslots, cik īslaicīgs! Cik ilgi tāda pretīga, vecīga sieva var noturēt pie sevis jaunu, spēka pārpilnu puisi? Pēkšņi viņa izjuta visu savu četrdesmit četru gadu postu un bēdas. Viņas dzīve bija nemitīga cīņa ar tūkstošiem, desmitiem tūkstošu skaistu, jaunu spāņu sieviešu. Viņa varēja pasūtīt sev arvien jaunus palīglīdzekļus — drēbes no Parīzes, smiņķi, ziedes, pūderi, labākos deju skolotājus un frizierus, taču jebkuras muļķa Paskitas, Ronsuelas, Dolorcsas spirgtā seja to visu padarīja smieklīgu.

Un tomēr bija labāk tā, kā bija. Nav vairs daudz gadu jāgaida, līdz, piemēram, Alba būs tik veca, cik veca šodien ir viņa, — un kas tad būs no tādas Albas? Novītusi, nodzīvojusies sieviete. Bet viņa, Marija Luīze, sava neglītuma dēļ bijusi spiesta attīstīt prātu. Viņa kļuvusi gudra, tādēļ ka ir neglīta, un viņas gudrība ar gadiem neiznīka.

Beigu beigās viņa taču tomēr kaut kas ir, viņa, paša dieva izredzētā, visu Spānijas zemju karaliene, Rietum-indijas un Austrumindijas, okeāna salu un sauszemes karaliene, Austrijas erchercogiene, Burgundas hercogiene, Habsburgas, Flandrijas un Tiroles grāfiene! Pasaules lielvalsts vairs nemaz nav tik jauna, tā sāk novecot gluži kā viņa pati, un pilsonis Trigē iedrošinās diktēt savu gribu katoliskajiem karaļiem. Bet arvien vēl un par spīti visam viņa ir varenākā sieva pasaulē. Jo pasaule zina, ka nevis vientiesīgais Karloss, bet viņa valda pār Spāniju, abām Indijām un okeānu.

Un šis aitasgalva kaut kādu Pepu Tudo vērtē augstāk' nekā tādu sievieti kā viņu!

Viņa nopētīja sevi spogulī. Bet spogulis viņu rādīja tikai tādu, kāda viņa bija pašreiz, šajā mirklī, kad nekaunīgās ziņas iespaidā bija ļāvusi jūtām vaļu. Tā nebija viņa, tā nebija viņas patiesība.

Marija Luīze gribēja redzēt savu patiesību. Viņa atstāja buduāru. Pirmā galma dāma, *Camarera Mayor,* kas gaidīja priekšistabā, sarosījās, lai viņu pavadītu, kā jau tas pēc ceremoniāla pienākas. Karaliene nepacietīgi ar rokas mājienu to noraidīja. Viena viņa gāja cauri plašajām zālēm un gaiteņiem, garām priesteriem un sulaiņiem, garām sardzes virsniekiem — tie sveicināja, garām galminiekiem — tie noliecās līdz zemei. Viena viņa stāvēja greznajā pieņemšanas zālē, «Karlosa ģimenes» priekšā.

Tā Marija Luīze, kas redzama gleznā, bija viņas īstā patiesība. Šis gleznotājs varbūt vienīgais viņu pazina, zināja par viņu visu. Tas, kā viņa te stāv savējo vidū, valdošā karaļa un nākamo karaļu un karalieņu vidū, viņa, šīs sabiedrības valdniece, — tā bija viņas neglītā, lepnā, imponējošā patiesība.

Šāda sieviete nepadosies, ja kāds stulbenis, kurā viņa nejauši iemīlējusies, viņai nezinot, apprecējis netikli. Viņa šo vīrieti nesodīs. Nav taču vērts par viņu cīnīties, bet viņa ir karaliene, un viņa pati var ņemt to, pēc kā tīko, un paturēt to, ko grib paturēt. Viņa vēl nezina, kā, bet šo vīru viņa paturēs.

Tonakt viņa gulēja labi, un no rīta bija gatavs labs plāns.

Viņa runāja ar Karlosu par nebeidzamajām politiskajām grūtībām. Uzskaitīja ķildas ar Kadisas tirgoņiem, slinkajiem nodokļu maksātājiem, atgādināja par nedienām ar dumpīgajiem flotes virsniekiem, sarunas ar nekaunīgo Trigē. Vienam vienīgam cilvēkam — pirmajam ministram jātiekot galā ar visām šīm nebūšanām. Viņam vajagot palīdzēt, vajagot stiprināt viņa autoritāti. Karloss pārlika.

— Labprāt, — viņš teica. — Bet ar labāko gribu man nekas neienāk prātā. Vai tad vēl ir tituli un goda amati, ar kuriem mēs Manuelu jau nebūtu apveltījuši?

— Varbūt varētu nosist divas mušas ar vienu sitienu, — ieteicās Marija Luīze. — Man liekas, pie tā paša varētu izbeigt visas nebūšanas ar nelaiķa tēvoča Luisa bērniem.

Trešā Karlosa brālis, tēvocis Luiss, bija iniants, kas apprecēja seņjoru Vaļjabrigu — vienkāršu dižciltīgo; viņa bērniem bija grāfa un grāfienes nepretenciozais Burbonu un Cinčonu tituls, — to ierindošana ceremoniālā vienmēr sagādāja grūtības.

Karloss nesapratnē paskatījās uz karalieni.

— Kā būtu, — Marija Luīze paskaidroja, — ja mēs tos abus iztaisītu par «Kastīlijas infantiem» un mūsu Manu-elu apprecinātu ar «infanti» doņju Teresu? Tad arī viņš būtu infants un piederētu pie ģimenes.

— Laba ideja, — Karloss piekrita. — Tikai es baidos, ka tas nebūtu gluži mana augsti cienījamā nelaiķa tēva garā. Mans augsti cienījamais nelaiķis tēvs padarīja donu Luisu un doņju Teresu par ekselencēm, par viņu karaliskajām augstībām viņš tos nepadarīja.

— Laiki mainās, — Marija Luīze iebilda ar rāmu pacietību. — Tu, mans mīļais don Kārlos, dažkārt esi devis rīkojumus, kas paplašinājuši tava augsti cienītā nelaiķa tēva pavēļu vērienu. Kāpēc tu to negribētu darīt arī šajā gadījumā?

— Tev, kā vienmēr, taisnība, — Karloss padevās.

Karaliene enerģiski ķērās pie darba. Pret nākošo infanti

viņa nebija labvēlīgi noskaņota. Sī neievērojamās aristokrātes meita izlikās pārāk smalka un pašapzinīga, tas Mariju Luīzi kaitināja, un šī liekule — kaut gan, protams, par to neiedrošinājās bilst ne vārdiņa — droši vien nosodīja arī viņas pašas dzīves veidu. Tas tik būtu joks — dabūt gaišmataino, kluso, mūķenei līdzīgo Teresu šī buļļa Manuela gultā!

Vēl to pašu dienu, kad viņa bija panākusi karaļa piekrišanu doņjas Teresas un Manuela laulībām, Manuelam paziņoja, ka valdniece grib ar viņu runāt. Viņš jau bija sagatavojies tam, ka, neraugoties uz visu slepenību, karaliene par viņa laulībām būs jau uzzinājusi, un jutās nelāgi, jā, pat nobijies, gaidāmās vētras nojausmā.

Bet Marija Luīze smaidīja pār visu seju.

— Manuel, — viņa teica, — Manuelito, man tev sakāma liela, priecīga ziņa. Dons Karloss iecels Burbonu un Cinčonu grāfus par Kastīlijas infantiem, tu precēsi doņju Teresu un dalīsies ar viņu titulā. Es ļoti priecājos, ka šādā kārtā visai pasaulei varēsim parādīt tuvās attieksmes, kādas ir starp tevi un mums.

Kad gaidītā trakā negaisa vietā pār Manuelu nolija tik daudz laimes un žēlastības, viņš to pat sākumā nevarēja īsti apjēgt. Tur nu viņš stāvēja ar muļķīgu sejas izteiksmi. Tad viņu pārņēma vētrainas gaviles. *Por la vida del demotiio!* Viņš patiesi bija laimes pirmdzimtais! Kam tik viņš pievērsās, viss viņam nesa svētību! Un cik jautra un asprātīga bija viņa laime! Tagad viņš atmaksās šim donam Luisam Marijam, kas bija iedrošinājies uz viņu tik bezkaunīgi skatīties! Tagad viņš, Manucls, gulēs ar šī augstprāša māsu, un tagad viņš, Manueiito, nicinātais, šo pusburboni iztaisīs par īstu Burboni — viņš leģitimēs bastardu 1,.uisu.

Tādas jutās pārņēma Manuelu, un viņā kūsāja lepnums. Ne velti tēvs viņu bija saucis par savu dūšīgo vērsēnu, ar gudrību viņš bija pratis iegūt šo karalieni, un ar īpašnieka uzpūtību, maigumu un mīlestību viņš raudzījās uz savu veco Mariju Luīzi.

Viņa uzmanīgi vēroja Manuelu. Viņa bija gaidījusi, ka ar šo paziņojumu sakurs tam krietnu pirti, ka tas stāvēs viņas acu priekšā dziļi samulsis, domādams par to sievieti, par savu lepno Tudo, un savāru neprātīgajām precībām. Bet viņā nebija manāms ne vismazākais apmulsums, pat ne pārsteigums. Gluži otrādi — te nu viņš stāv visā krāšņumā, lielisks mirdzošajā uniformā, un viņa platā, pilnīgā, glītā seja staro priekā aiz pateicības, un tas arī viss. Vienu

brīdi Marijai Luīzei likās, ka baumas būs bijušas tikai meli, ka šīs apkaunojošās precības nemaz nav notikušas.

Patiesi — laimes pārpilnībā Manuels Pcpu un savas slepenās laulības bija aizmirsis. Bet tad — pēc īsa brīža viņš atcerējās. *«Carajo!»* viņš nodomāja, un *«Carajo»* bija lasāms viņa sejā. Taču laimes sajūta, kurā viņš lidinājās, samulsumu tūlīt atkal aizgainīja. Padarīt savas laulības par nebijušām viņam rādījās viegli. Viss, ko vajadzēja, bija tikai nedaudz laika.

Izteicis karalienei savu bezgalīgo pateicību, dedzīgiem skūpstiem atkal un atkal pārklādams viņas tuklo, gredzenoto roku, viņš izlūdzās atļauju par laimīgo savienošanos ar doņju Tcresu un karalisko ģimeni darīt valstij zināmu tikai pēc divām vai trim nedēļām. Ar rūgtu, bet pārā-kūma pilnu smaidu uz lūpām karaliene nevainīgi iejautājās par vilcināšanās iemesliem. Viņš rādīja noslēpumainu seju. Vēl esot realizējami politiski plāni, kurus viņa paaugstināšana varot aizkavēt, viņš paskaidroja.

Taču, jo ilgāk viņš par to domāja, jo grūtāk viņam likās tikt vaļā no slepenajām laulībām ar Pepu. Protams, precības viņš varētu gluži vienkārši noliegt; viens mājiens lielinkvizitoram, un viņa tautietis *padre Celeslinos* uz visiem laikiem nozustu tālā klosterī. Bet ko darīs Pepa? Vai viņa, uzzinājusi, ka laulības nav notikušas, neiedomāsies kļūt par savu romanču varoni? Nonāvēsies kādā īpašā veidā vai arī izdarīs citu ārkārtīgi dramatisku neprātību, kas padarīs neiespējamu viņa salaulāšanos ar infanti. Viņam, protams, atrastos arī līdzekļi, kā dabūt Pepu uz visiem laikiem prom no ļaužu acīm, taču dzīvi bez Pepas viņš vairs nevarēja iedomāties.

Viņš nezināja, ko darīt, un atklāja savu sirdi Migelam.

Tas viņu pieklājīgā līdzjūtībā uzklausīja, kaut arī patiesībā jutās uzbudināts. Tā kā Manuelam arvien vairāk uzsmaidīja laime, viņš bija kļuvis jo uzpūtīgāks, arvien biežāk apgājās ar viņu, Migelu, kā ar padoto. Viņa nekaunīgā mantrausība, viņa miesaskārības, kuru remdinā-šanā Manuels nebija izvēlīgs, viņa neapvaldītā dižošanās atbaidīja Migelu arvien vairāk. Kad Manuels tagad nāca pie viņa ar jaunajām bēdām, Migels juta kārdinājumu ļaut viņam izstrēbt pašam visu, ko bija savārījis. Viltīgās karalienes plāns, protams, bija Manuclu uz visiem laikiem šķirt no Pepas. Bet tas jau no Pepas neatteiksies; doņja Marija Luīze šādus pastāvīgus sakarus necietīs, atriebīgā sieviete pazudinās Manuelu, ja viņš, Migels, nepalīdzēs. Vai viņam jāpalīdz? Vai drīzāk tā nebūs viņa laime, viņa patiesa laime, ja reiz tiks vaļā no Šī cilvēka un viņa tukšās uzpūtības? Ja viņš savu laiku varēs veltīt vienīgi gleznām, ja varēs pabeigt savu lielo darbu — Mākslinieku leksikonu?

Bet tad viņš redzēja sevi bezgala vientuļu sēžam gleznu un papīru vidū, un viņš saprata, ka tieši tāpat, kā šis Manuels saistīts ar Pepu, tā

viņa — Migela domas mūžam sāpīgi trauksies pie Lusijas. Vienīgi satraucošā lielo valsts darījumu spēle spēja saistīt viņa domas, viņš nevarēja atteikties, nevarēja iztikt bez šīs spēles, viņam vajadzēja joprojām vadīt valsti, kaut arī pats palika paēnā. Viņš palīdzēs Manuelam izkļūt no likstas.

Migels apsvēra radušos situāciju, uzmeta plānu, izklāstīja to Manuelam. Tas kāri tvēra pēc šī plāna, apskāva savu Migelu, bija laimīgs.

Viņš devās pie karaļa. Noslēpumaini paskaidroja, ka ;itnācis personīgā lietā lūgt padomu un palīdzību — kā vīrs vīru, kā kavalieris kavalieri.

— Kas tad noticis? — jautāja Karloss. — Esam tikuši galā ar Franciju, tiksim galā arī ar tavām kavaliera likstām.

Tā iedrošināts, Manuels tūlīt atklāja, ka viņam esot mīlas sakari ar kādu brīnišķīgu dāmu, — viņa gan neesot no dižciltīgajām, — ar kādu seņjoru Hosefu Tudo. Sie sakari ilgstot nu jau vairākus gadus, un viņš nevarot izgudrot, kā šai sievietei paziņot par savām paredzētajām laulībām. Viņš redzot tikai vienu ceļu. Scņjorai Tudo vajagot iestāstīt, ka iecerētās laulības ar infanti notiekot valsts interesēs, lai ar to pirmais ministrs gūtu zināmu cieņu, kas palīdzētu atrisināt grūtos jautājumus ar Franciju, Angliju un Portugāli.

— Nu un tad? — jautāja dons Karloss. —r Kāpēc tu to viņai nepaskaidro?

— To viņai vajadzētu ieskaidrot kādai autoritatīvākai personai, — atteica Manuels, — tikai tad, ja jūs, ser, varētu pastāstīt seņjorai Tudo, ka manas precības notiek valsts interesēs, viņa spēs panest briesmīgās ciešanas, kādas es viņai sagādāju.

Karalis pārdomāja. Tad, pamirkšķinājis acis, smīnēdams vaicāja:

— Tu domā, man jāiestāsta, lai viņa tevi nedzen projām, ja arī tu precies ar doņju Teresu?

— Es tā biju izprātojis, — Manuels atbildēja. — Es vēlreiz lūdzu jūsu majestāti, pagodiniet mani ar konfidenciālām vakariņām, un tās mēs varētu ieturēt seņjoras namā. Jūsu majestātes klātbūtne seņjoru Tudo pieveiks. Un tad jūs veltīsiet viņai dažus laipnus vārdus, ar kuriem jūs tik bieži protat aplaimot savus padotos, izskaidrosiet viņai, ka arī valstij tas nāk par labu, ja seņjora Tudo nepārtrauc ar mani attiecības, un jūs padarīsiet laimīgas manas atlikušās mūža dienas.

— Lai notiek, — brīdi pārdomājis, noteica Karloss, — darīšu visu iespējamo.

Viņš apsolīja Manuelam trešdien sešos četrdesmit piecās minūtēs, pārģērbies par vienkāršu ģenerāli, ierasties *Palacio Botidad Real.*

Dons Manueis apvaicājās Pepai, vai viņš trešdien nevarot pie viņas ierasties uz vakariņām un paņemt līdz kādu draugu?

—■ Kuru? — jautāja Pepa.

Karali, — atbildēja dons Manueis. Pepas mierīgā seja sastinga izbrīnā.

— Jā, — svinīgi paziņoja dons Manueis, — karalis tīko ar jums iepazīties.

— Tu viņam pastāstīji par mūsu laulībām? — Pepa laimīga vaicāja.

Manueis izvairīgi atbildēja: — Karalis grib tev kaut ko svarīgu pavēstīt.

— Lūdzams, pasaki, par ko ir runa! — pieprasīja Pepa. — Es negribu nesagatavota sēsties ar karali, kas mani tā pagodina, pie viena galda.

Bet Manueis, izmantodams situāciju, pateica īsi un skaidri:

— Valsts interešu dēļ karalis grib, lai es precu viņa māsīcu doņju Teresu. To viņš vēlas tev paziņot. Viņš ieceļ Teresu par infanti un šādā kārtā arī mani padara par infantu. Mūsu laulības tātad nedrīkst būt notikušas.

Kad Pepa atmodās no nemaņas, Manueis rūpējās par viņu kā maigs mīlētājs. Izrādoties, ka diplomātiskos uzdevumus, kādus viņam uzlicis karaļnams un tēvzeme, viņš varot tikai tad īsti labi veikt, jo viņam piederēšot augstākā autoritāte — karaliskās ģimenes locekļa tituls, infanta tituls. Viņš apzinoties tā upura smagumu, kādu no viņas prasot. Taisni tāpēc jau arī dons Karloss pagodinot viņu ar savu ierašanos. Ja nu reiz pats karalis ar viņu iepazinies, tad palikšana madridiešu sabiedrībā esot nodrošināta uz mūžīgiem laikiem. Esot arī pavisam skaidrs, ka viņai tikšot piešķirts liels tituls. Viņš vedot sarunas ar grāfu Kastiļjofjelu, vecāku vīru, patiesību sakot — ļoti vecu vīru, kas, iestidzis dziļos parādos, mitinoties savā lielajā muižā pie Malagas. Grāfs esot ar mieru Pepu precēt. Savas skaitītās dieniņas viņš tad nu pavadīšot Malagā, kamēr viņa, titulēta seņjora, varēšot palikt uz dzīvi' Madridē.

— Bet mēs taču nu esam precēti, tu un es, — Pepa iebilda.

— Protams, — atteica Manuels, — bet es nedomāju, ka mēs to varam pierādīt. Vienīgais drošais liecinieks *padre Celestinos* ir pazudis, — viņš noskumis paskaidroja. — Bez vests pazudis.

Pepa saprata, ka liktenis negrib atzīt viņas likumīgo ■ aistību ar Manuelu. Kaut arī viņai patika viss poētiskais, viņa tomēr labi saprata reālo situāciju, un laulības naktī viņai nekad nebija likušās īsti drošas; viņa nolēma padoties.

— Kā gan ar mums rotaļājas liktenis! — viņa sapņaini leica. — Tātad nu tu tomēr būsi infants! Kastīlijas infants.

— Tas ir atkarīgs vienīgi no tevis, — galanti atteica Manuels.

— Un vai karalis mūsu nelikumīgos sakarus ar savu klātbūtni sankcionēs? — Pepa ievaicājāsˆ

— Viņš pat lūgs tev kaut ko nodziedāt, — Manuels atbildēja, —

tad redzēsi.

— Un es tiešām kļūšu komtese Kastiļjofjela? — pārjautāja Pepa.

— *Qui, madame,* — apliecināja Manuels.

— Bet tu teici, ka vecais grāfs esot iestidzis parādos, — mazliet norūpējusies, vaicāja Pepa.

— To, lūdzu, atstāj manā ziņā, — Manuels dedzīgi atbildēja. — Komtese Kastiļjofjela dzīvos, kā pienākas impērijas skaistākajai dāmai un infanta Manuela draudzenei.

— Tevis dēļ es esmu ar mieru atteikties no sevis, —-teica Pepa.

Trešdien sešos četrdesmit piecās minūtēs dons Karloss Manuela pavadībā ieradās *Palacio Bondad Real.* Viņš bija tērpies vienkāršā ģenerāļa uniformā un izturējās ļoti brīvi. Viņš aplūkoja Pepu un atzinīgi pateica, ka viņa mīļais Manuels esot speciālists ne tikai valsts lietās vien.

Viegli pa seņjoras Tudo Plecu plikšķinādams, viņš nu Paslavēja viņas labi Gatavoto azaidu un Jaukās romances — tās viņu Aizkustināja. Viņš tādēļ Solīja no savas puses Nākošreiz ko nospēlēt uz Vijoles.

Un šķiroties viņš Teica īsu runu: «Valsti Pārvaldot,» viņš bilda, «vajag Enerģiju, pūles, tādēļ Mūsu Manuelam diezgan Darba ir un rūpju. Esiet īsta spāniete joprojām,

Padariet, mans bērns, jel viņam, Manam mīļākajam draugam,

Retu retos vaļas brīžus Patīkamus.»

4

Grāfieni doņju Teresu no viņas lauku muižas Arēnas de Sanpedro vientulības izsauca uz galmu Sanildefonso. Doņja Marija Luīze karaļa klātbūtnē viņai paziņoja, ka dons Karloss esot nolēmis viņu appreciināt un dāvāšot viņai pūru piecu miljonu reālu apmērā. Par laulāto draugu viņš esot tai izraudzījis pirmo un labāko no saviem padomdevējiem, savu mīļo donu Manuelu, *Priticipe de la Paz.* Bez tam viņš esot nolēmis sakarā ar šo notikumu piešķirt viņai Kastīlijas infantes titulu, tā ka viņa turpmāk visas pasaules priekšā skaitīšoties par karaliskās ģimenes locekli.

Sos pēdējos vārdus doņja Teresa tikko vairs sadzirdēja. Viņa — maigā, divdesmit gadus vecā jaunava, kas izskatījās daudz jaunāka par saviem gadiem — ar pūlēm turējās uz kājām, viņas gaiši zilās acis skaidrajā, tagad pilnīgi bālajā sejā stingi raudzījās karalienē, lūpas bija mazliet pavērtas. Domas par kāda vīrieša skūpstiem un apkampieniem, kurus viņai vajadzēs paciest, pildīja viņu ar šausmām, apziņa, ka tas varētu būt Manuels, — ar riebumu.

— Nu, — karalis pa tam jautri vaicāja, — vai esmu izdarījis jums pa prātam? Vai es neesmu labs tēvocis? — Un doņja Teresa noskūpstīja viņam un karalienei roku un teica godbijīgus, pateicības pilnus vārdus.

Dons Manuels ieradās apliecināt cieņu savai nākamajai laulātajai draudzenei. Viņa pieņēma to sava brāļa klātbūtnē, dona Luisa Marijas klātbūtnē, kas savā laikā *Prin-cipe de la Paz* bija parādījis tik augstprātīgu nicināšanu.

Un te nu viņš stāvēja, šis dons Luiss Marija, prelāta lerpā, slaids, nopietns, jauns. Dažu nedēļu laikā apbrīnojamā kārtā viņš bija paaugstināts: karalis viņu iecēlis ne tikai par infantu, bet Seviļas arhibīskapijas vietā viņš bija dabūjis Tolēdo arhibīskapiju, visaugstāko garīdznieka amatu valstī, kā arī kardināla cepuri. Viņš, protams, zināja notikumu kopsakarību, izprata dona Manuela un karalienes netīro, zemisko spēli, Cik tas bija pretīgi, ka par paaugstināšanu jāpateicas tieši šim vulgārajam Ma-nuelam Godoijam, un viņam sažņaudzās sirds, iedomājoties, ka viņa trauslajai, kautrīgajai māsai, ko viņš tik ļoti mīlēja, vajadzēja krist par upuri šim Marijas Luīzes favorītam, kurš bija neiedomājami pretīgs. Taču nebija iespējams karaļa gribai nepakļauties. Turklāt jaunais baznīcas augstmanis bija ļoti reliģiozs un kaislīgs patriots. Viņš nepazina godkāri, bet nešaubīgi ticēja savām dotībām. Ja tagad augstākā vara viņu padarījusi par Spānijas primasu un devusi izdevību iejaukties politikā, kaut arī upurējot māsu zemiskajam, vulgārajam Manuelam, tad viņiem abiem ar to pazemīgi

jāsamierinās.

Dons Manuels nopētīja savu nākamo laulāto draudzeni. Blonda, ļoti slaida un maiga viņa sēdēja Manuela acu priekšā, mazliet līdzinādamās Zenevjevai[1] de Avrē, kura viņām vēlāk bija sagādājusi tik daudz nepatikšanu. Nē, viņa gaumē nebija šādas izkāmējušas, pārmērīgi aristokrātiskas jaunavas; Pepai nebūs jābaidās no viņa nākamās dzīves biedres. Un vai vispār tā tur būs spējīga dzemdēt viņam bērnu, infantu? Taču šos savus apsvērumus viņš paturēja pie sevis un uzvedās nevainojami bruņnieciski. Apliecināja infantei savu laimi un pateicību, izturējās godbijīgi pret šo pienapuiku donu Luisu Mariju, kā jau prasīja viņa bīskapa zizlis un kardināla cepure, lai gan viņš pats šo zizli un cepuri viņam bija sagādājis.

Tad Eskoriāla baznīcā, karalisko majestāšu un Spānijas grandu klātbūtnē, virs mirušo pasaules valdnieku kapiem, notika dona Manuela laulības ar infanti doņju Tērēšu. Dons Manuels ieguva ne tikai Kastīlijas infanta titulu, bet sakarā ar viņa laulībām karalis piešķīra viņam vēl arī tādu pagodinājumu, kādu pirms viņa nebija ieguvis neviens cits, izņemot Kristoforu Kolumbu: karalis: iecēla viņu par Spānijas un Indijas lieladmirāli.

Apmēram ap to pašu laiku seņjora Tudo Malagā tika salaulāta ar grāfu Kastiļjofjēlu. Jaunā grāfiene dažas nedēļas palika pie sava vīra Andalūzijā, tad viņa to pameta Malagā un pati atgriezās Madridē.

Dons Manuels palika uzticīgs savam solījumam un sagādāja viņai iespēju dzīvot tādu dzīvi, kāda piedienēja titulētai seņjorai. No tiem pieciem miljoniem, kas nāca līdz pūrā infantei, pusmiljonu viņš atdeva grāfienei Kastiļ-jofjelai. «Pusmiljons» — šis vārds poētiski atbalsojās Pepas ausīs un sirdī, tas viņai atgādināja viņas romances; viņa viena pati sēdēja savā buduārā, strikšķināja ģitāru un sapņaini dungoja pie sevis: — Pusmiljons, — un atkal neskaitāmas reizes atkārtoja: — Pusmiljons.

Viņa izmantoja savu jauno bagātību, sāka grezni dzīvot un aicināja draugus dalīties ar viņu šai spožumā. Ielūdza aktierus, ar kuriem kopā bija mācījusies, zemākas pakāpes virsniekus, paziņas no flotes leitnanta Tudo laikiem, arī vecākas, apšaubāmas reputācijas dāmas, ducņjas Končitas draudzenes. Netrūka arī seņjora Rivēro, teātra impresārija, kas viņu savā laikā bija angažējis aktieru trupā Malagā. Tas bija veikls finansists, uzturēja sakarus ar slaveniem kontrabandistiem un bandītiem, piedalījās kuģu kaperēšanas afērās. Grāfiene Kastiļjofjela uzticēja viņam savu finansu pārvaldīšanu un, jāsaka, nebija kļūdījusies.

Sim panākumu saldumam piejaucās rūgts piliens: viņa netika pieņemta galmā. Doņja Marija Luīze neļāva jaunajai grāfienei Kastiljofjelai skūpstīt sev roku. Bet ikviens muižniecības pārstāvis savu titulu un pagodinājuma augļus pilnā mērā varēja izmantot tikai pēc

tam, kad bija ticis uzņemts galmā.

Taču galms un Madrides sabiedrība neuzskatīja to par šķērsli, ka grāfiene Kastiļjofjela patiesībā vēl nemaz nepiederēja pie pieci simti trīsdesmit piecām titulētajām personām, un centās būt klāt viņas rīta tualetē. Visi ticēja viņas iespaidam, bez tam viņas *Palacio Bondad Real,* šai neparasti raibajā grandu un prclātu, aktieru, zemāku virsnieku un šaubīgu vecu dāmu sabiedrībā, bija ļoti interesanti.

Ar sasprindzinātu uzmanību gaidīja, vai kādā jaukā dienā tur neparādīsies arī pirmais ministrs. Viņš tomēr turējās tālu no Pepas draugu aprindām. Manuels dzīvoja vislabākajā saskaņā ar savu infanti, sarīkoja viņai par godu savā Alkūdijas pilī vairākas reizes plašas viesības un visai pasaulei parādīja sevi kā labu, rūpīgu laulātu draugu.

Un, ja vispār viņš kādreiz apmeklēja *Palacio Bondcul Real,* lad gan nekad pa parādes durvīm.

Bet, kad bija pagājuši divi mēneši, kas viņam likās pieliekami ilgs pieklājības laiks, viņš kādu rītu ieradās Pepas rita tualetes pieņemšanā, protams, tikai uz dažām minūtēm. Nākošajā reizē viņš palika ilgāk, bet tad nāca aizvien biežāk. Beidzot *Palacio Bondad Real* viņam iekārtoja darba kabinetu, un drīz vien ārvalstu sūtņi rakstīja saviem galmiem, ka tagad valsts lietas visbiežāk tiekot kārtotas *Bondad Real* pilī, ka seņjora Pepa dalot amatus un pagodinājumus un pat viņas dueņjai Končitai valsts lietās esot lielāka teikšana nekā dona Manuela kolēģiem ministriem.

Karaliene, par to uzzinājusi, nebija pārsteigta. Viņa zināja, ka dons Manuels no šis sievietes vaļā netiks. Viņa dusmojās. Lamāja sevi, ka pati nevar tikt vaļā no Manuela. Bet tā nu reiz daba bija iekārtojusi. Arī citas lielas valdnieces bija pieķērušās vīriešiem, ar kuriem viņas nebūt nevarēja lepoties. Lielajai Scmiramīdai, gaisa dārzu meitai, bija savs Menons vai Nīns, vai kā nu viņu sauca, Elizabetei — Esekss, Katrīnai Lielajai — Potjom-kins. Tātad arī viņai nebija ko pūlēties, lai izsvītrotu Ma-nuelu no savas dzīves. Bet tik vienkārši samierināties ar Manuela nekaunību viņa arī negribēja. Tik muļķīga viņa, protams, nebūs, ka taisīs scēnas šīs «grāfienes» dēļ, viņa nebildīs ne vārda par to, ka favorīts turpina dēku ar Pepu, bet savu nespējīgo pirmo ministru viņa padzīs ar negodu. Tādai krišanai nežēlastībā iemeslu bija vairāk nekā vajadzīgs, — labu, objektīvu, politisku iemeslu. Ne vienu reizi vien viņš nebija varējis tikt galā ar uzdevumu, bija kaitējis troņa prestižam ar nevarību, nolaidību, ar mantkārību, ko varēja uzskatīt gandrīz vai par valsts nodevību.

Bet, kad viņš nākošajā reizē nostājās viņas priekšā visā neatvairāmajā vīrišķībā, karaliene aizmirsa šos nodomus.

— Kā dzirdu, — viņa tam skarbi teica, — tagad katoliskā karaļa politika tiekot taisīta šīs sievietes gultā.

Manuels tūlīt saprata, ka šoreiz viņš netiks cauri ar liegšanos un

mierinājumiem; šo cīniņu viņam vajadzēs izcīnīt līdz galam.

— Ja jūsu majestātes nelabvēlības pilnie vārdi, — viņš atbildēja vēsi, laipni, bet nepiekāpīgi, — attiecas uz grāfieni Kastiļjofjelu, tad tas tiešām pareizi — reizēm es izmantoju šis dāmas padomus. Tie ir labi padomi, viņa ir spāniete no galvas līdz papēžiem un neparasti gudra.

Bet tad Marija Luīze vairs ilgāk neizturēja.

— Tu bezgodi! — viņa iesvilās. — Tu mantkārīgais, uzpūtīgais, lielīgais, izvirtušais nelieti! Tu alkatīgais, tukšais, neuzticīgais, brutālais muļķi! No mēsliem es tevi izvilku. Iedevu tev, tādai mēslu čupai, šo spožo uniformu un padarīju par infantu. To mazumiņu, ko tu no politikas saproti, es tev iemācīju, turklāt ar lielām grūtībām, un tagad tu, neģēli, stāvi te, manā priekšā, un saki man taisni acīs, ka tu no šīs netikles prasi padomu! — Un pēkšņi viņa spēcīgi ar gredzeniem izrotāto roku iesita Manuelarn pa seju, pa vienu un pa otru vaigu, tā ka sāka tecēt asinis un notraipīja viņa grezno parādes tērpu.

Dons Manuels ar vienu roku satvēra karalienes rokas locītavu, bet ar otru noslaucīja no sejas asinis. īsu mirkli viņā paplaiksnījās vēlēšanās sist pretim un pateikt kaut ko, kam vajadzēja trāpīt vēl sāpīgāk. Bet viņš atcerējās nejaukās sekas, kādas bija tai pļaukai, ko viņš bija sitis Pepai, un tāpēc karalienes cirsto pliķi tagad uzņēma kā atmaksu. Pieklājīgi un mierīgi viņš teica:

— Es nespēju ticēt, *madame*, ka jūs runājat nopietni. Diezin vai Spānijas karaliene būtu izvēlējusies par savu pirmo padomdevēju cilvēku ar tādām īpašībām, kādas jums patlaban labpatika uzskaitīt. Tā bija acumirkļa apmātība. — Un viņš godbijīgi pabeidza: — Pēc notikušā man ir jāsaprot, ka mana klātbūtne jūsu majestātei nav vairs vēlama. — Viņš nometās uz viena ceļa, kā prasīja galma etiķete, noskūpstīja karalienei roku un, atmuguriski iedams, atstāja istabu.

Pārradies mājās, Manuels ieraudzīja, ka viņa žabo, fraka un pat baltās bikses notraipītas asinīm.

— Vecā grezele, — viņš īgni nolamājās pats pie sevis.

Viņš apspriedās ar Migelu, jo saprata, ka doņja Marija

Luīze tagad domās par atriebību. Seņjoram Bermūdesam likās, ka Manuela stāvoklis nav nemaz tik apdraudēts. Karaliene, viņš teica, varot likt viņam ceļā šķēršļus, varot atņemt amatus, bet vairāk neko nodarīt nespējot. Diezin vai viņa varēšot infantu Manuelu padzīt no galma. Starp citu, tas nebūtu nemaz tik ļauni, viltīgais dons Migels prātoja, ja kāds cits tagad stātos dona Manuela vietā.

Francijas nepatīkamās prasības noraidīt nevarēšot, un laikam būtu labāk, ja par to atbildību uzņemtos viņa pēctecis, kamēr dons Manuels, moceklis un patriots, kritizēdams stāvētu malā.

Manuels pārdomāja. Dona Migela apsvērumi viņam šķita saprātīgi. Viņš atplauka.

— Tātad Manuels Godoijs ir atkal reiz visu izdarījis pareizi, — viņš priecājās. — Un tev, mans mīļais, liekas, — viņš jautāja, — ka man mierīgi jānogaida?

— Es jūsu vietā, — Migels deva padomu, — aizsteigtos priekšā viņas majestātei. Kāpēc jūs taisnā ceļā neejat pie dona Karlosa un nelūdzat atbrīvot no amata?

Dons Manuels devās pie Karlosa. Pēdējā laikā, viņš teica karalim, karalienei ar viņu, Manuelu, svarīgos poliskos jautājumos esot radušās domstarpības, turklāt tik asas, ka sekmīga sadarbība gandrīz vairs neesot iespējama. Viņš domājot, ka šādos apstākļos izdarīšot pakalpojumu tēvzemei, ja lūgšot karali valsts lietas turpmāk kārtot tikai ar doņju Mariju Luīzi vienu pašu. Un, tā kā dons Karloss acīmredzot nesaprata, viņš teica bez aplinkiem:

— Es lūdzu jūs, ser, atbrīvot mani no amata.

Karloss bija pārsteigts. — Kāpēc tu mani apbēdini, rnans mīļais, — viņš žēlojās. — Es saprotu tavu spānieša lepnumu. Bet Marija Luīze, bez šaubām, nebūs domājusi ļauni. Es atkal visu ievirzīšu pareizās sliedēs. Ej, mans mīļais infant, neesi tik tiepīgs! — Un, tā kā Manuels palika pie sava, karalis, kratīdams lielo galvu, teica: — Līdz šim viss ritēja tik gludi. Vakaros, kad atgriezos no medībām, jūs nācāt pie manis vai nu abi kopā, vai arī tu viens pats un pastāstījāt, kas notiek pasaulē, un es parakstījos un pavilku savu kāsi. Kā lai es uzticos kādam cilam? Es nevaru to pat iedomāties. — Viņš sēdēja sadrūmis. Arī Manuels klusēja.

— Tad dod vismaz padomu, — pēc brītiņa karalis ierunājās, — ko lai ieceļu tavā vietā.

Manuels bija gaidījis šo uzaicinājumu un bija jau izgudrojis plānu —• tik viltīgu, pārdrošu un nešaubīgu, ka neuzdrīkstējās to apspriest pat ar savu Migelu, kurš bieži vien sirga ar pārāk tikumiskiem sirdsapziņas pārmetumiem. Manuels, proti, gribēja ieteikt karalim uzticēt abus atbildīgākos valsts amatus pretēju politisku virzienu cilvēkiem. Viņš rēķinājās ar to, ka tādā gadījumā viens no viņiem mēģinās ieviest dzīvē reformas, bet otrs liks cejā šķēršļus un ka tad valdības iekšējā politika būs paralizēta. Tā nu majestātēm drīz vien vajadzēs apskatīties pēc glābēja; glābējs bija tikai viens.

Un tā Manuels deva karalim padomu iecelt par pirmo valsts sekretāru liberāli, bet par apžēlošanas un tieslietu ministru — ultramontānu; tad karalis varēšot būt drošs, ka šajos smagajos laikos nenoskaņošot pret sevi nevienu no šīm abām lielajām partijām.

— Doma nav slikta, — dons Karloss teica, — bet vai karaliene piekritīs?

— Viņa piekritīs, — dons Manuels nomierināja karali; šo apstākli viņš, bez šaubām, bija jau apsvēris un nosauca to abu vīru vārdus, kurus bija izraudzījis. Savā laikā tie abi bija bijuši Marijas Luīzes

favorīti, katram viņa tika dāvājusi savas labvēlības pierādījumus.

Viens bija dons Marjāno Luiss de Urkiho. Viņš bija ilgi dzīvojis Francijā, sagājies ar franču filozofiem, pārtulkojis franču grāmatas, publiski citējis Voltēru. Lai gan doņja Marija Luīze nesimpatizēja radikālajam liberālismam, viņai tomēr bija iepatikusies Urkiho drosmīgā seja un izskatīgais augums, un, kad svētais tribunāls gribēja uzsākt pret to izmeklēšanu, viņa izstiepa pār to savu sargātājas roku.

Otrs bija dons Mosē Antonio de Kabaļjēro. Tas bija ists tumsonis, viņš turējās pie viduslaiku politiskajiem uzskatiem, atbalstīja katru Romas prasību pret spāņu garīdzniecības progresīvāko daļu. Tik radikāls ultramontā-nisms Marijai Luīzei likās tikpat nesimpātisks kā pretējā virziena uzskati; tomēr ari seņjora de Kabaļjēro fiziskās dotības bija guvušas patvaldnieces piekrišanu, viņa bija izprecinājusi tam vienu no savam galma dāmām un pati piedalījusies kāzu svinībās.

Un tā abus šos vīrus Manuels ieteica karalim. Tas sadrūmis pamāja ar galvu un vēlreiz jautāja:

— Un nekas nav vairs grozāms? Vai tu tiešām gribi aiziet?

— Mans lēmums ir stingrs un nelokāms, — Manuels atbildēja. Dons Karloss asarām acīs viņu apkampa.

Tad viņš apsēdās, lai uzrakstītu savam mīļajam Ma-nuelam dziļi izjustu pateicības vēstuli.

«Daudzajos Jums uzticētos Amatos,» viņš rakstīja, «kā Valstsvīrs un kā miera draugs Jūs Esat sevi parādījis Spānijai un pasaulei, un Vēsturei. Par to Jums sūtu Savu dziļo pateicību.»

Rakstīja viņš rūpīgi, ar Stingru roku tad zem visa Parakstīja *«Yo el Rey»* un Beidzot savu raksturīgo Kāsi it kā *sol* atslēgu Uzvilka. Viņš veidoja šo Izgudroto ķeburu ar Tādu mīlestību, kādu Reiz tik bija parādījis;

Proti, tad, kad viņš šo kāsi Uzrakstīja Eskoriālam,

Lai to akmenī tur iekaļ Blakus visiem karaļvārdiem,

Kuri kādreiz valdījuši Spānijā.

5

Vasarā Martins Sapatērs dzīvoja savā lauku mājā — *Quinta Zapaier,* ārpus pilsētas. Viņš bija pārsteigts, kad negaidot ieradās Fransisko ar mūļu dzinēju Hilu un mūļiem un kad zem lielās cepures viņš ieraudzīja ar bārdu apaugušo, novecojušo, skarbo drauga seju.

Dzinējs Hils pastāstīja, kas noticis ar Fransisko, kamēr tas sadrūmis stāvēja turpat blakus. Tad, pirms vēl Sapatērs paspēja kaut ko iebilst, Fransisko viņam kundziski pavēlēja iedot dzinējam *gratificacioncila,* mazu dzeramnaudu, lai tas beidzot varētu aiziet uz kādu krodziņu, jo šodien viņiem aiz muguras palicis pamatīgs ceļa gabals.

— Iedod viņam divsimt reālu, — viņš lika; tā bija ārkārtīgi «maza dzeramnauda». Fransisko un Hils iedzēra pa pēdējam malkam no vīna maisa, tad mūļu dzinējs aizkustināts novēlēja savu neparasto patronu dievmātes un visu svēto gādībai, un pēc tam Goija noskatījās, kā viņa ilgā ceļojuma līdzgaitnieks ar abiem mūļiem pazūd tumsā Saragosas virzienā.

Lai gan Fransisko karsti ilgojās pastāstīt draugam par šausmām, kas viņu piemeklējušas, un galvenokārt par visbīstamāko, ko viņam bija atklājis Perāls, proti, par draudošajām briesmām kļūt ārprātīgam, pirmajā brīdī viņš tomēr klusēja. Viņam bija bail no tā, ko Martīns varētu uzrakstīt. Jau sen viņam bija bail no rakstītā vārda maģiskā spēka, jau domās skaidri veidots vārds piesauca ļaunos garus, vēl bīstamāks bija izrunātais, bet visbīsta-māks — uzrakstītais vārds.

Pirmās dienas viņi pavadīja divatā Sapatēra lauku mājā; viņus apkalpoja Martina vecais nomnieks Tadeo ar savu sievu Farruku. Tadeo bija melanholiska rakstura cilvēks un ļoti dievbijīgs; stundām ilgi viņš sēdēja klusēdams, aizvērtām acīm, nogrimis reliģiozās pārdomās. Far-rukas jūsmīgā dievticība bija maigāka rakstura. Viņa bija pasludinājusi sevi par *«esclava de la Sanūsima Trini-dad»* — par «svētās trīsvienības verdzeni», viņas biktstēvs trīsvienības vārdā to bija apliecinājis rakstiski. Far-rukas pienākums bija apkopt viņas istabā novietoto svētās jaunavas vaska statuju; regulāri viņa nolika puķes un sveces, noteiktās stundās pie statujas noskaitīja vajadzīgās lūgšanas, pārmainīja statujas tērpus atkarībā no gadalaika un dienas nozīmīguma un nekad neaizmirsa pirms gulētiešanas uzvilkt statujai naktstērpu. Starp citu, viņa savam biktstēvam kā trīsvienības pārstāvim katru nedēļu maksāja četrus reālus.

Martīns daudz neko nerunāja, tomēr pastāvīgi uzturējās Fransisko tuvumā. Fransisko novēroja, ka Martīns bieži un stipri klepo. Farruka jau sen nedodot mieru, lai viņš ejot pie ārsta. Tomēr Martīns

negribēja, ka viņa saaukstēšanos uzskata nez par kādu nopietnu vainu, un pret ārstiem, šiem «bārddziņiem», tāpat kā Fransisko, izjuta īsti spānisku nicināšanu.

Fransisko neļāva Martīnam vienmēr uzturēties savā sabiedrībā, bet sūtīja draugu kārtot darīšanas pilsētā. Ja viņš palika viens, tad pie viņa ienāca Farruka. Viņa neprata rakstīt, un viņai ar Goiju saprasties nebija viegli, taču viņa bija tikpat pacietīga, cik pļāpīga, un uzskatīja par pienākumu mierināt nelaimīgo kurlo kungu un palīdzēt tam ar padomiem. Viņa stāstīja viesim par pedro Sastri. Tas bija tā paša Braulio Sastrcs mazdēls, kurš kalpoja katedrālē par lampu aizdedzinātajā un kuram : nvā laikā bija atauguši pazaudētā kāja tāpēc, ka viņš veselu gadu kājas stumbeni ziedis ar «mūsu seņjoras» Jaunavas del Pilāras lampiņas svētīto eļļu. Arī Sastres mazdēls, stāstīja Farruka, esot apveltīts ar lielu spēku un lieliski protot ārstēt. Pie tā gan esot grūti tikt klāt, bet Iadu kungu kā dons Fransisko tas, bez šaubām, pieņemšot, un uzmundrinādama Farruka pastāstīja, kur tas dzīvojot. Fransisko atcerējās, ka bērnībā dažu labu reizi ar bailēm bija zadzies garām šī pedro Sastres mājai; viņam vajadzēja būt jau ļoti vecam.

Nākošajā vakarā Goija vienkāršā aragonieša tērpā, ko bija aizņēmies no Martīna, apaļo cepuri dziļi uzmaucis uz pieres, viens pats zagšus devās ceļā uz Saragosas priekšpilsētu. Pedro Sastres māju viņš atrada bez grūtībām, pastūma sānis sievieti, kas gribēja viņu atturēt, un nostājās brīnuindaktera priekšā.

Tas bija mazs, sarucis vīriņš, ļoti vecs, kā jau Fransisko to bija paredzējis. Neuzticības pilns viņš raudzījās uz neatlaidīgo iebrucēju, kas bija kurls vai arī tikai izlikās par kurlu un nosauca nesaprotamu vārdu. Pedro Sastre, kas dzīvoja pastāvīgās bailēs no inkvizīcijas, ar neuzticību lūkojās uz varmācigo atnācēju. Viņš tomēr bija pārliecināts par savu ārstniecības līdzekļu dziedinošo spēku; tie iedarbojās, ja vien pacienti tiem ticēja. Viņš uzklausīja kurlo, iedeva viņam no savvaļas suņa taukiem pagatavotu ziedi — suns taču ir dzīvnieks ar sevišķi asu dzirdi —, ieteica viņam ziedot «mūsu seņjorai del Pilārai» sveces, kurām viņš bija piejaucis nedaudz no sava paša ausu vaska. Goija domāja par iekšējās auss shēmu, ko bija uzzīmējis Perāls, un par viņa sniegtajiem pārliecinošajiem paskaidrojumiem; viņš drūmi paskatījās uz Sastri, tad, paldies nepateicis, iedeva tam desmit reālus. Tā bija smieklīgi niecīga atlīdzība, Pedro Sastre par to šķendējās stipriem vārdiem, skaidri un izteiksmīgi, bet Goija neko nesaprata un aizgāja.

Uzticamais draugs Martīns pa tam apbrīnojami īsā laikā bija iemācījies zīmju valodas pamatelementus. Viņš un Fransisko centīgi vingrinājās; bieži, kad vingrinājumi ieilga, Fransisko jokojās, vēl biežāk lādējās un lamājās ar Martinu. Viņam dūrās acīs, ka tagad, kad cilvēka rokas un lūpas viņam vajadzēja uzmanīt sevišķi rūpīgi, viņš

ievēroja tādas šo roku un lūpu īpašības, kādas agrāk bija paslīdējušas garām. Viņš ķērās pie Martina Sapatēra ģīmetnes gleznošanas. Viņš gleznoja lēnām un ar lielu rūpību atainoja ģīmetnē Sapatēra un ari savas siltās, sirsnīgās draudzības jutās, un, kad portrets bija gatavs, ierakstīja uzgleznotajā vēstulē, kas atradās uzgleznotā Martīna priekšā, vārdus: «Mans draugs Sapatēr, ar vislielāko rūpību šo ģīmetni tev gleznoja Goija,» Bet Mārtiņš, ieraudzījis uz audekla savu pilnīgo, viltīgo, labsirdīgo seju ar lielo degunu, ieraudzījis signatūras vārdus, izjuta, ka vēl aizvien nav pietiekami daudz darījis sava Fransisko labā.

Pēc dažām dienām, kamēr Martīns Saragosā kārtoja darīšanas, Goija devās pastaigāties, lai izmēģinātu, kā klājas kurlam vīram, kas viens pats klaiņo pa pilsētas ielām. Tai pašā vienkāršajā mētelī un apaļajā cepurē, kā bija apmeklējis brīnumā rstu, viņš aizlavījās uz Saragosu. Izvairīdamies no galvenās ielas — *Corso,* viņš klejoja pa pilsētu, kas viņam bija pazīstama no bērnu dienām.

Viņš atslējās pret vecā tilta margām un lūkojās uz Sa-ragosti, un slavenā pilsēta un tās lielā upe — Ebro šķita kļuvušas mazākas, pelēkākas. Krāšņa, rosīga šī pilsēta bija palikusi viņa prātā un sirdi, tagad tā likās nopietna un bāla.

Jā, stingra, bēdīga un nomācoša bija viņa pilsēta, un vai toreiz tas nebūs bijis tikai paša prieks, ko viņš, jaunais Fransisko, bija piedēvējis savai Saragosai?

Tur bija baznīcas, pilis, un viņa sirds palika nejūtīga, tās skatot, tāpat kā viņa ausis. Viņš pagāja garām mājai, kurā bija pavadījis ilgus gadus, mācīdamies pie gleznotāja Luhana — dievbijīgā, godīgā, darbīgā cilvēka. Daudz gadu viņš bija veltīgi izšķiedis pie tā, bet viņš nesajuta ne dusmu, ne nicināšanas. Un viņš pagāja garām Alha-ferijai, kur inkvizīcija bija noturējusi savas noslēpumainās, baigās sēdes, un nejuta šausmas. Un viņš pagāja garām Sobradjelas pilij un Eskulapa klosterim, šo namu sienas viņš bija greznojis freskām. Cik bezgala daudz cerību, uzvaru un neveiksmju saistījās ar šiem darbiem! Viņam nebija vēlēšanās tās apskatīt, viņš juta vilšanos, skatot tās jau domās.

Un te bija sensenās svētās baznīcas. Tur — Kristus statuja, kura reiz bija atvērusi muti un sarunājusies ar kanoniķi Funesu. Un šeit svētā Migela kapela, vieta, kur nocirstā galva pieripojusi pie arhibīskapa Lope de Lunas, lai Inm pestītāja uzdevumā izsūdzētu grēkus un saņemtu grēku atlaidi. Galva negribēja, lai to aprok pirms tam. Ne vienu reizi vien zēna gados šī galva viņam bija rādījusies šausmīgos sapņos, taču tagad svētā un drūmā vieta kurlajā, vecīgajā vīrā neizraisīja vairs ne šausmas, nedz smaidu.

Un šeit bija svētās jaunavas del Pilāras katedrāle, vieta, ar kuru saistījās viņa vislielākās cerības, pirmie vislielākie panākumi un visdziļākais, svelošākais kauns, viņa «sarna»; to viņam sagādāja svainis Baijēu. Te jau ir šī mazā lukta, te jau ir viņa freskas. «Seņjor Goija,

pasuti-jumu izpildīsiet jūs,» bija paziņojis domkungs dons Mateo toreiz, kad Goijam bija divdesmit pieci gadi; tas notika 19. decembrī, tas bija vislielākais nolikums viņa dzīve, nekad vēlāk viņš vairs nebija juties tik laimīgs, pat skaistākajos mirkļos ar Kaijetānu ne, un arī tad ne, kad karaliene «Karlosa ģimeni» atzina par meistardarbu. Protams, viņš jau toreiz bija zinājis, ka katedrāles kapituls pasūtījumu nodevis viņam tāpēc, ka Antonio Velaskess bija par dārgu, bez tam pasūtījums tika nodots ar tik pazemojošiem noteikumiem — darbs bija jāveic īsā termiņā un skices jādod pārbaudīt «lietpratējiem». Taču tam visam viņš nebija pievērsis uzmanību, jo piecdesmit tūkstoši reālu likās summa, par kuru varētu nopirkt Aragonas karaļvalsti un abas Indijas piedevām, un viņš bija pārliecināts, ka mazās luktas griestu gleznojums būs visa gadsimta lepnums. Un te nu tas bija, viņa griestu gleznojums, un tas nebija nekas vairāk kā bezvērtīgs kleķējums; brāķdaris Karnisēro to nebūtu veicis sliktāk. Tas attēlojot trīsvienību, šis muļķīgais, neskaidrais, neizteiksmīgais trīsstūris ar ebreju burtiem! Un kas tie bija par lempīgiem eņģeļiem] Un kas par pūkainiem mākonīšiem! Un vispār cik tas bija muļķīgs, bērnišķīgs smērējums!

Viņš pārgāja ielas otrā pusē, devās uz seņjoras del Pilāras kapelu, uz savu kauna vietu. Te nu bija mazie kupoli, ko viņš apgleznojis, tur viņa «Tikumi»; ticība, darbs, drosme un pacietība; lūk, viņa māksla, ko Baijēu un katedrāles kapitula vikārs Hilberto Aluē bija atzinuši par zieķējumu. Labi jau tie nebija, šie «Tikumi», tur šiem kungiem taisnība, bet tam, ko bija gribējis un pats gleznojis viņa svaiņa kungs, arī tam nebija nekādas mūžīgās vērtības. Un, ja viņa triumfs izgaisa, paraugoties uz saviem gleznojumiem luktā, tad viņa «sarna» lūgšanas namā dega tāpat kā toreiz.

«Carajo!» viņš domās nošķendējās un izbijās, ka šāds lamu vārds viņam ienācis prātā šajā svētajā vietā. Šeit taču bija *El Pilar,* kolonna, kas devusi vārdu katedrālei, kolonna, uz kuras svētā jaunava parādījusies apustulim, Spānijas sargātājam Santjāgo, un pavēlējusi uzcelt svētnīcu šeit, Ebro krastā. Te bija šķirsts ar svēto kolonnu un šajā šķirstā sprauga, pa kuru ticīgie varēja kolonnu skūpstīt.

Goija to neskūpstīja. Ne tāpēc, ka viņā būtu pamodušās dumpinieciskas jūtas, ne tāpēc, ka viņš nebūtu gribējis locīt ceļus visusvētās priekšā, viņš tikai neizjuta vēlēšanos lūgt svētās jaunavas palīdzību. Cik bieži viņš to bija lūdzis, kad nelaime bija uzbrukusi, cik daudz šaubu un iekšējās cīņas viņš bija izcīnījis, pirms svētās jaunavas del Pilāras vietā izvēlējās svēto jaunavu de Atoču. Un tagad viņš stāvēja neticīgs šī visu svētumu svētuma priekšā, kas viņam jaunībā bija aizpildījis dzīvi. Bija atņemta daļiņa no viņa dzīves, un viņš to pat nenožēloja.

Viņš izgāja no katedrāles un devās atpakaļ uz pilsētu. «Pērnā gada putnēnu ligzdā vairs nav,» Fransisko nodomāja. Laikam jau arī

pagājušajā gadā tur neviena nebūs bijis. Saragosas tēls, ko viņš bija nesis savā dvēselē, šīs priecīgās, rosīgās pilsētas tēls bija viņa jaunības gadi, bet ne Saragosas pilsēta. Droši vien jau toreiz Saragosa bija vienmuļa un putekļaina, tāda pati, kādu viņš to redzēja tagad, kad vairs nedzirdēja. Sī noklususī Saragosa bija īstā Saragosa.

Viņš atgriezās mājā un sēdēja viens savā tukšajā istabā starp baltajām sienām, ap viņu bija tuksnesis, un viņā pašā bija tuksnesis.

Bet tad, gaišā dienas laikā, Goijam atkal uzmācās izmisuma pilnie rēgi. Tie tupēja viņam visapkārt, lidinājās pa istabu kā spoki — ar kaķa galvām, pūces acīm, sikspārņu spārniem.

Briesmīgā sasprindzinājumā viņš saņēma visus spēkus, ķērās pie zīmuļa. Uzmeta tos, šos ļaunos garus, uz papīra. Te nu viņi bija. Un kad viņš tos redzēja uz papīra, tad nomierinājās.

Sai dienā, nākošajā un aiznākošajā, otro, trešo reizi un aizvien biežāk, viņš atbrīvojās no rēgiem, uzskicēdams tos uz papīra. Tā viņš tos savaldīja, tā viņš tika vaļā no

39C

lini). Kad tie ložņāja un lidoja uz papīra, tad vairs nebija bīstami.

Gandrīz veselu nedēju — Sapatērs viņu netraucēja —<

I ransisko zīmēdams pavadīja laiku vienatnē ar saviem ■pūķiem tukšajā istabā. Viņš neaizvēra acis, ieraugot šos dēmonus, ncsaguma pār galdu, lai paslēptu no tiem galvu. Viņš raudzījās tiem sejās, savaldīja tos, līdz tie viņam parādījās pilnīgi, tad lika tiem palikt uz papīra, turpat viņš pameta arī bailes un neprātu.

Goija paraudzījās uz savu attēlu spogulī — vaigi Iekrituši, mati sajukuši, bārda izspūrusi, — tāds viņš izskatījās. Protams, seja kļuvusi jau apaļāka, krunkas nebija vairs tik dziļas, tas nebija vairs galēja izmisuma pārņemtais vīrs, kas viņam Sanlūkarā bija raudzījies pretim no spoguļa toreiz, kad visa dzīve šķita sabrukusi. Tomēr viņam vēl aizvien bija viegli atsaukt atmiņā savu toreizējo seju, un šo seju, kāda tā bija visdziļākā posta brīdī, viņš tagad zīmēja.

Arī Kaijetānas sejas attēlu viņš atsauca atmiņā vairākkārt. Protams, tā glezna, ko Kaijetāna bija sabojājusi, glezna par svēto debesbraukšanu zudusi uz visiem laikiem, un viņš nedomāja gleznot to otro reizi. Toties viņš uzzīmēja Kaijetānas braucienu uz «Raganu sabatu», un zīmējums izdevās vēl asāks un skaidrāks. Viņš zīmēja vēl daudzas citas mūžīgi mainīgās Kaijetānas sejas un tēlus. Tur viņa bija skaista meitene, kas sapņaini klausās savedējas vārdos. Tur viņa bija — nepieejama, vilinoša, daudzu pielūdzēju ielenkta. Lūk, atkal, dēmonu vajāta, viņa bēg no tiem un skatās atpakaļ uz tiem. Un, beidzot, viņš uzzīmēja pašu raganu sabatu — *«Aquellare»* — milzu kņadu, mežonīgas orģijas. Pacēlies uz pakaļkājām, tur sēdēja pats sātans, varens āzis ar milzīgiem, lapām izrotātiem ragiem un apaļām, lielām, kustīgām, kvēlojošām acīm. Tam apkārt dejoja viņa pielūdzējas

raganas, upurēdamas nodīrātus zīdaiņus, miroņu galvaskausus, bet āzis pats, pacēlis priekškājas, svētīja savu draudzi, šo raganu baru. Un viņu skaistā barvede bija Kaijetāna.

Goija katru dienu zīmē.
Uzskicē, kas ienāk prātā,
Visiem saviem sapņiem ļaujot
Pilnu vaļu. Fantāzijā
Ļauj viņš izlidot šiem spokiem,
Dēmoniem ar žurku astēm,
Suņu galvām, varžu purniem,
Kaijctāna viņu vidū.
Zīmē ātri nikni dedzīgs,
Neatlaidīgs, jūtot mokas,
Baudu — zīmēt viņu tādu.
Tā ir labāk, gandrīz jautrāk,
Un tik neciešami nedzeļ Neprāts šis kā domas, kuras Krūtis pušu plēš un galvu,
Kad viņš sēž un drūmi prāto,
Galā netiekot ar sapņiem.
Nē, ja vien viņš tikai zīmē,
Drīkst viņš dīvains būt, jo tas ir Gaišredzības lielais neprāts.
Un ar prieku viņš to bauda,
Un viņš zīmē.

6

Martīns Goijam neko nejautāja, un tas viņam bija pa prātam. Tas viņam arī nebija pa prātam. Viss, ko viņš šajās pēdējās dienās bija zīmējis, noderēja par līdzekli, lai atvieglotu sirdi, tas bija viņa iekšējo pārdzīvojumu izteiksmes veids, taču viņš juta vajadzību runāt, skaidri runāt par to, kas viņu nomāc, par to, ko viņam atklājis doktors Perāls, runāt par savām bailēm no ārprāta. Viens pats viņš to nevarēja vairs ilgāk izturēt, viņam bija vajadzīgs viņa šausmīgā noslēpuma līdzzinātājs.

Viņš parādīja Martīnam zīmējumus. Ne visus, tikai tos, kur bija attēlota daudzveidīgā Kaijetāna — melīgā, pievilcīgā, velnišķīgā. Martīns bija satriekts. Aiz uztraukuma viņš sāka stipri un ilgi klepot. Viņš apskatīja atsevišķas lapas, nolika tās pie malas, paņēma atkal un apskatīja no jauna. Norūpējies viņš neatlaidīgi centās izdibināt, ko draugs gribējis viņam pasacīt.

— Ar vārdiem to nevar izteikt, tāpēc es izsaku, lūk, tā, — Fransisko paskaidroja.

— Man šķiet, ka es saprotu, — Martīns atbildēja bikli, mazliet nedroši.

■— Tu tikai nebaidies, — Fransisko viņu uzmundrināja, «— tad sapratīsi visu. *Idioma universal,* — viņš nepacietīgi piebilda, — katram tā jāsaprot.

— Es jau sapratu, — Martīns viņu nomierināja, — es | au redzu, kā viss noticis.

— Neko tu neredzi! — Goija ļauni atteica. — Neviens nevar iedomāties, kāda viņa melkule. — Un viņš pastāstīja par Kaijetānas nepastāvību un par to, cik viņa neiz-: akāmi samaitāta, un viņš neslēpa arī abu lielo ķildu un lo, kā viņa sabojājusi gleznu. Dīvainā kārtā runājot viņš nemaz nejuta šo lielo nicināšanu, ar ko lepojās; drīzāk i;an viņa dvēselē silti un skaidri atbalsojās Kaijetānas pēdējie vārdi, stipras, godīgas mīlas vārdi. Bet viņš negribēja par to domāt, viņš aizliedza sev par to domāt, zīmējumi no jauna iededzināja viņā dusmas, un viņš lielījās Martīnam, ka tagad uz visiem laikiem esot izdzēsis Kaijetānu no savas dzīves un tas esot tik labi.

Un tad viņš ņēmās draugam atklāt drausmīgo noslēpumu. Parādīja viņam citus zīmējumus, baismīgās sejas un ķēmus, un atkal jautāja:

— Vai tu to saproti?

Apmulsis Martīns skatījās. — Es baidos to saprast, — viņš teica.

— Tev jāsaprot, — Goija uzplijās un parādīja arī pats savu ģīmetni, kurā viņš sevi bija uzzīmējis noaugušu ar bārdu, ar tādām

acīm, kas pauda vai visas pasaules izmisumu. Un, kamēr Martīns apmulsis un izbijies raudzījās no zīmētā Goijas uz dzīvo un atkal uz zīmēto, Fransisko teica:

— Es mēģināšu tev paskaidrot. — Un viņš runāja tik klusi, ka Martīns tikko varēja sadzirdēt. — Tas ir kaut kas ļoti svarīgs, ļoti slepens un ļoti slikts, un, iekams tu atbildi, pārdomā savu atbildi labi un ilgi, un nekādā ziņā neraksti to uz papīra. — Un viņš pastāstīja Martīnam, ko doktors Perāls viņam atklājis par viņa kurlumu, kas bija cieši saistīts ar ārprātu. Doktoram Perālam, protams, esot taisnība, viņš pabeidza, jo daļēji ārprātīgs viņš esot jau sen un briesmoņus, kurus uzzīmējis, tiešām esot redzējis ar savām ārprātīgajām acīm, un trakais Fransisko, ko viņš zīmējis, esot īstais Fransisko.

Martīns centās noslēpt apjukumu. Bet Goija teica:

— Tā, un tagad pārdomā! Un tad runā lēnām un esi, lūdzu, pacietīgs! Tad es tev jau no lūpām varēšu nolasīt, kas tev man sakāms. — Taču pazemība, ar kādu viņš teica šos vārdus, sažņaudza Martīna sirdi.

Martīns atbildēja pēc laba laika — apdomīgi un ļoti skaidri. Cilvēks, kas savu ārprātu tik labi apzinoties, viņš teica, esot prātīgāks nekā ļaužu lielais vairums, un kas savu ārprātu tik skaidri varot uzzīmēt, tas pats sev esot vislabākais ārsts. Viņš izvēlējās vārdus piesardzīgi, tie bija vienkārši, bet labi pārdomāti, un Fransisko tie skanēja kā mierinājums.

Līdz šim Fransisko savu māti nebija apmeklējis. Protams, viņam gribējās ar māti parunāties; viņa droši vien arī bija dzirdējusi par dēla uzturēšanos Saragosā un jutās apvainota, ka dēls viņu neapciemo. Bet viņam trūka spēka māti apmeklēt; viņš kaunējās par savu tagadējo stāvokli. Tagad, pēc izrunāšanās ar Martinu, viņš bija ar mieru to darīt.

Vispirms gan viņš iegādājās pieklājīgākas drēbes. Tad aizgāja pie friziera. Ļoti kundziski viņš pavēlēja nodzīt bārdu un uz friziera laipno tērgāšanu atbildēja ar nelaipnām, grūti saprotamām atbildēm. Tikai pamazām frizieris noprata, ka šis klients ir kurls. Starp citu, Fransisko sejas āda bija kļuvusi ļoti jutīga, bārdas skūšana sagādāja sāpes.

Kad izspūrusī bārda bija pazudusi un mati kārtīgi sasukāti, atklājās seja, kas pārsteidza frizieri. Izbrīnījies, mazliet bikls viņš noraudzījās uz kungu, kas bija ienācis veikalā tik mežonīgā, nekoptā izskatā un tagad to atstāja tik dižciltīgs un augstprātīgs.

Fransisko aizgāja pie mātes, iepriekš nepieteicies. Ne pārāk priecīgs, tomēr gaidu pilns viņš gāja pa ielām. Seja viņam likās neparasti kaila un vēsa, turklāt tā kvēloja. Lēnām, pa apkārtceļiem viņš gāja uz mazo mājiņu, kur dzīvoja māte, apstājās mājas priekšā, pagājās vēlreiz pa ielu turp un atpakaļ, pēc tam uzkāpa otrajā stāvā un pakustināja klabekli. Durvis atvērās, kurlais Fransisko stāvēja mātes

acu priekšā.

— Nāc iekšā, — doņja Engrasja teica. — Apsēdies, — viņa sacīja uzsvērti skaidri, — un izdzer glāzi rosoli! — Rosoli liķieri viņš dabūja bērnībā vienmēr, kad bija slims vai kad ar viņu bija notikusi kāda cita liksta. — Es jaņ visu zinu, — viņa teica, turpinādama runāt ļoti skaidri, un atnesa pudeli rosoli. — Tu nu gan varēji atnākt jau agrāk, — viņa pukojās.

Viņa nolika uz galda pudeli, glāzi un nedaudz cepumu un apsēdās iepretim. Viņš paoda stipri un saldi smaržo-

Jošo liķieri, paslavēja un ielēja sev un mātei. Nobaudīja malciņu, nolaizīja lūpas, iemērca liķieri cepuma gabaliņu un iebāza mutē. Tad uzmanīgi paskatījās mātei sejā.

— Tu esi tik ietiepīgs un pārgalvīgs, — viņš nolasīja tai no lūpām. — Tu pats gluži labi zināji, ka tā vienmēr nevarēs turpināties, un es jau arī tev teicu, ka reiz nāks sods. «Viskurlākais ir tas, kas negrib dzirdēt,» — viņa pateica vecu parunu, — un tu nekad neesi gribējis dzirdēt. Dievs savā žēlsirdībā sūtījis tev mīkstu sodu. Iedomājies tikai, ja viņš tevi būtu padarījis nabagu, nevis tikai kurlu!

Fransisko labi saprata mātes domas. Doņjai Engrasjai bija taisnība; jau no paša sākuma viņa bija brīdinājusi un viņa karjerai un slavas spožumam pievērsusi aizskaroši maz uzmanības. Viņa bija idalgo meita, viņai bija tiesības saukties par «doņju», taču laulībā ar Fransisko tēvu viņa dzīvoja zemnieciski skopu dzīvi, sīki visu aprēķinādama, vienkārši ģērbdamās un piemērodamās savai trūcīgajai eksistencei. Pēc tēva nāves Fransisko bija paņēmis māti pie sevis uz Madridi, taču viņa nebija tur ilgi izturējusi, pieprasījusi, lai viņu ved atpakaļ uz Saragosu. Viņa vienmēr bija šaubījusies par dēla laimi un neslēpa, ka netic tās mūžīgumam. Un te nu viņš sēdēja pie viņas — kurls, kropls un ļāva viņai sevi bārt un mierināt ar rosoli.

Goija pamāja ar lielo, apaļo galvu un, lai sagādātu viņai prieku, mazliet pārspīlēja savu nelaimi. Arī darbā, viņš teica, tagad viņam būšot vairāk grūtību. Dižciltīgās dāmas un kungi esot nepacietīgi, un, ja viņš nevarēšot saprast, ko viņi pļāpā, tad saņemšot mazāk pasūtījumu.

— Vai arī man tu gribi sūtīt mazāk par trīssimt reāliem? — doņja Engrasja tūdaļ nikni iejautājās.

— Tos tu saņemsi, — Fransisko atbildēja, — un kaut arī man ar paralizētu roku vajadzētu grābt ogles.

— Vēl aizvien tā pati vecā lielība, — māte norūca. — Tev vēl daudz būs jāmācās, Pako! Tagad, kad tu nevari dzirdēt, tu daudz ko pieredzēsi. Vienmēr tu man lielījies ar saviem lieliskajiem draugiem. Katra pretimnācēja draudzībai tūdaļ noticēji. Ar tādu, kas nevar dzirdēt, neviens labprāt nesatiekas. Tagad tu pārliecināsies, kas ir tavi īstie draugi.

Bet viņas bargajos vārdos Fransisko juta, cik lepna tā bija uz viņu, cik ļoti cerēja, ka arī nelaimē viņš paliks sev uzticīgs, un saprata, ka māte negrib aizvainot viņu ar līdzcietību.

Kad Fransisko atvadījās, māte uzaicināja viņu nākt pusdienās, kad vien viņam būtu patika. Viņš ieradās vairākas reizes nedēļā. Māte labi atcerējās, ko viņš bērnībā labprāt bija ēdis, viņa cienāja dēlu ar vienkāršu, stipri vircotu ēdienu, ar lielu ķiploku, sīpolu un eļļas piedevu, dažkārt tā gatavoja ari stipru pučero, īpašu *olla podrida.* Abi ēda klusēdami, daudz un ar baudu. Reiz Fransisko jautāja mātei, vai tā nevēloties, lai viņš glezno tās ģīmetni.

— Pirms tu atkal sāc ar pasūtītājiem, kas maksā, — viņa atbildēja, — tu vēlētos pamēģināt ar paklausīgāku modeli. — Bet viņa jutās glaimota.

Viņš ierosināja gleznot māti tādu, kāda viņa bija, — ikdienas tērpā. Viņa tomēr labāk gribēja, lai viņu glezno svētku drēbēs; viņam vajadzēja nopirkt mātei arī mantiju un jaunu mežģīņu aubīti, kas noslēptu matu trūkumu.

Tie bija klusi seansi. Viņa sēdēja mierīgi, zem augstās pieres raudzījās vecas, iegrimušas acis, platā mute zem izteiksmīgā deguna cieši sakniebta. Vienā rokā viņa turēja aizvērtu vēdekli, otrā — rožukroni. Seansi abiem sagādāja prieku, abi bija pacietīgi. Beidzot no audekla raudzījās veca, dzīvē daudz pieredzējusi sieviete, kas jau no dabas bija gudra un ko liktenis bija padarījis vēl gudrāku, sieviete, kas mācījusies samierināties ar mazumu, bet kas gatava izbaudīt tos dzīves gadus, kuri vēl atlikuši. Ar sevišķu mīlestību Fransisko bija uzgleznojis abas vecās, kaulainās, stiprās rokas. Doņja Engrasja ar savu ģīmetni bija apmierināta. Viņa priecājās, ka dēls nebija baidījies patērēt tik daudz audekla un tik daudz pūļu, gleznojot vecu sievieti, kas par ģīmetni neko nemaksā.

Pēc tam Goija apciemoja ari savu brāli Tomasu, apzcl-tītāju meistaru. Tas bija apvainojies, ka Fransisko to apmeklē tikai tagad. Sarunas laikā brālis jautāja, vai Fransisko nedomājot, ka nu, kad pret viņu vērsts dieva pirksts, viņam vajadzētu vairāk rūpēties par savu ģimeni, un lika pie sirds gādāt par to, lai viņš, brālis, varētu pārcelties uz Madridi. Fransisko atbildēja, — jā, rīt viņš ar Martinu iešot uz medībām.

Fransisko svainis, priesteris Manuels Baijēu, bija izteicies, — ja Goija tik ilgi vilcinoties un nemeklējot garīgo mierinājumu pie sava svaiņa, tad tā gan esot pazīme, ka debesu brīdinājumu viņš vēl neesot pietiekoši izpratis. Ieradies pie priestera, Goija tūdaļ pamanīja, ka nelaiķa !■ ;ilina gleznotāja Baijēu ģīmetne, ko bija gleznojis viņš, (ioija, un ko Hosefa atsūtījusi uz Saragosu, karājās vāji izgaismotā kaktā. Goija svainim noprasīja, kā viņam patīkot ģīmetne. Svainis atbildēja, ka tā liecinot gan par gleznotāja talantu, taču arī par tā

nocietināto sirdi; viņš patiesi nožēloja Fransisko nelaimi, tomēr nožēlā varēja jaust niecīgu, tikko jaušamu ļauna prieka pieskaņu par to, Ka bezdievīgā mākslinieka augstprātībai beidzot reiz darīts gals.

Saragosas dižciltīgās ģimenes — Salvadoresi, Grasas, Asnāresi — dedzīgi sacentās par Fransisko draudzību. Taču viņš ar dažādu laipnu ieganstu palīdzību noraidīja viņu ielūgumus. Kad Goija otrreiz bija ignorējis grāfa Fuendetodosa ielūgumu, tad ar Martina starpniecību viņš apjautājās, vai drīkstot ierasties ciemos pats — saruna nebūšot apgrūtinoša, jo viņš esot iemācījies zīmju valodas pamatelementus. Neatlaidīgais, gandrīz pazemīgais lūgums aizkustināja Goiju; viņš atcerējās bailes un godbijību, kādas visai viņa ģimenei bija iedvesis grāfs, kas valdīja viņa dzimtajā ciemā Fuendetodosā.

Pat katedrāles del Pilāras kapitula priekšnieks apmeklēja Goiju. Tas bija vēl tas pats dons Hilberto Aluē, kas toreiz ķildas laikā ar Baijēu ar tādu ļaunu augstprātību bija nostājies pret Fransisko. Nevarēja būt skaidrāka Goī-jas slavas pierādījuma kā šī cienījamā un jau tik vecā garīdznieka apmeklējums. Dons Hilberto bija ļoti laipns, ar sīkiem, glītiem burtiņiem viņš rakstīja Fransisko, cik dziļi arhibīskaps nožēlojot nelaimi, kas piemeklējusi pirmā gleznotāja kungu, lielāko mākslinieku, kāds jebkad dzimis Saragosā. Bet Goijas sirds bija ļauna prieka pilna, ka nu vairs nelaiķis Baijēu nav Aragonas lielākais mākslinieks.

Pēc tam Hilberto teica un uzrakstīja, ka arhibīskapam sevišķu prieku sagādātu, ja dons Fransisko uzņemtos katedrāles izgreznošanai pagatavot dažus neliela apmēra darbus, kas neprasītu daudz laika. Un galanti un jūsmīgi garīdznieks tūliņ piebilda, ka doma kapitulē piedāvājot divdesmit piecus tūkstošus reālu lielu honorāru.

Vienu mirkli Goija domāja, ka viņš pārskatījies vai garīdznieks rakstot kļūdījies. Tieši divdesmit piecus tūkstošus reālu toreiz bija prasījis slavenais meistars Antonio Vclaskess par darbu, kas ilgtu vairākus mēnešus, tāpēc doma kapitulē nebija viņam devis pasūtījumu. Tagad

viņam, Goijam, piedāvāja tādu pašu summu par darbu,kas prasītu divas nedēļas laika. «Nekļūsti iedomīga, mana sirds,» viņš sev pavēlēja un nolēma strādāt pazemīgi un ar mīlestību un netaupīt laiku.

Taču tikko viņš šo svēto Darbu sāka, pienāca no Madrides drīz ziņa. Vārdos Atturīgos Migels viņam Pavēstīja, ka Fransisko Dēls Marjāno miris, tādēļ Frančo būtu jāatgriežas Madridē pie Hosefas.

Un

Goija brauca. Tikai šoreiz Ņēma ātro kurjeru un Traucās žigli. Arī Martīns Devās viņam līdzi, viņu Aprūpēdams.

7

Goija skatījās uz Ilosefu, redzēja, ka kustas viņas lūpas, bet nesaprata vārdus. Viņa pūlējās slēpt bailes, kas sa- ļ grāba viņu,

ieraugot Frančo tik ļoti pārvērtušos.

Mazais Marjāno bija apglabāts jau pirms dažam dienām. Laulātie draugi teica viens otram neveiklus mierinājuma vārdus. Viņiem nebija vajadzības runāt. Viņi sēdēja kopā ilgi, klusēdami, un viņu klusēšana izteica daudz vairāk, nekā viņi būtu varējuši pateikt viens otram ar vārdiem.

Ar pūlēm viņš saņēmās un, mazliet sasprindzināti smaidīdams, pasniedza viņai savu piezīmju grāmatiņu, ko tagad pastāvīgi nēsāja līdz, lai katrs varētu uzrakstīt, ko grib sacīt.

— Ja tu gribi man vēl kaut ko teikt, — viņš paskaidroja, — tad uzraksti to. Es slikti saprotu, man vajag visu uzminēt. Es tiešām esmu pilnīgi kurls.

Viņa tikai pamāja ar galvu. Viņa negribēja neko taujāt par to, kas noticis šai starplaikā.

Jioscfa bija vēl atturīgāka nekā agrāk, tā pilnīgi noslēdzās sevī. Un tomēr viņš saprata sievu dziļāk un skaidrāk.

Ilosefu viņš bija vienmēr uzskatījis par kaut ko ikdienišķu, pašu par sevi saprotamu, par ko nav daudz jāprāto un jālauza galva. Goija nebija daudz domājis par to, kā tā varētu uztvert to viņa dzīves daļu, ko viņš dzīvoja šķirti no tās. Vīrietis ar viņa sabiedrisko stāvokli varēja atļauties sievietes, kādas vien tam iepatikās: tā bija pieņemts. Ilosefa bija viņam tad, kad tā bija vajadzīga; tā viņš to bija iedomājies, tā viņš to bija vēlējies, un tā ari bija. Savukārt viņš nebija tai ņēmis ļaunā, ka tā savu brāli bija atzinusi par lielāku gleznotāju, ka tā neko nesaprata no viņa darba, ka lā klusībā lepojas ar savu ģimeni, kas bija daudz cienījamāka nekā viņa ģimene. Tas bija ildzis desmitiem gadu, tad tā sāka saprast, kas viņš ir par mākslinieku un kā viņu novērtē visa pasaule. Bet Hoscfa bija viņu iemīlējusi, nemaz vēl pati to neapjauzdama, no pirmā acumirkļa; jo citādi tā, Baijēu ģimenes atvase, nebūtu apprecējusies ar kaut kādu Goiju. Viņš bija apprecējis Hosefu pa daļai tāpēc, ka to mīlēja, pa daļai un galvenokārt laikam tāpēc, ka tā bija cēlusies no Baijēu ģimenes. Viņa, protams, par to bija sen skaidrībā. Un joprojām viņu mīlēja un pacieta. Jau sen viņš bija nojautis, ka Hosefa daudz pārcietusi, un bieži viņam kļuva sievas žēl. Viņā pamodās maigas jūtas, un viņš bija apmierināts, ka tagad tai radies iemesls žēlot viņu.

Bet galīgi Goijas sirds atmaiga, ieraugot dēlu Havjēru. Tas vairs nebija zēns, tas jau bija jauneklis, kuram reti kāda sieviete varēja paiet garām vienaldzīgi. Havjērs stāstīja, ka šajos pēdējos mēnešos esot daudz pārdomājis un nolēmis kļūt par mākslinieku, un viņš cerot, ka tēvs viņu pieņemšot par savu skolnieku. Maiga lepnuma pilns Goija skatījās uz savu mīļo Havjēru. Tagad pēc Marjāno nāves šis dēls viņam bija vislielākais mierinājums. Goija nevēlējās, lai jaunekļa dzīves ceļš būtu tikpat ērkšķains kā viņam pašam. Jauneklis bija dzimis idalgo,

dons *Javier de Goya y Bayeu.* Pēc Aragonas likumiem, idalgo bija tiesības saņemt pabalstu no sava tēva, lai tam nebūtu jāapkauno sevi ar darbu. Patlaban gan viņš dzīvoja Kastīlijā, taču Aragonas likums bija labs. Fransisko to labprāt izpildīs. Viņš sūtīs dēlu uz ārzemēm, uz Itāliju, uz Franciju. Viņš pats Itālijā daudz bija guvis savai mākslai, bet viņam bija grūti jānopūlas, lai ar attapību katrai maltītei sagādātu rīsus, maizi un sieru. Havjēram jāsagādā apstākļi, lai viņš var viegli dzīvot un mācīties.

Agustīna īdzīgā seja, atkal ieraugot Fransīsko, sāka raustīties un drebēt. Goija negribēja dzirdēt nevienu līdzcietīgu vārdu, viņš skarbi teica:

— Nu, vai tev neveicās, kamēr biju prom? Vai daudz putras esi ievārījis? — Un viņš tam pavēlēja kopā ar Sapatēru pārbaudīt grāmatas.

Taču vēlāk viņš teica Agustīnam, ka gribot redzēt, ko tas pa šo laiku padarījis, un Agustīns parādīja viņam savus asējuamis, kas bija izstrādāti pēc jaunās Žana Batista Leprēna metodes. Agustīns Estēve šo metodi bija uzlabojis. Goija brīnījās, ko tik visu ar to nevarēja dabūt gatavu.

— *Hombrei* — viņš vairākas reizes pateica, un ar uzslavām taupīgais vīrs šoreiz veltīja atzinīgus vārdus savam draugam un palīgam.

— So paņēmienu tagad vajadzētu saukt par Estēves metodi, — viņš paziņoja. Vecās, ciešās saites starp abiem atkal bija atjaunotas.

Un tad Fransisko parādīja zīmējumus, ko pats bija pagatavojis Saragosā. Agustīns bija saviļņots. Viņš kustināja lūpas, Goija nesaprata, vai viņš kaut ko saka; Agus-tinam bija komisks paradums čāpstināt ar lūpām un rīt siekalas, ja viņu kas uztrauca. Viņš skatījās un skatījās un nevarēja vien noskatīties. Beidzot ar laipnu žestu Goija atņēma viņam zīmējumus.

— Nu saki taču kaut ko, — viņš aicināja Agustīnu.

Bet Agustīns teica: — Tā ir tava īstā māksla. — Un

ar saviem lielajiem, neveiklajiem, rūpīgi veidotajiem burtiem uzrakstīja šo atzinumu. Iepriecinātais Goija jokodamies jautāja:

— Mana glezniecība tātad neder nekam?

Nākošajā dienā Fransisko pieteicās galmā, kaut gan ar nepatiku un bažām. Tur pret viņu tomēr izturējās ar sevišķu uzmanību; pat augstprātīgais marķīzs de Arisa centās parādīt savu līdzjūtību.

Dons Karloss mēģināja ar skaļu jautrību izkliedēt apmulsumu, ko radīja Goijas kurlums. Viņš piegāja savam pirmajam gleznotājam pavisam tuvu klāt un briesmīgi stipri kliedza:

— Ar ausīm taču neglezno, bet gan ar acīm!

Goija mazliet satrūkās, jo nesaprata, ko viņam saka; viņš dziļi paklanījās un godbijīgi sniedza karalim piezīmju burtnīciņu un zīmuli.

Karalis kļuva priecīgs, aptverdams, ka ir līdzeklis, kā saprasties ar savu pirmo gleznotāju. Un tad viņš uzrakstīja mierinošo teikumu, kuru bija izkliedzis: «Ar ausīm taču neglezno,» viņš rakstīja, «bet gan ar acīm un rokām,» un, tā kā viņš bija sācis rakstīt, tad paraduma pēc arī parakstījās *«Yo el Rey»,* neaizmirsdams pievilkt savu parasto ķeburu. Goīja izlasīja un godbijīgi palocījās.

— Ko jūs sakāt, mans mīļais? — karalis jautāja.

Neparasti skaļi Goīja atbildēja: — Neko, majestāte.

Karalis turpināja sarunu savā parastajā laipnajā tonī.

— Cik manas ģīmetnes īstenībā jūs esat uzgleznojis? — viņš jautāja.

Goija noteikti pasacīt nezināja, bet atzīties nezināšanā būtu bijis nepieklājīgi. Viņš atbildēja: — Sešdesmit deviņas.

«Redz ko,» karalis uzrakstīja un svinīgi piebilda: — Lai svētā jaunava dod man un jums tik ilgus gadus, kamēr šis skaits sasniedz simtu.

Pr'mctpe de la Paz ielūdza Govju pie sevis. Manuels sasprindzis gaidīja šo satikšanos. Vēl spēcīgāk nekā agrāk viņš izjuta noslēpumainas saites ar gleznotāju. Viņi abi laikam bija dzimuši zem vienas laimes zvaigznes, pēc pasakainas karjeras liktenis viņus vienā laikā smagi piemeklējis. Sts Fransisko bija veicinājis Manuela pazīšanos ar Pepu; sakari ar šo sievieti spēlēja lielu lomu viņa dzīvē, un viņš, Manuels, savukārt vareni bija sekmējis Goijas izaugsmi. Viņi bija draugi, viņi saprata viens otru, viņi abi varēja atklāti runāt.

Kad Manuels ieraudzīja novecojušo Goiju, viņu pārņēma neviltota līdzjūtība. Tomēr viņš izlikās jautrs, tāpat kā viņās labajās dienās. Atkal un atkal Manuels apgalvoja, ka Fransisko un viņš saderat kopā. Vai viņš gan neesot pareģojis, ka abi sasniegšot visaugstākās virsotnes katrs savā nozarē? Un tagad Fransisko ir pirmais gleznotājs un viņš pats — Kastīlijas infants.

— Tiesa gan, patlaban virs galvas mazliet savilkušies mākoņi, — viņš atzinās, — bet es tev saku, Frančo, — un ar rokas vēzienu viņš it kā aizslaucīja šos mākoņus, — šīs nesaskaņas izzudīs, un mūsu zvaigznes mirdzēs vēl spožāk. Tas, kurš līdzīgi mums varu un cieņu ieguvis ar cīņu, •— viņš turpināja svarīgi un noslēpumaini, — tas vērtē to daudz augstāk nekā tāds, kurš ar to jau piedzimis; mēs to no rokām nekad neizlaidīsim. *Plus uttra!* — viņš iesaucās un, tā kā Goija nesaprata, uzrakstīja: *Plus ultra!* Sis izteiciens viņam bija iepaticies pēdējās uzturēšanās laikā Kadisā. Tur viņš esot pavadījis trakulīgas dienas, viņš stāstīja. Starp citu, arī Fransisko tur esot nodevies blēņām, viņš teica, piemiegdams acis, esot klīdušas valodas par kādu neapģērbtu Venēru.

Fransisko jutās satriekts. Vai viņa tiešām gleznu parādījusi vēl kādam trešajam? Vai viņa nebaidījās no tenkām? Vai viņa nebaidījās

no inkvizīcijas?

Manuels manīja Fransisko apmulsumu. Padraudēja viņam ar pirkstu.

— Tās jau ir tikai baumas, — viņš teica, — un es arī neprasu, lai jūs tās apstiprinātu vai arī bruņnieciski noliegtu. Protams, es arī labprāt pasūtītu tādu Venēru, man ir pāris ļoti apetītlīgu modeļu. Varbūt vēlāk mēs par to vēl parunāsim. Pagaidām uzgleznojiet manas infantes ģīmetni. Kā dzirdēju, jūs viņu esot gleznojis jau kā bērnu.

Manuels pievirzījās Goijam pavisam klāt un sirsnīgā atklātībā sāka stāstīt:

— Starp citu, es mācos zīmju valodu. Es vēlētos bieži un vaļsirdīgi ar tevi parunāties, Frančo, mans draugs. Esmu devis jau pavēli izstrādāt plānu modernas kurlmēmo mācību iestādes ierīkošanai. Pēc doktora de L'Epē metodes. Un šo iestādi nosauks tavā vārdā, jo uz šīm domām tu mani ierosināji. Tici man, tā nav nekāda pārdrošība, ja es jau šodien dodu tādus uzdevumus. Ilgi man vairs nebūs brīva laika. Es ieņemšu vēl augstāku posteni. Esi drošs, mans Frančo! — Un, lai gan Goija nevarēja dzirdēt, ko viņš saka, viņš tomēr savam zemajam tenoram piešķīra metālisku skanīgumu.

Nākošajā dienā Andress pieteica kādu dāmu. Goija sapīka, jo bija devis rīkojumu nevienu neielaist. Andress paskaidroja, ka dāma neļaujot sevi atraidīt un tā esot ļoti dižciltīga dāma. Goija sūtīja Agustīnu izlūkos. Tas atgriezās mazliet apmulsis un teica, ka atnācēja esot grāfiene Kastiļjofjela, un, kad Goija nesaprata, tad iekliedza viņam ausī:

— Pepa! Tā ir Pepa!

Pcpai klājās labi. Manuela slavas īslaicīgi nobālējušais mirdzums bija padarījis Pcpas spožumu vēl spilgtāku. Neviens neticēja, ka nežēlastības laiks turpināsies ilgi, un tie, kuri aiz piesardzības izvairījās no infanta, tās pašas piesardzības dēļ aizvien biežāk parādījās grāfienes Kastiļ-jofjelas rīta tualetes laikā. Bez tam apbrīnojami ātri vairojās viņas bagātība.

Kad viņa uzzināja par Fransisko nelaimi, viņu pirmajā brīdī pārņēma apmierinājums. Tagad viņš saņēmis sodu par to necienību, ko bija parādījis viņai. Bet šī gandarījuma sajūta nevilkās ilgi. Viņa nojauta, ka Goijas nelaime saistīta ar tā kaislību, viņa apskauda Goiju tās dēj. Pepu sāpināja doma, ka tā nebija viņa, kas spēja iedvest tādu kaisli.

Viņa bija atnākusi, lai liktu viņam sajust, ka atmaksa valda ir debesis, ir virs zemes. Tomēr, kad Pepa ieraudzīja viņu, ieraudzīja jauno, nepazīstamo Fransisko, viņa bija satriekta, viņā pamodās vecās, siltās jūtas. Pepa apmierinājās ar to, ka ļāva viņam skaidri saprast, cik ļoti augstu pati cēlusies.

— Es esmu stāvoklī, — lepni un draudzīgi viņa pastāstīja Goijam.

— Mans dēls bus grāfs Kastiļjofjels, piedzimis likumīgā laulībā.

Goija ievēroja, cik ļoti viņa pūlas, lai pierādītu viņam un pati sev, ka ir ne tikai dižciltīga, bet arī laimīga. Un viņa taču nebija laimīga, bet cieta viņa dēļ, tāpat kā viņš cieta Albas dēļ, un Goija juta pret Pepu atkal veco, labsirdīgo, mazliet līdzjūtīgo maigumu.

Viņi sarunājās kā seni draugi, kas viens par otru zina daudz ko tādu, par ko citiem nav ne jausmas. Viņa skatījās Goijā ar nekaunīgajām, zaļajām acīm, viņš varēja viegli nolasīt vārdus no lūpām. Goija bija novērojis, ka grūti saprast tikai tos, kas viņam vienaldzīgi, turpretim cilvēkus, ko mīlēja, un, starp citu, arī tos, ko ienīda, viņš saprata bez grūtībām.

— Vai Končita vēl aizvien krāpj kāršu spēlē? — viņš jautāja un piebilda: — Ja man atļauts, es tuvākajās dienās ieradīšos pie tevis vakariņās un izdzeršu glāzi man-saniļjas.

Pepa nevarēja noturēties, lai nepalielītos. •— Bet tev iepriekš vajadzēs pieteikties, — viņa teica, — citādi iespējams, ka tu pie manis sastapsi donu Karlosu.

— Kādu donu Karlosu? — viņš jautāja.

— Donu Karlosu, visu Spānijas zemju un abu Indiju karali, — viņa atbildēja.

— *Caraļo!* — viņš izgrūda.

— Nelādies, — Pepa viņu norāja, —- un vēl tādas dāmas klātbūtnē, kura drīz laidīs pasaulē mazu grāfēnu: <—

Un tad viņa ņēmās stāstīt par Karlosu. — Viņš ierodas pie manis kā vienkāršs ģenerālis, — viņa pavēstīja, — un viņš nemaz no manis nevēlas to, ko tu domā. Viņš rāda man savus pulksteņus, liek aptaustīt savu bicepsu, mēs ēdam mūsu *olla podrida,* viņš spēlē vijoli, un es viņam nodziedu pāris romances.

— Nu, tad nodziedi ari man pāris romances, — viņš pieprasīja. Un, tā ka viņa apmulsa un acīmredzot nezināja, kā lai īsti saprot šos vārdus, viņš dzēlīgā jautrībā paskaidroja: — Tev taisnība, es esmu pilnīgi kurls, bet vēl arvien dzirdu labāk nekā daudzi citi.

«Dziedi taču!» nikni sauca Viņš. «Es tevi pavadīšu.»

Tā tie darīja: un viņa Dziedāja, viņš pavadīja.

Nu kā romancēs — bij skumji,

Saldi bij un satraucoši,

Dažureiz pat vijole ar Viņas balsi saskanēja.

8

Martins Sapatērs palika Madridē ilgāk, nekā sākumā bija paredzēts, — it kā veikalniecisku darīšanu dēj. Patiesībā visu savu laiku viņš veltīja draugam. Viņš uzmanīja, lai Goija viens pats neiziet uz ielas, jo baidījās, ka ar kurlu cilvēku var gadīties nelaime. Fransisko ienīda katru piesardzības veidu, taču Martīns ar viltību iekārtoja visu tā, ka Goija, pats nemaz nemanīdams, vienmēr atradās uzraudzībā.

Pasūtījumu bija tik daudz kā vēl nekad agrāk, uņ Martīns gādāja aizvien jaunus, lai draugam nerastos iespaids, ka viņa likstu dēļ cilvēki no viņa izvairās. Goija nepieņēma daudz darba, lielākajai daļai pasūtītāju viņš deva cerības uz vēlāku laiku.

Martīns mēģināja uzzināt visu, kas Goiju varētu interesēt. Ari par Kaijetānu viņš šo to izpētīja. Hercogiene Alba, viņš varēja Fransisko ziņot, esot lūgusi atļauju doties uz ārzemēm, pie radiem Itālijā, un, domājams, neatgriezīšoties Spānijā, iekams galms nebūšot atcēlis pavēli par viņas izraidīšanu.

— Lai ari kur viņa būtu, — Fransisko teica, — pārlādu kropli viņai maza bēda.

Uzturēšanās Madridē, kur klimats mainījās tik bieži un tik krasi, Sapatēru acīmredzot nogurdināja. Viņš izskatījās nevesels, stipri klepoja un bija priecīgs, ka Fransisko nedzird, cik aizdomīgs viņa klepus.

Beidzot viņš paziņoja, ka braukšot mājās. Draugi, kā jau parasts, atvadījās ļoti skaļi. Pūlējās nedot vaļu jūtām, stipri sita viens otram uz pleca, pazobojās par savu vecumu un likstām, un tad Martins brauca atpakaļ uz Sa-ragosu.

Tikko Martins bija prom, Goija devās pastaigā, lai viens pats netraucēti varētu uzzināt, kā kurlais Goija var iejusties Madrides pilsētā. No viņa mājām nebija tālu līdz *Puerla del Sol* — pilsētas galvenajam laukumam. Tur krustojās daudzas lielas ielas — *Calle Mayor, Arēnai, Carmen, Alcalā* un neskaitāmas citas.

Visdzīvākās satiksmes laikā šajā laukumā *Puerla del Sol* ieradās Goija. Vispirms viņš apstājās pie tirgotāju būdām un galdiem uz *Red de San Luis,* tad aizgāja uz Gradasu, lielo laukumu baznīcas priekšā — *San Felipe El Real,* pēc tam devās uz Mariblankas aku. *Puerta del Sol* bija trokšņainākais laukums pasaulē. Goija skatījās kņadā un drūzmā. Viņš tika grūstīts un lamāts, viņš vienmēr traucēja, lai kur arī apstātos, taču viņš nepievērsa tam ne mazākās uzmanības, viņš skatījās un baudīja šo kņadu. Cik izmirusi viņam bija likusies Saragosa, tik dzīva tagad šķita Madride.

— Odens, svaigs ūdens! — kliedza ūdensnesēji; viņi stāvēja pie

Mariblankas akas zem dīvainās statujas, par kuru neviens nezināja, vai tā attēlo Venēru vai ticību, bet kura bija slavena ar to, ka tik daudz redzēja un dzirdēja un, lai gan bija sieviete, neko neizpļāpāja.

— Ūdens, svaigs ūdens! — kliedza ūdensnesēji. — Kas vēlas dzert? Svaigs, kā no avota.

— Apelsīni, — kliedza apelsīnu tirgotājs, — pārītis par kvartu!

— Vai gribat pavizināties, seņjor, — piedāvājās kučieri. — Palūk, kas man par glītiem ratiņiem! Rau, kas par jauku kustoniti! Izbrauciens pa Prādo vai kur vien tik vēlaties!

— Apžēlojieties par mani, — lūdzās kroplis, —- svētās jaunavas vārdā! Mazu dāvaniņu drošsirdīgajam veterānam, kas karā pret ķeceriem pazaudējis abas kājas.

— Kā klājas, skaistulīt? — savus pakalpojumus piedāvāja iztapīga meiča. — Vai tu negribi apskatīt manu istabiņu, draudziņ? Vai negribi redzēt manu gultiņu? Mīkstu, jauku gultiņu, otru tādu pasaulē neatradīsi.

— Nožēlojiet grēkus! — stāvēdams uz sola, dārdināja sprcdiķotājs. — Nožēlojiet grēkus un nopērciet atlaidi!

— Avīzes, jaunākās avīzes, *«Diario», «Gacela»,* — kliedza pārdevēji, — pedejie trīs eksemplāri!

Skaļi sarunājās gvardes virsnieki, kavalieri lasīja savām dāmām sludinājumus, trokšņoja valoniešu un šveiciešu gvardes kareivji, un tie, kam bija jāiesniedz iestādēm lūgumraksti, diktēja tos skaļi publiskiem rakstvežiem; kāds burvju mākslinieks lika dejot pērtiķim, un «projek-tisti» dedzīgi strīdējās par saviem projektiem, kā labot pasauli un Spānijas karaļvalsti, neapnikuši savas preces piedāvāja vecu lietu tirgotāji.

Goija stāvēja un skatījās. Bija pazīstama paruna: «Laukumā *Puerta del Sol* sargies no sievietēm savu acu priekšā, no mūļiem sev aiz muguras, no pajūgiem sev blakus un no pļāpām gan priekšā, gan aiz muguras un blakus.» Goija nesargājās. Viņš stāvēja un skatījās. Viņš dzirdēja un nedzirdēja, viņš saprata katru saucienu un katru vārdu un nesaprata neko vairs. Un tomēr saprata labāk nekā jebkad agrāk.

Bet tad uz laukuma parādījās akla dziedātāja. Madridē neuzticējās aklajiem, starp tiem daudzi bija akli tikai tāpēc, lai labāk varētu iztukšot kabatas vai vismaz lai modinātu lielāku līdzjūtību. Madridieši bija paraduši ar akliem cietsirdīgi jokoties, vienalga, vai tie bija redzīgi vai neredzīgi, un arī Goija bieži bija piedalījies šādos nedarbos. Bet tagad, ieraugot aklo, viņš apzinājās savu kurlumu, un viņam kļuva sāpīgi ap sirdi. Sieviete dziedāja un pavadīja dziesmu uz ģitāras; droši vien viņa bija sacerējusi labu dziesmiņu, jo visi klausījās ar līdzjūtību, sasprindzinājumu, bailēm un prieku; taču Goija, lai gan neatlaidīgi skatījās viņai uz lupām, nesaprata neko. Dziedātājas partneris pa to laiku rādīja bildītes — raibus kle-ķējumus, kas attēloja to, ko tā

dziedāja, un pēkšņi Goija sāka smieties; viņš iedomājās, ka nevar dzirdēt viņas vārdus, bet viņa nevar redzēt šīs bildītes.-

Dziesma acīmredzot bija par *El Maragoto,* — mežonīgo bandītu, ko drošsirdīgais mūks Saldīvija sagūstījis. *El Maragoto* nebija dižciltīgs bandīts, viņš bija truls, mežonīgs, asinskārs un baudaskārs briesmonis, un, kad nabaga muks piedāvājis viņam vienīgo, kas tam piederēja, — savas sandales, tad viņš bija gribējis mūku nosist. «Tu ar visām savām sandalēm neesi pat lodes vērts,» viņš bija kliedzis. Bet drosmīgais mūks meties viņam virsū, izrāvis no rokām ieroci, iešāvis bēgošajam bandītam mugurā un sasējis to. Visa tauta priecājās par drosmīgo kāpuriņi, un pūlis laukumā ar sajūsmu klausījās, kā balāžu dziedātāja attēloja šo notikumu, nekavēdamās spilgti atainot visus sīkumus. Goija šķita te lieks. Viņš nopirka balādes tekstu, lai mājā to mierīgi izlasītu.

Bija jau vēla pēcpusdiena, zvani skanēja, aicinādami uz *angelus* — vakara lūgšanu, tirgotāji rūpējās par gaismu veikalos, māju priekšā un pie jaunavas Marijas tēliem aizdedzināja laternas. Goija devās mājup.

Uz balkoniem sēdēja ļaudis un priecājās par vēsumu. Uz drūmas, aizdomīgas mājas balkona, kurai nebija gandrīz neviena loga, sēdēja divas meičas gaišos tērpos — skaistas un apaļīgas. Viņas sēdēja, pārliekušās pār margām. Viņām bija pārrunājams kaut kas ļoti svarīgs, taču tas nekavēja viņas mest skatienus lejā uz vīriešiem, kuri gāja garām. Bet aiz meičām dziļi ēnā nekustīgi stāvēja divi jaunekļi, tik cieši ietinušies mēteļos, ka nebija redzamas pat sejas, Goija paskatījās uz balkonu, palēnināja soļus un beidzot pavisam apstājās. Viņš laikam bija skatījies par ilgu, mēteļos ietinušies jaunekļi sakustējās. Tas bija tikko jaušams, bet bīstams žests; šķita, ka prātīgāk būtu iet tālāk. Jā, uz balkona sēdēja īstas mahas no Ma-nolērijas, mahas visā savā mirdzumā un valdzinājumā, bet aiz viņām — un tas saderējās kopā — ēnas un draudi.

Nākošajā dienā Agustīns jautāja, vai tad beidzot nevajadzētu ķerties pie marķīza de Kastrofuertes ģīmetnes. Bet Goija tikai pakratīja galvu. Viņam bija darāms kaut kas cits. Viņš gleznoja to, ko vakar bija pieredzējis. Uz sešām mazām koka plāksnēm uzgleznoja laupītāja *El Maragoto* dzīves stāstu, — kā tas pie klostera vārtiem apdraud kapucīni un kā mūks viņu drosmīgi un attapīgi uzveic un sagūsta. Tas bija vienkāršs un možs stāsts, visa dziesma bija ietverta tajā un arī tas patiesais vienkāršais prieks, ar kādu par šo stāstu līksmoja laukumā.

Bet tad Goiju savā varā sagrāba tā otrā laupītāja tēls, pie kura sodīšanas viņš bija klāt Kordovas laukumā, — Puņjala tēls. Un viņš gleznoja beigto bandītu viņa kauna vietā — nožņaugtu, bārdainu, dzeltenā grēcinieku kreklā, vienu pašu spilgtā saules gaismā.

Vēl tajā paša dienā — viņš nevarēja nociesties, nesācis gleznot tūdaļ — viņš ķērās pie mahu gleznošanas, pie īsto, uz balkona sēdēšo mahu un to bīstamo, ēnā stāvošo draugu gleznošanas; un gleznā viņš

pauda kārdinājumu, ko izraisa šīs sievietes, kuras savaldzina vīriešus, un to draudoši drūmo aiz viņām, kas šo kārdinājumu pastiprina.

Viņš atļāva Agustīnam apskatīt gleznu.

— Vai man labāk būtu vajadzējis gleznot marķīzu de Kastrofuerti? — viņš jautāja lepni un apmierināti. Agu-stīns rīstījās un čāpstināja lūpas.

— Mūžīgi tev kaut kas jauns, — viņš norūca, un patiesi šis bija pavisam cits gleznošanas paņēmiens nekā tas, ar kādu viņš līdz šim bija gleznojis līdzīgas ainas. Skatus no bandītu un mahu dzīves Goija bija gleznojis jau sen uz karaļa sienu paklājiem, bet tās bija jautras un ļoti piemīlīgas ainas, taču šīs te vairs nekādā gadījumā nebija piemīlīgas, un Agustīnam likās neparasti, satraucoši un aplaimojoši, ka pirmais gleznotājs tā glezno, bet Fransisko pa to laiku priecājās un lielījās.

— Vai var dzirdēt, kā Maragoto draud? — viņš jautāja. — Vai dzirdams šāvienu troksnis? Vai dzirdami mahu čuksti? Vai var manīt, ka tās gleznojis kurls mākslinieks? — Un, pirms vēl Agustīns paspēja atbildēt, viņš lepni teica: —• Nu tu redzi! Esmu vēl šo to iemācījies! *Plus ultra!*

— Ko tu domā darīt ar šīm gleznām? — Agustīns jautāja. — Hercogiene Osuna gribēja iegādāties pāris nelielu gleznu. Viņa droši vien būtu priecīga par «Laupītāju Maragoto».

— Gleznas es nepārdodu, — Goija atbildēja. — Tās es gleznoju pats sev. Bet es tās uzdāvināšu. Tu vari dabūt vienu, pārējās es dāvināšu Hosefai.

Hosefa bija izbrīnījusies, bet no prieka piesarka. Smaidīdama viņa ar vienādiem, klosterī iemācītiem burtiem uzrakstīja: «Pateicos,» un pievilka klāt krustu, kā visam, ko viņa rakstīja.

Fransisko paskatījās uz Hosefu. Pēdējā laikā viņa bija kļuvusi vēl vājāka un noslēgtāka. Nekas daudz tiem abiem

nebija sakāms, tomēr tagad reizēm viņš labprāt gribēja .11 sievu papļāpāt. Daudzi viņa draugi un pat ienaidnieki laja iemācījušies zīmju valodu; viņu apbēdināja un pat kaitināja, ka Hosefa nebija papūlējusies to darīt.

Pēkšņi viņam ienāca prātā doma gleznot Hoscfu. Viņš icdzēja to no jauna, redzēja skaidrāk nekā agrāk. Redzēja to, kas viņu agrāk bija darījis neiecietīgu, tās līdzību ar brāli, neticību viņa, Fransisko, talantam. Bet redzēja arī to, ko viņš agrāk nebija gribējis redzēt, tās mīlas pilnās skumjas un rūpes par viņa dziļi netikumīgo dvēseli, viņa nepadevibu, viņa pārmērībām.

Hosefa bija labs, pacietīgs modelis. Taisni izslēju sies, kā viņš bija norādījis, tā sēdēja krēslā, apmetusī ap pleciem dārgu, pastīva auduma Šalti. Goija izcēla tās arago-uisko stingumu, lepnumu, stāju un atturīgo piemīlību. Viņš skatījās uz to ar mīlestību; viņš nepadarīja to

skaistāku, tikai mazliet jaunāku. Un tur nu tā sēdēja, augstu pacēlusi galvu ar smagajām zeltaini sārto matu pīnēm, cieši sakniebusi plānās lūpas zem lielā deguna. Iegarenās sejas vaibsti bija paasi, āda, vēl sārti bāla, rādīja jau pirmās vītuma pazinies, slīpajos plecos viegls gurdenums. Lielās, starojošās acis skumjas raugās pāri skatītājam kaut kur tālumā. Bet rokas smagi gulstas uz ceļiem, tās ietērptas pelēkos cimdos, kreisās rokas pirksti stīvi un dīvaini izplesti pār labo roku.

Tā bija laba, mīlestības pilna, bet visai skumīga ģīmetne. Pavisam citāda nekā Saragosā gleznotā, kur viņš bija attēlojis Hosefu ar abiem bērniem. Nē, tas nebija vairs dzīves priecīgais Goija, kas gleznoja šo pēdējo ģīmetni.

So pēdējo ģīmetni. Dažas dienas pēc ģīmetnes pabeigšanas Hosefa saslima un nolikās gultā, Viņa izdzisa ļoti ātri. Viņas nedziedināmā saguruma iemesti bija skaidri zināmi. Tas bija Madrides nelāgais klimats, ledainās ziemas, kaismīgās vasaras, bargie vēji un turklāt vēl daudzās grūtniecības.

Tagad, kad ar viņu gāja uz beigām, viņai, klusētājai, bija daudz ko teikt. Un tagad Goija redzēja, cik viņš bijis netaisns, apvainodamies par to, ka viņa nav iemācījusies zīmju valodu. Viņa bija to iemācījusies, bet, ja nelietoja to, tad tikai gurduma dēļ. Tagad Hosefa sarunājās ar savu pagurušo pirkstu palīdzību, taču tikai dienas divas vai trīs, tad rokas kļuva par smagu. Viņš redzēja, kā viņa, kaut gan ar milzīgu piepūli, kustina lūpas, lai pateiktu pēdējo novēlējumu, un viņš saprata tās vārdus.

— Esi taupīgs, Frančo! Neizšķied sevi un savu naudu!

Un viņa nomira, tāpat kā bija dzīvojusi, klusu, nevienu neapgrūtinot, ar brīdinājumu uz lūpām.

Mirušās sievietes seja biezo, zeltaini sārto malu ietvarā nelikās vairs tik nogurusi. Goija atcerējās visu, ko bija piedzīvojis ar Hosefu, domāja par maigo, slaido, neveiklo meitenes augumu, ko pirmais bija ieguvis, par pacietīgajām mokām, ar kādam tā bija dzemdējusi viņa bērnus, par ilgajām, mēmajām ciešanām, ko bija tai sagādājis, par viņa mākslas neizpratni, par tās stūrgalvīgo mīlu. Cik tas bija bēdīgi, ka viņa nomira taisni tagad, kad tie bija viens otru iepazinuši daudz labāk!

Bet viņā nebija ne vēsts no tām skaudrajām, izmisīgajām sāpēm, kas citkārt tik viegli sagrāba viņu savā varā. Drīzāk nomāca bēdīga, trula tukšuma sajūta, neatvairāmas vientulības apziņa.

Hosefai viņš sarīkoja Bēres vienkāršas, ne greznas,

Ne jau tādas, kādas toreiz Mazajai Elenai bija Sarīkojis. Un, no kapiem Mājup nākdams, sacīja viņš īgnā balsī draugiem vecu Parunu: «Lai mirušie dus Kapos, dzīvie sēž pie galda.»

Draugi jutās atviegloti,

Redzot, ka šo nelaimi viņš Uzņēma bez izmisuma.

Pats viņš ticēja, ka tagad Kļuvis brīvs no ienaidnieka Savās krūtīs.

9

Negaidot no Saragosas ieradās Fransisko māte, lai viņu mierinātu. Viņa veltīja nelaiķei atzinīgus vārdus. Toreiz, kad māte uzturējās Madridē, viņa nebija varējusi saprasties ar Hosefu.

Māte bija atbraukusi viena pati. Protams, Tomass bija gribējis viņu pavadīt, tāpat ari mācītājs Manuels Baijēū. Taču šo apciemojumu viņa bija vēlējusies dēlam aiztaupīt, jo tie būtu uzmākušies, lai dod tiem vairāk naudas, un tas nebija vajadzīgs, Martīnam Sapatēram gan viņa būtu atļāvusi sevi pavadīt, bet tas diemžēl bija atkal saslimis, viņu mocīja parastais klepus, šoreiz viņš bija izspļāvis pat diezgan daudz asiņu.

Goija jutās samulsis. Mātes lietišķie vārdi radīja viņā māņticīgas bailes, viņš baiļojās par Martinu. Daudzi draugi, ko viņš bija gleznojis, bija miruši un dzīvoja vairs tikai viņa gleznās. Vai ari Hosefa nebija nomirusi! tieši tagad — pēc tam, kad uzgleznota viņas ģīmetne? Ne vienreiz vien tā nolika: ja viņš kādu ar aizrautību gleznoja, tad tam tika atņemta daļa no dzīves; tad tas bija iemiesots gleznā un no tā bija paņemta lielākā daļa dzīvības spēka. Viņš atnes nelaimi, viņš, Fransisko, tāpat kā Kaijetāna; laikam taisni tas bija iemesls, kas viņu saistīja ar Kaijetānu.

Saprātīgās doņjas Engrasjas klātbūtne palīdzēja viņam atbrīvoties no drūmajām pārdomām. Vecā sieviete jutās spirgta, viņā nebija manāmas ne mazākās saguruma pazīmes, lai gan Fransisko arī viņu bija gleznojis.

2ēl tikai, ka viņa nevarēja ciest savu mazdēlu, Fransisko dēlu Havjēru.

— Puika man nepatīk, — viņa teica savā skarbajā balsī. — Viņš ir mantojis visu to, kas ir slikts Baijēu ģimenē, un visu to, kas slikts Goiju ģimenē. Viņš ir vīzdegunīgs, melkulīgs un izšķērdīgs. Tev vajadzētu reiz ar viņu nopietni parunāt, Frančo. — Un viņa citēja vecu patie-sibu: — *AI hijo y mulo para el culo!* Kā ar dēlu, tā ar ēzeli runāšana viena — ar rīksti pa dibenu.

Smalkajam, elegantajam Havjēram nelaipnā vecmāmuļa no Aragonas patika tikpat maz kā viņš vecmāmiņai. Turpretim draugi — Agustīns, Migels, Kintāna sacentās uzmanības parādīšanā Fransisko mātei. Dons Migels ieteica Goijam aizvest doņju Engrasju uz galmu un stādīt priekšā majestātēm, lai seņjora pati savām acīm redzētu, cik augstu karalis un Marija Luīze vērtē viņas dēlu. Bet vecā turējās pretim.

— Es nederu galmā, — viņa teica, — tāpat kā tu, Frančo. Kas piedzimis par sīpolu, par rozi nekad nekļūs.

Viņa nepalika ilgi un, neraugoties uz Fransisko lūgumiem, pastāvēja uz to, ka ari mājup dosies viena pati. Vai ari viņš, Fransisko, neesot ceļojis uz Saragosu viens pats?

— Vecenei tomēr vieglāk nekā kurlam, — viņa paskaidroja.

Tieši pirms aizceļošanas viņa deva dēlam padomus, kuri atgādināja Flosefas novēlējumus. Lai esot piesardzīgs, taupīgs, lai nedodot pārāk daudz naudas brālim un svainim, šiem rijīgajiem kraukļiem.

— Tu jau vari testamentā viņiem novēlēt kaut ko lielāku, — viņa teica, bet, kamēr esi dzīvs, pabalstu viņiem nevajag paaugstināt. Un pats galvenais: labāk esi mazs nekā liels, Pako! Nekļūsti atkal augstprātīgs! Tu taču redzi, kas notiek. «Jo skaistāks tērps, ko valkā, jo labāk redzami uz tā traipi.»

Fransisko iesēdināja māti pasta ratos. Majorāls, pirmais kučieris, un viņa palīgi mudināja zirgus, *«Macho, Macho!»* viņi kliedza un, kad ilkšu zirgs tūliņ neuzņēma gaitu, lādēj,ās:«Q«e *perro!»*

Nepievērsdama kliedzieniem uzmanību, māte, raudzīdamās no ratiem, teica:

— Lai svētā jaunava tevi sargā, Pako!

Fransisko redzēja, kā kučieri lādas, un redzēja mātes svētību, un viņa dvēselē tas saplūda kopā. Tad rati sakustējās, un viņš saprata, ka diezin vai šo ļoti veco sievieti vēl kādreiz redzēs.

Fransisko nodarbināja doma, kāpēc doņja Engrasja nebija varējusi saprasties ar viņa dēlu Havjēru. Viņš mīlēja un lutināja Havjēru tapat ka agrāk. Viņam patika viss, ko dēts teica un kā viņš teica. Havjērs kļuva aizvien tuvāks viņa sirdij. Mātei nebija taisnība, nevarēja būt tiesa, ka zēns nav to vērts, lai viņu lutinātu.

Fransisko gleznoja Havjēru; tas bieži palīdzēja tikt skaidrībā par cilvēku. Viņš neko nepalaida garām, viņš neaizmirsa vājības, ko Ilosefa un it sevišķi viņa matē piedēvēja Havjēram; tās bija vājības, kuras zēnam varēja būt kopējas ar šo frantu marķīzu de Sanadrianu. Bet ģīmetnē viņš ielika visu savu mīlestību pret dēlu. Viņš uzgleznoja jaunu švītu, kas pilns ironiska maiguma par savu tik valdzinoši manierīgo būtni. Tur nu viņš stāv uz audekla, gandrīz vēl zēns, tērpies pārmērīgi elegantā pēr-ļupelekā trakā ar garām stērbelēm, apspīlētās biksēs, augstos, melnos zābakos, kājas švītīgi iepletis. Rokās dzēlieni cimdi, vienā rokā spieķis un trīsstūrene, otru paslēpis aiz dārga baltu mežģīņu žabo. Pie vestes karājas pārlieku daudz karekļu, un pie slaidā, garā jaunā cilvēka kājām lup jocīgs, resns, balts, moderns klēpja sunītis ar sarkanu lentīti ap kaklu. Zēna seja iegarena, īsās, rudi zeltainās matu cirtas nokarājas uz pieres, acis tādas pašas kā mātei, bet virs garās virslūpas — tēva pilnīgais deguns. Visa glezna pārplūdināta maigiem, gaiši un tumši pelēkiem toņiem, kas valdzinoši pāriet cits citā.

Kad ģīmetne bija gatava, Fransisko saprata, kādas īpašības Havjēra raksturā nav patikušas ne Hosefai, ne viņa mātei. Bet viņš pats mīlēja savu dēlu tādu, kāds viņš bija, un viņam taisni patika dēla iznesība un jauneklīgā tieksme uz eleganci un greznību.

Tikai māja, kurā viņš dzīvoja, krāšņi iekārtotā māja pie *Carrera del San Jeronimo,* viņam pēkšņi vairs nepatika. Elena bija mirusi, Marjāno bija miris, un viņš palicis viens ar Havjēru. Māja un mēbeles bija nolietotas, savu laiku nokalpojušas.

Viņš nopirka sev citu māju pie Madrides, bet jau aiz pilsētas robežām, uz Mansanāresas krasta, netālu no *Puenla Segovia.* Tā bija veca, plaša divstāvu celtne, īsta lauku māja — *quinta* ar plašiem, tukšiem laukiem. No turienes atklājās brinum skaists skats; vienā pusē mīļā, bieži gleznotā *Praderia de San Isidro* un pār to izpletusies viņa Madride, otrā pusē — Gvadarramas kalni.

Viņš iekārtoja māju gandriz vai trūcīgi. Redzēdams, ka dēlam Havjēram ši neparastā skopulība nepatika, viņš ar vieglu smaidu atļāva dēlam iekārtot savas istabas, cik tik grezni vien tik. Viņš atdeva dēlam dārgos krēslus un atzveltņus, ar zeltainu damastu pārvilktās taburetes, ko atveda no mājas Sanheronimo ielā. Arī lielāko daļu no gleznām viņš atstāja dēla rīcībā; pats sev paturēja Kai-jetānas ģīmetni, ko bija gleznojis ne viņai, bet pats sev par prieku. Bez tam savās plašajas istabas viņš novietoja tikai visnepieciešamāko, un, ja viņa agrākās darbnīcas sienas bija izgreznotas ar gobelēniem un dārgām gleznām, tad te viņš sienas atstāja kailas.

Bieži vien — dažreiz ar viltīgu smīnu — viņš sēdēja starp šīm kailajām sienām. Viņš gudroja, kā tās apgleznot. Ainām no viņa dzīves vajadzēs greznot šīs sienas, viņa novērojumiem, viņa fantāzijai vajadzēs vadīt otu, ne ar kādiem citiem likumiem viņš nerēķināsies kā vien pats ar saviem, un tomēr šī viņa iekšējā pasaule būs īstā pasaule.

Taču, pirms viņš varēja ķerties pie šī darba, ko bija iecerējis, vajadzēja vēl daudz mācīties. Viņš gan savā mākslā jau daudz sasniedzis, bet tā bija tikai pirmā virsotne. Kā kalnā kāpējs, kas, uzrāpies uz pirmās kalnu kores, ierauga aiz tās visu plašo, no mākoņiem brīvo kalnu grēdu, tāpat arī viņš šai ciešanu, ārprāta, kurluma, vientulības un prāta apskaidrošanās gadā bija ieraudzījis savu īsto mērķi tālu un joti augstu. Pirmo reizi viņš to bija nojautis, turklāt vēl neskaidri, tad, kad pēc šausmīgās Pablo Olavides pazemošanas bija gleznojis inkvizīciju, ārprātīgo namu un citas mazākas gleznas. Tagad viņš to sajuta skaidri: ārējo seju vajadzēja papildināt ar iekšējo, kailo pasaules īstenību — ar paša iztēli. Un tikai tad, kad viņš pratīs tā gleznot, tikai tad viņš ķersies pie savas kintas — vasaras mājas sienu apdares.

Skopi viņš iekārtoja savu māju, toties lielu vērību piešķīra apģērbam. Viņš ģērbās tagad pēc Parīzes jaunākās pilsoniskās modes.

Galma tērpā parādijās tikai tad, kad to prasīja etiķete, pārējā laikā īso bikšu vietā valkāja garās bikses un trīsstūreni apmainīja pret cietu, augstu cepuri — *prolifar* jeb *bolivar*. Alatus sukāja uz ausīm, ar kurām tagad tik un tā neko nevarēja dzirdēt. Bieži ļaudis redzēja viņu šādā tērpā; spēcīgs, cienīgs, ar sadrūmušu, lauvai līdzīgu seju, augstu cepuri galvā un spieķi rokā viņš staigāja pa savu plašo nekopto dārzu. Tauta gleznotāju sauca par *«el sordo en la huerta»* — par kurlo no dārza, un viņa māju dēvēja par *«la quinta del sordo»* — kurlā vīra māju.

Viņš vienmēr nēsāja līdz papīru un zīmuli, lai liktu uzrakstīt to, ko viņam kāds gribēja teikt. Aizvien biežāk viņš uzmeta šajā piezīmju grāmatiņā mazus, paviršus zīmējumus, savas iekšējās un ārējās pasaules acumirkļa iedvesmas tēlus. Viņš iemācījās tagad arī Agustīna jauno darba metodi, daudz strādāja kopā ar viņu un bez kautrēšanās lūdza padomu.

Tāpat kā vecajā mājā Sanheronimo ielā, arī šeit, jaunajā mājā, viņš strādāja ar Agustīnu vienā darbnīcā. Taču tagad, kad viņš ķērās pie savu jauno iecerēto ainu zīmēšanas un gravēšanas metāla plāksnē, viņu traucēja pat šī uzticamā un iejūtīgā palīga klātbūtne. Pilsētas trok-

šņainākajā kvartālā, uz Sanbernardīno ielas stūra, augstā, daudz ļaužu apdzīvotā mājā viņš noīrēja mazu istabiņu augšējā stāvā. Arī šo telpu viņš iekārtoja trūcīgi; bez vienkāršām mēbelēm viņš lika iegādāties vēl tikai darba rīkus un materiālus, kādi nepieciešami gravēšanai, proti, vara plāksnes, spiedi un pārējos tehniskos piederumus.

Un te nu Goija sēdēja, viņa izmeklētais ģērbs krasi atšķīrās no darbnīcas nabadzīgās iekārtas, un viņš smaidīja, iedomājoties, ka vairs nav jābaidās no Ilosefas, kas varētu taisīt skābu seju par to, ja viņš, strādājot netīru darbu, nebija uzģērbis virsvalku. Te nu viņš sēdēja. No apkārtējiem dzīvokļiem un no ļoti dzīvās Sanbernardīno ielas šurp plūda augšup troksnis, bet viņš sēdēja lielajā klusumā un izdarīja savus jaunos, drosmīgos, varenos mēģinājumus, un tukšā darbnīca kļuva par viņa iemīļoto vientuļnieka celli, par viņa ermitāžu.

Agustīna jaunā metode deva iespēju panākt neparastus, vēl nekad neredzētus toņus, un Goija par to priecājās. Jo tā iecerētā pasaule, ko viņš radīja savā iztēlē un gribēja iegravēt metāla plāksnē, bija bagāta un daudzveidīga. Tur bija cilvēki, lietas un notikumi no viņa zemnieciski sīk-pilsoniskās jaunības laikiem Fuendetodosā un Saragosā, un tur bija cilvēki un lietas no viņa dzīves galmā, ainas no Madrides dzīves un karalisko rezidenču pasaules. Ilgu laiku viņš bija ticējis, ka viss zemnieciskais, agrākais zudis un palicis tikai galminieks Goija. Bet tagad, kopš viņš bija zaudējis dzirdi, kopš ceļojuma kopā ar mūļu dzinēju Hilu, viņš sāka nojaust, ka viss pagājušais vēl ir ļoti dzīvs, un tas viņam patika. Tagad viņš bija kļuvis pavisam cits, jauns

Goija, gudrs Goija, kas daudz mācījies no dzīves kopā ar zemniekiem un pilsoņiem, ar galma ļaudīm, ar klaidoņiem un ar spokiem.

Kad viņš bija jauns, viņā mita protesta gars un viņš metās cīņā pret visu pasauli. Bet viņam bija vajadzējis pārliecināties, ka to, kas mēģina uzspiest pasaulei savu gribu, liktenis rūgti piemeklē. Vēlāk viņš bija piemērojies dzīves prasībām, ar prieku baudījis līdz krāšņo, ērto galma dzīvi. Taču atkal viņam bija vajadzējis pārliecināties, ka to, kas atsakās no sevis un piemērojas citiem, ka arī to liktenis piemeklē un tas pazaudē pats sevi un savu mākslu. Un tagad viņš bija iemācījies: nedrīkst skriet ar pieri sienā, jāmēģina liekt un veidot kā pasauli, tā sevi pašu.

Viņam šķita, ka viss iepriekš pārdzīvotais bijis vajadzīgs tikai tāpēc, lai viņu atvestu šurp — šaja lielajā, gaišajā, tukšajā telpā Sanbernardīno ielā, un ka tas viss, ko viņš līdz šim gleznojis un zīmējis, ir tikai pirkstu vingrinājumi salīdzinājumā ar to, kas viņam jāveic tagad. Viņš sēdēja te, savā ermitāžā, un ļāva, lai pasaule uztiepj viņam savu gribu, un tai pašā laikā piespieda pasauli būt tādai, kādu viņš to redzēja.

Tādu viņš to uzmeta uz papīra, tādu viņš to iegreba un iekodināja metāla plāksnēs. *Iiombrel* Tas bija pavisam kaut kas cits nekā gleznot pasūtītu ģīmetni un turklāt nopūlēties, lai nejēga pasūtītājs arī pazīst pats sevi. Šeit varēja attēlot īsto patiesību. *Hombrel* Kas par prieku!

Tāpat kā tukšā kinta, viņam patika arī tā vienkāršība un taupība, ko prasīja jaunās mākslas materiāls. Gaisma un krāsas bija kaut kas lielisks; bieži vien tās viņu bija apreibinājušas, bieži vien tas notiks arī vēl turpmāk. Bet tagad savā vientulībā viņš dažreiz pukojās uz savām agrākajām gleznām. Tās bija raibas kā dzeņa vēders! Nē, viņa jaunajām, dzēlīgajām, rūgtajām un jautrajām iecerēm piemērots tikai dzēlis un pieklājīgā melnā un baltā krāsa.

Viņš bija iesniedzis akadēmijai ziņojumu, ka ar smagu sirdi lūdzot viņu atbrīvot no amata, kurlums pamudinot viņu uz šādu soli. Akadēmija iecēla viņu par goda prezidentu un sakarā ar aiziešanu no amata sarīkoja reprezentatīvu viņa mākslas darbu izstādi.

Karalis atvēlēja izstādei arī gleznu «Karlosa ģimene». Par šo drosmīgo ģīmetni klīda daudz baumu. Uz izstādes atklāšanu ieradās ne tikai galma ļaudis, kuri gribēja apliecināt mākslai labvēlību un Goijam draudzību, bet arī visi tie, kurus Madridē uzskatīja par progresīvi noskaņotiem.

Te nu karājās šī ģīmetne, kas bija izraisījusi tik daudz slavas un kņadas, un smīnu, un daudziem, kuri to ieraudzīja pirmo reizi, aizrāvās elpa.

Un tagad akadēmijas komitejas prezidenta Santa Krusas marķīza pavadībā caur sasprindzināto, godbijības pilno ļaužu drūzmu pie sava darba piegāja Goija. Drukns cilvēks, mazliet pašaurā uzvalkā, pēc

izskata vecāks par saviem gadiem, piemiegtām acīm, uz priekšu pastieptu apakšlūpu, tāds viņš stāvēja un aplūkoja savus Burbonus, un viņa aizmugurē drūzmējās Madrides galma ļaudis, pilsoņi un mākslinieki. Un, kad tie ieraudzīja viņu stāvam pie savas gleznas, pēkšņi atskanēja visai skāņi piekrišanas saucieni. «Lai dzīvo Spānija!» tie sauca. «Lai dzīvo Fran-sisko Goija! *Viua! Ole!»* Un visi jūsmīgi aplaudēja. Taču Goija no tā neko nemanīja. Santa Krusas marķīzs paņēma viņu aiz piedurknes un ar maigu žestu pagrieza ar seju pret klātesošajiem, un Fransisko redzēja, kas notiek, un dziļā nopietnībā paklanījās.

Lielinkvizitors dons Ramons de Rcinoso apskatīja ģīmetni, kura viņam bija noraksturota kā pārdrošākais izaicinājums dieva žēlastībai.

Viņam nelikās, ka ļaužu Sacītais ir pārspīlējums.

Tad viņš teica latīniski:

«Ja es būtu pats dons Karloss,

Karalis, es neceltu šo Fransisko par savu pirmo Gleznotāju, bet gan būtu Pieprasījis tribunālā Izmeklēt, vai šeit nav jaušams Apvainojums majestātei.»

10

Dons Manuels bija visu labi apsvēris, kad ieteica karalim par pirmo valsts sekretāru iecelt liberāli Urkiho un par tieslietu ministru reakcionāro ultramontānu Kabaļjēro. Taču vienu viņš nebija apdomājis, proti, ka dons Mar-jāno Luiss de Urkiho bija kaut kas vairāk nekā tikai savtīgs politiķis, ka progresīvās idejas, par kuru piekritēju viņš sevi atzina, viņam bija kaut kas vairāk nekā tikai iemīļota moderna salona sarunu tēma. Tiesa, kā dons Manuels bija paredzējis, abi ministri viens otru apkaroja un mēģināja aizkavēt viens otra pasākumus. Bet Urkiho parādīja sevi kā dedzīgu patriotu un liela vēriena valstsvīru, ar kuru nekādā gadījumā nevarēja mēroties viltīgais, patmīlīgais, aprobežotais Kabaļjēro. Par spīti Kabaļjēro intrigām, Urkiho izdevās samazināt Romas iespaidu uz spāņu baznīcu un piespiest spāņu ultramontānus iemaksāt Spānijas valsts kasē naudu, kas līdz šim aizplūda uz Romu; viņam palaimējās arī ierobežot inkvizīcijas tiesas varu. Bet,

galvenais, viņš guva panākumus ārpolitikā. Urkiho ne tikai izvairījās no piekāpšanās Francijas republikas priekšā, ko dons Manuels bija uzskatījis par nenovēršamu, veikli manevrējot gan ar gudru piekāpību mazsvarīgos jautājumos un laipnu pretestību svarīgos jautājumos, viņš prata nostiprināt Spānijas troņa stāvokli varenā, uzvarām bagātā un ietiepīgā sabiedrotā priekšā.

Dons Manuels bija vīlies. Doņjai Marijai Luīzei nenāca ne prātā izstiept pēc viņa lūdzošu roku, drīzāk gan viņa vēl aizvien ledaini skatījās viņam pāri un ne vairs viņu, bet gan jauno ministru prezidentu bērtin apbēra ar apmierinātības un žēlastības pierādījumiem.

Pasaules priekšā dons Manuels pret Urkiho izturējās draudzīgi, taču slepenībā radīja veselu intrigu tīklu, lai kavētu viņa politiku. Kur vien varēja, viņš palīdzēja svētulīgajam Kabaļjēro, uzkūdīja ultramontānus, lai tie no kanceles un presē saceļ troksni pret bezdievīgo ministru prezidentu, iespaidoja Kastīlijas padomi, lai tā iesniedz karalim Karlosam sūdzību par cenzūru, kas Urkiho valdīšanas laikā kļuvusi tik neuzņēmīga.

Taču galvenokārt dons Manuels centās likt šķēršļus Urkiho ārpolitikai. Parīzes varasvīri jaunajā pirmajā valsts sekretārā atrada negaidīti gudru, mērķtiecīgu pretinieku un centās panākt viņa krišanu nežēlastībā. Cenzdamies atgādināt par sevi Parīzei, Manuels atrada direktorijai vēlamu piemērotu ieganstu, lai pieprasītu Urkiho demisiju.

Karaļa Karlosa brālis, Neapoles Ferdinands, Karlosam par slepenu prieku, bija pievienojies koalīcijai pret Franciju, bet straujā

karagājienā tika uzvarēts un atcelts no troņa. Tagad Manuels deva padomu karalim Karlosam pieprasīt troni savam otrajam dēlam. Tā bija pārdroša prasība, jo karalim Karlosam kā Francijas sabiedrotajam būtu vajadzējis pārliecināt brāli palikt neitrālam. Urkiho paskaidroja karalim, ka viņa prasība no politiskā viedokļa nebūs tālredzīga un ka tai var būt smagas sekas. Bet karalis, paklausīdams Manuela padomam, nepiekāpās; Urkiho bija spiests Parīzē pieprasīt Neapoles troni Spānijas princim. Viņa pareģojums piepildījās. Direktorija atzina šo prasību par nekaunīgu un smieklīgu, atbildēja asi un lūdza karali atlaist ministru, kas atļāvies griezties pie republikas ar tik apvainojošu prasību. Manuels iestāstīja karalim, ka vienīgi Urkiho prasības neveiklā forma esot apvainojusi Parīzi un izraisījusi nepatīkamo notu. Piekāpdamies Marijas Luīzes priekšā un nevēlēdamies kaitēt savam prestižam, karalis pagaidām gan paturēja Urkiho amatā, bet nosodīja viņa rīcību un paziņoja par to republikas valdībai. — Arī šī lapsa drīz karāsies Bur-gosas kažokādu veikalā, — Manuels triumfēdams citēja vecu parunu.

Un tad atkal palīgā nāca viens no tiem laimes gadījumiem, ar ko dons Manuels tik noteikti rēķinājās un ar ko viņa dzīve tiešām bija tik bagāta. Napoleons Bonaparts atgriezās no Ēģiptes un pasludināja sevi par pirmo konsulu. Uzvaru izlutinātais karavadonis un valstsvīrs pat nedomāja par. Spānijas jautājumiem runāt ar nepiekāpīgo Urkiho un nemaz neslēpa, ka viņš apsveiktu sava drauga infanta dona Manuela atgriešanos Spānijas valdības galvas amatā.

Napoleons nebija tas vīrs, kas savas vēlēšanās atstātu nepiepildītas. Viņš atsauca no Madrides līdzšinējo vēstnieku Trigē un iecēla tā vietā savu brāli Lisjēnu. Tam viņš iedeva līdz starp Spānijas un Francijas republiku noslēdzamā jaunā līguma projektu, kas ar gudru ziņu apelēja pie Marijas Luīzes ģimenes lepnuma jūtām. Lisjēnam viņš turklāt deva norādījumus jauno līgumu apspriest nevis ar Urkiho, bet ar donu Manuelu.

Un tā Lisjēns slepenā apspriedē paziņoja infantam Ma-nuelatn, ka pirmais konsuls no Toskānas lielhercogistes un pāvesta īpašumiem gribot dibināt jaunu valsti — Et-rūrijas karaļvalsti un šis karaļvalsts troni esot nodomājis piešķirt Parmas troņmantniekam Luisam, Spānijas karaļ-pāra znotam, kā atlīdzību par Parmas hercogistes zaudēšanu. Kā atlīdzību par šo pretimnākšanu pirmais konsuls savukārt sagaidot, ka Spānija atteikšoties Francijas labā no savas Luiziānas kolonijas Amerikā.

Manuels tūdaļ saprata, ka šis priekšlikums, lai arī tas patlaban nebija Spānijai izdevīgs, būs tīkams doņjas Marijas Luīzes ausīm, un apsolīja jaunajam vēstniekam Lis-jēnant Bonapartam, ka ar šo projektu noteikti iepazīstinās karaļpāri un to silti atbalstīs. Kopš abu lielās ķildas Marija Luīze nebija devusi Manuelam izdevību runāt ar viņu

divatā. Tagad viņš lūdza slepenu sarunu ar to tīri politiska rakstura jautājumā. Viņš izklāstīja karalienei jauno projektu. Izteica savu prieku, ka nepatīkamais saspīlējums ar republiku, kam par iemeslu bijusi Urkiho muļķīgā izturēšanās, tagad, pateicoties viņa, Manuela, starpniecībai,

esot novērsts, kā to varot saprast no pirmā konsula augstsirdīgā priekšlikuma. No otras puses, viņš turpināja, nevarot pirmajam konsulam ņemt ļaunā, ja viņš šīs sarunas par tik delikātām valsts lietām kā jaunas Etrū-rijas karaļvalsts dibināšanu un Spānijas pretpakalpo-jumu negribot vest ar tādu neaptēstu viru kā Urkiho.

Doņja Marija Luīze klausījās uzmanīgi, sentimentāli, zobgalīgi. Manuela vietā viņa sev par favorītu bija izvēlējusies gvardes leitnantu Fernando Maljo un iecēlusi viņu par Pannas troņmantnieka pirmo kambarkungu. Bet šis Maļjo bija rupjš un stulbs, viņš bija viņai jau apnicis, un tagad, kad pēc ilgāka laika Manuels atkal pirmo reizi stāvēja viņai pretim aci pret aci, viņa juta, cik ļoti visu šo laiku viņš bija trūcis. Visa viņas būtne tiecās pēc viņa. Protams, Marjāno Luiss Urkiho bija cita vēriena valstsvīrs, bet vienā ziņā Manuelam bija taisnība: pirmais konsuls patiesi negribēja runāt ar Urkiho, bet gan ar Manuclu.

— Ja es jūs pareizi saprotu, infant, — viņa teica,

— tad jūs domājat, ka līgumu, par kuru runājāt, varētu noslēgt tikai ar jūsu starpniecību.

Manuels smaidīdams raudzījās karalienē. — Ja viņa ekselence vēstnieks Lisjēns Bonaparts sava brāļa slepenos plānus iztirzāja kopā ar mani, — viņš atbildēja, — tas, tnan šķiet, ir tāds uzticības pierādījums, kādu neparāda vis kuram katram. Bet varbūt jūs, *madame,* pajautātu pašam vēstniekam Bonapartam, — viņš nekaunīgi turpināja.

— Ar visiem līdzekļiem tu gribi atkal kļūt par pirmo ministru, Manuelito, — karaliene teica sapņaini un maigi,

— aplinkus, ar ģenerāļa Bonaparta palīdzību tu gribi to panākt.

— Jūs ļoti maldāties, *madame,* — dons Manuels laipni paskaidroja. — Pašreizējos apstākļos es nevarētu uzņemties pirmā ministra amatu. Katru reizi, kad jūs no manis prasītu padomu, man vajadzētu domāt par kaunu, ko man nodarījusi jūsu roka.

— Es zinu, — karaliene teica, — tu esi ļoti smalkjūtīgs. Ko tad tu gribi atkal no manis izspiest, Ciko, mans mazais?

—* Jums vajadzētu to saprast, majestāte, — dons Manuels sacīja, — ka es nevaru atkal ieņemt amatu, nesaņēmis gandarījumu.

— Ver vien vaļā savu nekaunīgo muti, — Marija Luīze atbildēja, — un saki, ko tu gribi par to, ka mana meita kļūst par Etrūrijas

karalieni?

— Es godbijīgi lūdzu, — dons Manuels teica, likdams maigāk ieskanēties savam dobjajam tenoram, — lai jūsu majestāte savu galmadāmu skaitā uzņem arī grāfieni Kastiļjofjelu.

— Tu esi zemisks, — Marija Luīze iesaucās.

— Es esmu godkārīgs, — infants Manuels izlaboja viņas vārdus, — savā un citu labā, kas man tuvi.

Pepas seja staroja, kad viņa no marķīza de Arisas, pirmā karaliskā kambarkunga, saņēma rakstisku paziņojumu, kurā majestāšu vārdā tika uzaicināta karaļa dzimšanas dienā ierasties Eskoriālā piedalīties rokas skūpstīšanas ceremonijā. Līdz ar grūtniecību pieauga viņas apmierinātība. Tā bija jauna, apbrīnojama laime, ka viņa tika ievesta galmā vienā no astoņām vissvinīgākajām dienām. Manuels būs tur, visi būs tur, viss galms. Arī Frančo būs tur; karaļa dzimšanas dienā pirmais gleznotājs nedrīkstēja iztrūkt. Un viņa stāvēs karalienes priekšā, viņas salīdzinās, visi viņas abas salīdzinās, viss galms, arī Manuels, arī Frančo.

Ar prieku un dedzību Pcpa sāka gatavoties. Vispirms uz Malagu vajadzēja nosūtīt speciālkurjeru, lai atvilktu uz Madridi veco nejēgu, viņas vīru, grāfu, jo viņa klātbūtne pieņemšanas laikā galmā bija nepieciešama. Viņš, protams, sagādās grūtības, vajadzēs viņam upurēt pāris tūkstošus reālu, bet šis notikums ir to vērts. Bija labi, ka no Parīzes, no *mademoiselle* Odetas darbnīcas tikko kā bija atsūtīts jaunais, zaļais vakartērps, ko Lusija viņai bija apgādājusi. Viņa lika to viduklī pataisīt mazliet platāku, tad tas taisni grūtniecības stāvoklī piestāvēs ļoti labi. Viņa ilgi apspriedās ar *mademoiselle* Lizeti no *Puerta Cerrada* par tērpa pārtaisīšanu. Tad cītīgi sāka studēt «Ceremoniāla rokasgrāmatu». Grāmatā bija astoņdesmit trīs liela formāta lappuses. Veikalos to nemaz nepārdeva, bet galma maršala kanceleja to izsniedza personām, kuras bija pieņemtas galmā.

Pieņemšanas dienā Pepa kopā ar savu nevarīgo grāfu lepni piebrauca pie karaļa pils galvenā portāla. Šoreiz viņa neiegāja Eskoriālā pa pagalma durtiņām, bet gan, pateicoties pils valdnieka ielūgumam, soļoja cauri zālēm un gaiteņiem, kas bija celti virs mirušo karaju kapenēm, garām gvardu goda sardzei un sulaiņiem, kuri ceremoniāli un zemu paklanījās; te astoņās vissvinīgākajās galma pieņemšanas dienās kopā bija visa karaja svīta — Valo-nijas un Šveices gvardi, kā arī pārējie augstie un zemākie kalpotāji, kopskaitā tūkstoš astoņsimt septiņdesmit četri vīri.

Pepu saņēma *camarera mayor* — marķīze do Monte Alegre; viņas pienākumos ietilpa sagatavot dāmas, kuras bija paredzēts stādīt priekšā majestātēm. Šodien bija deviņpadsmit dāmas, lielāko tiesu ļoti jaunas. Visas šķita uztrauktas par uzdevumu, kas viņas gaidīja, vienīgi grāfiene Kastiļjofjela bija pilnīgi mierīga; kad viņa gatavojās skatuves

karjerai, viņai bija vajadzējis tikt galā ar daudz grūtākām lomām.

Kad *camarera mayor* ar savu mazo pulku ieradās troņa zālē, tur jau bija sapulcējušies grandi, prelāti un vēstnieki; bet visi pārējie dienderi — zemākā muižniecība un augstākie ierēdņi — novietojušies gar lielās zāles sienām un galerijā. Pepas ierašanās modināja ievērību. Bez liekas kautrēšanās viņa raudzījās apkārt, meklēdama paziņas. Daudzi viņu svinīgi sveicināja, viņa atbildēja mierīgi un jautri, laipni pamājot ar galvu. Galerijā viņa ieraudzīja Fransisko un priecīgi viņam pamāja ar galvu.

No vestibila, atskanēja mazo tauru skaņas, komandas saucieni, šķindēja sardzes āvas. Tad otrais majordoms trīs reizes piesita ar zizli un pavēstīja: *«Los Reyes Catolicos.»* Un nu cauri galminieku rindām, kas zemu nolieca galvas, zālē ienāca katoliskais karaļpāris, aiz viņiem karaliskās ģimenes locekļi, starp tiem infants Manuels ar savu in-fanli. Majestātes apsēdās uz troņa krēsliem. Karaļnama galvenais pārvaldnieks ziņoja, ka Spānijas grandi esot sapulcējušies, lai šai laimīgajā dienā katoliskajam karalim nodotu muižniecības laimes vēlējumus.

— Lai visusvētā jaunava šajā laimīgajā dienā dod katoliskajam karalim ilgu mūžu par svētību Spānijai un visai pasaulei! — viņš sauca.

Visi atkārtoja šos vārdus, taures skanēja pa visu pili, lielās baznīcas zvani sāka zvanīt.

Kamēr visas šīs svinīgās skaņas plūda pa milzīgo, grezno, drūmo zāli, divpadsmit pirmā ranga grandi ar savām dzīvesbiedrēm pirmie tuvojās karaļpārim, lai izpil-(lītu rokas skūpsta ceremoniju. Tad sākās deviņpadsmit dāmu stādīšana priekšā galmam; viņas bija izkārtotas atbilstoši rangam, grāfiene Kastiļjofjela bija septītā. Kad marķīzs de Arisa izsauca Pepas vārdu un marķīzs de la Vega Inklāns to atkārtoja, tad, par spīti savaldībai, augstmaņi zālē tomēr aiz liela sasprindzinājuma un ziņkāres sakustējās. Pirmais kambarkungs pieveda Pepu pie karaļa; Karloss, kad viņa skūpstīja tam roku, nevarēja apspiest viegli tēvišķīgu, šķelmīgu smīnu.

Tad grāfiene Kastiļjofjela nostājās Marijas Luīzes priekšā. So mirkli bija gaidījuši visi. Tur bija dons Ma-nuels Godoijs, infants, *Pr'mcipe de la Paz,* vīrs, par kura ietekmi uz karalieni un uz Spānijas likteni ar uzmanību, cerībām vai rūpēm runāja visās Eiropas valstu kancelejās, vīrs, par kura mīlas dēkām ar riebumu vai samirkšķinot acis tenkoja visā pasaulē. Un turpat aci pret aci stāvēja nu abas viņa mīļākās, viena — pati karaliene, kura nespēja likt no viņa vaļā, otrā — zemas kārtas sieviete, no kuras viņš nevaiēja tikt vaļā, un šai ainā noskatījās viņa likumīgā sieva, noskatījās doņjas Marijas Luīzes likumīgais vīrs, noskatījās Pepas Tudo likumīgais vīrs.

Kā elks Marija Luīze sēdēja uz sava troņa, tērpusies smaga

damasta valdnieces ģērbā, apbērta dārgakmeņiem, ar diadēmu uz galvas. Viņas priekšā stāvēja Pepa Tudo, pievilcīga savā pilnīgumā, nobriedusi un ziedoša, jauna, mirdzoši baltu ādu, zeltaini rudiem matiem, mierīga un pārliecināta par savu skaistumu. Viņa salieca ceļus, bet savas grūtniecības dēļ ne tik zemu, kā to prasīja etiķete, noskūpstīja doņjai Marijai Luīzei roku un atkal piecēlās. Abas sievietes paskatījās viena otrai acīs. Karalienes mazās, dzeļošās, melnās acis nopētīja Pepu — vienaldzīgi, laipni, kā bija pieņemts. Viņā plosījās vētra. Sī persona izrādījās skaistāka, nekā viņa bija domājusi, un, šķiet, arī gudrāka. Sī persona nebija uzvarama. Bet Pepas acis staroja, viņa mierīgi izbaudīja visspēcīgās karalienes nevarību. Divas sekundes ilgi, kā to noteica galma etiķete, grāfiene Kastiļjofjela skatījās karalienes sejā. Tad viņa pievērsās Astūrijas prinča troņmantnieka augstajam krēslam.

Goija stāvēja galerijā, viņš varēja labi saredzēt abu sieviešu sejas. Viņš smaidīja. «Vistai nav vietas baznīcā,» tā skanēja paruna, bet tagad pierādījās, ka ir gan, to apliecināja Pepa, viņa hamona. Pepa bija panākusi savu.

Viņa bija *senora de tUulo,* viņai bija ar dokumentu apstiprināts muižnieces tituls, un bērns, ko viņa nesa zem savas sirds, būs dzimis grāfs.

Pēc mielasta Pepa piedalījās karalienes kāršu partijā. Doņja Marija Luīze ar laipniem, nenozīmīgiem vārdiem griezās te pie viena, te pie otra. Popa gaidīja, kad karaliene uzrunās arī viņu. Viņa gaidīja ilgi.

— Jums ir labas kārtis, grāfien? — beidzot doņja Marija Luīze jautāja savā skanīgajā, diezgan patīkamajā balsī. Viņa bija nolēmusi ar šo sievieti apieties draudzīgi, tas bija visgudrāk.

— Ne sevišķi, *madatne,* — Pepa atbildēja.

— Kāds ir jūsu priekšvārds, grāfien? — karaliene jautāja.

— Hosefa, — Pepa atbildēja, — Marija Hosefa. Madri-dieši mani sauc par grāfieni Pepu vai arī vienkārši par Pepu.

— Jā, — karaliene piebilda, — manas galvaspilsētas ļaudis ir laipni un sirsnīgi.

Pepa bija izbrīnījusies par šādu nekaunību; Mariju Luīzi, šo «svešzemnieci, itālieti, netikli, laupītāju», tauta ienīda, un, kad viņa devās izbraukumā pa pilsētu, policijai vajadzēja veikt rūpīgus pasākumus, lai novērstu demonstrācijas.

— Vai jūsu muiža atrodas Andalūzijā, doņja Hosefa? — karaliene atkal jautāja.

— Jā, *madatne,* — Pepa atteica.

— Bet jums labāk patīk uzturēties Madridē? — Marija Luīze prašņāja.

— Jā, *madame,* — Pepa atbildēja. — Tas ir tiesa, ko jūs teicāt,

madame, jūsu galvaspilsētas ļaudis ir laipni un sirsnīgi. Pret mani.

— Un grāfs, jūsu vīra kungs, — Marija Luīze turpināja, — vai arī viņš labprāt uzturas Madridē?

— Protams, *madame,* — Pepa atbildēja. — Bet viņa veselības stāvoklis diemžēl liek viņam lielāko gada daļu pavadīt Andalūzijā.

— To es zinu, — Marija Luīze piebilda. — Vai jūs esat stāvoklī, doņja Hosefa? — viņa apvaicājās.

— Lai slavēta visusvētā jaunava, jā, esmu, — Pepa atbildēja.

«Sakiet, cik tad vecs ir jūsu Vīra kungs, šis *conde?»* laipni, Domīgi tad iejautājās Karaliene. «Sešdesmit un Astoņi,» tai atbildēja Pepa. «Taču ceru es un Pati jūtu to, ka svētā Jaunava būs žēlīga un Ļaus man dzemdēt veselīgu, Stipru dēlu.» Starojošām, Nevainīgām acīm viņa Skatījās uz karalieni.

11

Lai neciestu Spānijas karaļnama prestižs, doņja Marija Luīze nevarēja pasaulei parādīt, ka konsuls Bonaparts ir tas, kurš nosaka, kas jāieceļ valsts amatos. Viņa atlika Urkiho atlaišanu uz nenoteiktu laiku.

Donam Manuelam tas bija īsti pa prātam. Viņš jau no paša sākuma bija sapratis, un Migels ar neapstrīdamu loģisku secinājumu palīdzību pierādījis, ka Lisjēna ieteiktais līgums Spānijai nav izdevīgs. Ja Francija piešķirtu doņjas Marijas Luīzes znotam Etrūrijas troni, tad būtu gan izdabāts Marijas Luīzes godkārībai, bet maksāt dabūtu Spānija. Manuels varēja par to tikai priecāties, ja ministru prezidenta amatā šāda līguma parakstīšanas laikā ir cita persona. Jā, labāku lomu sadali viņš nemaz nevarēja vēlēties: Manuels apspriežas ar Lisjēnu Bonapartu un atgūst karalienes labvēlību, bet Urkiho nāk ar argumentiem, kas runā pret līgumu; viņa aiz savas lielās uzpūtības tajos nemaz neklausās; beigu beigās Urkiho spiests līgumu parakstīt, un kauna traips krīt uz viņu. Dons Manuels bija pārliecināts, ka varēs Urkiho gāzt, kad vien viņam tas iepatiksies, un šo apsvērumu dēļ izturējās pret to laipni. Savu izturēšanos viņš nemainīja arī pēc tam, kad viņam tika paziņots, ka Urkiho izplatot par viņu ļaunas un nicinošas valodas. Viņš tikai pasmaidīja un nodomāja: «Svētā jaunava del Pilāra dod man labus ienaidniekus un ilgu, saldu atriebību.»

Dons Manuels bija apmierināts, laimīgs un labā omā un gribēja savos priekos dalīties ar citiem. Viņa labā, vecā, prātīgā Marija Luīze bija izturējusies ļoti godīgi, par to viņš bija tai pateicīgs, dziedāja tai romances un savu draudzību ar Pepu centās pārāk atklāti neizrādīt. Viņš iestāstīja Pepai, ka jau tagad lojojot savā sirdī vismaigākās jūtas pret bērnu, ko viņa nes savā klēpī, un gribot izvairīties no visa, kas uz bērnu varētu mest kaut vismazāko aizdomu ēnu. Sī iemesla dēļ grāfam Kastiijof-jclam vajagot noteikti palikt Madridē līdz Pcpas dzemdībām; bet viņš pats, Manuels, lai cik tas viņam esot sāpīgi, šajos pēdējos

grūtniecības mēnešos pieklājības dēļ tikšoties ar viņu retāk. Pepa tūliņ piekrita; arī viņa vēlējas, lai mazais grāfēns nāktu pasaulē pēc iespējas cienīgākos apstākļos.

Pat infantei Teresai dons Manuels ļāva izbaudīt savu priecīgi pateicīgo garastāvokli un līdzjūtīgi izrādīja viņai neveiklu uzmanību. Spānijas karaliene bija dzemdējusi Manuelam bērnus, bet tie diemžēl nenesa viņa vārdu, sieviete, kuru viņš mīl, dzemdēs viņam bērnu, bet tas diemžēl nesīs cita vārdu. Toties šī tīrasinīgā infante dzemdēs viņam dēlu, kas sauksies viņa vārdā. Patiesību sakot, viņš nemaz nebija cerējis, ka tāda izkāmējusi kaza varētu kļūt grūta. Tāpēc viņš gribēja parādīt, ka prot novērtēt tās spējas, un nolēma izrādīt tai uzmanību. Viņš zināja, cik ļoti infante ilgojas tikt prom no Madrides. Protams, zināmu iemeslu dēļ dzemdībām vajadzēja notikt Madridē. Taču līdz tam laikam doņja Teresa divas vai trīs nedēļas var mierīgi pavadīt savas lauku muižas *Arēnas de San Pedro* klusumā, kuru viņa tā mīlēja.

Bez tam — un arī tas viņai sagādās prieku — Fran-sisko beidzot gleznos viņas ģīmetni.

Fransisko labprāt devās uz Arēnasu; šīs vietas nosaukums modināja viņā jaukas atmiņas.

Savā laikā, kad Fransisko vēl nebija pazīstams un ievērojams, doņjas Tercsas tēvs, vecais infants dons Luiss pēc Hoveļjānosa ieteikuma bija aicinājis viņu uz Arēnasu, lai viņš tur gleznotu tā ģimeni. Apmeklējums atstāja uz Goiju dziļu iespaidu, tas pilnīgi satrieca viņa līdzšinējo pasaules uzskatu: izrādījās, ka šis tīrasinīgais princis, karaļa brālis, izturējās tā, it kā būtu vienkāršs Pablo vai Pedro no Madrides vai Saragosas. Toreiz Fransisko Arēnasā palika veselu mēnesi, un infants Luiss un tā ģimene apgājās ar viņu kā ar sev līdzīgu. Sai laimīgajā laikā viņš Arēnasā bija iepazinies ar doņju Teresu

un gleznojis viņu; viņa toreiz bija vēl bērns, bikls bērns, tomēr Fransisko iemantoja viņas uzticību.

Tagad Goija saprata vēl labāk nekā toreiz, cik infants bija gudrs un sirsnīgs cilvēks. Viņš, dons Luiss, saskaņā ar Burbonu mantošanas tiesībām būtu varējis pretendēt uz Spānijas troni, taču no šīm tiesībām bija atteicies, lai varētu apprecēt zemākas kārtas sievieti, vienkāršu Aragonas muižnieci Vaļjabrigu. Viņš izvēlējās dzīvi savā Arēnasas muižā ar sievieti, ko mīlēja, un bērniem, ko tā viņam dzemdēja, nodevās lauksaimniecībai, medībām, savām gleznām un grāmatām. Patiesību sakot, Goija bija uzskatījis viņu par mazliet jukušu. Tagad viņš saprata donu Luisu labāk, lai gan viņa vietā — pat vēl šodien — nebūtu atteicies.

Pēc tam Goija doņju Tcrcsu bija gleznojis vēl otrreiz; tad viņai bija septiņpadsmit gadu un viņas vecāki sen jau miruši. Viņa bija īsta savu vecāku meita — apmierināta ar dzīvi klusumā, tālu prom no

trokšņainās, muļķīgās galma greznības. Un tagad nekrietnā Marija Luīze šo jauko, nevainīgo bērnu upurējusi zemiskajam, neapvaldītajam Manueīam kā atlīdzību par to, lai arī turpmāk viņš šad un tad ielīstu pie viņas gultā. Un Manuels pieņēma doņju Teresu kā apgrūtinošu piedevu sen kārotajam titulam, ko viņš citādi nebūtu dabūjis kā tikai no viņas.

Kopš tā laika, kad Fransisko pats bija kritis nelaimē, viņš labāk saprata arī citu cilvēku nelaimi. Viņš redzēja viņas bēdīgo grūtniecību, redzēja, cik ļoti viņa cieta šai piedauzīgi muļķīgajā situācijā, kurā bija ierauta un kūra apvainoja visu viņas būtni. Un viņš gleznoja doņju Teresu ar vislielāko rūpību un smalkjūtību. Visu savu līdzjūtību viņš ielika sava bijušā labvēļa meitas portretā.

Ģīmetne padevās ļoti maiga. Mazā princese sēž krēslā. Brīnišķīgo, trauslo grūtnieces augumu iekļauj balts, liegs, zem krūtīm sasiets tērps, maigi izcelts kakls un krūtis, un gaišie mati ietver iegarenu, ne pārāk skaistu, tomēr pievilcīgu seju. Sai sejā atklājas bērnišķīgās jaunās mātes satrauktā dvēsele, lielas, bēdīgas, apmulsušas acis raugās pasaulē, kuras pretīgumu nespēj saprast.

Dons Manuels, ģīmetni ieraudzījis, apstulba, viņš nemaz nebija zinājis, cik valdzinoši maiga izskatās viņa infante. Viņu pārņēma gandrīz bijīgas jūtas, it kā neliela vainas apziņa, un viņš skaļi iesaucās: — *Por la vida del de-*

rnonio. Tu jau, Fransisko, man infanli esi uzgleznojis tā, ka es viņā vēl beidzot iemīlēšos.

Taču dons Manuels nebija ieradies, lai redzētu doņjas Teresas ģīmetni, bet gan lai aizvestu viņu atpakaļ uz Mad-ridi. Viņa bērnam vajadzēja piedzimt Madridē. Visam galmam vajadzēja piedalīties bērna kristībās. Viņi abi, doņja Marija Luīze un dons Manuels, gribēja parādīt visai pasaulei, ka atkal salabuši.

Piecpadsmitajā oktobrī Eskoriālā ieradās dona Manuela speciālkurjers un paziņoja karalienei, ka infante dzemdējusi veselīgu meitiņu. Doņja Marija Luīze tūlīt devās pie dona Karlosa un pieprasīja, lai galms pārtrauc uzturēšanos Eskoriālā, — mazās princeses kristībām jānotiek Mad-rides pilī, karaļa apartamentos. Dons Karloss šaubījās. Aizbraukšana viņam gan būtu aiztaupījusi senču kapeņu nepatīkamo apmeklējumu Eskoriālā, bet uzturēšanās ilgums katrā atsevišķā pilī bija stingri noteikts ceremoniālā, un viņa nelaiķa tēvs bija riskējis ar dzīvību, lai šo kārtību nepārkāptu. Taču doņja Marija Luīze atgādināja, ka, ievērojot infanta Manuela nenovērtējamos pakalpojumus karalim un Spānijai, šī viņa sirsnīgākā vēlēšanās jāizpilda; karaliene uzstāja, karalis piekāpās.

Viņš izsauca pirmo kambarkungu un nodeva rīkojumu. Pārsteigtais marķīzs de Arisa godbijīgi iedrošinājās celt iebildumus, ka «Ceremoniāla rokasgrāmatas» noteikumi esot nepārprotami skaidri,

veselu gadu tūkstoša ceturksni tie neesot pārkāpti. Doņja Marija Luīze vēsi piebilda:

— Vienreiz taču jābūt pirmajai reizei.

Karalis pašūpoja lielo galvu un teica marķīzam: — Tu dzirdi, mans mīļais.

Marķīzs de Arisa, marķīzs de la Vega Inkiāns un marķīze de Montē Alcgre sēdēja apjukuši un sašutuši. Marķīzs de Arisa, kas savā dzīvē nekad nebija izrādījis ne mazāko uztraukumu, piesarcis paziņoja:

— Vislabprātāk es pats ar savām rokām izraušu «ceremoniāla» piecdesmit otro lapu un aizbraukšu atkal uz savu muižu!

Etiķetes neievērošana radīja milzīgu sensāciju. Visi vēstnieki ziņoja savām valdībām par šo notikumu kā par drošu mājienu, ka dons Manuels atkal kļuvis par Spānijas likteņu neierobežotu noteicēju.

Bija paredzēts, ka karaļpāris uzturēsies galvaspilsētā ne ilgāk par trīsdesmit sešām stundām. Bet karaliskās majestātes vajadzēja pavadīt visiem ministriem, visai i-alma svītai, visiem karaļa un karalienes kalpotājiem — rau augstajiem, gan zemajiem, kā ari galma orķestra dalībniekiem.

Kristībām sekoja tādas svinības, kādas parasti tika satīkotas tikai troņmantnieku kristību gadījumos. Galvenais kambarkungs, ko eskortēja šveiciešu gvardes nodala, devās uz Alkūdijas pili, lai dona Manuela bērnu nogādātu uz karaļa mītni. Aukle sekoja galma karietē. Kristiānā notika katoliskā karaļa apartamentos, bērnu kristīja pats lielinkvizitors dons *Ramon de Reynoso y Arce.* In-fanti nosauca par Karlotu Luisu. Tad karalis lika pasniegt bērnu viņam. Piesardzīgi, lai ar saviem daudzajiem ordeņiem mazo neievainotu, viņš to šūpoja šurpu turpu, piebāza bērnam pie sejiņas pirkstu un lallināja «tā-tā-tā».

— Skaists bērns, — viņš sprieda, — spēcīga, veselīga princese, kas Burbonu namam daris godu.

Tad galvenais kambarkungs — šoreiz Valonijas gvardes pavadībā — aizveda mazo infanti atpakaļ uz dona Manuela pili.

Pēc stundas katoliskās majestātes devās pie dona Ma-nuela. Pirmo reizi viņi brauca parādes ratos, ko viņiem pirms trim nedēļām bija dāvinājusi Francijas republika; kariete nāca no giljotinētā Luija Sešpadsmitā ratnīcas, taču nedaudz bija pārveidota.

Pie dona Manuela nolika svinīgais mielasts. Bez ka-raļpāra mielastā piedalījās gandrīz visi karalistes augstmaņi, ari Francijas vēstnieks Lisjēris Bonaparts. Mazajai princesei pasniegtās dāvanas bija izstādītas divās zālēs. Lisjēns Bonaparts pirmā konsula vārdā pasniedza zelta grabulīti. Ar savām melnajām, dzēlīgajām acīm Marija Luīze nopētīja dāvanas, novērtēja to cenu uz diviem vai trim miljoniem. Viņa mazajai infantei piešķīra pašas dibināto ordeni par cēlumu, tikumu un nopelniem — dVo-*bilitati, Virtuti, Mērīto».*

Infants dons Manuels pavēlēja izkaisīt pūlim naudu, piecdesmit tūkstošus reālu. Un tomēr pūlis — šis populačo, šis čusma — lamājās.

Dažas nedēļas vēlāk dzemdēja arī Pepa. Jaunpiedzi-rnušo grāfu Kastiļjofjelu kristīja Kuenkas bīskaps, dodams viņam vārdu Luiss Marija un veselu rindu citu vārdu, tai skaitā arī Manuelu un Fransisko. Svinīgais akts notika pilī *Bondad Real.*

Pārstāvis no katoliskā Karaļa šais svinībās bij Manuels; un pasniedza no Valdnieka viņš brīnišķīgu, Retu greznumlietu — svētā Isidro zobu, smalki Izstrādātā, ļoti dārgā Zeltā kaltā ietvarā, bet,

Kas to valkā, iegūst spēku Burvestīgu: cilvēkus spēj Noskaņot sev labvēlīgi,

Tos par draugiem iegūt.

12

Dienu pirms tam, kad galms aizbrauca uz Madridi piedalīties mazās infantes kristībās, Lisjēns Bonaparts bija apmeklējis pirmo sekretāru Urkiho valsts darīšanās. Kad kungi šķīrušies, vēstnieks, it kā garām ejot, ieminējies, ka rit jau Madridē vēl tikšoties. Urkiho bija atrunājies, ka nejūtoties labi un diezin vai uz Madridi braukšot. Uz to Lisjēns Bonaparts ar vieglu izbrīnu un ironiju bija atbildējis:

— Tā tiešām ir nelaimīga sagadīšanās, ekselence, ka taisni rīt jūs būsiet nevesels.

Urkiho saslimšana tad arī bija viņa krišanas iemesls. Pēdējās nedēļās pirmais sekretārs aizvien biežāk un biežāk nicinoši izteicās par donu Manuelu; taču neierašanās infantes kristībās bija jau izaicinājums. Dons Manuels to pieņēma. Pietiekami ilgi bija ari gaidīts; ar doņjas Marijas Luīzes piekrišanu Manuels nolēma pie pirmās izdevības prasīt no Katlosa šī nekauņas atlaišanu.

Iemesls radās visai drīz. Kādā slepenā, pašrocīgi rakstītā vēstulē pāvests Pijs gauži žēlojās par dažiem psei-dofilozofiskiem izteicieniem, kas bija nākuši no Spānijas sūtņa mutes, kad tas atradies pie svētā krēsla. Sūtnis esot ziņojis arī par reformām, ko it kā plānojot pirmais sekretārs Urkiho, proti, par tāda veida reformām, no kurām smagi ciestu senās svētā krēsla tiesības.

Pāvests sirsnīgi lūdza katolisko karali atteikties no šīm reformām, kā ari nebiedroties ar apspiestās baznīcas vajātājiem, bet gan kļūt par tās mierinātāju un aizstāvi.

Pāvests bija uzdevis nuncijarn šo vēstuli nodot karalim personīgi. Nuncijs, zinādams par dona Manuela naidu pret Urkiho, vienojās ar Manuelu sadarboties. Alanuels panāca, lai karalis pieņem nunciju viņa un karalienes klātbūtnē.

Prelāts nodeva vēstuli karalim un svētā tēva uzdevumā lūdza to tūlīt izlasīt. Karloss izlasīja un galīgi samulsa. Reformām, par kurām pāvests žēlojās, vajadzēja, kā Urkiho bija izteicies, vainagot viņa lielo pasākumu — Spānijas atbrīvošanu no Romas virskundzības, un viņš,

Karloss, šo ediktu, kas plānotajām reformām deva likuma spēku, bija parakstījis jau pirms nedēļām divām. Viņš bija ilgi vilcinājies, bet reiz Urkiho izdevās sastapt viņu vienu pašu, un šī edikta priekšrocības un tā šķietamo likumību viņš bija attēlojis ar tādu ļaunprātīgu viltību, ka beigu beigās karalis arī piekrita.

Turklāt, kad Urkiho runāja par to, ka šoreiz ultramon-tāni katrā ziņā sacelšot negantu traci, karalis viņam pat noteikti apsolīja, ka aizstāvēs viņu pret *frailucos* — melnsvārču uzbrukumiem. Un te nu tagad bija rezultāti!

Apmulsušais karalis nomurmināja neskaidrus atvainoša* nās vārdus, apliecināja svētajam tēvam visdziļāko godbijību un sirsnīgāko līdzjūtību. Nuncijs atbildēja, ka viņš šo vēstījumu nodošot svētajam tēvam, bet izteica bažas, vai tas būšot apmierināts.

Pēc tam kad prelāts bija aizgājis, Manuels un Marija Luīze ņēmās Karlosu pārliecināt. Viltīgais lapsa Urkiho esot viņu piekrāpis, ar savu velnišķīgo daiļrunību izmānījis uzticības pilnajam karalim šo dieva zaimojošo ediktu. Karaļa nožēla pārvērtās dusmās pret Urkiho. Manuels un Marija Luīze steidzās izmantot viņa dusmas. Urkiho bija tūlīt jāsauc. pie atbildības.

Urkiho gulēja gultā slims. Viņam vajadzēja piecelties, ātri sakārtoties un ierasties pie karaļpāra un Manuela, šī sava niknākā pretinieka.

— Ko tu esi atļāvies! — karalis viņam uzkliedza. — Tu esi mani galīgi apkrāpis! Tu esi sanaidojis mani ar svēto tēvu un krājis uz manas galvas dieva dusmas! Tu, ķeceri tāds!

— Es jūsu majestātei visu izskaidroju tā, kā to prasīja mans pienākums, — slimais ministrs atbildēja. — Jūs manus apsvērumus uzklausījāt, ser, un tiem piekritāt, pirms jums labpatika ediktu parakstīt. Turklāt, ser, jūs

man apsolījāt aizsardzību pret paredzamajiem ultramon-tānu uzbrukumiem.

■— Kādi nekrietni meli! — dons Karloss auroja. — Es tev apsolīju aizsardzību pret melnsvārčiem, bet ne pret nunciju un svēto tēvu. Tu esi atbildīgs, tu viens pats, ja es tagad ar Romu atrodos gandrīz vai kara stāvoklī. Un tu vēl gribi savu noziegumu uzvelt man.

Un, lai neļautu savām dusmām atkal pierimt, viņš uzkliedza: — Prom uz Pamplonu! Cietoksnī! — Un tikai ar pūlēm karali varēja atturēt, lai viņš nemetas Urkiho virsū.

Kad ministrs bāls kā audekls, tomēr cieņas pilns bija aizgājis, Marija Luīze klusībā nodomāja, ka patiesībā tomēr žēl, ja šis cilvēks jāzaudē. Bet Karloss, galvu kratīdams, teica:

•— Apbrīnojami! Šodien no rīta viņš bija man vēl gluži simpātisks, un tagad viņš ir ļaundaris un man viņu jāiesloga cietumā.

«Nedomājiet vairs par viņu,»

Karalis tā mierināja Manuelu. «Esiet mierīgs,
Ser, par visu turpmāk zinās Inkvizīcija.»
13

Lai parādītu pirmajam konsulam draudzību un cieņu, karalis, paklausīdams infanlam Manuelam, pasūtīja lielajam Parīzes gleznotājam 2akam Luijam Davidam gleznu, kurai vajadzēja slavināt ģenerāļa Bonaparta varenību. Dāvids ieteica izvēlēties tēmu «Sanbernāra pāriešana». Dāvids bija dārgs mākslinieks. Viņš prasīja ceturtdaļmil-jona reālu un bez tam tiesības pagatavot trīs mazliet pārveidotas kopijas. Tomēr svarīgi bija uzturēt labas attiecības ar pirmo konsulu, tāpēc galms nodeva pasūtījumu; Dāvids to izpildīja, glezna tika atgādāta uz Spāniju — tā karājās Aranhuesā; Fransisko Goija, Migels Bermūdess un Agustīns Estēve ieradās to apskatīt.

Glezna bija varena, vairāk nekā divarpus metru augsta, gandrīz divarpus metru plata.

Uz mežonīgas kalnu ainavas fona bija attēlots Napoleons, uzvarētāja pozā viņš sēdēja straujā zirgā, kas bija

..»slejies uz pakaļkājām, kā ēnas ap viņu rosījās kareivji ;ii lielgabaliem, izbalējuši burti uz klints plāksnēm lika atcerēties divus citus lielus karavadoņus, kuri arī bija pārgājuši pāri Alpiem, Hanibalu un Kārli Lielo.

Pēc ilgas klusēšanas pirmais savas domas izteica Mi-gcls.

— Ģēnija glorificešana, — viņš sacīja. — Cildenāku par to grūti kaut ko pat iedomāties. Līdzās Napoleona diženumam milzīgie Alpu kalni ir gatavie pundurīši. Un, neraugoties uz gleznas antīko monumcntalitāti, gleznotājs saviem varoņiem piešķīris portreta līdzīgumu.

— Par ceturtdaļmiljonu var arī dot mazliet portreta iezīmes, — lietišķi piebilda Goija. — Zirgam nav portreta iezīmes, — Agustīns sausi piezīmēja, — zirgs ir dabas brīnums.

— Jā, — Goija piekrita, — tavas zirgu pakaļas ir daudz labākas.

Migels pamācīja Agustinu. — Jūs nevarat Davidam piedot to, — viņš nopēla Agustinu, — ka viņš revolūcijas dēļ nav nolicis galvu zem giljotīnas. Es personīgi esmu laimīgs, ka mums palicis šis lielais mākslinieks. Arī par to nevar būt ne runas, ka viņš noliedzis savu cildeno paraugu — antīko Romu. Ja viņš būtu romietis, tad, domājams, būtu nostājies ķeizara Augusta pusē un tātad rīkojies pareizi, jo republika bija satrunējusi. Kad viņam paziņots par pirmā konsula izdarīto valsts apvērsumu, viņš pateicis kaut ko brīnišķīgu. «Republikai mēs nebijām pietiekami tikumīgi,» viņš sacījis.

Goija nesaprata.

— Ko teicis kolēģis Dāvids? — viņš jautāja. Zāle bija ļoti liela, Migels atkārtoja pilnā balsī:

— Republikai mēs neesam pietiekami tikumīgi.

Goijas atbilde bija īsa:

— To es redzu. — Viņš redzēja, ka šis Dāvids tagad tāpat slavēja jauno ģenerāli, kā agrāk bija slavējis revolūciju. To viņš sauca par «tikumību» un, liekas, tam arī patiesi ticēja. Arī viņš pats, Fransisko, agrā jaunībā, kad dzīvoja Parmā, bija piedalījies kādā sacensībā un gleznojis pārgājienu pār Alpiem, tas bija Hanibala pārgājiens. Gleznā bija daudz militāra spožuma, bruņotu karavīru, ziloņu, karogu. Dāvids bija taupīgs, un viņam bija sava īpatnēja meistariska tehnika, taču ar saviem piecdesmit

gadiem viņa uztvere nebija dziļāka nekā savā laikā divdesmit gadus vecā Goijas uztvere.

Aguslīns turpināja ņirgāties.

— Cik lokans Dāvids ir politikā, — viņš teica, — tik sastindzis viņš paliek savā mākslā. Gauss gleznotājs, bet veikls politiķis.

— JLis pārāk vadāties no savām personiskajām jūtām, don Agustīn, •— Migels atkal viņu pamācīja. — Kas grib spriest par politiskiem jautājumiem, tam tas jādara bez naida! Kas grib sekmīgi darboties politikas laukā — vienalga, aktīvi vai pasīvi —, tas lai apbruņojas ar taisnīguma jūtām! Starp citu, — viņš, šķiet, nevērīgi, taču uzsvērdams katru vārdu, piebilda, — drīzumā mēs iegūsim vairāk ticamu ziņu par *monsieur* Dāvidu. Doņjas Lusijas misija Parīzē beigusies, un pēc pāris nedēļām es gaidu viņu atgriežamies.

Goija redzēja, kā pārmainās Agustīna seja. Tātad viņš bija sapratis pareizi. Viņš pats ari jutās satraukts. Nu viņa atgriežas pie Migcla, it kā nekas nebūtu noticis, un tas pieņem viņu, it kā nekas nebūtu noticis. Bet kas gan ir ar abatu? Vispirms viņa pamet vienu, tad otru. Tādas viņas ir šīs Kaijetānas un Lusijas.

Un tiešām, pēc divām nedēļām doņja Lusija bija jau Madridē.

Viņa ielūdza tuvākos draugus uz tertuliju. Tā bija tā pati sabiedrība, kāda pulcējās pie viņas tai vakarā, kad Manuels pirmo reizi iepazinās ar Pepu, trūka tikai abata.

Lusija izturējās tik brīvi, it kā viņa būtu atgriezusies mājās pēc īsas atpūtas uz laukiem. Goija uzmanīgi viņu vēroja. Lusijas portrets viņam bija izdevies, šodien modelis līdzinājās gleznai varbūt vēl vairāk nekā agrāk. Tur nu viņa sēž, mazliet noslēpumaina, šķelmīga, mierīga, bet viņas mierā ir kaut kas satraucošs. Nevainojama dižciltīga dāma, bet piedzīvojumu elpa ap viņu vēl jūtamāka nekā agrāk. Kaut kas kopējs bija viņiem abiem — Fran-sisko un Lusijai. Abi viņi piederēja pie sabiedrības virsotnēm un tai pašā laikā joprojām dzīvoja padibenēs, no kurām bija nākuši.

Lusija stāstīja par Parīzi, bet nebilda ne vārda par to, ko visi tīkoja uzzināt, — par abatu. Un viņas sabiedrības dāmas laipnais vēsums nepieļāva intīmus jautājumus.

Vēlāk Lusija un Pepa apsēdās blakus, viņu sirsnīgā draudzība

nebija mazinājusies, viņas pilnīgi sapratās, citiem tur nebija vietas. No abu izskata varēja spriest, ka viņas klusi uzjautrinās par vīriešu muļķību. Nebija šaubu, — ja Lusija vispār kādam uzticēs to, kas noticis starp viņu un abatu, tad tā būs Pepa.

Ar Fransisko Lusija neko daudz nerunāja. Viņa nekad nebija runājusi pārāk skaidri, saruna ar kurlu cilvēku viņai droši vien bija par daudz apgrūtinoša. Varbūt viņa saprata, ka Fransisko viņu pazīst labāk nekā citi, tāpēc bija piesardzīga. Viņš par to neļaunojās.

Toties viņš bija patīkami izbrīnījies, kad vēlāk Lusija bieži ieradās viņa kintā. Viņa sēdēja darbnīcā kopā ar Fransisko un Agustīnu. Arī tagad viņai neko daudz nerūpēja Goijas kurlums, viņa necentās runāt skaidri un, ja Fransisko kaut ko nebija sapratis, nepūlējās to uzrakstīt. Bet acīmredzot viņa labprāt uzturējās Goijas tuvumā un noskatījās viņa darbā.

Dažreiz atnāca abas — Lusija un Pepa. Tad viņas pļāpāja vai arī sēdēja te darbnīcā klusas un laiskas.

Par spīti draudzībai un cieņai pret Fransisko, ieraugot abas skaistās sievietes, Agustīns juta to pašu veco, skaudīgo sarūgtinājumu. Te bija šis Fransisko — vecs un kurls, un vēl aizvien sievietes skrēja tam pakaļ. Viņam, Agustīnam, tās neveltīja ne skatiena. Bet viņš taču no mākslas saprata vairāk nekā jebkurš cits Spānijā, un bez viņa Goija nekad nebūtu kļuvis Goija. Turklāt Fransisko nemaz neslēpa, cik maz viņu interesē šīs abas sievietes. Patiesībā viņš vēl aizvien domāja tikai par to dižciltīgo, kas bija viņu iegrūdusi nelaimē; viņa, šī Alba, kuras ģi-metni vienīgo no visām gleznām viņš bija sev paturējis, noskatījās uz abām sievietēm, un viņas to mierīgi pacieta.

Redzot Lusiju sēžam zem Albas ģīmetnes, Agustīns nevarēja un nevarēja saprast, kā cilvēks, kurš var iegūt tādu sievieti kā Lusija, spēj apmierināties ar tādu kā Alba. Vienmēr un katrā tērpā Alba ir un paliek smieklīga hercogiene, pat Goijas māksla nevarēja viņu pārvērst par mahu; droši vien diezgan bieži viņa bija likusi nabaga Goijam sajust, ka viņa ir grande un ka bezgalīgs attālums šķir to, zemas kārtas gleznotāju, no viņas, hercogienes Albas, ar to izraisīdama viņā neprātīgas dusmas. Bet šī Lusija bija kļuvusi par īstu dižciltīgu dāmu un turklāt palikusi par īstu mahu. Viņai patiesi vienalga, ko domā sabiedrība. Viņa aizbrauca uz Parīzi ar abatu, kad tas viņai iepatikās, un, kad sāka ilgoties pēc Madrides, atgriezās tikpat bezrūpīgi atpakaļ pie sava skolotā ēzeļa Migela.

Reiz, kad Lusija bija darbnīcā viena bez Pepas, viņa negaidot teica:

— Man likās, jūs esat mūsu abata draugs. Bet tā nu gan nav nekāda draudziba, ja ne reizi neesat par viņu apjautājies.

Viņa runāja it kā pati pie sevis, tāpēc nebija skaidrs, kam tēmēti pārmetumi — Goijam vai Agustīnam. Goija nepārtrauca gleznot,

acīmredzot viņš nebija pievērsis uzmanību tās lūpām. Agustlns, no pārsteiguma zaudējis valodu, beidzot attapās:

— Ja vēlaties, es viņam uzrakstīšu, ko jūs teicāt.

— Par ko ir runa? — Goija jautāja, turpinādams darbu.

— Par abatu, — Agustlns atbildēja ļoti skaidri. Goija pārtrauca gleznot un uzmanīgi paskatījās uz Lusiju.

— Viņš drīz atgriezīsies, — Lusija vienaldzīgi paziņoja.

Agustīns apsēdās. Goija nolika pie malas otu un paleti un sāka staigāt šurp un turp.

— Kā jūs to spējat izdarīt, doņja Lusija? — viņš jautāja.

— Es viņam uzrakstīju, lai brauc mājās, — viņa teica.

— Bet ko teiks inkvizīcija! — Agustīns iesaucās. — Ja viņš atgriežas, tad tas nozīmē, ka dodas taisnā ceļā uz sārtu.

— Svētais tribunāls nekādā gadījumā neatstās viņu nesodītu, — iesaucās arī Goija.

— Mēs, Pepa un es, — Lusija skaidroja savā mazliet stieptajā balsi, — runājām ar donu Manuelu, un viņš apspriedās ar lielinkvizitoru. Mazliet nepatikšanas jau abatam, protams, nāksies pieredzēt. Bet viņš uz to ir sagatavojies. Jo tad viņš vismaz būs Spānijā.

Doņja Lusija runāja vienkārši, viņas vārdos nebija manāma ne vēsts no lepnuma. Bet Fransisko un Agustīnam pārskrēja šermuļi pār kauliem. Iedomādamies, kā šī sieviete triumfē, viņi gandrīz to ienīda. No sava vīra priekšnieka viņa jau panākusi, lai tas gādā par viņas mīļākā atgriešanos. Un tas atgriežas, gatavs nest upurus un pakļauties briesmām, lai tikai kopā ar viņu elpotu vienas zemes

gaisu. Un lielinkvizitors Reinoso droši vien izkaulējis krietnu cenu par to, ka atteicies no šī ķecera sadedzināšanas. Tas, par ko dons Manuels «apspriedies» ar Reinoso, kā šķiet, būs liktenīgs ne vienam vien spānietim. Un te nu sēž šī sieviete un stāsta par visu mierīgi, ar sabiedrības dāmas atturību, it nevērīgi, it kā runa būtu par kādu tertuliju vai jaunu frizūru. Un pēkšņi Fransisko atkal vajadzēja domāt par mandeļu pārdevēju uz Prādo, kura viņu toreiz, kā jau īsta maha, pamatīgi pacienāja ar *«ajos y cebollcis»* — ar ķiplokiem un sīpoliem, vajadzēja salīdzināt to ar vulgāro, bezbēdīgo Lusiju, kurai prieku sagādāja nekaunīgas atbildes un rupji joki. Tagad viņa taisa jokus ar pirmo ministru, lielinkvizitoru, ar visu Spāniju.

Šķita, viņa daudz par agru Bij ar savu uzvaru jau Izdižojusies, jo gāja Nedēļas un mēneši, bet Vēl joprojām nedzirdēja It neko, ka abats būtu Atgriezies.

14

Goija sēdēja savā darbnīcā, savā ermitāžā Sanbernardīno ielā, un strādāja. Tad viņš pārtrauca darbu, nolika sānis plāksni un dzēli, ar vieglu, izklaidīgu smaidu apskatīja notrieptās rokas. Piecēlās, lai tās

nomazgātu.

Istabā stāvēja kāds vīrs, varbūt jau ilgi viņš te bija stāvējis; tas bija nuncijs, viens rio inkvizīcijas zaļajiem sūtņiem. Vīrs laipni palocījās un kaut ko teica, Goija nesaprata; tas pasniedza Goijam papīra lapu un norādīja uz apzīmogotu aploksni — Goija zināja, ka papīru vajag parakstīt, viņš to izdarīja — mehāniski un tomēr ļoti rūpīgi; tad vīrs paņēma parakstīto lapu, iedeva Goijam aploksni, palocījās un kaut ko teica. Goija atbildēja:

— Lai slavēta svētā jaunava. — Un vīrs aizgāja. Goija sēdēja darbnīcā, izjuzdams tagad vēl lielāku vientulību, turēja rokā aploksni un truli blenza uz zīmogu: krusts, zobens un rīkste. Viņš labi zināja, ka inkvizīcija savākusi pret viņu bagātīgus materiālus. Kai-jetāna, šī ragana, šī kārdinātāja, bija ļāvusi viņa gleznu,

šo sava kailuma atainojumu, skatīt svešām acīm; ja par to zināja dons Manuels, tad par to zināja arī inkvizīcija. Daudzus viņa izteicienus, ja vien to ļaunprātīgi vēlējās, varēja iztulkot kā maldu filozofiju, arī viņa gleznās, ja vien to vēlējās, varēja atrast šo to, kas izskatījās pēc ķecerības. Bez tam viņam bija pienestas ziņas, ka lielinkvizitors nelabvēlīgi noskaņots gan pret viņu pašu, gan viņa gleznieciību. Viņš velti bija iedomājies, ka slava un karaļa labvēlība ir droši sargi. Un nu viņš te sēž un tur rokā aicinājumu stāties svētā tribunāla priekšā.

Goija smagi elpoja, ārprātīgas bailes žņaudza krūtis. Taisni tagad, kad viņš bija izniris no iznīcības atvariem, kad bija iepazinis tās dzīles, viņš nevēlējās vairs nokļūt tur atpakaļ. Tikai šai pēdējā gadā viņš bija iemācījies saprast, kas ir dzīve, kas ir gleznieciība, kas ir māksla. Nevar taču būt, ka taisni tagad inkvizīcija izstiepj pēc viņa savas drausmīgās ķetnas.

Viņam trūka drosmes atvērt svētā tribunāla aploksni. Tāpēc viņš nodevās liekiem, nevajadzīgiem prātojumiem. Viņi bija gaidījuši tik ilgi, nebija iedrošinājušies ķerties viņam klāt; kas gan noticis, ka tagad pēkšņi viņi pārgājuši uzbrukumā? Viņš atcerējās, kā tās abas, Lusija un Pepa, bija te sēdējušas, vilinošas, bezbēdīgas un bīstamas — tāpat kā viņa mahas uz balkona. Varbūt viņš iepīts darījumā, ko Lusija noslēgusi, lai panāktu abata atgriešanos. Pēc visa tā, ko bija piedzīvojis ar Kaijetānu, viņš vairs neuzticējās nevienam, no katra varēja sagaidīt visu.

Goija atvēra aploksni.

Tarragonas inkvizīcijas tribunāls ielūdza viņu piedalīties kādā *auto particular,* kur pasludinās spriedumu ķecerim Djēgo Periko, bijušajam abatam, bijušajam Madri-des svētā tribunāla sekretāram.

Uz mirkli Goija jutās atvieglots. Tad viņu pārņēma dziļš sašutums, ka inkvizīcija viņam piesūtījusi šo ļaunprātīgo uzaicinājumu. Viņam, kurlam cilvēkam, kurš taču spriedumu nevar dzirdēt, liek doties uz

Aragonu un uzņemties ilgā ceļojuma grūtības. Tā bija zemiska prasība. Tie bija slepeni draudi, taisni tāpēc, ka šī prasība bija zemiska.

Ja Fransisko nebūtu kavējusi viņa slimība, viņš savas rūpesbūtu uzticējis Agustīnam vai Migelam. Tagad viņš kautrējās to darīt. So bīstamo jautājumu varēja apspriest tikai pusvārdos, bet atbildes viņš taču nebūtu sapratis, un viņam likās smieklīgi un nomācoši, ja katru reizi vajadzētu pārjautāt. Ja viņa draugi atbildes uzrakstītu, tad ar to taisni pieaicinātu ļaunos garus. Vairākkārt viņš pārdomāja, vai nevajadzētu savas bēdas atklāt dēlam Havjēram. No dēla viņš nebūtu kaunējies. Bet Havjērs bija par jaunu.

Un tā Goija viens pats glabāja sevī šo drūmo noslēpumu, izjuzdams gan bailes, gan cerības. Te viņš bija pārliecināts, ka lielinkvizitors, nerēķinādamies ar donu Manueiu, liks abatu vest uz sārtu, ja nu reiz dabūjis savā varā, bet viņu, Goiju, apcietinās. Tad atkal centās sev iestāstīt, ka doris Manuels ir viltīgs, Lusija gudra kā čūska, ka viņi noteikti ir saņēmuši garantijas un tiesas process nebūs nekas cits kā drūma komēdija, bet uzaicinājums Goijam — tukši draudi.

Pa to laiku inkvizīcija pretēji pastāvošajām ierašām pati izplatīja baumas par gaidāmo autodafē, attēlodama abata atgriešanos kā varenu uzvaru. Stāstīja, ka dievs esot atmodinājis ķecera sirdsapziņu, viņš atgriezies Spānijā labprātīgi, lai stātos svētā tribunāla priekšā.

Agustīns bija satriekts, kad viņš dzirdēja šādas ziņas par priekšā stāvošo autodafē. Tiesa, viņu gan atbaidīja abata samākslotība, gudrība un ākstīgā atjautība, turklāt viņš bija bezgala greizsirdīgs, ka Lusija varēja iemīlēties šādā cilvēkā, bet viņš apbrīnoja donu Djēgo, ja tas Lu-sijas dēļ pats metas inkvizīcijas nagos. Bez tam Agustīns bija pietiekami gudrs un godīgs, lai prastu novērtēt dona Djēgo progresīvos uzskatus, un viņu grauztin grauza inkvizīcijas uzvara taisni pār šo cilvēku.

Pretrunīgu jūtu plosīts, viņš jautāja Goijam: — Vai jūs zināt, ka abats tiešām atgriezies? Vai jūs esat dzirdējis par autodafē?

— Jā, — Goija teica un parādīja svētā tribunāla uzaicinājumu.

Par spīti visām šausmām, Agustīns juta lepnumu. Tātad garīgie tiesneši ļoti baidās no kurlā, vientuļā vīra, tātad par tik iespaidīgu tie uzskata viņa mākslu, ka piesūtījuši šādu brīdinājumu. Bet Agustīns šis domas neizteica skaļi. Gluži otrādi, tāpat kā Goija, arī viņš iekaisa dusmās par to, ka Fransisko liek doties šādā grūtā ceļojumā.

— Tā ir nelietība, — viņš šķendējās, — uzvelt jums tādas grūtības.

Goijam patika, ka Agustīns uzaicinājumu uztver šādā veidā. Tagad viņi abi nepēla vis inkvizīciju un Lusiju, bet gan ceļojuma grūtibas.

— Protams, es jūs pavadīšu, — Agustīns pēc brīža teica. Klusībā

Goija visu laiku bija perinājis galvā domu — lūgt Agustīnu viņu pavadīt, bet tas viņam būtu nācies grūti, jo bija vajadzīga drosme, lai dotos kopā ar apdraudēto uz vietu, kur tam jāsaņem brīdinājums. Tagad, kad Agustīns pats to vēlējās, Goija nomurmināja kaut ko noraidošu, bija draugam pateicīgs, piedāvājumu pieņēma.

Pēc tam kad valdiba laikam nebija piekritusi autodafē sarīkošanai Madridē, lielinkvizitors ar gudru ziņu bija izvēlējies Tarragonas pilsētu. Sis pilsētas vārds katram spānietim lika atcerēties vienu no inkvizīcijas lielākajiem triumfiem.

Tas bija noticis 1494. gadā. Toreiz Barselonā plosījies mēris, un Barselonas inkvizitors de Kontrērass ar saviem ierēdņiem aizbēdzis uz Tarragonu. Pie vārtiem ieradušies pilsētas tēvi un paskaidrojuši inkvizitoram, ka tādā gadījumā, ja atļaušot uzturēties pilsētā viņam, tad arī karaļa ierēdņi piasīšot, lai tos atbrīvo no karantīnas, Inkvizitors atbildējis, ka dodot kungiem laiku apdomāties tik ilgi, cik vajadzīgs, lai trīs reizes noskaitītu *miserere.* Ja tad vārtus neatvēršot, tad viņš uzlikšot pilsētai ekskomunikāciju un interdiktu. Pēc tam viņš trīsreiz nolasījis *miserere* un pavēlējis svētā tribunāla notāram pieklauvēt pie vārtiem. Kad vārti nav atdarīti, inkvizitors devies uz tuvējo dominikāņu klosteri, uzrakstījis tur oficiālu dokumentu par ekskomunikāciju un licis to pienaglot pie Tarragonas vārtiem. Pēc vienas nedēļas Tarragonas pārstāvji paziņojuši inkvizitoram, ka ieeja pilsētā viņam atļauta. Taču tagad apvainotais garīdznieks pieprasījis, lai visas pilsētas amatpersonas un vadošie sabiedriskie darbinieki svinīgā ceremonijā nožēlo grēkus. Pilsēta bijusi spiesta piekāpties. Katalonijas vicekaraļa klātbūtnē pilsētas amatpersonas un ievērojamākie pilsoņi, tērpušies kauna kreklos, ar svecēm rokās, ieradušies katedrālē pie valdošā inkvizitora, tādā kārtā apzīmogodami sevi un savus pēcnācējus ar neizdzēšamu kauna traipu.

Lai visiem grēciniekiem šo notikumu atsauktu atmiņā, inkvizīcija bija izraudzījusi Tarragonu par vietu, kur abatam sarīkot autodafē.

Pec ilga un grūta ceļojuma Goija un Agustīns laikus jau ieradās Tarragonā. Viņi apmetās vienkāršā iebraucamajā vietā, un Fransisko pieteicās arhibīskapa pilī — *Pa-lacio de palriarca.* Taču viņu pieņēma tikai vikārs. Tas paskaidroja, ka autodafé notikšot parīt lielajā arhibīskapa apspriežu zālē, un sausi piebilda, ka karaļa pirmajam gleznotāja kungam būšot lietderīgi šai uzvedumā piedalīties.

Fransisko nekad nebija bijis Tarragonā. Kopā ar Agus-tinu viņš apskatīja pilsētu, milzigos mūrus, ciklopiskos vaļņus, kas bija uzcelti jau sen pirms romiešu valdīšanas laika, daudzās Romas impērijas senlietas un lielisko senseno katedrāli ar daudzajām krusta ejām un portāliem, ar romiešu kolonnām un pagāniskajām skulptūrām, kas naivi bija pielāgotas kristietības prasībām. Goija nopriecājās par jokiem, kurus šad tad bija atļāvušies jau sen satrūdējušie skulptori. Ilgi

viņš smīnēdams stāvēja pie akmenī kaltā kaķa, kas izliekas par beigtu, ļauj, lai peles to stiepj uz kapu, un, kad peļu salasījies pietiekami daudz, tad tām uzbrūk. Droši vien ari tai laikā, kad senais mākslinieks šo pasaku iedzīvināja akmenī, tā jau runājusi visai skaidru valodu. Goija izvilka piezīmju burtnīcu un uzzīmēja pasaku par kaķi pēc sava prāta.

Viņš ar Agūstīnu aizgāja uz ostu, uz noliktavu rajonu. Tarragona bija plaši pazīstama ar saviem vīniem, riekstiem un marcipānu. Kādā milzīgā telpā meitenes šķiroja riekstus, atlasīja pilnos no tukšajiem, tukšos svieda zem galda, bet pilnos — kurvjos, kurus turēja klēpī. Darbu viņas veica mehāniski un ļoti ātri, turklāt strādādamas viņas pļāpāja, smējās, dziedāja, pat smēķēja. Meiteņu bija apmēram divi simti, lielajā telpā valdīja rosība; Goija aizmirsa autodafé, viņš zīmēja.

Otrā dienā no rīta viņš ieradās arhibīskapa pils apspriežu zālē. Zāle bija liela, moderna, lietišķa. Lielākā daļa no ielūgtajiem nāca no Tarragonas vai arī no tuvējās Katalonijas galvaspilsētas Barsclonas. Visiem šķita bīstami, ka Fransisko ataicināts no tālās Madrides, uz viņu skatījās ar biklu ziņkāri, neviens neiedrošinājās uzsākt sarunas.

Tribunāla locekļi ienāca zālē. Karogi, zaļais krusts, garīgo tiesnešu tumšie tērpi — viss šis drūmais svinīgums dīvaini atšķīrās no zāles modernā iekārtojuma un viesu vienkāršā, jauniaicīgā tērpa.

Tad ieveda abatu. Goija bija iedomājies, ka viņš būs ietērpts dzeltenajā grēcinieku kreklā — sambenito, bet —> arī tā laikam bija piekāpšanās valdības prasībai — dons Djēgo bija parastā, pēc Parīzes modes piegrieztā pilsoņa apģērbā un acīmredzot pūlējās atstāt eleganta, mierīga cilvēka iespaidu. Taču, kad viņu uzveda uz apsūdzētajam paredzētā paaugstinājuma un ieslodzīja aiz zemajiem koka treliņiem un kad viņš redzēja apkārtējo drūmo greznību un pats savu dziļo apkaunojumu, tad viņa seja sāka raustīties, vaibsti zaudēja spraigumu un ciniskais kungs koka treliņu aizžogojumā impozanto bargo tiesnešu priekšā savā ikdienas ģērbā izskatījās tikpat nožēlojams, it kā būtu ieģērbts sambenito.

Dominikāņu priors sāka spredikļi. Goija nesaprata, ari necentās uztvert spredikļa domu: viņš skatījās. Un, lai gan šis tribunāls neizcēlās ar tādu greznumu un varu kā toreiz, tiesājot *San Domingo el Real* baznīcā Olavidi, noskaņa tomēr bija tikpat drūma un nomācoša. Lai ko arī Lusija un Manuels būtu norunājuši ar lielinkvizitoru un lai cik maigu sodu donam Djēgo piespriestu, abata sejā tomēr bija lasāms, ka šeit tika iznīcināts cilvēks. Pēc tik šausmīga pazemojuma, kādu pārdzīvoja abats, neviens vairs nespēja atžirgt, lai arī cik liela skepse, saprāts un drosme būtu nocietinājusi viņa sirdi. Un, ja kādreiz pēc gadiem viņu arī atbrīvotu, notiesātā ķecera kauna traips viņam būs jānes visu mūžu, katrs spānietis ar riebumu novērsīsies no viņa.

Pa to laiku bija sākusies sprieduma nolasīšana. Arī šoreiz tā

turpinājās ilgi. Fascinēts, šausmu pārņemts Goija skatījās, kā abata seja kļuva aizvien stingāka, kā tā pilnīgi zaudēja atjautīga sabiedrības cilvēka masku un pauda pazemojumu, izmisumu, dzīvas būtnes mokas.

Savā laikā šis pats abats Sandomingo baznīcā noskatījās Olavides iznīcināšanu; tagad viņš stāvēja ieslodzīts kauna vietā un viņā noskatījās Goija; bet vai nepienāks reize, kad arī viņš, Goija, stāvēs aiz šādām koka margām, tāda paša zaļa krusta, tādu pašu sveču, tāda paša svinīga, barga tribunāla priekšā? Goija saprata, ka dēmoni viņam tuvojas no jauna, ka tie izstiepj pēc viņa savas ķetnas. Viņš taisni fiziski juta, kas norisinās abata smadzenēs. Tur nebija vairs nevienas domas par mīļoto sievieti, nevienas domas par iespējamo laimi nākotnē, par jau padarīto un par to, kas vēl jādara, tur bija tikai pašrcizējā brīža nožēlojamās, bezgalīgās mokas. Velti Goija centās sevi pārliecināt, ka viņa acu priekšā norisinās tikai muļķīga teātra izrāde, dīvaina joku luga ar jau zināmām labām beigām. Viņam bija tāda pati sajūta kā bērnībā, kad viņš šaubījās par koko, bubuļa, melnā vīra esamību un tomēr pārdzīvoja nomācošas bailes, ka tas varētu parādīties.

Un nu abats zvērēja. Kad šis eleganti un moderni ģērbtais cilvēks nometās ceļos pie melnā krusta un uzlika roku uz atvērtās bībeles, skats bija vēl briesmīgāks nekā toreiz, kad grēcinieka kreklā tērptais Olavide nožēloja savus grēkus. Garīdznieks lasīja, un abats atkārtoja šausmīgos, pazemojošos zvēresta vārdus.

Iekams Goija paspēja atjēgties, svētā izdarība bija jau beigusies; notiesāto aizveda, klātesošie izklīda. Goija palika viens draudīgā vientulībā. Mazliet streipuļodams, nedrošs sava kurluma dēļ, dīvaina apmulsuma pārņemts, viņš izgāja no krēslainās telpas.

Pretēji savam paradumam Agustīns sēdēja viesnīcā pie vīna pudeles. Viņš jautāja, kāds sods esot piespriests abatam. Goija nevarēja pateikt, viņš nebija spriedumu sapratis. Bet viesnīcas saimnieks zināja stāstīt, ka dons Djēgo esot notiesāts ar ieslodzījumu klosterī uz trim gadiem. Šķita, ka viesnīcnieks ir slepens liberāļu piekritējs, viņš centās parādīt godu pirmajam gleznotāja kungam — dīvaini kautrīgi, gandriz līdzjūtīgi. Viņš stāstīja par kādu neparasti labu, trīspadsmit gadus vecu vīnu, no kura palikušas vairs tikai pudeles septiņas; tās viņš glabājot pats sev un sevišķi godājamiem viesiem; un viņš atnesa vienu no šīm pudelēm. Goija un Agustīns dzēra klusēdami.

Arī atceļāˆFransisko un Agustīns daudz nerunāja. Tikai vienu reizi Goija nevarēja savaldīties un pēkšņi ar īgnu gandarījumu ieica:

— Tagad tu redzi, kas notiek, ja sapinas ar politiku. Ja es būtu darījis tā, kā jūs visi gribējāt, tad sen jau būtu sapuvis svētā tribunāla cietumos.

Taču savā sirdī Goija Domāja; viņš tieši tagad Gleznos svēto tribunālu,

Gleznos savas darbistabas Klusumā; viņš gleznos pašu

Inkvizīciju, bet tādu,

Kāda tā ir īstenībā — Melnsvārčus, šos *frailučos,* Kas, līdz kaklam pieēdušies, Noskatās ar baudu savos Upuros un viņu mokās.

Viņš tos gleznos vēlreiz, zīmēs Patiesāk. Un zīmēs arī Veco *El Coco,* spoku, bērnu Bubuli, šo lietuvēnu,

Melno vīru, kurš gan nav un Tomēr ir.

15

Kad Goija atgriezās Madridē, viņa dēls Havjērs pastāstīja, ka hercogiene Alba esot lūgusi Goiju atnākt. Viņa atkal dzīvojot Monkloā, savā Buenavistas pilī, bet Goijas jaunā māja — kinta atradās ļoti tuvu šai mazajai lauku muižai. Fransisko nezināja, kas Havjēram zināms par viņa un Kaijetānas attiecībām. Viņš savaldījās, nokrekšķinājās un pēc iespējas vienaldzīgi teica:

— Pateicos, manu zēn!

Goija bija iedomājies, ka tagad Kaijetānas briesmīgā vara pār viņu jau beigusies, ka palikušas tikai gleznas un sapņi — gan labi, gan draudīgi, tomēr saprāta iegrožoti. Tā tiešām arī bija, kamēr Alba atradās Itālijā, kamēr viņus šķīra jūra. Bet tagad, kad viņi vairs neatradās tālu viens no otra, važas, kuras viņš bija uzlicis saviem sapņiem, satrūka.

Viņš neapmeklēja Kaijctānu. Gandrīz vienmēr atradās ermitāžā, savā vientulīgajā darbnīcā. Viņš mēģināja strādāt. Bet Tarragonas rēgi bija izbalējuši. Palikuši tikai vairs Sanlūkaras drausmīgie sapņi. Viņš sēdēja nevarīgs, nožēlojamu ilgu pilns, ieslēgts savā kurlumā it kā zvana kupolā.

Pēkšņi viņa priekšā stāvēja doņja Eifēmija. Melnā tērpā, cienīga, tāda kā vienmēr, apvaldīta naida pārpilna, galīgi novecojusi, kaut gan pēc sejas vecums nebija nosakāms.

— Lai svētā jaunava jūs pasargā, ekselence! Nav viegli nodot jums ziņu, — viņa teica un nosodoši apskatīja nabadzīgo un neuzkopto darbnīcu.

Goija nezināja, vai viņš Eifēmiju sapratis pareizi, viņš liija par daudz uztraukts.

— Jums vajadzēs uzrakstīt, ko gribat man teikt, doņja I ifērnija, — viņš atbildēja aizsmakušā balsī. — Es, proti, d/.irdu vēl sliktāk nekā agrāk, esmu, tā sakot, pilnīgi kurls.

Doņja Eifēmija uzrakstīja, kas ziņojams, un rakstīdama teica:

— Es jums vienmēr esmu teikusi, pirmais gleznotāja kungs, ka tas nebeigsies labi, ja jūs gleznosiet tik daudz velnišķību.

Goija neko neatbildēja. Viņš uzmanīgi izlasīja uzrakstīto. Tad atbildēja, ka doņju Kaijetānu gaidīšot rītvakar ap pulksten pusastoņiem.

— Šeit, darbnīcā Sanbernardīno ielā, — viņš ļoti skaji teica.

Šai vakarā viņš apģērbās sevišķi rūpīgi, par ko gan pats sevi zoboja. Elegantajā tērpā viņš izskatījās smieklīgs šai darbnīcā, kas bija iekārtota tik nevīžīgi un trūcīgi kā viņa nabadzības laikos; tā bija tikai

darbam un eksperimentiem piemērota telpa. Kāpēc viņš Kaijetānu aicināja tieši uz šejieni? Tas bija aušīgs, puicisks izaicinājums, viņš jau to zināja, viņš to bija izlasījis doņjas Eifēmijas acīs, un tomēr viņš bija lā darījis. Un vai viņa vispār atnāks? Vai viņa zināja, vai' saprata to, ka viņš pārvērties? Vai tad dueņja viņai nepateiks, ka viņš kļuvis kurls, īdzīgs, vecs vīrs, kam piemīt savas dīvainības?

Pulkstenis jau bija pusastoņi, desmit minūtes pāri pusastoņiem.* No Kaijetānas ne vēsts. Goija mēģināja iztēloties, kāda pa šo laiku varējusi būt viņas dzīve kopā ar kluso, neatlaidīgo, nelaimīgo mīlētāju Perālu, ar itāliešu kavalieriem, kas bija vēl frivolāki nekā spāņi. Viņš pieskrēja pie durvīm, palūkojās priekštelpā, varbūt viņa stāv pie durvīm un klauvē, aizmirsusi, ka viņš nedzird, jo viņa taču vienmēr bija aizņemta tikai pati ar sevi. Viņš atstāja durvis mazliet pavērtas, lai pa spraugu būtu redzama gaisma. Pulkstenis bija jau astoņi. Kaijetānas vēl nebija, tagad jau viņa vairs neatnāks.

Piecas minūtes pēc astoņiem viņa atnāca, kā vienmēr — ar nokavēšanos. Viņa noņēma plīvuru, klusēdama stāvēja viņa priekšā tāda pati kā vienmēr; skaidrā, ovālā seja apbrīnojami gaiša, augums mazs, slaids, melnās drānās tērpts. Viņi atkal stāvēja un skatījās viens otrā, un viss bija tāpat kā toreiz, kad Goija bija ieraudzījis viņu uz paaugstinājuma un kad viņi vel nebija tik asi saķildojušies.

Arī nākošajās dienās, nedēļās un mēnešos viss palika tāpat kā bijis. Varbūt viņi mazāk runāja, bet vai tad jau no paša sākuma viņi labāk nesapratās ar vaibstiem un žestiem nekā ar vārdiem? Vārdi viņu attiecības vienmēr bija tikai pasliktinājuši. Starp citu, viņš saprata Kaije-tānu labāk nekā jebkuru citu, viņš varēja viņai visu nolasīt no lūpām, Goijam šķita, ka viņas skarbā, bērnišķīgā; balss viņa atmiņā saglabājusies daudz labāk nekā visas citas balsis; katrā brīdī viņš ar savu iekšējo dzirdi nekļūdīgi varēja sadzirdēt tos vārdus, kurus viņa bija sacījusi toreiz, nezināma, ka viņš tos dzird.

Viņi gāja uz teātri, lai gan mūziku un dialogus viņš lielāko tiesu varēja tikai nojaust: viņi iegriezās Manolē-rijas krodziņos, un tur viņus uzņēma tikpat laipni kā senāk. *«El Sordo»* — kurlais, tā viņu visur sauca. Bet viņš nevienu netraucēja ar īdzīgu zūdīšanos par savām likstām, viņš smējās līdz ar citiem, kad gadījās komisks pārpratums, un viņam, bez šaubām, vajadzēja būt īstam vīram, jo citādi taču Alba no viņa atteiktos.

Goijas atmiņas nebija zudušas, viņš atcerējās Kaijetā-nas dvēseles viltīgās dzīles, bet viņš neļāva vaļu sapņiem. Taisni pēc tam, kad viņam bija vajadzējis mesties elpu aizraujošā dziļumā, sevišķu baudu sagādāja atgriešanās gaismā; Kaijetānas tuvums viņu vēl nekad nebija tā apbūris kā tagad, un viņa atbildēja ar tādu pašu skurbumu.

Viņā vairs nemodās vēlēšanās to gleznot, un viņa to arī nelūdza. Viņa gleznotās lielās ģīmetnes nebija patiesas, tās attēloja tikai ārējo

līdzību, bet viņš zināja, kas slēpās zem šīs ārējās čaulas, viņš to bija redzējis, savā postā un vientulībā viņš bija to gleznojis un zīmējis, un tā bija īstenība, viņa zāles, viņa dziedināšana. Ar nevainīgu viltību un neattaisnojamu nezināšanu Kaijetāna bija sagādājusi viņam visrūgtākās sāpes, kādas vien cilvēks spēj otram sagādāt, bet viņa bija devusi arī zāles, kas viņu ne tikai izdziedināja, bet padarīja stiprāku kā jebkad.

Sai laikā Goija gleznoja daudz ģīmetņu, viņš gleznoja viegli, ne pārāk nevīžīgi, tomēr tā, kā būtu varējis jau pirms daudziem gadiem; un viņi abi ar Agustīnu zināja, ka viņš var gleznot labāk. Viņš gleznoja daudz skaistu

sieviešu, piesātinot ģīmetnes ar jautru juteklību, kas to skaistumu padarīja vēl starojošāku. Viņš gleznoja galminiekus, karavīrus, bagātus pilsoņus, un šķita, ka viņa ota los padarītu nozīmīgākus, lai gan viņš neslēpa to vā-jibas. Jaunās ģīmetnes atnesa jaunu slavu un daudz naudas; galmā un pilsētā visi bija pārliecināti, ka Eiropā nav izcilāka gleznotāja par kurlo Fransisko Goiju.

Savu dēlu Havjēru viņš lutināja tāpat kā agrāk. Kaislīgi dzīvoja līdz visam, kas attiecās uz šo jaunekli. Pierunāja dēlu mācīties pie Ramona Baijēu, lai izvairītos no lūkšas manieres, kas varētu draudēt, ja viņš mācītos viens pats. Nopietni uzklausīja viņa spriedelējumus mākslas jautājumos. Bieži vien, kad Kaijetāna ieradās plašajā, tukšajā mājā — kintO, viņš atļāva Havjēram palikt viņu tuvumā. Jauneklim tās bija nozīmīgas stundas. Kaijetāna apgājās ar viņu pa daļai kā ar zēnu, pa daļai kā ar jaunu kavalieri. Taktiski un laipni viņa deva zēnam norādījumus, kas viņam darāms un no kā vajadzētu atteikties. Apslāpēja viņa tieksmi pārspīlēti ģērbties. Dāvināja brelokus, cimdus, gredzenu, spilgto, spožo greznuma priekšmetu vietā mācīja izvēlēties vērtīgākus un gaumīgākus. Havjērs pilnīgi izmantoja priekšrocības, ko viņam deva iespēja atrasties valsts pirmās dāmas sabiedrībā, un hercogienes Albas tuvā draudzība ar tēvu bija labākais pierādījums tam, cik viņa tēvs ir izcils mākslinieks.

Sai laikā no Kadisas Madridē ieradās kuģu īpašnieks Sebastjans Martīness un apmeklēja Goiju. Ar gleznotāju viņš sapratās rakstiski. Kā apburts Fransisko skatījās, cik ātri ievērojamā tirgoņa veiklie pirksti rakstīja garus, saturīgus teikumus, un viņš gandrīz nožēloja, ka nav veltījis vairāk rūpības šo roku attēlošanai ģīmetnē.

Beidzot seņjors Martīness viņam uzrakstīja: «Klīst baumas, ka Sanlūkarā un Kadisā jūs neesot gleznojis tikai Santakuevas baznīcai vien. Runā par kādu Venēru. Vai tā būs nekautrība, ja lūgšu pagatavot man šīs Venēras kopiju?» Rakstīdams viņš smējās, tad pasniedza uzrakstīto Goijam.

— Jūs esat nekautrīgs, seņjor, — Goija atbildēja. Bet seņjors Martīness veicīgi rakstīja tālāk: «Es piedāvāju piecdesmit tūkstošus.

Par vienu kopiju.» Viņš pastrīpoja vārdu «kopija» un pasniedza uzrakstīto Goijam, bet, pirms Goija paspēja atbildēt, atkal paņēma lapu un mudīgi pierakstīja klāt: «Vai es vēl esmu nekautrīgs?»

— Jūs vēl aizvien esat nekautrīgs, — Goija atbildēja.

«100 000,» Martīness rakstīja, uzvilkdams nulles joti lielas un vieninieku vēl lielāku, un naski pierakstīja klāt; «Vai vēl aizvien nekautrīgs?»

— Jā, — Goija strupi atcirta. Seņjors Martīness apbēdināts paraustīja plecus un, izrunādams vārdus ļoti skaidri, pateica:

— Ar jums, ekselence, grūti saprasties.

Seņjors Martīness apmeklēja arī hercogieni Albu. Viņa ielūdza seņjoru viesībās. Vakars ieilga. Dejoja *«desmatjo»,* alku un nemaņas deju, kur vispirms dejotājs, pēc tam deˆ jotāja pilnīgā atslābumā, aizvērtām acīm, atdcvīgi metas savam partnerim pie krūtīm. Pēc tam izpildīja ari *marcha China* — Ķīnas maršu: vispirms dejotāji četrrāpus līda pa zāli, tad dejotājas izveidoja «Ķīnas mūri». Nostādamās cita citai blakus, viņas noliecās uz priekšu, līdz rokas skāra grīdu, tad vīrieši izlīda pa sieviešu roku izveidoto ioku, un pēc tam dejotājas pa vīriešu roku loku.

Ķaijetāna piedalījās abās dejās: *«desmatjo»* viņa dejoja ar marķīzu de Sanadrianu, bet *«marcha China»* ar seņjoru Martīnesu. Fransisko noskatījās šajā pretīgajā uzvedumā, un viņam negribot bija jādomā par savu zīmējumu *«Ague-larre»,* par šo milzu traci, negantajām orģijām, raganu sabatu, kur viņš bija attēlojis vareno āzi, kas, pacēlies uz pakaļkājām, svētī dejojošo raganu baru, un salašņu barvede bija skaistule Ķaijetāna.

Drūmā nepatika, ko Fransisko juta, tomēr nebija salīdzināma ar toreizējo neprātīgo niknumu, kad Ķaijetāna dejoja fandango. Tagad, kad viņš skatījās, kā Sanadrians, Martīness, Ķaijetāna un citi tik muļķīgi un neglīti rāpo pa grīdu, viņš ne tikai ar prātu vien, bet ar visu savu būtni juta, cik daudz pretrunīgu īpašību piemīt vienam un tam pašam cilvēkam. Sī sieviete — viņš to zināja, viņš bija to piedzīvojis, — varēja būt tik atdevīga, tik maiga, kaislīgi pašaizliedzīga kā neviena cita. Viņa varēja teikt: «Es mīlu tikai tevi vien,» varēja pateikt to tādā balsī, ka pamira sirds, šīs balss skaņas izlauzās cauri viņa kurluma kupolam, kas viņam bija uzmaukts galvā; un tagad viņa te rāpo pa grīdu — vulgāri, piedauzīgi, muļķīgi, kā kutināta smiedamās spalgiem smiekliem, kas iespiežas pat viņa kurlajās ausīs. Tāda nu viņa reiz bija. Tāds bija katrs cilvēks. Tāds bija arī viņš pats. Viņš paceļas augšup vis-skaidrajās debesīs un nogrimst visnetīrākajā bezdibenī.

Viņš izjūt gaišu un tiru sajūsmu par krāsu burvīgajām niansēm, tad nosviež otu pie malas un aiziet, to neizmaz-r.ājis, lai nevaldāmā kaislē mestos kādas netikles apkampienos. Tāds nu reiz cilvēks ir. Tas

ēd *olla podrida,* jūsmo par Velaskesu un sadeg savā mākslā, un vārtās netīrā gultā ar pērkamu ielas sievieti, zīmē dēmonus un prāto, vai nenoplēst par ģīmetni no Davilas tūkstoš reālu vairāk.

Viņš pameta viesības, devās naktī prom uz savu vientuļnieka mītni.

Šeit, lielajā klusumā, viņš izskaidrojās ar Kaijetānu Albu jau nez kuro reizi pēc kārtas, it labi zinādams, ka tā ir vienīgā, kuru viņš jebkad mīlējis vai kādreiz mīlēs.

Sveču liesmas ietvēra arvien lielākas telpas laukumus savā šaudīgajā gaismas mirgoņā, un izaugdamas un saraudamās kustīgās ēnas uz sienām ieguva Albas sejas apveidu. Atkal parādījās visas ļaunās Kaijetānas sejas, kādas vien viņš bija redzējis; atkal tur bija izsmējīgi ņirdzīgā, raganīgā, izvirtusī Kaijetāna, bet arī tā otrā, kas dega mīla un kaislē. Un viņš pavēlēja sev;

«Neaizmirsti to! Neaizmirsti šo otro!»

Viņš centās būt pret Kaijetānu taisnīgs. Vai arī viņai nedrīkstēja būt savi dēmoni? Vai viņa nedrīkstēja priecāties par šiem saviem dēmoniem? Vai viņš vēlētos dzīvot bez saviem dēmoniem? Dzīve bez tiem kļūtu garlaicīga, viņš kļūtu tāds kā Migels. Viņš, Fransisko, savus dēmonus pratžĻ- savaldīt, viņš varēja uzzīmēt visu sevī mītošo — ļauno un vulgāro. Kaijetāna savējos nebija spējusi iegrožot, viņa nevarēja pat neko uzrakstīt par savu mirušo istabeni Brihidu, nerunājot nemaz par to, ka varētu viņu uzzīmēt. Tādēļ viņai piemītošais ļaunais, nesaskanīgais arī izpaudās vārdos un darbos, viņai bija jādara tas, ko iečukstēja ausī mirusī Brihida. Tāpēc viņai vajadzēja dejot *desmaijo* un *mareha China.* Bieži viņa bija Kaijetāna, bet reizēm atkal Brihida.

Viņš aizvēra acis un redzēja viņas abas, Kaijetānu un Brihidu, abas vienā personā. Un viņš zīmēja to — viņas patiesību un savu patiesību. Zīmēja sapņus, melus, nepastāvību.

Un te nu viņa gulēja tik mīlīga, bet divām sejām. Viena no sejām pievērsta kādam vīrietim, kas, visu aizmirsis, tur viņu apskautu, un šim vīrietim nepārprotami bija viņa paša — Fransisko sejas vaibsti.

j

Taču arī viņas otrā Seja bija skaista, lai gan Valdonīga, pavēloša Kāru skatu raudzījās uz Citu pusi. Koķetēja Tā ar citiem vīriešiem. Un Divsejainās viena roka Paklausīgi piederēja Iemīļotajam draugam, bet Otra tai ar divsejaino Brihidu jau sazinājās.

Tajā brīdī otra, resnā Brihida, it viltīgi bij Lūpām pielikusi pirkstu.

Viņiem priekšā un ap viņiem Šņāca, rāpoja un līda Lokoties un glūnot krupji,

Plati ņirdza riebīgs dēmons.

Bet tur tālu augšā viegla,

Gaisīga un netverama Atmirdzēja sapņu pils, ko Cēlis bija

iemīlējies Muļķis.

16

Floridā, Mansanāresas ielejā, Kasa del Kampo apkaimē, kur karalis mēdza doties medībās, atradās maza, svētajam Antonijam celta baznīciņa. Karalim tā bija pa ceļam, kad viņš, atgriezdamies no medībām, gribēja noturēt savu vakara lūgšanu. Tagad to jau bija sagrauzis laika zobs, un dons Karloss, kuram labprāt patika nodoties celtniecībai, uzdeva arhitektam Ventūram Rodrīgesam baznīčiņu pārblīvēt. Seņjors Rodrīgess mīlēja gaišas, krāšņas celtnes sešdesmito un septiņdesmito gadu gaumē. Viņš ierosināja izbūvēt vientuļo Florīdas Antonija baznīčiņu par īstu dārgumu namiņu, un dons Karloss tam tūlīt piekrita. Fran-sisko Goija savā laikā bija pagatavojis skaistus, jautrus gobelēnus; viņš bija īstais vīrs mazās baznīciņas izglez-nošanai.

Fransisko priecājās par uzdevumu. Ja dievbijīgais kara-j līs taisni viņu izraudzījis par savas iemīļotās baznīciņas!

izdaiļotāju un darījis to pēc tam, kad viņš, Goija, tik draudīgā kārtā bija ielūgts piedalīties autodafē, tad tas bija drošs vairogs pret lielinkvizitora tālākajiem uzbrukumiem. Tomēr Goija vienmēr jutās mazliet nepatīkami, kad vajadzēja gleznot reliģioza satura darbus. «Protams,» viņš teica Kaijetānai, «kas savu amatu prot, var gleznot visu. Bet svētie man tomēr lāgā nepadodas. Velnu es protu uzgleznot lieliski, to es esmu redzējis bieži, bet svētos — gaužām reti.»

Viņam bija jāataino viens no svētā Antonija galvenajiem brīnumdarbiem: nevainīgs cilvēks apsūdzēts slepkavībā, un svētais Antonijs nogalināto atmodinājis, lai tas varētu nodot liecību par labu nepatiesi apsūdzētajam.

Fransisko tikko kā bija atspirdzis no smagās nomāktības un savām likstām, tikko kā atguvis bezrūpīgu dzīves prieku, un viņu nemaz nevilināja slepkavību un pārdabisku notikumu attēlošana. Un tomēr viņš atrada atrisinājumu.

Notikušo brīnumu viņš godprātīgi iegleznoja kupola velvē. Tur pret pelēko debess fonu stāv kalsnais svētais Antonijs, tērpies franciskāņu mūka apģērbā; viņš salīcis uz priekšu pavēlošā pozā, un no nāves stinguma slienas augšup baismīgais, pussatrūdējušais līķis, bet dievbijīgi un svētlaimīgi izpleš rokas nevainīgi apsūdzētais. Sis brīnumdarbs notiek daudzu skatītāju acu priekšā, un tos, šos skatītājus, Goija gleznoja ar sevišķu mīlestību, — tas arī bija viņa atrastais atrisinājums. Svētais, mirušais un nevainīgi apsūdzētais viņam kļuva par rekvizītiem, bet visu uzmanību viņš veltīja skatītāju pūlim. Sai pūlī viņš iegleznoja noskaņojumu, kāds patlaban piemita pašam, savu jauno, priecīgo, gudro, pieredzējušo jaunību.

Tie nebija svētā Antonija laikabiedri, ko Goija gleznoja, bet gan drīzāk viņa paša paaudzes madridieši, īsti madri-dieši, daudzi pat no Manolērijas. Brīnumdarbs nemodina viņos pārmērīgi dievbijīgas jūtas,

drīzāk gan viņi noskatās tajā kā lieliskā vēršu cīņā, kā pirmās šķiras *auto sacramentale.* Omulīgi viņi, šie skatītāji, atbalstās pret balustrādi, kas pārsegta ar greznu segu, daži puišeļi pat apsēdušies uz balustrādes jāteniski un rāpjas pa to. Viņi pļāpā, šie madridieši, un rāda cits citam uz notikušajiem brīnumiem. Daži liekas it ziņkārīgi un lietpratīgi vēro, vai tiešām satrūdējušais līķis atdzīvosies, citi izturas gandrīz vienaldzīgi, flirtē, sarunājas par lietām, kurām nav nekā

kopēja ar brīnumdarbu. Par nevainīgi apsūdzēto neviens neliekas ne zinis.

Griestu velvi pie ieejas, kupola lokus un logu pusmēnešus viņš apgleznoja ar ķerubu un citu eņģeļu tēliem. Tur bija redzami neparasti skaisti sieviešu dzimuma eņģeļi ar apaļām, baudkārām sejām, šie eņģeļi pēc inkvizīcijas priekšrakstiem bija apģērbti, kā pienākas, tomēr tie centās parādīt savus daiļumus. Sos sievišķīgos eņģeļus Goija gleznoja ar lielu patiku. Vienīgā eņģeļu iezīme, kādu viņš tiem piešķīra, bija spārni, īstenībā šis anonīmās un tomēr tik ļoti labi pazīstamās sejas, kādas uzgleznot prata tikai viņš, attēloja sievietes, kas bija tuvas Goijam pašam un vēl daudziem citiem.

Apgleznodams svētā Antonija vientuļnieka celli, Goija atkal pārvērtās par to pašu rūpju nenomākto pārgalvīgo Goiju, kāds bija pirmajos galma dzīves gados, kad bezgalīgā priekā metās dzīves virpulī, kas kūsāja visapkārt. Kurlums viņam tagad nelikās nekas vairāk kā vien neliels traucēklis, bet pats viņš bija atkal par galminieku pārģērbtais maho — skaļš, spilgts, lielīga dzīvesprieka pilns. Viņu apspīdēja jautrās, bezrūpīgās jaunības pēdējais atspulgs. Sīs ermitāžas freskas kļuva par jauniem gobelēniem, tikai tagad tās bija gleznojis meistars, kas daudz vairāk spēja un daudz vairāk zināja par krāsām, gaismu un kustībām.

Mazā baznīciņa atradās viņa kintas un tāpat ari Buena-vistas pils tuvumā. Kaijetāna bieži nāca šurp no savas lauku muižas, lai noskatītos viņa darbā. Arī Havjērs bieži ieradās; Agustīns gandrīz vienmēr atradās tur; nāca ari citi Goijas draugi — grandi un grandēs, kā arī ļaudis no Manolērijas krodziņiem. Darbs Goijam virzījās ātri uz priekšu. Visi bija priecīgi izbrīnījušies, redzēdami, cik naski un veicīgi Fransisko kāpelē pa stalažām un glezno, pat gulēdams uz muguras. Taisni brīnums, kā no nekā radās šis skaļais, raibais pūlis, šie tuklie, draiskie ķerubi, šie kairinošie eņģelīši.

Divas dienas pēc tam, kad Goija bija paziņojis par uzdevuma izpildīšanu, karalis, atgriezdamies no medībām, kopā ar svītu ieradās apskatīt jauno baznīcu.

Un te nu krēslainajā baznīciņa, ko padarīja gaišāku un priecīgāku Goijas gleznoto madridiešu jautrais pulks — vienalga, vai šiem

madridiešiem bija spārni vai nc, — stāvēja šie kungi un dāmas mednieku apģērbos. Grandi

un grandēs bija mazliet izbrīnījusies par svēto notikumu pārāk pasaulīgo atainojumu. Bet vai arī citi meistari, proti, ārzemnieki, dažreiz nebija attēlojuši cildenus notikumus ļoti raibās un jautrās krāsās? Viņiem pašiem, šiem dižciltīgajiem skatītājiem, pēdējos mēnešos bija daudz rūpju, viņiem patika, ka kurlais, pavecais vīrs ar tādu aizrautību attēlojis dzīvesprieku. Bija patīkami atcerēties gadus, kad viņi paši jutās tikpat dzīvespriecīgi kā šie eņģeļi un šie jautrie ļaudis. Patiesībā tas jau arī bija neparasts notikums, kāds te freskās attēlots; ne jau vienmēr gadījās, ka svētā iejaukšanās būtu glābusi nevainīgi notiesāto. Bija iepriecinoši noskatīties šādu jautru brīnumdarbu un padomāt, vai varbūt mīļais dieviņš arī viņu labā nepa-strādās kādu brīnumdarbu un neatbrīvos no kara, no frančiem un mūžīgajām naudas grūtībām.

Tā viņi domāja un labprāt būtu ļāvuši vaļu sajūsmai. Bet viņi gaidīja, ko teiks valdnieks, un klusēja. Viņiem vajadzēja ilgi gaidīt, un baznīcā nedzirdēja nekā cita kā vien sanākušā pūļa apslāpēto kņadu pa atvērtajām durvīm un nemierīgo zirgu zviegšanu. Karloss nesteidzās. Viņš īsti nezināja, ko par šīm freskām teikt. Viņš nebija īgņa, viņam patika joki, viņš negribēja, lai viņa dievbijība un lūgšanas būtu pārāk drūmas, principā viņam nebija ko iebilst pret gžfršām, priecīgām sejām un tērpiem reliģiozu notikumu attēlojumos. Un vai tad viņš pats nebija teicis, lai baznīcas greznojums būtu priecīgs? Bet vai tas, ko bija radījis viņa pirmais gleznotājs, tomēr nebija par daudz pasaulīgs un frivols? Sīs eņģeļu meitas nemaz neizskatījās pēc eņģeļiem. — To ar kopā sakļautiem spārniem, to taču es pazīstu, — viņš pēkšņi teica. — Tā taču ir Pepa. Un tā tur, — tā ir Rafaela, kura vispirms pinās ar Akrosu, tad viņu uzturēja jaunākais Kolomēro, un tagad par viņu bieži lasāms policijas ziņojumos. Mans mīļais Fransisko, tādi eņģeļi man nepatīk. Es jau zinu, māksla padara visu cildenu. Bet šo Rafaelu, man šķiet, jūs neesat padarījis pietiekoši cildenu.

Karaļa skaļā balss piešalca visu mazo baznīciņu un izklausījās kā pērkona dārdi, tikai Fransisko to nedzirdēja, jo viņš taču bija kurls. Viņš pasniedza karalim savu burt-nīciņu un teica:

— Es pazemīgi lūdzu piedošanu, ser, varbūt jums labpatiks uzrakstīt savus visžēlīgos atzinības vārdus?

Bet tad iejaucās Marija Luīze. Tas tiešām bija taisnība.

eņģelis ar sakļautajiem spārniem līdzinājās šai sievietei, šai Pepai, un tas otrs ar izplestajiem spārniem atgādināja visā pilsētā pazīstamo Rafaelu. Tiešām, Goija būtu varējis izraudzīties citus modeļus. Bet

beigu beigās tās taču nebija ģīmetnes, tā bija tikai līdzība, un fresku debesu un zemes apdzīvotāju vidū varēja atklāt šādu līdzību, cik vien gribēja, tāds nu reiz bija Goijas gleznošanas veids, un patiesībā žēl, ka arī viņu pašu, doņju Mariju Luīzi, viņš nebija ietvēris savu fresku tēlos. Vismaz Pepa tagad bija nostādīta blakus paklīdenei Rafaelai. Bez tam griestu gleznojums viņai atgādināja kādu Koredžo gleznu Parmā, un savu mīļo Parmu viņa vienmēr labprāt atcerējās.

— Jūs atkal esat radījis meistardarbu, don Fran-sisko, — viņa teica, stipri uzsvērdama katru vārdu. — Protams, jūsu eņģeļi un daži vīri un sievas skatītāju pūlī uzvedas mazliet pārāk jautri, šai ziņā man jāpiekrīt karalim, bet eņģeļi un pūlis acīmredzot ir apskurbuši, redzot noliekošo brīnumu.

Tā kā Marija Luīze darbu atzina par labu, tad arī karalis kļuva pielaidīgāks. Viņš uzsita Goijam draudzīgi uz pleca.

— Tam vajadzēja būt varen grūtam darbam, — viņš teica, — visu laiku kāpelēt tur pa augšu un gleznot. Bet es jau zinu, jums ir spēks kaulos.

Un tagad visi grandi un garīdznieki sāka slavēt Fran-sisko veikumu.

Pa to laiku ārā pie baznīcas bija sanākuši Mansanāre-sas ielejas iedzīvotāji, lai noskatītos karaļa un viņa svītas aizbraukšanu. Viņi apsveica karali un uzgavilēja viņam. Goija bija starp pēdējiem, kuri atstāja baznīcu: daudzi viņu pazina, un, viņam parādoties, pūlī sacēlās jaunas, skaļas gaviles. Goija redzēja, ka ļaudis gavilē, viņš zināja, ka Madride viņu labprāt ieredz, un saprata, ka gaviles domātas viņam. Viņš bija svētku tērpā, stāvēja, trīsstūraino cepuri iespiedis padusē. Viņš uzlika to galvā un atkal noņēma, kā bija parasts, atbildot sveicieniem, un redzēja, ka ļaudis viņam uzgavilē vēl skaļāk.

Piebrauca Goijas kariete, un viņš apjautājās Andresam, ko ļaudis klieguši. Andress, kurš, kopš Goija bija kļuvis kurls, vairs neizturējās tik īdzīgi un rosījās daudz čaklāk, nopūlējās izrunāt vārdus ļoti skaidri un artikulēti. Ļaudis bija klieguši: «Lai dzīvo svētais Antonijs! Lai dzīvo visu-svētā jaunava un tās debesu valstībai Lai dzīvo Fransisko

Goija, svētā brīnumdarītāja gleznotājs!» Nākošajās dienās visa Madride brauca uz Floridu apskatīt Goijas freskas. Pār viņu nolija slavas pilni vārdi. Par viņa jauno darbu runāja un rakstīja ar sajūsmu. «Fioridā ir redzami divi brīnumi,» rakstīja mākslas kritiķis Iriarte, «svētā Antonija brīnumdarbs un gleznotāja Fransisko Goijas brīnumdarbs.»

Vienīgi lielinkvizitors Reinoso ļoti nopēla Goijas gleznojumu. Sis ķeceris bija ielūgts uz Tarragonu, bet nu viņš izturējās vēl nekaunīgāk nekā agrāk.

— Ja viņš glezno svētos, — dusmojās inkvizitors-kar-dināls, — viņš uzglezno līdz ar tiem arī visus septiņus nāves grēkus un padaia

tos pievilcīgākus nekā tikumus.

Viņš labprāt būtu grēcinieku apcietinājis un baznīcu slēdzis. Bet šis Goija bija viltīgs. Gleznojumos neviens nebija redzams kails, nekas nebija tieši netikumīgs, un karalis, tāpat kā pūlis, diemžēl bija pārāk akls, lai saskatītu veikli slēptos zaimus un bezdievību.

Jā, Madrides iedzīvotājiem freskas patika. Maho no Manolērijas krodziņiem, Goijas draugi, sīkzemnieki un veļas mazgātājas no Mansanāresas ielejas bija tās redzējuši pirmie, viņi izdaudzināja to slavu, un tagad tauta plūda šurp no Madrides, lai apskatītu sava iemīļotā svētā brīnumdarbu. Viņi juta radniecību ar tiem tur pie balustrādes; gluži tāpat būtu uzvedušies arī viņi paši, ja vien bijuši brīnuma aculiecinieki. Tādu viņi mīlēja savu reliģiju, dzīvu, satraucošu, uzskatāmu. Svinīgu procesiju un auto-dafē laikā viņi jutās tāpat kā tie tur pie balustrādes. Viņi neatšķīrās no priecīgās, raibās drūzmas, ar ko gleznotājs bija piepildījis baznīcu. Viņus pašus Goija bija gleznojis, viņi par to pateicās.

Kādā no nākošajām dienām ap pusdienas laiku, kad karstuma dēļ Fioridā bija maz apmeklētāju, Goija aizgāja uz turieni, lai netraucēti apskatītu pabeigtās freskas. Viņš nostājās vistumšākajā kaktā, no šejienes varēja vislabāk redzēt to gleznojuma daļu, ko viņš gribēja aplūkot. Baznīcā ienāca veca sieviņa. Nepamanīdama Goiju, viņa apskatīja freskas, stipri atlieca atpakaļ galvu, lai labāk saredzētu kupolā attēloto brīnumdarbu, piekrītoši māja ar galvu, priecīgā, svētsvinīgā noskaņojumā šļūcošiem soļiem staigāja pa baznīcu, paraudzījās gan šur, gan tur. Beidzot atkal nostājās baznīcas vidū un palocījās uz visām pusēm ļoti zemu. Bet, tā kā svētais brīnumdarītājs viņai bija tieši virs galvas, tad ne jau viņam tika domāta šī atzinība, tie gan laikam bija jautrie eņģeļi un vienkāršie skatītāji no tautas vidus, kam viņa izteica savu pagodinājumu,

Goija bija pārsteigts: «Ko tu Dari, māt?» viņš jautāja. «Un Kālab tu to dari?» Un pats Nevarēja novērtēt, cik Viņa balss ir skaļa, bet tā Acīmredzot piepildīja Baznīcu kā pērkondārdi.

Vecā, ļoti izbijusies,

Vērās apkārt, ieraudzīja Svešu kungu. «Ko tu dari,

Māt?» viņš atkārtoja. «Kāpēc Klanies tu šī uzgleznotā Pūļa priekšā, kādēļ klanies Salašņām tu zemu?» smaidot Jautāja viņš. Teiktos vārdus Vecajai viņš nolasīja Tik no lūpām — teica viņa:

«Ja ko ļoti skaistu redz, tad Jāklanās.»

17

Kamēr Parīzē pie varas bija direktorija, Spānijas valdība varēja vilkt garumā nepatīkamā Portugāles jautājuma nokārtošanu. Bet tagad par pirmo konsulu bija kļuvis Napoleons Bonaparts, un viņš nebija tas vīrs, kas apmierinātos ar atrunām un solījumiem. Viņš skaidri un gaiši pieprasīja, lai infants Manuels tūliņ pat ar noteikta termiņa ultimātu

piespiež Portugāli pārtraukt sakarus ar Lielbritāniju; gadījumā, ja Portugāle atteiktos šīs prasības izpildīt, sabiedroto — spāņu un franču — karaspēkam jāieņem Lisabona. Lai šīs prasības būtu iespaidīgākas, Napoleons pavēlēja pie spāņu robežām novietot franču armijas korpusu, kuru komandēja ģenerālis Leklērs, un uzdeva viņam desmit dienās neatkarīgi no tā, kas šai laikā veikts Aranhuesā, ar savām karaspēka daļām ierasties Spānijā un stāties karaļa Karlosa rīcībā, lai atbalstītu pret Portugāli vērstos pasākumus.

Pie Manuela, kas bija noskaities un apvainojies par Napoleona rīcību, ieradās vēstnieks Lisjēns Bonaparts. Viņš paskaidroja Manuelam, ka ļoti labi saprotot, cik katoliskajām majestātēm grūti nostāties pret radniecisko Portugāles karaļnamu. Taču viņš gribot pirmo ministru iepazīstināt ar projektu, kas pagaidām gan esot tikai viņa paša fantāzijas auglis, bet par ko tomēr informēts arī viņa brālis Napoleons un kas, domājams, atvieglošot karalienei smagā lēmuma pieņemšanu par karadarbības uzsākšanu pret pašas meitu Lisabonā. Pirmajam konsulam, proti, neesot cerību sagaidīt mantinieku no savas dzīves biedres Zozefīnes, tāpēc viņš esot nodomājis tuvākajā laikā šķirties, lai stātos jaunā laulībā. Viņš, Lisjēns, esot sajūsmināts par infantes Marijas Izabellas daiļumu, kura gan pagaidām esot vel tīrais bērns, bet gan jau visdrīzākajā laikā varēšot sākt domāt par saderināšanos; viņš, Lisjēns, savam brālim, pirmajam konsulam, esot devis šādu mājienu, un Napoleons viņa ierosinājumu noklausījies ar lielu interesi.

Doņjas Marijas Luīzes jaunākā meita infante Izabella, kā to liecināja acīm redzamā līdzība, bija viņa, Manuela meita, un pirmajā mirklī viņš apstulba no laimes, ka viņa meitai lemts šāds pagodinājums. Taču tūliņ pie sevis viņš nodomāja, ka tās nu gan būs tikai blēņas vien, ko Lisjēns te runā. Un, kā vienmēr, bija priecīgs, ka var saglabāt savu cieņu. Viņš svinīgi atbildēja, ka šādos apstākļos esot gatavs uzņemties atbildību dieva un savas sirdsapziņas priekšā par pieprasīto ultimātu Portugālei un ieteikšot katoliskajai karalienei piekrist pirmā konsula plānotajam pasākumam.

Pēc tam abi valstsvīri pusvārdos vienojās, kā sadalīt personisko komisijas naudu no Portugālei uzliktās kara zaudējumu atlīdzības summas.

Ģenerāļa Bonaparta priekšlikums satrauca doņju Mariju Luīzi. Protams, viņai nenācās viegli pārvarēt pašai sevi un uzsākt karagājienu pret savu labsirdīgo, paklausīgo meitu Karlotu, kas valdīja Portugālē. Taču Napoleons jau arī agrāk bija turējis vārdu un padarījis viņas meitu Mariju Luīzi par Etrūrijas karalieni. Pilnīgi iespējams, ka viņš nopietni nodomājis saradoties ar Burbonu namu, ņemt viņas meitu Izabellu sev līdz uz Versaļu un valdīt tur kopā ar viņu. Tad uz visiem Eiropas troņiem atkal sēdēs viņi — Burboni.

Viņa pierunāja donu Karlosu padoties nenovēršamajam liktenim. Ar smagu sirdi karalis uzaicināja ierasties Lis-jēnu Bonapartu un paziņoja tam, ka iesniegšot Portugālei ultimātu.

— Tagad tu redzi, mans mīļais vēstniek, — ar asarām acis viņš teica, — kādus sirdēstus reizēm sagādā karaļa kronis. Pazīstu savu mīļo znotu un zinu, ka viņš vis nepiekāpsies, un tādā gadījumā man vajadzēs sūtīt savu armiju pret paša meitu, kas man neko nav nodarījusi un droši vien nemaz nezina, par ko īstenībā ir runa.

Un tiešām, Portugāles princis pavaldonis noraidīja ultimātu, un spāņu armija dona Manuela vadībā iesoļoja Portugālē. Tas notika 16. maijā.

Bet jau 30. maijā vāji apbruņotā Portugāle lūdza mieru. Miera sarunas notika Badahosā, Portugāles pierobežas pilsētā, Manuela dzimtenē. Miera līgumu noslēdza pārsteidzoši ātri. Manuels no Portugāles bija saņēmis bagātīgas dāvanas un piekrita miera līguma augstsirdīgajiem noteikumiem. Lisjēns Bonaparts, kas arī bija saņēmis komisijas naudu un dārgas dāvanas, parakstīja līgumu Francijas vārdā.

.

Principe de la Paz vārds atkal bija slavas apmirdzēts; neraugoties uz lielajiem panākumiem karalaukā, savam pretiniekam viņš bija nodiktējis cēlsirdīgus miera noteikumus. «Badahosas mieru» svinēja abās valstīs. Ar karaļa Karlosa pavēli uzvarētājam infantam Manuelam tika sarīkota lieliska sagaidīšana Madridē.

Bet Napoleons, kurš patlaban pie Marcngo bija galīgi sakāvis austriešus, asā notā paziņoja, ka vēstnieks Lisjēns pārkāpis viņam izsniegtās pilnvaras; viņš, pirmais konsuls, nemaz nedomājot atzīt šo muļķīgo «Badahosas miera līgumu», bet gan vēl aizvien uzskatot, ka atrodas karastāvoklī ar Portugāli. Un, lai novērstu visus varbūtējos pārpratumus, viņš pavēlēja iesoļot Spānijā otram franču «palīgkorpusam».

Infantam Manuelam acis aptumšoja vīraks, ko viņam par godu kvēpināja tauta. Un atbildes notā, kas skanēja ne mazāk rezolfiti kā Napoleona nota, viņš pieprasīja, lai Francijas valdība nekavējoties atvelk no Spānijas savu karaspēku, kuram vairs neesot vajadzības te palikt; līdz šīs prasības izpildīšanai viņš pat nedomājot izskatīt jautājumu par Badahosas miera līguma revīziju. Napoleons .iIbildēja, ka Manuela pārdrošie vārdi laikam norādot uz lo, ka majestātes esot nogurdinājusi apgrūtinošā sēdēšana uz troņa un tās ilgojoties dalīties liktenī ar citiem Bur-boniem.

Manuels bija noslēpis spāņu tautai un pat karaļpārim, ka pirmais konsuls celis iebildumus pret Badahosas miera līgumu, tāpēc galms un pilsēta aizvien vēl viņu sumināja. Manuels, cildinājumu apžilbināts, bija nolēmis pienācīgi atvairīt Napoleona nekaunību. Viņš uzmeta projektu cienīgai atbildes notai, kuru Spānijas sūtnim Parīzē — Asā-

ram vajadzēja nodot Napoleonam personīgā audiencē. Sai lakstā dons Manuels pievērsa iznireļa Napoleona uzmanību tam apstāklim, ka valstu likteņus neizlemj vis pirmais konsuls, bet gan visvarenais dievs, un norādīja, ka jauns, tikko pie stūres ticis pavaldonis varot savu varu pazaudēt daudz vieglāk nekā dieva svaidīts majestāte, kura senči nesuši karaļa kroni kopš tūkstoš gadiem.

Kad Migels izlasīja šo atbildes uzmetumu, viņu pārņēma visai nepatīkama sajūta. Šāda satura notas nosūtīšana Napoleonam, kas uzvarēja visās frontēs, bija tikpat kā neprāts. Sekretārs attēloja Manuelam, ka uz šādu vēstījumu pirmais konsuls atbildēšot ar militāriem pasākumiem pret Madridi. Ministrs nikni paskatījās uz Migelu, taču miglas plīvurs no viņa acīm nokrita, viņš saprata, ka Napoleons nav tas vīrs, kas diez ko ievēros ceremonijas. Viņš īgni norūca:

— Izrādās, ka visas manas pūles bijušas veltīgas.

Migels ieteica nosūtīt uz Parīzi Manuela gudro un cieņas pilno atbildi, tikai ar norādījumu, lai vēstnieks Asāra to iesniedz vienīgi pēdējās nepieciešamības gadījumā. Sapīcis Manuels piekrita.

Pa to laiku Madridē pienāca Napoleona galīgie noteikumi miera līgumam ar Portugāli. Tie bija bargi noteikumi. Portugālei vajadzēja atdot Francijai savu koloniju Gvajānu, parakstīt Francijai ļoti izdevīgu tirdzniecības līgumu, samaksāt simt miljonu lielu kara zaudējumu un, pats par sevi saprotams, pārtraukt visas attiecības ar Angliju. Lai nodrošinātu šo noteikumu izpildi, Francijas karaspēkam bija jāpaliek Spānijas teritorijā līdz miera līguma noslēgšanai ar Angliju. Pirmais konsuls piekāpās savam spāņu sabiedrotajam vienīgi tajā ziņā, ka piekrita šī miera līguma noslēgšanai Badahosā.

Dons Manuels atbildēja žēlabainā, ietiepīgā tonī. Tūliņ pēc tam Napoleons deva norādījumus savam brālim Lisjē-nam pārtraukt sarunas ar Manuelu un nosūtīja viņam pašrocīgu vēstījumu, kuru lika nodot doņjai Marijai Luīzei personiski, bez iepriekšējas sazināšanās ar Manuelu. Pirmā konsula pavēle bija tik nepārprotami stingra, ka Lisjēnam vajadzēja paklausīt. Napoleona Bonaparta personiski rakstītais vēstījums Spānijas karalienei skanēja tā: «Jūsu Majestātes Pirmais ministrs pēdējos mēnešos manai valdībai piesūtījis virkni aizskaroša satura notu un turklāt vēl atļāvies vērst pret mani pārdrošas runas. Sī aušīgā un nepiedienīgā izturēšanās man jau apnikusi. Es lūdzu Jūsu Majestāti pieņemt zināšanai, ka gadījumā, ja es saņemšu vēl kaut vienu tādu notu, pār Spāniju brāzīsies zibens un pērkons.»

Pārbijusies Marija Luīze tūliņ atsauca Manuelu.

•— Te nu ir tavs labais draugs Napoleons Bonapartsl — viņa teica un pasvieda viņam vēstuli.

Viņa noskatījās, kā tas lasīja. Parasti tik drosmīgā vīra tuklā seja apmulsa, resnais augums saguma.

— Lūdzu jūsu padomu, pirmais ministra kungs! — viņa izsmejoši teica.

— Es baidos, — viņš drūmi atbildēja, — ka tavai Kar-lotai vajadzēs atdot Gvajānas koloniju, lai Napoleons ratificētu Badahosas miera līgumu.

— Un simt miljonus piedevām, — Marija Luīze ļaunt piebilda.

Tika parakstīts nu otrs Badahosas miera līgums,

Un to šoreiz parakstīja Pirmais konsuls. Bet šis miers ar Iepriekšējo līdzīgs bija Tikai nosaukumā.

Spāņi

Uzzināja gaužām maz par Noteikumiem jaunajiem, un Manuelu slavināja Atkal. Franču karavīri Tomēr neatstāja spāņu Zemi, turklāt dzīvoja uz Spāņu rēķina.

Goija Aranhuesā gleznoja dona Manucla ģīmetni. Nevērojot skaļos suminājumus, Madridē daudzi jau bija nopra-Iuši, ka Badahosas miers nav ne graša vērts; droši vien ari gudrais Fransisko domāja tāpat, un Manuelam bija svarīgi viņu, Fransisko, ar kuru jutās cieši saistīts, dabūt savā pusē. Viņš apbēra Fransisko ar sīkiem, izmeklētiem uzmanības pierādījumiem, kopā ar viņu pusdienoja, izbrauca kopīgās pastaigās.

Bieži Manuels lietoja zīmju valodu, bet vēl biežāk runāja tāpat, turklāt tik ātri un neskaidri, ka Goija maz ko saprata. Dažreiz Fransisko prātoja, vai Manuels vispār vēlas, lai viņu saprot. Acīmredzot viņam bija nepieciešams izrunāties, taču viņš atzina par labāku to darīt tāda partnera klātbūtnē, kura dzirdes spējas traucētas. Nereti Ma-nuels sarunāja dažādas riskantas lietas. Dzēlīgos, augstprātīgos vārdos izteicās par pirmo konsulu un neskopojās ar ironiskām piezīmēm par doņju Mariju Luīzi un karali, «mūsu kungu».

Dons Manuels bija lūdzis Goiju uzgleznot viņu reprezentabli, ar visām ģenerālisimusa goda zīmēm; viņam acu priekšā tēlojoties, tā viņš bija paskaidrojis, kaut kas līdzīgs Dāvidā gleznā atainotajam Napoleona Bonaparta gājienam pāri Alpiem. Paklausīdams šim lūgumam, Goija donu Manuelu gleznoja mirdzošā uniformā kaujas laukā, kad viņš, turot rokā depešu, pēc uzvaras atpūšas uz velēnu sola.

Seansu laikā par velēnu solu noderēja ērts dīvāns. Uz tā infants pļāpādams vāļājās. Pret savu vareno labvēli Goija nejuta vairs godbijību, viņš redzēja, ka aptaukojusies bija ne tikai viņa seja un ķermenis, bet arī dvēsele. Viņš domāja par cietsirdīgo vienaldzību, ar kādu dons Manuels bija sabojājis infantes doņjas Teresas dzīvi, domāja par viņa zemisko atriebību savam pretiniekam Ur-kiho tikai tāpēc vien, ka tas izrādījās spējīgāks valstsvīrs. Bijušo pirmo valsts sekretāru tagad turēja ieslodzītu mitrā, tumšā kamerā Pamplonas cietoksnī, deva viņam nepietiekošu uzturu, atteicās izsniegt papīru un tinti. Domādams par to visu, Goija gan uzgleznoja ģenerālisimusu visā

spožumā, bet neslēpa arī viņa kūtrumu un aptaukošanos, viņa īdzīgo, blazeto uzpūtību. «Jo augstāk pērtiķis

kāpj kokā, jo labāk redzama tā pakaļa,» viņš atcerējās veco parunu.

Reizēm seansu laikā klāt bija arī Pepa. Aranhuesā viņa jutās kā mājās, viņa bija karalienes galma dāma, bija ar viņu labās attiecībās, vēl labākās ar Karlosu, neatradās gandrīz vairs nevienas virsotnes, ko viņa vēl nebūtu sasniegusi, visapkārt viņai pletās zilas tāles. Kad Goija Pepu Floridā bija uzgleznojis kā eņģeli, viņa uzskatīja to par apstiprinājumu, ka viņai vēl aizvien pieder Goijas sirds. Viņa uzaicināja Goiju apciemot mazo dēliņu. Fransisko patika bērni, viņš mazulim uzsmaidīja, pasniedza tam savu pirkstu, ar ko paspēlēties. Pepa teica:

— Viņš jums uzticas, don Fransisko. Viņš smaida pār visu sejiņu. — Un pēkšņi jautāja: — Vai tev neliekas, ka viņš izskatās tev līdzīgs?

Dona Manuela ģīmetne bija gatava; kopā ar Pepu viņš to apskatīja.

Tur nu viņš sēdēja, atzvēlies uz maza zemes pauguriņa, visā parādes tērpa spožumā, mirdzēdams vienā zeltā; Kristus ordenis zvīļoja pie zobena siksnas. Kreisajā pusē rāmi plīvoja kaujā iegūtais portugāļu karogs; zirgi un kareivji kā ēnas kustējās dibenplānā. Pavisam sīks aiz Manuela bija redzams viņa adjutants grāfs Tepa. Tā nu zem svina pelēkajām, drūmajām debesim sēdēja karavadonis, acīmredzot uzvaru nogurdināts, ar viegli garlaikotu sejas izteiksmi lasīdams savu depešu; ļoti labi bija redzamas koptās, tuklās rokas.

— Viņš sēž ārkārtīgi nedabiskā pozā, — Pepa izteica savu spriedumu, — bet citādi ir ļoti līdzīgs. Tu tiešām esi kļuvis mazliet par resnu, infant.

Manuels nepiekrita. Ģīmetnē bija attēlots vīrs un šī vīra panākumi. Tā sēdēja, tā ģērbās un tā izskatījās tikai tāds vīrs, kam bija vara.

— Lieliska ģīmetne, — Manuels slavēja. — īsts Goijas meistardarbs. Žēl, ka man nav laika pozēt vēl otrai ģīmetnei, mans draugs un gleznotāj. Bet, — viņš nopūtās, — valsts darbs tagad paņem visu manu laiku.

Tiešām viņam bija daudz ko darīt. Ja nu ģenerālis Bo-naparts nejauj viņam parādīt savu varu visai Eiropai, tad viņš vismaz gribēja likt to izbaudīt Spānijai. Gribēja parādīt spāņiem, ka tagad pie stūres sēž cits vīrs, nevis kaut kāds Urkiho, tāds vīrs, kas neļausies bezdievīgajai Francijai ievilkt sevi savas politikas tīklos. Dons Manuels darbojās pret liberāļiem un tuvojās aizvien vairāk reakcionārajai muižniecībai un ultramontānajai garīdzniecībai.

Migels Bermūdess lēnprātīgi centās visus asumus mīkstināt un brīdināja Manuelu ar glaimu un gudru, miermīlīgu argumentu

palīdzību. Bet Manuels nevēlējās to uzklausīt, viņš pat lika saprast, ka Migela padomi viņu apgrūtina. Manuela izturēšanās pret Migelu bija mainījusies. Savā laikā, atrodoties spaidīgos apstākļos, viņam bija vajadzējis meklēt Migela palīdzību, bet tagad viņš pat negribēja, ka par to atgādina. Kad Lusijas dēka bija parādījusi, ka sekretārs nav nemaz tik vīrišķīgs, infantam likās, ka arī viņš savas pateicības jūtas pret Migelu var mierīgu prātu aizmirst.

Kaut arī Migels izturējās visai vienaldzīgi, tomēr smagi pārdzīvoja Manuela atsvešināšanos. Jau tā Migela dzīve bija rūpju un raižu pilna. Lusijas atgriešanās nesagādāja gaidīto mierinājumu, bet gan radīja tikai jaunus sarežģījumus. Tagad Lusija slepus kopā ar Manuelu vērpa intrigu tiklu, labi zināda ma, ka Migels to nosodīja. Abatam piespriestais niecīgais sods, bez šaubām, bija izskaidrojams ar Manuela un lielinkvizitora aizdomīgajām mahinācijām, un aiz visas šīs intrigas, bez šaubām, slēpās Lusija un Pepa.

Dons Migels juta, ka Manuels kļūst viņam arvien svešāks. Pretēji Migela dotajiem padomiem Manuels aizvien stingrāk sāka apspiest liberāļus un tagad gatavoja pēdējo, viscietsirdīgāko sitienu.

Par maigo apiešanos ar abatu Djēgo Periko lielinkvizi-tors Reinoso bija pieprasījis vienu vienīgu pretpakalpo-jumu, proti, — ķecera un dumpinieka Gaspara Hoveļjā-nosa atcelšanu no visiem amatiem. Sākumā Manuels bija atteicies tik ļauni izturēties pret cilvēku, kuram pats bija izgādājis apžēlošanu un jaunu paaugstinājumu. Taču klusībā viņš nopriecājās, ka tiks vaļā no šī īgnā morāles sludinātāja, kura izskats vien šķita kā mūžīgs pārmetums. Pēc neilgas vilcināšanās un kaulēšanās viņš pieņēma lielinkvizitora noteikumus. Un tagad viņam likās, ka pienācis īstais brīdis izpildīt solīto.

Izdevīgs iemesls ilgi nebija jāgaida. Hoveļjānoss bija publicējis jaunu drosmīga satura grāmatu, un svētais tribunāls bargā vēstījumā pieprasīja, lai Valdība nekavējoties aizliedz bezdievīgo un musinošo sacerējumu un pašu autoru sauc pie atbildības.

— Viņš nekad nekļūs prātīgs, šis tavs dons Gaspars, — nopūzdamies Manuels teica Migelam. — Baidos, ka šoreiz man vajadzēs kaut ko uzsākt pret viņu.

— Jūs taču nepieļausiet, ka grāmatu aizliedz? — Mi-gels uztraucās. — Ļaujiet man uzmest atbildes projektu Reinoso, — viņš lūdza, — kaut ko nomierinošu, izlīgstošu.

— Baidos, ka ar to vien mēs šoreiz netiksim cauri, — Manuels teica un nevainīgi raudzījās Migelam tieši acīs, tomēr it kā gatavodamies uz kaut ko ļaunu.

— Vai jūs tiešām gatavojaties izteikt Hoveļjānosam rājienu? — Migels jautāja, tagad jau nopietni satraukts. Viņš nespēja saglabāt nosvērtību, kādu parasti pauda viņa bālā, četrstūrainā seja ar gaišo

pieri.

— Baidos, — Manuels atbildēja, — ka šoreiz nepietiks arī ar to. — Ar cēlu, kūtri noraidošu žestu viņš pacēla tuklo roku. — Dons Gaspars man vienmēr sagādā jaunas nepatikšanas ar lielinkvizitoru un Romu, un to viņš nepavisam negrib saprast. — Un tagad jau bez izlikšanās, ļauni, nesavaldīgi, kā ietiepīgs bērns pabeidza: — Man ir apnikušas šīs mūžīgās klapatas. Es viņu sūtīšu atpakaļ uz viņa Astūriju. Lūgšu karali, lai viņam piesūta *carla orderi* — rakstisku izraidīšanas pavēli.

— To jūs nedarīsiet! — Migels iekliedzās. Viņš bija pietrūcies kājās. Viņu vēl kremta rūgtās atmiņas par ilgo cīņu, ko bija prasījusi Hoveļjānosa atsaukšana no trimdas. Sī cīņa bija pārveidojusi Fransisko, Pcpas, Manuela un viņa paša likteni. Vai tiešām visi upuri un dedzīgās pūles būs bijušas veltīgas?

— Es ļoti lūdzu man piedot, don Manuel, — viņš teica, — bet, ja jūs šoreiz bez iebildumiem piekāpsieties liel-inkvizitora priekšā, tad turpmāk viņa nekaunībai nebūs robežu.

— Atceries, lūdzu, don Migel, — Manuels maigi un nicīgi atcirta, — ka es, ja tas bijis vajadzīgs, esmu pratis pāvestam un lielinkvizitoram parādīt, kas esmu. Vai kādreiz piedzīvots, ka spānietis, kas nogādājis pāri robežai notiesātu ķeceri, atkal atgriežas un paliek dzīvs? Nu, redzi, mans mīļais, es to dabūju gatavu! Mūsu abats atrodas Spānijā, viņam neklājas slikti, un viņam klāsies vēl labāk. Atzīsti pats, don Migel, ka mēs esam devuši svētajam tribunālam smagu sitienu; būtu tikai taisnīgi, ja tagad mēs tam izdarītu mazu pakalpojumu.

— Mazu pakaIpojnmul — dons Migels iesaucās, tikko valdīdamies. — Aizdzīt trimdā Hoveļjānosu, izcilāko vīru Spānijā! No tādas sakāves mēs nekad vairs neatžirgsim. Pārdomājiet vēlreiz, don Manuel, — viņš sirsnīgi lūdza,

— iekams sperat tādu soli!

— Tavi padomi, mans mīļais, — dons Manuels atbildēja uzkrītoši mierīgi, — pēdējā laikā man jau kļūst mazliet apgrūtinoši. Tici man, es pavisam labi spēju apsvērt arī viens pats! Jūs visi kļūstat pārgalvīgi, jūs liberāļi, esmu jūs par daudz izlutinājis! — Viņš piecēlās. Tukls, liels, iznesīgs viņš stāvēja kalsnā Migela priekšā. — Viss ir pārdomāts, — viņš teica. — Tavs draugs dons Gaspars saņems *carla orden.* — Viņa zemais tenors skanēja kā fanfaras — ļauni un triumfējoši.

— Es lūdzu mani atbrīvot no amata, — dons Migels teica.

— Tu nepateicīgais suns! — dons Manuels kliedza.

— Tu dumjais, aklais, stulbais, nepateicīgais suns! Vai tu vēl aizvien nesaproti visu notikumu kopsakarību? Vai tu pats to nevari aptvert, ka tā ir maksa par jūsu abatu? Vai tava Lusija par to tev neko nav stāstījusi? Es taču to visu esmu pārrunājis ar viņu un Pepu. Un tāds stulbenis grib dot man padomus!

Migels stipri savaldījās,

Nerādīja Manuelam Savas trīsas. Sirdī bailes Juta viņš, bet negribēja Atzīties, pats sev tās slēpa.

«Pateicos jums,» teica viņš ar Sausu muti, «pateicos, ka -» Paskaidrojāt.» Runāt viņam Bija grūti. «Tas nu būtu Viss,» viņš teica. Paklanījās Stīvi. Projām gāja.

19

Ķilda ar Migelu tomēr iespaidoja donu Manuelu, un viņš atteicās no nodoma izsūtīt Hoveļjānosu trimdā ar karaļa dekrēta palīdzību. Bet personīgā sarunā ar Hoveļjānosu viņš paskaidroja, ka tā atrašanās Madridē esot pastāvīgs

izaicinājums Romai draudzīgi noskaņotajai garīdzniecībai un lielinkvizitoram un apdraudot «mušu kunga un karaļa» politiku. Tapée viņš ieteicot donam Gasparam doties atpakaļ uz dzimto Astūriju, turklāt valdība sagaidot, ka viņš izceļošot uz Hihonu divu nedēļu laikā.

Dons Migels, kuru nomāca apziņa, ka dona Gaspara ļaunajā likteni galvenokārt vainojama Lusija, mēģināja viņu pierunāt, lai nebrauc uz Astūriju, bet gan uz Franciju. Viņš pats vislabāk būtu patvērumu meklējis Parīzē, jo uzturēšanās Spānijā pēc ķildas ar Manuelu viņam nelikās vairs saprātīga. Bet viņš baidījās Lusijas acīs kļut par gļēvuli. Tāpēc izlietoja visu daiļrunības māku, lai piedabūtu vismaz savu cienījamo draugu doties pāri robežai.

Bet Hoveļjānoss dusmīgi uzkliedza:

— Ko jūs iedomājaties? Jau uz Pireneju kalnu kores es jutīšu savu pretinieku smieklu šaltis, kas trieksies pret manu muguru kā ļauna vēja brāzma. Es neļaušu nelietim Manuelam sev aiz muguras triumfēt: «Te nu bija jūsu varonis, jau aizlaidies lapās, viņš jau ir aiz kalniem.» Nē, don Migel, es palieku.

Dienu pirms došanās otrreizējā trimdā — un šoreiz uz nezināmu laiku — dons Gaspars sapulcināja pie sevis tuvākos draugus. Tur bija Migels un Kintāna, Goija, Agus-tīns un dīvainā kārtā arī doktors Perāls.

Pavecais vīrs savā nelaimē izturējās ar cieņas pilnu mieru, kāds no viņa arī tika gaidīts. Tas esot pilnīgi saprotams, viņš teica, ka dons Manuels cenšoties neveiksmes ārpolitikā aizplīvurot ar varmācīgu iekšpolitiku. Bet uz miera noslēgšanu ar Angliju nebūšot jāgaida ilgi, un tad šis nožēlojamais, svārstīgais karjerists droši vien atkal mēģināšot izlīgt ar pilsonību un brīvdomātājiem. Viņa — Iloveļjānosa trimdas laiks nebūšot ilgs.

Ar mulsumu sejā klātesošie noklausījās dona Gaspara paļāvības pilnajos vārdos. Neviens neticēja, ka viņa cerībām būtu drošs pamats. Cietsirdība, ar kādu dons Manuels izturējās pret Urkiho, nesolīja neko labu arī Iloveļ-jānosam.

Tas bija doktors Perāls, kas pēc apmulsuma pilnā klusuma brīža sāka runāt. Kā parasts, viņš mierīgi un prātīgi analizēja patlaban notiekošo un izteica domu — ja nu Manuels spēris pirmo soli, tad

diezin vai viņš baidīšoties iet vēl tālāk. Tāpēc visiem būtu patīkamāk redzēt godājamo mājastēvu Parīzē, nevis ITihonā. Pārējie viesi pasteidzās ārstam piebalsot. Visdzīvāk savu piekrišanu izrādīja jaunais Kintāna.

— Jūsu pienākums pasargāt sevi no šī atriebības kārā nelieša nevis jūsu pašu, bet Spānijas labā, — viņš dedzīgi apgalvoja. — Jūs esat nepieciešams cīņā par brīvību un kultūru.

Vienprātīgais draugu padoms, sevišķi pārliecinošie vārdi, ko teica Kintāna, kura dedzību un tikumību Hoveļ-jānoss augstu vērtēja, likās nebija palikuši bez iespaida. Domīgi viņš raudzījās no viena uz otru. Bet tad, gandrīz smaidīdams, atbildēja:

— Man liekas, jūs par daudz rūpējaties par mani, mīļie draugi. Bet, ja ari es Astūrijā aizietu bojā, tad tas cīņai par progresa uzvaru dotu lielāku ieguldījumu nekā tas, ja es kā pļāpīgs bēglis nīktu bezdarbībā Parīzē. Neviens, kas gājis bojā cīņā par ideju, nav miris veltīgi. Huans Pa-diļja tika uzvarēts, bet viņš dzīvo un cīnās vēl šodien.

Ja Fransisko no dona Gaspara runas nebija sapratis katru atsevišķu vārdu, tomēr galveno domu bija uztvēris, un viņam nācās grūti apslēpt bēdīgu smaidu. Tiesa, Pa-diļja dzīvoja vēl šodien, taču tas bija aizmirsts Kaijetānas galma nerrs, punduris, kroplis *Casa de Baro* Kadisā.

Doktors Perāls runāja par ģenerāli Bonapartu. Neesot šaubu par to$_N$ka tas godīgi cenšoties apgaismības idejas izplatīt visā Eiropā. Dona Manuela politika diemžēl spiežot viņu Spānijā vispirms ķerties pie militāriem pasākumiem. Tas sakarsējot asinis, un diezin vai pirmais konsuls gribēšot spāņu tautu noskaņot vēl vairāk pret sevi, aizstāvot progresīvās idejas arī Ibērijas pussalā. Pašreizējos apstākļos neesot ko cerēt, ka Napoleons mēģinātu apvaldīt pirmo ministru cīņā pret brīvdomātājiem.

— Un tāpēc, — Perāls ar viņam raksturīgo neatlaidību atkārtoja iepriekš teikto, — un tāpēc es jūsu vietā, don Gaspar, nepaliktu Spānijā.

Visi citi, it sevišķi dons Migels, gaidīja, ka Hovcļjānoss stūrgalvīgo padomdevēju skaļā balsī norās. Tomēr dons Gaspars savaldījās.

— Bez sarūgtinājuma es atceros savas pirmās trimdas laikus, — viņš teica. — Piespiestā bezdarbība nāca man par labu. Es varēju medīt, varēju lasīt, cik tīk, mācījos un šo to arī uzrakstīju, kas varbūt nemaz nav gluži zemē metams. Ja liktenis tagad mani sūta atpakaļ uz maniem kalniem, tad tas, liekas, nenotiek bez iemesla.

Klātesošie pieklājīgi klusēja, viņu skepse tomēr neizzuda. Ja padzītajam Urkiho tika liegta tinte un papīrs, tad nebija cerību, ka donam Gasparam atjaus Astūrijā uzrakstīt vēl otru tādu grāmatu kā «Maize un arēna».

— Jums, mani draugi, — Hoveļjānoss mierināja, — par spīti sakāvei, ko esam cietuši, nevajadzētu tomēr aizmirst, ko panācis cildenais un drosmīgais Urkiho. Beigu beigās spāņu baznīcas neatkarība ir sasniegta. Beidzot taču milzīgās naudas summas, kas agrāk aizplūda uz Romu, paliek Spānijā. Ko gan salīdzinājumā ar šiem panākumiem nozīmē tās nelielās neērtības, kas man tagad jāpacieš? — Bet tad vairs neklusēja arī Agustīns un drūmi sacīja:

— Ja tie nekaunējās jūs izsūtīt no Madrides, don Gaspar, tad nebaidīsies arī atcelt ediktu.

— To viņi neiedrošināsies! — Hoveļjānoss iesaucās.

— Viņi nevar pieļaut, ka Roma mums atkal uzkundzētos un izsūktu pēdējo asins lāsīti. Es jums saku, draugi: viņi to neiedrošināsies! Viņi neatcels ediktu.

Viesi labprāt noklausījās dona Gaspara mierinošos vārdus, bet sirdi bija norūpējušies par viņa naivumu. Pat Fransisko, kas ar politiskajiem jautājumiem daudz nenoņēmās, bija skaidrs, cik tas bērnišķīgi, ja dons Gaspars pēc tik daudziem rūgtiem piedzīvojumiem vēl aizvien pasaulē saskata tik maz ļaunuma.

Goija apskatīja paša gleznoto ģīmetni pie sienas, kurā Hoveļjānoss vēl nebija novecojis, bet viņš pats toreiz vēl bija ļoti jauns. Tā bija slikta ģīmetne. Ja tā būtu jāglezno šodien, tad viņš parādītu, ka donā Gasparā, neraugoties uz pārspīlēto patētismu, bija daudz vairāk aizkustinošā nekā komiskā. Arī tagad viņš atzīst par labāku palikt tur, kur viņu var aizsniegt varenais ienaidnieks, nevis slēpties no tā aiz Pireneju kalniem. Vēl aizvien viņš nebija iemācījies saprast, ka, lai cīnītos par kādu ideju, vispirms jādomā par savu dzīvību. Un, par spīti visam, Hoveļjānosa muļķība nebija nicināma muļķība; jā, Goija gandrīz apbrīnoja neatlaidību, ar kādu dons Gaspars centās sekot savas morāles priekšrakstiem.

Pēkšņi Goija pamanīja, ka Hoveļjānoss runā ar viņu.

— Tagad jums, don Fransisko, — viņš teica, — te Mad-ridē būs jāstājas manā vietā. Tagadējie varasvīri jūsu gleznu priekšā ir pārsteidzoši akli, viņi neredz, cik lielu lomu tās spēlē cīņā pret tumsoņiem un izmantotājiem. Mūsu lietas labā jums jāizmanto karaļa un viņa grandu aklā labvēlība. Jūs nedrīkstat izvairīties, Goija! Jums jāparāda mūsu pagrimušais laikmets kā spogulī. Ja tikai vēlēsieties, jūs kļūsiet par šī galma un šīs pilsētas Juve-nalu.

Tas Goiju nemaz neinteresēja. Viņam gribējās asi atbildēt uz dona Gaspara augstprātīgajiem vārdiem un noraidīt viņa nekaunīgās prasības. Bet viņš atcerējās, ka pavecais vīrs dodas pretim nezināmam liktenim un ka tam, kas pats sev tik daudz uzkrauj plecos, ir tiesības uzstādīt prasības arī citiem.

— Es baidos, don Gaspar, — viņš pieklājīgi atbildēja, — ka jūs manas mākslas ietekmi esat novērtējis pārāk augstu. Valdība zina, cik

mazs iespaids ir manām gleznām, un tāpēc tā pret mani neko neuzsāk. Un, ja karalis un grandi atļauj, lai es tos gleznoju tādus, kādi tie ir, tad dara to aiz tīras augstprātības. Tie iedomājas, ka ir ļoti lieli un nekāda patiesība tos nespēj padarīt mazākus, ne tā, ko tiem saka galma āksts, ne tā, ko uzglezno galma gleznotājs.

Bet Kintāna dedzīgi iesaucās:

— Jūs nodarāt sev pāri, don Fransisko! Mēs, rakstnieki, varam sniegt vienīgi izkoptu kastīliešu dialektu, kas patīkami skan dažu izglītotu spāņu ausīm. Bet jūsu glezna «Karlosa ģimene» un jūsu freskas Floridā aizkustina visu sirdis. Tā ir kopēja valoda, *idioma universal.*

Fransisko laipni paskatījās uz Ķintānu, bet neko neatbildēja. Viņš arī vairs nepūlējās saprast, ko runāja citi viesi. Toties viņš atkal sāka apskatīt paša gleznoto ITo-veļjānosa ģīmetni un nožēloja, ka dons Gaspars brauc prom un nav vairs laika uzgleznot jaunu ģīmetni.

Tikai nū viņš saprata šo Cilvēku. Tas netiecās pēc Uzvaras, bet cīņas. Viņš bij Dzimis cīnītājs. Tā likās,

Ka viņš Donkihotam rada, •—

Bet kurš spānietis gan nav tam Rada? Savā sirdī Gaspars Karsti alka cīnīties par Patiesību. Kur vjen juta Netaisnību, gribēja viņš Iejaukties. Viņš neredzēja To, ka taisnība bij mērķis

Gaistošs, mūžam neaizsniedzams,

Gluži kā reiz bruņnieciskais Donkihota cēlais mērķis.

Nē, bet viņam vajadzēja,

Donkihotam vajadzēja Cīņā doties.

20

Oforti, ko Fransisko pagatavoja pēdējos mēnešos, bija to skiču pārstrādājums, kuras viņš bija zīmējis Sanlūkarā savas dzīves laimīgākajos brīžos. Tikai toreizējie bezrūpīgi jautrie zīmējumi jaunajā apdarē bija ieguvuši citu jēgu, kļuvuši bagātāki, asāki, dzēlīgāki. Kaijetāna jau sen vairs nebija tikai Kaijetāna. Aiz dueņjas Eifēmijas muguras glūnēja istabene Brihida. Kā Madrides mahas daudzveidīgos tēlos parādījās istabene Fruela un dejotāja Serafīna. Un tur bija ari viņš pats, Fransisko: gan kā neveikls mīlētājs, gan kā bīstams maho, bet gandrīz vienmēr kā piekrāpts jūsmotājs, kā ķipariņš vai arī kā nerrs.

Tādā kārtā radās juceklīga bilžu grāmata, kurā bija attēlots viss, ko gadījās piedzīvot Madrides sievietēm; tur bija daudz ļauna, bet reizēm arī kaut kas labs. Tās apprecējās ar bagātiem, bet atbaidoša izskata vīriem, tās vilināja vientiesīgus mīlētājus, izmantoja tos, kas ļāvās izmantoties, bet pašas tās savukārt izmantoja augļotāji, advokāti, tiesneši. Tās mīlēja un koķetēja, tērpās kairinošos tērpos un, kad jau pašas bija gluži vecas un to sejas izskatījās kā pēcnāves maskas, arī tad vēl sēdēja pie spoguļa un lika sevi uzskaistināt un izdaiļot. Tās pastaigājās un vizinājās greznās karietēs un, ieģērbtas grēcinieku kreklā, nožēlojamas tupēja inkvizitora priekšā, izmisušas smaka cietumā, stāvēja pie kauna staba vai puskailas un apsmietas tika vestas uz soda vietu, un vienmēr ap tām pulcējās bars elegantu švītu, brutālu policistu, varmācīgu maho, viltīgu dueņju un savedēju.

Arī dēmoni locījās ap tām, ne tikai mirusī Brihida, bet vesela spoku armija; daži no šiem spokiem likās tīri labsirdīgi, daži modināja šausmas, bet lielāko tiesu tie bija groteski, fantastiski. Un nekas nebija viennozīmīgs — viss virmoja un mainījās skatītāju acu priekšā. Līgavai, kas devās kāzu gājienā, bija vēl otra seja — dzīvnieka seja, vecene aiz viņas bija kļuvusi par riebīgu pērtiķi, no mij-

krēsla ņirdza visziņi — skatītāji. Un alkatīgie vīrieši, precinieki, plivinājās apkārt kā putni ar pazīstamām un nepazīstamam sejām, tie nokrita zemē, vārda tiešā nozīmē tos saraustīja gabalos un pēc tam izmēza laukā. Bet līgavainim tiek rādīts nevainojami sastādītais mirušo līgavas senču reģistrs, viņš to pēta, bet dzīvās līgavas pērtiķa seju neredz, pagaidām vēl neredz. Arī viņa pati to neredz. Ikviens uzlicis sev masku un liekas arī pats sev tāds, kāds grib būt, bet ne tāds, kāds ir īstenībā. Neviens nepazina otru, neviens nepazina sevi.

Tādus zīmējumus Fransisko bija pagatavojis šajās pēdējās nedējās, viņš bija zīmējis ar aizrautību, nikni, sparīgi. Bet kopš Hoveļjānosa atvadīšanās viņa sajūsma bija pārgājusi. Dīks viņš sēdēja savā

ermitāžā, pārrunas pie dona Gaspara negribēja izgaist no atmiņas, domās viņš strīdējās arī ar pārējiem. Ko tad īstenībā Hoveļjānoss gribēja no viņa? Vai lai viņš nostājas blakus projektistiem uz *Puertci del Sol* un rāda garāmgājējiem musinošas bildītes? Vai tad viņi, Hoveļjānoss un Kintāna, tiešām nesaprot, ka mocekļu upuri ir veltīgi? Tagad jau pagājuši trīssimt gadu, kopš tie ļauj sevi mocīt, spīdzināt un nogalināt viena un tā paša mērķa dēļ, — un ko viņi ir panākuši? Lai vecais sēž mierīgi savos Astūrijas kalnos un gaida, līdz ieradīsies inkvizīcijas zaļie sūtņi un viņu pievāks, bet viņš, Fransisko, nu gan neļaus aptumšot savu prātu ar pārspīlētu drošsirdību. *A luyo tu* — domā pats par sevi!

Tomēr viņš netika vaļā no tā, kas bija runāts pie Hoveļjānosa. Viņš atcerējās donu Manuelu, kā viņš slinks, pārkairināts un uzpūtīgs bija vāļājies pa dīvānu, kam bija jāataino kaujas lauks, viņš atcerējās infanti, ar lielām acīm viņa — maiga un trausla — bija raudzījusies neizprotami riebīgajā pasaulē. Bet pēkšņi, pastiepis uz priekšu apakšlūpu, viņš jau atkal sēdēja pie galda un zīmēja. Tikai šoreiz ne vairs sievietes, dižciltīgas dāmas, vienkāršas meičas, mahas un savedējas, nedz arī ko mīklainu, daudznozīmīgu, bet gan vienkāršus zīmējumus, ko katrs varēja saprast.

Te liels, vecs ēzelis ar atzinības cienīgu centību māca jaunam, mazam ēzelēnam ābeci, tur pērtiķis spēlē ģitāru vecai, sajūsminātai ēzeļmātei, un tās pavadoņi sajūsmā plaukšķina līdz; bet tur dižciltīgs ēzelis studē savu senču reģistru, kur rakstīts, ka visi tā piederīgie bijuši ēzeļi jau pirms tūkstoš gadiem; mazs, centīgs, veikls mērkaķēns glezno lepnu, lielisku ēzeli, un no audekla raugās pretī galva ne bez portretiskas līdzības, tomēr tas ir drīzāk lauva nekā ēzelis.

Goija pārbaudīja, ko uzzīmējis. Zīmējumi bija pārāk vienkārši un īsti viņa draugu gaumē. Un viņš uzzīmēja divus lielus, neveiklus ēzeļus, kas sēž uz divu vīriešu dziļi noliektām mugurām. Viņš ļauni smaidīja... *Tā que no puedes, llévame a cuestas* — patīk vai nepatīk, bet nes savu nastu! Tas jau bija labāk. Te bija attēlots, kā muižniecība un garīdzniecība sēž uz pacietīgo spāņu mugurām.

Protams, būtu neprāts iedomāties, ka tādiem kricelējumiem ir politisks raksturs. Bet bija patīkami zīmēt šādus niekus, tas uzjautrināja.

Visas turpmākās dienas viņš pavadīja savā ermitāžā un strādāja ar klusu degsmi. Līdz šim viņš saviem zīmējumiem un asējamiem nebija vēl devis nosaukumu, tagad viņš nosauca tos par *sāliras* — par satīrām.

Arī sievietes viņš atkal zīmēja, tomēr tagad ar lielāku naidu un mazāku līdzjūtību. Lūk, mīlas pāris, pie mīlētāju kājām divi mazi modē nākuši Šuneļi, kas tāpat aizrāvušies ar mīlestību kā abi mīlētāji. Tur pie milzīga akmens bluķa stāv mīlētājs. Viņš ir izmisis,

ieraudzīdams savu mirušo mīļāko. Bet vai tā tiešām mirusi? Vai tā kaut kur slepus neskatās, lai apriecātos par viņa izmisumu? Tai dzīvē, ko viņš tagad attēloja, aizvien dziļāk ielavījās dēmoni. Cilvēcīgais, debešķīgais un velnišķīgais juku jukām pinās cits ar citu, un šai fantastiskajā mudžeklī kustējās un dejoja Fransisko, Kaijetāna, Lusija, un tas viss pārvērtās par lielisku, pārgalvīgu rotaļu.

Viņš uzzīmēja šīs spēles prieku. Uzzīmēja satīru, kas sēž uz lodes, laikam gan uz zemeslodes, un zeperis ar āža kājām, liels joviāls dēmons, pavada laiku, noņemdamies ar akrobātiku. Ar sapņainu, apmierinātu, bērnišķīgu izteiksmi sejā viņš tur augstu paceltā rokā vīrieti lepnā uniformā, kas izgreznota ar daudziem ordeņiem, un šis vīrs valkā milzīgu paruku, tā liesmo un dūmo, un arī rokās šis vīrs tur kūpošas, liesmojošas lāpas. Vienā zemeslodes pusē krīt lejup kāds cilvēks, ar kuru satīram acīmredzot jau apnicis rotaļāties, krītošais izplestām kājām, dibenu atstiepis, groteski drāžas lejā tukšumā.

Arī otrā pusē kāds cits izplestām kājām un rokām lido ar galvu uz leju tukšajā pasaules telpa, arī tas kļuvis par rotaļlietu, kas apnikusi satīrarn.

Fransisko priecājās par to, ka uzzīmētajiem tēliem piemīt zināma divdomība. Viņš smaidīja par kūpošo parūku un kūpošajām lāpām, jo vārds *«humecir»* — «kūpēt» nozīmēja arī «lielīties, dižoties», un viņš priecājās par laimīgo, lielīgo ākstu, jokupēteri, ar kuru rotaļājas āžkājis un kurš vēl nezina, cik drīz viņš metīsies pakaļ abām jau apnikušajām rotaļlietām. Goija prātoja, vai dons Manucls bija bērnišķīgajā rotaļā iegrimušais satīrs vai arī pati līksmā rotaļlieta, jokupēteris. Tik daudz bija skaidrs: no šī zīmējuma ari visvientiesīgākajam vajadzēja saprast, ka laime nebija vis skaista, untumaina sieviete, bet gan liels, joviāls, labsirdīgs un savā stulbumā ļoti bīstams satīrs. Fransisko domāja arī par sevi pašu, par savu paša *«subir y bajar»,* par savu paša «augšup—lejup». Bet ar viņu vairs nevarēja notikt tā, kā ar kūpošo sprukstiņu. Viņu gan varēja aizlingot prom, bet pārsteigt vairs nevarēja ne āžkājis, ne kāds Gļts dēmons. Viņš vairs neļāva sevi izjokot. Viņš bija gatavs uz visu.

Taču drīz vien pierādījās, ka viņa pašpaļāvība bijusi tikai muļķīga lielība. Satīrs izjokoja viņu tāpat kā visus citus.

No Saragosas pienāca vēsts: miris Martīns Sapatērs.

Fransisko neteica nevienam ne vārda par savu nelaimi, viņš steidzās uz errnitāžu. Sēdēja tur ilgi kā apmāts. Atkal bija atrauts gabals no viņa dzīves, pazudis, nogrimis nebūtībā. Tagad nebija vairs neviena, ar ko parunāties par pagājušo, ar ko pasmieties par bērnišķīgajām aušībām, nebija neviena, kuram atklāt niknumu par ikdienas nepatīkamajiem sīkumiem, neviena, kura priekšā pēc sirds patikas «kūpēt un dižoties». Martīns bija miris! Viņa lieldegu-nis, viņa sirdsdraugs!

— Tu nelieti, ko tu man esi nodarījis! — Viņam likās, ka viņš tā tikai klusībā domā, bet patiesībā viņš to izteica skaļi. Un pēkšņi viņš viens pats savā darbnīcā sāka dejot. Starp nekārtībā atstātajām vara plāksnēm, spiedēm, papīru, otām, dzeļiem, lieliem un maziem ūdens traukiem viņš staigāja, dejoja. Viņš dejoja mežonīgi un tomēr kā sastindzis. Tā bija hota, cienīgā, dedzīgā, kareivīgā deja, kas bija radusies viņa un Martīna dzimtajā Aragonā, tā bija atvadīšanās, mirušā piemiņas deja.

Pret vakaru viņš atcerējās, ka norunājis satikties ar Kaijetānu.

— Mirušos — kapos, dzīvos — pie galda! — viņš īgni pie sevis teica. Pretēji paradumam viņš bija nekārtīgi apģērbies, nebija pasūtījis arī karieti, bet ceļš augšup kalnā līdz Monkloai bija tāls. Viņš gāja kājām. Kaijetāna bija izbrīnījusies, kad Goija ieradās apputējis un sanīcis, bet neko nejautāja, un viņš arī neko neteica par Martina nāvi. Viņš palika ilgi pie tās šai naktī, un viņa glāsti bija mežonīgi un varmācīgi.

Nākošajā dienā ermitāžā viņam no jauna neatvairāmi uzmācās rēgi. Viņš bija vainīgs pie Martina nāves, viņa ģīmetnes bija vainīgas. Bet šoreiz viņš neiedrošinājās vainu uzvelt spokiem. Tie ieķērās viņā ar nagiem, un viņš dzirdēja to mēmos smieklus.

Viņš ilgi sēdēja, no bailēm sarāvies kamolā. Tad pēkšņi viņu sagrāba bezgalīgas dusmas. Vispirms pašam pret sevi. Tad pret Martīnu. Sis Martīns bija viņam pielabinājies, ielavījies viņa dvēselē, līdz viņš vairs nespēja iztikt bez drauga, un nu, kļuvis nepieciešams, pameta un nodeva viņu. Visi bija viņa ienaidnieki, bet visļaunākie tie, kuri uzdevās par draugiem. Kas tad viņš vispār bija, šis Martīns? Viltīgs muļķis, baņķieris, no mākslas viņš saprata tikpat daudz, cik šunelis Huanito, ar vārdu sakot — nekas. Un cik bezgalīgi neglīts viņš bija! Kā gan cilvēks ar tādu degunu drīkstēja ielavīties viņa dzīvē un izokšķerēt viņa noslēpumus! Sadusmots viņš uzzīmēja Martīnu, kā tas sēž un strebj no šķīvja zupu, un viņa lielais deguns kļuva aizvien lielāks, un pēkšņi rijīgā čāpstinātāja, strēbēja un okšķera seja pārvērtās par kaut ko neiedomājami piedauzīgu. Tā vairs nebija seja, tas bija vīrieša kaunums.

Fransisko drebēja aiz dusmām un nožēlas. Viņš nogrēkojies pret mirušo! Ko viņš tur bija uzzīmējis, tā bija viņa paša izvirtība, viņa paša neizmērojamais zemiskums. Tāpēc ka Martīns bija bijis viņa labākais draugs un visu darījis viņa labā, tāpēc, aiz nenovīdības par drauga labsirdību, viņš iezīmēja viņā pats savas sliktās, nekrietnās domas. Martīnam piemita iedzimta vientiesība, tāpēc dēmoni nespēja viņam piekļūt. Bet pie viņa, Fransisko, tie tika klāt, un viņš bijis muļķis, ja iedomājies, ka kļuvis par dēmonu pavēlnieku.

Te nu tie sēž viņam apkārt, riebīgi tuvu, un ar savām kurlajām ausīm viņš dzirdēja to ķērkšanu, spiegšanu un ņurdēšanu, viņš sajuta

to briesmīgo elpu.

Ar milzīgu piepūli viņš apvaldīja sevi, apsēdās taisni, saknieba lūpas, sakārtoja apģērbu, sasukāja matus pāri ausīm. Viņš, Fransisko Goija, karaļa pirmais gleznotājs, akadēmijas prezidents, neaizvērs acis, nenoslēps spokiem savu seju, viņš raudzīsies tiem virsū arī tagad, kad tie nogalinājuši viņa sirdsdraugu Martinu.

Viņš tiks galā ar šo velnu dzimumu, viņš tos pienaglos pie papīra.

Viņš zīmē. Zīmē pats sevi, viņš uzmeties pāri galdam, seju paslēpis rokās, un viņām visapkārt negantās nakts burzmā ņudz nezvēri ar kaķa un putnu galvām, briesmoņi, pūces un sikspārņi; visi tie ir milzīgi lieli, tie māc viņu nost. Tie spiežas aizvien tuvāk un tuvāk, — un vai viens no briesmoņiem nesēž viņam jau uz muguras? Bet tie drīkst viņam tikai tuvoties, iespiesties viņa dvēselē tie vairs nedrīkst. Vienam baismīgam, atbaidošam spokam ar putna galvu viņš jau iegrūdis nagos asētāja dzēli. Tagad spoki būs spiesti kalpot viņam, tiem būs jāpasniedz viņam darba rīks, pareizāk sakot, — ierocis, ar ko spokus dresēt, saistīt uz papīra, padarīt nekaitīgus.

Sākot no šī brīža, viņš vairs no spokiem nebaidījās. Viņam radās vēlēšanās ar tiem cīkstēties, tos pilnīgi pievārēt. Viņš sauca tos, un, cik dīvaini, tie bija padarīti rāmi, tie nāca. Tie viņam rādījās visur. Mākoņu mainīgās kontūras, kad viņš bija ceļā, koku zari, kad viņš pastaigājās pa dārzu, nejauši smiltis radusies urdziņa, kad viņš klejoja pa Mansanāresas krastmalu, traipi uz ermitāžas sienām un saules zaķīši, — tas viss ieguva formas un kontūras, kā,das viņam mājoja dvēselē.

Jau kopš jaunības viņš bija interesējies par dēmonu attīstības vēsturi, un viņš par tiem zināja vairāk nekā citi Spānijas mākslinieki un-dzejnieki, vairāk arī nekā dēmo-nologi, profesionālie inkvizīcijas lietpratēji. Tagad, pārvarēdams savas kaites, viņš piespieda tuvoties arī tos, kas līdz šim bija turējušies sānis, un drīz viņš tos pazina visus. Pazina raganas, mājas garus, lietuvēnus, lemurus, rūķus, vilkačus, clfas, fejas, pundurus, milžus-cilvēkēdājus un baziliskus. Pazina arī *soplones* — čukstētājus un mēlnešus, riebīgākos no visiem spokiem; ne par velti tiem bija tāds pats vārds kā policijas un svētā tribunāla spiegiem. Viņš pazina ari *duendes* un *duendecitos* — jocīgos rūķīšus, kuri aiz pateicības pakalpīgi pa nakti padara visus darbus mājas saimniekam, kas, pats nemaz nezinot, devis viņiem naktsmājas.

Daudziem spokiem bija cilvēku sejas, kurās dīvainā kārtā saplūda draugu un ienaidnieku vaibsti. Viena un tā pati ragana izskatījās reizēm pēc Kaijetānas, reizēm pēc Pepas, reizēm pēc Lusijas; viens un tas pats lempīgais gars reizēm bija dons Manuels, reizēm dons Karloss.

Spoki mīlēja parādīties garīdznieku tērpos kā mūki, svētā tribunāla tiesneši, kā prelāti. Bieži un labprāt tie atdarināja baznīcas rituālus — dalīja svēto vakarēdienu, izdarīja svaidīšanu. Viņam

parādījās kāda ragana, kas tupēja satīram uz pleciem un nodeva padevības zvērestu. Svētie gari bīskapa tērpā lidinājās pa gaisu un turēja tai priekšā grāmatu, no kuras viņa lasīja zvēresta vārdus; no ezera dzīlēm raudzījās novices — jaunākās klostera māsas un dziedāja psalmus.

Viņš zaudēja pēdējās baiļu paliekas, gariem klāt esot, un sajuta dziļu, izsmējīgu, īgnu līdzjūtību pret tiem, kas visu dzīvi pavadīja bailēs no spokiem, no māņiem. Viņš attēloja ļaužu pūli, kas godbijības pilns pielūdz koko — zeņķi, ko drēbnieks iztaisījis par spoku. Viņš attēloja tautu, izmantotos, garā nabagos, kā tie ar aklumu sisti bezgalīgā pacietībā baro un apkopj savus apspiedējus — činčiļjas, milzīgās žurkas, grandus un mācītājus, stulbus sliņķus, kuru acis aizlipinātas, ausis aizslēgtas ar milzīgu atslēgu un kuru miesas ietērptas stīvos, vecos, dārgos, pārāk garos ģērbos, tā ka viņi nevar ne pakustēties. Viņš attēloja kūtro, ēnām līdzīgo, vienkāršo apspiesto ļaužu baru, kas sastindzis un truls nekustējās no vietas, kamēr tai pašā laikā kāds novārdzis cilvēks, saņēmis pēdējos spēkus, cenšas atturēt milzīgu akmens bluķi, kas nākošajā acumirklī nogāzīsies un sadragās viņu pašu un visu ļaužu baru.

Vienmēr pārdrošāki, vienmēr daudznozīmīgāki kļuva viņa fantāzijas augļi. Un viņš šos zīmējumus nesauca vairs par «satīrām», bet gan par «idejām, iedomām, untumiem», par *Caprichos* >— kaprīzēm.

Goija slepeni vēroja spokus to visintīmākajās izdarībās, proti, kad tie žūpoja, kārtoja savu tualeti, apgrieza cits cilam vilnu un nagus. Viņš lika tiem parādīt, kā tie jāj uz raganu sabatu, uz *aquilarre,* kā ar zīdaiņa vēdera gāzes palīdzību uzpūš uguni zem vārīšanai uzliktā zupas katla; tiem vajadzēja iepazīstināt viņu ar besamanosu — lielā āža rokas skūpstīšanas rituālu, tāpat vajadzēja atklāt līdzekli un burvestības vārdus, ko tie lietoja, lai pārvērstu Cilvēku par kustoni — par āzi vai kaķi,

Savas pusdienas viņš bieži Paņēma nu darbā līdzi,

Maizi, sieru, nedaudz ari Vīna. Tad viņš ari garus Pacienāja, sniedza maizi Tiem un sieru, sēdēja pie Galda līdzās tiem un sauca *«Mi amigo»* savu draugu Ažakāju; kādu citu Varenlielu velnu sauca Viņš par *«Chico»,* mazo;

Tā viņš pļāpāja un smējās.

Ar šiem nezvēriem; to ragus, Nagus aptaustīja, raustīja aiz Astes. Sīki pētīja to Rupjos, niknos, dumjos purnus, Mežonīgās, jautrās sejas,

Klusā vienatnē viņš skaļi Smējās, izzobodams visus Dēmonus.

21

Goija bija atļāvis sevi errnitāžā apmeklēt tikai sevišķi svarīgos gadījumos. Tikai viena varēja nākt katrā laikā, tā bija Kaijetāna.

Viņa nekad neapjautājās par Goijas darbu. Bet kādu dienu teica:

— Tevi tagad var sastapt gandrīz tikai te. Ko tu īstenībā dari?

— Zīrrjļēju, kas man ienāk prātā, — visādus jokus un untumus, — viņš atbildēja. — Jaunā akvatintas metode tam īsti labi piemērota. Kā jau teicu, nav nekas sevišķs, murgi, kaprīzes.

Viņš dusmojas pats uz sevi, ka nodarbojas ar tādiem niekiem. Goija cerēja, ka viņa neprasīs, lai viņš kaut ko parāda, un tomēr viņš gaidija, lai Kaijetāna to dara.

Viņa nelūdza. Tad pats pret savu gribu viņš teica:

— Ja tu vēlies, es tev kaut ko varētu parādīt.

Viņš rādīja pirmās lapas, kas gadījās pie rokas, tikai nolika pie malas tās, kuras varēja attiekties uz Kaijetānu vai kurās parādīta viņa. Kā jau parasts, viņa tajās

paskatījās ātri, neteikdama ne vārda. Par veco, neglīto veceni, kas skatās spogulī un greznojas, viņa apmierināta teica:

— To tu nedrīksti rādīt viņai, savai doņjai Marijai Luīzei. — Par pārējiem zīmējumiem viņa neizteicās.

Goija jutās vīlies. Pasniedza lapas, uz kurām attēlota viņa pati. Viņa tās apskatīja ar to pašu laipno, bezpersonisko interesi. Par mīlas pārīti, kas flirtēdams galanti sarunājas un kas attēloja viņus pašus, Kaijctānu un Goiju, un par abiem šuneļiem pie viņu kājām, kuri arī mīlinājās, viņa teica:

— Par to gan viņi nebūs priecīgi — ne tava Pepa, ne dons Manuels.

Uz mirkli Goija apmulsa. Bet vai tad viņš nebija zīmējis: «Neviens sevi nepazīst?»

Lapas ar spokiem viņa apskatīja ilgāk, nekā parasti mēdza skatīt gleznas.

— Brihidu tu esi labi uztvēris, — viņa teica. Tomēr lielākā daļa lapu viņu atstāja vēsu un acīmredzot nepatīkami pārsteidza. — Dīvaini, — viņa beidzot nosprieda, — tu pats tās nosauci par blēņām. Atklāti sakot, es biju iedomājusies šo tavu blēņošanos mazliet jautrāku. *Nous ne sommes pas amusées,* — viņa citēja ar tikko jaušamu, mazliet ļaunu smaidu. Un tad paķēra Goijas burtnīcu un uzrakstīja: — «Atklāti sakot, daži zīmējumi man liekas brutāli, barbariski.» Un daudzi bezgaumīgi, — viņa papildināja, runādama skaidri un artikulēti.

Goija bija apstulbis. Viņš bija gaidījis, ka viņa sašutumā novērsīsies, viņš nebūtu brīnījies, ja viņa ļoti sadusmotos. Bet teikt

«barbariski, bezgaumīgi», tas tomēr bija par daudz. Te nu viņas priekšā izklāstītas visu šo svētlaimīgo un izmisīgo piecu gadu atziņas un augļi. Te nu viņš pēc tik bīstamā brauciena bija atklājis savu Ameriku. Un viss, ko viņa par to teica, bija «bezgaumīgi». Tā_ varēja vērtēt tikai grande. Viņai bija atļauts nogalināt savu viru, ja tik viņš kaut vai mazlietiņ traucēja.

Bet, kad viņš izsauca un uzvarēja rēgus, kas viņu gribēja iznīcināt, tad tas bija bezgaumīgi.

Jau pēc mirkļa viņš dusmas bija pārvarējis. Viņam vajadzēja paredzēt tās neizpratni, viņš nemaz nedrīkstēja tai zīmējumus rādît. Viņš atcerējās kopējo valodu, *idioma universal.* Jaunais Kintāna bija maldījies. Goija pasmaidīja. — Par ko tu smaidi? — viņa jautāja.

— Par to, ko esmu te sazīmējis, — viņš atbildēja, savāca vienkopus visas «Kaprizes» un ielika tās atpakaļ lādē.

Nākošajā dienā Goija pagatavoja jaunu zīmējumu. Viņš uzzīmēja vīrieti un sievieti, kas bija sasieti kopā un piesaistīti pie koka stumbra; tie izmisīgi pūlējās atbrīvoties viens no otra; virs viņu galvām lidinājās milzīgs briļļains apogs ar izplestiem spārniem, ar vienas kājas nagiem ieķēries koka stumbrā, bet ar otras — sievietes matos. Ho-veļjānoss un Kintāna droši vien milzīgo, briļļaino apogu uzskatīs par baznīcu un tās kanoniem, kas stāv nomoda pār laulības svētajām saitēm. Bet Manuels pūcē saskatīs likteni, kas saista Migelu un Lusiju; Migels domās, ka pūce attēlo Manuela un Pcpas tuvību, bet viņš pats zināja, ka zīmējums tiešām attēloja visu jau minēto un vēl arī viņa paša un Kaijetānas nesaraujamās saites.

Pēc pāris dienām *Quinta del Sordo* pēkšņi ieradās doktors Perāls. Goija, kas bija neuzticīgs pēc dabas un tagad, kad nedzirdēja, izturējās vēl piesardzīgāk, tūliņ nodomāja, ka Perāls atnācis Kaijetānas uzdevumā. Tad tāda bija viņa jaunās mākslas iedarbība! īsu brīdi viņš juta, ka atkal tuvojas lielais, melnais vilnis. Bet Kaijetānas izturēšanos viņš tūliņ arī uztvēra no komiskās puses. Viņa taču nebija slēpusi, ko domā par zīmējumiem, un, ja noturēja sevi par Pepu, — kāpēc gan viņai nenoturēt Goiju par jukušu?

— Atzīstieties vien, doktor, — viņš piespiesti jautri sacīja, — jūs atnācāt Kaijetānas uzdevumā, lai pārbaudītu manu veselības stāvokli.

Perāls tikpat jautri atbildēja. — Jā un nē, don Fran-sisko. Tiesa, manu apmeklējumu ierosināja Kaijetāna, taču eˆ neesmu ieradies pie sava bijušā pacienta, bet gan pie‘gleznotāja Goijas. Jau tik ilgu laiku nav redzēts neviens jūsu jaunais darbs. Un pēkšņi hercogienes kundze stāsta, ka jūs pēdējā laikā esot radījis veselu kaudzi zīmējumu un ofortu. Jūs zināt, cik dziļi jūs cienu. Es būtu priecīgs un lepns, ja jūs man parādītu kādu no saviem jaunajiem darbiem.

— Esiet godīgs, don Hoakīn, — Fransisko atbildēja, — Kaijetāna jums pastāstījusi, ka es ieslēdzos savā darbnīcā un taisu trakas lietas.

Viņa jums pateikusi, — viņš turpināja, bet tagad jau pēkšņās dusmās, — ka es atkal esmu kļuvis traks, grūtsirdīgs, savāds, ka esmu galīgi sajucis, — un viņš kļuva aizvien niknāks, — ka esmu vājprātīgs, garā slims, nenormāls, neprātīgs, muļķīgs! — Nu viņš jau kliedza: — Jums jau netrūkst zinātnisku nosaukumu, apzīmējumu, iedalījumu, rubriku. — «Vajag savaldīties,» viņš nodomāja, «citādi tas tiešām pateiks viņai, ka esmu traks.»

Doktors Perāls ļoti mierīgi atbildēja: — Doņja Kaije-tāna atzina jūsu zīmējumus par ievērības cienīgiem. Bet mūsu ceļojuma laikā pa Itāliju un jau agrāk esmu pārliecinājies, ka hercogienes spriedumi mākslas jautājumos ir visai patvaļīgi.

— Jā, — Fransisko teica, — raganām ir pašām sava mākslas teorija.

Perāls, it kā nebūtu šo teicienu dzirdējis, turpināja: >— Jūs jau pats zināt, ar cik daudziem aizspriedumiem jācīnās mākslas meistaram, kas rada kaut ko jaunu. Man ir neērti jums uzplīties. Bet neuzskatiet to, lūdzu, ne par muļķīgu ziņkāri, ne arī par mediķa interesi, ja man tiešām ļoti gribētos redzēt to, ko esat radījis.

Pēc Kaijetānas muļķīgās pļāpāšanas un ne mazāk muļķīgās uzvešanās Fransisko kārdināja vēlēšanās dzirdēt šī nosvērtā mākslas lietpratēja domas.

Viņš teica: — Atnāciet, lūdzu, rīt pēcpusdienā uz manu darbnīcu, jūs jau zināt, kur, — Sanbernardīno ielā. Vai labāk nē, rīt ne, — viņš izlaboja, — rīt ir otrdiena, nelaimes diena. Atnāciet trešdien pēcpusdienā. Bet nevaru jums noteikti apsolīt, ka arī es tur būšu.

Perāls atnāca trešdien, Goija bija darbnīcā. Viņš parādīja viesim dažus zīmējumus, dažas «satīras». Redzēdams, ar cik kārām lietpratēja acīm dons Hoakīns apskata zīmējumus, viņš parādīja viesim arī citus, pat dažas «kaprīzes». Viņš juta, ar kādu dedzību Perāls ieelpo vīraka un sēra smaržu, kas plūda no tām, un parādīja arī Kai-jetānu, kas, stāvēdama uz vīriešu galvām, dodas uz raganu sabatu. Un viņam sagādāja gandarījumu ļaunais prieks, kas iemirdzējās Perāla acīs.

Un viņš jautāja: «Vai esmu Jocīgs, doktor? Vai tas ārprāts Ir, ko esmu uzzīmējis?»

Bet šis otrs godbijīgi Atbildēja: «Ja es šeit ko Visai labi neizprotu,

Tad tas tādēļ, ka es zinu Mazāk nekā jū's. Jūs rādāt Elli tādu, il kā būtu Pats tur bijis; man reibst galva,

Kad to visu uzlūkoju.»

Bet Fransisko teica: «Es jau Esmu bijis, doktor, ellē.

Jūs to ļoti labi zināt.

Arī man tur galva reiba.

Lai ta citiem reibst, kā redzat,

Tieši to es, doktor, esmu Gribējis. Tā vajag.» Goija Jauneklīgi priecīgs viņam Uzsita uz pleca.

22

Portretu gleznošanu Goija bija atstājis novārtā, pasūtītāji kļuva nepacietīgi. Agustīns viņam atgādināja, ka grāfa Mirandas ģīmetni vajadzējis nodot jau pirms trim nedēļām; arī hercogs Montiļjāno licis apjautāties. Cik viņš, Agustīns, varējis abas ģīmetnes apstrādāt, tas esot jau paveikts, tagad Fransisko atliekot tās pabeigt.

— Pabeidz pats, — Goija garlaikots nevērīgi atbildēja.

— Vai tu to domā nopietni? — Agustīns ziņkārīgi jau-lāja.

— Protams, — Goija atbildēja.

Kopš Kaijetāna bija apskatījusi «Kaprīzes», viņam vēl mazāk rūpēja dižciltīgo modeļu domas par mākslu.

Agustīns strādāja spraigi, pēc desmit dienām abas ģīmetnes bija pabeigtas. Grāfs Miranda bija ļoti apmierināts, hercogs Montiļjāno ne mazāk.

Turpmāk Goija aizvien biežāk uzticēja Agustīnam ģīmetņu gleznošanu, kurām pats bija izgatavojis tikai pirmos uzmetumus. Neviens to neievēroja. Bet Fransisko uzjautrinājās par savu klientu mākslas neizpratni.

Reiz viņš teica Agustīnam: — Doņja Kaijetāna vēlas jaunu ģīmetni. Ja gleznošu es, tad tajā neizbēgami izpaudīsies pārāk daudz personiskā, to es jūtu. Tu gluži labi zini, ko gribu: ķeries tu klāt. Tavā rīcībā būs pietiekami daudz skiču un gleznu. Es no savas puses izdarīšu pāris otas vilcienu un došu parakstu, un ārējā pieklājība būs saglabāta.

Aizdomu pilns Agustlns apstulbis raudzījās uz viņu. Fransisko izaicinoši jautāja:

— Vai tu sev neuzticies?

Klusībā Agustins domāja, ka tas ir bīstams joks, un, ja tas beigsies slikti, tad šo putru nāksies izstrēbt viņam, Agustīnam.

— Tu gluži labi zini, — viņš nedroši iebilda, — kā hercogiene izprot gleznošanas mākslu.

— Viņa to saprot tikpat dziji kā visi citi, — Fransisko atbildēja.

Agustins gleznoja ģīmetni. Tā izdevās. Uzgleznotā dāma bija hercogiene Alba: tā bija viņas skaidrā, gaišā, nevainojami skaistā, ovālā seja ar lielajām acīm, augstprātīgajām uzacīm, mulsinoši melnajiem matiem. Bet aiz šīs pieres nespokojās vairs neviena Brihida; neviens nebūtu ticējis, ka viņa paātrinājusi sava vīra nāvi vai arī ka tam cilvēkam, ko mīlēja, viņa būtu spējusi uzkraut elles mokas savu untumu, uzpūtības, velnišķības dēļ. Fransisko ģīmetni rūpīgi apskatīja. Tad viņš izdarīja dažus otas vilcienus un parakstījās. Uzmeta vēl pēdējo skatienu. Ģīmetne kā bija, tā arī palika Agustīna Estēves darbs.

— I ie-liski, — viņš to novērtēja. — Redzēsi, Iģaijetāna priecāsies.

Tā nu bija — Kaijetāna Priecājās par kluso, skaidro, Lepno seju, kas tai pretī Raudzījās no audekla. «Ir Iespējams, ka senāk esi Mani gleznojis tu labāk,»

Teica viņa, «tomēr šī man Tīk visvairāk. Hoakīn, vai Piekrītat man?» Stāvēja tas Samulsis, jo nojauta, ka Goija izspēlējis jaunu Joku. «Portrets šis,» viņš teica, «Cienīgs papildināt jūsu Kolekciju.» Goija visu Redzēja un dzirdēja, bet Nesmējās. Ar Kaijetānu Viņš nu bija tagad vienreiz Norēķinājies.

Tai vakarā, kad draugi pēdējo reizi pulcējās pie Hoveļjā-nosa, Agustīns bija drūmi un noteikti pareģojis, ka dons Manuels atcels Urkiho drosmīgo ediktu par Spānijas baznīcas neatkarību no Romas. Tomēr dona Gaspara fanātiskais iebildums: «To viņi neiedrošināsies!» bija atstājis iespaidu arī uz Agustīnu un pretēji saprāta apsvērumiem radījis viņā cerības. Bet tagad dons Manuels ar karaļa rīkojumu faktiski atkal atjaunoja agrāko bēdīgo un dārgo spāņu baznīcas atkarību no Romas, un šis notikums, lai gan tas bija sagaidāms, trāpīja Agustīnu kā pērkona spēriens.

Viņu māca vēlēšanās izkratīt sirdi Fransisko. Pēc tam kad Goija bija parādījis tik lielu uzticēšanos, ka parakstīja viņa gleznotās ģīmetnes, Agustīnam šķita, ka tas turklāt ir jauns draudzības pierādījums. Bet viņa prieki bija īsi. Nu jau vairākas nedēļas Goija nebija devis iespēju draudzīgi izrunāties, un arī tagad, kad viņš Agustīnam bija tik ļoti nepieciešams, viņa nebija šeit. Pamazām Agustīna dusmas vērsās pret Fransisko. Viņš zināja, ka Goiju par visu vairāk uztrauca ielaušanās viņa vientuļnieka mītnē. Agustīns steidzās turp.

Kad Agustīns iegāja darbnīcā, Goija īgni nogrūda plāksni, pie kuras strādāja, pie malas, un Agustīns nedabūja tajā ieskatīties.

— Vai es tevi traucēju? — viņš ļoti skaļi jautāja.

— Ko tu teici? — Goija dusmīgi atjautāja un pasniedza viņam piezīmju burtnīcu. «Vai es tevi traucēju?» Agustīns ierakstīja, kļūdams aizvien niknāks.

— Jā! — Fransisko bargā balsī atbildēja. — Kas tad noticis? — viņš jautāja.

— Manuels atcēlis ediktu! — Agustīns sašutis ļoti skaidri paziņoja.

— Kādu ediktu? — Goija prasīja. Tagad Agustīns ilgāk vairs nespēja valdīties. — To tu pats itin labi zini! — viņš kliedza. — Un lielā mērā pie tā esi vainīgs tu!

— Tu ģeķi, tu muļķi, tu ēzeli kvadrātā! — Fransisko draudīgi klusu teica. Bet tad arī viņš sāka kliegt. — Un tāpēc tu iedrošinies mani traucēt! — viņš sauca. — It kā es tikpat labi to nebūtu varējis uzzināt vakarā! Ko tad tu īsti iedomājies? Vai tu domā, ka tagad es

taisnā ceļā skriešu pie dona Manuela un noduršu viņu? Vai ne tā?

— Nebļausties! — Agustīns ļauni teica. — Tik skaļi neviens nekliedz par tādām muļķīgām un bīstamām lietām. — Un viņš ierakstīja burtnīcā: «Sai mājai plānas sienas. Nav nekādas vajadzības vēl vairāk izprovocēt inkvizīciju.» Un apslāpētā balsī, sarūgtināts, skaidri artikulēdams vārdus, turpināja:

— Tu te sēdi un noņemies ar saviem personiskajiem niekiem. Un, ja pie tevis atskrien draugs, tāpēc ka viņam sirds asiņo, tad tu uzkliedz viņam, lai liek tevi mierā. Ko tu darīji visu šo laiku, kamēr tie vilka Spāniju šai smirdošajā zaņķī! Donu Manuelu, šo noziedznieku barvedi, tu uzgleznoji kā Cēzaru, Aleksandru un Fridrihu vienā personā. Tas ir viss, kas man tev bija sakāms. Fransisko! Draugs! Vai tad tu esi galīgi sapelējis un satrūdējis?

— Nekliedz tik skaļi, — Goija mierīgi atbildēja. — Vai tad tu pats nupat neteici, ka šai mājai plānas sienas. —• Viņš bija pilnīgi nomierinājies. Viņu gandrīz vai uzjautrināja Agustīna plosīšanās. Vai bija vēl otrs, kas šajos smagajos mēnešos Spānijas postu būtu skatījis drūmākās krāsās nekā viņš, Fransisko Goija? Vai bija vēl otrs, kas šo postu izteicis tik skaidri? Un tagad šajā viņa «Kaprīžu» valstībā stāv krietnais vīrs — Agustīns un ar putām uz lūpām pārmet viņam aklību, slinkumu, nejCītību.

— Man vēl tagad sažņaudzas sirds, — Agustīns savā īdzīgajā balsī aizvien vēl šķendējās, — kad iedomājos par Hoveļjānosu, kas tik dedzīgi tevi aicināja: «Spānijai! Spānijai! Strādājiet' Spānijai! Gleznojiet Spānijai!» Jau savas mākslas dēļi vien tu nebūtu drīkstējis aizvērt acis. Bet tu domā tikai pats par sevi. Pirmajam gleznotāja kungam jābūt piesardzīgam! Viņa ekselence nedrīkst ne ar ko riskēt, tas taču varētu nepatikt šiem labi ģērbtajiem plukatām. Kāda lišķība! Kāds verdziskums! *Que vergüenza!*

Fransisko izturējās mierīgi, jā, viņš pat smaidīja. Tas Agustīnu uztrauca vēl vairāk.

— Protams, pie visa vainīga šī sieviete, — viņš iekaisa. — Viņas dēļ tu esi daudz riskējis un ar to pierādījis savu drosmi, bet tagad, viņai blakus gulēdams, tu esi kļuvis gļēvs un smaidīdams rausti plecus par to, ko tev saka Hoveļjānoss, tu noņemies ar blēņām, kamēr Spāniju plosa plēsoņas.

Agustīna sūdzībās Goija saklausīja nevarīgu niknumu pret doņju Lusiju.

— Tu nožēlojamais ģeķi, — viņš gandrīz līdzjūtīgi teica.

— ļu mūžīgais student! Par mākslu kaut kāda jēga tev ir, bet no pasaules un cilvēkiem un no manis tu nesaproti ne velna. Tu iedomājies, ka visus šos mēnešus esmu šeit sēdējis un slinkojis, lepojies un noņēmies ar saviem romantiskajiem pārdzīvojumiem. Tad nē jel, tu lielais gudriniek, tu cilvēku dvēseļu pazinēj! Ko es šeit darīju,

tas Bija pavisam kaut kas cits. — Un viņš atvēra lādi, izņēma kaudzi zīmējumu un asējumu un sakrāva tos Agustīnam priekšā.

Goijas izsmiekls Agustīnam dūrās sirdī. Bet kāre redzēt, ko Fransisko visu šo laiku strādājis, bija stiprāka par apvainojumu.

Tur nu viņš sēdēja un skatījās. Un pēkšņi mežonīgi viņam brāzās virsū jaunā milzīgā «Kaprīžu» pasaule, šī nedzirdēto, nudien, pārāk patieso notikumu pārpilnība. Vēl un vēlreiz viņš apskatīja katru atsevišķo zīmējumu, nevarēja no tiem šķirties, nolika pie malas, lai alkatīgi ķertos pie nākošā. Viņš aizmirsa pats sevi, aizmirsa dona Manuela ediktu. Viņš pilnīgi nogrima šai jaunajā pasaulē, dzīvoja tajā. Jau vienā otrā zīmējumā, ko Fransisko viņam bija parādījis agrāk, viņš bija sajutis kaut ko no šīs zīmējumu jautrības, mežonības un baiguma, bet viss, kas tagad viņam atklājās, savā bargajā krāšņumā bija kaut kas pilnīgi jauns. Tas atsedza jaunu, nepazīstamu Goiju, kas atklājis jaunu un dziļāku pasauli nekā visas agrākas. Agustīns skatījās, čāpstināja lūpas, tā seja raustījās. Goija to netraucēja. Viņš redzēja, kā draugs skatās, un tas bija pietiekami stingrs apliecinājums.

Beidzot uzvarēts un satriekts, tikai ar pūlēm spēdams parunāt, tā ka Goija viņa vārdus varēja nolasīt tikai no lūpām, Agustīns teica:

— Un tu ļāvi mums runāti Un tu ļāvi mums gudri pļāpāt! Varu iedomāties, cik akli un muļķīgi mēs tev liekamies!

Tā kā viņš redzēja, ka Goija viņu pareizi nesaprot, viņš izlietoja zīmju valodu, dedzīgi žestikulēja, bet tā saprasties nevedās pietiekami ātri, viņš atkal sāka jūsmīgi pļāpāt un čāpstināt lūpas: — Tu visu to nesi sevī un varbūt jau biji attēlojis uz papīra, un ļāvi mums runāt. — Un, atkal no jauna pārskatīdams lapas, nespēdams atraut acis no tām, līksmodams un apbrīnodams viņš lamāja Goiju:

— Tu esi nelietīgs suns. Tu sēdi šeit viens un visu to radil

Tu viltīgais liekuli! Jā, tagad tu esi viņus piespiedis pie sienas, tagadējos un agrākos! — Viņš smējās, aušīgiˆun laimīgi aplika roku Goijam ap pleciem, izturējās kā bērns, un Goija bija laimīgs.

— Tagad tik tu redzi, — viņš lielījās, — kas par vīru ir tavs draugs Goija! Bet tu vienmēr tikai lamājies. It nemaz tu man neuzticies! Tev nu vajadzēja ielauzties te, errņir, tāžā, tu nevarēji pagaidīt. Vai tad es esmu nogājis no cc|a? Vai esmu sapelējis un sapuvis? — Un reiz par visām reizēm viņš gribēja zināt: — Saki pats, — vai mani zīmējumi nav jautri? Vai tava tehnika man nav labi noderējusi?

Nenovērsdams acis no kāda sevišķi dīvaina zīmējuma, Agustīns gandrīz pazemīgi teica:

— So lapu es īsti labi nesaprotu, vēl nesaprotu. Bet viss kopumā man ir skaidrs. Tas jāsaprot visiem, šis briesmīgais un aplaimojošais. Pat viņiem tas jāsaprot. — Viņš smaidīja. — *Idioma universal.*

To dzirdot, Goija dīvaini samulsa. Viņš jau gan reizēm bija

jautājis pats sev, kādu iespaidu zīmējumi atstās uz citiem un vai vispār viņam vajadzētu tos kādam rādīt, bet tūliņ gandrīz ar izbailēm viņš tādas domas atvairīja. Pēc tam kad Kaijctāna tik īgni un sveši bija apskatījusi viņa zīmējumus, viņš bija sadusmojies un nolēmis, ka neviena sveša acs šīs viņa lapas nekad vairs neredzēs. Viņa briesmīgā un smieklīgā cīņa ar spokiem bija un paliks viņa paša tīri personiska darīšana. Tādēļ rādīt kaprīzes pa labi un pa kreisi nozīmēja to pašu kā kailam skraidīt apkārt pa Madridcs ielām.

Agustīns lasīja rūpes drauga sejā un centās tās pareizi iztulkot. Viņš pēkšņi saprata — un to, bez šaubām, vajadzēja zināt arī Goijam, — ka šie zīmējumi bija bīstami, nāvējoši bīstami. Parādīt tādus ļaudīm nozīmēja to pašu kā aiziet un nodot sevi inkvizīcijas rokās kā negantāko ķeceri. Agustīns saprala to un izjuta sava drauga Fran-sisko vientulības ledaino aukstumu. Tur bija vīrs, kas viens pats, bez drauga atbalsta radījis visus šos drausmīgos un groteskos zīmējumus, viņam pieticis drosmes uzzīmēt tos vienam pašam un turklāt bez cerībām, ka jel kādreiz būs iespēja dalīties ar citiem iespaidos par šiem lielajiem, baisajiem rēgiem.

Fransisko, it kā nolasījis Agustīna domas, teica:

— Man vajadzēja būt prātīgākam. Iespējams, būtu bijis

labākajā ari tavas acis šos asējumus nekad neredzētu. — Viņšˆpvāca kopā zīmējumus. Agustīns neiebilda ne vārda, viņš pat neiedrošinājās palīdzēt.

Bet, kad Goija sapīcis iemeta zīmējumus atpakaj lādē, Agustīns atbrīvojās no apmātības. Tas taču nebija iespējams, ka šīm lapām jāpaliek ieslēgtām te, lādē, uz ilgu laiku, varbūt pat uz visiem laikiem, un ka neviens tās neredzēs.

— Vismaz draugiem tev tās vajadzētu parādīt, — viņš lūdza, — Kintānam, Migelam. Neesi tik augstprātīgi noslēpumains, Frančo! Neļauj taču domāt, ka esi kļuvis truls.

Goija sataisīja nelaipnu seju, šķendējās, cēla iebildumus. Tomēr sirdī juta vēlēšanos parādīt draugiem savus darbus.

Viņš ielūdza Migelu un Kintānu ermitāžā. Uzaicināja atnākt ari dēlu Havjēru.

Tā bija pirmā reize, kad viņa ermitāžā bija kopā vairāk nekā divi cilvēki. Goija juta to gandrīz kā zaimošanu. Draugi sēdēja apmulsuši, visi, izņemot Havjēru, jutās neveikli, dīvaini saspringuši. Goija bija licis atnest vīnu, sviestmaizes, sieru, viņš lūdza viesus ieturēties. Pats bija drūms, mazrunīgs.

Beidzot lēnām, uzsvērti neveikli izņēma no lādes zīmējumus.

Tie gāja no rokas rokā. Un pēkšņi visu ermitāžu piepildīja šo patieso un pārāk patieso cilvēku un briesmoņu, pus-zvēru un pusvelnu drūzma. Draugi skatījās un redzēja, ka šiem rēgiem, par spīti to maskām vai arī pateicoties to maskām, bija kailākas sejas nekā

dzīvajiem cilvēkiem. Tie bija cilvēki, kurus viņi pazina, tikai tiem nesaudzīgi bija norauts viss ikdienišķais un iedots jauns, daudz ļaunāks ārējais izskats. Un smieklīgie un šausmīgie dēmoni uz šīm lapām bija tie ķēmīgie briesmoņi, kuri bija grūti satverami un apdraudēja viņus pašus, mita viņos pašos — nožēlojami, stulbi un tai pašā laikā bīstamu domu pilni, zemiski, ļauni, dievbijīgi un miesaskārīgi, jautri, nevainīgi un neģēlīgi.

Neviens nerunāja. Beidzot Goija teica:

— Iedzeriet taču! Iedzeriet un uzkodiet! Havjēr, ielej! — Un, tā kā viņi vēl aizvien klusēja, piebilda: — Sīs lapas es nosaucu par *Caprichos* — kaprīzēm, iedomām, idejām, fantāzijām.

Viņi joprojām klusēja. Vienīgi jaunais Havjērs teica:

—- Es saprotu.

Beidzot Kintāna saņēmās.

— *Caprichosl* —- viņš iesaucās. — Jūs radāt veselu jaunu pasauli un nosaucat to par kaprīzēm.

Goija pastiepa uz priekšu apakšlūpu un savilka lūpu kaktiņus tikko manāmā smaidā. Bet Kintānas sajūsma vairs nebija valdāma.

— Jūs esat mani pieveicis, Goija! —• viņš iesaucās. — Cik bērnišķīgi un nemākulīgi man liekas paša dzejoļi'. Redzot šos zīmējumus, es jūtos kā mazs zēns, kas pirmo reizi atnācis skolā un kam no daudzajiem burtiem uz tāfeles reibst galva.

Migels teica: — Mākslas pētniekam nav patīkami, ja rodas kaut kas jauns, kas apgāž visas viņa teorijas. Man jāmācās no jauna, Fransisko. Un tomēr es tevi apsveicu. Viņš nokrekšķinājās un turpināja: — Es ceru, ka tu man neņemsi ļaunā, ja es dažos tavos zīmējumos atklāšu vecmeistaru ietekmi, piemēram, dažu Eskoriālā novietoto Bosha gleznu ietekmi, tāpat arī zināmu Avilas un Tolēdo katedrāļu kokgriezumu un, protams, ari Saragosas del Pi-lāras katedrāles kokgriezumu ietekmi.

— Pat vislielākais mākslinieks mācās no savu priekšgājēju pieredzes, — Havjērs teica.

Jaunekļa vīzdegunība apmulsināja draugus, bet Goija iecietīgi paskatījās uz viszini dēlu un piekrītoši pasmaidīja.

Migels prātoja: — Lielākajā daļā zīmējumu doma, šķiet, skaidra. Bet dažus, piedod man, Fransisko, es nepavisam nesaprotu.

— 2ēl gan, — Fransisko atbildēja, — dažus nesaprotu arī es pats un cerēju, ka tu man tos izskaidrosi.

— Tā jau es domāju, — Havjērs iepriecināts nekautrīgi piebalsoja. — It kā nesaprot neko un saprot visu.

Pēkšņi Agustīns apgāza savu vīna glāzi. Vīns izplūda pa galdu un aptraipīja divus zīmējumus. Visiem likās, ka Agustīns aizskāris svētumu.

Kintāna, mazliet sakaitināts, pievērsās Mfgelam: — Ja jiims viena

vai otra zīmējuma jēga nav saprotama, — viņš teica, — tad tomēr jums nāksies atzīt, ka visā kopumā zīmējumu doma ir saprotama katram. *Idioma universāli* Jūs to vēl piedzīvosiet, don Migel: tauta šos zīmējumus sapratīs.

— Jūs maldāties, — Migels atbildēja. — Tauta šos zīmējumus noteikti nesapratīs. Un pat izglītoto jaužu lielākā daļa tos nesapratis. Ļoti žēl, ka jūsu tēzi nebūs iespējams pārbaudīt.

— Kāpēc ne? — iekaisis jautāja Kintāna. — Vai tad arī jūs domājat, ka šiem brīnumdarbiem jāpaliek ieslēgtiem šķirstā te mākslinieka ermitāžā Sanbernardīno ielā?

— Kā tad citādi? — Migels atjautāja. — Vai tad jūs vēlaties Fransisko sūtīt taisnā ceļā uz sārtu?

— Ja šīs lapas nonāks tautas rokās, — Agustīns sadrūmis iejaucās strīdā, — tad inkvizīcija sakurs tādu ugunskuru, ka salīdzinājumā ar to visu agrākie autodafē liksies nožēlojamas sveču liesmiņas. To taču jūs paši labi zināt.

— Pie velna ar jūsu sasodīto piesardzību! — sarūgtināts iesaucās Kintāna. — Jūs gribat katru pataisīt par gļēvuli!

Agustīns norādīja uz dažiem ofortiem. — Vai šo varētu publicēt? — viņš jautāja. — Un, lūk, šo?

— Dažus, protams, varētu arī nerādīt, — Kintāna piekrita. — Bet lielāko daļu var publicēt un vajag publicēt.

— Lielāko daļu nevar publicēt, — Migels asi attrauca. — Lai cik arī atstātu nepublicētus, inkvizīcija tik un tā iejauksies un karaliskā tiesa tāpat.

Bet, tā kā citi drūmi klusēja, nezinādami, kur rast padomu, tad Migels nomierinādams laipni piebilda:

— Jānogaida īstais brīdis.

— Kad būs atnācis jūsu «īstais brīdis», — Kintāna uzbudinājās, — tad šie zīmējumi vairs nebūs vajadzīgi. Tad tie būs tikai mākslas priekšmeti un •— lieki!

— Tāds jau ir mākslinieka liktenis, — domīgi piezīmēja jaunais Havjērs. Bet Kintāna palika pie sava:

— Māksla zaudē jēgu, kad tā pārstāj ietekmēt skatītāju. Fransisko padarījis uzskatāmas bailes, tās dziļās, slepe-nās bailes, kas nomāc visu Spāniju. Pietiek tās tikai parādīt, lai tās izgaistu. Pietiek noraut bubulim — koko tā drānas, un tas vairs nav bīstams. Vai tad Goija savus meistardarbus radījis, lai vienīgi mēs tos skatītu un cits neviens? Nē, to nedrīkst pieļaut! — Viņi cits caur citu strīdējās, it kā Goijas nemaz nebūtu klāt. Bet Goija klusēdams klausījās un skatījās no viena runātāja lūpām uz otra un, ja arī visu nesaprata, taču katru runātāju pazina pietiekami labi, lai izlobītu tā argumentu jēgu.

Un nu viņi bija izsmēluši visus savus par un pret, skatījās uz Goiju un gaidīja. Bet Goija viltīgi un domīgi paziņoja: — Tas, ko tu teici,

Migel, tie ir ievērības cienīglˆvģrdi, bet, ko jūs teicāt, don Hosē, tas arī nav zemē metams. Bet, tā kā savos vārdos jūs esat tik ļoti pretrunīgi, tad man viss vēl labi jāpārdomā. Bez tam, — viņš smīnēdams turpināja, — es jau arī nevaru atļauties tādu lielu darbu darīt par velti. Man vajag naudas. i

To teikdams, viņš savāca zīmējumus un ofortus un ieslēdza tos lādē.

Visi apmulsuši vērās,

Kā šī jaunā, burvīgā un Mežonīgā pasaule nu Zuda. Šeit, šai vienmēr skaļā Mājā, vienkāršajā lādē Paslēpts tika visu acīm Lielākais, ko kāda roka Spānijā kopš Velaskesa Radījusi. Sājā lādē Savaldīti, sagūstīti Gulēja nu spāņu zemes Dēmoni.

Bet vai viņi tiešām bija Savaldīti, ja tos rādīt Nedrīkstēja? Vai te tieši Viņu vara neizpaudās?

Tas, kas lādē, bija bīstams.

Draugiem, kad tie projām gāja Brīnumu un jūsmas pilni,

Taču nomākti, ne droši,

Draugiem līdzi nāca baismās, ˆ

Mežonīgās garu ēnas,

Bet vēl baismīgākas bija Viņu pašu ēnas.

24

Goija labprāt vēroja, kādu iespaidu viņa darbi atstāj uz skatītājiem. Tā kā viņa draugi, kas vēlēja viņam tikai labu un bija atklāti, daudzas «Kaprīzes» nebija sapratuši, viņš nolika pie malas pārāk neskaidrās, pārāk personiskās, bet pārējās sakārtoja pārskatāmā secībā.

Pirmās viņš izraudzīja tās lapas, kas attēloja viegli saprotamus notikumus un anekdotes. Sīm lapām, kas bija sakņotas nodaļā «īstenība», sekoja asējumi, kuri attēloja spokus un spokainas izdomas. Tāda secība bija vieglākais ceļš uz viņa darbu īstu izpratni. Patiesā pasaule rādīja ceļu uz dēmonu pasauli, un šī otrā grupa — «Spoki» bija atslēga pirmās grupas izpratnei. Viņa paša personiskās dzīves vēsture, kas bija atainota «Kaprīzēs», šie neskaidrie sapņi par mīlu, karjeru, laimi un vilšanos šādā sakārtojumā ieguva īsto jēgu. Tā kļuva par katra spāņa dzīves vēsturi, par visas Spānijas vēsturi.

Pēc tam kad visi darbi bija izskatīti un sakārtoti, Goija sāka izdomāt atsevišķām lapām nosaukumus, jo beigu beigās katram labam zīmējumam vajadzēja savu nosaukumu, tāpat kā katram kristietim savu vārdu. Viņš nebija rakstnieks un bieži ilgi meklēja īsto vārdu, taču taisni tas viņam darīja prieku. Ja viņam kāda asējuma nosaukums likās pārāk banāls, viņš pierakstīja klāt īsu paskaidrojumu. Beidzot katrai lapai bija ne tikai savs nosaukums, bet arī savi komentāri. Reizēm lapai bija bikls un nevainīgs nosaukums, toties komentāri jo dzēlīgi, reizēm nosaukums pārdrošs, bet interpretācija naivi pacilājoša. Viss juku jukām, viss savstarpēji saistīts: izteicieni, kas atgādināja parunas, dzēlīgi joki, nevainīgas zemnieku gudrības, ironiskas un dievbijīgas pamācības, viltīgi un āķīgi teicieni ar apslēptiem, gudriem mājieniem.

«Tantals» — viņš parakstīja zem zīmējuma, kas attēloja izmisušu mīlētāju pie mirušās mīļākās, kura slepeni glūn uz viņu, un izsmēja pats sevi, paskaidrodams: «Ja viņš būtu bruņnieciskāks un ne tik garlaicīgs, tad tā atkal atdzīvotos.» Un «Neviens nepazīst pats sevi,» viņš parakstīja zem masku balles ainas un «Līdz pat nāvei!» zem vecenes zīmējuma, kura savai septiņdesmitajai dzimšanas dienai par godu pie spoguļa rūpīgi greznojas ar dārgām rotaslietām. Zīmējumu, kur tiek izrotāta maha, kamēr Bri-hida, savedēja, skaita lūgšanu, viņš komentēja tā: «Viņa lūdz par to — un vai viņai nav taisnība, — lai dievs dod tai laimi un pasargā no ļauna, no bārddziņiem, ārstiem, tiesu izpildītājiem, lai tā kļūtu izdarīga, acīga, visiem iztapīga tāpat kā viņas nelaiķe māmuļa.» Uz lapas, kur nožēlojama netikle sēž pie svētā tribunāla sekretāra un klausās spriedumu, viņš uzrakstīja: «Ak vai, ak vai! Vai tā

var apieties ar drosmīgu sievieti, kas par sviestmaizi tik cītīgi un sekmīgi apkalpojusi visu pasauli!» Bet tam ofortam, kur ragana, sēdēdama uz satīra pleciem, nodod.,svē-tajiem gariem zaimojošu zvērestu, viņš deva paskaidrojumu: «Vai tu vari apzvērēt, ka paklausīsi saviem skolotājiem un priekšniekiem un turēsi tos godā? Vai tu slaucīsi noliktavas? Skandināsi zvaniņu? Vai tu vaimanāsi un kliegsi? Skriesi, ziedīsi, zīdīsi, pūtīsi un cepsi? Darīsi visu, lai kas tas būtu un kad tas būtu, un lai kad to tev uzdotu?» — «Es zvēru.» — «Lieliski, mana meita, ar to es tevi ieceļu raganas godā. Sirsnīgi vēlu laimes.»

Ilgi viņš apdomāja, kuru lapu likt pašā sākumā. Beidzot izšķīrās pirmo likt zīmējumu, kurā redzams viņš pats, pārmeties pār galdu, aizsedzis acis, lai neredzētu spokus. Un viņš nosauca lapu par *«Idioma utiiversal».* Bet tad viņam šis tituls šķita pārāk nekautrīgs, un viņš pārdēvēja zīmējumu par «Aizmigušais saprāts» un pierakstīja paskaidrojumu: «Kamēr prāts guļ, fantāzija sapņos rada briesmoņus. Bet, sabiedrojusies ar prātu, fantāzija kļūst par mākslas un tās brīnumdarbu māti.»

Lai noslēgtu «Kaprīžu» ciklu, viņš pagatavoja jaunu zīmējumu.

Milzīgi liels, neglīts mūks drāžas nāves bailēs prom, aiz viņa seko otrs, bet priekšplānā ar vaļēju muti stāv viens no stulbajiem, spocīgajiem grandiem, viens no šiem sliņķiem, liekēžiem, činčiļām, un vēl tur redzams arī ceturtais rēgs mūka izskatā, kas kaut ko kliedz. Bet zem zīmējuma Goija uzrakstīja to, ko kliedz šīs četras riebīgās, plati atvērtās mutes: *«Ya es hora* — tā stunda situsi!»

«Ya es hora»: «Klāt šī stunda, Laiks ir galā.» Vajadzēja Katram redzēt: klāt šī stunda. Spokiem gals. Nu projām viņus, Projām granduautomātu,

Viņa domubiedrus, mūkus, Augstdzimušos. *Ya es hora,*

Tas nu bija zīmējums, ar Ko *Caprichos* tagad jābeidz,

Ya es hora!

V. b

Kopš tā laika, kad Goija draugiem bija parādījis savas «Kaprīzes», viņš vairs tik stingri nesargāja savas ermi-tāžas kluso vientulību. Draugi nāca aizvien biežāk un bez formalitātēm.

Kādu dienu, kad viņi ieradās visi trīs — Agustīns, Mi-gels un Kintāna, Migcls smaidīdams norādīja uz jauno dzejnieku un uzrakstīja Goijam: «Viņš tev kaut ko atnesis.» Un, tā kā Goija jautājoši paskatījās uz nosarkušo Kintānu, Migels turpināja: «Viņš ir uzrakstījis odu, kas tevi varētu interesēt.»

Vilcinādamies Kintāna izņēma no mapes manuskriptu un gribēja to pasniegt Goijam. Bet Agustīns uzplijās:

— Nolasiet, lūdzu, jūs pats.

Un Goija piebalsoja: — Jā, lūdzu, lasiet jūs pats, don Hosēl Es labprāt skatos, kad jūs lasāt. Es gandrīz visu saprotu.

Kintāna lasīja. Tie bija skanīgi panti:

«Ir sabrukusi valsts, un kundzībai Pār pasauli ir gals. Un tikai kvēle tā,

Kas dega Velaskesā, dega Muriļjo,

Kvēl tālāk. Tā deg mūsu Goijā vēli No viņa fantāzijas burvīgās Tumst īstenība, nabadzīga kļūst.

Tā diena nāks — un drīz jau pienāks tā —

Kad tavam vārdam, Goija, nolieksies It visa pasaule, tāpat kā Rafaels Tu tiksi cildināts. Un ļaudis nāks No zemju zemēm svētceļojumā Uz Spāniju, un sajūsmināsTos Tad tavas mākslas spēks,

Fransisko Goija — slava Spānijai!»

***

Priecīgi saviļņoti, smaidīdami draugi skatījās uz Goiju, arī viņš smaidīja, mazliet apmulsis, bet tomēr aizkustināts.

«Si, vendrā un dia,

Vendrā también, oli, Goya!, en que a tu nombre

El extranjero exlâtico se incline,»

Goija atkārtoja Kintānas vārsmas, un visi bija pārsteigti, cik labi viņš tās sapratis. Kintāna nosarka vēl vairāk?ˆ

— Mazliet par daudz goda, — vai jums pašam tā neliekas? — smaidīdams jautāja Goija. — Ja jūs būtu rakstījis, ka esmu labāks nekā kolēģis 2aks Luijs Dāvids, tad arī tas būtu bijis kaut kas īpašs. Bet tūliņ — labāks par Rafaelu, — vai tas nav mazliet pārspīlēti?

Bet Kintāna dedzīgi atbildēja: — Pat visaugstākās uzslavas vārdi nav pietiekami, lai slavinātu vīru, kas radījis šādus zīmējumus.

Goija zināja, cik bērnišķīgi naivs ir Kintāna un cik bērnišķīgi naivas tā vārsmas, un viņam, Goijam, jau arī nevajadzēja apliecinājumu, ka viņš kopš Velaskesa laikiem ir lielākais gleznotājs Spānijā, un vai tad tam vispār bija kāda nozīme. Un tomēr viņā uzbangoja laimes vilnis. Sis jaunais cilvēks par viņa «brutālajiem, barbariskajiem, bezgaumīgajiem» zīmējumiem bija uzrakstījis tik lepnas, him-niskas vārsmas. Un turklāt jau toreiz, kad tie vēl nebija sakārtoti, tāpēc grūti saprotami.

Goijam pamodās vēlēšanās parādīt draugiem «Kaprīzes» tādas, kādas tās izskatījās patlaban, tāpēc pēc iespējas vienaldzīgi viņš teica:

— Vai jūs negribētu zīmējumus apskatīt vēlreiz? Esmu tos tagad sakārtojis un pielicis uzrakstus. Starp citu, esmu uzrakstījis ari komentārus, — viņš šķelmīgi piebilda, — tādiem muļķiem, kam tie būtu vajadzīgi.

Draugi visu laiku bija deguši nepacietībā vēlreiz apskatīt zīmējumus, bet neiedrošinājās šim dīvainajam vīram to lūgt. Kad «Kaprīzēs» attēlotā pasaule nostājās viņu acu priekšā otro reizi, neparastais skats visus pilnīgi satrieca. Secība, kādā Goija tagad bija sakārtojis zīmējumus, atklāja to īsto jēgu. Pat lietišķais Migels gandrīz

godbijīgi teica:

— Ko tu te esi radījis, Fransisko, tas ir tavs labākais, lielākais portrets. Tagad tu esi attēlojis visas Spānijas sej u.

Bet jaunais Kintāna jūsmoja: — Es, protams, esmu brīvdomātājs, tomēr no šī brīža katrā kaktā redzēšu raganas un dēmonus.

Un Agustīns drūmi un zobgalīgi piezīmēja: — Bet ir taču cilvēki, kuri Zaķu Luiju Dāvidu uzskata par mākslinieku!

Viņi bija nonākuši pie pēdējās lapas, pie asējuma ar nešķīsteņiem mūku izskatā, kas bēga un kliedza: «La *es*

kora!»

Kintāna iesaucās: — *Cierra, Espafia!* Uz priekšu, Spānija! — starojošs un sajūsmināts viņš izkliedza seno spāņu kaujas saucienu.

Bet Migels domīgi teica: — Uzraksti ir ievērības cienīgi, daži pat lieliski. Ja es tos pareizi sapratu, tad tu acīmredzot esi gribējis ar tiem padarīt nevainīgāku saturu. Bet bieži tie saturu padara vēl asāku.

— Vai tiešām? — Goija viltīgā izbrīnā jautāja. Un turpināja: — Es, protams, zinu, ka mana spāņu valoda ir pārāk neveikla, lai vārdos attēlotu to, kas prātā. Es tev, Migel, būtu ļoti pateicīgs par padomu, arī jums, don Hosē, un tev, Agustin.

Draugi jutās pagodināti un priecīgi, ka šai lielajā darbā Goijam var palīdzēt. Migelam jau radās piemērots uzraksts zīmējumam, kur attēlots vecs skopulis, kas slēpj savas dārglietas, — tas bija kāds Servantesa citāts. «Katrs cilvēks ir tāds, kādu dievs to radījis, un parasti vēl sliktāks.» Arī citiem bija labas idejas. Viņi saprata, kas Goijam vajadzīgs, — uzrakstiem jābūt tautiskiem, asiem, sulīgiem.

— Negludumiem jāpaliek, — Migels apgalvoja.

— Protams, — Fransisko piekrita, — jo tāds nu es reiz esmu. " [1]

Visi nu ar lielu centību strādāja un radīja veselu rindu jaunu uzrakstu un komentāru, vientuļnieka mītnē skanēja smiekli un joki.

Bet, neraugoties uz visu šo jautrību, Migelu māca nemiers. Kāpēc gan Goija, kuram rakstīšana nebija stiprā puse, nopūlējās ar šiem uzrakstiem un komentāriem? Vai tik viņš nedomāja bīstamās «Kaprīzes» publicēt?

Jo ilgāk Migels par to prātoja, jo smagāk viņu nomāca rūpes. Bez šaubām, ģeniālajam muļķim Goijam bija pielipis Kintānas trakais fanātisms. Migels gudroja un gudroja, ko vajadzētu darīt, lai atturētu draugu no šī bīstamā pasākuma.

Bija tikai viens cilvēks, kas varēja palīdzēt: Lusija.

Migela un Ltisijas attiecības joprojām bija neskaidras. Kad viņš bija paziņojis par savu lūgumu atbrīvot viņu no amata, jo ilgāk vairs nespējot darboties kopā ar donņ Manuelu un atbalstīt viņa nepareizo politiku, Lusija bijā

viņu mierinājusi, saprātīgi, laipni, bet vēsi. Droši vien viņa to jau bija uzzinājusi no Pepas vai arī ņˆ paša Manuela.

Lusija patiesi nožēloja Migela un Manuela ķildu, kurā vainīga bija pati. Viņa plānoja, kā varētu abus samierināt. Gan tikai vēlāk. Jo tuvākajam laikam Manuclam jau bija piedzīvojis, patriotisks un uzticams padomdevējs — abatijā, lielinkvizitora un pirmā ministra vienošanās netika pārkāpta, abats no klostera bija atbrīvots. Svētais tribunāls gan savu spriedumu nebija atcēlis, bet inkvizīcijas ierēdņi viņu gluži vienkārši neredzēja. Zaļie sūtņi gāja viņam garām. Un, ja arī viņš neuzdrošinājās rādīties karalisko rezidenču robežās, tad tomēr Manuels bija apgalvojis, ka pa kluso viņš drīkst ierasties arī Madridē, kamēr tur vēl nav atgriezies galms. Taisni tagad, kad Manuelam pietrūka Migela, viņam vajadzēja cilvēku ar abata spējām.

Migels, protams, to visu zināja. Viņš dziļi cieta, ka Lusija un Manuels nobīdījuši viņu pie malas un aizvietojuši ar abatu.

Tagad rūpes par Goiju deva vēlamo ieganstu izrunāties ar Lusiju no visas sirds. Pēc tam kad viņš Lusijai lietpratīgi bija saslavējis «Kaprīžu» jauno mākslas veidu un saviļņojošo lieliskumu, viņš pastāstīja arī par Goijas neprātīgo nodomu tās publicēt un daiļrunīgos vārdos sūdzējās par cilvēku muļķību, sevišķi par gudru cilvēku muļķību. Lusija viņam dedzīgi piekrita. Beidzot, paklausot Aligela lūgumam, viņa apsolījās, ka mēģināšot Goiju no šī aušīgā nodoma atrunāt.

Lusija aizgāja pie Goijas.

— Es dzirdēju, — viņa teica, — ka jūs esot pagatavojis veselu rindu ļoti īpatnēju asējumu. Tas nav pareizi, ka jūs tos nerādāt savai senajai draudzenei.

Goija bija sašutis par Migela rakstura trūkumu un pļāpību. Bet vai tad viņš pats pretēji savai dziļākajai pārliecībai nebija asējumus parādījis Kaijetānai?

Lusija skaidri un gaiši noprasīja, kad viņa varēšot redzēt «Kaprīzes». Starp citu, viņa neatnākšot viena, bet atvedīšot līdz kopējo draugu. Goija aizdomīgi jautājas

r- Kuru?

Viņš prātoja, ka tā varētu būt Pepa, un tai viņš «Kaprīzes» rādīt negribēja. Bet Lusija teica:

— Jūsu jaunos asējumus es vēlētos apskatīt kopā ar abatu.

Goija, apstulbis no brīnumiem, iejautājās: — Vai dons Djēgo ir šeit? Vai tad viņam — ?

— Nē, — Lusija atbildēja, — viņam tas nav atļauts. Bet viņš ir šeit.

Goija bija pārsteigts. Ja viņš notiesātajam ķecerim, kura autodafē pats bija piedalījies, atļaus pārkāpt savu slieksni, — vai tas nebūs visnekaunīgākais izaicinājums svētajam tribunālam? Lusija redzēja viņa apmulsumu. Viņas šaurās, iešķībās acis raudzījās Goijam tieši sejā, tikko manāms, ļoti zobgalīgs smaids rotājās ap viņas lielo muti.

— Vai jūs mani uzskatāt par inkvizīcijas spiedzi? — viņa jautāja.

Tiešām, uz mirkli viņam bija radušās aizdomas, ka Lusija grib viņu nodot inkvizīcijai. Vai tad tā savu nelaimīgo untumu dēļ nebija iegrūdusi postā Hoveļjānosu? Bet tas, protams, bija neprāts. Arī viņa vilcināšanās satikties ar abatu bija neprāts. Ja abats varēja rādīties Madridē un viņu neapcietināja, tad diezin vai Fransisko varēs kaut ko pārmest, ja viņš abatu neaizraida no savām durvīm. Tā viņam vienmēr bija ar Lusiju: viņas klātbūtnē viņš vienmēr uz bridi kļuva smieklīgs; tas notika jau kopš viņu pirmās sastapšanās uz Prādo. Un tagad atkal viņu, Goiju, kas pārvarējis savas paša bailes un visas Spānijas bailes, kas radījis «Kaprīzes», šai pašai Lusijai vajadzēja pieķert gļēvulībā, sīkumainā, nesaprātīgā mazdūšībā. *«Ca-rajo!»* — viņš klusībā nošķendējās.

Turklāt Goiju kārdināja vēlēšanās parādīt Lusijai «Kaprīzes». Vienmēr, par spīti naidīgajai piesardzībai, Lusija bija viņu neizprotamā veidā pievilkusi. Viņiem bija kaut kas kopējs: viņa, tāpat kā viņš, kāpdama uz augšu, īstenībā bija palikusi nemainīga, un tur arī slēpās viņas spēks. Viņš- bija pārliecināts, ka Lusija viņa «Kaprīzes» sapratīs labāk nekā tā otrā sieviete, kuru viņš pazina. Ja, viņam likās, ka viņš atriebsies Kaijetānai, ja parādīs Lusijai «Kaprīzes».

— Lūdzu, doņja Lusija, — viņš sausi teica, — nododiet donam Djēgo sveicienus uri parādiet man godu, apmeklēdama mani kopā ar viņu ceturtdien ap pulksten trijiem pēcpusdienā manā darbnīcā Sanbernardīno ielā.

Kad abats ieradās kopā ar Lusiju pie Goijas, viņš nelikās daudz pārmainījies. Viņš valkāja vienkāršu, ļoti elegantu, pēc Parīzes jaunākās modes šūtu uzvalku un centās sevi parādīt tādu pašu — mazliet bezrūpīgu, pašpārliecinātu, asprātīgu, mazliet cinisku, kādu visi bija paraduši viņu redzēt agrāk. Bet Goija tomēr vēroja, kādu piepūli tas viņam maksā, un jutās neveikli. Viņš pasteidzās saīsināt ievadrunas un izņemt no lādes asējumus.

Doņja Lusija un abats apskatīja «Kaprīzes». Notika tā, kā jau Goija bija paredzējis. Lusijas seja zaudēja parasto neīstumu, tajā atspoguļojās fanātiska atzinība. Ar visu savu pirmatnību viņa uzsūca sevī dzīves spēku, kas plūda no šīm lapām, un pati to arī atstaroja.

Apskatot pirmās grupas asējumus, kas attēloja «īstenību», abats parādīja sevi par sapratīgu mākslas pazinēju, kāds viņš tiešām arī bija, un izteica dažas gudras piezīmes par apdares tehniku. Bet tad, kad lapas kļuva aizvien pārdrošākas un fantastiskākas, viņš apklusa un pamazām arī viņa seja sāka paust to pašu dedzīgo aizrautību, kādu izstaroja Lusijas vaibsti.

Tagad viņi abi bija noliekušies pār asējumu, kas attēloja sasaistīto pāri, kuriem matos ar nagiem ieķērusies pūce — liktenis. Zem zīmējuma Goija bija uzrakstījis: «Vai tad neviens mūs nespēs atraisīt?»

Un dziļā apmierinājumā Fransisko vēroja, ar kādu dedzību Lusija un abats vērās šajā lapā, savā liktenī. Un no šī brīža pa «Kaprīžu» apskates laiku visu triju starpā valdīja vārdiem neizsakāma vienotība.

Beidzot, slēpdams prieku aiz skarbuma maskas, Goija teica:

— Tā, tagad pietiks, — un gatavojās zīmējumus savākt. Bet abats bērnišķīgā nesavaldībā iesaucās:

— Nē, nē! — Un arī Lusija nepavisam vēl nedomāja nolikt pie malas lapu, ko turēja rokā.

— Man šķiet, — viņa teica, — ka esmu šos salašņas izpratusi caurcaurēm. Bet tikai tagad jūs īsti uzskatāmi esat parādījis, cik cieši un baigi saistīta muļķība ar ze* miskumu. — Viņa nodrebinājās. *«Mierda!»* viņa teica, un bija dīvaini dzirdēt šo neķītro lamu vārdu no šaurajām, cēli izliektajām dāmas lūpām.

Abats, norādīdams uz lapu numerāciju, teica: — Jūs sakāt, te jābūt septiņdesmit sešiem zīmējumiem. Nē, to ir tūkstošiem! Tā ir vesela pasaule! Te ir visa Spānijas varenība un viss Spānijas posts.

• Tad Fransisko asējumus tomēr novāca, un tie pazuda lādē.

Niknu, bezcerīgu skatienu abats vērās uz šo lādi. Goija saprata, kas viņā norisinājās. Viņš taču bija redzējis abatu metamies ceļos tribunāla priekšā Tarragonā. Sīs «Kaprīzes» bija visu pazemoto atriebība, arī abata atriebība, arī viņš no «Kaprīzēm» nekaunīgajiem varmākām iekliedza sejā savu naidu un nicinājumu.

Un tad abats teica klusu, lēnām un dedzīgi:

— Neaptverami, ka «Kaprīzes» ir pasaulē un tomēr nav tai pieejamas. -

Bet Goija pēkšņi izjuta abata dedzīgo vēlēšanos visai pasaulei parādīt šo Spānijas valdnieku — šo neģēļu īsto seju tādu, kādu Goija to attēlojis lādē noglabātajās «Kaprīžu» lapās. Stiprāk nekā jebkad agrāk viņš sajuta vēlēšanos «Kaprīzes» rādīt pasaulei.

— Es tās rādīšu pasaulei, — viņš aizsmakušā balsī paziņoja savu lēmumu.

Bet tad abats atguvās no aizmirstības un atgriezās dzīves īstenībā, šai darbnīcā, Madrides pilsētā, un pavisam viegli, nepiespiestā sarunu tonī teica:

•—• Jūs, protams, jokojat, don Fransisko.

Uzmanīgi Goija paskatījās abatā un aiz elegantās maskas ieraudzīja seju, kas izskatījās pēc miroņa sejas. Jā, šis vīrs bija miris cilvēks. Un tāds viņš klīda apkārt, šis ārpus likuma izstumtais, slēpdamies, slapstīdamies, viņam bija jāslēpjas tai pašā Madridē, kurā kādreiz bija mirdzējis katrā salonā un vadījis katru politisku pasākumu; te nu viņš tagad dzīvoja, pateicoties tās sievietes līdzjūtībai un žēlastībai, kuras dēļ bija ļāvis sevi iznīcināt. Un tagad šis mironis sēdēja Goijas priekšā un centās viegli, asprātīgi sarunāties. Goija redzēja jaunu «kapričo» —• pussa-trunējis mironis eleganti atspiedies

pret klavierēm, ar cigāru mutē.

Šī cilvēka klātbūtnē Goija juta kaut ko līdzīgu bailēm: viņš te staigā apkārt dzīvs, tomēr ir miris. Un viņš mazliet apstulbis teica:

— Es nesapratu!

Lusija paskatījās Goijam sejā ar nepatiku, tomēr bez zobgalības.

— Abats domā, ka jums vajadzētu būt prātīgākam, — viņa ļoti ˆskaidri sacīja.

Un pēkšņi Goijam kļuva skaidra visu notikumu kopsakarība. Viņš saprata, ka Lusija atvedusi abatu, lai viņš redzētu pats savām acīm, kāds liktenis sagaida inkvizīcijas mocekļus. Lusijas brīdinājums bija īsti vietā. Viņš, Goija, bija uzvedies kā mazs bērns. Kintānas vārsmas par Spānijas slavu viņam bija sajaukušas galvu, iedomība ņēmusi virsroku pār saprātu. Viņš bija gribējis savu «slavu» satvert rokām. Viņš bija pelnījis Lusijas stingro skatienu un rājienu. Viņa bija rīkojusies pareizi, atvezdama šurp donu Djēgo, lai viņa izskats vien jau atvēsinātu Goijas sakarsēto galvu.

Un viņš vienkārši tai teica:

«Jums ir taisnība, ak, doņja.»

Tāpat Djēgo bilda viņš: «Jums Taisnība.»

Un Lusija, pirms Tā projām gāja, sacīja,

Norādot uz lādi, kurā Viņa īstā slava bija,

Tagad katru zilbi skaļi,

Ļoti skaidri izrunājot:

«Pateicos jums, Goija. Kad nu Pieder pasaulei šie jūsu Zīmējumi, man nav kauna Vairs, ka esmu spāniete.» Un Dona Djēgo acu priekšā Viņa noskūpstīja Goiju Karsti, nekautrējoties uz Lūpām.

26

Doktors Perāls ieradās pie Goijas viņa ermitāžā. Fran-sisko tūlīt saprata, ka viņš atnācis svarīgā lietā.

Un tiešām pēc pāris nenozīmīgiem vārdiem Perāls arī teica:

— Man jums kaut kas jāpaziņo. Esmu vilcinājies runāt un varbūt labāk būtu arī nerunāt. Bet jūs man atļāvāt savās «Kaprīzēs» paskatīties uz doņju Kaijctānu ar jūsu acīm, un jūs atļāvāt man būt par liecinieku, kad pārbaudījāt doņjas Kaijetānas spriedumu par viņas pašas portretu. Man taču liekas, ka abi esam tuvi dukesitas draugi.

Goija klusēja, viņa platā seja bija atturīga, viņš nogaidīja. Vilcinādamies, runādams aplinkus, Perāls turpināja.

Vai Goija pēdējā laikā neesot novērojis Kaijetānā mazas pārmaiņas, viņš apjautājās. «Aha,» Fransisko nodomāja, «viņa atklājusi muļķīgo joku ar Agustīnu, un Perāls ir atnācis, lai mani brīdinātu.»

— Jā, — viņš teica, — pēdējās dienās doņja Kaijetāna man likās pārmainījusies.

Perāls mākslotā vienaldzībā atbildēja: — Viņa ir pārvērtusies. Viņa ir grūta.

Goija domāja, vai viņš vārdus pareizi sapratis, lai gan zināja, ka sapratis pareizi. *«Ēstā prenada»,* Perāls bija teicis. <r*Palabra prenada»* — «grūts vārds», domās viņš aušīgi spēlējās ar vārdiem. Bet viņa dvēselē viss mutuļoja, viņš mēģināja savaldīties, Perālam nevajadzēja par to runāt, Fransisko negribēja par to neko zināt, viņš negribēja iejaukties Kaijetānas nepiedienīgajā intīmajā dzīvē. Bet Perāls turpināja uzmākties ar savu nevēlamo atklātību; nu jau viņš sāka pat rakstīt. «Agrāk līdzīgos gadījumos,» viņš rakstīja, «doņja Kaijetāna parūpējās, lai savlaicīgi atbrīvotos no grūtniecības. Bet šoreiz viņa jau no paša sākuma bija nodomājusi laist bērnu pasaulē un tikai vēlāk savu nodomu grozīja. Diemžēl — pārāk vēlu; ja viņa nepiekāpjas, tad tas var beigties bēdīgi.» Goija izlasīja.

— Kāpēc jūs man to stāstāt? — viņš ļauni jautāja. Perāls neatbildēja, tikai skatījās uz viņu, un Goija zināja, — viņš jau tūliņ to bija sapratis, — runa ir par viņa, Fransisko, bērnu. Viņa bērnu Kaijetāna bija gribējusi laist pasaulē, bet tagad to vairs negribēja.

Perāls rakstīja: «Būtu labi, don Fransisko, ja jūs varētu pārliecināt doņju Kaijetānu atteikties no iejaukšanās.»

Aizsmakušā balsī un ļoti skaļi Goija teica:

— Tā nav mana darīšana iejaukties hercogienes kundzes lēmumos. Es to nekad neesmu darījis un nedarīšu arī tagad. — Bet viņa galvā neprātīgi jaucās domas: *«Prenada. Palabra prenada.»* Viņa nogalināja savu vīru, viņa nogalināja manu Elcnu, viņa nogalinās arī šo manu bērnu. Taču skaļi viņš teica:

— Es ar viņu nerunāšu, es nerunāšu nevienu vārdu ar viņu par to.

Perāls bija mazliet nobālis. Viņš atkal uzrakstīja: «Don Fransisko, es jūs lūdzu, mēģiniet saprast, ka iejaukšanās ir bīstama.» Goija izlasīja. Paraustīja plecus.

[1]— Es nevaru runāt ar viņu, doktor, — viņš izmocīts teica, un viņa vārdi skanēja kā atvainošanās, — es to nevaru.

Doktors Perāls neko neteica un arī vairs neko nerakstīja. Viņš izrāva no burtnīcas lapiņu un saplēsa to sīkās driskās.

Goija teica: — Piedodiet manu skarbumu, don Hoakīn.

Viņš izņēma no lādes «Kaprīzes», izmeklēja divas lapas, kur bija attēlota Kaijetāna, kā viņa uz triju vīriešu galvu mākoņa nekaunīgi brauc uz debesīm vai arī uz elli, un to, kur viņa bija redzama ar divām sejām, ar apskurbušo mīļāko, pretīgajiem salašņām un burvju pili mākoņos.

— Vai jūs nevēlaties šīs lapas, doktor? — viņš jautāja. Perāls tumši piesarka.

— Pateicos, don Fransisko, — viņš teica.

Pēc dažām dienām Perāls atsūtīja ziņu, lai Goija tūlīt ierodoties Monkloā. Viņš aizbrauca, ieraudzīja Perāla seju un saprata, — cerību vairs nebija.

Krēslainajā istabā, kur gulēja Kaijetāna, bija izsmidzinātas smaržas, tomēr tās nespēja nomākt vieglo, salkani pretīgo smaku, kas nāca no alkova. Tā priekškari bija nolaisti. Perāls deva Goijam mājienu tos atvērt un pats aizgāja. Fransisko atvēra priekškaru. Uz gultas malas kā pārakmeņojusies sēdēja izkaltusī, sastingusī dueņja. Fransisko nostājās gultai otrā pusē.

Kaijetāna gulēja ar vaska dzeltenu seju, dziļi iekritušās acis bija aizvērtas. Sīs sievietes augstās uzacis Fransisko bieži bija likušās kā milzīgu vārtu arkas, taču, kas notiek aiz šiem vārtiem, to viņš nekad nebija spējis uzzināt. Bet tagad viņš dedzīgi vēlējās, lai paceltos aizvērtie vaska dzeltenie plakstiņi. Viņš pazina viņas acis, kuras ļāva nojaust pārbagātu un pretrunīgu jūtu bangojumu, bet nekad neiedvesa ne mazāko paļāvību. Ja viņa tikai šo reizi, šo pēdējo reizi atvērtu acis, viņš ieraudzītu patiesību.

Ļoti skaidri, tik skaidri, ka tie kā skaļi pasacīti virmoja šai telpā, viņš saklausīja savā dvēselē vārdus, kurus no runājošās pasaules bija paņēmis līdz savā klusuma pasaulē: «Es vienmēr esmu mīlējusi tikai tevi, Frančo, vienmēr tikai tevi, tu dumjais, vecais, neglītais, mans vienīgais. Vienmēr tikai tevi, tu nekaunīgais gleznotāj. Vienmēr tikai tevi.» Turklāt viņa bija zinājusi, ka šī mīlestība atnesīs viņai nāvi; mirusī Brihida viņai to bija teikusi un arī dzīvā Eifēmija. Apzināti viņa bija atdevusi sevi mīlai un briesmām. Bet Goija, lai arī viņa tik bieži lūdza, pat neuzgleznoja Kaijetānu. Viņš nebija varējis viņu gleznot. Varbūt viņš tikai tāpēc nebija gleznojis, ka negribēja viņu iegrūst

briesmās. Un tagad viņa te guļ un mirst.

Juceklīgu domu pārņemts, Fransisko skatījās viņā. Tas taču nav iespējams, ka viņa nomirs, to taču nevar nemaz iedomāties, ka šī dedzīgā, untumainā, augstprātīgā sirds apstāsies pukstēt. Viņš pavēlēja Kaijetānai pakustēties., beidzot atvērt acis, pazīt viņu un runāt ar viņu. Viņš gaidīja to briesmīgā nepacietībā. Klusībā viņš pārmeta, ka viņai jau atkal uznākuši untumi. Bet viņa neatvēra acis, viņa nerunāja, viņa bija aizņemta tikai ar savu vārgumu, savu dziestošo dzīvi, savu miršanu.

Goiju pārņēma neizsakāma vientulības izjūta, neizsakāma svešuma izjūta. Ciešāk nekā viņi abi neviens neva rēja būt saistīts, un cik sveši tomēr viņi bija viens otram. Cik maz Alba pazina viņa pasauli, viņa mākslu. Un cik maz viņš pazina to. Viņa «Tantals» nebija īsts: tā nepa-vēra plakstiņus, tā mira.

Doņja Eifēmija skarba un ļauna pienāca pie viņa. Uzrakstīja: «Jums tagad jāiet. Tūlīt atnāks marķīze de Viļ-jabranka.» Viņš saprata dueņju. Visus šos gadus viņš bija mīdījis kājām hercogienes Albas godu, vismaz tagad viņam vajadzēja ļaut viņai nomirt ar godu. Viņš gandrīz pasmaidīja. Šai pēdējai Albu dzimtas pārstāvei būtu vairāk piestāvējis nomirt ar kādu nekaunīgu, pārdrošu, izsmējīgu vārdu uz lūpām. Bet viņa gulēja šeit vārga, izplatīdama ap sevi netīkamu dvaku, un viņas šķiršanās no dzīves nekļūs cildenāka, ja pie nāves gultas viņa, Goijas vietā nostāsies marķīze de Viļjabranka.

Dueņja pavadīja Goiju līdz durvīm.

— Jūs viņu nogalinājāt, gleznotāja kungs; — viņa teica ar neizmērojamu naidu acīs.

Priekštelpā atradās Perāls. Abi vīrieši dziļi palocījās, neteikdami viens otram ne vārda.

Caur zāli cienīgi aizsteidzās garīdznieks ar svēto vakarēdienu. Goija nometās ceļos līdz ar citiem. Viņš zināja, — Kaijetāna pamanīs garīdznieka un Viļjabrankas ierašanos tikpat maz kā viņa, Fransisko apmeklējumu.

Madridieši, lieli tenku mīļotāji, arī šoreiz tūliņ sāka mēļot: Kaijetāna esot noindēta, vainīga turklāt neesot neviena cita kā svešzernniece, itāliete, karaliene, tā likusi

savu sāncensi nozāļot. Nenovīdība, ar kādu kopš hercoga nāves ļaudis bija skatījušies uz Albu, pārvērtās līdzjūtībā, mīlestībā, dievināšanā. Aizkustinošas anekdotes gāja no mutes mutē par to, cik vienkārši hercogiene sarunājusies ar katru, bez lepnuma, it kā ar sev līdzīgu, kā viņa uz ielas ar bērniem spēlējusi vēršu cīņas, cik labprāt un cik bagātīgi apdāvinājusi katru trūkumcietēju, kas vien lūdzis palīdzību. *

Visa Madride piedalījās viņas apbedīšanā. Bēres bija tik greznas, kādām jau tām vajadzēja būt, ja mirusi augstākās muižniecības dāma;

marķīze de Viļjabranka neskopojās, bet arī necentās izrādīt sēras. Vienīgi labsirdīgā doņja Marija Tomasa apraudāja Kaijetānu, kura bijusi tik skaista un kurai vajadzējis mirt tik agri un tik šausmīgā nāvē. Ar augstprātīgu nicināšanu vecā marķīze noraudzījās tautas patiesajās bēdās. Kaijetāna bija mīlējusi pūli, pūlis mīlēja Kaijetānu. Doņjas Marijas Antonijas seja bija cieta un augstprātīga. Tā pati roka, ar kuru šī pagrimusī, no ceļa noklīdusī sieviete bija nogalinājusi viņas dēlu, tā pati roka bija nogādājusi pie malas arī sevi pašu. Vecā marķīze tikko kustināja lūpas, aizlūdzot par mirušās dvēseli, un tie, ko viņa čukstēja, nebija dievbijīgi vārdi.

Savā testamentā hercogiene Alba bija noteikusi augstas summas dueņjai Eifemijai, istabenei Fruelai, daudzajiem kalpotājiem viņas daudzajās muižās, arī galma nerru Padiļju viņa nebija aizmirsusi. Tas bija untumains testaments. Ar naudas summām, pat ļoti lielām, bija apdāvināti cilvēki, kurus viņa tikai pavirši bija pazinusi, studenti, kuri viņai tikai reiz bija gadījušies ceļā, kāds pus-idiots — ubagu mūks, kuram viņa bija devusi naktsmītni kādā no savām muižām, atradenis, kas bija atrasts viņas pilī, vairāki aktieri un toreadori. Karaļa pirmajam gleznotājam Fransisko de Goijam doņja Kaijetāna novēlēja vienkāršu gredzenu, citu neko, viņa dēlam Ilavjēram nelielu renti. Toties viņas ārsts doktors Hoakīns Pcrāls dabūja veselu pusmiljonu reālu, turklāt lauku muižu Andalūzijā un veselu rindu izcilu gleznu. Doņja Marija Luīze sadusmojās, ka rotaslietas, kuru dēļ viņa bija apskaudusi Albu, tagad tiks Albas kalponēm un visādiem plukatām, nevis viņai, jo pretēji ierašām nevienu no saviem nekustamajiem īpašumiem Kaijetāna nebija novēlējusi katoliskajam karaļ-namam. Vīlies jutās arī dons Manuels. Viņš bija cerējis,

ka varēs no galvenā mantinieka marķīza de Viļjabrankas izdevīgi iemainīt gleznas no Albu galerijas. Tagad šīs gleznas saņēma savā īpašumā nesimpātiskais doktors Pe-rāls, kas bija izdaudzināts kā ļoti stūrgalvīgs.

Tāpēc karalienei, kā arī pirmajam ministram bija ļoti pa prātam, ka dons Luiss Marija marķīzs de Viļjabranka, tagad četrpadsmitais hercogs de Alba, apstrīd testamentu. Doņja Kaijetāna esot bijusi lētticīga un bez pieredzes darījumu kārtošanā. Radās aizdomas, ka daļa mantojuma, sevišķi neprātīgi augstie novēlējumi ārstam, dueņjai un istabenei Fruclai, esot apšaubāmā kārtā izmānīti no mantojuma atstājējas. Aizdomīga bija arī hercogienes pēkšņā nāve. Tika pieņemta varbūtība, ka mantkārīgais ārsts, šis nelabojamais kolekcionārs, pēc tam, kad ar viltu testamentā bija izmānījis sev mantojumu, tīšām centies ātrāk aizgādāt hercogieni uz viņpasauli, lai tikai tiktu pie novēlējuma.

Karaliene savukārt iedomājās, ka pret ārstu ievadītā izmeklēšana ātrāk apklusināšot baumas, kas viņas svētīto personu minēja sakarā ar

Kaijetānas nāvi. Viņa uzdeva donam Manuelam rūpēties par to, lai tiktu iegūta pilnīga skaidrība par viņas pirmās galma dāmas nāvi un testamentu.

Pret doktoru Perālu, ducņju un istabeni Fruelu tika ierosināta apsūdzība, pirmkārt, par *Cciptacidn de heren-cia* — par mantojuma iegūšanu viltus ceļā. Apsūdzētos apcietināja, bet mantojumu apķīlāja. Drīz vien tika pierādīts, ka mantojuma atstājēja tā rīkojusies, pakļaudamās nepieļaujamai ietekmei. Testamentu atzina par nelikumīgu. Izmeklēšana pret apcietinātajiem turpinājās.

Par nelikumīgiem atzītie legāti tika pievienoti mantojuma galvenajai daļai un piešķirti jaunajam hercogam Albāni. Aplaimotais mantinieks lūdza donu Manuelu izvēlēties mirušās Kaijetānas Albas galerijā dažas gleznas un pieņemt tās kā pateicību par viņa pūlēm mantojuma darījumu nokārtošanā; vairākas gleznas, proti, tās, kuras interesēja infantu, mīklainā kārtā jau bija pazudušas. Jaunais hercogs Alba godbijīgi lūdza doņju Mariju Luīzi, kura tik cēlsirdīgi bija centusies noskaidrot doņjas Kaijetānas noslēpumainās nāves iemeslus, no atstātā mantojuma izraudzīties dažas rotaslietas atmiņai par dārgo nelaiķi.

Tā no Kaijetānas gleznām Dažas drīž jau pārvietoja Karaļpāra galerijā.

Un ap karalienes kaklu, Viņas rokām, viņas pirkstos Bija sprādzes, gredzeni no Slavenajām nomirušās Hercogienes Albas rotas Lietām.

27

Draugi nevarēja piedabūt Goiju vaļsirdīgi izrunāties par Kaijetānas nāvi. Viņi jau baidījās, ka Fransisko atkal pārņems tumšais neprāts. Taču šoreiz viņš tika pasargāts.

Drūms un mazrunīgs Goija sēdēja un staigāja pa tukšajām kintas telpām. Viņš mēģināja atsaukt atmiņā Kai-jetānu. Tas viņam neizdevās. Atmiņā palicis bij-a tikai vaska dzeltenais mirējas tēls, sevī iegrimis un nelāgas dvakas apņemts. Viņa palika sev uzticīga līdz galam un aiz viltības neatvēra acis. Pēdējos mēnešos pirms viņas pēkšņās nāves Fransisko vairs nejuta tik lielas dusmas par Kaijetānas neizdibināmo būtni. Tagad, kad viņas vairs nebija, tās viņu pārņēma jo spēcīgāk.

Viņš gāja pastaigāties pa savu plašo dārzu, staigāja cienīgi, dziļi uzmaucis galvā bolīvaru, ar skaistu spieķi rokā, turēdamies taisni kā īsts aragonietis, nogrimis īgnās domās. Kaijetānas vairs nebija, nekur vairs nebija, viņš to zināja. Viņš neticēja mācītāju daudzinātajām debesīm un ellei, viņa debesis un elle atradās šai pasaulē. Ja Kaijetānas šai pasaulē vairs nebija, tad viņas nebija vairs nemaz.

No viņas šeit nebija palicis vairs nekā, un tā bija viņa vaina. Viņa gleznotās Kaijetānas ģīmetnes bija bēdīgas, nožēlojamas ēnas, kas nepavisam nepauda viņas lieliskumu, pat Agustīna nemākulīgi darinātā glezna izteica daudz vairāk. Viņa — Fransisko māksla izrādījās bezspēcīga. Vistuvāk īstenībai bija tās īpašības, kuras viņš bija atainojis «Kaprīzēs». Bet tur viņš bija uztvēris tikai Kaijetānas rakstura raganīgās īpašības, viņas mirdzošā, burvīgā būtne neatspoguļojās ne viņa zīmējumos, ne gleznās.

«Mirušie dzīvajiem atver acis,» skan tautas paruna. Mirusi Kaijetāna Goijam neatklāja sevi. Viņš to nesaprata, nesaprata to tagad, nebija sapratis nekad. Un tā nekad nebija sapratusi viņu. Nevienai no viņam tuvajām sievietēm viņa māksla nebija tik sveša kā tai. «Bezgaumīgi un barbariski.» Varbūt tās bija «Kaprīzes», kas Kaijetānu bija pamudinājušas mainīt lēmumu un nogalināt viņa bērnu, pirms tas bija nācis pasaulē.

Viņš mēģināja būt pret Kaijetānu taisnīgs. Protams, tā ienīda viņu jau no pirmā acumirkļa, bet no pirmā acumirkļa, no tā brīža, kad viņš ieraudzīja to uz paaugstinājuma, arī viņš to ienīda. Nekad viņš nebija ticis galā ar to un nekad arī netiks. Vienmēr, arī viskaismīgākajos brīžos, viņa kaislei bija piejaukts naids, Kaijetāna bija teikusi šķietami aizmigušajam mīlas vārdus, viņš nevarēja pat mirušajai pateikt, ka viņš to mīlējis.

Viņš raudāja, pār vaigiem ritēja nožēlojamas, necienīgas asaras par sevi pašu un par viņu. Tās neko neai-zska-loja — ne viņa naidu,

nedz arī mīlu.

Tas bija zemiski — nopulgot mirušo, neaizsargāto. Viņš pārkrustījās Atočas jaunavas koka tēla priekšā, tā paša tēla priekšā, kuru Kaijetāna toreiz pirmajā mīlas naktī aizklāja ar mantiju, lai svētā jaunava neredzētu viņu grēkā krišanu. Goija lūdza: «Un piedod viņai grēkus un parādus, kā arī mēs piedodam saviem parādniekiem.» Pat šī lūgšana bija nekrietna, jo Goija nepiedeva tai nekā.

Viņā pašā bija tāds pats tukšums kā kintā. Līdz šinī viņa dzīvi bija pildījušas vienmēr pieaugošas kaislības un jaunas nodarbības. Tagad pirmo reizi viņš izjuta garlaicību. Nekas viņu nevilināja — ne izpriecas, ne sievietes, ne ēšana un dzeršana, ne godkāre, ne panākumi. Arī darbs ne. Pat krāsu un audekla smarža viņu garlaikoja.

Viņš bija ar visu galā, ar savu mākslu tāpat kā ar Kaijetānu. Kas viņam bija ko teikt, tas bija jau pateikts. «Kaprīzes» gulēja lādē, pabeigtas un noliktas pie malas.

Ar Kaijetānu viņš tomēr nebija ticis galā. Viņam nedeva mieru netaisnība, ar kādu karaliene un dons Manuels izturējās pret mirušo. Viņu sagrāba dusmas, iedomājoties, ka doktors un dueņja sēž cietumā un Kaijetānas piemiņu pulgo nekrietnas tenkas. Tikai viņš drīkstēja nodarīt pāri mirušajai, cits neviens.

Arī ar «Kaprīzēm» viņš nebija galā. «Mākslai nav jēgas, ja tā neietekmē skatītāju,» bija teicis Kintāna. Tas kaut ko nozīmēja. Ja kāds slēpj savu darbu skatītājiem, tas nozīmē to pašu, ko sava bērna nozūmēšana pirms tā dzimšanas.

Viņš rotaļājās ar domām, kas gan notiktu, ja viņš publicētu «Kaprīzes». Dažreiz, ja kāds iedrošinājās izdarīt milzīgu pārdrošību, varasvīri sastinga kā paralizēti. Agrāko Goiju, jauno Goiju, būtu kairinājusi taisni šī lielā pārdrošība. Un, ja viņš tagad visai pasaulei paradītu, ko domā par Kaijetānas apvainotājiem, — vai tad tā nebūtu arī tas vainas izpirkšana, ko viņš pats tai nodarījis? Mirušajai nests upuris? Varbūt pat viņa tad saprastu, kāda vērtība bijusi «bezgaumīgajām kaprīzēm», un kopā ar mirušo Brihidu tai būtu ko lauzīt galvu viņā saulē.

Protams, «Kaprīžu» publicēšana runā pretim saprātam, to viņam bija pierādījuši citi, to viņš pats sev bija pārliecinoši pierādījis. Bet vai viņš kļuvis jau tik vecs un viņa asinis tā atdzisušas, ka rīkojas vairs tikai saprāta vadīts? Vai tad viņš kļuvis tāds pats kā garlaicīgais Migels? Tāda rīcība nebija viņa cienīga, ja viņš kā veca sieva paslēptu «Kaprīzes» savā vientuļnieka mītnē. r

Goija pārtrauca Agustīnu darbā.

— Es liku sajūgt zirgus, — viņš teica. —• Tu brauksi līdz. Mēs atvedīsim «Kaprīzes» šurp uz kintu.

Pārsteigtais Agustīns redzēja viņa drūmo, apņēmīgo seju un neiedrošinājās neko jautāt.

Viņi brauca klusēdami uz Sanbernardīno ielu, uzkāpa augšā ermitāžā un elsdami pūzdami, mājas iedzīvotāju izbrīnās pilno skatienu pavadīti, nonesa lejā uz ielas plāksnes, zīmējumus, asējumus, lādi, beidzot arī smago spiedi un visu to salika ratos. Neskaitāmas reizes viņiem vajadzēja kāpt augšā un lejā pa šaurajām, stāvajām kāpnēm, līdz viss bija sakrauts karietē. Apkalpotājs Andress gribēja pielikt pie darba arī savu roku, Goija viņu pikti noraidīja. Arī atceļā viņš sēdēja kluss un drūms, neizlaizdams no acīm lādi. Tad ar Agustīna palīdzību viņš sanesa visu augšā kintas darbnīcā. Tur viņš nolika lādi pie sienas tā, lai katrs to varētu ieraudzīt.

Nāca apmeklētāji — hercogiene Osuna, marķīzs de San-adrians un citi, kuri drīkstēja uzskatīt sevi par Goijas draugiem. Viņš modināja viņos visos ziņkāri.

— Jūs laikam vēlētos gan zināt, kas atrodas tur, lādē, — viņš zobojās. — Varbūt es jums kādreiz arī parādīšu. Tas ir to vērts.

Arī no Kadisas ieradās apmeklētājs — kuģu īpašnieks Sebastjans Martīness. Veikli viņš Goijam uzrakstīja: «Mēs abi esam daudz zaudējuši, ekselence, viņas augstība hercogienes kundze bija dižciltīga dāma, apburoša dāma, vecās Spānijas pēdējās asinis,» — un viņš līdzjūtīgi paskatījās uz Goiju. «Kāda nelaime,» viņš rakstīja, «ka šīs dižciltīgās dāmas atstātais mantojums tiek izsvaidīts un izšķērdēts. Vesela rinda gleznu nav vairs atrodamas. Arī noslēpumainā, jūsu otas gleznotā kailā Venēra ir diemžēl bez pēdām pazudusi. Mans priekšlikums: vai nebūtu iespējams, lai tagad kāds uzticams, bijīgs, naudīgs mākslas pazinējs dabūtu vismaz tās kopiju?» Goija izlasīja, viņa seja apmācās. Scņjors Martīness ātri piebilda:

— Nekas, nekas, es neko neesmu teicis. — Un viņš paņēma aprakstīto lapu un saplēsa.

Ar līdzcietību un ziņkāri viņš apskatīja darbnīcas kailās sienas, atkal un atkal viņa skatieni pievērsās lādei. Beidzot viņš apjautājās, vai drīkstot zināt, ar ko pirmais gleznotāja kungs esot nodarbojies šajos pēdējos mēnešos. Pēc īsas apdomas Goija smaidīdams laipni teica:

— Tik saprātīga un naudīga kolekcionāra ziņkāre dara man godu. — Viņš izņēma no lādes dažas lapas, vispirms no ēzeļu cikla, tad vairākas lapas ar tēmām no mahu dzīves. Un, kad viņš redzēja, ar kādu izpratni, jautrību un aizrautību seņjors Martīness apskata asējumus, viņš izšķīrās riskēt un parādīja viņam arī «Kaijetānas debesbrau-cienu».

Seņjors Martīness šņaukājās, irgojās, sarka. Tad teica:

— Tās man jādabū! Visu, kas atrodas lādē, man jādabū. Man jādabū lāde ar visu tās saturu! — Viņš runāja atņemdamies, stostījās, rakstīja drudžainā steigā, zaudēja pacietību un atkal runāja.

— «Jūs redzējāt manu kolekciju, don Fransisko,» —-viņš runāja

un rakstīja. — «Jums taču jāatzīst, ka šim Jūsu brīnumdarbam īstā vieta ir Martīnesa namā. *Plus ultra!* — tā bijusi vienmēr Martīnesa devīze. *Plus ultra,* — tas ir ari Jūsu mākslas moto, don Fransisko! Jās esat pacēlies augstāk par pašu Muriļjo! Pārdodiet man lādi, ekselence! Jūs neatradīsiet citu cienīgāku, bijīgāku pircēju un mākslas pazinēju.»

— Es nosaucu šos asējumus par «*Caprichos*» —* «Kaprīzēm», — Fransisko teica.

— Lielisks nosaukums! — seņjors Martīness ar entuziasmu iesaucās. — Pirmā gleznotāja kunga fantastiska izdoma! Brīnišķīgi! Boshs, Breigels un Kalo — visi vienkopus, un tas viss spāņu gaumē, tikai mežonīgāk un lieliskāk.

— Bet ko tad jūs īsti gribat pirkt, seņjor? — Goija laipni vaicāja. — Jūs taču pazīstat pagaidām tikai pāris lapu no visas kolekcijas. Lādē ir piecas vai sešas reizes vairāk. Desmitreiz tik daudz.

— Es pērku visu, — seņjors Martīness paziņoja. — Visas plāksnes un lapas, un novilkumus, un piedevām arī lādi. Tas ir saistošs piedāvājums. Pasakiet savu cenu, ekselence!

«Cenu varat prasīt augstu,

Nekaulēšos, jo tas jūsu Roku darbs. Un tikai manas Pieticīgās acis drīkst šo Jūsu brīnumdarbu redzēt.»

«Ja *Caprichos* atvēlētu Iespiest man un publicēt,» tā Teica Goija, «aizsūtītu Pirmo novilkumu jums.» — «Bet Pirmo!» lūdza, liekot zvērēt,

Goijam seņjors Martīness. «Jā,

Pirmo. Kaut vai pirmos trijus Novilkumu§j» lūdzās viņš. «Un Plāksnes!» Goija tik ar pūlēm Aizdabūja viņu prom no Kintas.

28

Sai pavasarī pienāca bēdīgas ziņas par dona Gaspara Ho-veļjānosa likteni. Infants Manuels nebija vairs ilgāk liedzis inkvizīcijas iestādēm atļauju ievadīt izmeklēšanu pret viņu, un kādu nakti vecais vīrs savā mājā Hihonas tuvumā bija izrauts no gultas un apcietināts. Visu garo ceļu līdz Bafšelonai ķeceris vests kājām, važās kalts — visiem par biedinājumu, pēc tam aizsūtīts uz Maļjorkas salu, kur ieslodzīts klosterī — tumšā cellē bez logiem. Viņam nav dotas ne grāmatas, ne papīrs, noliegta sazināšanās ar ārpasauli.

— *Ya es hora* — tā stunda ir situsi, «=* Goljg teica Agustīnam. — Es pabeigšu «Kaprīzes». Tu apgāaasi papīru, un mēs kopīgi iespiedīsim. Domāju, ka trīssimt novilkumu sākumam pietiks.

Visas šīs nedēļas Agustīns rūpju pilns bija vērojis, kā Fransisko cenšas pievērst apmeklētāju uzmanību lādes noslēpumainajam saturam.

— Vai tu tiešām gribi... — viņš pārsteigts nostostījās.

— Vai tev tas rada izbrīnu? — Fransisko zobojās. — Bet kas tad bija tas, kurš atskrēja pie manis uz er-mitāžu un kliedza pilnā rīklē: «Sapelējis un sapuvis, un nonīcis!» Toreiz tavs Gaspars bija tikai trimdā, tagad viņš jau sasiets tup pagrabā bez gaisa un saules.

— Tu esi traks, Frančo! — Agustīns nespēja savaldīties. — Tu nedrīksti mums to nodarīt. Tu nedrīksti sagādāt inkvizīcijai šo prieku.

— Mēs iespiedīsim trīssimt eksemplāru! — Goija pavēloši teica. — Citi draugi manu rīcību atzīs par vienīgi pareizo, par vienīgi iespējamo. Piemēram, vīrs, vārdā Kin-tāna.

— Es jau to zināju, — Agustīns rūgti žēlojās. — Tev galvā sakāpis Kintānas vīraks, šī aušīgā oda par tavu nemirstību.

— Nospļauties man uz tavu nemirstību, — Goija mierīgi atteica.

— Tādi neganti meli! — Agustīns dusmīgi atcirta.

— Nelamājies, — Goija teica vēl arvien pilnīgi mierīgi. — Vispirms tu centies man iestāstīt, lai ar savu mākslu taisu politiku. Un tagad, kad viņi donu Gasparu nomoka līdz nāvei, man jāklusē. Tā iet, ja ielaižas ar visādiem politiķiem un projektistiem. «Mācītie ļaudis pļāpā, drosmīgie strādā.»

— Tas bū-tu tīrais bezprāts, •— Agustīns iekaisa, — ja pašreizējos apstākļos «Kaprīzes» izlaistu tautā, Plosās karš, inkvizīcija var darīt, ko grib. Nāc taču pie prāta; Fransisko! Tēva slepkava varbūt tiks vaļā no soda, bet tas, kas šodien publicē šādus ofortus, izdara pašnāvību.

— Tu nedrīksti tā runāt! — Goija kliedza. — Es esmu spānietis, un spānieši neizdara pašnāvību.

— Tā ir pašnāvība, — Agustīns nepiekāpās. —- Un tu pats to zini.

Un tu to nedari tikumības vai politisku apsvērumu dēļ. Kopš šī sieviete mirusi, tev visa dzīve liekas tukša un tu gribi to padarīt saturīgāku ar šādu traku pārdrošību! Tā ir! Pie visa vainīga tikai šī sieviete. Vēl pēc nāves viņa iegrūdīs tevi nelaimē.

Nu Fransisko kļuva nikns.

«Turi muti!» kliedza viņš. «Ja Tu vēl ilgāk atsacīsies Palīdzēt man, meklēšu es Citu!» — «Meklē ar! Tu cita Gan neviena nedabūsi.»

Sauca Agustīns. «Ar tevi Tikai traks var kopā dzīvot.»

Un viņš, iziedams no kintas,

Kaut gan Goija nevarēja Sadzirdēt, ar spēku durvis Cirta ciet.

29

Pārvarēdams savu kautrību, Agustīns aizsteidzās pie Lu-sijas; viņa bija savā laikā bijusi vienīgā, kura varēja atrunāt Fransisko no trakās idejas par «Kaprīžu» publicēšanu.

Viņš sūdzējās Lusijai, ka seņjors Goija, acīmredzot pēdējo neveiksmju ietekmēts, tagad tomēr nolēmis asējumus iespiest un izplatīt.

— Palīdziet, lūdzu, doņja Lusija! — viņš iesaucās. — Seņjora, neļaujiet viņam ieskriet nelaimē! Vai tad viņš nav Spānijas dižākais vīrs!

Kamēr Agustīnsˆtik bezpalīdzīgs un apjucis tā runāja, Lusija uzmanīgi raudzījās viņam sejā. Tā redzēja, kas norisinās viņa dvēselē. Viņš mīlēja to, kaut gan savā sirdī apsūdzēja tāpēc, ka tā iegrūdusi postā viņa draugus — abatu, Migelu un jo sevišķi Hoveļjānosu. Protams, viņam kremta, ka spiests meklēt palīdzību taisni pie tās.

— Jūs esat uzticams draugs, don Agustīn, — viņa teica. — Es darīšu, ko spēšu.

Lusijai šķita, ka saprot, kas Fransisko mudina «Kaprīzes» publicēt. Lai izbēgtu no savu sēru tukšuma un stinguma, viņš ilgojās pēc briesmām un lika uz spēles visu. No otras puses, viņš bija Aragonas zemnieks, paradis apvienot pārdrošību ar piesardzību; tāpēc viņš, lai arī kā gribētu mesties labprātīgā dēkā, draudzīgas palīdzības piedāvājumu tomēr uzklausīs.

Viņa zināja, kā varētu pasargāt Goiju no inkvizīcijas. Bet šis plāns prasīja sagatavošanos. Svarīgi bija atturēt Fransisko no pārsteigšanās.

Viņa aizgāja pie Fransisko.

— Jūs, bez šaubām, saprotat, — viņa teica, — cik jūsu pasākums bīstams.

— Saprotu, — Goija atbildēja.

— Es zinu līdzekli, — viņa turpināja, — kas briesmas mazina.

— Es vairs neesmu bērns, — viņš teica. — Kvēlojošas ogles es labprāt ņemu ar knaiblēm, nevis ar kailām rokām. Tikai knaiblēm jābūt pie rokas.

— Miera sarunas Amjēnā nevirzās uz priekšu gluži tā, kā to vēlas dons Manuels, — Lusija klāstīja savu plānu. — Viņam Amjēnā vajadzīgs uzticams pārstāvis. Ja dons Migels tagad būtu ar mieru atkal strādāt kopā ar donu Manuelu, tad gan viņš varētu šo to panākt progresīvo ideju labā un ari tā cilvēka labā, kas tuvs viņa sirdij.

Goija uzmanīgi raudzījās Lusijai uz lūpām.

Viņa turpināja: — Visdrīzākajā laikā cs sarīkošu ter-tuliju — tikai saviem uzticamākajiem draugiem. Ieradīsies arī infants Manuels, Pepa un, es ceru, arī Migels. Vai cs drīkstu gaidīt ari jūs un donu Agustīnu?

— Protams, es ieradīšos, — Goija teica un aizkustināts turpināja: — Jūs ļoti pūlaties, doņja Lusija, pasargāt mani no manu muļķību sekām. Jūs esat gatava šī iemesla dēļ pat miera līgumā ieblēdīt pāris klauzulu. — Viņš smaidīja pār visu seju.

-— Tagad jūs vairāk izskatāties pēc lapsas nekā pēc lauvas, — Lusija teica, arī smaidīdama.

Politiskos jautājumos Lusija nebija uz mutes kritusi, un pašreizējais stāvoklis viņas nodomiem bija labvēlīgs. Amjēnas konferencē, kur Anglija, Francija un Spānija sprieda par miera nodibināšanu Eiropā, vajadzēja izšķirt veselu rindu dažādu jautājumu, kuri, Lusija to saprata labi, ļoti interesēja arī pašu donu Manuelu. Viņš gribēja panākt zināmas priekšrocības Romas pāvestam, no kura cerēja saņemt visai augstu pagodinājumu. Viņam bija svarīgi pierādīt karalienei, ka ir neatvietojams, tāpat viņš gribēja izkaulēt izdevīgus noteikumus tām Itālijas zemēm, kuru valdnieki bija Marijas Luīzes radinieki. Pirmkārt gan viņš vēlējās panākt Neapoles karaļvalsts teritorijas paplašināšanu un Napoleona karaspēka izspiešanu no turienes. Ja viņam palaimētos savu mērķi sasniegt, zustu ari šķēršļi, kas stāvēja ceļā iecerētajām Neapoles troņmantnieka laulībām ar doņjas Marijas Luīzes jaunāko meitu; bet šī infante Izabella — to dons Manuels nekad nebija slēpis ne no Pepas, ne no Lusijas — bija viņa bērns, un, protams, viņa sirsnīgākā vēlēšanās bija uzlikt savai meitai galvā karalienes kroni. Dona Manuela personiskās intereses ne vienmēr saskanēja ar Spānijas interesēm, un, tā kā sūtnis Asāra, kas Amjēnā pārstāvēja Spāniju, nebija viņam nekāds tuvais draugs, tad bija nepieciešams, lai konferencē piedalītos arī pārstāvis, kas parūpētos par viņa — dona Manuela personisko interešu aizstāvēšanu. Lusija bija pārliecināta, ka Migels varēja par gatavību doties uz Amjēnu kā infanta pārstāvis prasīt augstu maksu.

Doņja Lusija ielūdza donu Manuelu uz savu tertuliju un apmierināta vēroja, kā atplauka tā seja, kad viņa pastāstīja, ka ieradīšoties arī Migels. Migels pats gan mazliet patielējās, tomēr arī viņš, kā redzams, bija priecīgs par izdevību tikties ar infantu.

Pie doņjas Lusijas sapulcējās tā pati mazā sabiedrība, kas toreiz, tai vakarā, kad viņa savu draudzeni Pepu pirmo reizi saveda kopā ar donu Manuelu; tikai abats nedrīkstēja ierasties.

Sienas vēl vairāk nekā toreiz bija noklātas ar Migela gleznām. Starp tām arī Goijas gleznotā doņjas Lusijas ģīmetne. Tikai pēdējā laikā Migels īsti bija iepazinis visu šīs gleznas burvības apdvesto īstenumu. Kā baismīgs pareģis Fransisko bija nojautis Lusijas patieso būtību un viņas turpmāko likteni; tagad dzīvā Lusija pilnīgi atbilda sievietei uz audekla.

Arī šai vakarā dona Migela seja palika gaiša un laipna, kad viņam tik izdevīgos apstākļos atkal vajadzēja tikties ņr cļonu Manuelu; bet

viņa dvēsele tomēr bija satraukta. Viņš teica pats sev, ka ir laimes bērns. Pateicoties pēdējo mēnešu piespiestajai bezdarbībai, viņam bija izdevies pavirzīt uz priekšu, pat gandrīz jau pabeigt savu lielo mūža darbu •— Mākslinieku leksikonu. Un šeit starp mākslas priekšmetiem, kurus viņš tā mīlēja, sēdēja sieviete, ko Migels mīlēja ne mazāk; pārpratumi viņu starpā bija beigušies. Un, ja viņš savu patīkamo nodarbošanos — no aizkulisēm vadīt Spānijas likteņus — bija pazaudējis, tad tagad viņa apvainotājs dabūs gauži lūgties, lai viņš šo amatu atkal uzņemtos. Bet, par spīti visam, Migela gaidas un prieku apēnoja nemiers. Pamati zem kājām bija satricināti, patīkamā drošības sajūta zudusi. Viņš gan vēl arvien ar agrāko nekļūdību varēja teikt sev un citiem: «Tas ir labs un tas slikts,» ■— taču autoritatīva bija vairs tikai viņa balss skaņa.

Toties Agustīna Estēves sirdi šai vakarā pārņēma tāda paļāvība un tāds apmierinājums, kādu viņš nebija jutis kopš ilga laika. Viņš gan nezināja Lusijas plāna sīkumus, taču viņam bija skaidrs, ka viņa šīs viesības sarīkojusi, lai palīdzētu Fransisko. Jau tas vien, ka Migels ar Manuelu atkal draudzīgi sastopas un tas notiek Fransisko klātbūtnē, nozīmēja daudz. Agustins lepojās, ka pārvarējis kautrību pret Lusiju un veicis derīgus pasākumus, lai pasargātu Fransisko no viņa muļķības sekām. Tā kā viņam bija palaimējies šis pasākums, tad arī paša nākotnes izredzes likās kļuvušas gaišākas. Varbūt viņš vēl kļūs par pirmšķirīgu gleznotāju. Viņš gan bija lēns un tūļīgs, bet taisni tie, kas attīstījās lēnām, dažreiz sasniedza pašas virsotnes. Un, ja ari šo mērķi nekad nesasniegtu, viņš nežēlosies. Tas vien jau bija viņa dzīves piepildījums, ja viņš Goijain var būt labs palīgs.

Lusijai pašai bija prieks par savu sarīkoto tcrtuliju. Kopš tā laika, kad šie viesi pirmo reizi bija pulcējušies pie viņas, tie bija piedzīvojuši daudz pārmaiņu; viņa pati šajās pārmaiņās bija darbojusies līdz un tagad nodomājusi vēl vairāk iejaukties likteņu lemšanā — Spānijas likteņa un savu tuvāko cilvēku likteņa lemšanā. Žēl, ka dons Djēgo nedrīkstēja būt šeit. Viņš būtu varējis izbaudīt prieku par to, ka Manuels pats tagad palīdz saglabāt uz visiem laikiem «Kaprīzēs» attēloto pasaules zemiskumu.

Manuels bija atnācis ar stingru nodomu atgūt Migela draudzību. *Principe de la Paz* bija nodomājis atkal celt godā savu dzīves gudrību: «Pieticīgs miers ir labāks par spožu uzvaru.» No Amerikas netraucēti pienāks kuģi ar zelta un sudraba kravu; nauda un izpriecas valdīs Spānijā, un visi to atzīs par viņa nopelnu. Tādos apstākļos viņam nenāktos grūti izturēties pret Migelu augstsirdīgi. Un, ja vien Migels gribētu, viņš varētu no auglības koka Amjēnā nokratīt vēl daudz sulīgākus augļus.

Tikko Manuels bija noskūpstījis Lusijai roku, viņš tūlīt steigšus devās pie Migela, kas stāvēja turpat, ļoti taisni izsiējies, uzsita viņam

uz pleca un mēģināja apskaut.

— Kā es priecājos, — viņš sacīja, — atkal reiz redzēt lavu seju. Man tāda sajūta, it kā mūsu pēdējās tikšanās reizē tu būtu man pateicis dažus atklātākus vārdus, gandrīz vai rupjības, un arī es laikam neatbildēju diez cik laipni. So muļķību esmu jau aizmirsis. Aizmirsti arī tu to, Migelitol

Migels bija nodomājis apvaldīt savas jūtas, tāpēc bija ilgi lasījis Makjavelli. Un tomēr viņš palika atturīgs un sausi teica:

— Bet muļķībās, kas toreiz tika pateiktas, slēpās arī sava daļa patiesības.

— Tu taču pats zini, — infants ņēmās viņu pārliecināt, — cik smagos apstākļos es toreiz atrados. Tagad stāvoklis ir mainījies. Vispirms noslēgsim mieru, un tad tu pieredzēsi, cik ātri mēs piespiedīsim pie sienas melnsvārčus. Netaisi tik skābu seju, iMigel! Tu man esi vajadzīgs Am-jenā. Tu nedrīksti liegt šo pakalpojumu man un Spānijai.

— Es nešaubos par to, don Manuel, — Migels atbildēja, — ka jūs šodien esat nolēmis simpatizēt liberāļiem. Bet, lai kāds arī būtu miers, es baidos, ka beigu beigās tas nāks par labu tikai pāvestam, lielinkvizitoram un pāris rijīgiem grandiem.

Dons Manuels apslāpēja nepatiku par Migela pretestību un neuzticību. Viņš stāstīja par lieliskajiem progresīvajiem pasākumiem, kurus iecerējis īstenot. Reiz par visām reizēm viņš galīgi nokārtošot jau sen plānoto upju regulēšanas jautājumu, ierīkošot lauksaimnieciska rakstura paraugsaimniecības un lielas laboratorijas. Arī par triju jaunu augstskolu dibināšanu viņš domājot. Pats par sevi saprotams, ka viņš atvieglošot cenzūru un varbūt to pavisam atcelšot.

— Atved man uz mājām izdevīgu miera līgumu, •— viņš iesaucās, — un tu redzēsi, kā Spānija ziedēs apgaismības saules staros. — Viņš ļāva skanēt savam zemajam tenoram. Visi klausījās.

— Brīnišķīgi plāni, — Migels teica; viņš runāja sausi, lietišķi, ar tikko jaušamu zobgalību. — Es baidos, don Manuel, — viņš turpināja, — ka jūs novērtējat par zemu pretestību, ar kādu jums būs jācīnās. Jums nav īsti skaidra priekšstata par to, cik pārdrošs šajos pēdējos mēnešos kļuvis svētais tribunāls. Šodien pat Fransisko Goija šaubās, vai viņš drīkst publicēt dažus brīnišķīgus zīmēj umus.

Manuels pārsteigts pievērsās Goijam.

— Vai tas tiesa, Fransisko? — viņš jautāja.

— Kas tie par zīmējumiem? — iesaucās Pcpa.

Manuels, labsirdīgi pukodamies, turpināja:

— Kāpēc tu neatnāci pie manis, tu viltīgais gudriniek? — Un viņš apskāva Goiju ap pleciem un pievilka pie galda. — Par šiem zīmējumiem tev jāpastāsta man sīkāk, — viņš teica.

Pepa, ilgi nedomādama, apsēdās viņiem blakus.

Goija bija pamanījis, cik veikli Migels izlicis Manu-clam slazdus, un priecājās, ka šī bīstamā dēka pārvēršas par varenu farsu.

Bet viņa prieks neturpinājās ilgi. Manuels viņam draudzīgi iegrūda dunku sānos, pamirkšķināja Pepai un teica: — Tā, mans mīļais, tagad atzīsties, — vai tu atkal neesi uzgleznojis kādu kailu Venēru? — Un viņš ņirdza pār visu seju.

Goija atcerējās seņjora Martīnesa mīklainos izteicienus par to abu gleznu likteni, kuras viņš toreiz bija gleznojis Sanlūkarā. Te nu bija atrisinājums. No fauniskās Ma-nueia un mierīgās, viegli ironiskās Pcpas sejas viņš varēja nolasīt, kas noticis ar gleznām. Acīmredzot pie mantojuma inventarizācijas tās bija atrastas, aiz apģērbtās Kai-jetānas bija atklāta kailā, tagad tās droši vien nokļuvušas Manuela īpašumā, tāpēc viņš Migela vārdus iztulkoja tā, ka Fransisko atkal uzgleznojis kaut ko līdzīgu un nu baidās no inkvizīcijas.

Fransisko iztēlojās, kā tie abi, Manuels un Pepa, stāv pie gleznas, ar zemiskiem skatieniem taustīt aptaustīdami Kaijetānas augumu, sakairinādami ar redzēto paši savu kaisli. Goija iekvēlojās neprātīgās dusmās. Viņam ļoti vajadzēja savaldīties, lai nekliegtu.

Bailēs un priekā Pepa vēroja, kā satumsa Fransisko seja. Bet Manuels pārprata viņa nepatiku.

— Jā, don Fransisko, — viņš ķircinājās ar neveikli aušīgu manieri, — mēs esam jūs atmaskojuši. Jūs esat liels viltnieks. Neviens francūzis nebūtu varējis nostrādāt labāk. Bet jums nav jābaidās. Gleznas ir nokļuvušas mākslas pazinēja rokās, pie vīra, kam ir vara tās nosargāt pret inkvizīciju. Abas dāmas, kā pirmā, tā otrā, tagad

karājas manā galerijā un tieši tā, kā viņas atrada *Casa de Haro*.

Ar pūlēm Fransisko noslāpēja dusmas. Jā, viņš gandrīz pasmīnēja. Viņš iedomājās, ka šim neķītrajam muļķim tagad lemts kļūt par «Kaprīžu» aizstāvi un pašam pagatavot ietvaru gleznai, kurā parādīts viņa zcmiskums. Viņš, Fransisko, saglabās mieru, viņš neļaus sabojāt atriebības saldumu.

Pepa sēdēja skaista, bāla un mierīga, īsta grāfiene I < as-tiļjofjela. Līdz šim viņa bija klusējusi. Bet tagad uz āru izlauzās prieks par to, ka Fransisko kļuvis atkarīgs no viņas labvēlības.

— Kas tie par zīmējumiem, don Fransisko, — viņa laipni apvaicājās, — ko jūs tur esat pagatavojis? Esmu pārliecināta, ka infants jūs aizsargās, ja jūs tos publicēsiet.

— Vai tie ir tāda žanra zīmējumi kā jūsu Venēra? — dons Manuels ziņkārīgi jautāja.

— Nē, jūsu augstība, — Fransisko sausi atbildēja.

— Krājumā ir tikai dažas erotiska satura lapas.

Manuels ar patiesu izbrīnu un vieglu vilšanos vaicāja:

— Bet kāpēc tad jūs baidāties?

— Mani draugi, — Fransisko paskaidroja, — atrunā mani no

publicēšanas tāpēc, ka daži asējumi attēlo spokus, kas tērpti sutanās un mūku talāros. Manuprāt, krājums visumā ir ļoti jautrs. Es to nosaucu par *Caprichos.*

— Jums vienmēr bijušas ievērības cienīgas izdomas, don Fransisko, — Pepa piezīmēja.

It kā viņa nebūtu neko teikusi, Goija turpināja: — Liel-inkvizitors Reinoso nav manas mākslas draugs.

— Mani arī viņš nemīl, — Manuels skaļi teica. — Arī man viņa dēļ vajadzēja atlikt dažu savu projektu ieviešanu dzīvē. Bet ar šo piesardzību drīz būs cauri. — Viņš piecēlās, atbalstījās ar abām rokām uz galda, iekarsis paziņoja: — Mūsu draugam Goijain nevajadzēs vairs ilgi gaidīt, lai parādītu pasaulei savus mūku talāros tērptos spokus. Tikai tev, Adigel, jāatved no Amjēnas miera līgums. Tad stunda būs situsi. Vai tu saprati, Fransisko? — viņš skaļi jautāja kurlajam vīram. Fransisko bija uzmanīgi skatījies uz viņa lūpām.

— Sapratu: stunda ir situsi, *ya es hora,* — viņš teica.

«— *Si, senor,* — skaļi smiedamies, atbildēja Manuels.

— «Ka *es hora.»*

Un Agustīns apmierinātā, skaļā balsi atkārtoja: — *Ya es hora.*

— Bet nu ari mēs gribētu apskatīt šos bīstamos spokus, don Fransisko, — Pepa pieprasīja.

— Jā, tagad es patiesi esmu ziņkārīgs, —• Manuels piebalsoja. Viņš uzsita Goijain uz pleca un skaļā balsī paziņoja: — Un lai tu to neaizmirstu: tavi spoki un kaprīzes tiks publicēti, kaut arī tie lielinkvizitoram ķertos pie sarkanās mantijas. Tu stāvēsi aiz mani§, un tad redzēsim, kas iedrošināsies tev tuvoties. Tikai vēl pavisam mazu brītiņu tev vajadzēs pagaidīt, pāris mēnešu, varbūt tikai dažas nedēļas, līdz būs noslēgts miers. Lūk, tas tur var paātrināt miera noslēgšanu, ja vien viņš to grib, — Manuels teica un norādīja uz Migelu.

Un viņš piecēlās un Goiju Aizvilka pie Migela, it Cieši abiem skaudams plecus.

«Vakars šodien labs!» viņš sauca,

«Tādēļ varam uzdzert mieram,

Migel, dodies steigšus tu uz Amjēnu. Un tu, Fransisko,

Rādi pasaulei *Caprichos,*

Visiem melnsvārčiem un spokiem Spītēdams un mūsu zemes Mākslai godu dodams. Bet es,

Tevi pasargādams, rokas Paceļu pār tevi.»

30

Kad Pepa uzzināja par Kaijetānas nāvi un par tās nāves dīvainajiem apstākļiem, viņa vispirms sajuta sāpīgu uzvaras prieku un gribēja ierasties pie Goijas ar līdzjūtības apliecinājumu. Taču Lusija vairākas reizes bija bijusi er-mitāžā, bet viņu, Pepu, Fransisko ne reizes nebija lūdzis atnākt, tāpēc grāfiene Kastiļjofjela arī neatzina par vajadzīgu uzbāzties.

Vēlāk Manuels bija pievedis viņu pie nekaunīgajiem zīmējumiem un parādījis hercogieni piedauzīgajā tore-adora kostīmā un aiz tās hercogieni bez jebkāda kostīma. Albas un bezdievīgā Frāncо izlaidība Pepu atbaidīja, bet

tomēr atkal un atkal pievilka, un viņa bieži ilgi un lietpratīgi apskatīja savas sāncenses augumu. Nē, viņai nu gan nebija jābaidās, — ja tās salīdzinātu, neviens nesaprastu, kā Frančo bija varējis dot priekšroku šai baudkārajai, nekaunīgajai, afektētajai sievietei.

Viesībās pie Lusijas viņai gan diemžēl neradās izdevība izrunāties ar Fransisko vaļsirdīgi; bet tagad viņš pats bija lūdzis viņas un Manuela palīdzību, lai asējumus publicētu, un, tā kā rūpes par Amjēnas miera sarunām aizņēma visu Manuela laiku, tad viņa pati uzņēmās apskatīt šīs bīstamās «Kaprīzes».

Pepa aizbrauca uz lcintu bez iepriekšējas pieteikšanās — sasprindzināta, ne gluži bez neveiklības sajūtas. Viņa paskaidroja Fransisko sava apmeklējuma iemeslus, viņš laipni noklausījās.

Laimīgi sagadījās, ka Agustīna nebija darbnīcā. Tā nu viņi abi atkal bija kopā divatā kā agrākajos laikos. Un, tā kā likās, — Fransisko nejutās nepatīkami, ka viņa atbraukusi viena bez Manuela, tad Pepa atzina par nepieciešamu pateikt viņam dažus laipnus, vaļsirdīgus vārdus.

— Tu neizskaties tik labi, Frančo, kā es vēlētos, — viņa iesāka sarunu. — Sis notikums ar Kaijetānu atstājis uz tevi sliktu iespaidu. Es biju ļoti nobēdājusies, kad uzzināju par tavu nelaimi. Bet to jau es paredzēju pašā sākumā, ka tava dēka ar hercogieni nebeigsies labi.

Viņš klusēja. Albas ģīmetne, vienīgā ģīmetne, kas atradās tukšajā telpā, saniknoja Pepu.

— Tu viņu neesi varējis arī uzgleznot, — viņa turpināja. — Viņa taču tur pavisam nedabiska. Un kā viņa izstiepusi rādītājpirkstu, — tas taču ir gandrīz komiski. Tā jau vienmēr bijis: ja tev ar tavu modeli nav īstas saskaņas, tad ģīmetne nekad labi neizdodas.

Goija pastiepa uz priekšu apakšlūpu. Atkal viņa acu priekšā notēlojās aina, kā šī dumjā, nekaunīgā tītarmā-tīte stāv pie kailās Kaijetānas gleznas kopā ar savu stulbeni, savu suteneru. Viņam bija

grūti apvaldīt vēlēšanos sagrābt Pepu un nosviest lejā pa kāpnēm. Taču svarīgi apsvērumi pavēlēja sevi pārvarēt.

— Ja es jūs pareizi sapratu, grāfien, — viņš teica, — tad jūs esat ieradusies, lai, infanta uzdevumā apskatītu manus asējumus. — Viņš runāja ļoti laipni. Grāfiene Kastiļjofjela jutās kā norāta.

Goija atnesa «Kaprīzes». Pepa tās apskatīja, un viņš tūliņ redzēja: viņa tās saprata. Tad viņa aplūkoja aristokrātisko ēzeļu ciklu. Viņas seja kļuva augstprātīga. Goija nojauta briesmas. Viņai bija liela vara pār Manuelu, no viņas bija atkarīgs, vai Goija ar Manuelu sanaidosies, vai viņš tiks nolemts iznīcībai un vai «Kaprīzes» paliks lādē uz visiem laikiem.

— īstenībā tu esi neiedomājami nekaunīgs, Fransisko.

Tas bija viss, ko viņa pateica; augstprātīgā sejas izteiksme bija pazudusi, viņa nogrozīja savu skaisto galvu, gandrīz smaidīdama.

Tātad toreiz, kad viņš draudzējās ar Pepu, viņam bija pareiza nojauta.

Lielu prieku viņai sagādāja lapa <r*Masta la muerte»* — «Līdz pat nāvei», kur bija redzama ļoti veca sieviete, kas greznojas spoguļpriekšā; acīmredzot viņai likās, ka te attēlota karaliene. Ja viņa vienā vai otrā nožēlojamā, pārspīlēti iznesīgā mahā vai modes dāmā pazina pati sevi, tad izlikās to neredzam. Bet viņa neslēpa, ka pazinusi Albu.

— Tu vari būt arī nežēlīgs, Fransisko, — viņa teica. — Es to zināju. Sie asējumi ir ļoti nežēlīgi. Sievietēm pie tevis neklājas labi. Droši vien arī viņai pie tevis neklājās labi. — Ar savām zaļajām, rāmajām, nekaunīgajām acīm viņa atklāti raudzījās Goijam sejā, un viņš redzēja, ka, lai gan sievietēm pie viņa neklājās labi, viņa tomēr būtu ar mieru vēlreiz būt viņam tuva.

Patiesību sakot, viņam patika Pepa tāda, kāda viņa te sēdēja visā savā daiļumā. Patīkami šķita arī tas, ka viņa bija uz vienu roku ar viņu, Fransisko, pret Manuelu.

Viņā mazliet iekvēlojās tā rāmā, vēsā, tīksmā iekāre, kādu viņš bija jutis pret Pepu agrāk un kas neuzlika nekādas saistības. Nemaz nebūtu slikti atkal reiz dabūt savā gultā šo balto, pilnīgo, saprātīgo un romantisko Pepu. Bet viņam bija pretīgi uzsildīti ēdieni.

— Kas bijis, bijis, — viņš neskaidri norūca, un Pepa varēja teikto attiecināt uz to, ko pati bija teikusi par viņa nežēlību pret Kaijctānu. Bez īpašas kopsakarības, laipni, tomēr ar zināmu ļaunprātību viņa jautāja:

— Ko tu tagad darīsi, Frančo? Vai tu iestāsies klosterī?

— Ar tavu atļauju, —< viņš atbildēja, •— es drīz ieradīšos pie tevis un atkal reiz paskatīšos tavu mazuli.

No jauna viņa pievērsās «Kaprīzēm». Sapņainām acīm apskatīja daudzās meitenes un sievietes. Tur bija Alba, tur bija viņa pati, tur

bija Lusija un daudzas citas, kuras Franco acīmredzot ļoti labi pazina vai arī iedomājās,' ka pazīst. Un viņš tās visas mīlēja un ienīda. Un viņās visās un ap viņām visām viņš lika ložņāt mošķiem. Viņš bija liels mākslinieks, šis Franco, bet pasauli un cilvēkus, it sevišķi sievietes, viņš nesaprata it nemaz. Taisni brīnums, ko tik viņš visu neredzēja, taisni brīnums, cik daudz viņš redzēja tāda, kā nemaz nebija. Nožēlojamais, apsēstais Franco, ar kuru jāapietas laipni, jāiedveš viņam drosme.

— *«Elles sont très intéressantes, vos Caprices,»* — viņa paslavēja. — Tās ieņems godpilnu vietu tavu pārējo meistardarbu vidū. Man pat gribētos teikt — tās ir lieliskas, *remarquables.* Man ir tikai viens iebildums! tās ir pārspīlētas, tās ir pārāk bēdīgas un pesimistiskas. Arī cs esmu piedzīvojusi daudz ļauna, bet tik drūma pasaule īstenībā nemaz nav, tu man vari ticēt, Franco. Un arī tu pats to agrāk nemaz neredzēji tik bēdīgu. Turklāt toreiz tu nemaz vēl nebiji pirmais gleznotājs. — «Pārspīlētas,» viņš domāja, «pesimistiskas, barbariskas, bezgaumīgas. Maniem zīmējumiem neklājas viegli ne pie dzīvajiem, ne pie mirušajiem.» Viņa domāja: «Laimīgs viņš jutās tomēr tikai tik ilgi, kamēr bija ar mani. No asējumiem redzams, cik ļauni viņam klājies ar to otru.»

Bet skaļi Pepa sacīja: — Romantiska viņa bija ļoti, to nevar noliegt. Protams, romantisks jau cilvēks var būt arī, nesējot ap sevi postu un nelaimi. •— Un, tā kā Fransisko klusēja, Pepa paskaidroja: — Viņa nesa nelaimi visiem. Pat nauda, ko viņa novēlēja ārstam, iegrūda to postā. Un viņa arī nekad nezināja, kas ir draugs un kas ienaidnieks. Citādi viņa nebūtu tam naudu novēlējusi.

Goija klausījās, visu nesaprata un palika miermīlīgs. No Pepas viedokļa viņai bija taisnība. Viņa gan bija bieži Goiju kaitinājusi ar savu muļķīgo pļāpāšanu, bet nelaimi atnesusi nebija nekad, un, kad vien varēja palīdzēt, tad to arī darīja.

— Ļaužu tenkas par doktoru Pedāļu, — viņš teica, — ir nepatiesas. īstenībā bieži vien viss ir pavisam citādi, nekā to spēj saprast tava skaistā, romantiskā galviņa.

Viņa mazliet saīga, ka Goija vēl aizvien apietas ar viņu kā ar inazu, dumju skuķi. Bet Pepai tomēr glaimoja, ka viņš runā par to, kas viņam ļoti tuvs. Tātad vēl kaut kas bija saglabājies no viņu agrākās draudzibas.

— Ka tad patiesībā ir ar to ārstu? — viņa jautāja. — Vai viņš ir nogalinājis to vai nav?

Sirsnīgi un pārliecinoši Goija atbildēja: — Perāls ir tikpat vainīgs un tikpat nevainīgs kā es. Un tu darītu ļoti labi, ja to zināmiem cilvēkiem izklāstītu.

Viņa bija lepna un priecīga, ka Fransisko — jo tā bija pirmā reize — atklāti no viņas lūdza kādu pakalpojumu.

— Vai es tev ar to palīdzēšu, Frančo? — viņa gribēja zināt un atklāti paskatījās viņam acīs. Viņš mazliet sausi atbildēja: — Izglābt nevainīgu cilvēku, — tas var sagādāt tikpat daudz prieka kā tev, tā man.

Viņa nopūtās. — Nekad tu negribi atzīties,— viņa sūrojās, — ka es tev neesmu vienaldzīga.

— Tu man neesi vienaldzīga, — Fransisko piekrita, mazliet zobgalīgi, tomēr ar maigumu.

Projām ejot, Pepa teica:

«Un aizvien vēl neesi tu Mani zirgā uzgleznojis.»

«Varu to,» viņš bilda, «ja tu Gribi, bet es neiesaku.»

«Jā, pat karaliene labi Izskatās uz zirga,» teica Pepa. Goija sausi viņai Attrauca: «Jā, viņa labi[1] Izskatās.» Un Pepa sāka Žēloties: «Tu allaž esi Sasodīti atklāts, Frančo.»

«Vai tas mūsu draudzībā nav Labākais,» viņš teica, «ka mēs Sakām patiesību?»

31

Seņjors Migels Bermūdess ieradās pie Fransisko, lai atvadītos.

— To, pēc kā cenšas dons Manuels un karaliene, <—< viņš draugam skaidroja, — to, liekas, izdosies Amjēnā panākt. Bet pārvest mājās godpilnu miera līgumu es nevarēšu. Labi, ja dabūšu Spānijai pieklājīgu miera līguma formulējumu, lai vismaz neciestu valsts prestižs. Sajās ne visai iepriecinošajās sarunās es piedalos nelabprāt, daru to tikai tāpēc, ka vēlos iemantot lielāku cieņu infanta Ma-ntiela acīs. Tumsoņiem atkal jāpazūd savās tumšajās alās, — kad viņš izrunāja šos vārdus, viņa seja atplauka,

— un vismaz vienam cilvēkam jāiegūst no Amjēnas miera līguma labums: Fransisko Goijam.

— Ar taviem uzskatiem mākslas jautājumos es ne vienmēr esmu bijis vienis prātis, Migel, — Fransisko teica.

— Bet tu esi labs draugs. — Viņš uzlika galvā lielo cepuri un tad noņēma to Migela priekšā.

— I<ā tev šķiet, cik ilgi konference varētu turpināties? — Goija vēlāk vaicāja.

— Nekādā ziņā ne vairāk par diviem mēnešiem, — Mi-gcls atbildēja.

— Līdz tam laikam, — Goija prātoja, — es visu pabeigšu bez steigas. Trīs dienas pēc miera līguma noslēgšanas paziņošu par «Kaprīžu» izdošanu, un pēc nedēļas tās Madridē katrs varēs apskatīt. Un arī nopirkt, ja vien būs nauda, — Goija apmierināts pabeidza.

Migels, mazliet vilcinādamies, piebilda: •— Es labprāt gribētu apskatīt «Kaprīzes» pilnīgi sakārtotas, iekams tu tās laid tautā. Vai tu nepagaidītu, kamēr es atgriežos no Amjēnas?

— Nē, — Goija atbildēja.

Migels lūdza: — Tev vajadzētu vismaz vēl pāris reižu apskatīt tās lapas, kur attēloti Manuels un karaliene.

— Es tās esmu skatījis jau tūkstošiem reižu, — Goija teica. —• Kad gleznoju «Karaļa ģimeni», tad arī viens no draugiem pareģoja visādas nelaimes. Starp citu, — viņš viltīgi turpināja, — prospektā es sīki izklāstīšu, ka šīs «Kaprīzes» neattiecas uz konkrētiem notikumiem un personām.

— Es izņemtu vismaz ēzeļu ciklu, — Migels neatlaidās. Fransisko izturējās noraidoši.

—• Kas «Kaprīzēs» nemeklēs pret sevi vērstus apvainojumus, — viņš līksmi atbildēja, — tas redzēs tās tādas, kādas tās ir. Bet ļaunprātīgais arī visnevainīgākajos asējamos centīsies atrast kaut ko nelāgu.

— Neesi tik pārdrošs, Fransisko! — Migels vēlreiz lūdza. — Nesavelc stīgas par daudz stingri.

— Es tev pateicos, Migel, — Goija bezbailīgi atbildēja, —- nebaidies par mani! Nedomā ne par ko citu kā vienīgi par Franciju. Tiec tu galā ar savu pienākumu tur! Es savu šeit neizpildīšu sliktāk.

Nākošajās dienās Goija vēlreiz apsvēra, kādas «Kaprīzes» atstāt publicējamo skaitā, kādas izmest. Bet viņš nepadomāja par to, kas varētu apvainot Manuelu vai doņju Mariju Luīzi, viņš neraizējās ne par galmu, nedz par politiku, bet gan tikai sev jautāja: vai esmu taisnīgs pret Kaijetānu? Un viņš atstāja krājumā dievu zaimojošo «Debesbraukšanu,» bet nolika pie malas «Sapņus par meliem un nepastāvību».

Aizvien vairāk «Kaprīzes» viņam kļuva par personisku lietu. Tās kļuva par viņa dienasgrāmatu, par viņa dzīves hroniku.

Tagad viņam vairs nepatika, ka pirmajā vietā nolikta lapa ar spoku ielenkto, uz galda uzmetušos Goiju. Sai lapai jāatrod vieta kaut kur tālāk, varbūt otrās daļas sākumā — pirms spoku cikla, bet tā nebija piemērota, lai ar to atklātu visu «Kaprīžu» krājumu. Sai asējumā attēlotais Goija bija idealizēts, viņš bija pārāk slaids un pārāk jauns. Bet galvenais — tas bija necienīgi, tas bija augstākā mērā nepiedienīgi, ja Goija pirmajā lapā slēpj savu īsto seju. Tik drošsirdīga darba autoram sava seja bija jā parāda. Viņam jānostājas sava gara ražojuma priekšā — jābūt visiem pazīstamam. «Kaprīžu» pirmajā lappusē bija jābūt īstajam Fransisko Goijam. Tam jābūt šodienas Goijam. Tam Goijam, kam nāve laupījusi ITosefu, Martinu, Kaijetānu, tam Goijam, kas bija iegrimis dziļajā, šausmīgajā atvarā un atkal no tā izniris. Tam Goijam, kas piespiedis savu fantāziju pakļauties prātam un radīt nevis briesmoņus, bet gan mākslu.

Viņš bija gleznojis un zīmējis daudz pašportretu: vienā bija attēlots Goija jaunībā, kurš, stāvēdams ēnā, kautrīgi, tomēr pašpaļāvīgi raugās kādā no saviem varenajiem mecenātiem, otrā —

mazliet vecāks Goija — nekaunīgs, pārdrošs, toreadora apģērbā, kurš zina, ka viņam pieder pasaule, trešā — švītīgs galminieks, kurš galanti lakstojas ap savu Kaijetānu, tad vēl viens Goija, kas, atkal stāvēdams ēnā, pārākuma apziņā noraugās uz karalisko ģimeni, un, beidzot, viņš bija uzzīmējis bārdainu, izmisuma pārņemtu, visu ļauno dēmonu apsēsto Goiju.

Bet nu bija jārada šodienas Goija, tas Goija, kas nostaigājis atziņas ērkšķaino ceļu un iemācījies pasaulei gan pakļauties, bet nepiekrīt, ka tās likumi pareizi. Viņš rūpīgi sasukāja matus pār ausīm un ilgi domāja, kā apģērbties. Tieši «Kaprīžu» pirmajā lapā jābūt reprezentablam Goijam, cienīgam Goijam, nevis acu apmānītājam un jokdarim, bet gan karaļa pirmajam gleznotājam. Viņš aplika augstu apkaklīti, kas sniedzās līdz pat zodam, ietērpās krāšņajos, pelēkajos vizītsvārkos un uzlika lielajā, apaļajā galvā lepnu cilindru — bolīvaru i —i ar platām malām.

Tādu viņš sevi zīmēja profilā, ziņkārīgs, kas no visa tā iznāks.

Gleznu beidzis, brīnīdamies Skatījās viņš zīmējumā Savā. Vai šis vecais, bargais Kungs bij viņš? Vai viņš tas bij? Sīs Acis vērās cilvēkos tik Ļauni, asi. Apakšlūpa, īgni pastiepta uz priekšu,

Atkārās. Un dziļas krunkas Sniedzās tam no deguna uz Leju līdz pat sašķobīto,

Plāno lūpu kaktiņiem. Bet Stingrā, visu noraidošā,

Ieapaļā lauvas galva Zem šī platā bolīvara Šķita vēl jo spēcīgāka.

Tā ar jūtām nenoteiktām Goija vērās zīmējumā.

Vai viņš tiešām izskatījās Jau tik ļoti vecs un īdzīgs?

Vai viņš sevi, vientulīgu Mizantropu, nākamībā Attēlojis?

tādēļ nikni

Skatījās viņš gleznā. Un tad Parakstīja savu vārdu:

«Gleznotājs Fransisko Goija Lusiente.» Pēc tam teica:

«Redziet, kāda slavenība!»

Noņemiet tai galvassegu!

Atveriet tai galvaskausu Un jūs brīnīsieties visi,

Redzēdami, kas tur slēpjas.»

Madridē skanēja vTsT zvani. Spānijas katoliskā karaJa un Lielbritānijas majestātes pilnvarotie Amjēnā bita parakstījuši līgumu: miers bija noslēgts. Visi' līksmoja. Kara posts beidzies. No aizjūras zemēm Spānijas oˆtās atkal pienāks kuģi. Abu Indiju dārgumi kā auglīgs lietus nolis pār izkaltušo Spāniju. Dzīve kļūs par vienu vienīgu ziedošu dārzu.

Goija nebija cerējis uz tik ātru sarunu nobeigumu. Bet viņš jau bija visu sagatavojis. Bija iespiesti trīssimt eksemplāru «Kaprīžu» un uzrakstīts prospekts — pavadraksts.

Vienu nedēļu pēc miera noslēgšanas Madrides avīzē *«Diario de Madrid»* tika iespiests paziņojurņs par «Kaprīžu» izdošanu. Seņjors

Fransisko de Goija, tā bija lasāms paziņojumā, esot pagatavojis veselu sēriju asējuinu par fantastiskām tēmām —< *«asuntos caprichosos».* No mūsu sabiedrības daudzajām ekstravagancēm un aplamībām, no neskaitāmajiem ierašu, nezināšanas un iedzīvošanās kāres kanonizētajiem aizspriedumiem un blēņām autors esot izvēlējies tos, kas viņam devuši vispateicīgāko materiālu gan pamācošu, gan fantastisku tēlojumu radīšanai. Seņ-joram de Goijam neesot bijis nolūks aizskart vai izsmiet noteiktas personas un notikumus, gluži otrādi, viņa mērķis esot šaust tipiskus tēlus, netikumus un vispārēja rakstura ačgārnības.. Sīs *«Caprichos»* — «Kaprīzes» būšot pieejamas apskatei un pirkšanai scņjora Fragolas veikalā Desenganjo ielā numurs trīsdesmit septiņi. Krājumā ietilpstot septiņdesmit seši asējumi. Pārdošanas cena viena unce zelta vai divsimt astoņdesmit astoņi reāli.

Desenganjo iela bija klusa un aristokrātiska, un seņjora Fragolas mazais, intīmais veikaliņš iekārtots jauki un bagātīgi. Tur pārdeva retas smaržas, lieliskus franču liķierus vēl no Luija Piecpadsmitā, ja ne pat no Indriķa Četrpadsmitā laikiem, Valensijas mežģīnes, tabakdozes, vecas grāmatās, sīkus greznuma priekšmetus un ķīniešu rotaļlietas, visāda veida retumus un senlietas, arī graciozas relikvijas, svēto kaulus un tamlīdzīgus nieciņus. Agustīns un Kintāna gribēja pārliecināt Goiju, lai viņš «Kaprīzes» neizliek apskatei un pārdošanai šajā retumu un greznumu krātuvē. Bet Fransisko pastāvēja uz to, lai «Kaprīzes»

liktu izstādītas taisni šeit kā dārgums starp dārgumiem, lai jau no paša sākuma uz tām skatītos kā uz mākslas darbu, bet ne kā uz politiskas propagandas līdzekli. Viņš arī atcerējās, cik bieži kopā ar Kaijelānu bija apmeklējis šo veikalu Desenganjo ielā, kad viņai ienāca prātā apskatīt retās un dīvainās lietiņas, kuras attapīgais scņjors Fragola bija pratis uzokšķerēt. Taču galvenokārt Goiju bija vilinājis zīmīgais ielas nosaukums. Vārdam «desenganjo» bija divējāda nozīme: tas nozīmēja vilšanos, at-(apšanos, atskurbšanu, bet tas nozīmēja arī atjautību, pamācību, atziņu. *Calle de Desengano* — atziņas ceļš — bija īstā iela «Kaprīzēm». Viņš pats bija gājis pa šo ielu, lai tagad arī citi iet to pašu ceļu.

Bet citi — ļaudis, kas nāca apskatīt «Kaprīzes», neguva no tām nekādas atziņas, un, ja viņi jutās vīlušies, tad gan par pašiem asējumiem. Viņi pāršķirstīja mapi un jutās nepatīkami pārsteigti. Arī atsauksmēs trūka siltuma un izpratnes. Vienīgi kritiķis Antonio Ponss slavināja mākslas darbu apdares jauninājumu un satura dziļumu un rakstīja: «Paruna saka: «Divatā spokus neieraudzīsi.» Taču Goija pierādījis, ka šī paruna melo.»

Kintāna, kas bija gaidījis, ka Goijas «Kaprīzes» radīs pilsētā nemierīgu noskaņojumu, bija sarūgtināts. Goija ne. Viņš zināja, ka tādam mākslas darbam kā šīm «Kaprīzēm» vajadzīgs laiks, lai rastos

īstie cienītāji. Viņš nezaudēja paļāvību. Un tiešām, jau pēc īsa laika sprīža interese par «Kaprīzēm» pieauga un arvien vairāk ļaužu steidzās uz Desenganjo ielu.

Bet, par spīti komentāriem, Daudzi Goijas zīmējumos, Protams, saskatīja drošu, Asprātīgu izsmieklu par Augstdziinušām personām un Baznīcu. Un klusas, nervus Satraucošas runas klīda.

Arī svētā tribunāla Kungi iegriezās jo biežāk Mūsu seņjora Fragolas Veikalā.

Pēkšņi un noslēpumaini Goijas priekšā iznira zaļais sūtnis. Klusu un ātri viņš bija ieradies, klusu un ātri viņš aizgāja. Drebošiem pirkstiem Goija atvēra vēstuli. Viņš bija ielūgts nākošajā dienā ierasties svētajā tribunālā.

Savas dvēseles dziļumos viņš jau sen bija zinājis, ka šāds brīdis reiz pienāks, bija gaidījis to jau kopš tā laika, kad Sandomingo baznīcā viņam vajadzēja piedalīties Ola-vides autodafē. Viņš bija brīdināts vairākas reizes un ļoti pārliecinoši. Un tomēr šis ielūgums viņam bija kā zibens spēriens.

Viņš prātīgi visu apsvēra. Bet iielinkvizitors jau nebija nekāds koko — biedēklis, ko varētu pieveikt ar zīmuli un dzēli. Tomēr vai Goijam nebija arī vēl citi ieroči? Viņš atcerējās savu draugu solījumus, un, tā kā karš tagad bija beidzies, tad dons Manuels bez pūlēm varēja atvairīt svētā tribunāla uzbrukumu.

Par spīti šiem apsvērumiem, tumšu baiļu viļņi aizvien no jauna māca viņa dvēseli. Viņš sēdēja krēslā gurdenu seju, gurdenām kājām un rokām, un neviens šai bailēs drebošajā radījumā nebūtu pazinis to Goiju, kas, tērpies pelēkos vizītsvārkos ar bolīvaru galvā, mēdza cienīgi pastaigāties.

Madridē nebija neviena no viņa draugiem. Migels un Lusija vēl atradās Francijā, Manuels un Pepa — Esko-riālā, Kintāna — Indijas padomē Seviļā. Vismaz ar Agus-tinu viņam vajadzētu parunāties vai ar Havjēru. Bet par daudz dziļi viņā slēpās bailes no bargajiem sodiem, kas draudēja katram, kurš pārkāpa aizliegumu izpaust noslēpumu; viņam vēl nebija aizmirsušās bailes, kas to bija pārņēmušas bērnībā ik gadu tai dienā, kad tika pasludināts ticības edikts.

Visiem viņš atnesa nelaimi. Viņa nabaga dēls Havjērs! Arī to tagad nicinās, dzīve tam sabojāta.

Otrā dienā, vienkārši ģērbies, kā jau tas pieklājās, viņš ieradās Santakasā. Viņu ieveda mazā, parastā istabiņā. Ienāca tiesnesis, mierīgs kungs priestera tērpā, ar brillēm uz acīm, viņam sekoja sekretārs. Pēkšņi uz galda jau atradās dokumenti, arī mape ar «Kaprīzēm». Tā bija viena no pirmajām mapēm, kuras asējumus viņš bija licis pagatavot kā paraugiespiedumus. Trīs šādas mapes bija seņjoram Martīnesam, viena — Osunai, viena —• Migelam.

Nebija jēgas prātot un gudrot, kādā ceļā inkvizīcija ieguvusi šo

mapi un kas viņu, Goiju, nodevis. Svarīgi bija tas, ka mape atradās te uz galda.

Mazajā telpā valdīja klusums, dziļāks un nomācošāks nekā kurlais vīrs jebkad bija izjutis. Neviens nepakustināja pat lūpas. Tiesnesis uzrakstīja, ko gribēja jautāt, pasniedza uzrakstīto sekretāram ieprotokolēšanai, tad jautājumus iedeva Goijam.

Tiesneša dokumentos atradās arī Goijas sastādītie «Kaprīžu» komentāri. Viņš nolika tos Goijam priekšā. Tas bija pirmais noraksts, Agustīns to bija pagatavojis, bet viņš pats izlabojis. Tiesnesis jautāja:

— Vai jūsu zīmējumi izsaka tikai to, kas rakstīts komentāros, vai arī vēl ko citu?

Fransisko muļķīgi skatījās vienā punktā. Viņš nespēja domāt ne par ko citu — pret savu gribu viņš arvien no jauna sev jautāja: no kā viņi dabūjuši mapi? No kā. komentārus? Lai koncentrētu domas, viņš rūpīgi apskatīja tiesneša seju, tā rokas. Viņam bija mierīga, iegarena, brūngani bāla seja, aiz briļļu stikliem raudzījās izteiksmīgas mandcļformas acis, rokas bija slaidas, skaisti veidotas. Beidzot Goijam izdevās saņemties. Viņš piesardzīgi teica:

— Es esmu vienkāršs cilvēks un neprotu sacīt daudz vārdu.

Tiesnesis gaidīja, kamēr sekretārs ieprotokolē šo atbildi. Tad viņš izņēma no «Kaprīžu» mapes vienu lapu nn parādīja to Goijam. Tā bija divdesmit trešā lapa, kur tika attēlota netikle grēcinieces kreklā, kurai svētā tribunāla sekretārs nolasa spriedumu, bet dievbijīgs un ziņkāres sakairināts pūlis, cieši saspiedies kopā, blenž un klausās. Goija raudzījās uz slaido roku, kas lapu turēja viņam priekšā. Tas bija labs zīmējums. Milzīgā grēcinieces cepure, kas ar savu smaili sniedzās tukšajā telpā, viņas seja un poza, kas neizteica neko citu kā cilvēka personības pilnīgu iznīcināšanu un samīdīšanu dubļos, bija attēlota teicami, bet profesionāli trulais sekretārs, kas cītīgi lasīja spriedumu, izskatījās gluži tāds pats kā tas, kas šodien te rakstīja protokolu, un šī galvu jūra — ziņkārīga, alkatīga, tomēr bijīga, — tas viss bija izdevies ļoti labi; Goijam nevajadzēja kaunēties par savu zīmējumu. Tiesnesis nolika lapu atpakaļ uz galda un ar tādām pašām noteiktam kustībām parādīja komentārus. Tur par divdesmit trešc lapu Goija bija rakstījis: «Ak vai, ak vai! Vai tad tā vai

Pašportrets

Doņja Lusija Bermūdesa

Dons Gaspars Hoveljānoss

Ķipariņš

Hercogiene Alba

Sodīšana

Sardīnes apbedīšana

Marija Luīze melnā mahas tērpā

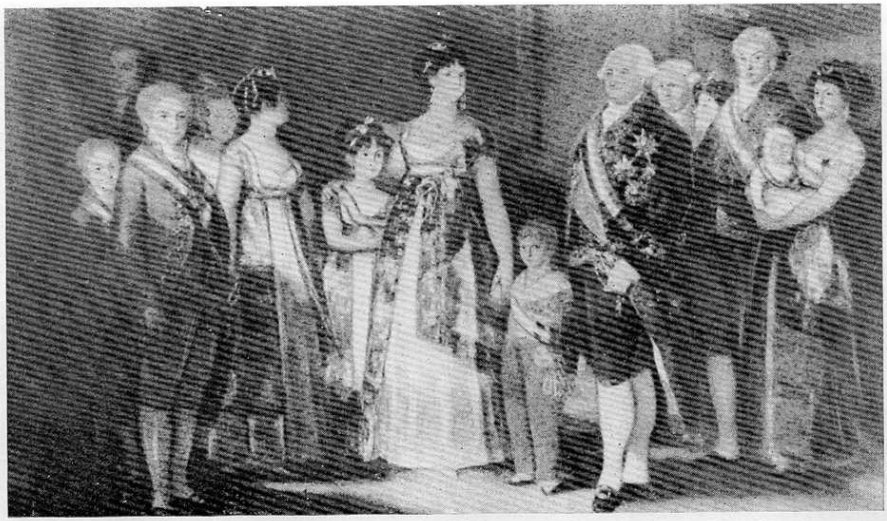

Karaļa Karlosa IV ģimene

Apģērbtā maha

Kailā maha

Aizmigušais saprāts

Mahas uz balkona

Doŋja Hosefa Goija

Kāzu gājiens

Patīk vai nepatīk — nes savu nastu!

Labojums

Sliņķu junkuri činčiļjas

Stunda ir situsi

Līdz pat nāvei

Hercoga Osunas ģimene

Hercogienes Albas ģimetne

Sapņi par meliem un nepastāvību

Čičisbejs un divi večuki

apieties ar godīgu sievieti, kas par sviestmaizi cītīgi uri sekmīgi apkalpojusi visu pasauli!» Tiesnesis jautāja:

— Ko jūs ar io esat gribējis teikt? Kas apietas slikti ar Šo sievieti?

Svētais tribunāls? Vai kāds cits?

Jautājums atradās Goijas acu priekšā, atainots sīkos, skaidros burtos, ārkārtīgi bīstams. Viņam vajadzēja uzmanīties ar atbildi, citādi viņš būs pazudis. Un ne tikai viņš, bet arī viņa dēls un viņa dēladēli uz laiku laikiem.

«Kas apietas slikti ar šo sievieti?» vēl aizvien stāvēja viņa acu priekšā, tvēra pēc viņa.

— Liktenis! — Goija teica.

Gludajā, iegarenajā sejā nepārmainījās ne vaibsts. Kalsnā roka rakstīja: «Ko jūs saprotat ar vārdu «liktenis»? Vai dievišķo varu?» Tātad viņa atbilde nebija īsta atbilde. Tas pats jautājums tikai citā ietērpā vēl aizvien stāvēja viņa acu priekšā — laipns, ņirdzīgs, draudošs. Viņam bija jāatrod atbilde, laba, ticama. Viņš drudžaini to meklēja, atbilde neradās. Viņš bija iekritis slazdā. Brilles uz tiesneša mierīgajām acīm mirgoja un spīguļoja. Fransisko domāja un meklēja, meklēja un domāja. Ne tiesnesis, ne sekretārs nepakustējās, bet brilles joprojām mirgoja viņam pretī. «Visu svētā Atočas jaunava,» Goija lūdzās savā dvēselē, «palīdzi man atrast atbildi! Iedves man labu atbildi! Ja tu neapžēlojies par mani, tad apžēlojies par manu dēlu!»

Tikko manāmi pamājot ar zīmuli, tiesnesis norādīja uz uzrakstīto. «Ko jūs saprotat ar vārdu «liktenis»? Vai dievišķo varu?» jautāja roka un zīmulis, un papīrs.

— Dēmonus, — Goija teica un juta, ka viņa balss skan aizsmakusi. Sekretārs ieprotokolēja.

Vēl viens jautājums un vēl viens, un vēl desmit, un katrs jautājums bija mocības, un katrs laika sprīdis starp jautājumu un atbildi •— mūžība.

Mūžība sekoja mūžībai, un tad nopratināšana bija beigusies. Nu sekretārs sāka gatavot protokolu parakstīšanai. Goija sēdēja un skatījās, kā roka rakstīja; tā bija veikla, tomēr lempīga un vulgāra roka. Istaba bija parasta telpa, kur atradās parasts galds ar dokumentiem, pie tā sēdēja labi audzināts kungs priestera tērpā, ar brillēm uz acīm, mierīgu, laipnu seju, un parasta roka rakstīja lēni un vienmērīgi. Bet Goijam likās, ka telpa kļūst arvien tumšāka, arvien līdzīgāka kapam, ka mūri aizvien ciešāk ieslēdz viņu, it kā izspiež viņu laukā no sevis, un ka viņš pazūd no laika un pasaules.

Sekretārs rakstīja neciešami ilgi. Goija gaidīja, kad protokols būs gatavs, un tomēr vēlējās, lai sekretārs rakstītu vēl lēnāk, lai viņš nepabeigtu protokolu nekad. Jo, kad viņš būs pabeidzis, tad protokolu noliks viņam parakstīšanai, viņam vajadzēs parakstīt, un, tikko viņš parakstīs, ieradīsies «zaļie» un aizstieps viņu prom, un viņš pazudīs pagrabos uz visiem laikiem. Draugi jautās, kur viņš pazudis, viņi sapulcēsies un teiks skaļus vārdus. Bet darīt nevarēs neko, un viņš savā pagrabā sapūs.

Goija sēdēja, gaidīja, juta smagumu kājās un rokās. Nebija viegli noturēties uz krēsla, viņam šķita, ka tūlīt, nākošajā mirklī, zaudēs samaņu un nokritīs uz grīdas. Tagad viņš saprata, kas ir elle.

Rakstvedis pabeidza. Tiesnesis izlasīja protokolu lēnām, pamatīgi. Parakstīja. Pasniedza Goijam. Vai tad viņam tiilīt jāparaksta? Baiļu pilns viņš skatījās uz tiesnesi.

— Izlasiet, — tas viņu uzaicināja, un Goija, tā kā viņam tūdaļ nevajadzēja parakstīt, atviegloti uzelpoja.

Viņš lasīja, tā bija moku pilna lasīšana. Tur bija tiesneša jautājumi, cietsirdīgi uti viltīgi, katrs jautājums — īsts slazds, tur bija arī viņa muļķīgās, nevarīgās atbildes. Tomēr viņš lasīja lēnām, jo katra sekunde bija ieguvums. Viņš izlasīja otro lapaspusi, trešo, ceturto. Piektā bija aprakstīta tikai līdz pusei. Tad viņš bija izlasījis visu. Sekretārs viņam pasniedza spalvu un parādīja vietu, kur parakstīties. Mierīgās acis raudzījās uz viņu, brilles mirguļoja. Stīviem, neveikliem pirkstiem viņš parakstīja. Pēkšņi viņam radās laimīga doma. Muļķīgi, viltīgi smaidīdams, viņš paskatījās uz mirdzošajām brillēm.

— Vai arī zem ailes jāparakstās? — viņš jautāja. Tiesnesis pamāja ar galvu. Atkal bija iegūts laiks. Goija parakstījās zem ailes, lēnām, rūpīgi. Un tagad bija viss parakstīts.

Nekas nenotika. Goija Spēja staigāt. Lēnām devās Viņš pa kāpnēm lejup. Bija Brīvē. Un no svaigā gaisa Viņam kļuva labi, reizē Arī sāpīgi ap sirdi.

Mājup ejot, katrs solis

Bija grūts un nomocīja,

It kā viņš pēc slimības par Agru būtu staigāt sācis. Galīgi bez speķa mājās Pārvilcies, viņš lika atnest Ēdienu. Bet, kad nu Andress ienāca, viņš atrada jau Goiju guļam.

,34

Jaunais seņjors Havj.ērs de Goija izbrīnījies ievēroja, ka di augi no «zelta jaunatnes» aprindām viņu vairs pie sevis neielūdz un viņa ielūgumus visādu ieganstu dēļ noraida; laikam dažam labam tio grandiem un prelātiem «Kaprīzes» bija kļuvušas par piedauzības akmeni,

Havjērs labprāt būtu par to runājis ar tēvu. Bet Goija pēdējās dienās atkal bija kļuvis tik nerunīgs un saīdzis, ka pat Havjērs, neraugoties uz jauneklīgo drosmi, baidījās v iņam tuvoties ar saviem niekiem. Bet viņam bija nepieciešams, lai ap viņu būtu prieks, draudzība, ievērība. Mad ridē viņš vairs nejutās labi, un, tā kā tēvs bija apsolījis sūtīt dēlu studiju nolūkā uz ārzemēm, tad Havjērs savā patīkamajā balsī to viņam atgādināja.

— Tu man to atgādini īstā laikā, — Goija atbildēja negaidīti laipni. — Tūlīt sāksim gatavoties.

Arī Agustīns Estēve ar pieaugošu nemieru bija vērojis, ka ap Goiju

rodas tukšums: aristokrāti, kuri agrāk bija centušies panākt, lai Goija glezno viņu ģīmetnes, tagad atsauca savus pasūtījumus dažādu nepārliecinošu iemeslu dēļ. Seņjors Fragola pēkšņi vairs nevarēja pārdot nevienu «Kaprīžu» eksemplāru. Ja tikai pieminēja Goijas vārdu, ļaudis jau jutās apmulsuši. Klīda baumas, it kā svētais tribunāls gatavojot tiesas procesu pret Goiju; šķita, ka baumas nāca no pašas Santakasas.

Agustīns atviegloti uzelpoja, kad uzzināja, ka vistuvākajā laikā atgriezīsies Bermūdesu laulātais pāris.

Jā, dons Migels savu misiju Amjēnā bija laimīgi beidzis un kopa ar doņju Lusiju atradās ceļā uz mājām. Viņš gan apzinājās, ka miera līgums, ko bija palīdzējis noslēgt, Spānijai sevišķas priekšrocības nedod. Vienīgi dona Ma-nuela un karalienes interešu labā viņš bija izcīnījis panākumus, kas pārsniedza visu cerēto. Itālijas zemju teritorijas bija paplašinātas, Parmas hercogiste atjaunota, Francija apņēmusies visātrākajā laikā izvest savu okupācijas karaspēku no pāvestam pakļautajām zemēm, tāpat arī no Neapoles un Etrūrijas karaļvalstīm. Bez tam, par lielu gandarījumu infantam, dons Migels bija panācis, ka Spānijas pārstāvji varējuši parakstīt miera līgumu dažas dienas agrāk nekā Francijas pilnvarotie. No tā visa varēja secināt, ka Migels pelnījis infanta pateicību, un viņš arī nolēma šo parādu piedzīt progresa, civilizācijas un brīvības labā.

Viņš brauca atpakaļ uz Madridi]oti apmierināts. Tikko viņš bija atgriezies mājās, kad pie viņa ieradās uzbudinātais Agustīns Estēve un ziņoja par uztraucošajiem notikumiem ar Fransisko.

Dons Migels tūliņ devās pie policijas priekšnieka seņ-jora de Linäresa, lai pārliecinātos, cik pamatota Agustīna panika. Seņjors Linäress, kuram bija savi spiegi Santa-kasā, bija |oti labi informēts.

Tas, ko Migels uzzināja, radīja viņā vislielākās bažas.

Dons Ramons de Reinoso, Burgosas un Saragosas arhibīskaps, abu Indiju patriarhs, četrdesmit ceturtais lielin-kvizitors, esot sacījis: kārdinājums, ko paužot Fransisko Goijas velnišķā māksla, esot bīstamāks par visām Moveļ-jānosa grāmatām un runām. Citreiz viņš bija izteicies, ka Goijas «Kaprīzes» smirdot pēc elles sēra. Lielinkvizitoram piedēvēja vairākus tāda rakstura izteicienus, pat laju klātbūtnē viņš esot tā runājis laikam ar nolūku, lai tie viņa vārdus izplatītu tālāk. Nebija vairs šaubu, ka Reinoso nolēmis ierosināt izmeklēšanu pret «Kaprīzēm» un to autoru. Klīda valodas, ka pirmais gleznotāja kungs esot jau nopratināts.

Dons Migels pateicās policijas priekšniekam un apspriedās ar Lusiju. Lielinkvizitors, kas, būdams labs politiķis, droši vien jau sen bija sapratis, ka miera noslēgšana stipri apdraudēs viņa varu, gribēja par to acīmredzot tūlīt pārliecināties, un «Kaprīzes» deva viņam pateicīgu iemeslu. Briesmas bija lielas, kavēties nedrīkstēja.

Tērēt laiku pārrunās ar Fransisko bija veltīgi. Migels un Lusija izdomāja plānu, kā inkvizīcijas uzbrukumu noslāpēt pašā dīglī. Tai pašā dienā Migels aizbrauca uz Eskoriālu.

Tur viņš saslapa Manuelu, kas savu prieku izteica skaliem vārdiem. Viņš atkal reiz esot pārliecinājies, ka ir laimes dieves Fortūnas mīļākais dēls. Pirmkārt, viņš bija drīkstējis pievienot saviem agrākajiem pagodinājumiem vēl vienu jaunu — brīnišķīgu. Aiz pateicības par Amjēnā gūtajiem panākumiem pāvests viņu iecēlis par *Pruicipe di Bassano-,* bez tam attiecīgo dokumentu par šī pagodinājuma piešķiršanu viņam pasniedzis viņa svainis infants dņns Luiss Marija, Spānijas primass, tas pats, kas savā laikā nebija viņu pat ievērojis, it kā viņš būtu tukšs gaiss. Otrkārt, viņš atkal lieku reizi bija varējis pierādīt doņjai Marijai Luīzei, ka valstsvīrs dons Manuels ar drošu roku vada viņas dinastijas likteņus cauri visām briesmām un pretī jaunām uzvarām. Treškārt, viņš bija panācis, ka infantc Isabela, karalienes un Manuela meita, kļūs par karalieni, par neatkarīgās, no gavaČo atbrīvotās Neapoles karalieni. Un turklāt vēl — un tas laikam bija Manuela vislielākais lepnums — viņa pārstāvji bija pirmie parakstījuši miera līgumu. Jā, savam vārdam viņš bija sagādājis jaunu slavu; tas bija viņš, nevis augstprātīgais ģenerālis Bonaparts, kas atdeva Eiropai ilgoto mieru. Tagad viņa — *Pruicipe de la Paz* vārdu visās Spānijas zemēs pieminēs ar tādu pašu godbijību kā visusvētās jaunavas vārdu.

Manuels sirsnīgi priecājās par atkalredzēšanos ar Mi-gclu. Viņš nebija aizmirsis, ka arī viņam, Migelam, ir sava daļa nopelnu pie Amjēnas panākumiem, un bija sagatavojis pārsteigumu — katoliskā karaļa pašrocīgu pateicības rakstu, turklāt vēl jaunu titulu un pagodinājumu, kā arī ievērojamu naudas balvu.

Dons Migels diemžēl izjauca pirmo atkalredzēšanās prieku. Viņš novirzīja sarunu uz Goijas draudīgajiem apstākļiem.

Viegla ēna pārslīdēja pār dona Manuela seju. Visu laiku viņš bija aizņemts ar sava jaunā spožuma parādīšanu, viņam nebija neviena brīva brītiņa, lai parūpētos par Goiju. Bez šaubām, viņš bija dzirdējis, ka Reinoso par «Kaprīzēm» raucis pieri. Bet tas jau bija sagaidāms. Un no pieres raukšanas līdz autodafē ceļš vēl garš. Nē, Migels redzot visu par daudz tumšās krāsās, lielinkvizitors samierināšoties ar pāris īgnām piezīmēm. Un, manierīgi pamājot ar roku, infants gribēja izkliedēt donaMigela raizes.

Bet Migels nelikās mierā. Viņš pastāstīja, ka lielinkvizitors nodomājis ar Goiju atkārtot to pašu, ko jau izdarījis ar Hovejjānosu, par to vairs neesot nekādu šaubu. Ja viņa varu tūliņ neiegrožošot, tad varbūt jau tuvākajās dienās Fransisko sēdēšot svētā tribunāla cietumā. Un izdabūt viņu no turienes būšot daudz grūtāk nekā šodien veikt nepārprotamus un ietekmīgus pasākumus.

Infantam nebija patīkami vispārējo gaviļu laikā sanākt konfliktā ar Santakasu, bet viņš tomēr saprata, ka kaut kas jādara.

— Tev taisnība, — viņš piekāpās. — Mums tūliņ jāaizsargā mūsu mīļais Fransisko. Un mēs to darīsim. Divkāršās kāzas karaļnamā tiks svinētas ar vēl neredzētu spožumu. Barselona kļūs par vienu vienīgu svētku arēnu. Un vai tu zini, kam esmu nodomājis uzticēt šo svinību virsvadību? Fransisko Goijam. Vai savā laikā Filips Lielais nebija pagodinājis Velaskcsu ar līdzīgu uzdevumu? — Viņš aizvien vairāk iekvēlojās. — Atzīsties, es esmu atradis pareizo atrisinājumu. Šādā veidā mēs parādīsim visai valstij, cik lielu katolisko majestāšu labvēlību bauda Fransisko. Jau rīt es runāšu ar doņju Mariju Luīzi. Un tad redzēsim, vai Reinoso iedrošināsies arī turpmāk vēl apgrūtināt mūsu Goiju.

Atzinīgiem vārdiem Migels slavēja infanta laimīgo izdomu. Viņš tikai baidoties, ka arī šis augstais pagodinājums nebūšot pietiekošs, lai nodrošinātos pret lifclinkvizi-tora fanātisko naidu. Vajadzētu pasākt kaut ko tādu, kam tiešs sakars ar «Kaprīzēm». Tā, lai ap «Kaprīzēm» tiktu uzcelts nepārkāpjams mūris. Un, lai gan Manuels saīdzis savieba seju, Migels nepiekāpās.

— Kā būtu, — viņš ierosināja, — ja mūsu draugs Fransisko sakarā ar laimīgajām divkāršajām laulībām pasniegtu majestātēm dāvanu? Un ja viņš kā dāvanu izvēlētos «Kaprīzes» iespiedplāksnes? Tādā gadījumā «Kaprīzes» turpmāk izgatavotu un izdotu karaliskā mākslas spiestuve.

Pārsteigtais Manuels tūlīt neatrada piemērotu atbildi. Viņam veltīto paraugeksemplāru, ko Goija bija atsūtījis, viņš bija pārskatījis tikai pavirši. Viņam bija radušās neskaidras aizdomas, ka šur tur Goijas nekaunība tēmēta uz viņu pašu; tomēr, pirms šīs nojautas kļuva par pārlie* cibu, tās jau bija izkliedējusi jaunās laimes un cildenuma apziņa. Par doņjas Marijas Luīzes kariķējumiem infants tikai pasmīnēja un nopietni par to nemaz nepadomāja.

«Kaprīzes» viņš visumā uzskatīja par mākslinieka joku, visai nekaunīgu, bet īstenībā nekaitīgu.

Bet, kad Migels izteica savu pārdrošo priekšlikumu. Manuelam no jauna uzmācās neskaidras aizdomas; viņš bija noraizējies ari par to, ka Marija Luīze varētu ņemt ļaunā, ja «Kaprīzes» viņai tā gluži vienkārši noliktu priekšā. Tomēr aiz iemesliem, par kuriem Manuels pats netika skaidrībā, viņš atturējās runāt par šo iebildumu. Pēc neilgas klusēšanas viņš jautāja;

— Kā tu to īsti iedomājies? «Kaprīzes» taču ir jau parādījušās atklātībā. Tās, tā sacīt, zaudējušas savu jaunavību. Vai kaut ko tamlīdzīgu var piedāvāt karalim par dāvanu? Un vai iespiedplāksnēm ir vēl kāda vērtība, pec tam kad zīmējumi jau parādījušies tirgū? Doņja Marija i uīze ir laba rēķinātāja. Vai viņa šādu dāvanu neuzskatīs

par aizskaroši skopu?

Dons Migels bija sagatavojies atvairīt šādu iebildumu.

— Scņjors Fragola, — viņš atbildēja, — aiz bailēm no inkvizīcijas jau pēc nedaudzām dienām pārtraucis asē itimu pārdošanu. Cik man zināms, tad pircēju rokās no nākuši ne vairāk par divsimt eksemplāriem. No katras plāksnes var izgatavot piectūkstoš līdz seštūkstoš iespiedumu, publikas interese par «Kaprīzēm» ir milzīga, pas katru komplektu var prasīt vienu unci zelta. Jūs redzat, don Manuel, ka dāvana, ko seņjors de Goija piedāvā katoliskajam karalim, ir lielā notikuma cienīga,

Dons Manuels klusībā pie sevis aprēķināja. Galīgā summa bija viens miljons piecsimt tūkstoši reālu. Viņš iesvilpās caur zobiem.

— Drīzāk gan karaliene jautās, — Migels smaidīdams turpināja, — kāpēc Goija pasniedz viņai tik ārkārtīgi dārgu dāvanu, un uzminēs, ka tas grib izpelnīties viņas aizsardzību pret svēto tribunālu. Taču tas karalienei šo dāvanu padarīs vēl vērtīgāku, jo viņai nu gan nav nekādu iebildumu parādīt atkal reiz lielinkvizitoram garu degunu.

— Tavi argumenti ir ievērības cienīgi, — infants teica. — Bet, — tagad viņam tomēr vajadzēja izteikt savas patiesās bažas, — ja atmiņa mani neviļ, tad komplektā ir viena otra lapa, kas doņiai Marijai Luīzei diezin vai patiks. Karaliene reizēm ir ļoti jūtīga.

Dons Migels bija sagatavojies arī uz šo iebildumu, viņš tūliņ bez kavēšanās atbildēja:

— Droši vien karaliene pali apdomās, ka neviens neuzdrošināsies viņai piedāvāt mākslas darbu, kurā zināmas lapas var attiekties uz viņu pašu. Un, ja pati karaliene publicēs šo darbu, tad noteikti nevienam neienāks ne prātā, ka zināmas lapas var attiecināt uz karalieni.

Sie argumenti Manuelu pārliecināja pilnīgi. Liels valstsvīrs padara paskvilu visātrāk nekaitīgu ar to, ja viņš pats to izplata. Vai ģenerālis Bonaparts nebija licis kādu ķengu lapu par sevi piestiprināt redzamā vietā? Vai varbūt tas bija Prūsijas karalis Fridrihs? Taču, lai kurš tas arī būtu bijis, dons Manucls un doņja Marija Luīze droši varēja sekot šim piemēram. Manuelarn aizvien vairāk un vairāk iepatikās doma — iespiest «Kaprīzes» karaļa mākslas spiestuvē.

— Parunāšu ar doņju Mariju Luīzi par Goijas plānu un dāvanu, — viņš apsolīja.

— Es jums pateicos, infant, — dons Migels atbildēja.

Viņš pastāstīja Lusijai par sarunas panākumiem. Viņa

devās pie Goijas.

Fransisko vārījās dusmās, ka Migels pēc tik ilgas prombūtnes aizbraucis uz Eskoriālu pirms tikšanās ar viņu. Tādi nu bija viņa draugi, gatavie plukatas; līdzko viņam uzbrūk nelaime, tā visi iekrīt kā ūdenī.

Viņa seja atplauka, ieraugot ienākam Lusiju.

•— Klīst valodas, — viņa sacīja, — ka inkvizīcija neesot sevišķi apmierināta ar «Kaprīzēm». Vai jūs arī esat dzirdējis par to?

Viņš cīnījās ar kārdinājumu runāt, atklāt visu savu izmisumu, tomēr tikai sausi pateica:

— Jā.

— Jūs esat dīvains cilvēks, don Fransisko, — Lusija teica. — Kāpēc jūs nenācāt pie mums? Jums taču bija dots solījums.

— Solījums! — Goija atkārtoja un izteiksmīgi paraustīja plecus.

Tad Lusija sacīja: — Nolemts, ka infantes divkāršās kāzas tiks svinētas Barselonā. Jūs, don Fransisko, tiksiet aicināts uz Eskoriālu, svinīgā audiencē jūs tur saņemsiet uzdevumu — izstrādāt svinību programmu un sekot tās izpildei. Tāpat kā savā laikā Velaskess.

Goija pārdomāja. — Vai ar to pietiks? — viņš lietišķi jautāja. — Turklāt tādas svinības es rīkoju tikpat nelabprāt, cik nelabprāt gleznoju svētos.

Lusija turpināja: — Ir iemesls sagaidīt, ka karaliskās ģimenes divkāršajās kāzās jūs pasniegsiet dāvanu. Jūsu draugiem šķiet, ka šim mērķim būtu piemērotas «Kaprīžu» iespiedplāksnes.

Goijam likās, ka viņš nav īsti labi sapratis,

— To jums vajadzētu man uzrakstīt, doņja Lusija, — viņš teica.

Viņa paklausīja, un, kad viņa tagad tur sēdēja un cītīgi rakstīja, iespiedusi mēles galiņu lūpu kaktiņā, viņa pēkšņi atkal bija mandeļu pārdevēja no Prādo. Goija izlasīja.

— Vai mani Eskoriālā nenosviedīs lejā pa kāpnēm? — viņš jautāja. — Tās ir ļoti stāvas.

— Jūsu draugi izrēķināja, — doņja Lusija atbildēja, — ka šīs «Kaprīzes», ja tās izdos karaliskā mākslas spiestuve, varētu ienest pusotra miljona reālu. Jūsu draugi pūlas galmu par to pārliecināt.

Goija pārdomāja un kļuva aizvien priecīgāks.

— Vai tas ir jūsu plāns, doņja Lusija? — viņš jautāja.

Viņa neatbildēja. Toties viņa teica: — Jūsu vietā es vienu lapu atmestu nost, ja nu jūs reiz savas «Kaprīzes» dāvājat majestātēm, proti, lapu *«Uasla la muerte»* — «Līdz pat nāvei».

— To, kur vecene greznojas? — Goija atjautāja.

— Jā, — Lusija atbildēja', — pavecas dāmas dažreiz ir pārāk jūtīgas.

— Neko es nemetīšu nost, — Goija atbildēja skaļi un jautri. — Vecene paliks mapē. Līdz pat nāvei. Kam drosmes trūkst, tam nelīdz ne pulveris, ne skrotis, — viņš citēja vecu parunu. Lusija likās uzjautrināta.

— Jūs stipri riskējat, — viņa teica. — Bet jums vajadzētu saprast, cik dārgi šis joks jums var maksāt.

Goija, izlikdamies, ka nav pareizi sapratis, atbildēja:

— Jums taisnība. Vienkāršs gleznotājs nedrīkst pasniegt katoliskajam karalim tik dārgu dāvanu. — Brīdi viņš padomāja, tad viņa acis iemirdzējās. — Doņja Lusija, jūs taču esat tik gudra sieviete, — viņš skaļi prātoja, — un dons Migels ir tāds diplomāts. Jau sen biju nodomājis savu dēlu Havjēru sūtīt studiju ceļojumā uz Itāliju un Franciju. Vai nevarētu iekārtot tā, lai karalis samaksā vismaz par šo ceļojumu?

Lusiju viņš ieraudzīja Smejamies. Tas bija retums. Viņa ieminējās: «Jūsu Priekšlikums nav peļams.

Ja nu galmā novilcina Jūsu veltes pieņemšanu Tādēļ, ka tā ļoti dārga, Varbūt karalim var ieteikt: Jūsu spējīgajam dēlam Izsniegt krietnu stipendiju Ceļojumam. Kadeļ gan dons Karloss nevarētu savu Labo mākslas cienītāja Sirdi rādīt tēvam un ar Dēlam?» Augļu pārdēvēja No Prādo un Aragonas Zemniekpuisis skatījās viens Otrā smejot.

35

Dons Karloss un doņja Marija Luīze sēdēja krēslos, kas, līdzīgi tronim, bija novietoti uz paaugstinājuma. Aiz viņiem stāvēja infanls Manuels, grāfiene Kastiļjofjela, pārējie kungi un dāmas. Pirmais karaļa gleznotājs Fran-sisko de Goija, uz troņa pakāpiena nometies uz viena ceļa, pasniedza savu dāvanu mapi ar «Kaprīzēm».

Sai brīdī viņš izbaudīja visu te notiekošās komēdijas bezjēdzību. Sis nu gan bija vistrakākais joks viņa dzīvē, — un traku joku viņa dzīvē netrūka, — ar savu drūmo komismu tas pārspēja visas mapē ievietotās «Kaprīzes». Te nu bija šis svinīgais, nopietni greznais Eskoriāls, un te šis joviālais stulbenis monarhs un viņa baudkārā un lepnā karaliene, un te — viņš pats, gleznotājs Goija, ar nekaunīgajiem asējumiem, ar saviem cienīgajiem ezeļiem, savām pērtiķiem līdzīgajām netiklēm, ar savu izkāmējušo veceni un spokiem. Un par šiem viņa nekaunīgās fantāzijas ražojumiem katoliskās majestātes viņam žēlīgi pateiksies, apsolīs pasargāt no svētā tribunāla uzbrukumiem un apņemsies rādīt visai pasaulei viņa karikatūras. Un tas viss norisinās virs seno pasaules valdnieku kapenēm, virs inkvizīcijas nodibinātāju un nostiprinātāju atdusas vietām! Goijam ienāca prātā jauna «Kaprīze», kur mirušie karaļi ar savām skeletu rokām mēģina pacelt smagos sudraba zārku vākus, lai darītu galu šiem zaimu pilnajiem ērmiem.

Majestātes apskatīja «Kaprīzes».

Viņi šķirstīja lapas, pasniedza viens otram asējumus, viņi skatījās ilgi, un no Goijas sirds pamazām izgaisa ļauni līksmā augstprātība. Viņu pārņēma nepatīkama sajūta. Varbūt, par spīti visiem apsvērumiem, karaliene, ieraugot lapu *«Masta la muerte»,* aizmirsīs savu cienīgumu, nosviedīs viņam pie kājām pasniegto dāvanu, atstās viņu inkvizīcijas ziņā.

Arī Manuels un Pepa ieintriģēti un sasprindzināti vēroja doņju Mariju Luīzi. Viņa bija pietiekami inteliģenta, lai attiecīgās lapas izprastu pareizi, — vai viņa būs ari pietiekami inteliģenta, lai izliktos tās nesaprotam?

Pagaidām savu spriedumu izteica tikai dons Karloss. «Kaprīzes» viņu uzjautrināja. Sevišķi viņam patika ēzeļu cikls.

— Tur es redzu daudzus no saviem grandiem, — viņš apmierināts teica. — Dažam labam no šiem ēzeļiem gribētos tūlīt pateikt: *«Cubrios»* — «uzlieciet galvā cepuri». Un ar ciik vienkāršiem līdzekļiem jūs to esat sasniedzis, mans mīļais Fransisko. Patiesībā nav nemaz tik grūti — zīmēt karikatūras. Garu degunu pataisa garāku, liesus ikrus vēl liesākus, un māksla rokā. Būs jāpamēģina arī man pašam.

Sajās pēdējās nedēļās doņja Marija Luīze dzīvoja priecīgā satraukumā. Atkal reiz viņas vēlēšanās bija piepildījušās. Neko no sava īpašuma viņa nebija atdevusi šim laupītkārajam, bezkaunīgajam franču ģenerālim; viņa bija dabūjusi atpakaļ savu bērnu troņus; dinastijas rokās atkal bija Portugāles un Neapoles karaļvalstis, Etrūrija un Pannas hercogiste. Un netraucēti viņas kuģi brauca pār septiņām jūrām, lai noliktu pie savas karalienes kājām visu pasaules daļu dārgumus.

Tādā noskaņojumā viņa aplūkoja «Kaprīzes». Jā, viņas gleznotājam Goijam bija asa, neganta acs. Cik objektīvi skaidri viņš parāda vīriešus, cik dziļi ielūkojas to vētrainajos un tomēr tukšajos dvēseles dziļumos! Un cik lieliski viņš pazīst sievietes! Viņš tās mīlēja, ienīda, nicināja un apbrīnoja — kā jau īsts, drosmīgs vīrietis. Tā cīnīties vajadzēja katrai īstai sievietei, kā to parādīja šis Fransisko. Vajag greznoties un uzmanīties, lai ķemme matos būtu iesprausta pareizi un zeķe gludi piegulētu pie kājas, vajag izgudrot, kā izmantot vīriešus un kā pretoties tiem, lai pašu pārāk neizmantotu, vajag piesargāties, lai neviens lišķīgs lielinkvizitors neaizskartu savos sprediķos un nenogāztu no troņa.

Vai tā, kas tur brauca uz debesīm vai varbūt uz elli, vai tā nebija Aiba? Protams, tā ir viņa. Arī uz daudzām citām, lapām viņa rēgojas lepna un skaista, bet īsta ragana. Var redzēt, ka arī savam mīļākajam Fransisko viņa nodarījusi daudz ļauna; simpātiska uz šīm lapām viņa nebija, neraugoties uz savu skaistumu. Tagad, protams, viņa guļ mauzolejā Sanisidro baznīcā — satrunējusi, jau aizmirsta — un par šīm «Kaprīzēm» neizjūt ne prieku, ne dusmas. Ar skandālu, apkaunotai vajadzēja noiet no skatuves šai viņas sāncensei, skaistajai, nekaunīgajai, augstprātīgajai Albai. Bet viņa, Marija Luīze, ir vēl pašā plaukumā, viņas apetīte uz dzīvi nav mazinājusies, viņa veiks vēl daudz braucienu tepat zemes virsū, iekams dosies savā pēdējā braucienā uz debesīm vai elli.

Goija skatījās uz doņjas Marijas Luīzes rokām, kas pārlapoja viņa asējumus, uz šīm tuklajām, alkatīgajām rokām, kuras viņš bija gleznojis tik bieži. So roku pirkstos viņš redzēja daudz gredzenu un starp tiem arī Kaijetānas iemīļoto gredzenu. So seno, neparasto, stilizēto gredzenu viņš bija bieži redzējis, sajutis, gleznojis; viņš bija bieži uz to dusmojies, un ļoti bieži tas viņam bija licies mīļš. Kad viņš tagad šo gredzenu ieraudzīja karalienes pirkstā, viņa sirds pārplūda ar rūgtumu. Viņš bija rīkojies pareizi, parādīdams «Kaprīzēs» šīs nekrietnās, baudkārās karalienes neglītumu, to viņa bija pelnījusi kaut vai savas zemiskās izturēšanās dēļ pret Kaijetānu.

Klusēdama karaliene raudzījās uz «Kaprīzēm», viņas seja bija cieta, saspringusi, apvaldīta. Un pēkšņi Goiju'no jauna pārņēma milzīgas bailes. Pārāk asi viņš apzinājās, n'k ārkārtīgi pārdroša ir viņa

dāvana. Viņš rīkojies vairāk nekā muļķīgi, par spīti Lusijas padomam, atstādams mapē lapu *«Hasta la muerte».* Karaliene sevi, protams, pazīs. Viņa, protams, pazīs arī Kaijetānu. Viņa, protams, aptvers, ka ar šīm lapām viņš turpina karalienes neieredzētās, mirušās ienaidnieces cīņu.

Un tagad viņa paņēma šo lapu. Tagad pavecā, izgreznotā Marija Luīze apskatīja šo izkāmējušo, greznoties kāro veceni.

Viņa pati nekādā gadījumā nebija tik izdēdējusi, drīzāk tukla, vismaz uz pusi jaunāka nekā šī vecene. Viņa negribēja tam ticēt, tomēr tūlīt saprata: šī ākstīgā, aušīgā sirmgalve zīmējumā bija viņa pati. No aizvainojuma viņai aizrāvās elpa — no šī viszemiskākā apvainojuma, kādu vien viņa savā apvainojumiem bagātajā mūžā bija pārcietusi. Neko nedomādama, Marija Luīze skatījās uz lapas numerāciju: 55. — *«Cincuetiia y cinco, cinquante-cinq»,* viņa mehāniski atkārtoja vairākas reizes. Tur nu viņas priekšā stāvēja šis cilvēks, nācis no pūļa, šī mēslu kaudze, šī nulle, ko viņa iecēlusi gaismā un padarījusi par pirmo gleznotāju, te nu viņš stāvēja viņas dzīvesbiedra katoliskā karaļa un viņas draugu un ienaidnieku priekšā un pabāza viņai zem deguna šo ļaunprātīgo zīmējumu. Un visi, Manuels ar savu Pepu un pārējie, priecājās par to. Vai tiešām vislepnākā karaliene zemes virsū ir bezspēcīga, ja viņa ir vecāka par četrdesmit gadiem un nav skaista?

Mehāniski, lai nezaudētu pašsavaldīšanos, viņa lasīja un atkārtoja pie sevis: *Hasta la muerte, cincuenta y cinco, cinquante-cinq.»* Viņa atcerējās daudzās ģīmetnes, kur Goija viņu bija gleznojis. Arī tur tas bija attēlojis viņas neglītumu, bet arī viņas spēku, viņas cieņu. Viņa izskatījās pēc plēsīga putna un nebija skaista, bet viņai bija dzeļošas acis un asi nagi, viņa varēja lidot augstu, ātri Ieraudzīt laupījumu un to nekļūdīgi satvert. Zīmējumā ar numuru 55 šis vīrs bija noslēpis visu, kas viņai bija labs; viņš bija attēlojis tikai viņas neglītumu, bet ne lepnumu, ne spēku.

Vienu netverami īsu mirkli viņā iedzirkstījās traka kāre iznīcināt šo nekauņu. Viņai nevajadzēja pat pakustināt pirkstu. Pietika tikai kaut kāda ieganstа dēļ atraidīt šo «dāvanu»; par tālāko parūpētos inkvizīcija. Bet viņa apzinājās, ka visi klātesošie glūn un gaida, ko viņa tagad darīs. Ja viņa negribēja ilgu laiku sajust ap sevi izsmieklu, tad šo zemniecisko nekaunību vajadzēja uzņemt mierīgi, ar zobgalīgu pārākuma apziņu.

Viņa klusēja un skatījās. Manuels un Pepa gaidīja ar pieaugošām bažām. Vai tomēr pārdrošība nebija pārāk liela? Goijas sirdī uzbangoja jauns, spēcīgs, elpu aizraujošs baiļu vilnis.

Beidzot Marija Luīze ierunājās. Vienaldzīgi, laipni smaidīdama, ļaujot pamirdzēt saviem dimanta zobiem, viņa šķelmīgi padraudēja ar pirkstu:

— Vai ar to aušīgo sirmgalvi pie spogu]a, jūs mans mīļais Fransisko, neesat izspēlējis pārāk ļaunu joku ar mūsu labo Osunas

māmuļu?

Visi trīs, Goija, Manuels un Pepa, skaidri saprata, ka ši sieviete zina, uz ko tēmēta *«Hctsia la muerte»*. Bet viņa nezaudēja cieņu, viņa nenodrebēja. Viņai neko nevarēja padarīt.

Marija Luīze vēlreiz pavirši pārlapoja «Kaprīzes». Tad ielika tās atpakaļ mapē.

— Labi zīmējumi, — viņa teica, — nekaunīgi, traki, labi. Iespējams, ka daži no mūsu grandiem pukosies. Bet mums Parmā bija paruna: «Tikai muļķis dusmojas uz spoguli, ieraudzīdams tur savu attēlu.» — Viņa atkal uzkāpa uz paaugstinājuma un apsēdās krēslā. — Mūsu Spānija, — viņa teica bez patosa, bet ar cieņu, — ir veca zeme un, nenovīdīgiem kaimiņiem par spīti, vēl ļoti dzīves spējīga. Tā spēj paciest patiesību, sevišķi, ja to pasniedz ar māku un gaumīgu asprātību. Tomēr nākotnē jums vajadzētu būt piesardzīgākam, don Fransisko. Ne vienmēr valda saprāts, un var pienākt arī diena, seņjor, kad jūs kļūsiet atkarīgs no muļķiem.

Ar pirkstu, kurā viņa nēsāja Kaijetānas gredzenu, karaliene norādīja uz «Kaprīzēm» kā uz savu īpašumu. — Mēs pieņemam jūsu dāvanu, don Fransisko, — viņa teica. — Mēs parūpēsimies, lai jūsu zīmējumi tiktu plaši izplatīti kā mūsu valsts robežās, tā ārpus tām.

Dons Kariess savukārt nokāpa no troņa,spēcīgi uzsita kurlajam Goijam uz pleca un tciēaļoti skaļi, kā mazam bērnam:

— Jūsu karikatūras ir lieliskas. Tās mūs ļoti ielīksmoja. *Mtichas gracias!* *

Bet Marija Luīze turpināja: — Starp citu, mēs esam nolēmuši piešķirt jūsu dēlam stipendiju uz trim gadiem — ilgākam studiju ceļojumam. Es gribēju pati jums to paziņot. Vai viņš ir skaists, jūsu dēls, jaunais Goija, jebšu viņš līdzīgs jums? Atsūtiet taču viņu pie manis, pirms viņš aizbrauc uz ārzemēm! Un papūlieties Barselonā noorganizēt visu pēc iespējas labāk! Mēs jau tagad priecājamies par mūsu bērnu un mūsu valsts lielajām svinību dienām.

Majestātes aizgāja savos apartamentos. Goija, Manuels un Pepa bija prieka pārpilni, ka viss noritējis tā, kā viņi vēlējušies. Tomēr visiem trim bija sajūta, ka nevis viņi izspēlējuši joku ar karalieni, bet karaliene ar viņiem.

* Ļoti pateicos! (Spān.)

Marija Luīze devās uz savu tualetes istabu; viņa pavēlēja turpat aiznest ari mapi ar «Kaprīzēm». Galma dāmas steidzās viņu pārģērbt. Bet, tikko bija noģērbts parādes tērps, kad viņa pavēlēja, lai atstāj viņu vienu.

Viņas tualetes galdiņš bija Marijas Antuanetes atstātais mantojums, īsts mākslas darbs, dārgs, gaumīgs. Uz tā bija novietotas daudzas izmeklētas lietas un nieciņi, dozes un kārbiņas, podiņi un pudelītes, sukas, pomādes, pūderis un dažādi smiņķi, ambras smarža,

rožūdens, kā arī citi reti dabūjami odekoloni, ko bija pagatavojuši ārsti un kosmētikas mākslas meistari. Ar nepacietīgu rokas kustību doņja Marija Luīze atstūma pie malas visus šos niekus un ķērās pie «Kaprīzēm».

Tur nu bija šie izsmejošie, nekaunīgie, dumpīgie zīmējumi, te nu tie atradās uz giljotinētās Adarijas Antuanetes dārgā galdiņa starp dažādiem niekiem. Un tagad Marija Luīze gatavojās tos apskatīt, netraucēti, viena pati.

Protams, šis Fransisko nebija dāvājis mapi, lai viņu apvainotu, bet gan lai glābtos no lielinkvizitora. Te nu Rei-noso viņai palīdzējis izdevīgā darījumā. «Kaprīzes» bija pārdrošas un amizantas, tās intriģēja katru, pircēju būs daudz. No tām varētu izspiest apaļu miljonu, tā Manuels bija iegalvojis. Sim gleznotājam tas bija pelnīts sods, ja viņa, Marija Luīze, ievāks šo miljonu, nevis viņš.

Viņa lūkojās uz pēdējo lapu, uz panikā bēgošajiem, spokainajiem mūkiem un grandiem. «Ta *es hora»* — «Stunda ir situsi», bija rakstīts zem zīmējuma. Pēkšņi viņai kļuva skaidra visa šai zīmējumā parādītā nekaunīgā, dumpīgā doma. *«Ya es hora»* — «Stunda ir situsi», — vai tiešām viņš tā domāja. Tad nu gan viņš maldās — šis iznirelis, šis pirmais gleznotāja kungs. Stunda vēl nebija situsi. Tā arī nesitīs vēl tik drīz. Un viņa, Marija Luīze, pat nedomāja taisīties prom. Līdz pat nāvei ne.

Tad viņa atkal apstājās pie lapas *«liasta la muerte».* Tas bija zemisks, neģēlīgs zīmējums, banāls joks, jau miljoniem reižu nodrāzta tēma — vecas koķetes izsmiešana. Tik lēts efekts nepiestāvēja gleznotājam ar rangu.

Lai arī zīmējumā ietvertā doma bija banāla, tomēr pats par sevi zīmējums bija labs. Sai vecenē, kas alkatīgā greznošanās kārē sēž pie spoguļa, nav uzmācīgas morāles, tas nav arī lēts joks, tā ir mierīga, nožēlojama, kaila, vienkārša patiesība.

Ciivēks ar tik dziju skatu Bīstams ir. Bet viņai bailes Nav no viņa. Suņi rc»j, bet Karavāna tālāk dodas.

Un Marija Luīze gandrīz Priecīga par to, ka ir tāds Gleznotājs. Jo viņa spēj vēl Valdzināt, un arī viņas Dvēselē kāds ielūkojas.

Arī viņa pazīst rēgus.

Viņi abi sader kopā. Gleznotājs un karaliene —

Abi tie no bezbailīgo Dzimtas.

Viņa atstumj mapi. Skatās spogulī. Vēl viņa Nav tik veca, kā to Goija Uzzīmējis. Nav vēl! Viņa Laimīga. Ko cilvēks sasniegt Var, ir viņa sasniegusi!

Pēkšņi viņa iesāk raudāt, Rūgti, nevarīgi un ar Dusmām, aizvien ncvaldāmāk, Kamēr raudas sastindzina Viņas augumu.

Tad viņa

Mirklī saņemas un slauka Degunu un acis, ātri Nopūderē mitro

seju,
Izsiienas un zvana. Galma Dāmām, kuras ienāk,
Viņa nu ir karaliene, Karaliene.

36

Kad Goija atgriezās no Barselonas noguris un apveltīts jauniem pagodinājumiem, viņš uzzināja, ka Madridē viņa darījumi kārtojas labvēlīgi. Karaliskā mākslas spiestuve Agustīna vadībā «Kaprīzes» bija izdevusi lielā metienā; patlaban jau gatavoja otro izdevumu. Mapes varēja iegādāties visās lielākajās Spānijas pilsētās. Galvaspilsētā tās bija izstādītas septiņos grāmatu un mākslas priekšmetu veikalos.

Reizēm Fransisko aizgāja uz Durānas grāmatu veikalu, lai apjautātos, ko ļaudis saka par «Kaprīzēm». Veikala skaistā īpašniece seņjora Felipa Durāna priecājās, viņu ieraugot, un dedzīgi un priecīgi uzsāka ar viņu sarunas. «Kaprīzes» apskatīt nāca daudz ļaužu, galvenokārt ārzemnieki, un, neraugoties uz augsto cenu, to pārdošana grūtības nesagādāja. Goija pamanīja, ka doņja Felipa klusībā par to brīnās, jo no «Kaprīzēm» neko daudz nesaprata.

— Kādi traki sapņi jums rādās, don Fransisko, — viņa teica, koķeti pašūpodama galvu. Viņš labsirdīgi pasmaidīja un saskatījās ar to; viņam patika seņjora Felipa.

Ļaužu vairumam «Kaprīzes» nebija saprotamas. Goija domāja, ka skatītāju gaumi esot samaitājis viņa kolēģa Dāvidā klasicisms. Un, ja tomēr daudzi nāca un lika savus divsimt astoņdesmit astoņus reālus galdā, tad viņi to darīja tikai tāpēc, ka ap Goiju pašu un viņa darbu bija sacelta tik liela brēka. Aiz katra «Kaprīžu» tēla meklēja noteiktu modeli, bez tam daudzi jau bija dzirdējuši par Goijas pagrīdes cīņu ar inkvizīciju.

Daži, protams, sevišķi jaunieši, redzēja «Kaprīzēs» ne tikai pikantu un sensacionālu karikatūru kopojumu, viņi tajās saskatīja un apbrīnoja jauno, pārdrošo un patvaļīgo mākslu. Arī no Francijas un Itālijas pienāca vēstules, kas pauda atzinību un izpratni. Sajūsminātais Kintāna priecājās, ka viņa vārsmas kļuvušas par īstenību, Goijas slava jau valdot visā Eiropā.

Kintā ieradās daudz apmeklētāju, apbrīnotāju un ziņkārīgo. Goija pieņēma tikai nedaudzus.

Kādu dienu negaidot ieradās doktors Hoakīns Perāls.

Jā, viņu bija palaiduši brīvībā. Taču ar norādījumu, ka divu nedēļu laikā jāpazūd un turpmāk katolisko majestāšu valsts robežās viņam uzturēties aizliegts. Viņš bija atnācis atvadīties pie Goijas, lai atvadītos un pateiktos, jo viņš, Fransisko, pēc Perāla domām, droši vien arī no savas puses esot papūlējies, lai panāktu viņa atbrīvošanu.

Goija priecājās, ka Pepa viņam bija «pakalpojusi».

— Nebija jau grūti, — viņš ieminējās, — kaut ko panākt jūsu labā. Tā kā laupījums jau sadalīts, tad nevienam nebija vairs intereses turēt jūs apcietinājumā.

Perāls teica: — Es labprāt būtu atstājis jums par piemiņu kādu gleznu no savas kolekcijas. Taču viss mans īpašums diemžēl konfiscēts.

Tad Goijam par lielu izbrīnu viņš noskaitīja uz galda divsimt astoņdesmit astoņus reālus.

— Man ir lūgums, don Fransisko, — viņš paskaidroja. — Tie «Kaprīžu» iespiedumi, ko pārdod veikalos, ir bāli. liet būtu jums ļoti pateicīgs, ja jūs varētu man pagādāt Kādu no agrākajiem, skaidrajiem iespiedumiem.

Ar tikko manāmu smīnu Goija atbildēja: — Mans Agus-tīns Estēve iedos jums vislabāko iespiedumu, kāds vien mums ir.

Arī Perāls smaidīja, un pēkšņi viņa seja kļuva daudz jaunāka.

— Varbūt, — viņš teica, — es varēšu no aizrobežas atsūtīt jums pateicības apliecinājumu. Tā kā jau agrāk biju piedzīvojis ne mazums ļaunuma, tad biju sagatavojies uz visādām varbūtībām. Tagad es braucu uz Sankt-pēterburgu, un, ja nebūs noticis nekas neparedzēts, tad atradīšu tur priekšā vienu otru no savas kolekcijas mīļākajiem mākslas priekšmetiem. Turklāt visus savus Goijas darbus, starp tiem arī to «Kaprīžu» lapu, kas nav ietilpināta galīgajā komplektā, don Fransisko. — Lai gan viņi bija divatā, Perāls piegāja Goijam pavisam tuvu klāt un, ļoti skaidri izrunādams vārdus, čukstēja:

— Es ceru tur atrast vienu Velaskcsa gleznu, slavenu, tikai ļoti maz pazīstamu, proti, Venēru ar spoguli.

— Jūs esat apdomīgs cilvēks, don Hoakīn, — Fransisko atzinīgi teica. — Ar naudu, ko saņemsiet par šo Velas-kesu, jūs varēsiet dzīvot bez rūpēm.

— Es nedomāju, — Perāls atbildēja, — ka Velaskesu rnan nāksies pārdod. Cara galmā man neklāsies slikti, jo mani draugi ir uzticami un viņi devuši man vilinošus solījumus. Bet es sāpīgi izjutīšu Spānijas trūkumu. Un arī jūsu, don Fransisko.

Pcrāla ierašanās bija satraukusi Goiju. Tā uzvandīja atmiņas par ļoti laimīgiem un ļoti nelaimīgiem gadiem. Ar nomācošu tukšuma sajūtu Fransisko redzēja aizejam arī šo cilvēku, šo draugu un nedraugu, kas par viņa sāpīgajām un laimīgajām saitēm ar Kaijetānu bija zinājis daudz vairāk nekā jebkurš cits un kas viņu attiecības arī bija sapratis vislabāk.

Drīz pēc tam tika pabeigti arī pēdējie sagatavošanās darbi Havjēra ceļojumam, viņam bija paredzēta ilga uzturēšanās Itālijā un ilga uzturēšanās Francijā; šim ceļojumam vajadzēja kļūt par rūpīgu studiju ceļojumu. Goijas dēls — tā vēlējās viņa tēvs — ceļoja kā lielmanis ar kalpotāju un daudzām ceļasomām.

Fransisko ar Mavjēru stāvēja pie pajūga, kamēr iekrāva pēdējos saiņus.

— Esmu pilnīgi pārliecināts, — Havjērs teica, — ka tavs dēls atgriezīsies kā mākslinieks, uz kuru tu varēsi būt lepns. Jā, cs klusībā

pat ceru, ka reiz varēšu gleznot tāpat kā tu, tēv. Protams, «Kaprīzes», — viņš atzinīgi teica, — neviens nespēs atdarināt.

Un viņš uzmet plecos plato Un pēc jaunās modes šūto Mēteli, ko dārga sprādze,

Hercogienes Albas velte,

Satur ciet pie kakla. Tad viņš Viegli ielec ratos. Māj pa Logu smaidošajam tēvam Vēl ar platmali, un braucējs Paceļ pātagu, sāk zirgi Rikšot, rati ripot. Arī Havjērs aizgājis ir projām.

Viņa tēvam paliek acīs Aina pēdējā — šī jaunā,

Skaistā, domu nenomāktā,

Smaidošā un gaišā seja,

Platmale, tās pavēciens un Vējā plandošs mētelis, ko Satur kopā Kaijetānas Sp-ādze.

37

Goija dzīvoja joprojām savā mājā *Ģuinta del Sordo* viens pats ar Agustīnu un gleznām, jau uzgleznotajām un vēl negleznotajām.

Gados viņš nebija vecs, bet atmiņa un redze bija jau traucēta. Viņš bija piespiedis spokus kalpot sev, bet tie

gatavojās atkal sacelties. Tikai nesen viņš to bija uzzinājis — toreiz pie inkvizīcijas tiesneša, kad viņu sagrāba un smacēja drausmīgas bailes. Bet, lai arī kā dēmoni centās viņam sagādāt nepatikšanas, sagandēt viņa dzīvi tie tomēr vairs nespēja; taisni šīs bailes, ko viņš sajuta pie tiesneša, pierādīja, cik ļoti viņš pieķēries dzīvei.

Viņš domāja par doņju Felipu, skaisto grāmattirgotāju. Viņa redzējās ar Goiju labprāt, par to nebija šaubu, lai gan viņš bija kurls un arī pavecs. Ja viņa pūlējās iekārdināt pircējus ar «Kaprīzēm», tad darīja to ne jau pašu asējumu dēļ, bet gan lai sagādātu prieku Goijam. «Kādi traki sapņi jums rādās, don Fransisko!» Mazliet par biežu viņa rādījās Goijam sapņos. Vistuvākajā laikā viņš gleznos Felipas ģīmetni, tad arī noskaidrosies, kas notiks tālāk.

Viņš paņēma lielo cepuri un pastaigu spieķi. Izgāja laukā. Lēnām uzkāpa mazajā uzkalniņā aiz mājas. Pašā augstākajā vietā viņš bija licis novietot koka solu bez atzveltnes. Goija apsēdās un sēdēja ļoti taisni, kā tas piestāvēja īstam aragonietim.

Viņa priekšā pavērās plašs līdzenums, sudrabaini mirgodams vēlā rīta gaismā; aiz blāvi zilgojošā silāja pacēlās Gvadarramas kalnu sniegainās virsotnes. Sis skats bieži bija iepriecējis viņa sirdi; šodien viņš to neievēroja.

Neko nedomādams, Goija ar spieķi zīmēja smiltīs ķeburus, no kuriem izveidojās dažādas blēņas, figūras un sejas. Ar vieglu izbrīnu viņš vēroja, ka atkal uzzīmējis kaut ko līdzīgu sava drauga Martīna «Lieldeguņa» sejai.

Pie viņa tagad nāca daudz mirušo. Mirušo draugu viņam bija vairāk nekā dzīvo. «Mirušie atver dzīvajiem acis.» Ja tā, tad viņa acīm vajadzēja būt plati atvērtām.

Goija bija guvis dažas atziņas. Viņš, piemēram, tagad zināja, ka dzīve, lai cik bieži viņš to vēl aizvien nolādēja, ir vērta, lai to dzīvotu. Par spīti visam. Un vienmēr būs vērta.

Bez šaubām, viņš vēl tik drīz nevarēs teikt: *«Ya es hora.»* Bet, ja šī stunda arī nekad nepienāktu, viņš tomēr (o gaidīs un tai ticēs līdz pēdējam elpas vilcienam.

Neko neredzēdams, viņš skatījās uz silāju un uz kalniem aiz tā. Viņš bija sasniedzis augstu kalngalu. Bet ar smagu sirdi redzēja, cik augsta bija nākošā virsotne un cik milzīgi augsta pēdējā. Viegli teikt:

Plus ullra. Ērkšķainais ceļš kļuva aizvien stāvāks, akmeņainmāks, un retais, aukstais gaiss aizrāva elpu.

Atkal viņš it kā rotaļādamies sāka zīmēt smiltīs. Šoreiz viņš zīmēja ainu, kas viņam bieži nelika mieru, — milzis atpūzdamies sēž un muļķīgi sapņo, bet virs tā galvas rēgojas izdilis, smieklīgs mēness sirpis.

Pēkšņi, ar strauju kustibu Goija pārtrauca zīmēt; viņa seja saspringa, kļuva cieta. Viņš bija redzējis kaut ko jaunu. Atveidot šo jauno uz audekla vai uz papīra — tas būtu velnišķīgi grūti. Tā būs ļoti mežonīga, ledaini auksta virsotne, kurp viņam vajadzēs nokļūt. Un viņam vajadzēs atrast nekad neredzētu krāsu niansi, lai nekad neredzēto Ielu padarītu redzamu. Kaut kas līdzīgs melni baltam un brūnam, un netīri pelēkzaļam, kaut kas blāvs, smagi uztraucošs tas būs. Un ļaudis jautās: «Vai tā maz ir glezniecība?» Jā, tā būs glezniecība, viņa — Goijas glezniecība; kad «Kaprīzes» tiks gleznotas, tad tā būs vienīgā iespējamā glezniecība. Bet blakus gleznotajām «Kaprīzēm» asētās «Kaprīzes» liksies kā nevainīga bērnu rotaļa.

«Kādi traki sapņi jums rādās, don Fransisko!» Cienīgais kungs plati un ļauni pasmaidīja zem cienīgā bolīvara. Tad piecēlās un gāja atpakaļ uz mājām.

Iegāja savā guļamistabā. Noģērba pelēkos, pašauros vizītsvārkus. Uzvilka darbaģērbu, kuru nebija ilgi valkājis, atkal pasmaidīja: Ilosefa būtu ar viņu apmierināta.

Darbaģērbā viņš nogāja lejā ēdamistabā. Apsēdās starp kailajām sienām.

Lai uzgleznotu to jauno, ko viņš bija redzējis, nederēja audekls. To nevarēja iespīlēt rāmī un nēsāt apkārt. Tas bija daļa no viņa pasaules, un tādam tam arī bija jāpaliek. Tas neiederējās uz audekla, tas bija cieši saistīts ar viņa māju.

Viņš vērās kailajā sienā, aizvēra acis, atkal atvēra, skatījās no jauna — cieši, tomēr neko neredzēdams.

Jauns spēks, baismīgs un aplaimojošs, strāvoja viņa asinīs.

Jaunais milzis bija īstais modelis viņa istabas sienas gleznojumam. Tas bija pavisam citāds milzis nekā tas, ko viņš līdz šim tik bieži bija redzējis un apsmējis un kricelējis smiltīs. Arī šis jaunais būs truls milzis, bet alkatīgāks un bīstamāks, varbūt tas būs tas pats, kas aprija Odiseja ceļa biedrus, vai arī tas būs Saturns, laika dēmons, kas aprij pats savus bērnus.

Jā, tāds milzis cilvēkēdājs iederējās šeit uz viņa ēdamistabas sienas. Agrāk viņš reizēm sastapa dienvidus spoku — *«El Vanlar»,* un viņš bija no tā baidījies un vairījies, lai gan tas bija smaidīgs, labsirdīgs dēmons; tagad viņš bija licis jau tik tālu, ka nebaidījās pat vairs no *«El Jayān»* — šī muļķīgā un ļaunā rēga. Taisni otrādi, viņš gribēja pierast pie tā, gribēja, lai tas vienmēr bulu viņa tuvumā, šis

«ogro», šis *«colaso», «gig-.an.le»,* šis rijīgais, nesātīgais milzis, kas beidzot aprīs arī viņu pašu. Visi, kas dzīvo, rij un paši tiek .aprīti. Daba tā iekārtojusi, un to viņš gribēja iegaumēt, kamēr viņam pašam vēl tas atļauts.

Un arī tiem pāris draugiem vajadzētu to iegaumēt, tiem, kurus viņš ielūdza pie .sava galda. Kas .uzlokos viņa milzi, tam vēl asāk un priecīgāk vajadzēs sajust, ka viņš pats vēl dzīvo. Visus tos aprīs šis *Ogro,* visus — Migelu un Lusiju, un Agustīnu, un doņju Felipu, skaisto grāmattirgotāju. Bet pagaidām viņi paši vēl mielojas un dzīvo. Spēks strāvo cauri ķermenim. Un katrs jūt, ka ir tūkstošreiz pārāks par trulo milzi uz sienas. Katrs redz milža visspēcību un bezspēcību, tā bīstamo ļaunprātību un nožēlojamo smieklīgumu. Un katrs var tā stulbumu un rijību, un viltību noniecināt .un apsmiet, un nopulgot, kamēr pats vēl sēž pie galda un ēd bez sata. Un ari pēc nāves vēl paliks pie sienas glezna, kas izsmies muļķa *Ogro* mūžmūžos.

Glezna tā vēl nenoteikta.

Lūk, *Coloso,* viņa gigants Zajibrūns un melnibālgans,

Tomēr vizmojošs ar mazo Cilvēciņu baismā mutē.

Ena kļūs par miesu, dzīvos.

Un no tumsas cels Fransisko Goija savu milzi gaismā,

Kura nedrīkst būt vēl diena,

Sājā nespodrajā gaismā.

Viņam j ā t i e k ir pie sienas,

Viņa milzim!

Pieceldamies Teica Goija: «Nomirušie Kapā guļ, bet dzīvie sēž pie Galda.» Un viņš sēdēja pie Gaida. Viņam bija visi

Zobi vēl un apskaužama Ēstgriba.

Bet Agustīns, kad Atnāca un ieraudzīja Savu draugu darba tērpā, Izbrīnījās. Vīpsnādams un Traki priecīgs teica Goija: «Jā, es atkal gleznošu. Un Kaut ko jaunu sākšu gleznot. Nespēju vairs noskatīties Kailās sienās. Gleznošu sev Kaut ko sienai. Kaut ko tādu Piparotu, ēstgribai kas Nāk par labu. Rit es sākšu Gleznot.»

PĒCVĀRDS

Vācu rakstnieku Lionu Feihtvangeru (1884—1958) latviešu lasītājs pazīst kā romānu «Neglītā hercogiene» (1923), «Viltus Nerons» (1936), «Brāļi Lautenzaki» (1943), «Simona» (1944), «Lapsas vīnakalnā» (1947—• 1948) un «Goija» (1951) autoru. (Pirmais «Goijas» izdevums latviešu valodā iznāca 1962. gadā.) Gandrīz visiem šiem darbiem ir vēsturisks raksturs. Pēc dažu litcratūr-pētnieku domām, vācu vēsturiskais romāns tikai ar L. Feihtvangeru ieguvis pasaules skanējumu. L. Freiht-vangers ilgus gadus bija viens no visvairāk lasītajiem autoriem.

Interese par vēsturiskiem notikumiem, vēsturiskām parādībām un personām viņā bija radusies jau sen. Tiesa, vēstures pētīšana, pēc autora paša domām, nekad neesot kļuvusi par pašmērķi. L. Feihtvangera latviešu lasītāji tam droši vien piekritīs: «Neglītā hercogiene» tikai balstījās uz sašķeltās viduslaiku Vācijas notikumu bāzes, bet stāstīja galvenokārt par spēcīgas personības izsīkumu attiecīgā vidē, «Viltus Nerons» bija parodija par Neronu, jo īstenībā zīmēja grotesku Hitlera tēlu, sava laika īstenībā sakņojas «Brāļi Lautenzaki», taču šodien Hitlers un hit-lerisms tāpat kļuvuši «vēsturiski» fenomeni, «Simona» ir aktualizēts Zannas d'Arkas variants, «Lapsas vīnakalnā» — plaša portretu galerija no franču buržuāziskās revolūcijas laikiem ar centrā izvirzītu mākslinieka problēmu, «Goija» — ne tikai slavenā spāņu gleznotāja viena dzīves un darba posma izklāsts, bet reizē visai plaša 18. un 19. gadsimta mijas, sava veida «laikmeta griežu» panorāma.

L. Feihtvangeru — rakstnieku (viņš bija arī teātra kritiķis, publicists, aktīvs antifašists un cīnītājs par mieru un demokrātiju, ne velti 1953. gadā kļuva VDR Nacionālās prēmijas laureāts un 1954. gadā Berlīnes Humbolta universitātes goda doktors) patiešām var raksturot galvenokārt kā «vēsturnieku». Hronista vērienīgums attiecas tikpat labi uz latviski vēl nepārtulkotajām triloģijām «Uzgaidāmā telpa» (1930—1940) un «Jozefs» (1932—1942), uz romānu «Nerra gudrība jeb Zaņa Zaķa Ruso nāve un apskaidrība» (1952). Taču arī šajos darbos vēsturiskie fakti, lai cik rūpīgi tie izklāstīti, ir tikai fons citām problēmām, piemēram, mākslinieks un tā vide, mākslas funkcijas un iedarbes veidi un iespējas, personība un pasaule, darbība vai atteikšanās no tās, humānisms un barbarisms, mīla un naids, dzīvība un nāve, tautu sadraudzība un dažādu kultūru mijiedarbība.

Sīs problēmas nepretendē uz īpašu oriģinalitāti. L. Feihtvangers tās risina ar publicista pamatīgumu, gudra ironiķa smaidu, tēlo ar satīriķa un dažkārt groteska traģiķa bieziem otas triepieniem, papildina ar psiholoģiski asi tvertiem portretiem un žanra ainām no

tautas dzīves.

Savos mākslinieciski pilnvērtīgajos darbos (romānos «Panākumi», «Trimda» no «Uzgaidāmās telpas» triloģijas, «Lapsas vīnakalnā», «Goija», «Ruso») rakstnieks ļoti pārdomāti, arhitektoniski veido, simetriski izkārto, izceļ pa spilgtam krāsu akcentam — parasti alegorijas, simbola vai groteska saasinājuma formā. No parādību un varoņu tēlojuma vienkāršošanas viņš vairās, taču dažkārt pats pārāk aktīvi piedalās ne tikai sociālu un psiholoģisku norišu, bet pat simbolu skaidrošanā. Tipizācija tiek panākta, autora iemīļoto publicistisko stāstījumu bagātinot ar tā saucamo statistikas paņēmienu, kas sacerējumu tuvina mūsdienu dokumentālajai literatūrai un to vēl vairāk ob-jektivizē. Visspēcīgākie tomēr ir dažādie satīras līdzekļi, groteski traģiskie «cilvēku-klaunu», «cilvēku-masku» por« treti, satīriskās sīkpilsoņu «grupu bildes», sulīgi izkrāsotas detaļas, satīriski simboli, kuri itin labi saskaņojas ar autora ironisko vai kaismīgo komentāru. Teikumu sablīvējumi beigās episki atelpo vai arī tiek dramatiski norauti, radot spraigumu, dinamiku.

Domas par mākslu — kāda tā ir un kādai tai viņaprāt jābūt — L. Feihtvangers izteicis gan ar savu varoņu muti, gan esejās un eseju krājumos «Dczdemonas nams jeb vēsturiskās poēzijas lielums un robežas» (1961), «Centum opuscula» (1956), 1955. gadā VDR iznākušajā neliela apjoma darbā «Apliecinājums», kurā lasām:

«Es nedrīkstēju apslapēt sevī simpātijas, kādas būtu varējis izjust pret dažiem no saviem tēliem, kaut ari maus saprāts būtu atzinis, ka viss, ko šie cilvēki domāja, darīja, kā tie dzīvoja un kādi bija, ļaužu kopumam nestu tikai ļaunu. Es nedrīkstēju arī paiet garām to ļaužu nesimpātiskajām īpašībām, kuri būtībā man šķita derīgi un atzīstami. Ja es to darītu, tad tas būtu nepareizi ne vien no morālā, bet jo sevišķi no mākslinieciskā viedokļa, tas būtu muļķīgi, tas apdraudētu visu darbu. Es apzinājos, ka nedrīkstu atļauties ne mazāko krāpšanu, ka nedrīkstu vairīties no pretrunām, no mūsu laikmeta dialektikas.»

Sājos vārdos dzirdam mākslinieka un vēsturnieka balsi, īsi pirms nāves publicētais «Apliecinājums» vēlreiz atgādina L. Feihtvangera mūža principu — neiet vieglākās pretestības ceļu, izprast pretrunīgumu, lai cik sarežģīts tas arī būtu.

Pretrunīgums un sarežģītība acīmredzot saistīja L. Feihtvangeru lielā spāņu mākslinieka Fransīsko Hosē de Goijas i Lusjentes (1746—1828) personībā un mākslā un arī sociālajos notikumos ap viņu. Par Goiju runā Feilit-vangera varoņi jau iepriekš sarakstītajos darbos, rakstnieks par viņu bija iecerējis divus kapitāldarbus. tapa — viens: par dižo spāni laikā no 1793. gada līdz 1806. gadam.

Jau pirmajā rindkopā plastiski un lapidāri atainots politiskais un ģeogrāfiskais fons, uz kura risinās stāsts par Goiju: 18. gadsimta beigās gandrīz nekur Vakareiropā viduslaiki vairs nebija manāmi. Ibērijas

pussalā — tātad arī Spānijā —, kuru no trim pusēm apņēma jūra un no ceturtās — kalnu grēdas, tie vēl turpinājās... Visapkārt jūra, kalnu grēdas, tātad izolētība, noslēgtība no pārējās pasaules. Un tomēr jūrām pāri, kalnu grēdām pāri Ibērijas pussalā ieplūdušas jaunas vēsmas — īpaši no Francijas: tur tikko kā uzvarējusi revolūcija, sākusies jauna ēra ar savām sociālpolitiskām un psiholoģiskām likumsakarībām. Gadsimtiem ilgi stiprinātie feodālie pamati satricināti, vecās kustības guvušas citu virzību. Par iedragāto, bet vēl īsti nepadevušos karaļvaru Feihtvangers stāsta laikmeta hronikai līdzīgās nodaļās. Tās simetriski sadai lītas pa visām trim romāna daļām. Tas ir gandrīz vai zinātniski precīzs, beletristiski plūstošs, episkas elpas apdvests vēstījums par sarežģītajām attiecībām starp god-kārīgo, bet nckaralisko Karlosu IV, daudz gudrāko un

karaliskāko Mariju Luīzi un viņu galmu, starp galmu un inkvizīciju, starp Spānijas inkvizīciju un Vatikānu, starp valdošajām šķirām un tautu, Spāniju un Franciju un visu pasauli.

Spilgtos portretos, itin kā sacenšoties ar Goiju, Feiht-vangcrs tēlo vājo, naivo, lētticīgo, bet savā bērnišķībā bieži aizkustinošo karali, spēcīgo, neglīto, egoistisko, bet savas varas norieta apziņā dažkārt izmisīgi bezpalīdzīgo karalieni, viltīgo, savtīgo, gudro ministru Godoiju, baņķieri, marodieri un mākslas mīļotāju seņjoru Martīncsu, apgaismības ideju pārpilnos, bet savā rīcībā ne vienmēr apdomīgos liberāļus — Hoveļjānosu, Kintānu, Perētu, zemnieciski gudro un spāniski lepno Goijas māti, pacietīgo, mīlošo, saprotošo, bet paskopo sievu, pateicīgo, uzticamo un ietiepīgo skolnieku un palīgu Agustīnu Estēvi, valdzinošo, neizdibināmo, pašapzinīgo, bet gandrīz noziedzīgo hercogieni Albu. Svētā tribunāla locekļi veidoti tradicionāli, viennozīmīgi; nosacīti varētu atļauties teikt — grafiski. Inkvizīcijas ainās toties vērienīgi apvienots publicistiskais ar psiholoģiski daudzslāņaino, attēlots, kā auto-dafē rituāls publikas priekšā fiziski, bet pirms tam garīgi iznīcina notiesāto, taču kāda suģestējoša iedarbe šiem aktiem ir uz skatītāju — kādas šausmas, bailes, bet arī kāds varas valdzinājums, kas reizē izsēj arī cilvēciskās cieņas zaudēšanas briesmu baciļus.

Tā visa un vēl citu apstākļu ietekmē notiek kaut kas dīvains: temperamentīgo, lepno spāņu senie, neskartas, spontānas līksmības nestie tautas svētki zaudē dabisko atraisītību, karnevālu maskas kļuvušas baisas, bet grandi un grandēs savukārt bieži pārģērbjas par maho un mahārn, paslepšus aizbēg no savām greznajām pilīm un cenšas ielavīties tautas krodziņos, teātros, lai itin kā saplūstu ar tautu. Arī tas ir «karnevāls».

L. Feihtvangers savu romānu nosaucis «Goija jeb atziņas ērkšķainais ceļš». Akcents, sakāpinājums (varbūt palēts) tātad jau virsrakstā. Atziņas ērkšķainais ceļš. Goijas ceļš 13 gadu laikposmā. Jau

no dzimšanas pārlieku jūtīga, bet reizē zemnieciski gudra, slavas kāra, savās kaislībās nerimtīga cilvēka, mākslinieka ceļš zemē un laikā, kurā viss izkustējies no ierastajām vietām. Materiāls patiešām spēcīgs. Goijas atziņas — varētu teikt — apziņas, pilsoniskās apziņas — veidošanās tēlota ar īstu «dziļumpsihologa» roku.

Vispirms tā ir hercogiene Alba, kas Goijam liek pārdzīvot sava veida katarsi. Saragosas amatnieka dēls —• galma gleznotājs sākumā tic, ka var bīit reizē gan galminieks, gan palikt maho. Pārdzīvojums, ko rada mīlestības un kaislības pacēlums un pazemojuma rūgtums, atziņa, ka Alba nekad nevar būt arī maha, lai cik karsti pati to vēlētos, beidzot, šķiršanās no viņas ir Goijas pirmā lielā vērtību pārvērtēšana,

Personiskajos pārdzīvojumos skaļāku atbalsi gūst liberāli noskaņoto draugu balsis. Šķietami neitrālais Goija apzināti un neapzināti savā mākslā kļūst aizvien vairāk politisks. Būtībā viņš tomēr palicis īsts savas tautas dēls, maho; pat greznais galminieka tērps nevar noslēpt viņa zemniecisko smagnējību. «Kas dzimis par sīpolu, nevar kļūt par rozi,» saka Goijas māte. Un, kad to izpratis Goija pats, kad viņš kurls un bez laika novecojis mūļu dzinēja Hila pavadībā dodas cauri visai Spānijai, 11i 1 s viņā saskata cilvēcisku lielumu un atrod šķirisku un garīgu radniecību: «Jūs esat liels vīrs, don Fransisko, jūs piederat mums.» Draugi bija varējuši pārliecināt Goiju, ka tieši mākslinieks spēj . runāt visām tautām saprotamā valodā *(idioma universat)*. Ne vairs uzmetumi gobelēniem piļu greznošanai (bet arī tajos bija modeļi no tautas!). Ne vairs galminieku un karaļnama pasūtītāju portreti (bet kā tajos kontrastēja garīgi nabagās sejas ar ārējo greznību!). Ne vairs Apģērbtā un Kailā maha (bet kāds izaicinājums tradicionālajai gleznlecībai — sievietes miesas valdzinājumu apvienot ar prāta asumu!). Pēc visām šīm, j au īsti goijiskajām gleznām top grafikas: «Kaprīzes», vēlāk — spāņu-franču «geriļjas» laikā, Napoleona brāļa iebrukuma un Madrides sacelšanās iespaidā — arī pārējie asējutnu cikli «Parunas», «Kara posts», «Vēršu cīņu vīzijas».

Sie darbi dažam var likties pārspīlēti, kroplīgi vai pat ārprātīga cilvēka vīziju un murgu tēli. Gluži nepareizi tas nav: mākslā, bet jo sevišķi groteskā, vienmēr ir zināma «pārspīlējuma» pakāpe, pretējā gadījumā būtu jārunā par natūrālistisku kopiju. Un vai kroplīgo dzīvē var netēlot kroplīgu? Jau sen runājam par «neglītā estētiku»: mākslinieks izteic savu «pozitīvo ideālu», attēlodams «negatīvo» — neglīto, atbaidošo, baismo. Goija ap sevi un sevī našā redzēja pietiekami daudz neglītā un baismā. Iespējams, bija brīži, kad viņš atradās tuvu ārprāta robežai. Bet māksliniekam pietika spēka un talanta, lai savas šaubas, izmisumu, vientulību, sašutumu «norakstītu» asē-jumu ciklos un gleznās. Turklāt mūža beigās — kurls un gandrīz akls — viņš radīja vēl asējumu «Te tā ir — patiesība», gleznas

«Ūdensnesēja» un «Klusā daba ar augļiem, pudelēm, maizēm» — darbus, no kuriem strāvo Sančo Pansas vai Kolā Breņjona vitalitāte, pārliecinošs, dabisks dzīves apliecinājums. Ne velti, runājot par Spānijas gleznieciību, parasti vienā elpā piemin Velaskesu, Goiju un Pikaso.

L. Feihtvangeram ar Goiju kopēja varēja būt tēmu, žanru, ritmu un krāsu izjūta, precīzāk — izvēle. Panorā-miskas gleznas, valdnieku un padoto portreti, tā saucamā episkā apziņa, plastisks vai strauji aprauts ritmu plūdums, groteski akcenti. Katrs no māksliniekiem radīja savu iespēju robežās.

D. Kalniņa

SATURS

Pirmā daļa Otrā daļa . Trešā daļa Pēcvārds .

Л мои Фейхтвангер ГОЙЯ. ИЛИ ТЯЖКИЙ ПУТЬ ПОЗНАНИЯ Роман

Изд а тельстпо «3 вайгэне»

Рига 1980

На латышском языке

Перевела с немецкого Дзидра Калныня Художественное оформление Мариса Озолиньша

L i o n s Felhtvangers GOIJA

JEB ATZIŅAS ĒRKŠĶAINAIS CEĻŠ

Redaktore *V. Sproģe* **Māksi, redaktore** *A. Meiere* **Tehn. redaktore** *K. Kozačenko* **Korektore** *G. Rozcnbcrga*

HB № 1250

Nodota salikšanai 31.01.79. Parakstīta Iespiešanai 08.01.80. Formāts 84X108/32. Tipogr. papīrs. J\fo 2 Literatūras garnitūra. Augstspiedums. 18,5 fjz* iespiedi., 31.08 uzsk. iespiedi., 34,75 Izdevu i* _ Metieiisˆfsˆ000 cks. Pasūt. *Kst* **2085-D.**

8£Mfap. Izdevniecība «Zvaigzne», 226201, Rīgā-PDP 'uorkija ielā 105. Izdevn. Jv» 4946KS-212». Iespiesta Latvijas PSR Valsts izdevniecību, poligrāfijas tm grāmatu tirdzniecības lietu komitejas tipogrāfips «Cīņa», 226424, Rīgā-PDP, Blaumaņa ielā 38/10

notes

1

Atdzejojis *Ziedonis Purvs.*

2

Zarzuela — operete (spān.).

3

Uzbudinoša, satraucoša (fr.j.

Mazliet (fr.).

5

Petite-maitresse — triodes dāma (fr.).

Galma gleznotājs (sp.j,

Mazulis (sp.).

8

Kopējā valoda (sp.J.

9

Jums vienmēr dīvainas idejas, dārgā (fr.).

10

Tātad viņš ieradīsies? (Fr.)

11

Protams, ja jūs to vēlaties (fr.).

12

Liels paldies (sp.).

13

Mīļais (fr.).

14

Tie nav sīkumi (fr.).

15

Es — Spānijas un Francijas karalis (sp.).

16

Liels paldies, nē! (Spān.)

17

Manam draugam (spān.),